

กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี STRATEGY OF BUDDHISM CHARITY SCHOOLS MANAGEMENT, RATCHABURI PROVINCE

พระครูภาวนาอินทวงศ์* พิเชฐ ทังโต** พระอุดมสิทธินายก (กำพล คุณงกร)***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา 2. ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี และ 3. นำเสนอกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้อำนวยการ บุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยการเลือกแบบเจาะจงตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน ใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 10 รูป/คน ได้ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พบว่า (1) การดำเนินงานของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจในการก่อกุศลการศึกษาของคณะสงฆ์โดยจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่ยากจน (2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาคุณภาพทางความรู้และคุณภาพจิตใจและความประพฤติควบคู่กันไปตามวิถีพุทธ (3) การบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละโรงเรียน (4) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการควบคุมคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. และ (5) ปัจจุบันมีการแข่งขันสูงระหว่างโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนากับโรงเรียนประเภทอื่น

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี พบว่า (1) ความสามัคคีร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ บุคลากรภายในของ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โรงเรียน ภาคคณะสงฆ์ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน (2) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ (3) ต้นทุนทางสังคมของวัดที่เป็นฐาน ได้แก่ ความสามารถในการสนับสนุนงบประมาณ และความศรัทธาของประชาชน (4) มาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ สมรรถนะของผู้เรียน คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ (5) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อความสามารถในการสร้างคนดีและคนเก่ง

3. กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การจัดการโรงเรียนการกุศล

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. to study the general state to Buddhism charity schools, Ratchaburi province, 2. to study the factors have the effects on management for Buddhism charity schools, Ratchaburi province, and 3. to present the strategy of Buddhism charity schools management, Ratchaburi province. This research was the qualitative research through the field study from the monks in the area of the outstanding community in Ratchaburi province from religious specialists about the educational welfare of Sangha organization who got the license of Buddhism charity schools, Ratchaburi province, director or manager of Buddhism charity schools, staff of Buddhism charity schools, alumnus of Buddhism charity schools, the guardians of students of strategy of Buddhism charity schools, and academicians from Buddhism by choosing the specific group of suitable sampling group. For the in-depth interview from 25 key informants was the structured interview as the tool for data collection and focus group discussion for 10 monks/persons by recording the focus group discussion as the tool for data collection and the data analysis used the content analysis technique. The findings of this research as follows:

1. The general state to Buddhism charity schools found that (1) the working process of Buddhism charity schools to have the hospitality of Sangha organization by giving the educational welfare to the poor children and youths. (2) The Buddhism charity schools focus on the quality of knowledge and mind and the behavior according to Buddhist way. (3) The management of Buddhism charity schools in each school had the content differences in each school. (4) The Buddhism charity schools got the quality control for educational management by national education assurance bureau and (5) The Buddhism charity schools has the high competition with other schools at the present.

2. The factors have the effects on development for Buddhism charity schools management, Ratchaburi province, found that (1) the harmony with every agency; include personnel within school, Sangha organization, local governments and community. (2) The management resources; include man, budget, materials and management. (3) The social cost of the temple as the base; include the ability to support budget and the faith of the people. (4) The curriculum standard ; include the performance of the students is the ability to communicate, the ability to think, the ability to solve problems, the ability to use life skills, and the ability to

use technology. (5) The confidence of guardians; include the confidence toward the ability to build a good and talented student.

3. The strategy of Buddhism charity schools management, Ratchaburi province suitably and to match with the present situation, found that (1) The relation between school and community is the strategy of participatory process promotion of guardians, community and other organizations in educational management and school development. (2) The teaching and curriculum, is the strategy to develop the educational quality according to Buddhist way due to fundamental education curriculum. (3) The student activities are the strategy for moral development to students and create the consciousness for Thai citizen and the world population in Buddhist way. (4) The personnel management is the strategy for the project of skill development and teacher career experience and to promote the incentives to work efficiently. (5) The place, building and materials management is the strategy to develop the school as the learning organization. (6) The general service is the strategy to develop the school service management to support the quality and working standard.

Keyword: Strategy, Charity Schools Management

1. บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบันส่งผลให้ □ คุณธรรมประจำตัวปัจเจกบุคคลลดลงในหลาย ๆ ด้าน เช่น ปล่อยตัวเองให้หลงไปตามกิเลสตัณหาความอยากต่าง ๆ จนขาดความยับยั้งชั่งใจ ไม่คำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรม ไม่นำปัญญามาพิจารณาเหตุผล (พระปลัดสมบัติ จิตวิภาณ, 2558 : 223) ปัจจุบัน ปัญหาด้านสังคมเกิดขึ้นมากมายกับนักเรียน ซึ่งเป็นเยาวชนของชาติในอนาคตที่สำคัญ ไม่สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลงจึงเกิดปัญหาขึ้น รวมทั้งครู ผู้ปกครองจะต้องมีแนวทางและวิธีการอย่างหลากหลายที่จะช่วยกันส่งเสริมและดำเนินการพัฒนานักเรียนในด้านความมีคุณธรรม จริยธรรม (พระมหาสุพันธ์ สุมนโฑ, 2559 : 34-35) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา คือ โรงเรียนที่วัดหรือมูลนิธิวัดจัดตั้งขึ้นก็เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเด็กและเยาวชนที่ยากจน บางแห่งมีนักเรียนเฉพาะชาย-หญิง และบางแห่งมีนักเรียนพระภิกษุสามเณรเรียนร่วมด้วย นอกจากการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนให้มีสถานที่เรียนหนังสือแล้ว พระภิกษุสงฆ์ยังให้ความสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้กำลังศึกษาในสถานศึกษาต่าง ๆ ทั่วประเทศด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546 : หน้า 20)

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตก ปัจจุบัน มีโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 3 โรงเรียน คือ โรงเรียนอนุบาลวัดโชติทายการามสงเคราะห์ โรงเรียนวัดบ้านโป่งสามัคคีคุณูปถัมภ์ และโรงเรียนมัธยมวัดไทรราชวรอุปัถม์ภ (วิกิพีเดีย, 2559 : ออนไลน์) อย่างไรก็ตาม โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ประสบปัญหามากมาย ซึ่งจากผลการวิจัยในปี 2554 ที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาสำคัญ คือ บุคลากรส่วนมากขอไปสอบบรรจุเข้ารับราชการครูเนื่องจากบุคลากรไม่พึงพอใจในหน้าที่และสวัสดิการที่ได้รับซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนของรัฐบาล, การบริหารงานกิจการนักเรียนเน้นกิจกรรมที่หลากหลายจึงมีผลกระทบด้านคุณภาพของกิจกรรม, งบประมาณการเงินที่ได้จากรัฐไม่เพียงพอ, ขาดอาคารเรียน เพราะนักเรียนมาก เช่น ห้องเรียน ห้องทำงาน ห้องปฏิบัติการ ห้องกลุ่มสาระ, ผู้ปกครองไม่ค่อยให้ความร่วมมือ ย้ายที่อยู่บ่อย และปัญหาการประชาสัมพันธ์ข่าวสารไม่เข้าถึงชุมชน เป็นต้น (พระไพศาล สุทฺธจิตฺโต, 2554 : ก)

ดังกล่าวนี การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นอีกหนึ่งแนวคิดในปัจจุบันที่เน้นวิธีการทำงานที่แบบยืดหยุ่นเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ โดยทั่วไปกลยุทธ์มิได้เป็นวิธีการทำงานตามปกติ แต่เป็นแนวทางหรือวิธีการที่มีอูบาย กลวิธีที่แบบยืดหยุ่นที่เป็นในเชิงบวก สำหรับการทำงานภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ เป็นรูปแบบของวิธีการปฏิบัติและการจัดสรรทรัพยากรที่กำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ (Thomas S. Bateman and Scott A. Snell, 1999 : 5) กลยุทธ์ที่ดีจะเป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติณฺธโร) และคณะ, 2558 : 1-2)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในจังหวัดราชบุรี” เพื่อสังเคราะห์กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยทั่วไปที่มีผลต่อการพัฒนาการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี
- 2.3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษากลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ในขอบเขตเนื้อหา 6 ด้าน ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน 2) ด้านหลักสูตรและการสอน 3) ด้านกิจกรรมนักเรียน 4) ด้านการบริหารงานบุคคล 5) ด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ และ 6) ด้านธุรการ (สมศักดิ์ คงเที่ยง, 2542 : 53-71)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ โดยจำแนกเป็น 7 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์, ผู้รับใบอนุญาตโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ผู้อำนวยการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, บุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ศิษย์เก่าโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา, ผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยไว้ 2 ประเภท ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและลึกซึ้ง จากการร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้แบบสนทนากลุ่มเฉพาะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ข้อมูลขั้นต้น ผู้วิจัยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก และใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 25 รูป/คน

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้คัดเลือกจากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) ตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มที่เหมาะสม จำนวน 10 รูป/คน

ข้อมูลขั้นรอง ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความ บริการค้นหาข้อมูลภายใต้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการศึกษาเอกสารต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความเชื่อมโยงกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยผู้วิจัยพยายามรักษาสำนวนเดิมของผู้ให้สัมภาษณ์รวมทั้งปรับแก้ให้มีความชัดเจนทางการสื่อสาร ความหมาย และลดข้อความที่ซ้ำซ้อนกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ที่ประกอบด้วยผู้ดำเนินการสนทนา ผู้จัดบันทึก ผู้ช่วยทั่วไป และผู้ให้ข้อมูล โดยใช้หัวข้อปัญหาและคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยพยายามรักษาสำนวนเดิมไว้

5. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี” มีผลการวิจัย ดังนี้

5.1 สภาพทั่วไปการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา

พบว่า (1) การดำเนินงานของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาเป็นภารกิจในการก่อการกุศลการศึกษาของคณะสงฆ์โดยจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กและเยาวชนที่ยากจน (2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนามุ่งพัฒนาคุณภาพทางความรู้และคุณภาพจิตใจและความประพฤติควบคู่กันไปตามวิถีพุทธ (3) การบริหารจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละโรงเรียน (4) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาได้รับการควบคุมคุณภาพการจัดการศึกษาโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา หรือ สมศ. และ (5) ปัจจุบันมีการแข่งขันสูงระหว่างโรงเรียนการกุศลกับโรงเรียนประเภทอื่น

5.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

พบว่า (1) ความสามัคคีร่วมมือกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้แก่ บุคลากรภายในของโรงเรียน ภาคคณะสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชน (2) ทรัพยากรทางการบริหาร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ (3) ต้นทุนทางสังคมของวัดที่เป็นฐาน ได้แก่ ความสามารถในการสนับสนุนงบประมาณ และความศรัทธาของประชาชน (4) มาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ สมรรถนะของผู้เรียน คือ ความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต และความสามารถในการใช้เทคโนโลยี และ (5) ความเชื่อมั่นของผู้ปกครอง ได้แก่ ความเชื่อมั่นที่มีต่อความสามารถในการสร้างคนดีและคนเก่ง

5.3 กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี

พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวិถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทาง การศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

5.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี	
กลยุทธ์ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	แผนงาน การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน โครงการ (๑) โครงการปฐมนิเทศผู้ปกครองนักเรียนใหม่ (๒) โครงการบัณฑิตน้อย (๓) โครงการเยี่ยมบ้านศิษย์ (๔) โครงการภูมิปัญญาชุมชนจากปราชญ์ชาวบ้าน (๕) โครงการสร้างเครือข่ายครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยง
กลยุทธ์หลักสูตรและการสอน	แผนงาน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน โครงการ (๑) โครงการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ (๒) โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ๕ (๓) โครงการค่ายคุณธรรมและค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ (๔) โครงการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาแห่งอนาคตใหม่ (๕) โครงการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนตามความสนใจและความถนัดเฉพาะตน
กลยุทธ์กิจกรรมนักเรียน	แผนงาน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ โครงการ (๑) โครงการพัฒนาทักษะชีวิตวิถีพุทธ (๒) โครงการพัฒนาทักษะทางสังคมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (๓) โครงการส่งเสริมระเบียบวินัยนักเรียน (๔) โครงการส่งเสริมความสามารถพิเศษทางศิลปะกีฬาดนตรีและนาฏศิลป์ไทย (๕) โครงการสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามระบอบประชาธิปไตย
กลยุทธ์การบริหารงานบุคคล	แผนงาน การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ โครงการ (๑) โครงการพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครู (๒) โครงการส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน (๓) โครงการพัฒนาสื่อและนวัตกรรม/เทคโนโลยีการสอนสมัยใหม่ (๔) โครงการสานสัมพันธ์บุคลากรเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ (๕) โครงการจัดส่งบุคลากรทางการศึกษาเข้าอบรมเพื่อพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพเฉพาะทาง
กลยุทธ์การบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์	แผนงาน การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โครงการ (๑) โครงการปรับปรุงอาคารเรียนและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ (๒) โครงการห้องเรียน ๕ ดาว
กลยุทธ์ธุรการ	แผนงาน การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน โครงการ (๑) โครงการจัดส่งบุคลากรโรงเรียนเข้าอบรมเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานธุรการ (๒) โครงการห้องธุรการ ๕ ส.

กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ปัจจุบัน เมื่อพิจารณาตามรายด้านของการวิจัย พบว่า (1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน (2) ด้านหลักสูตรและการสอน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิถีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (3) ด้านกิจกรรมนักเรียน คือ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิถีพุทธ (4) ด้านการบริหารงานบุคคล คือ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพ (5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และ (6) ด้านธุรการ คือ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจจึงนำมาอภิปรายผล โดยจำแนกตามรายด้านของการวิจัย ดังต่อไปนี้

(1) **ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ได้แก่ กลยุทธ์การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน แสดงให้เห็นว่า ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เป็นการสร้างความร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเพื่อร่วมมือกันพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน สอดคล้องกับที่ วิทยา จันทร์แดง (2555 : ก-ข) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน” พบว่า แนวทางสำคัญในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี หรือเครือข่ายการทำงานร่วมกัน

(2) **หลักสูตรและการสอน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านหลักสูตรและการสอน ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาวิธีพุทธตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แสดงให้เห็นว่า ด้านหลักสูตรและการสอน เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก คือ การสร้างศักยภาพทางจริยศาสตร์แก่ผู้เรียน และพัฒนาโรงเรียนให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเน้นผลผลิตหรือผู้สำเร็จการศึกษาที่เป็นผู้มีสำนึกทางจริยธรรม กติกาของสังคม และมีทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับที่ สุทธิพร สายทอง (2556 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เชิงพุทธสู่การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาคเหนือตอนบน” พบว่า มีการจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย 3 ประการ ได้แก่ การพัฒนางาน พัฒนาคณะ และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

(3) **กิจกรรมนักเรียน** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านกิจกรรมนักเรียน ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนและสร้างจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกตามวิธีพุทธ แสดงให้เห็นว่า ด้านกิจกรรมนักเรียน มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างหลากหลาย สอดคล้องกับที่ พัทธมา แผนสมบุรณ์ (2556 : ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจบริการสู่องค์กรประสิทธิภาพสูง” พบว่า การพัฒนาศักยภาพการจัดการความรู้เริ่มตั้งแต่การแสวงหาความรู้ การรวบรวมความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการนำความรู้สู่การปฏิบัติตามวงจรการจัดการความรู้ขององค์กรแห่งการเรียนรู้

(4) **การบริหารงานบุคคล** พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารงานบุคคล ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาทักษะและประสบการณ์วิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาและเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ แสดงให้เห็นว่า ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อรักษาไว้ซึ่งบุคลากรที่ดี มีคุณภาพ แม้อุปสรรคเหมาะสม และสร้างความผูกพันต่อองค์กรทั้งทางตรงและทางอ้อม สอดคล้องกับที่ สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2557 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง กลุ่มโรงเรียน

การกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร” พบว่า โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู โดยเน้นด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเสียสละ ด้านความมีวินัย และด้านความรับผิดชอบต่อตนเองเป็นสำคัญ

(5) ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่า ด้านการบริหารอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ เป็นการดำเนินการเพื่อบรรลุปเป้าหมายหลัก คือ พัฒนาศักยภาพการดำเนินงานเกี่ยวกับการสนับสนุนวัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ รวมถึงงานบริการต่าง ๆ ที่สนับสนุนงานวิชาการ สอดคล้องกับที่ ประยุทธ์ สมวงษา (2549 : ก) ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา” พบว่า ให้ความสำคัญกับการประเมินคุณภาพการศึกษาซึ่งส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาและเสริมสร้างมาตรฐานด้านวิชาการเป็นสำคัญด้วย

(6) ด้านธุรการ พบว่า กลยุทธ์การจัดการโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ด้านธุรการ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาการบริหารงานธุรการโรงเรียนที่ส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานการปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นว่า ด้านธุรการ ให้ความสำคัญกับพัฒนาคุณภาพเจ้าหน้าที่ธุรการในฐานะทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับที่ คติยา อายุยืน (2558 : ก-ข) ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน” พบว่า มีกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะตามหลักพุทธธรรมด้านการบริการที่ดี โดยการรักษาความเป็นปกติของมาตรฐานจรรยาบรรณวิชาชีพ และอ่อนโยนด้วยจิตใจที่ติงตามแบบอย่างที่ดีของคนไทย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ทั้ง 3 แห่ง ซึ่งเป็นเครือข่ายไตรภาคีโรงเรียนการกุศลในพระพุทธศาสนา จังหวัดราชบุรี ควรร่วมกันจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนร่วมกันตามบริบทเชิงพื้นที่ระดับจังหวัด

2) คณะสงฆ์ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมโรงเรียนรักษาศีล 5 ของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหนึ่งหน่วยของกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามมติมหาเถรสมาคม โดยให้การสนับสนุนบุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรมที่

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ควรสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการจัดการศึกษาและพัฒนาโรงเรียน

2) โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาในพื้นที่จังหวัดราชบุรี ควรจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเหมาะสมกับบริบทเชิงพื้นที่

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและผสมผสานด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อนำข้อมูลเชิงสถิติจากวิธีวิธีการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นเครื่องยืนยันผลการวิจัยในเชิงคุณภาพ

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายไตรภาคีโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธ ศาสนาในจังหวัดราชบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- คตียา आयูยีน. (2558). “กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะบุคคลตามหลักพุทธธรรมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาคใต้ตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ประยุทธ สมวงษา. (2549). “พฤติกรรมการเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเทพรัตนสุธี (สมศักดิ์ โชติธโร) และคณะ. (2558). “กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์ภาค 1”, *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2558).
- พระปลัดสมบัติ จิตติภาณ. (2558). “การจัดการความรู้ □ ตามแนวพุทธธรรมในโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน).
- พระไพศาล สุทธิจิตโต. (2554). “การบริหารงานโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธ ศาสนา จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุนันท์ สุนนโท (รุจิเวทย์). (2559). “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิปุทธ”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ (ฉบับพิเศษ)*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559).
- พัศมา แผนสมบุญ. (2556). “การจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพองค์กรธุรกิจบริการสู่องค์กรประสิทธิภาพสูง”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มันทนา วัฒนอมศักดิ์. (2550). “รูปแบบแรงจูงใจในการปฏิบัติของครู”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิทยา จันทรแดง. (2555). “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักการบริหารการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2557). “การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง กลุ่มโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร”. *รายงานการวิจัย*. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

THE MODEL DEVELOPMENT OF BUDDHISM PROPAGATION OF SANGHA ADMINISTRATORS IN PHANAKHON SRI AYUTTHAYA PROVINCE

พระครูวิมลพัฒนกิจโกศล * พิเชฐ ทังโต ** ยุทธนา ปรานิต ***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 รูป/คน เพื่อหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ก่อนจะนำข้อมูลที่ได้ไปสู่การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Qualitative Research) จากกลุ่มตัวอย่าง 259 รูป โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา

2. หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) **ด้านบุคลิกภาพ** คือ องค์กัรสงฆ์ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี มุ่งเน้นให้การศึกษาแก่คณะสงฆ์อย่างต่อเนื่องและจริงจัง พัฒนาบุคลากรและเสริมสร้างความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากร ด้วยการจัดทำโครงการอบรมบุคลากรเพื่อ

* หลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง 2) **ด้านเนื้อหา** คือ ปฏิภาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้น ท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ 3) **ด้านสื่อการสอน** คือ พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

3. การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า 1) **รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา** คือ 1. นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือนักเทศน์ปากเปล่า 2. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว 2) **รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม** คือ การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ ที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรม ครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล นอกจากนี้ท่านยังได้รับนิมนต์ให้แสดงปาฐกถาธรรมที่สถานีวิฑูและโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง 3) **รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน** คือ ยึดหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยากรให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาตนเอง ต้องหลักสูตรอัปเกรดพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ จัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย

คำสำคัญ: การเผยแพร่, พระพุทธศาสนา, พระสังฆาธิการ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) To study the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province 2) to integrate the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province 3) to present new knowledge about “The Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province”, a study of the documents and interview (In-depth Interview) with the key (Key Informant) used in this study is divided into

This research was the mixed research method between the qualitative research and quantitative research. For the qualitative research used the documentary research and in-depth interview from 24 key informants as the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province and the quantitative research used the 259 questionnaires. The data analysis was used the social sciences Programed for descriptive statistics were the frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D.)

The Finding of this research are as follows:

1. The over opinions on the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province were found at the high level with average mean equal to when considering into each aspect, it was noted at the high levels in all aspects by role of Sangha in promoting morality and enhancing the quality of life aspects obtaining high scores.

2. A comparison of the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, classified by personal factors, showed that sex, age and educational level had no significant differences, whereas occupation was found significant difference at 0.05 level of confidence.

3. Problems concerned with the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, indicated that i) there were no sufficient help, cooperation and tangible results, ii) lack of continuity in the operation, and performance was not enough, Government did not recognize it, and iii) issues of the time in practice were different and unfit for duty, lack of cooperation among related authorities and the shortage of personnel and manpower. For suggestions: on the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province, it was found that i) more help and sufficient cooperation should be added for the sake of yielding tangible results, ii) there should fixed time and term course in teaching and practice, iii) arrangement of time to increase training awareness for the public. the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si

Ayutthaya Province, classified by personal factors, and 3) to investigate the problems and develop the Model Development of Buddhism Propagation In Phranakhon Si Ayutthaya Province.

Keywords: Model Development, Buddhism, Propagation

1. บทนำ

สมัยพุทธกาล การบริหารจัดการขององค์กรสงฆ์มีหลักการที่ใช้บริหารคือ พระธรรมวินัย ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว ได้เกิดปัญหาอุปสรรคความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในองค์กรปกครองคณะสงฆ์ พระเถระทั้งหลายในสมัยนั้นได้ทำปฐมสังคายนา ทุตติยสังคายนา ตติยสังคายนา ตามลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ถ้ากล่าวถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องถือพระธรรมวินัยเป็นหลักสำคัญในการบริหารงานต่างๆ เพราะพระธรรมวินัยเป็นโครงสร้างและการจัดระเบียบคณะสงฆ์ให้เกิดความเป็นธรรมเรียบร้อยดีงาม และเป็นรูปแบบพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์กรสงฆ์ให้ทราบบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล การเผยแผ่ในสมัยเมื่อพระพุทธเจ้าทรงมีพระชนอยู่ คือเมื่อนับตั้งแต่สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงได้เลือกบุคคลที่ควรจะสั่งสอนให้รู้ตามโดยวิธีเทศนาสั่งสอน ดังที่ปรากฏในธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร ท่านเลือกปัจฉิมวัย ในการเทศนาสั่งสอนเป็นกลุ่มแรกเพราะท่านปัจฉิมวัยเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้เดิมในการปฏิบัติอยู่แล้วคือได้ปฏิบัติตามพระพุทธองค์ครั้งยังเป็นผู้อุปถัมภ์ และมีความเชื่อเดิมอยู่แล้วว่าพระพุทธองค์จะได้เป็นพระศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ดังนั้นพระพุทธองค์จึงได้เปรียบบุคคลไว้เสมือนบัว 4 เหล่า คือผู้มีปัญญาสามารถที่จะบรรลุตามได้ จนถึงผู้ที่ยังมีกิเลสหนาคือไม่สามารถสั่งสอนได้ ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนอยู่โดยส่วนใหญแล้วการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยรวมคือการเทศนาธรรมวินัย ข้อประพจน์และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยใช้การสอนแบบเล่านิทานบ้างเปรียบเทียบกับบ้าง ถามตอบบ้าง เป็นต้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา โดยทรงใช้เวลาตลอดหน้าฝนแรก รวบรวมพระสาวกได้ 60 รูป แล้วทรงอบรมคุณธรรมแก่ท่านเหล่านั้นอย่างเพียงพอที่จะแยกย้ายกันออกไปประกาศ พระศาสนา พอหมดหน้าฝน ดินฟ้าอากาศแห้ง ก็ได้ทรงเรียกพระสาวกเหล่านั้นมาประชุม แล้วรับสั่งให้แยกย้ายไปประกาศพระพุทธศาสนาในภูมิภาคต่างๆ การประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนา

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวกับการควบคุม และส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ 4 ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 อาจกล่าวได้ว่ามหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสงเคราะห์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น เป็นด้านหนึ่งในทุกด้านในการจัดองค์การทางพระพุทธศาสนา กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึงการดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อ

พระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วนำมาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแพร่ธรรมด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแพร่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา การดำเนินการใด ๆ ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแพร่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น (กรมการศาสนา, 2540) ในยุคแห่งโลกาภิวัตน์ ถึงแม้ว่าการเผยแผ่จะมีความหลากหลายโดยใช้เทคโนโลยีในการจัดการด้านการเผยแผ่มีมากขึ้น เช่น การใช้สื่อด้านการพิมพ์ คือ หนังสือธรรมะ ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน การใช้สื่อคอมพิวเตอร์ คือ การใช้ความรู้ด้านคอมพิวเตอร์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่ในรูปแบบของซีดีธรรมะ ทำวีดิโอธรรมะเสนอทางโลกเทคโนโลยี เช่น อินเทอร์เน็ตต่าง ๆ ดังนั้น การจัดการด้านการเผยแผ่จึงมีความหลากหลายมากขึ้น แต่ทว่าสิ่งยั่วยุในยุคนี้ก็ยังมีมากเช่นเดียวกัน อันเป็นปัญหาทั้งจากภายในตัวบุคคลนั่นเองหรือปัญหาภายนอก คือ การขาดบุคลากรในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ฉะนั้น การเอาใจใส่ การจัดการในด้านการเผยแผ่ก็ต้องมีการบริหารให้ทันต่อโลกปัจจุบัน ต่อบุคคลที่เป็นจุดเป้าหมาย เพื่อให้สำเร็จผลตามความประสงค์ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นอดีตราชธานีของไทยมีหลักฐานของการเป็นเมืองในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ 16-18 โดยมีร่องรอยของที่ตั้งเมือง โบราณสถาน โบราณวัตถุและเรื่องราวเหตุการณ์ในลักษณะตำนานพงศาวดาร ไปจนถึงหลักศิลาจารึกซึ่งถือว่าเป็นหลักฐานร่วมสมัยที่ใกล้เคียงเหตุการณ์มากที่สุด ซึ่งเมืองอโยธยา หรืออโยธยาศรีรามเทพนครหรือเมืองพระรามมีที่ตั้งอยู่บริเวณด้านตะวันออกของเกาะเมืองอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมากทั้งด้านการเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม ปัจจุบันจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับการประกาศยกย่องให้เป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมจากองค์การ UNESCO เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เดินทางมาเยี่ยมชม ปีละไม่น้อยกว่าล้านคน แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ คือ บริเวณพื้นที่โดยรอบเกาะเมือง เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ฯ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา วัดมงคลบพิตร วัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นต้น

คณะสงฆ์อำเภอพระนครศรีอยุธยา มีการบริหารที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายตราสามัคคี ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค ซึ่งมีการปฏิบัติหน้าที่การรับผิดชอบตามสัดส่วนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายตราสามัคคี

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงควรให้มีการศึกษาความเป็นไปได้ในการหารูปแบบที่เหมาะสมและปรับปรุงระบบเพื่อพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีประสิทธิภาพของการปกครองคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เพื่อการสืบต่อพระพุทธศาสนาให้ยืนยาวและเป็นประโยชน์แก่อุบัติและสุขแก่ชาวโลกเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรทุกรูป ที่จะต้องปฏิบัติตามกำลังความสามารถ โดยฐานานุกรมเพราะภิกษุ สามเณร มีความสำนึกและปฏิบัติกันมาโดยลำดับ

พระพุทธศาสนาจึงเป็นมรดกสืบทอดมาถึงทุกวันนี้ โลกวิวัฒนาการมากขึ้น การปฏิบัติหน้าที่สืบทอดพระพุทธศาสนา จึงมีวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม โดยไม่ทิ้งหลักการ คือ พระธรรมวินัย เป็นที่นาขึ้นชมยินดี ที่พระสงฆ์แห่งสังฆมณฑลไทย ที่ออกไปประกาศพระศาสนาในประเทศต่างๆ มีความรู้ความสามารถสูง จึงปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกาศพระศาสนา (พระธรรมทูต) ได้ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วโลก (สมเด็จพระพุทธอาจารย์ (เกี้ยว อุปลโสณ), 2551) ซึ่งในภาพรวมจะก่อให้เกิดความหลากหลายในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก และเพื่อเป็นแนวทางและเป็นรูปแบบการพัฒนาศักยภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไปในอนาคตด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 เพื่อเสนอการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามหลักการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญคือ รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการสอน

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย “การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มี 3 กลุ่ม คือ ประกอบด้วย พระภิกษุข้าราชการที่เกี่ยวข้องและประชาชนผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจำนวน 24 รูป/คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พระภิกษุและประชาชนผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน และโดยใช้แบบสอบถามกับพระภิกษุ จำนวน 673 รูป เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อม เพื่อประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการใช้การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้วัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ใช้ในการศึกษาผู้วิจัยได้กำหนดเขตพื้นที่คือเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ได้ศึกษารวบรวมข้อมูลในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2558 – เดือน มกราคม พ.ศ. 2560 รวมระยะเวลา 16 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณเป็นงานวิจัยหลักและศึกษาการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยสนับสนุน

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร ได้แก่ พระสังฆาธิการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 673 รูป (สำนักงานเจ้าคณะจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2557) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสังฆาธิการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้อย่างน้อยของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 259 รูป (สุรชัย ศิริโกคาภิรมย์, 2546) จากสูตรจะได้ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอ ในเขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวม 673 รูป บุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ (Key Informant) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษาพิจารณาคัดเลือกตัวอย่าง ประกอบด้วยพระสังฆาธิการ ผู้บริหารสถานศึกษา/นักเรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 24 รูป/คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ลักษณะการสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยกำหนดประเด็นคำถามที่ใช้เป็นแนวทางเพื่อให้ได้ความจริง แนวคิด ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาแบบแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2) เชิงปริมาณ (Quantitative Research)

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ใน 3 ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านเนื้อหา ด้านสื่อการสอน เป็นต้น ให้ได้ข้อมูลพื้นฐานสำหรับสำรวจสภาพความพร้อมสำหรับประกอบการพิจารณาตัดสินใจในการพัฒนาแบบแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืน

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์และดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม กลับคืนด้วยตนเอง การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 รูป และการสังเกตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง รวบรวมข้อมูลแบบสอบถามทั้งหมดเพื่อนำมาประมวลผลตามวิธีการทางสถิติ และรวบรวมคำให้สัมภาษณ์ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลหาประเด็นความสอดคล้อง ร่วมกับการสังเกต การบริหารจัดการและการดำเนินงาน ต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเองตามระเบียบวิธีวิจัยและตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้เชี่ยวชาญแบบลูกโซ่ (Snowball Technique) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การสังเคราะห์เนื้อหา (Synthesis) ข้อมูลที่สอดคล้องกัน พรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล (Data Reduction) และให้รหัส (Coding) และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมแล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถาในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด การบรรยายธรรมทางวิทยุและโทรทัศน์ การเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์หรือวีดิทัศน์ ภารกิจด้านนี้ ครอบคลุมถึงการที่วัดหรือพระสงฆ์จัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในวัดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรมหรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรมหรือมุ่งเน้นการสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากหลักพระพุทธศาสนา

2. หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ด้านบุคลิกภาพ คือ รูปร่าง หน้าตา เป็นลักษณะภายนอกที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลรอบข้าง และผู้ที่มาติดต่อบุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น แต่จะต้องอาศัยลักษณะอย่างอื่น เช่น กิริยามารยาท มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามารถในการพูดที่ดีเป็นส่วนประกอบด้วย

2) ด้านเนื้อหา คือ ปฏิภาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็น

ใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ ใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภท เนื้อหาที่นิยมนำมาเผยแพร่นั้นมักจะประกอบด้วยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงาม

3) ด้านสื่อการสอน คือ พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มีการใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ใบปลิว คู่มือภาพ โฆษณา หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ เสียงตามสาย เทปเสียง การสร้างวัตถุมงคล เป็นต้น เป็นสื่อที่สร้างขึ้นเพื่อปลูกฝังความนิยม สร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสาร โดยมีหลักการใช้ข้อความและภาษาง่ายๆ ใช้ศิลปะการพิมพ์ที่ดี เราให้ผู้ฟังอ่านภาพประกอบด้วยอักษร สี และการจัดหน้าเล่ม มีกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน

3. การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ พบว่า 1) รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา คือ 1. นักเทศน์ปฏิญาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือ นักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบ ปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี 2. นักเทศน์อ่านคัมภีร์ หมายถึง การเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว

2) รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม คือ การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้เมื่อพุทธศาสนิกชนมาบำเพ็ญกุศลที่วัด เช่น งานพิธีสวดอภิธรรม งานพิธีบวช พิธีแต่งงาน วัดจะจัดให้มีการแสดงปาฐกถาธรรมที่เหมาะสม กับพิธีต่างๆ เพื่อผู้ฟังจะได้นำหลักธรรมไปเป็นข้อคิดพิจารณาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง การแสดงปาฐกถาธรรมนอกวัด เป็นการเผยแผ่เชิงรุก ซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พระที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรม ครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล นอกจากนี้ท่านยังได้รับนิมนต์ให้แสดงปาฐกถาธรรมที่สถานีวิฑูและโทรทัศน์อย่างต่อเนื่อง

3) รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน คือ ควรยึดหลักสูตรแกนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยาให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาดตนเอง ต้องหลักสูตรอัพเกรดพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ ควรจัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย และปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ ไม่ยึดติดในวัฒนธรรมดั้งเดิม บางทีหลักสูตรไม่สัมฤทธิ์ผลที่ดีต้องปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหรือวิธีการใดๆ ก็ดีทั้งนั้น แต่เป้าหมายอยู่ที่การปล่อยวาง เข้าใจถึงธรรมด้านหลักสูตรจึงอยู่ที่การปรับใช้ให้เหมาะสม

6. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงการศึกษาการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

1) หลักพุทธธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้เพราะ รูปร่าง หน้าตา เป็นลักษณะภายนอกที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่บุคคลรอบข้าง และผู้ที่มาติดต่อ บุคคลที่มีรูปร่างหน้าตาดี ย่อมได้เปรียบบุคคลอื่น แต่จะต้องอาศัยลักษณะอย่างอื่น เช่น กิริยามารยาทดี มีความเป็นกันเอง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความสามารถในการพูดที่ดีเป็นส่วนประกอบด้วย ด้านบุคลิกภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ได้แก่ มีการถูกวิพากษ์วิจารณ์ไม่มีอาการที่โกรธเคือง มีการแนะนำในเรื่องที่ดีและไม่แนะนำในเรื่องไม่ดี มีความประพฤติตนสมควรแก่ฐานะ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรอนงค์ โรจน์วัฒนบูลย์(2550) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาตัวแบบผู้นำเชิงนวัตกรรม” ผลการวิจัยพบว่า บริบทภายนอกองค์การที่มีความเปลี่ยนแปลงมากขึ้นส่งผลกระทบต่อการปรับทิศทางและกลยุทธ์ในการนำองค์การ กัดดันให้ผู้นำมุ่งเน้นการพัฒนานวัตกรรมมากขึ้นเพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน บริบทภายในองค์การด้านวัฒนธรรมองค์การและบรรยากาศภายในองค์การมีผลกระทบต่อบทบาทของภาวะผู้นำ รูปแบบองค์การแห่งการเรียนรู้และระบบการจัดการความรู้ที่มีกระบวนการชัดเจนและใช้เทคโนโลยีในการสร้างคลังความรู้ การส่งเสริมการเรียนรู้ เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนานวัตกรรม โครงสร้างองค์การที่เหมาะสม คือ โครงสร้างองค์การแบบทีมข้ามสายงาน ระบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีการบริหารคนเก่ง และมีระบบที่เลี้ยง มีการสอนงาน การมอบหมายงานโครงการ การมอบอำนาจเป็นระบบที่ส่งผลเชิงบวกต่อแนวทางการพัฒนาผู้นำเชิงนวัตกรรม ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษาทั้งหมด

2) ด้านเนื้อหา : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านเนื้อหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งอภิปรายได้ว่า ท่านปฎิภาณไหวพริบและลีลาการแสดงธรรม เนื้อหาและภาษาที่ใช้มีลำดับชั้นเป็นขั้นเป็นตอน มีการพัฒนาเนื้อหาไปตามลำดับแต่ละเรื่องหรือแต่ละจุดนั้นท่านจะมีประเด็นใหม่ๆ ให้ขบคิดอยู่เสมอ ใช้ภาษาร่วมสมัยทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย ในส่วนของประเภท เนื้อหาที่นิยมนำมาเผยแผ่นั้นมักจะประกอบด้วยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อพัฒนาจิตใจและชีวิตที่ดีงามซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด สกุลสถาปัตย์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผลในการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิผล ประกอบด้วย การสร้างสื่อกลางที่มีศักยภาพ การใช้ความฉลาดทางอารมณ์เป็นฐาน การสร้างแรงบันดาลใจ การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การกระตุ้นการใช้ปัญญาและการใช้อิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ สำหรับองค์ประกอบของการปฏิรูปการศึกษาแบบยั่งยืน ประกอบด้วย กระบวนการเปลี่ยนแปลงสมดุล ต่อเนื่อง เน้นผู้เรียน ปัจจัยนำเข้า มีพลังขับเคลื่อน ผลผลิตมีคุณภาพ ผลลัพธ์มีคุณภาพเชิงพลวัต บริบทเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้แบบพอเพียง

3) ด้านสื่อการสอน : การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านสื่อการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง ซึ่งอภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการดำเนินบทบาทในฐานะจัดรายการตามผังรายการของสถานีวิทยุต่างๆ ในจังหวัด แต่ก็มีแนวคิดนำมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี มีการใช้สื่อเฉพาะกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ได้แก่ ใบปลิว คู่มือภาพ โฆษณา หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ เสียงตามสาย เทปเสียง การสร้างวัดถุ่มงคล เป็นต้น เป็นสื่อที่สร้างขึ้นเพื่อปลูกฝังความนิยม สร้างความเข้าใจแก่ผู้รับสาร โดยมีหลักการใช้ข้อความและภาษาง่ายๆ ใช้ศิลปะการพิมพ์ที่ดี เราใจให้ผู้ฟังอ่านภาพประกอบด้วยอักษร สี และการจัดหน้าเล่ม มีกลุ่มเป้าหมายที่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสนธยา ชมพู (2552) ได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การเผยแพร่ศาสนาธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ กรณีวัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง” ผลการวิจัย พบว่า 1) วัดพระธรรมกายและวัดหนองป่าพง ใช้หลักไตรสิกขาเป็นพื้นฐานเหมือนกันในการฝึกจิต และทำใจของตนให้บริสุทธิ์ แต่ทั้งสองวัดต่างก็ใช้เทคนิค วิธีการ ต่างกัน ยกตัวอย่าง วัดธรรมกายใช้การหายใจเข้า หายใจออก โดยแบ่งใจไปที่ศูนย์กลางกาย ที่เรารู้จักกัน คือ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 แล้วภาวนาวา สัมมา อรหัง โดยที่ไม่ยอมปล่อยให้จิตออกไปจากจุดศูนย์กลาง ในขณะที่วัดหนองป่าพง ใช้วิธีง่าย ๆ โดยใช้จิตตามดูการเคลื่อนไหวของร่างกาย หรือที่เราเรียกว่า สติ เอาสติจับตรงที่การหายใจเข้าออก แล้วภาวนาวา พุทโธ 2) หลักธรรมแนวปฏิบัติประจำวัน พบว่าทั้งสองวัดมีแนวทางปฏิบัติต่างกัน วัดพระธรรมกายยึดวิชาวรรณกาย ในขณะที่วัดหนองป่าพงยึดหลักอานาปานสติ 3) สื่อเทคโนโลยี พบว่า ทั้งสองวัดใช้สื่อเหมือนกัน โดยใช้หนังสือ และสื่อในการเชื่อมโยงไปยังประชาชน

5.2.2 การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในยุคโลกาภิวัตน์ มีดังนี้

1) รูปแบบการแสดงธรรมเทศนา : การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายได้ว่า พระนักเทศน์มีปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือนักเทศน์ปากเปล่า คือ นักเทศน์แบบไม่อ่านหนังสือ แต่ถือหนังสือเทศน์เป็นคัมภีร์ประกอบไว้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ การเทศน์แบบนี้เป็นการแสดงถึงความสามารถของนักเทศน์ที่มีไหวพริบปฏิภาณ ความเฉลียวฉลาดในการแสดงธรรมะนักเทศน์แบบนี้ต้องมีความรู้และได้รับการฝึกฝนตนเองมาเป็นอย่างดี นักเทศน์อ่านคัมภีร์ เป็นการเทศน์ไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว นักเทศน์ปฏิภาณ ไม่อ่านคัมภีร์ หรือนักเทศน์ปากเปล่านักเทศน์อ่านคัมภีร์ การเทศน์ให้เป็นไปตามคัมภีร์ที่มีผู้แต่งไว้หรือที่ตนเองแต่งไว้แล้ว เทศน์แบบบุคคลาธิฐาน มีนิทานสาธกและยกเรื่องที่คนสนใจมาประกอบ การเทศนาจะไม่เป็นยาขม แต่จะเป็นที่นิยมชมชอบ เพราะนิทานจะช่วยในการขยายธรรม จะเป็นเทศนาที่เข้าใจง่าย ฟังง่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปฐมภ์ บุญศรีตัน(2550) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัย พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนาและทางตะวันตกมีเป้าหมายเพื่อให้เข้าใจถึงความจริง ความถูกต้องดีงามผ่านการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารจึงมีพัฒนาการทั้งทฤษฎีและวิธีการตีความมาโดยลำดับเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดด้านทฤษฎีและวิธีการตีความ ทฤษฎีการตีความทางตะวันตกมี 3 ทฤษฎีหลักที่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันในการค้นหาความหมายที่สมบูรณ์ คือ

ทฤษฎีที่ถือผู้สื่อความเป็นศูนย์กลาง ทฤษฎีที่ถือคัมภีร์เป็นศูนย์กลาง และทฤษฎีที่ถือผู้อ่านเป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ทฤษฎีการตีความทางพระพุทธศาสนานี้ยับยั้งชี้ว่า การจะค้นหาความหมายสมบูรณ์ได้นั้น จะต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการ คือ ให้ความสำคัญทั้งแก่ผู้สื่อความ คัมภีร์ ผู้อ่าน และบริบททางสังคมของผู้สื่อความ คัมภีร์ และผู้อ่าน ที่ต้องมีความเชื่อมโยงอิงอาศัยกันและกัน จึงอาศัยนัยดังกล่าวนี้สร้างและเสนอเป็นรูปแบบการตีความคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อนำมาวิเคราะห์การตีความเรื่องมั่งสวริติของสำนักสันตือโสภ และการตีความเรื่องนิพพานของสำนักวัดพระธรรมกาย พบว่า สำนักสันตือโสภใช้การตีความแบบยึดผู้อ่านเป็นหลักและบางแห่งได้ใช้การตีความแบบยึดผู้สื่อความเป็นหลัก สำนักวัดพระธรรมกายใช้การตีความแบบยึดผู้อ่านเป็นหลักและอ้างคัมภีร์ต่าง ๆ มาสนับสนุนการตีความของตน ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ใช้การตีความแบบยึดคัมภีร์เป็นหลัก และบางแห่งยังคงใช้การตีความแบบยึดผู้สื่อความเป็นหลักประกอบด้วย

2) รูปแบบการบรรยายธรรมหรือปาฐกถาธรรม : การพัฒนารูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อภิปรายได้ว่า การแสดงปาฐกถาธรรมในวัด จะจัดขึ้นทุกวันพระ โดยทางวัดได้จัดสถานที่ให้ญาติโยมมาฟังธรรมไว้เป็นการเฉพาะ นอกจากนี้เมื่อพุทธศาสนิกชนมาบำเพ็ญกุศลที่วัด เช่น งานพิธีสวดอภิธรรม งานพิธีบวช พิธีแต่งงาน วัดจะจัดให้มีการแสดงปาฐกถาธรรมที่เหมาะสม กับพิธีต่างๆ เพื่อผู้ฟังจะได้นำหลักธรรมไปเป็นข้อคิดพิจารณาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง การแสดงปาฐกถาธรรมนอกวัด เป็นการเผยแผ่เชิงรุกซึ่งจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พระที่มีความรู้ความสามารถไปเทศน์หรือแสดงปาฐกถาธรรมครั้งละ 1-3 ชั่วโมง หัวข้อธรรมที่แสดงจะเลือกให้เหมาะสมกับกาลเวลา สถานที่และบุคคล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปลัดสวพัฒนวิริคุณ (ไสว โชติโก) และคณะ(2553) ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ยุทธศาสตร์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตไทยในอินเดีย” ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า การปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมทูต วัดไทยในอินเดีย ถือเป็นยุคทองของพระธรรมทูต วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในอินเดียและชาวพุทธต่างชาติ ได้ประกาศเกียรติคุณของชาติให้ประจักษ์แก่คนทั่วโลก ในส่วนข้อเสนอแนะพบว่า พระธรรมทูตปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก การทำงานไม่เป็นทีม ขาดการมีส่วนร่วม ไม่มีเครือข่ายชาวพุทธระดับนานาชาติและองค์กรหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องสร้างสำนักงานพระธรรมทูตให้ชัดเจน เพื่อสร้างเครือข่ายในระดับองค์กรได้มีหลายด้านดังนี้

1. ด้านการศึกษา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า พระธรรมทูตได้ให้การส่งเสริมด้านการศึกษา มีการสร้างโรงเรียนปัญญาศีล และโรงเรียนตันกล้า มีการสนับสนุนทุนการศึกษาให้และเด็กและเยาวชน ได้นำเยาวชนมาปฏิบัติธรรมในวัด มีการทำวัตรสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา ในส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า วัดยังไม่ได้สร้างเครือข่ายศูนย์การศึกษา เพื่อประสานงานกับองค์กรข้างนอก ผู้สอนขาดทักษะด้านภาษาท้องถิ่น และการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนยังไม่เพียงพอ จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกฝ่ายต้องเข้ามาช่วยเหลือ

2. ด้านการสงเคราะห์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง พบว่า พระธรรมทูตเป็นสัญลักษณ์ของความเมตตา ได้มีการอนุเคราะห์ต่อผู้อื่น มีการแจกสิ่งของเครื่องใช้อุปโภค บริโภคและการดูแลรักษาพยาบาลให้ มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุเคราะห์การศึกษาเผยแผ่ จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องหาแนวทางในการตั้งเป็นกองทุน หรือมูลนิธิขึ้น เพื่อจะเอื้อต่อ

3) รูปแบบปฏิบัติและวิธีฝึกปฏิบัติการสอนสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน :

การพัฒนาแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอภิปรายได้ว่า ต้องยึดถือหลักสูตรส่วนกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ อยากรให้พระวิปัสสนาจารย์ ที่สามารถตรวจสอบอารมณ์ได้ พัฒนาตนเอง ต้องหลักสูตรอำนวยการพระวิปัสสนาจารย์อยู่เรื่อยๆ ควรจัดให้มีหลักสูตรหลายระดับ ปรับใช้ให้เหมาะสม กระตุ้นให้คนสนใจด้านปฏิบัติให้ได้ หลักสูตรหรือรูปแบบการอบรมต้องปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย และปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ ไม่ยึดติดในวัฒนธรรมดั้งเดิม บางทีหลักสูตรไม่สัมฤทธิ์ผลที่ดีต้องปรับใช้กับกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบหรือวิธีการใดๆ ก็ดีทั้งนั้น แต่เป้าหมายอยู่ที่การปล่อยวาง เข้าใจถึงธรรมด้านหลักสูตรจึงอยู่ที่การปรับใช้ให้เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงมล ทองคนารักษ์(2552) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบโครงการปฏิบัติธรรมที่เหมาะสมสำหรับชาวต่างประเทศในประเทศไทย” ผลการวิจัย พบว่า การปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งสมถและวิปัสสนา ตลอดจนปัจจัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติธรรม เช่นการตัดปลีโพธ การแสวงหากัลยาณมิตร การเลือกกรรมฐานที่เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม และสัปปายะในการปฏิบัติธรรม เช่น การจัดคำแนะนำเบื้องต้นสำหรับนักท่องเที่ยวที่สนใจการปฏิบัติแต่ยังไม่พร้อมที่จะเข้าฝึกอบรม โครงการปฏิบัติธรรมเบื้องต้น โครงการปฏิบัติธรรมสำหรับผู้ที่เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน และโครงการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมขั้นสูง ตลอดจนการจัดบวชให้แก่ชาวต่างชาติที่สนใจ นอกจากนี้ควรประยุกต์หลักสัปปายะ 7 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุนการปฏิบัติธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อหน่วยงานหรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ ดังต่อไปนี้

1. ด้านบุคลิกภาพ การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีการแต่งกาย ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีจะต้องแต่งกายให้ถูกกาลเทศะ มีรูปแบบของผ้าและสีสันทันที่เหมาะสมตลอดจนมีความสะอาด การแต่งกายเป็นตัวแทนอย่างหนึ่งของคนซึ่งสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ง่ายและรวดเร็ว รวมทั้งเครื่องแต่งกายเป็นตัวกำหนดระเบียบของสังคม การแต่งกายให้เหมาะสมเป็นการให้เกียรติกัน และให้ความเคารพต่อสถานที่

2. ด้านเนื้อหาหลักธรรม การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีหลักธรรมที่จะนำไปบรรยายเผยแผ่ตามสถานศึกษาต่างๆ ควรมีการกำหนดให้ชัดเจนเหมาะสมกับช่วงชั้นวัยของเยาวชน เพื่อต้องการรับรู้และสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. ด้านสื่อการสอน การเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีสื่อที่ใช้ในการนำเสนอในช่วงปีที่ผ่านมามีความจำ ทั้งในเนื้อหาและรูปแบบที่นำเสนอทำให้นักเรียนส่วนมากคาดเดาได้ว่าที่ต้องเป็นอย่างไรทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ควรใช้สื่อหลายประเภทผสมผสานกัน เน้นสื่อที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น สื่อที่มาใช้ประกอบธรรมต้องเป็นสื่อประเภทกระตุ้นคุณธรรม

7.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาต่างๆ ในเขตอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

2. หน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรนำผลการวิจัยนี้ไปพัฒนาเผยแพร่ให้สอดคล้องกับองค์กรที่ตนเองรับผิดชอบได้

3. ควรทำเป็นคู่มือในการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

4. ควรศึกษาในเขตพื้นที่อื่น เพื่อประโยชน์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5. ควรมีการกำหนดนโยบายและแผนการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการให้มีความชัดเจน เช่น แผนการทำงานเป็นทีมนโยบายเผยแพร่เชิงรุก รวมทั้งนำแผนปฏิบัติการไปวิเคราะห์หาจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรคเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนางานเผยแพร่ในอนาคต

6. ควรมีการจัดประชุมสัมมนา และพัฒนาเทคนิคการเผยแพร่พุทธธรรมที่ทันสมัย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างพระสังฆาธิการด้วยกัน ทั้งระหว่างอำเภอ จังหวัด หรือสายนาน

7. ควรมีการประชาสัมพันธ์โครงการเผยแพร่ธรรมของพระสังฆาธิการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ได้รับรู้มากยิ่งขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างรูปแบบและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนโดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. ควรมีการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการกับองค์กรอื่นๆ ทั้งที่เป็นองค์กรด้านการเผยแพร่โดยตรง หรือองค์กรที่ได้รับประโยชน์จากการเผยแพร่

3. ควรมีการศึกษาผลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการที่มีต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดอ่างทอง หรือพื้นที่อื่นๆ

4. ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทาวิจัยเป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่อำเภอ และจังหวัดอื่น เพื่อให้เกิดความหลากหลายของข้อมูล

5. ควรเปลี่ยนกลุ่มประชากรในการทาวิจัยเป็นนักเรียน สายวิชาชีพ เพื่อให้ทราบความคิดเห็นต่อการทงานเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ

References

- Apinan Jantane. (2556). How Important is Abiding by The Frame of Standard of Higher Education Qualification. *Journal OF MCU Social Science Review*,2(1), 126 – 140.
- Vilawan Kongsadee. (2552). Factors Affecting Learning Achievement of 52 ID Coded Students of Business Administration, Rajapruk College, Academic Year 2552 (*Research Report*). Funded by Research Fund of Research Center. Nonthaburi: Rajapruk College.

Nonphithak Paksahan. (2552). *Water Human Resort Management for Protect of flood in the river Chee-Moon in Ubonratchathani Province*. Dissertation Graduate School : MCU.

Suwat Inraphai. (2557). *The Participation of the People in Water Human Resources Management for od in the Paasak River*. Dissertation Graduate School : MCU.

Thanat Keawcharearnphisan. (2557). *Water Human Resort Management for Protect of flood in the river Chee-Moon in Ubonratchathani Province*. Dissertation Graduate School : MCU.

Jittima Phakpheang.(2558).*The Model of Administrative according to Buddhadhamma of Provincial Administrative organization in lower Central Area*. Dissertation Graduate School. MCU.

พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

BUDDHA INTEGRATION FOR MANAGEMENT IN THE COMMUNITY FOREST AROUND MAE-WONG NATIONAL PARK AREA IN NAKORNSAWAN

จักกฤษ สิงห์ธนสาร* อภินันท์ จันตะนี** ธิดิฐิณี หมั่นมี***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ และ (3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบ การวิจัยแบบผสมวิธี

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรคือ ผู้นำป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ เจ้าหน้าที่ของพื้นที่รับผิดชอบดูแลป่าชุมชนในพื้นที่ จำนวน 19 รูป/คน โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แบบ TAC และการสนทนากลุ่มเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาความวิเคราะห์

2) การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือ สมาชิกป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ที่ จำนวน 300 คน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบไปด้วย (1) ป่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน (2) ป่าชุมชนเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน (3) ป่าชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติวิทยา และ (4) ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความเป็น

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ในส่วนของสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาสและหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

2) ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือพื้นฐานครอบครัวในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนใกล้เคียงกับพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย ในขณะที่เดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอปริทานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3) แนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ คือ หลักอปริทานิยธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ อันประกอบด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ (4) การให้ความเคารพ นับถือ ให้เกียรติผู้ใหญ่ (5) การให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีและผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหง (6) คำนี้ถึงเกียรติศักดิ์ศรีและเคารพในสิ่งที่ควรเคารพ และ (7) ให้การอารักขา คุ่มครองป้องกันอันชอบธรรม

การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอปริทานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ป่าชุมชน; อุทยานแห่งชาติแม่วงก์; อปริทานิยธรรม;

ABSTRACT

This research has 3 main objectives: (1) to study the role of community forests in the way people live and general problems affecting the community forest

management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan, (2) to study the factors influencing the community forest management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan and (3) to present Buddha integration for management in the community forest around Mae Wong National Park area in Nakornsawan.

The methodology of this research was mixed methods between qualitative and quantitative methods.

1) the qualitative method collected data from community leaders, monks and government officials responsible for community forest with in-depth interviews of 19 interviewees, data were analyzed by TAC analysis techniques. And focus group 12 expert panelists, data were analyzed by descriptive analysis.

2) the quantitative method collected data from the community forest members around Mae Wong National Park area in Nakornsawan 300 households with questionnaires and analyzed data by Structural Equation Modeling (SEM).

The results of the research were as follows:

1) the role of community forests in the way people live around Mae Wong National Park area in Nakornsawan consists of: (1) community forest as a source of food and resources for the community; (2) community forest as a source of income for the community; (3) community forest as a learning center for natural science; and (4) The community forest is a place to relax in the form of ecotourism, and to study the nature of animals and plants. On the problems of community forest management, the problem of resource management in community forest areas is caused by the forest community members and the community forest administrator. the community forest administrator must provide opportunities and find ways to make the community forest members participate in the management of forest resources in the community forest.

2) The family background, income-based economy and expenditure-based economy are direct influence on the community forest management, statistically significant. The income-based economy has the greatest influence on the community forest management, the family background is based on gender, age, occupation and number of family members influence on the community forest management is close to the expenditure-based economy. At the same time, applying Principles of Mori Dharma in community forest management has direct influence on the community forest management, statistically significant.

3) Theoretical concepts and principles of Buddhism for community forest management around Mae Wong National Park area in Nakornsawan is Principles of Mori Dharma. There are 7 principles that drive the forest community members to participate in all stages of every process. The Principles of Mori Dharma are (1) frequent meetings (2) a meeting or a meeting And do the work of the collective in unison (3) do not command what is not commanded (4) respect, obey and honor the president group management, and follow the principles prescribed (5) honor the safety of women no persecution (6) respect the worship of pagodas both inside and outside the city, and do not diminish the benefits that have ever nourished those pagodas (7) the protection of justice by God.

The community forest around Mae Wong National Park area in Nakornsawan can take Principles of Mori Dharma to apply in integrated with modern management 3 aspects: (1) the resource management, (2) the planning and cooperation management, and (3) the relationships between the community and government agencies management. By limiting the restrictions on community members, all members of the community are involved in the management. It consists of: (1) participation in the search for problems and causes of local problems including community needs, (2) participation in activity planning, (3) involvement in investment and performance, (4) participation in monitoring and evaluation, and (5) participate in the benefits. In addition, in order for sustainable forest communities to live sustainably, communities need to create networking parties from the social sector to help each other. At the same time, all sectors need systematic support.

Keywords: community forests; Mae Wong National Park; Principles of Mori Dharma

1. บทนำ

พื้นที่ป่าแม่वंก ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2530 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 183 แล้วให้ชื่อว่า “อุทยานแห่งชาติแม่वंก” นับเป็นอุทยานแห่งชาติที่ 55 ของประเทศไทย ความมุ่งหมายที่สำคัญในการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแม่वंก คือเพื่อรักษาสภาพป่าและทรัพยากรสัตว์ป่า ตลอดจนแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร และเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามให้คงอยู่ตลอดไปโดยอาศัยหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด เพื่อประชาชนซึ่งอาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติได้ประโยชน์แก่การเกษตรกรรม และประชาชนโดยทั่วไปได้ประโยชน์แก่การท่องเที่ยวพักผ่อน หาความรู้ แต่เนื่องจากชาวบ้านบริเวณรอบพื้นที่อุทยานประสบกับปัญหาความยากจน

ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการขาดเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนได้อาศัยที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นที่ทำกินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ การขาดอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รวมทั้งการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตนเพื่อยังประโยชน์ระยะยาวและอย่างยั่งยืน จึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่อุทยานเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่างๆ อาทิ ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า นอกจากนั้น ยังเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานกับชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยาน ทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนาโดยสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมจากฐานล่างคือครอบครัวและชุมชน กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหา และใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ ลดความขัดแย้ง เปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพลัง และใช้ความร่วมมือสร้างพื้นที่ป่าไม่ให้เพิ่มขึ้น โดยมีชุมชนหลายแห่งทั่วประเทศที่อาศัยอยู่ในป่าจนสามารถเรียกป่านั้นว่า “ป่าชุมชน” ได้พยายามดำเนินกิจกรรมมากมายเพื่ออนุรักษ์และรักษาป่าไว้ให้คงอยู่ ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นจะมีรูปแบบและวิธีดำเนินการเรื่องป่าชุมชนแตกต่างกันออกไปและไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเพราะเป็นการดำเนินการในภาคประชาชนเพียงส่วนเดียว โดยไม่มีการประสานความร่วมมือจากภาครัฐบาลหรือเอกชนเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญมากที่สุดต่อการบริหารจัดการป่าและพัฒนาชุมชนจึงทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการป่าชุมชนเริ่มจากบุคคลแต่ละคนในชุมชน ซึ่งสมควรดำเนินงานเป็นคณะทำงาน แล้วสร้างแผนงานเพื่อไปสู่ผลสำเร็จพึงประสงค์เกี่ยวกับป่าชุมชน นอกจากนี้ในกระบวนการทัศน์เชิงพุทธยังกล่าวเสริมเรื่องการมีส่วนร่วมไว้ว่า คณะผู้บริหารกับประชาชนต้องมีความสามัคคีกันในการจัดการปัญหาต่างๆ ที่เกิดในท้องถิ่นนั้น โดยใช้หลักอปริหานิยธรรม มาช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ จึงทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจใคร่ที่จะศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมที่จะสามารถเสริมสร้างระบบการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์
- 3) เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์

3. ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้นำการบริหารจัดการป่าชุมชนรวม 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) ด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง

ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ มาบูรณาการร่วมกับหลักอปปรานิชธรรม 7 ประกอบด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งขัดต่อหลักการเดิม การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ (4) การให้ความเคารพ นับถือ ให้เกียรติผู้อาวุโส และยอมรับฟังข้อคิดเห็นไม่ละเลยต่อคำแนะนำตักเตือนของท่าน (5) การให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกัน สตรี และผู้ใต้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก (6) คำนึงถึงเกียรติศักดิ์ศรีและเคารพในสิ่งที่ควร เคารพ และ (7) ให้การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่กฎระเบียบที่คำนึงถึงผลประโยชน์ ของส่วนรวม

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ชาวบ้านรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ 3 อำเภอ 27 หมู่บ้าน จำนวน 4,440 ครัวเรือน (ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนา ชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2558) การวิเคราะห์เชิงปริมาณใช้ขนาดตัวอย่างจำนวน 15 เท่าของ จำนวนตัวแปร (Hair, Black, Babin, Anderson, and Tatham, 2006) การวิเคราะห์ครั้งนี้มีตัว แปรสังเกตได้ 20 ตัวแปร จึงประมาณขนาดตัวอย่างได้เท่ากับ 300 ตัวอย่าง (20x15)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method Research) โดยศึกษา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนจากนั้นดำเนินการ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้นำ ป่าชุมชน ผู้นำชุมชน พระภิกษุ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบดูแลป่าชุมชนในพื้นที่ จำนวน 19 รูป/ คน

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้สำรวจ (Survey Research) ด้วยแบบสอบถามจากสมาชิกป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ที่ จำนวน 300 ครัวเรือน

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 12 ท่าน

การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้เลือกเทคนิคการวิเคราะห์แบบ TAC ซึ่งเป็นการจำแนกข้อมูล การจัดระบบข้อมูล การสรุปแบบอุปนัย และการวิเคราะห์หาเหตุและผลที่เกิดขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ

1) การหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC รายข้อคำถามอยู่ระหว่างอยู่ระหว่าง 0.60-1.00

2) การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct) ด้วยค่าอำนาจจำแนก (discrimination) ของข้อคำถามรายข้อ มีค่า Corrected Item Total Correlation อยู่ระหว่าง 0.364 ถึง 0.954 แสดงว่ามีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

3) การหาค่าความเชื่อมั่นของมาตรวัด (reliability) ซึ่งเป็นการวัดความสอดคล้องภายใน (internal consistency) โดยพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.713 ถึง 0.976

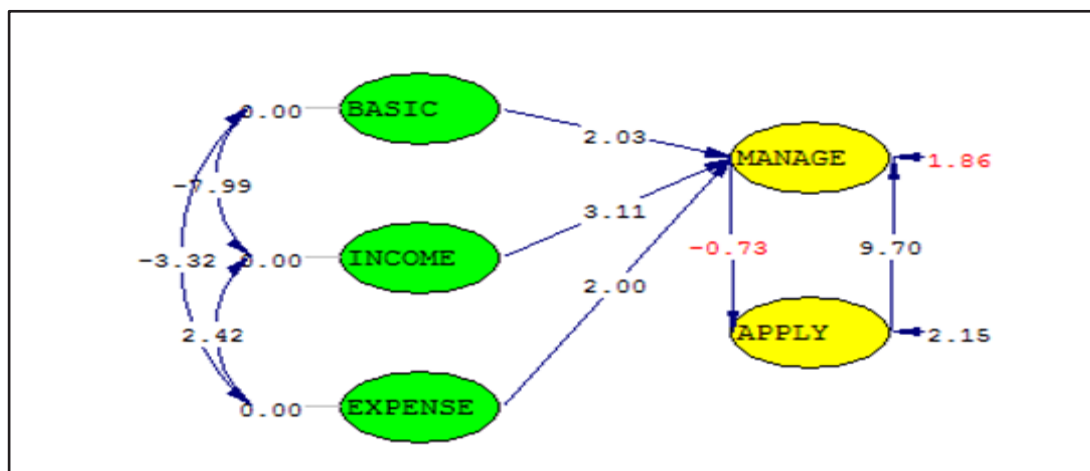
4) การตรวจสอบการแจกแจงปกติของตัวชี้วัดที่ใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่าการแจกแจงของตัวแปรเป็นการแจกแจงปกติ โดยมีค่าความเบ้สูงสุด เท่ากับ 0.43 และค่าความโด่งสูงสุด เท่ากับ 1.87

5) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (structural equation model) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับแก้พบว่า มีความสอดคล้องในระดับดีโดยมีดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืน (goodness of fit index) ที่ยอมรับได้ในระดับดีซึ่งจะเห็นได้ว่า เส้นทางความสัมพันธ์ตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-square เท่ากับ 259.23 ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า p-value เท่ากับ 0.39 χ^2/df มีค่าเท่ากับ 1.98 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องค่า GFI, ค่า CFI และค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 0.94, 0.94 และ 0.02 ตามลำดับ

5. ผลการวิจัย

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบไปด้วย (1) ป่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน (2) ป่าชุมชนเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน (3) ป่าชุมชนเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติ วิทยา และ (4) ป่าชุมชนเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความเป็นธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ในส่วนของสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาสและหาวิธีการที่จะทำให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน

2) ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาคือพื้นฐานครอบครัวในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย ในขณะเดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอปินิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนมีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่การบริหารจัดการป่าชุมชนไม่มีอิทธิพลต่อการนำหลักพุทธธรรมอปินิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

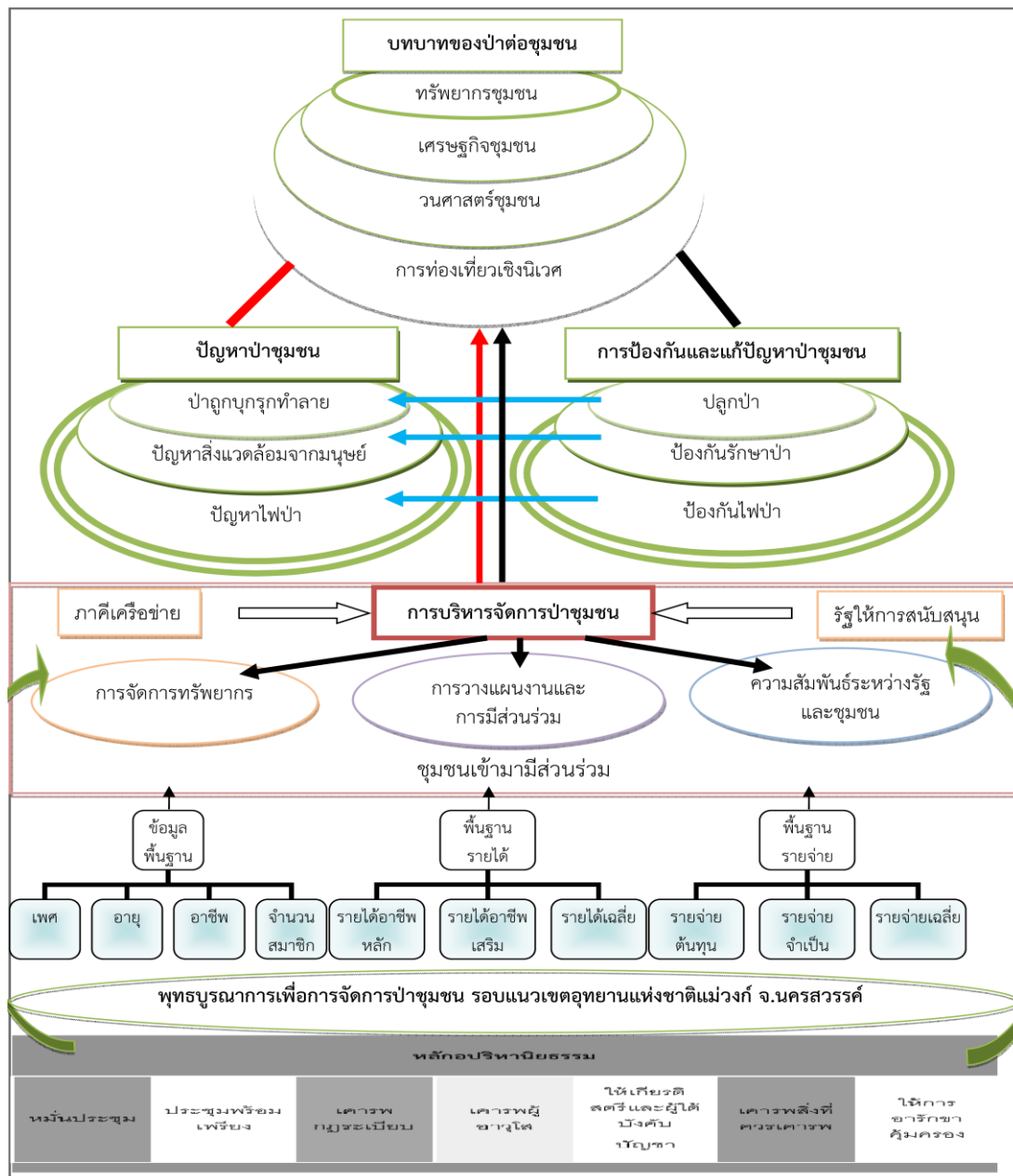
แผนภาพ 1 ค่า t-value ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อม และอิทธิพลรวม

ตัวแปรผล	MANAGE			APPLY		
ตัวแปรเหตุ	DE	IE	TE	DE	IE	TE
BASIC	0.38*	-0.06	0.32	-	-0.08	-0.08
INCOME	0.59**	-0.10	0.49**	-	-0.12	-0.12
EXPENSE	0.14*	-0.03	0.11	-	-0.03	-0.03
APPLY	0.81**	-0.13	0.68**		-0.16	-0.16
MANAGE		-0.16	-0.16	-0.24	0.04	-0.20

หมายเหตุ: DE=Direct Effect, IE=Indirect Effect, TE=Total Effect, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

3) การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการป่าชุมชน

6. อภิปรายผล

ข้อค้นพบของงานวิจัยที่นำมาอภิปรายผลนี้เป็นผลของการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1) บทบาทของป่าชุมชนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชาชน และสภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

พบว่า ป่าชุมชนมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของประชาชนในแง่ของการเป็นแหล่งทรัพยากรและแหล่งอาหารให้กับชุมชน นอกจากนี้ป่าชุมชนยังเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชน และเป็นศูนย์การเรียนรู้ความเป็นธรรมชาติวิทยา รวมถึงเป็นสถานที่พักผ่อนในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดูความเป็นธรรมชาติของสัตว์พืชและสรรพสิ่งในป่าชุมชน ป่าสามารถยังประโยชน์ในการดำรงชีพและรายได้ ชุมชนควรมุ่งให้เกิดดุลยภาพระหว่างการรักษาป่ากับการใช้ประโยชน์

สภาพปัญหาทั่วไปที่มีผลกระทบต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุขุมลย์ ประสมศักดิ์** (สุขุมลย์ ประสมศักดิ์, 2556) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน ที่ว่าประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **มนูญ หวันหยี** (มนูญ หวันหยี, 2550). ได้วิจัยเรื่องบทบาทผู้นำชุมชนการมีผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย ที่ว่าผู้นำที่สร้างสัมพันธ์กับคนในชุมชนให้ยอมรับทั้งแนวคิดและวิถีปฏิบัติ สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นทุ่มเททำงานให้กับชุมชน ผู้นำที่มีคุณธรรม และมีประสบการณ์ชีวิตมาก จะได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมาก ดังนั้นผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาส และรู้วิธีที่จะโน้มน้าวให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน และในขณะเดียวกันสมาชิกป่าชุมชนก็ต้องมีการใช้ทรัพยากรภายใต้กฎเกณฑ์ และตามที่พรบ.ป่าชุมชนกำหนด เพื่อให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดก็ควรมีบทลงโทษผู้ที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนอย่างผิดหลักการของป่าชุมชนด้วย ด้านแผนงานและความร่วมมือ ผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการวางแผนบริหารงานป่าชุมชนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน โดยแผนนั้นควรมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือกันของคนในชุมชน และในการประชุมวางแผน ผู้บริหารป่าชุมชนและสมาชิกควรต้องให้เกียรติและยอมรับฟังข้อคิดเห็นซึ่งกันและกันนอกจากนี้เพื่อให้แผนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของป่าชุมชนผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการวางแผนการปรับปรุงการบริหารงานโดยคำนึงถึงหลักการเดิมคือมีการบูรณาการระหว่างป่ากับชุมชน อีกทั้งมีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติการ ส่วนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ควรกระทำภายใต้วิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและมีความคิดสร้างสรรค์ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของความสัมพันธ์ต้องชัดเจน และเพื่อให้การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลด้วยซึ่งการปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกถือปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จและล้มเหลวของการบริหารจัดการ นอกจากนี้ผู้บริหารป่าชุมชนและบุคลากรที่ดำเนินความสัมพันธ์ควรต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารความสัมพันธ์ในจำนวนที่เพียงพอ โดยให้คำนึงถึงความเหมาะสม มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีความทันสมัย สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการป่าชุมชนว่าต้องมีการร่วมกันดูแลรักษาป่า ซึ่งมีฐานมาจากการมี

ผลประโยชน์ร่วมกัน และป่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพ พึ่งพาป่าเพื่อการยังชีพ มีจิตสำนึกของการอนุรักษ์ป่าที่เข้มแข็งและลึกซึ้ง การมีผลประโยชน์ร่วมกัน มองผลประโยชน์ในระยะยาวเพื่ออนาคตของลูกหลาน อีกทั้งต้องมีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ มีวิสัยทัศน์เพื่อส่วนรวม จิตสาธารณะสูง ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สร้างศรัทธาให้กับสมาชิกในชุมชน

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติ แม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า ข้อมูลพื้นฐาน พื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายได้ และพื้นฐานเศรษฐกิจด้านรายจ่าย มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมชาย โพธิ์ตระกูล (สมชาย โพธิ์ตระกูล, 2558: 61-75) เรื่อง การบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย ที่ว่าปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย และ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อำนวยพร ชลดำรงกุล (อำนวยการพร ชลดำรงกุล, 2542: 28) เรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านยางโทน อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่ว่า เพศและระดับการศึกษาของราษฎรในชุมชน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับแนวคิดพื้นฐานการมีส่วนร่วม ในขั้นตอนการแสดงความคิดเห็น การดำเนินงาน และการตัดสินใจในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในขณะเดียวกันการนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนก็มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวารี ศรีคำ (สุวารี ศรีคำ, 2558) เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝักอาชีพรุงเทพมหานคร ที่ว่า การบริหารจัดการด้านแผนงานและความร่วมมือโดยใช้หลักอุปทานิยธรรมเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ สามารถนำมาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการได้

3) พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติ แม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า การบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ จังหวัดนครสวรรค์ นั้นสามารถนำหลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ 3 ด้าน (1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน (2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ หลักธรรมที่สำคัญที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการป่าชุมชนที่ต้องมีการจัดการร่วมกันของทุกฝ่ายเพื่อรักษาทรัพยากรอันทรงคุณค่าของพื้นที่ป่าพื้นที่นั้น คือ หลักอุปทานิยธรรม 7 อันเป็นหลักธรรมในการขับเคลื่อนชุมชนให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทุกกระบวนการ เพราะป่าเป็นของทุกคนในชุมชน โดยหลักอุปทานิยธรรม 7 เป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวม หรือหลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่หมู่คณะ เป็นหลักธรรมที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความสามัคคีของหมู่คณะ และการเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวารี ศรีคำ เรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝักอาชีพรุงเทพมหานคร ที่นำหลัก อุปทานิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร. และคณะ (พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.และคณะ, 2551: หน้า ก-ข)

เรื่อง การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองกลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ที่ว่า ผลการใช้หลักพุทธศาสนาในการบริหารจัดการสามารถ ก่อให้เกิดสามัคคี มีความซื่อสัตย์ เกิดความไว้วางใจ มีการปฏิบัติงานอย่างทุ่มเท เสียสละ จริงจัง มีเป้าหมาย มีความขยันหมั่นเพียร อดทนต่อความยากลำบาก ฉลาดรอบรู้ เสียสละ มีมุมมองที่กว้างขวาง หลักพุทธธรรมอุปทานิยธรรมสามารถลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พรเทพ ศรีธนาธร** (พรเทพ ศรีธนาธร, 2556) เรื่อง นวัตกรรมการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลไกการจัดการ การมีส่วนร่วม และความสำเร็จของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยแม่หิน จังหวัดลำปาง ที่ว่าการทำให้ชุมชนมีสันติสุข รักกันเหมือนพี่ ตีกันเหมือนน้อง ประดองกันเหมือนญาติ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางแก้ไขและส่งเสริมองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ป่าอนุรักษ์ กระบวนการจัดการจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงนโยบายของรัฐ ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่ แนวคิดของชุมชนและปัญหาที่เผชิญอยู่ นำมากำหนดเป้าหมายในการจัดการป่าชุมชน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน จากนั้นจัดทำแผนการจัดการ โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการใช้สอยพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์เพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของ **กาญจนา คุ่มทรัพย์** (กาญจนา คุ่มทรัพย์, 14(1) : 31-36 (2015) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่ากระบวนการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และการจัดการป่าชุมชนให้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งชุมชนต้องมีการเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเข้ากับการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบาย “การป้องกัน” โดยอาศัยความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น และภาคเอกชนในลักษณะพหุภาคี
- 2) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบายในการป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายป่าไม้ โดยให้ใช้ความองอาจ เข้มแข็ง มีศักดิ์ศรี แต่

กระทำด้วยความละมุนละม่อม อย่าใช้วิธีแข็งกร้าว หรือใช้อำนาจโดยมิชอบ ให้ยึดหลักความยุติธรรม เสมอภาค และสม่ำเสมอ ทำให้เป็นระบบ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เกรงกลัวอิทธิพลให้อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้อง

3) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน ควรมีการกำหนดนโยบายในการป้องกันการลักลอบตัดไม้และแผ้วถางป่าโดยรวมมือกับกระทรวงมหาดไทยในการป้องกันการบุกรุกแผ้วถางป่า และการป้องกันไฟป่าควรกำหนดแผนยุทธการที่ชัดเจน

4) รัฐบาลต้องมีนโยบายป่าไม้และนโยบายการใช้ที่ดินที่ถูกต้องและชัดเจน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) ควรมีการปรับปรุงโครงสร้างและระบบงานป้องกันรักษาป่าดังนี้

(1) ทบทวนปรับปรุงและกำหนดบทบาทภารกิจของหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันรักษาป่าทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีระบบ Check & Balance ที่เหมาะสม

(2) ปรับปรุง พัฒนา วางแผนยุทธการ การหาข่าว การฝึกวินัย งานป้องกันรักษาป่า

(3) จัดตั้งหน่วยประสานงานป้องกันรักษาป่า (นปป.) ประจำจังหวัดขึ้น ชุมชน

ละ 1 หน่วย

2) ผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการกำหนดแผนงาน/ติดตามผลของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม แบบมีการส่งเสริมการบูรณาการระหว่างป่ากับชุมชน โดยคำนึงถึงหลักการของป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด

3) ส่งเสริมองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ชุมชน

4) ให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของป่าไม้ มีการรณรงค์การรักต้นไม้ในชุมชน สังคม ประเทศชาติให้มากยิ่งขึ้น

5) ให้ความสำคัญกับราษฎรในพื้นที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ด้วยการประชาสัมพันธ์และส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความรู้ ความเข้าใจ มีจิตสำนึกและมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันในชุมชน และหน่วยงานของรัฐและเอกชน ในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

7.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเรื่องของการนำการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ หรือการบริหารจัดการตามภารกิจ หรือการบริหารตามขีดความสามารถ มาใช้บูรณาการกับหลักพุทธธรรม เพื่อการสร้างเสริมความสมบูรณ์ในการนำมาปฏิบัติงานของป่าชุมชนที่ไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม

2) ควรมีการศึกษาองค์ประกอบของหลักธรรมอื่นที่ไม่ได้ศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม เช่น หลักไตรสิกขา ศีล และอริยสัจ 4 เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน ให้มีคุณธรรม มีความใฝ่ดี รวมไปถึงเป็นการปลูกฝังจริยธรรมทางสังคมให้กับชุมชน

3) ควรมีการศึกษาโดยเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา คุ่มทรัพย์. (2015). “การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านดอนหมู จังหวัดอุบลราชธานี”. *วารสารการเกษตรราชภัฏ*, 14 (1) : 31-36.
- พรเทพ ศรีธนาธร. (มกราคม-มิถุนายน, 2556). “นวัตกรรมจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน: กลไกการจัดการ การมีส่วนร่วม และความสำเร็จของชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนห้วยแม่หิน จังหวัดลำปาง”. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 5(9): 99 – 115.
- พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, ผศ.ดร.และคณะ. (2551). “การใช้หลักพุทธศาสนาในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองลุ่มแม่น้ำมูล อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดสุรินทร์”. *รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์*.
- มนูญ หวันหทัย. (2550). “บทบาทผู้นำชุมชนการมีผลประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีผลต่อการยอมรับโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*.
- สมชาย โพธิ์ตระกูล. (พฤษภาคม – สิงหาคม, 2558). “การบริหารจัดการการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในประเทศไทย”, *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 5(2): 61-75.
- สุขุมลย์ ประสมศักดิ์. (2556). “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สุวารี ศรีคำ. (2558). “พุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการของโรงเรียนฝึกอาชีพกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต รัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- อานวยพร ชลดำรงกุล. (2542). “การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้แบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาชุมชนบ้านยางโทน อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี”. *รายงานการวิจัย. สำนักป้องกันรักษาป่าและควบคุมไฟป่า : กรมป่าไม้*.

กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง
STRATEGY TO STRENGTHEN SOLIDARITY BY THE FIVE PRECEPTS OF LOCAL
ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN THE LOWER
CENTRAL REGION

ปณณธร เขียรชัยพฤษณ์* พิเชษฐ์ ทังโต** บุญทัน ดอกไธสงค์***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานกระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคกลางตอนล่าง (2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบกระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง และ (3) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการสภาองค์กร และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการ พนักงาน ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำและปฏิบัติหน้าที่ชั่วคราว ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง ด้วยวิธีการสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยในชุมชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเอง ยึดถือการประหยัดและการออม

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

2) การสร้างสันติวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี และให้ความเสมอภาคในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งอาศัยองค์กรทางศาสนาและวันสำคัญจัดกิจกรรมสร้างความสันติสุข 3) การสื่อสารอย่างการณยสาร ด้วยวิธีการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเปิดเผยหลายช่องทางและมีการสื่อสารผ่านสื่อแบบสองทาง และสร้างเครือข่ายชุมชนด้วยการสัมมนากับประชาชน 4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการจัดการบริหารงานตามหลักกฎหมาย และการออกข้อบัญญัติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งจัดให้มีศูนย์บริการด้านกฎหมายและการเจรจาไกล่เกลี่ย

2. องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างหลักประกันชีวิต ด้วยวิธีการสนับสนุนความเท่าเทียมของประชาชน และรณรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม 2) การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน ด้วยวิธีการสนับสนุนการประกอบสัมมาอาชีพ 3) การสร้างหลักประกันครอบครัว ด้วยวิธีการจัดการอบรมให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา และจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองความซื่อสัตย์ต่อชีวิตคู่ 4) การสร้างหลักประกันสังคม ด้วยวิธีการสนับสนุนการเป็นคนที่มีวาจาไพเราะ ยกย่องให้เกียรติผู้อื่น รักษาสิ่งจะ ยึดมั่นในคำพูด และมีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านเทคโนโลยี ระบบข้อมูล และ 5) การสร้างหลักประกันสุขภาพ ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมลด ละ เลิก การดื่มสุรา ของมีเมาและสิ่งเสพติด และสนับสนุนการลงโทษผู้กระทำความผิดจากการดื่มสุรา ของมีเมาและสิ่งเสพติด รวมทั้งส่งเสริมงานประเพณีงานนันทนาการที่ไม่ใช้สุราและของมีเมา

3. กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ 2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ 3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ และ 4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์, หลักศีล 5, องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The objective of this study were (1) to study the operating conditions and reconciliation process of local administrative organization in the lower central region (2) to study the components of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in the lower central region and (3) to present the strategies for strengthening reconciliation in accordance with the five moral precepts of local administrative organization in the lower central region.

This research was the mixed methods between the qualitative and quantitative researches. The qualitative research was collected the data from 30

key informants who were administrators and members of the local councils by in-depth-interview and data were by analyzed descriptive interpretation. The quantitative research was collected the data by questionnaires from 343

The Result of research :

1. The operating conditions and reconciliation process of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Creating a strong self-sufficient community by supporting the security in the community, promoting self-reliant careers and encouraging the economize and saving (2) Creating peaceful culture by promoting unity, harmony, and human dignity oriented activities coordinating with religious organizations to create and promote peace and harmony in the community, (3) communicating with kindness contents by means of two-way communication, community network creation by mean of seminar and meeting and (4) restorative conciliation creation by means of administration by laws and orders, participatory rules and regulations issuing and law and arbitrary center building.

2. The composition of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) life security creation; equal opportunity promotion, monastery-going to practice sermon promotion and self-defense training for people, (2) property security creation by promoting right livelihood (3) family security creation by means of sex education, harmony and faithfulness orientation for the married couples (4) community security creation by promoting people to use polite and sweet words, honoring others, words and promise keeping and there should be staff to look after technology, information systems and (5) health security creation by setting up activities for addicted and intoxicant substances reducing, discarding and in-take-refraining, promoting the punishment for those who committed crime because of addicted, intoxicant liquors and promoting seasonally recreational activities without liquors and alcoholic beverages.

3. Strategies to strengthen reconciliation in accordance with five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Buddhist-style family system strategy (2) Economic Community System Strategy (3) Stable unity strategy and 4) Governance Strategy with Good Governance.

Keywords: Strategy Strengthen Solidarity, Five Precepts, Administrative Organization.

1. บทนำ

ประเทศไทยยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน มีพัฒนาการความเจริญทางด้านวัตถุมากมาย การเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน ซึ่งพัฒนาการด้านวัตถุยิ่งมากขึ้นเท่าไร จะพบปัญหาของความขัดแย้งควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาดังกล่าวกลับกลายเป็นดาบสองคม คือกลายเป็นปัจจัยที่สร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นเหมือนเงาตามตัว และเติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้งในด้านต่างๆ มากน้อยต่างกัน (ยุทธนา พรหมณี, 2557) ได้แก่ (1) ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือการไม่แน่ใจการกระทำของตนเองว่ามีความสามารถเพียงพอหรือไม่ หรือเกิดความสับสนวุ่นวายในสถานการณ์นั้นๆ จนไม่สามารถตัดสินใจ (2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลเนื่องจากความไม่เห็นด้วยในเรื่องราว การกระทำหรือจุดประสงค์ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้นส่วนใหญ่มีผลมาจากความแตกต่างของบุคคลในด้านการรับรู้ พื้นฐานการศึกษาและครอบครัว ตลอดจนสถานภาพ ความขัดแย้งชนิดนี้จะเป็นสิ่งสกัดกั้นบุคคลให้มีการติดต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งของสมาชิกภายในกลุ่มที่เกิดขึ้นจากความไม่เห็นด้วย เนื่องจากแนวคิดต่างกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกสรุปผลจากข้อมูลเดียวกันโดยสรุปต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง (4) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม เช่น ความขัดแย้งของกลุ่มสหภาพแรงงานและคณะกรรมการประนีประนอม ถ้าปรากฏว่าไม่สามารถตกลงแก้ปัญหาได้ ความขัดแย้งชนิดนี้มักจะนำไปสู่การแข่งขันและเกิดผลในแง่ของการชนะ-แพ้ (5) ความขัดแย้งในองค์การ (Interorganizational Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานเดียวกันเกี่ยวกับด้านวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้งานสำเร็จ และ (6) ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Interorganizational Conflict) หมายถึงความขัดแย้งระหว่างองค์การที่ต้องใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือลูกค้ากลุ่มเดียวกัน มีการแข่งขันหรือความสัมพันธ์ว่าจะเกิดปฏิสัมพันธ์ในแง่ใด ถ้ามีการขัดแย้งสูงจะมีผลต่อความพยายามขององค์การที่จะเข้าควบคุมแหล่งทรัพยากร รักษาสมดุลของส่วนแบ่งตลาดมีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และอาจจะมีการติดต่อเจรจากับองค์การนั้นๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง

การสร้างความสัมพันธ์(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 265.) จำเป็นต้องหาทางออกในลักษณะของ “ทางออกร่วม” ภายใต้แนวคิด “ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์หรืองดงามในความแตกต่างหลากหลาย” เพื่อ “สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการลดโอกาสเสี่ยงของสภาพการเข้าใจผิดคิดคลาดเคลื่อนที่จะกลายเป็นโอกาสให้กับความขัดแย้งและปิดช่องทางการลูกลามอันจะนำไปสู่ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการสร้างการเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาวิธีคิด (Paradigm Shift) และการพัฒนาสังคมสันติสุขในระยะยาวอีกทางหนึ่ง

ประเทศไทย ตามสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2557 ประชากรไทยนับถือพระพุทธศาสนา(ประเทศไทย, ศาสนา, 2557.) ส่วนใหญ่นับถือนิกายเถรวาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนา

ประจำชาติของประเทศไทยโดยพฤตินัย แม้ว่าจะยังไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใดเลยก็ตาม ทั้งนี้ ประเทศไทยถือได้ว่ามีผู้นับถือศาสนาพุทธมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก เป็นเวลาอันยาวนาน โดยเป็น สถาบันหลัก และเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น มุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข “ศีล” (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531: 292.) หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปกติตามระเบียบวินัยให้ปกติ มีการทำงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ พระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติคือหลักศีล 5 เพื่อขัดเกลานิสสัยใจคอให้มนุษย์มีความประพฤติที่ดี และการกระทำที่ดีย่อมรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะทำ จะพูด จะคิด ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน ถ้าสังคมขาดการควบคุมด้วยศีลลวงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกาย วาจาสังคมของเราจะน่าอยู่มากทีเดียว

สมานฉันท์ หมายถึง “ความพอใจร่วมกัน” หรือ “ความเห็นพ้องกัน” หมายถึงสภาพอันพึงปรารถนาที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญไปสู่ความเจริญงอกงามของประเทศไทย สังคมไทย และประชาชนชาวไทย “สมานฉันท์” เป็นได้ทั้ง “ผลลัพธ์” และ “วิธีการ” ถ้าเป็น “ผลลัพธ์” เราจะพูดว่า “ขอให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคมไทย” กระบวนการที่เห็นพ้องต้องกันและการบรรลุ “ผลลัพธ์” ที่เห็นพ้องต้องกัน โดยเป็นความเห็นพ้องต้องกันของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้ ต้องอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ (1) ระบบและโครงสร้างที่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนา (2) สังคมจะต้องมีจิตสำนึกและวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน และ (3) จะต้องร่วมกันสร้างหรือนำกระบวนการหรือทักษะใหม่ๆ มาใช้ให้มากขึ้นเพราะ “การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้มีปัจจัยหลายประการที่ซับซ้อน” เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภาษา การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2549 : 7.)

แนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สภาพความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่อยู่ร่วมกันเสมือนเป็นญาติพี่น้อง มีความห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้น ใช้วิธีการเสวนาพูดคุยเพื่อหาทางออกของปัญหาที่ขัดแย้งร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยนำวิธีการต่างๆ ดังนี้ (1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน (2) การสร้างสันติวัฒนธรรม หมายถึงแบบแผน ประเพณีหรือวิถีชีวิตที่ปฏิเสธ ความรุนแรงทุกชนิด โดยเน้นความ

เอื้ออาทร ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความคิดเชิงบวก การสาน เสวนาหรือหันหน้ามาพูดคุยกัน และตระหนักถึงคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อให้เกิด ความสมานฉันท์ (3) การสื่อสารอย่างกา รุณยสาร หมายถึง การสื่อสารด้วยความรัก ความเข้าใจ การไม่มีอคติต่อกัน มีความหวังดีที่ต้องการ ให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นการสื่อสารที่ เปี่ยมด้วยความกรุณา และมีความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ ประกอบในการสื่อสาร โดยชี้ให้เห็น ถึงความสัมพันธ์ที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ในกระบวนการ สื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพ การเผยแพร่ การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข้อมูล ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งได้รับรู้ข้อมูล และสามารถตรวจสอบอย่างละเอียดว่ามีมูลเหตุอันใดที่นำไปสู่ความ ขัดแย้ง และ(4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การใช้กระบวนการยุติธรรมเข้าไปมีส่วนช่วย ในสร้างความสมานฉันท์ การบังคับใช้กฎหมายจากภาครัฐเพื่อป้องกันความรุนแรงจะต้องเป็นไป อย่างเข้มงวด ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง ได้มีส่วนร่วม ในการแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาารวมกัน โดยทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการ เยียวยา และ ผู้กระทำผิดมีโอกาสแก้ไขความผิดพลาดที่ตนเองได้กระทำ อันมีเป้าหมายสุดท้ายไปสู่ การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

ศีล 5 (กรุงเทพมหานคร, 2542 : 109-112.) คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ ล่วงละเมิดทางกาย วาจามีดังต่อไปนี้ คือ (1) ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่ เป็นผู้มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน (2) อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มี ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของคนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของ ผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ(3) กาเมสุ มิจฉาราร เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดใน กามซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิด สิทธิ์ในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้(4) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียน ผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตัดรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความ ซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น (5) สุราเมรย มัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมีเมาคือ สุราเมรย์ อันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการดื่ม การสูบ ฉีด สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่ง เสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลาย ด้วย

การปกครองท้องถิ่น คือการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็น รัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริหารปกครองท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลาง มีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน หรือหมายถึง องค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้ มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเองและมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน(โกวิทย์ พวงงาม, 2548 : 28.)

ภาคกลางตอนล่าง(ราชกิจจานุเบกษา, 2552 : 33.) หมายถึงจังหวัดต้นแบบการบริหารงานแบบบูรณาการ (CEO) กำหนดกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการภาคกลางตอนล่าง 1 ที่คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 กำหนดประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่ามีความจำเป็นต้องมีกระบวนการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามแนวพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของศาสนาพุทธซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางและวิธีการที่ปฏิบัติได้ และปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่แท้จริง อันจะส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปบูรณาการกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตรงตามเป้าหมาย และก่อให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

2.3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากพระไตรปิฎก ตำรา บทความ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ คือ ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ แนวคิดความสมานฉันท์ในปัจจุบัน หลักการเสริมสร้างความสมานฉันท์ และหลักศีล 5

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

3.2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ (1)หลักการสร้างความสมานฉันท์ ได้แก่ การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง, การสร้างสันติวัฒนธรรม ,การสื่อสารอย่างการณยสาร และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ (2) หลักการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ศีล 5 ข้อ 1 การสร้างหลักประกันชีวิต, ศีล 5 ข้อ 2 การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน, ศีล 5 ข้อ 3 การสร้างหลักประกันครอบครัว, ศีล 5 ข้อ 4 การสร้างหลักประกันสังคม และศีล 5 ข้อ 5 การสร้างหลักประกันสุขภาพ

3.2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ, ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง, รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ,และ รูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม(3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี รวม 30 คน ประกอบด้วย (1) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเลขานุการ (2) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3.2 งานวิจัยเชิงปริมาณ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ(4) จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 2,387 คน ประกอบด้วย (1) ข้าราชการ และพนักงานราชการ (2) ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

3.4 ขอบเขตสถานที่

กำหนดสถานที่ที่จะทำการศึกษาคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ประกอบด้วย (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและการวิจัยเชิงปริมาณสนับสนุน การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ จำนวน 30 คน การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีผู้เชี่ยวชาญและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 13 รูป/คน

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีบุคลากร จำนวน 2,387 คน ใช้ตารางสุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973 p. 608.) ได้ตัวอย่างที่จะศึกษา 343 คน วิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง 2) การสร้างสันติวัฒนธรรม 3) การสื่อสารอย่างการณยสาร และ 4) ความยุติธรรมเชิงमानฉันท์

แบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คนตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ หรือ IOC ได้ค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ การทำ Try Out กับประชากร 30 คนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.850

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 คน และแบบสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 13 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน มีข้อคำถาม 40 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราส่วนประเมินค่าระดับความคิดเห็น (Rating Scale) เป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่แบบสนทนากลุ่มเฉพาะแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 รูป/คน

6. ผลการวิจัย

6.1 สภาพการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับฝ่ายปกครองจัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในท้องถิ่นที่เป็นเขตเมืองโดยและให้มีการเลือกตั้งผู้แทนให้มีหน้าที่ในการดูแลชุมชนภายใต้กรอบของกฎหมายและภายใต้การกำกับ ควบคุม ดูแล (2) ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองแก่ประชาชน โดยคำนึงถึงวัตถุดิบทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นตามศักยภาพของแต่ละท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศน์ (4) ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองทำเองใช้เอง (5) สนับสนุนระบบสหกรณ์เพื่อการประกอบอาชีพ (6) สนับสนุนการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยในชุมชนด้วยตนเอง (7) สนับสนุนการจัดตลาดนัดเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า (8) สนับสนุนการออมทรัพย์เพื่อการประกอบอาชีพ

6.2 องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยจัดกิจกรรมพุทธศาสนา (2) จัดให้มีการปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมจิตใจ (3) อบรมให้ความรู้การจัดหลักสูตรธรรมศึกษา (4) นำเทคโนโลยีมาใช้ติดตั้งกล้องวงจรปิดการเพิ่มแสงสว่างไฟฟ้า (5) อบรมการเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายโดยการทำบัญชีครัวเรือน (6) ส่งเสริมสถาบันครอบครัว คัดเลือกครอบครัวอบอุ่นร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน สนับสนุนการมีความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ให้เกียรติต่อสามี-ภรรยา (7) จัดการประชุมพิจารณาเพื่อหาทางออกร่วมกันให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเต็มที่ (8) จัดกิจกรรมเพื่อลด ละ เลิก การดื่มสุราและงดกิจกรรมที่มีสุรา

6.3 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย (1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ ด้วยการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา (2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิต และสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ ด้วยการดำเนินการโครงการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสร้างความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือจากประชาชนในลักษณะพลังแผ่นดิน และ (4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ด้วยการดำเนินการโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร และพัฒนาศักยภาพบุคลากร ให้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานและการบริการประชาชน

7. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ตามหลักพุทธธรรม ที่จะส่งผลให้มีการเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืนและอย่างมีบูรณาการตามหลักพุทธธรรม การอภิปรายผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ ต่อไปนี้

7.1 กลยุทธ์ด้านระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในหมู่บ้าน หรือชุมชนที่พร้อม โดยจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการรักษาศีล 5 จัดเทศนาธรรมเน้นแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ชี้อุปนิสัยของการรักษาศีล 5 ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่าการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการ

ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 (พระมหากษัตริยา กิตติโสภโณ (แช่หลี่), 2558.) และสอดคล้องกับการศึกษาของธีรชัย ชูติมันต์ ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” พบว่า การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยหลักชุมชนดี เพราะคนมีศีล มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนในชุมชน รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ขยันในการหาและ รักษาทรัพย์ อยู่อย่างปลอดภัย ชุมชนปลอดภัยเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันความรู้ ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกัน (ธีรชัย ชูติมันต์, 2558.)

7.2 กลยุทธ์ด้านระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ จัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในเขตเมือง หรือให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านในท้องถิ่นที่เป็นชนบท และให้มีการจัดการปกครอง ดูแลตนเองในระดับหนึ่ง โดยให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเป็นผู้นำและคณะกรรมการดำเนินการ ให้มีอำนาจหน้าที่ในกรอบที่กำหนดให้ ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของเดือนเพ็ญ พิงคหา ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ : กรณีศึกษาของการบริหารสวนตำบลทุ่งก่อ กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย” พบว่าการจัดการบริหารงานแบบกระจายอำนาจโดยประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับ การเลือกตั้งสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การส่งเสริมการศึกษาให้แก่ชุมชน การเสนอปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น(เดือนเพ็ญ พิงคหา, 2549)

7.3 กลยุทธ์ด้านรูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย เสริมสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนา การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคม และมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประสงค์ โตนดศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่าแนวทางการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองของประเทศได้ โดยรัฐบาลต้องส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในด้านการส่งเสริมให้ชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง (ประสงค์ โตนด, 2556.)

7.4 กลยุทธ์ด้านรูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ พัฒนารูปแบบการปกครองให้มีธรรมาภิบาล ตามแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยการพัฒนาและปรับปรุงระบบงานและการให้บริการประชาชน คำนึงถึงความต้องการของประชาชน พัฒนากลไกการทำงานที่เข้มแข็งและโปร่งใส โดยอาศัยความร่วมมือเป็นภาคีหรือข้อตกลงความร่วมมือ และการบูรณาการระหว่าง

หน่วยงาน ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (พรมณีวงศ์) ศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนางค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง” พบว่า แผนยุทธศาสตร์การพัฒนางค์การบริหารส่วนตำบล ยึดหลักธรรมาภิบาล นำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหาร การปฏิบัติกฎระเบียบที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย(พระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (พรมณีวงศ์), 2558.) ตามข้อสรุปนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลิ) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่ากลยุทธ์ที่หนึ่งจัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะดวกระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลิ), 2558)

7.5 องค์ความรู้ จากการการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง” ที่ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เขียนเป็นองค์ความรู้และอธิบายได้ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพแผนที่ 1 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5

1) “**ครอบครัวพุทธมามกะ**” มีการจัดให้มีการอบรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนให้มีจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และอบรมให้ความรู้แก่ เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับหลักศาสนาพุทธ เพื่อเป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์หลักการที่ถูกต้อง มีการ วรรณคดีให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม รวมทั้งการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสืบ ทอดพุทธศาสนาต่าง ๆ

2) “**ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง**” มีการสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิตทางด้านการ เกษตรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ตามวิถีชีวิตดั้งเดิม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชน และสนับสนุนวิทยากรในการฝึกอบรมส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน โดย คำนี้ถึงวัดถุดิบททรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น มีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนและ หมู่บ้านในพื้นที่ในลักษณะให้ดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองในหลายด้าน

3) “**ความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ**” มีความร่วมมือกับฝ่ายปกครองและตำรวจสร้างความ เป็นธรรมในสังคมตามแนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ทุกคนในสังคมไทย การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วม ในกระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งสนับสนุนการแสดงออกทางวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองอย่างเต็มที่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

4) “**การปกครองที่มีธรรมาภิบาล**” มีการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ตามแนวคิดการ บริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ และมีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนให้คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ ความความยุติธรรม มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมี ประสิทธิภาพ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจะมีการบูรณาการการเสริมสร้างความสมานฉันท์กับ ภาครัฐอื่นในการดำเนินการ โดยควรจะมีตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการกำหนดการนำแผนการ โครงการ หรือกิจกรรมไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล สำเร็จที่แท้จริงต่อไป

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรที่จะส่งเสริมเรื่องการศึกษา การให้ความรู้ ให้กับ ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการการเสริมสร้างความสมานฉันท์อย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในขณะเข้าร่วมกิจกรรม หรือขณะได้รับการชี้แจง

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดให้การมีส่วนร่วมของภาครัฐอื่น ภาคเอกชน หรือประชาชน ผ่านการทำประชาคมโดยใช้ระบบหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านด้วยการประสัมพันธ์

ระบบตัวแทนในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน การใช้ประเพณีท้องถิ่นในการเข้าไปร่วมกิจกรรมเพื่อ
รับทราบปัญหา รวมทั้งการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกอย่างแบบองค์รวม

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีวิธีการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของ
ประชาชน ให้มีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิดนโยบาย การร่วมมือร่วมใจต่อนโยบาย การร่วมแรงร่วมลง
มือทำตามนโยบาย หรือแม้แต่การร่วมทุนตามนโยบาย ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์อย่าง
เหมาะสม

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรใช้หลักคุณธรรมในการนำเพื่อการช่วยเหลือ
ประชาชน ทุกคนต้องมีจิตอาสาและมีความเสียสละต่อส่วนร่วม มีการดำเนินโดยไม่แบ่งฝ่าย การ
ประสานการปฏิบัติไปยังผู้นำท้องถิ่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสถานศึกษา ผู้นำทางศาสนา ให้เป็นตัวกลาง
ในการเชื่อมความสัมพันธ์การดำเนินงาน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานที่มีความอ่อนน้อม
เสียสละต่อส่วนรวม รักษาสิ่งที่ดีที่เคยพบได้ ผู้นำท้องถิ่นจะต้องรู้เรื่องกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ต้องมี
ความรอบรู้ชุมชนผู้นำท้องถิ่น มีระดับการศึกษาที่ดี มีความพร้อมด้านวิสัยทัศน์หากประชาชน
จะต้องเรียกร้องให้เปิดเผยข้อมูล

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไป
ศึกษาวิจัยในท้องถิ่นอื่น เพื่อวัดค่าความสัมพันธ์ผล

2) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไป
ศึกษาวิจัยในในการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐอื่น

3) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักพุทธธรรมอื่น
เพื่อนำมาเปรียบเทียบผล

References

- Deonpen Phingha. (2006). "Participation of People In Decentralized Administration:
Case Study of Thungkor Sub-District Administrative Organizations
Wiangchiangrung District Chiangrai Province". *Thesis of Master Degree,*
Public Administration. Chiangrai Rajabhat Institute University.
- Phra Thepwethee (Prayut Payutto). (1989). *Buddhism Dictionary, Edition code.* 4th
Edition. Bangkok: Dansutha Printing.

- Phramaha Krisada Kittisophano (Saelee). (2016). "Creating Harmonious Reconciliation with the project of preserving the 5 sacred precepts of Ayutthaya Province". *Research report*. Faculty of Social Sciences: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Phrapalad Piyasak Piyadhammo (Peeramaneewong). (2016). "Strategic development of local government organizations. In the Northern lower Region". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration* Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Prasong Tanod. (2008). "Strengthening reconciliation and conflict resolution in the 3 southern border provinces". *Thesis of Philosophy Degree*, (Political Science). Ramkhamhaeng University.
- Royal Academy. (2003). *Royal Academy Dictionary*. 1st Edition. Bangkok : Namee Book Publication Limited.
- Taro Yamane. (1973). Refer to Theerawut Ekakul. *Research Methods in Behavioral Sciences and Social Sciences*. Ubon Rachathani : Rajabhat Institute University.
- Theerachai Chutiman. (2016). "Community-based management model that affects local development Of the local administrative organization". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration*. Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.

การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี POLITICAL CONFLICT MANAGEMENT BASED ON A MODEL OF BUDDHIST APPROACH

ชัยธนพล ศรีจิ่วงษา *

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดย และ 3) เพื่อนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน พบว่า แบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ (1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง (2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 – พ.ศ. 2540 เป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษ (3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2549 เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและกับกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ (4) ความขัดแย้งทางการเมืองเมืองไทย พ.ศ. 2550–2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มกับทุนโลกาภิวัตน์

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง พบว่า มี 2 วิธี ได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือ

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธีพบว่าใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ (1) ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน (2) ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน (3) อตถจริยา การเยยวาระรักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองและ (4) สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

คำสำคัญ : ความขัดแย้งทางการเมือง, พุทธวิธี

ABSTRACT

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Objectives of this study were 1) to analytically study the conditions of political conflicts from the past to the present; 2) to study the ways of managing political conflicts; and 3) to propose the political conflict management based on a model of Buddhist approach.

Findings of the study were as follows:

1. In respect of the conditions of political conflicts from the past to the present it found that 4 periods, namely, (1) Thai political conflicts before the change of government in 1932; (2) Thai political conflicts during the changes of government from the year of 1932 to 1997; (3) Thai political conflicts from the year of 1997 to 1996; and (4) Political conflicts in Thailand from 2007-2014 that were the political conflicts between conservative capitalists and globalization-based capitalist elites.

2. With respect to the ways of managing political conflicts it revealed that the effective ways of managing political conflicts were negotiation which was the key mechanism for resolving political conflicts bilaterally accepted, and reconciliation which was the process of resolving political conflicts with mediators to get the common alternative leading to the agreement to meet the needs of various parties.

3. Regarding the proposal of the political conflict management based on a model of Buddhist approach included the Four Sacred Objects, namely, (1) Giving, (2) Kindly speech, (3) Rendering services, and (4) Even and equal treatment.

Keywords: Political Conflict, Buddhist Approach

1. บทนำ

หลายปีที่ผ่านมา “ความขัดแย้งทางการเมือง” ในสังคมไทย เป็นปรากฏการณ์ที่คนทั่วไปเห็นและรู้สึกได้ชัดเจน ว่าเกิดการแบ่งฝักฝ่ายของประชาชนเป็นหลากหลายกลุ่มต่างความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มเสื้อเหลือง และกลุ่มเสื้อแดง ซึ่ง ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างคนต่างสีที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ มิใช่เป็นเพียงความขัดแย้งระหว่างบุคคล และดูจะมีนัยสำคัญมากกว่าการต่อสู้ระหว่าง ทักษิณ ชินวัตร และพวก กับฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น หากความขัดแย้งดังกล่าว เป็นเรื่องของการช่วงชิงผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองเท่านั้น ย่อมมีอาจขยายวงไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศได้เลย การที่ผู้คนระดับรากหญ้าจำนวนมากนับแสน ถือตัวเองว่าเป็นพวกเดียวกันกับกลุ่มของทักษิณ ชินวัตร และกล้าท้าทายอำนาจรัฐ ย่อมมิใช่เพราะอำนาจเงินของ

ทักษิณ ชินวัตร เท่านั้น หากยังเป็นการแสดงออกของประชาชนจำนวนมากที่ไม่พึงพอใจกับสภาพเศรษฐกิจการเมืองที่เป็นอยู่และเชื่อว่าทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวแทนของระบอบการเมืองที่พึงปรารถนาของพวกเขา ไม่ผิดหากจะกล่าวว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างอุดมการณ์ต่างสี ที่มองเห็นระบอบการเมืองที่พึงปรารถนาแตกต่างกัน โดยเฉพาะนิยามของประชาธิปไตยและความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างสถาบัน และกลุ่มชนต่างๆ และสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้ผู้คนทั้งประเทศมองเป้าหมายทางการเมืองแตกต่างกันเป็นสองฝ่ายอย่างชัดเจนก็คือ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนในชาติ จะเห็นได้ว่าการต่อสู้ทางการเมืองระยะนี้ แม้ว่าด้านหนึ่งจะเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมือง แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน (พระไพศาล วิสาโล, มิถุนายน 2558)

ในขณะที่แนวทางในการแก้ไขปัญหความขัดแย้งทั้งทางการเมืองและทางสังคมนั้น มีผู้ศึกษาวิจัยวิจัยเกี่ยวกับความขัดแย้งนี้ไว้หลายท่าน โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาความขัดแย้งและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเชิงพุทธ ได้แก่ในงานวิจัยของ ชลากร เทียนส่องใจ (ทพ.ชลากร เทียนส่องใจ, 2554) และในงานวิจัยของชลากร เทียนส่องใจ ได้นำเสนอแนวทางแก้ปัญหาเชิงพุทธโดยใช้หลักการและวิธีการในการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธประกอบไปด้วย 9 ขั้นตอน ซึ่งได้แก่ (1) คุมสติ - Mindfulness Control (2) ทำหน้าที่กลียาณมิตร - Education Process (3) สื่อสารอย่างลึกซึ้ง - Deep Communication (4) วิเคราะห์เรื่องราว - Issues Analysis (5) เข้าถึงวิธีการ - Approaching to Strategies (6) คิดอย่างแยบคาย - Thinking Wisely (7) หาจุดสนใจ - Interest Finding (8) เสนอทางเลือก - Option Creating และ (9) สร้างสัมพันธ์ภาพอันดี - New Relationship Building ในขณะที่กษิรา เทียนส่องใจ เสนอว่า แนวทางการแก้ไขปัญหความขัดแย้งนั้นเสนอแนะให้ใช้แนวคิดอภัยทานโดยพุทธสันติวิธี ประกอบด้วย 1) อภัยทางกาย 2) อภัยทางวาจา และ 3) อภัยทางใจ สามารถนำมาเป็นรูปแบบสำหรับการจัดการปัญหความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย จากแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งที่ได้อธิบายมาข้างต้นโดยมุ่งเน้นแนวทางการแก้ไขปัญหความขัดแย้งตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยการนำหลักทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับแนวคิดการแก้ไขความขัดแย้งทางทฤษฎีตะวันตก จนเกิดเป็นองค์ความรู้ “การบริหารความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งการบริหารความขัดแย้งเป็นการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ ในการนำทรัพยากร การบริหารความขัดแย้งมาประกอบกันตามกระบวนการบริหารความขัดแย้งให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการบริหารความขัดแย้งนั้น มีหลักเกณฑ์ ที่สามารถนำไปศึกษาค้นคว้าได้อย่างมีระบบ ระเบียบ สาเหตุที่เรียกว่า ศิลป์ ก็เพราะ พฤติกรรมการบริหารความขัดแย้งหลาย ๆ ประการ (พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2532: 1) เพราะในสังคมยุคปัจจุบันนี้เป็นยุคของความขัดแย้งในแต่ละวันจะพบกับความขัดแย้งหลาย ๆ อย่าง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา แต่ก็ เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงพ้น トラาใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม เมื่อไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้จึงควร

จะต้องรู้จักและเข้าใจความขัดแย้ง แปลงสภาพความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ , 2534: 1)

จากการสังเคราะห์แนวคิดของความขัดแย้งในบริบทต่าง ๆ และแนวทางแก้ไขความขัดแย้งเชิงพุทธบูรณาการที่ได้อธิบายมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์ความขัดแย้งทางการเมือง รวมทั้งเสนอทางออกเพื่อยุติความขัดแย้ง เพื่อนำไปสู่การสร้างสังคมแห่งสันติสุข ทั้งนี้โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาในประเด็นของสาเหตุ วิธีการ และรูปแบบ ของความขัดแย้งที่นำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้ง โดยมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้โดยคาดว่าจะประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือผลที่ได้จากการศึกษาจะนำมาสู่การส่งเสริมความรู้เชิงวิชาการเพิ่มขึ้นในด้านการก่อตัวและพัฒนาการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศไทย รวมถึงความรู้ที่ได้จะสามารถใช้เป็นแนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง เพื่อสังคมไทยไปสู่เป้าหมายการเป็นสังคมสันติสุขอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเลือกวิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบความขัดแย้งที่เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบของความขัดแย้งและปัจจัยที่ส่งผลต่อความขัดแย้งทางการเมือง และรูปแบบการแก้ไขความขัดแย้งโดยบูรณาการหลักการบริหารความขัดแย้งตามหลักทฤษฎีตะวันตกและหลักทางพระพุทธศาสนา เพื่อหารูปแบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง และสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบาย กลยุทธ์ แผนงาน และโครงการที่เป็นรูปธรรม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในทางการเมืองได้อย่างได้ผลและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีการทูตเชิงสันติ
3. เพื่อนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

3. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดขอบข่ายของเนื้อหาที่จะศึกษาขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับความขัดแย้งทางการเมืองในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ใช้ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีต โดยเริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงช่วง พ.ศ. 2557 กับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามแนวพุทธวิธีโดยใช้หลักสังคหวัตถุ 4

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

1) ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อการวิจัยเรื่องนี้ ประกอบด้วยนักการเมือง นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองและพระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนา

2) ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

3.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประกอบด้วยนักการเมือง นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเมืองและพระภิกษุผู้เชี่ยวชาญด้านการบูรณาการหลักทางพระพุทธศาสนา จำนวน 25 รูป/คน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Selection)

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ดำเนินการศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนมกราคม 2559 – สิงหาคม พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลา 8 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” ครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้ตามลำดับดังนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลักไว้ 3 กลุ่ม จำนวน 25 รูป/คน ดังนี้

1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเมือง จำนวน 9 ท่าน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี จำนวน 7 ท่าน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 9 ท่าน โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purpose Selection)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้สร้างโดยกำหนดคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) สภาพความขัดแย้งทางการเมืองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

2) แนวทางการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีการทูตเชิงสันติ

3)การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยขอหนังสือจาก ศูนย์บัณฑิตศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ลงนามโดย ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ส่งไปถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก และดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ตามที่ได้มีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ของเนื้อหา (Category) แล้วนำมาสังเคราะห์เชิงระบบ (Systematic synthesis) เพื่อหาประเด็นร่วมหรือประเด็นหลักและอธิบายเนื้อหา

5. ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีผลการวิจัยที่สรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน:ความขัดแย้งทางการเมืองไทยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครอง 2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ.2540 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษ ซึ่งใช้พลังประชาธิปไตย เป็นตัวขับเคลื่อน จนถึงยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน 3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2540 - พ.ศ.2549ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและอนุรักษนิยมตลอดจนกลุ่มทุนอนุรักษนิยม กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ 4) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย พ.ศ. 2550-2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มทุนอนุรักษนิยมกับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์การขัดแย้งครั้งนี้ดำรงอยู่ยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน

2. แนวทางแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ:การแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีแห่งการทูตเชิงสันติ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยจำแนกออกเป็น 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา การไกล่เกลี่ย การไต่สวน และการประนีประนอม การวิจัยนี้ได้เลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 2 แนวทางได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือในการแยกประเด็นความขัดแย้งเพื่อสร้างทางเลือกร่วมกัน แล้วนำมาสู่ข้อตกลงที่สนองความต้องการของฝ่ายต่างๆได้อย่างมีนัยสำคัญ

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี:การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธีในงานวิจัยนี้ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1)ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 2)ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 3)อัตถจริยา การเยยวาระรักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองและ 4)สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

6. อภิปรายผล

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” นี้ วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ความขัดแย้งทางการเมืองไทยตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน:ความขัดแย้งทางการเมืองไทยแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา ได้แก่ 1) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองการปกครอง 2) ความขัดแย้งทางการเมืองไทยช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ.2540 ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มชนชั้นนำอำนาจนิยมเผด็จการทหารกับชนชั้นนำอนุรักษ ซึ่งใช้พลังประชาธิปไตย เป็นตัวขับเคลื่อน จนถึงยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน 3) ความขัดแย้งทางการเมืองไทย ช่วง พ.ศ.2540 - พ.ศ. 2549ความขัดแย้งทางการเมืองช่วงนี้เป็นความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำอำนาจนิยมและอนุรักษนิยมตลอดจนกลุ่มทุนอนุรักษนิยม กับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์ และ 4) ความขัดแย้งทางการเมืองเมืองไทย พ.ศ. 2550–2557 เป็นความขัดแย้งของกลุ่มทุนอนุรักษนิยมกับกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มทุนโลกาภิวัตน์การขัดแย้งครั้งนี้ดำรงอยู่ยาวนานจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งความขัดแย้งทางชนชั้นนำตามมุมมองจากปัจจุบันสู่นาคต จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สืบสวัสดิ์ วุฒิวนดิษฐ์** ได้วิจัยเรื่อง การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ 2550 กับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ผลการวิจัยพบว่า การยุบพรรคการเมืองและการตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องตอบโต้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้าม เพื่อพยายามรักษาสมดุลแห่งอำนาจให้ตัวเอง การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองไปโดยปริยาย ھاใช่เป็นการทำลายการพัฒนาการเมืองไม่ (สืบสวัสดิ์ วุฒิวนดิษฐ์, 2557)

2. แนวทางแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีทางการทูตเชิงสันติ:การแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองโดยวิธีแห่งการทูตเชิงสันติ เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง โดยจำแนกออกเป็น 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา การไกล่เกลี่ย การไต่สวน และการประนีประนอม การวิจัยนี้ได้เลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 2 แนวทางได้แก่ การเจรจาต่อรอง ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการแก้ไขข้อขัดแย้งทำให้ได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีคนกลางเป็นผู้ช่วยเหลือในการแยกประเด็นความขัดแย้งเพื่อสร้างทางเลือก

ร่วมกัน แล้วนำมาสู่ข้อตกลงที่สนองความต้องการของฝ่ายต่างๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรรณพงศ์ วิไลรัตน์** ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า 1) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอในปัจจุบันมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ เช่น ขั้นตอนการดำเนินงาน ผู้บริหาร การประเมินผล ผู้ไกล่เกลี่ย สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การสื่อสารไปยังประชาชน เป็นต้น 2) การบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่ควรนำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทของอำเภอมี 6 ปัจจัย ได้แก่ภาวะผู้นำ การวางแผนกลยุทธ์ คุณลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย การบริหารทรัพยากรมนุษย์ การบริหารทรัพยากรในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการประชาสัมพันธ์ และ 4) รูปแบบการบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอที่มีประสิทธิภาพมี 4 ด้าน คือ การวางแผนและประเมินผล บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การสื่อสารกับประชาชน รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ (วรรณพงศ์ วิไลรัตน์, 2557)

3. การนำเสนอการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี: การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธีในงานวิจัยนี้ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ 1) ทาน การให้ที่เหมาะสมกับบริบททางการเมือง คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญห ความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 2) ปิยวาจา การใช้หลักการพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเจรจาและไกล่เกลี่ยสำหรับการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองอย่างยั่งยืน 3) อัตถจริยา การเสียสละรักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองและ 4) สมานัตตา ความเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ทพญ.กษิราเทียนส่องใจ** ได้วิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า อภัยทาน มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่าเป็นมหาทาน มีความหมายว่า การให้ความไม่มียก การพัฒนาอภัยทานเริ่มที่ สัมมาทิฐิ และ สัมมาสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิดอภัยทานที่ประกอบไปด้วย เมตตาธรรม ชนติธรรม และ ศีล 5 สำหรับกรอบแนวทางของการปฏิบัติของอภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ 4 โดยวิธีการปฏิบัตินั้นแบ่งออกได้เป็น อภัยทานทางใจ อภัยทานทางวาจา และอภัยทานทางกาย ซึ่งอภัยทานเป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถใช้ได้ในรูปแบบการแก้ไขหลังจากความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วยังสามารถใช้เป็นรูปแบบของการป้องกันเพื่อไม่ให้ความขัดแย้งก่อตัวอีกด้วย อภัยทานทางใจนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มีความเมตตา ไม่อาฆาตพยาบาทโกรธแค้น อภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ” สำหรับอภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกียรติในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยวิธีการของอภัยทานดังกล่าวมาทั้งหมดทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณ์สลายลง สามารถแก้ไขปัญห ความขัดแย้งได้ในที่สุด (กษิรา เทียนส่องใจ, 2554)

7. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” จากข้อค้นพบจากการวิจัย ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการเมือง ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัตินี้ได้เสนอแนะจากผลการวิจัยในประเด็นที่เห็นว่าสำคัญและควรเป็นประเด็นเร่งด่วนต่อการจัดการความขัดแย้งทางการเมือง ดังนี้

1. จากบริบทของความขัดแย้งทางการเมืองเป็นความแตกต่างในเชิงความคิดการจัดวางคุณค่าของอุดมการณ์ประชาธิปไตยและความชอบธรรมในการจัดการผลประโยชน์ ซึ่งรัฐบาลควรนำหลักทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นคุณอนันต์ต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดังนี้

1.1 ทานคือ การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ซึ่งสิ่งอันเป็นที่สุดแห่งการให้ก็คือ อภัยทาน อันเป็นหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง โดยการออกกฎหมายนิรโทษกรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยสัมมาวาจาอันเป็นข้อควรแก่การปฏิบัติคือการพูดความจริงไม่พูดบิดเบือนพูดจาไพเราะ สุภาพประกอบด้วยสารัตถะคือเป็นประโยชน์และพูดด้วยปรารถนาดี ดำเนินการโดยการเปิดเผยข้อเท็จจริงในการดำเนินงานของรัฐบาลอย่างโปร่งใส มีการสื่อสารด้วยความเข้าใจอันดีทั้งสองฝ่ายที่ขัดแย้งทางการเมือง

1.3 อตถจริยา คือ การช่วยเหลือกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ รัฐบาลควรจัดการเยียวยารักษาของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะความขัดแย้งทางการเมืองทั้งทางกายและใจ โดยออกเป็นระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎหมาย ให้ครอบคลุมความเสียหายทุกกลุ่ม อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

1.4 สมานัตตา คือ การเสมอภาคในพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความเป็นประชาชนคนไทยด้วยกันภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ รัฐบาลควรกำหนดแนวทางในการพิจารณาให้คุณและโทษ แก่ผู้ที่สร้างความขัดแย้งทางการเมืองอย่างเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย หากเป็นการทำผิดกฎหมายควรจะต้องได้รับการพิจารณาโทษอย่างไม่มีการละเว้นหรือเลือกปฏิบัติเฉพาะคนที่อยู่คนละชั่วอำนาจกับตน

2. ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ทั้งภาครัฐและเอกชนควรจะได้ร่วมมือกัน มีการส่งเสริม และเผยแพร่ให้ประชาชนนำรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธ อันเป็นการประยุกต์และบูรณาการหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อนำมาจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ซึ่งในปัจจุบัน การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางนั้น กำลังเป็นวิธีที่ได้รับความนิยม และนำมาใช้อย่างแพร่หลาย ทั้งในศาลแพ่ง ศาลทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศกลาง และศาลอาญา ซึ่งเป็นคดีที่เป็นความผิดอันยอมความได้

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการวิจัยเกี่ยวกับ “การจัดการความขัดแย้งทางการเมืองตามรูปแบบพุทธวิธี” ในครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในลักษณะต่อไปนี้

1) ควรดำเนินการในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นใช้วิธีการปฏิบัติ กระบวนการพัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองเป็นการเฉพาะ

2) ควรเพิ่มกรณีศึกษาจากบริบทที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในด้านอื่น ๆ เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมือง การขับเคลื่อนประชาธิปไตย เป็นต้น เพื่อเพิ่มบริบทของการวิจัยให้ได้องค์ความรู้และรูปแบบการพัฒนาการเมืองที่หลากหลาย

บรรณานุกรม

- ทพ.ชลากร เทียนส่องใจ. (2554). การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับ การจัดการความขัดแย้ง. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทพญ.กษิรา เทียนส่องใจ. (2554). การศึกษาเชิงวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรรณราย ทพยะประภา. (2532). จิตวิทยาสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพฯ : บริษัทวิชั่นอาร์ตคอร์เปอร์เรชั่น จำกัด.
- วรรณพงศ์ วิไลรัตน์. (2557). ประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอบ้านนาในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สืบสวัสดิ์ วุฒิวิดิษฐ์. (2557). การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ 2550 กับการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). ความขัดแย้ง : การบริหารเพื่อสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตะเกียง.

การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT IN PUBLIC WELFARE FOR COMMUNITY OF TEMPLE IN CHOMBURI PROVINCE

พระครูสุทธิพงษ์คัมภ์ (สมคิด อัครคมโม/สงพล)* พระอุดมสิทธินายก** บุษกร วัฒนบุตร***

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี 2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี 3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน 17 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และตรวจสอบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 11 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 300 รูป สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรคือ พระสงฆ์จำนวน 616 รูป โดยใช้สูตรของของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน จัดตั้งศูนย์อบรมสัมมนาอาชีพแก่ประชาชนเป็นสถานพยาบาลที่รักษาผู้เจ็บป่วยตามภูมิปัญญา ให้ความรู้ของพระสงฆ์ประชาชนต้องได้รับการพัฒนาจิตใจให้เป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมเข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุและรู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ปรับปรุงส่งเสริมให้ชุมชนดีขึ้นหรือมีวิวัฒนาการดีขึ้นมีวิวัฒนาการให้ดีขึ้นคือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมการพัฒนาชุมชนนั้นจะต้องพัฒนาทางด้านวัตถุและพัฒนาด้านจิตใจและส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สมบัติ สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ห้องสมุดประจำหมู่บ้านพิพิธภัณฑน์ในวัดสร้างบ่อน้ำดื่มน้ำใช้น้ำประปาหมู่บ้านน้ำใช้ในด้านเกษตรเปิดศูนย์บริการสาธารณะศูนย์ฝึกอาชีพศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป การสนับสนุนการศึกษาและที่พักพิงแก่เด็กเรียนดีแต่ยากจนเป็นที่พึ่งให้ความร่มเย็นทางจิตใจและด้วยความประพฤตินี้เป็นตัวอย่างตลอดจนสถานที่วัดที่สงบร่มเย็นส่งเสริมการศึกษาของเยาวชนและประชาชนในรูปแบบต่างๆ

2. วิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี มี 5 ด้านคือ ด้านการวางแผนดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบข้อบังคับคำสั่งของมหาเถรสมาคมและต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ด้านการจัดการองค์กร สร้างกำลังใจในการดำเนินตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้แต่ละปีการบำรุงรักษาวัดต้องสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมด้านงานบุคลากร เจ้าอาวาสจึงต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นการช่วยเหลือสังคมซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านการอำนวยความสะดวก มีความตั้งใจในการทำงานอย่างเต็มที่ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับความยินดีที่จะทำงาน ซึ่งขึ้นอยู่กับแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน ด้านการกำกับดูแล ต้องมีสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง สงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม สงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางด้านจิตใจ

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคัตถุ 4 พบว่า 1) ด้านทาน มีการปรับความเข้าใจของบุคลากรเสมอเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันมีการเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกันช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การทำงานยึดมั่นในหลักจริยธรรมทุกคนในสังคมจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเท่าที่ตนมีกำลังความสามารถ อันเป็นการแสดงออกถึงความมีน้ำใจของคนในสังคมและเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 2) ด้านปิยวาจาบุคลากรในองค์กรมีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยเคารพต่อผู้ใหญ่ไม่กล่าวถ้อยคำที่กระทบต่อจิตใจของผู้ฟัง และต้องทำให้ผู้ฟังมีความสุขเมื่อได้ยินมีการใช้วาจานั้นมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี 3) ด้านอัตถจริยา จัดให้บุคลากรขององค์กรได้ออกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นอกสถานที่มีการช่วยกันในการทำงานเป็นทีมย่อมดีกว่าต่างคนต่างทำผู้บริหารจะต้องมีหลักการในการขอความช่วยเหลือจากพนักงาน โดยการอธิบายถึงหลักความสำคัญของงานต่างๆ ให้บุคลากรเกิดความเข้าใจและนำเสนอโนบายแล้วก็ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้เสนอไว้ด้วย โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 4) ด้านสมานัตตตา ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบขององค์กรอย่างเคร่งครัดจะต้องไม่เลือกปฏิบัติ หรือที่เรียกว่า “เลือกที่รักมักที่ชัง” มีความตั้งใจยึดถือหลักความเสมอต้นเสมอปลายทั้งก่อนรับหน้าที่และหลังรับหน้าที่และความเสมอต้นเสมอปลายจะช่วยในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์และความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับทุกคน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, สาธารณสงเคราะห์, สาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชน

ABSTRACT

The objectives of this research were: (1) to study the management in public welfare for community of temple in Chonburi province, (2) to study the method of management in public welfare for community of temple in Chonburi province, (3) to study the guideline for development of management in public welfare for community of temple in Chonburi province.

This research was the mixed method research between the qualitative research and quantitative research that collected the data by the in-depth interview from 17 key informants through specific choosing method by specialists. The tools for data collection are structured in depth interview collected the data from interview and examined the data of 11 participants from focus group discussion and then data analysis from two stages by describing the quantitative research through the data collection from the sampling group of 300 out of 616 monks of total population through simple random sampling by using the ready program of Taro Yamane. The tool for data collection is the questionnaire and the data analysis used the statistic description are the percentage, mean, standard deviation.

The findings of this research as follows :

1. The management in public welfare for community of temple in Chonburi province, for the community helping activity procedure set up the training center of career seminar to the people to treat the patient as the nursing place with local wisdom, to give the knowledge to the monks and people to develop the mind to be good citizen to have the morality and behave according to the principle of Dhamma of Buddhism more than materialism and solution by themselves , for the community helping activity for the public welfare is to develop the community or has the better evolution both social economic and culture for community development that will develop both materialism and mind and promote the well beings of people. For the community helping activity for the public domains is to build for newspaper reading place, village library, museum in the temple, well for water supply in the village. For the agriculture that opens the public service for career training center that as the cooperation center of people for activities. For the helping the general people is to support the education and residence of good and poor students to have mind refuge and good behavior as the sample of youths and people.

2. The method of management in public welfare for community of temple in Chonburi province had five aspects such as the good work planning that is not

against Dhammavinaya and Sangha Act. or rule of Supreme Sangha Council and law of Government. For the organization management is to create the convince along with objective of project that in each year the temple maintenance and support to have the material building. For the personnel, the abbot should have the duty for public welfare as the social assistance as the basic development of others efficiently. For the directing, is the working intention that will have good relations that creates the convince for working nicely. For the controlling, is the mind welfare to have the consciousness and wisdom to know how to solve the own problem, welfare in the morality and mind.

3. The guideline for development of management in public welfare for community of temple in Chonburi province according to Sanghahavattthu IV, found that the (1) Dana or the charity is to improve the understanding of personnel to have love, harmony, sacrifice, share and promote and support to work with ethics. For everyone in society will help and have hospitality to each other as they can express the hospitality and to create good relation to others. (2) Piyavaca or kindly speech of personnel in the organization , is to use the polite word as importance of human relation. (3) Atthacariya or useful conduct, set the personnel in the organization to work for the public welfare out of office, to help to work as a team more than one man show style and the executive must have the principle for assistance from staff by explaining this principle to the personnel to have the same policy in the sake of public welfare. (4) Samanattata or even and equal treatment , is to have along with the rule strictly or no bias and rely on the fairprinciple both before and after work and the fair principle will create the good relation and harmony to everyone.

Keywords: Management, Public Welfare, Public Welfare for Community

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้มีการปรับตัวมาโดยตลอดจนพร้อมก้าวเข้าสู่โลกของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี จนทำให้เกิดความเสื่อมอิทธิพลลงไปตามลำดับ (พระไพศาล วิสาโล, 2552) การบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงมีความสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อบังคับบัญชาดูแลผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในความเรียบร้อยดีงามส่วนการบริหารจะเป็นไปเพื่อการบริหารจัดการที่จะประสบผลสำเร็จผู้บริหารควรยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญโดยผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารและต้องคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งพึงสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การสาธารณูปการ เป็นการก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและศาสนสถาน การอื่นเกี่ยวกับการวัดคือการสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง หรือกิจการอื่นๆ ของวัด ผู้ปฏิบัติโดยตรงคือเจ้าอาวาสซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัด และเจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นต้องมีความสัมพันธ์กัน 2 ประการคือ 1. ควบคุมการสาธารณูปการ 2. ส่งเสริมการสาธารณูปการ จะเห็นได้ว่าคณะสงฆ์ให้ความสำคัญต่อการสาธารณสงเคราะห์ ของศาสนาที่จัดกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์ ที่พระสงฆ์หรือวัดต่างๆ จัดทำอยู่ ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). 2539). คือ 1. การดำเนินกิจการเอง 2. การเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณะประโยชน์ 3. การเกื้อกูลสาธารณสมบัติ และ 4. การเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ เพราะฉะนั้น แนวทางในการจรโลงพระพุทธศาสนาเอาไว้ พร้อมกับยังเป็นสถาบันหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจพุทธบริษัทเอาไว้อย่างไม่เสื่อมคลาย เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายมหาชน ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวดที่ 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง ข้อ 5 ว่าด้วย วิธีดำเนินการเพื่อความเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษา และศึกษาสงเคราะห์ วิธีดำเนินการเผยแผ่พุทธศาสนา วิธีดำเนินการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า งานที่สำคัญด้านหนึ่ง ได้แก่ การสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เป็นงานหนึ่งที่มีความสำคัญอันเนื่องมาจากการเป็นงานที่เป็นการปฏิบัติเพื่อเป็นประโยชน์แก่หน่วยงาน บุคคล รวมทั้งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจให้แก่มนุษย์ทั่วโลก ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการทำการศึกษาวิจัยในเรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คณะสงฆ์ได้จัดการงานด้านดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และยังส่งเสริมให้เกิดสังคม ที่มีความสุขกันอย่างถ้วนหน้าและต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการศึกษเอกสารของการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี (Documentary Study) และเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (In-depth interview) จำนวน 17 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และตรวจสอบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 11 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 300 รูป สุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากประชากรคือพระสงฆ์จำนวน 616 รูป โดยใช้สูตรของของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า

1. การบริหารจัดการสาธารณะสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี เป็นกิจกรรมการดำเนินงานของวัดที่มุ่งหวังให้ชุมชน สังคม มีที่พึ่งพา เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ พัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมประชาชนให้มีความเมตตาต่อกัน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้นยามทุกข์ร้อนกายใจ วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือเพื่อเกื้อกูลประชาชน ชุมชน เป็นสังคมที่มีแต่การให้ ด้วยความรู้ความสามารถ ซึ่งจังหวัดชลบุรี มีพระสังฆาธิการทุกระดับ ทุกอำเภอ ทุกเขต มีพระผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จิตใจสูงส่ง ทำให้ที่ดูแลเอาใจใส่ชุมชน และกิจการของสังคมอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ได้การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ด้านนี้มีการพัฒนาเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการพัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธา ความเชื่อถือของพุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย การจัดการงานสาธารณะประโยชน์ของวัดยังคงให้การสนับสนุนงานด้านสถานที่ บุคคลผู้มีความรู้ ให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ได้มีที่อยู่ถาวร วัดยังคงมีเครื่องอุปโภค บริโภค ช่วยเหลือชุมชน เพราะกิจการเพื่อสาธารณะประโยชน์นี้ แทบทุกวัด จัดการได้ดี เห็นได้จากการกิจกรรมด้านการศึกษา วัดเป็นแหล่ง

ระดมทุนในการจัดการต่างๆ อย่างสม่ำเสมอด้านสาธารณสุข วัดหลายๆ เป็นที่ตั้งด้านอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วัดให้ใช้สถานที่ ด้านสังคม วัดเป็นแหล่งรวมพล เป็นศูนย์รวม เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ กิจกรรมผู้สูงอายุ วัดเป็นที่จัดกิจกรรม กิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ความชัดเจนในประเภทงานไม่ได้จัดเป็นหมวดหมู่ ใครเดือดร้อนเรื่องใดก็ว่าไปตามนั้นเป็นรายๆ ไปและประเภทของความต้องการด้านการช่วยเหลือก็กระจายแตกต่างกันไปเป็นรายๆ ยากต่อการระบุชนิด แม้อาชีพที่ต่างกันก็เป็นปัญหาสำหรับการจัดการทั้งนี้ไม่รวมถึงความแตกต่างด้านวิถีวัฒนธรรม

2. แนวทางและวิธีการบริหารจัดการจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชน พบว่า พระสังฆาธิการจะต้องส่งเสริมให้ชัดเจน สอดคล้องกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของมหาเถรสมาคมและสำนักพระพุทธศาสนา และมองเป้าหมายในการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาทางเลือกที่เหมาะสม การวางมาตรฐานของเป้าหมายและกระบวนการช่วยเหลือเกื้อกูล โดยมีพระสังฆาธิการในผู้ปกครองสงฆ์ระดับสูงพร้อมกับการชี้แจงทำความเข้าใจในแผนงานที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ ทั้งลักษณะการคัดสรรบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถให้เข้ามาทำงานมีน้อย การปลูกฝังให้เป็นผู้มีจิตอาสาในด้านสาธารณะสงเคราะห์ ระยะสั้นและระยะยาวอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พบว่าการส่งเสริมให้ชุมชนนั้นๆ ให้ได้มีพัฒนาเท่าที่จะทำให้เกิดการวิวัฒนาการ คือเจริญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น มุ่งหวังจะพัฒนาบุคคล กลุ่มบุคคล ปรากฏการณ์และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและสังคมของหมู่บ้านส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน การพัฒนาหมู่บ้านมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ต่อกันมีความสามัคคีร่วมกันพัฒนา การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนให้มีความเป็นปึกแผ่นและดำเนินการในแนวทางที่ต้องการมีส่วนร่วมมาก โดยอาศัยความร่วมมือกำลังของประชาชนในชุมชนนั้นมีการช่วยเหลือต่อกันและมีความร่วมมือกันดำเนินงานช่วยเหลือทางด้านวิชาการจากหน่วยราชการหรือองค์การอาสาสมัครอื่นๆ ที่จะช่วยให้ สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมาย 3) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ พบว่า อาคารของวัดเป็นศูนย์พยาบาลผู้ป่วยทางวัดได้ไปช่วยเหลือหรือดูแลในส่วนนี้ประชาชนได้เป็นผู้ดำเนินงาน นอกจากนั้นให้ชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาสาธารณสมบัติ โดยอาจแต่งตั้งคณะกรรมการและวัดได้เข้าไปช่วยดูแลเมื่อ มีกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือกิจการอื่นๆ ของหมู่บ้าน ได้ให้ใช้สถานที่วัดเป็นการคิดถึงประโยชน์ของตัวเองโดยเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสามเณรสามารถไปช่วยดูแลให้ความสะดวกภายในขอบเขตความสามารถ ซึ่งต้องตามพระธรรมวินัย เช่น ธนาкарพืชพันธุ์ กองทุน มูลนิธิ สหกรณ์ต่างๆ ศูนย์บริการสาธารณะ ศูนย์ฝึกอาชีพ ศูนย์ประสานงานของประชาชนในกิจการต่างๆ 4) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พบว่า พระสงฆ์ถือว่าเป็นหน้าที่หลักที่จะต้องช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะด้านจิตวิญญาณพระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่แนะนำชี้ทางถูกชี้ทางผิดให้กับญาติโยมผู้ยังขาดปัญญาหรือว่ามีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมยังน้อยอยู่บอบบาทของวัดและของพระสงฆ์ในด้านนี้เริ่มมีมากขึ้นวัดที่มีนโยบายในเชิงสังคมสงเคราะห์

มีมากและมีบทบาทชี้แนวทางให้พระผู้น้อยน่านโยบายไปปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งของการปฏิบัติงานในองค์กร ต้องใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้นเพื่อพัฒนาระบบของจิตสำนึก มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อพระศาสนา มีความสามารถในการทำหน้าที่ของตนเองอย่างอิสระโดยไม่ขัดแย้งกับหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง พระสังฆาธิการจะต้องคอยสั่งสอนแนะนำประชาชนไปตามหน้าที่ของตนเอง ให้ประชาชนรู้จักธรรมะ รู้สิ่งที่ชอบที่ควร ประพฤติปฏิบัติชอบ ธรรมพัฒนาทั้งกาย ศีล จิต ปัญญา

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า 1) ด้านทาน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ทำให้ทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีความเป็นกันเองในการทำงาน และไม่ถือตัวต่อเพื่อนร่วมงาน และไม่ว่าจะส่งผลกระทบต่อไหนถ้ามีการเสียสละและแบ่งปันซึ่งกันและกัน ก็จะทำให้สังคมนั้นปกติสุข สำหรับการทำงานของชุมชนนั้นในฐานะผู้บริหารต้องแสดงความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นก่อน และควรที่จะมีการปรับความเข้าใจของบุคลากรเสมอเพื่อให้เกิดความรักความสามัคคีกัน ซึ่งจะทำให้การทำงานดำเนินไปด้วยความราบรื่น และเกิดผลสำเร็จแก่ประชาชนโดยรวม 2) ด้านปิยวาจา การกล่าวถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีเหตุผล ซึ่งพบว่าทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีการใช้วาจาที่สุภาพเรียบร้อยเคารพต่อผู้ใหญ่ และมีการทักทายด้วยคำไพเราะอ่อนหวาน และเมื่อเพื่อนร่วมงานไม่เข้าใจก็มีการชี้แจงด้วยถ้อยคำที่สุภาพ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนอื่นอยากทำงานร่วม สำหรับการใช้วาจานั้นผู้พูดต้องมีความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ไม่กล่าวถ้อยคำที่กระทบต่อจิตใจของผู้ฟัง และต้องทำให้ผู้ฟังมีความสุขเมื่อได้ยิน ซึ่งการใช้วาจานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน 3) ด้านอัตถจริยา การประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงานเป็นอย่างดี และการช่วยเหลือกันนั้นเป็นการแสดงออกถึงการมีน้ำใจต่อผู้อื่น ซึ่งในชุมชนนั้นการช่วยกันในการทำงานเป็นทีมย่อมดีกว่าต่างคนต่างทำ ถึงแม้ว่าจะมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ความที่จะช่วยกันเท่าที่ตนจะสามารถกระทำได้ และสำหรับการช่วยเหลือประชาชนแม้บางครั้งอาจทำได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร แต่หากทำด้วยความเต็มใจ ประชาชนก็จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อวัด และควรที่จะจัดให้บุคลากรของชุมชนได้ออกบำเพ็ญสาธารณประโยชน์นอกสถานที่ เพื่อให้ได้ปฏิบัติงานร่วมกันของบุคลากร 4) ด้านสมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวเหมาะสมแก่หน้าที่ ซึ่งเห็นได้ว่าทั้งเจ้าอาวาส และพระสงฆ์สามเณรในแต่ละวัด ปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของชุมชนอย่างเคร่งครัด ซึ่งการปฏิบัติอย่างเสมอต้นเสมอปลายก็จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และสำหรับการทำงานของชุมชนถือว่าเป็นครอบครัวใหญ่ ผู้บริหารต้องมีการเลือกใช้คนให้เหมาะสมกับงาน แต่ต้องมีการอธิบายเหตุผลให้บุคลากรทราบถึงเหตุผลที่เลือกใช้งานนั้น โดยเฉพาะการพิจารณาความดีของชุมชนนั้น จะต้องมิใช่เป็นกลางปราศจากอคติ เมื่อชุมชนได้รับความเมตตาจากผู้บริหารแล้วก็จะทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ผลการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 รูป ด้วยการแจกแบบสอบถาม และ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน พบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเจ้าอาวาสจำนวน 244 รูปคิดเป็นร้อยละ 81.3 มีอายุ ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 170 รูปคิดเป็นร้อยละ 56.7 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 122 รูปคิดเป็นร้อยละ 40.7 และมีวุฒิการศึกษาทางธรรมระดับนักธรรมชั้นเอกจำนวน 288 รูป คิดเป็นร้อยละ 96.0

2. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสาธารณ สงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มากที่สุด และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า

- 2.1 ด้านทาน : การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
- 2.2 ด้านปิยวาจา : วาจาเป็นที่รัก โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
- 2.3 ด้านอัตถจริยา : บำเพ็ญประโยชน์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
- 2.4 ด้านสมานัตตตา : ความมีตนเสมอ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง

3. ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสาธารณ สงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดตามหลักการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อ พิจารณาแต่ละด้าน พบว่า

- 3.1 ด้านการดำเนินงานกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
- 3.2 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์โดยผลรวมอยู่ใน ระดับเห็นด้วยมาก
- 3.3 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก
- 3.4 ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไปโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาการบริหารจัดการสาธารณะสงเคราะห์เพื่อชุมชนของวัดใน จังหวัดชลบุรี” มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดชลบุรี ในด้านการบำรุง กิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนและสังคม เป็นการช่วยเหลือสังคมด้านแรงงาน ให้วัดเป็นสถานที่ ประชุมของชุมชน ให้มีการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ ให้มีการปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นระบบ มีการอบรม คุณธรรม จริยธรรม ให้มีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ชุมชน การให้ความร่วมมือกับท้องถิ่นในการ พัฒนาชุมชน สนับสนุนการแก้ปัญหา และมีการบริหารจัดการให้ชัดเจนเป็นศูนย์กลางชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทรงวิทย์ แก้วศรี (2551) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศ

ศาสนาของพระพุทธเจ้า พบว่า หลักการบริหารสมัยใหม่ตามรูปแบบการบริหารเชิงยุทธวิธีนั้น สอดคล้องกับวิธีการของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้มาก่อนแล้ว วิธีการของพระองค์เป็นวิธีการปฏิบัติจริง เรียบง่าย กระชับรัดกุม ตรงประเด็น สามารถจัดการแก้ปัญหาการบริหารได้ทุกอย่างอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของวัดในด้านการบำรุงกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นกิจกรรมการดำเนินงานของวัดที่มุ่งหวังให้ชุมชน สังคม มีที่พึ่งพา เป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นแหล่งในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในด้านต่างๆ พัฒนาเยาวชนให้มีคุณธรรมจริยธรรม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แม้ยามทุกข์ร้อนกายใจ วัดก็ยังคงเป็นศูนย์กลางให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชน

2. ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการสัมภาษณ์ ได้ข้อสรุปว่า การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ ของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านกิจการงานสาธารณะประโยชน์ มีการปฏิบัติ ดังนี้ 1. การยึดหลักสาธารณะประโยชน์ทั้งของประชาชน วัด และพระพุทธศาสนา 2. วัดแสดงออกถึงความมีน้ำใจ และมีจิตสำนึกสาธารณะ 3. วัดเป็นแหล่งรวมการให้มากกว่าการรับ เพื่อประโยชน์สาธารณะ 4. ให้สติกับประชาชน ให้ทุนการศึกษา 5. ให้การสนับสนุน บุคลากรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อชุมชน 6. เกื้อกูลงานการศึกษา ด้านงานสาธารณสุข และการอนุรักษ์ธรรมนิยมประเพณี 7. เป็นศูนย์ยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชน 8. เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ 9. มีการจัดกิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน 10. มีการร่วมแรงร่วมใจ กันทำงานเพื่อประโยชน์ของชุมชน ด้วยการนำของพระสงฆ์และเจ้าอาวาสทุกวัด สอดคล้องกับแนวคิดของบุญแสง ชีระภากร (2552) วิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่บริหารโดยคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความรับผิดชอบต่อสังคม ซื่อสัตย์ เป็นธรรม โปร่งใส และการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงาน แต่ในควมมีจริยธรรม และเคารพกฎหมาย และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน 3 มิติ คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม การสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น และความซื่อสัตย์ เป็นธรรม โปร่งใส ส่วนรูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานใน 3 มิติ คือการคำนึงถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ความรับผิดชอบต่อสังคม และการสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น อย่างเป็นธรรม

3. วัดมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมการจัดการสาธารณะสมบัติ คือ ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ให้สังคมมีคุณภาพ และคุณธรรม วัดพร้อมให้บริการด้านสถานที่และสาธารณะสมบัติต่างๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม วัดพร้อมเป็นที่ตั้งของโรงเรียน โรงพยาบาล อาคารสถานที่ เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและสุขภาพของประชาชน วัดพร้อมให้ใช้สถานที่ สำหรับดูแล เยียวยาชีวิตผู้มีความทุกข์ร้อนผู้ยากไร้เพื่อยุอาศัย วัดพร้อมให้สนับสนุนการสร้าง การส่งเสริมอาคารสถานที่ และสิ่งปลูกสร้าง สาธารณะสมบัติต่างๆ ของชุมชน ในการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ วัดได้ดำเนินการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการต่างๆ อันเป็นสมบัติสาธารณะทั้งด้านการมีส่วนร่วมการขุดลอก คูคลอง การสร้างโรงพยาบาล การจัดซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือแพทย์

และการจัดการสิ่งแวดล้อมทางชุมชนอื่นๆ อยู่เสมอ รวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยกำลังทรัพย์ต่างๆ สอดคล้องกับแนวคิดของเสาวนีย์ ไชยกุล และจจจิต แสงทอง (2554) ได้วิจัยเรื่องบทบาทพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการศึกษาและสาธารณูปการจังหวัดพะเยา พบว่า 1.บทบาททั้งในด้านการบริหารจัดการศึกษา และ ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนต่อการพัฒนาการศึกษา มีบทบาทที่สอดคล้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาศาสนา 2. บทบาทในการจัดการศึกษาสงเคราะห์ 1) บทบาทด้านการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ 2) บทบาทด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทที่พระสังฆาธิการ ได้ดำเนินการที่ไม่แตกต่างจากการบริหารการศึกษาสงเคราะห์ 3. งานการจัดการสาธารณะสมบัติ

4. การจัดงานสาธารณสงเคราะห์ของวัด ด้านการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์ มีสาระสำคัญ คือ เป็นการเกื้อกูลประชาชนผู้ประสบภัยธรรมชาติ หรือ สาธารณภัยต่างๆ มีการสงเคราะห์ดูแลรักษาและเยียวยาชีวิตสัตว์เลี้ยง และสัตว์อื่นๆ เช่นการไล่ชีวิตโคกระบือ มีการสงเคราะห์ประชาชนให้มีที่พึ่งพิง สำหรับผู้ไร้ญาติ ผู้ด้อยโอกาส คนชราหรือผู้พิการ และทำกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน ประชาชนและสรรพสัตว์ ร่วมกับ การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ด้านอื่นๆ และหน่วยงานอื่นๆ สอดคล้องกับแนวคิดของบุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ระบบการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ทั้งหมด ต้องผ่านระบบการบริหารที่สอดคล้องสอดรับกันในทุกกระบวนการตั้งแต่ขั้นการวางแผน การจัดโครงสร้างระบบงาน การจัดบุคลากร การอำนวยความสะดวกและการควบคุมงาน และด้านกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนและบริการความรู้ คือ การเตรียมความพร้อม การกำหนดวิธีการแบ่งปัน การประเมินและปรับปรุงแก้ไข ด้านผลการดำเนินการ คือ ทำให้ได้ วัฒนธรรมการแบ่งปัน และเปลี่ยนความรู้ อันก่อให้เกิดการพัฒนาสถาบันศึกษาที่สมบูรณ์

5. การวางแผน การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานในบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อประชาชนและสังคมโดยจะต้องวางแผนดำเนินงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามไม่ขัดต่อหลักพระธรรมวินัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎระเบียบข้อบังคับคำสั่งของมหาเถรสมาคมและต้องเป็นไปตามกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่างานด้านการสาธารณสงเคราะห์นี้สามารถแยกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือสงเคราะห์ทางวัตถุ หมายถึงการอนุเคราะห์หรืออุปถัมภ์ด้วยวัตถุสิ่งของ และ สงเคราะห์ทางจิตใจหมายถึงการอนุเคราะห์ด้วยการให้ธรรมะเป็นทาน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ทางด้านเศรษฐกิจไปสู่การวางแผนการพัฒนาสังคมขนาดใหญ่ขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม) (2557) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิสุทธิ” พบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจสำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมาก หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิสุทธิของพระสงฆ์ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือ ไตรสิกขา พรหมวิหาร 4 ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปริหานิยธรรม

ทศพิธราชธรรม สารานียธรรม สัปปริสธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคม สงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจ ไปพร้อมๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร

6. การจัดการองค์กร องค์การบริหารส่วนตำบลต้องตั้งงบประมาณไว้ในการพัฒนาหมู่บ้าน และได้ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านมาดูแลรักษาร่วมกัน ด้วยแรงเงินแรงงานและแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์และเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ศาสนสถานและศาสนวัตถุของ วัดวาอารามต่างๆ จักได้รับการปรับปรุง พัฒนาให้เป็นไปด้วยดี วัดต้องมีงบประมาณของวัดในการ บำรุงรักษาและซ่อมแซมภายในวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดลพัฒน์ ยศธร(2542) ได้วิจัยเรื่อง “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนว พุทธศาสตร์” พบว่า รูปแบบการพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์ ที่เป็นการพัฒนาที่ถูกทางและการพัฒนาที่ได้สมดุล จะนำไปสู่ผลสำเร็จ ในการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยการศึกษาแบบไตรสิกขา ที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ต้องทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้ เข้าใจ ปฏิบัติจนอุปบาท คือ กฎแห่งธรรมชาติหรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะ เดียวกันก็ ศึกษาวิชาการอื่นๆ (วิชาการทางโลก) ไปด้วย นอกจากนั้น ในกระบวนการเรียนการสอน ต้อง ประกอบไปด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้สอนและผู้เรียนด้วย

7. งานบุคลากร เจ้าอาวาสต้องมีหน้าที่จัดการสังคมสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งจะทำให้ประชาชนไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่นหรือไปขายแรงงานที่อื่นช่วยกันพัฒนา ท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับภูมิปัญญาของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยกันปลูก จิตสำนึกให้ทุกคนเห็นคุณค่าของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งจะเป็นรากฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม, ดร (ศรีประสม) (2554) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไม่ลื้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี พบว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยมีหน้าที่หลักใน การให้บริการแก่ชุมชนด้านการศึกษาและคุณธรรม ดังนั้นควรมีการส่งเสริมและพัฒนาวัดให้เป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่วนในมิติของการทำงานการสาธารณสงเคราะห์มีกระบวนการของ การมีส่วนร่วมการทำงานไว้ว่า 1. การรวมพลังประชาชนกับองค์ภาครัฐ 2. การริเริ่มโครงการร่วมการ ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา 3. ร่วมตัดสินใจกำหนดแผนงานโครงการ 4. ร่วมกำหนด วัตถุประสงค์และแนวทางบริหารโครงการ 5. การร่วมกันแสวงหา ทรัพยากรการจัดการ 6. ร่วม ดำเนินการ บริหารจัดการ โครงการให้คุ้มค่า และเกิดผลประโยชน์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการ ทำงานสาธารณะ คือ 1. การร่วมแสวงหาข้อมูล 2. ร่วมปรึกษาหารือกันวางแผนงาน 3. ร่วม ปฏิบัติงานตามแบบที่กำหนดไว้ 4. ร่วมติดตามผลงาน และ 5. มีการสื่อสารรอบทิศทางในการทำงาน

8. การอำนวยการ การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐ หรือของเอกชน หรือ ผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ คือความพร้อมและความ พยายามรวมไปถึงความสามารถที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จโดยการประเมินผลการทำงาน

ประสิทธิภาพในการทำงานนั้นไม่สามารถทำได้โดยตรง เนื่องจากหน่วยงานในการวัดสิ่งที่ลงทุนลงแรง เช่นค่าตอบแทน การอำนวยความสะดวก ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ความพยายามและแรงงานเป็นคนละหน่วยในการวัดผลลัพธ์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูอุดมปิยธรรม (เกรียงศักดิ์ ปิยธมฺโม) (2557) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์” พบว่า รูปแบบในการจัดการสาธารณสงเคราะห์ คือ (1). การบริหารบุคคล (2). การบริหารการเงิน (3). การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (4). การจัดการ

9. การกำกับดูแล พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน คือ ต้องสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ต้องสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ ต้องสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี ต้องสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่มีความสำคัญยิ่ง ซึ่งนอกจากเป็นที่พึ่งทางใจแล้วยังเป็นสถานที่เอื้ออำนวยในด้านบริการสังคมอื่นที่กลไกของรัฐบาลเข้าไปช่วยให้บริการไม่ทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของประทุม อังกูโรหิต (2553) ได้วิจัยเรื่อง “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์” พบว่า 1. พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง 2. วัดทั้งห้าวัด และเสถียรธรรมสถานมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน แต่เผชิญปัญหาและ อุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน 3. การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพน่าจะเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชนรวมทั้งองค์กรเอกชน และใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่กิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น ที่สำคัญคือการสร้างความสมดุลระหว่างการดำเนินงานสังคมสงเคราะห์กับ การเผยแผ่ธรรม

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรมีการส่งเสริมการรับรู้ สร้างความเข้าใจ ต่อสาธารณะชนให้มากขึ้น อย่างการจัดการเชิงนโยบายที่เชื่อมโยงกับองค์กรการบริหารงานพระพุทธศาสนา

1.2 ควรมีการการตั้งต้นการทรัพยากรการบริหาร ที่เหมาะสมบริหารด้านการบริการ การศาสนา และองค์กรปกครอง คณะสงฆ์ควรได้สนับสนุน งบประมาณการจัดการ งานสาธารณสงเคราะห์ให้แต่ละวัด มีความพร้อมมากขึ้น

1.3 ควรได้มีระบบการพัฒนาศักยภาพ ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการที่เกิดขึ้นจากการจัดการเชิงนโยบาย แล้วมีแผนงานโครงการ รองรับ การพัฒนาอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ควรมีกระบวนการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ตามหลักปฏิบัติการบริหารที่เหมาะสม มีความเป็นระบบและให้ครบวงจร

2.2 ควรต้องมีหลายฝ่าย เข้ามามีส่วนร่วม ดำเนินการบริหารและให้บริการ ดำเนินการบริหารและให้บริการ เป็นการจัดการแบบมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วน ให้ร่วมสร้างเป็นระบบและส่วนอย่างครบวงจร

2.3 ควรมีความพร้อมต่อความเป็นผู้นำ นำคน นำงาน นำองค์กรสู่ความสำเร็จ ของงาน การสาธารณสุขสงเคราะห์

2.4 ควรให้บริการงานสาธารณสุขสงเคราะห์เป็นการจัดการที่มีหลักธรรมาภิบาลการบริหาร คือ หลักทฤษฎีบท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับการให้บริการ ในทุกงาน ของกิจการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ที่ทุกคน ทุกฝ่ายควรได้รับรู้ และเรียนรู้แล้วโน้มนำไปสู่การปฏิบัติ อย่างเหมาะสม

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรดำเนินการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับ การพัฒนาศักยภาพของวัดต่อการจัดการงานสาธารณสุขสงเคราะห์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงสุด

3.2 ควรดำเนินการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับกลยุทธ์สมรรถนะผู้นำงานสาธารณสุขสงเคราะห์ ของบุคลากรของวัด ให้มีความพร้อมต่อการให้บริการงานสาธารณสุขสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- ดลพัฒน์ ยศธร. (2542). “การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. (2551). “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญแสง ชีระภากร. (2552). “ภาวะผู้นำและการบริหารงานของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* รัฐประศาสนศาสตร์ . บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2553). “สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์”. *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ แยมชุม. 2557. “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศน์วิถีพุทธ”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุดมปิยธรรม เกรียงศักดิ์ ปิยธมโม. (2557). “รูปแบบการจัดการสาธารณสงเคราะห์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี วรวิทย์ คงคปณโณ. (2539). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาเรืองเดช ถาวรธมโม. ดร. ศรีประสม. (2554). “การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนวัดไผ่ล้อม ตำบลจันทนิมิต อำเภอเมืองจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี”. *รายงานการวิจัย*. หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไผ่ล้อม พระอารามหลวง. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ ไชยกุล และจงจิตร แสงทอง. (2554). “บทบาทพระสงฆ์ในการที่มีต่อการพัฒนาศาสนศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์จังหวัดพะเยา”. *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี**
**THE EFFECTIVENESS OF MANAGEMENT FOR DHAMMA TEACHING
IN SECONDARY SCHOOL CHONBURI PROVINCE**

พระอธิการจาลึก สมณโต (เย็นสำราญ) * พระมหาสุนันท์ สุนนโท ** สมาน งามสนิท ***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี 3) เพื่อแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ที่มีโครงสร้างเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวและเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 11รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 377 คนตัวอย่างแบบง่ายจากประชากร 6,581 คน เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.05 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพทั้งครูและนักเรียนรวมทั้งหมด ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม พบว่า ตามหลักอิทธิบาท 4 ตามสภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{x}=3.91$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้อง

*หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กันมาก ($S.D.=0.619$) เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

แต่ในรายละเอียดแต่ละด้านในด้านฉันทะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{x}=4.02$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.632$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ในด้านวิริยะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{x}=3.94$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.673$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ในด้านจิตตะ ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{x}=3.81$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.719$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมากในด้านวิมังสา ความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{x}=3.88$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.710$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

2. ปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา นักเรียนมีความตรงต่อเวลา การแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญาเน้นการบรรยายมากเกินไปไม่ส่งเสริมความถนัดในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันประยุกต์ใช้ในการสอน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องของดีและความชั่ว ด้านการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่นักเรียน ส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมส่งเสริมผู้นำ ด้านการวัดผลและประเมินผลตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนชื้อสตัย สุจริตให้รู้จักมีความสุขตามฐานะของตน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้ **ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา** ควรทำให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้คุณค่าของความซื่อสัตย์และลด ละ เลิกอบายมุขคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วยหลักธรรมตามหลักอริยบท 4 ควรทำให้เกิดความยินดีมีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้เกิดคุณแห่งความสำเร็จและมีประสิทธิผลต่อการเรียนของนักเรียนอย่างมาก **ด้านสื่อการเรียนรู้** ควรทำให้นักเรียนสามารถแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องความดีและความชั่วได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้

กระบวนการกลุ่ม มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้ สามารถนำเหตุการณ์จริงในปัจจุบันมาเป็นสื่อการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น ตามหลักธรรมทำให้เกิดความพยายามสูงในการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง **ด้านการจัดกิจกรรม** ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำในกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระในโรงเรียนและสนใจที่จะปรึกษาทางด้านจิตใจเอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นประจำ **ด้านการวัดผลและประเมินผล** ควรทำให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่น มีความรักในท้องถิ่น มีความสุขตามฐานะรู้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่มีการพัฒนาทางกาย เห็นคุณค่าของตัวเองรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญาของตัวเองอย่างมาก และการพัฒนาประสิทธิผลต่อนักเรียนที่ดีมาก **โดยนำหลักธรรม อิทธิบาท 4** เป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการการสอนธรรม เช่น มีการแต่งตั้งครู อาจารย์ ตามความเหมาะสม กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์ ในการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา ผลลัพธ์ การมีส่วนร่วม และความผูกพันเป็นต้น ระบบข้อมูล โครงสร้าง ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน ปัจจัยภายในโรงเรียนที่เป็นข้อได้เปรียบ ควรนำมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลในโรงเรียนการสอนธรรม เป็นไปตามนโยบาย มีครูอาจารย์กำกับดูแลนักเรียนทุกชั้นเรียน มีระบบการทำงานที่ดีเพื่อเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ให้ครูอาจารย์ได้เข้าร่วมสัมมนาดูงานอันจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนต่อไป

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การสอน, ธรรมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, (2) to study the factors to increase the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, (3) to study the guideline for Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province. This research was the mixed method research between the qualitative research from 18 key informants from specialist. The tool to collect the data as the in-depth interview for

focus group discussion for 11 persons and then to use this information to quantitative research by using the survey research from 377 out of 6581 persons for sampling group through simple random sampling for data collection by using the questionnaire with reliability test at 0.05 and the data analysis used the statistic description , percentage, mean, standard deviation and test the hypothesis with coefficient.

The findings of this research as follows :

1 The general state about. effectiveness to leaning and teaching management of Dhamma education in secondary school in Chonburi province, the majority of questionnaire correspondents are 377 teachers and students that the teachers and students had the opinion to increase th effectiveness to leaning and teaching management of Dhamma education in secondary school in Chonburi province in overall , found that the principle of Iddhibatha IV in the general state , was at high level($X=3.91$ and had the opinion along with agreement at high level.(S.D.=0.619). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Chanda(aspiration), the satisfaction in over all , was at high level($X=4.02$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.632).

When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Viriya(Energy), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.94$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.673). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion ,was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Citta(will), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.81$) and had the opinion along with agreement at high level(S.D.=0.719). When considered in each aspect found that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level. In each aspect such as Vimangsa

(thoughtfulness), the satisfaction in over all , was at high level($X=3.88$) and had the opinion along with agreement at high level($S.D.=0.710$). When considered in each aspect, found that the sampling group had the opinion , was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level.

2. The study the factors to increase the Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province, found that Dhamma Education Management; the students are punctual, life solution with brain, focus on lecture and no promote to study as child center. The learning media, is to promote the students would like to study, to be applied the current situation into teaching, the students have the participation in the class , classification of goodness and badness. For the activity , is to give the advise about the mind to students to live in good environment and promote leadership. The examination and evaluation according to principle of Buddhism, to promote the knowledge of technology , to promote students to have the honor, and good behavior and to know for having the happiness as they are.

3. The study the guideline for Effectiveness to Learning and Teaching Management of Dhamma Education in Secondary School in Chonburi Province. The Dhamma Education Management, should let the student to be punctual, responsibility , to know the hounour, stop the intoxicants and be able analized the current situation along with Iddhibatha IV, should have the preasure and welcome to the student have the efficiency. The learning media; should give the students to analyze the good thing and bad thing, to have the group activity, class participation, to promote the students to study in the current situation like computer and self study. Therefore, the principle of Dhamma should try hard to use the media for teaching and learning. The activity; should give the student to participate the activity of Buddhism and protect the environment that make the students have the participation like merit making or Budhdhist activity. The examination and Evaluation ; should let the student to be hounour , self discipline, make friendship, love the locality, to know how to

use the technology to use in development, to know the critical thing test by using Iddhibatha IV by using Iddhibatha as the guideline for teaching and development like proper teacher recruitment like teacher for effectiveness in the school long with policy, to have the teachers to take care of students, the teacher should control, have hospitality , to work as the objective , hospitality , to set the strategy for the teachers to participate the seminar in the sake of school.

Keywords: Effectiveness, Teaching, Dhamma Education

1. บทนำ

ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษา หรือสิกขาว่า ภิกษุผู้ที่มีความเพียรเอาใจใส่ปฏิบัติตามหลักสิกขา 3 ประการ คือ ประพฤติ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา อยู่เป็นนิจ บัณฑิตย่อมเรียกภิกษุเหล่านั้นว่า เป็นนักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ มีความประพฤติบริสุทธิ์ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้ถึงที่สุดแห่งการปฏิบัติในโลก เป็นผู้ประกอบด้วย วิมุตติอันเป็นที่สันติตนหา ย่อมมีจิตหลุดพ้นจากสังขารธรรมเพราะวิญญานดับสนิท เหมือนความดับแห่งประทีป เป็นต้น ด้วยเหตุแห่งพระดำรัสนี้ คณะสงฆ์ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงการศึกษาในพระพุทธศาสนาโดยตลอด ทั้งการศึกษาของพระภิกษุสามเณรเอง รวมถึงการศึกษาของพุทธศาสนิกชน ให้มีความเหมาะสมและเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ศึกษาอย่างยิ่ง การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตมา มุ่งเน้นการศึกษาในทางด้านภาษาบาลีเป็นหลัก จนเมื่อปี พ.ศ.2435 สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อครั้งปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร ได้กำหนดหลักสูตรสอนพระภิกษุและสามเณรขึ้น เพื่อให้เรียนรู้หลักพระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก้กระทู้ธรรม ตกลงวันที่ 27 มีนาคม 2454 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่ เพื่อใช้สำหรับสอนพระนวกะ และได้โปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางเป็นครั้งแรก ในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตรเป็นสถานที่สอบ วิชาที่สอบมีอยู่ 3 วิชา คือ ธรรมวิภาค แต่งความแก้กระทู้ธรรม และแปลภาษามคธเฉพาะท้อง นิทานในอรรถกถาธรรมบท จนกระทั่งปี พ.ศ. 2456 ได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพิ่ม คิหิปฏิบัติเข้าในธรรมวิภาค และได้ขยายหลักสูตรขึ้นอีกเป็นระดับชั้นโท และชั้นเอก ดังมีหลักสูตรปรากฏในปัจจุบัน

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2472 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงเห็นว่า ควรขยายโอกาสให้ฆราวาสได้ศึกษา

ธรรมบ้าง จึงมอบหมายให้คณะสงฆ์จัดการการศึกษาหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า "ธรรมศึกษา" เปิดชั้นแรกเป็นหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี และต่อมาได้มีการขยายออกไปเป็นชั้น ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ในปี พ.ศ. 2473 และ พ.ศ. 2474 ตามลำดับการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม จึงเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาสำหรับทุกคนและทุกคน สามารถเข้าถึงการศึกษาพระพุทธศาสนา (Buddhist Education for all and all for Buddhist Education) ด้วยการนำเสนอหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เช่นนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ พระองค์นั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำการปฏิรูปการศึกษา พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ทั้งนี้เพราะพระองค์ได้ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาเป็น สิ่งที่ชาวพุทธทุกคนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ สามารถเข้าถึงได้ด้วย หลักสูตรคูนานนั้นคือ หลักสูตรนักธรรมสำหรับพระภิกษุสามเณร และหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับคฤหัสถ์ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2556).

จากการที่ผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการสอนและการทำงานด้านการให้ การศึกษามา เป็นเวลาหลายปี ได้ประสบกับปัญหาในการทำงานหลายอย่าง ทั้งปัญหาจาก ตัวผู้สอนเอง และปัญหาจากตัวนักเรียน ปัญหาเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ ที่ทำการสอน ซึ่ง มีทั้งด้านที่ควรปรับปรุงส่งเสริมและด้านที่ควรแก้ไข ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการ ศึกษาวิจัยเพื่อทราบถึงวิธีการถ่ายทอดหลักธรรมของพระภิกษุ และความคิดเห็นต่อเนื้อหา วิชาธรรมศึกษาที่จัดสอนในโรงเรียน เพื่อที่จะได้นำมาพัฒนาและปรับปรุงตัวเอง ของ บุคลากรประการหนึ่ง และเพื่อเสนอเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาหลักสูตรการเรียนการ สอนธรรมศึกษา ให้สอดคล้องกับยุคปฏิรูปการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยที่ผู้วิจัยหวังว่า การวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการจุดประเด็นในการสร้างสายสัมพันธ์ที่กระหว่างบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน และเป็นจุดที่ตรงประเด็น ที่สุดที่จะเข้าไปเผยแผ่หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาเข้าสู่ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิภาพการจัดการเรียนการ สอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษาปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิภาพต่อ การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษา แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัยไว้โดย กำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ดังนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา 2) ด้านสื่อการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรม และ 4) ด้านการวัดผลและการประเมินผล หลักธรรมผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาหลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2441)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่ม ครูและนักเรียน ได้ประชากรประมาณ 6,581 คน และได้กำหนดขนาดตัวอย่างจากการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยนำไปกำหนดหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) การคำนวณหาขนาด/จำนวนตัวอย่างในที่สามารถรู้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ในการแจกแบบสอบถาม เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ใน 4 ด้าน คือ ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรม ด้านการวัดและประเมินผล

4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรจากการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ครู และนักเรียน รวมทั้งสิ้น 6,581 คน

กลุ่มตัวอย่าง มาจากการเปิดตารางสำเร็จรูป โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 377 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูป/คน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึง ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการ

สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ด้านเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัยไว้โดย กำหนดขอบเขตเนื้อหาไว้ดังนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา 2) ด้านสื่อการเรียนรู้ 3) ด้านการจัดกิจกรรม และ 4) ด้านการวัดผลและการประเมินผล หลักธรรมผู้วิจัยได้กำหนดศึกษาหลักอิทธิบาทธรรม 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ 2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูลจัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1.สภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพทั้งครูและนักเรียนรวมทั้งหมดจำนวน 377 แยกเป็นนักเรียน มีจำนวน 297 คน คิดเป็นร้อยละ 78.77 รองลงมา คือ แยกเป็นครูมีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 21.23 มีเพศหญิง จำนวน 257 คน คิดเป็นร้อยละ 68.20 มีอายุระหว่าง 16-25 ปี จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 47.20 การศึกษาระดับมัธยมตอนปลาย จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 52.50 สถานที่การศึกษาโรงเรียนศรีราชา จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 27.30 ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

อยู่ในระดับมาก อันดับแรก คือ ด้านสื่อการเรียนรู้ ($\bar{x}=4.38$) รองลงมา คือ ด้านการวัดผล และประเมินผล ($\bar{x}=4.35$) รองลงมา คือ ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา ($\bar{x}=4.24$) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านการจัดกิจกรรม ($\bar{x}=4.13$) และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงลงมาตามลำดับ 2. ปัจจัยที่เพิ่มประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา นักเรียนมีความตรงต่อเวลา การแก้ปัญหาชีวิตด้วยสติปัญญาเน้นการบรรยายมากเกินไปไม่ส่งเสริมความถนัดในการเรียนรู้ของผู้เรียน ด้านสื่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ นำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันประยุกต์ใช้ในการสอน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องของความคิดและความชั่ว ด้านการจัดกิจกรรม ให้คำปรึกษาทางด้านจิตใจแก่นักเรียนส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อมส่งเสริมผู้นำ ด้านการวัดผลและประเมินผล ตามหลักพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ไม่ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนช้อสตย์ สุจริตใฝ่รู้จักมีความสุขตามฐานะของตน

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้ **ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา** ควรทำให้นักเรียนมีความตรงต่อเวลา มีความรับผิดชอบต่อตนเอง รู้คุณค่าของความซื่อสัตย์และลด ละ เลิกอบายมุขคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ในสังคมด้วยหลักธรรมตามหลักอิทธิบาท 4 ควรทำให้เกิดความยินดีมีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอนให้เกิดคุณค่าแห่งความสำเร็จและมีประสิทธิผลต่อการเรียนของนักเรียนอย่างมาก **ด้านสื่อการเรียนรู้** ควรทำให้นักเรียนสามารถแยกแยะได้ชัดเจนในเรื่องความคิดและความชั่วได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ได้ส่งเสริมให้นักเรียนใฝ่รู้ สามารถนำเหตุการณ์จริงในปัจจุบันมาเป็นสื่อการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น ตามหลักธรรมทำให้เกิดความพยายามสูงในการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง **ด้านการจัดกิจกรรม** ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำในกิจกรรมทำบุญตักบาตรทุกวันพระในโรงเรียนและสนใจที่จะปรึกษาทางด้านจิตใจเอาใจใส่ต่อนักเรียนเป็นประจำ **ด้านการวัดผลและประเมินผล** ควรทำให้นักเรียนเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริตสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ และผู้อื่น มีความรักในท้องถิ่นมีความสุขตามฐานะรู้ทันเทคโนโลยีสมัยใหม่มีการพัฒนาทางกาย เห็นคุณค่าของตัวเองรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาชีวิตได้ด้วยปัญญาของตนเองอย่างมาก และการพัฒนาประสิทธิผลต่อนักเรียนที่ดีมากโดยนำหลักธรรม อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรม เช่น มีการแต่งตั้งครู อาจารย์ ตามความเหมาะสม กำหนดบทบาทและหน้าที่ของครูอาจารย์ ในการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา ผลลัพธ์ การมีส่วนร่วม และความผูกพันเป็น

ต้น ระบบข้อมูล โครงสร้าง ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน ปัจจัยภายในโรงเรียนที่เป็นข้อได้เปรียบ ควรนำมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียนต่อไป แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในโรงเรียนการสอน ธรรม เป็นไปตามนโยบาย มีครูอาจารย์กำกับดูแลนักเรียนทุกชั้นเรียน มีระบบการทำงานที่ดี เพื่อเอื้อต่อการบรรลุเป้าหมาย กำหนดกลยุทธ์ให้ครูอาจารย์ได้เข้าร่วมสัมมนาดูงาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนต่อไป

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียน มัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี" ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยหลักการที่เกี่ยวข้องแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น โดยทำการศึกษาวิจัยทั้งเชิงปริมาณมีการ ดำเนินการแจกแบบสอบถามจำนวน 377 ชุด และได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพมีการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 รูป/คน จึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย มี รายละเอียดดังต่อไปนี้

7. อภิปรายผล

7.1 อภิปรายผลเปรียบเทียบสภาพทั่วไปเกี่ยวกับประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี

1) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดหลักสูตรธรรมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาปัญญา ปณณาสิริ (ลักษณะจันทร์)**, ได้วิจัยเรื่อง "ประสิทธิผลการบริหารจัดการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทั่วไปในการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ใน ปัจจุบัน พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้รับการอุปถัมภ์งบประมาณจากภาครัฐในปริมาณที่น้อยไม่เพียงพอต่อการพัฒนาครูขาดงบประมาณในการจ้างอาจารย์สอน ทำให้อาจารย์สอนไม่เพียงพอในหนึ่งคนจำเป็นต้องสอนหลายวิชาทำให้ไม่สามารถพัฒนาศักยภาพทางด้านวิชาการได้อย่างเต็มที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยยังมีอยู่น้อย เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ๆ ที่ได้รับงบประมาณจำนวนมาก นอกจากนี้ในด้านภัตตาหารยังต้องอาศัยการบิณฑบาตและชาวบ้านให้การอุปถัมภ์ 2) ความคิดเห็นต่อประสิทธิผลการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากได้แก่ ด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ และอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืนรองลง คือ ด้านการดำเนินงาน เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม สุดท้ายคือด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก 3) แนวทางในการ พัฒนาการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ในด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียนให้ก้าวทันโลกอย่างเท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเองสูง เป็นแบบอย่างของเยาวชน เป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์ และร่วมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมที่ยั่งยืนเป็นผู้เรียนถึงพร้อมด้วยทักษะสากล ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืนได้แก่ การมีระเบียบปฏิบัติ กฎหมาย มาตรการ ทางการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษามีปฏิรูประบบการติดตามประเมินผล มีการพัฒนาระบบบริหารจัดการโรงเรียนที่เป็นเลิศ มีระบบประกันคุณภาพการศึกษา และการปฏิรูปการบริหาร และการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ได้แก่ การยกระดับขีดความสามารถให้มีความเข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและ การสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก

สามัญศึกษานานาชาติต้นแบบ และมีเครือข่ายในระดับสากล ครอบคลุมทั่วโลก ด้านการทำงาน บำรุง เผยแผ่พระพุทธ ศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่ การสร้างและพัฒนาชุมชนพระธรรม ต้นแบบตามมาตรฐานชุมชนพุทธธรรมที่กำหนดไว้ การวางมาตรการเพื่อการรักษาผู้จบ การศึกษาให้ดำรงอยู่ในบรรพชิต และการนำส่งธรรมแก่ประชาชนให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ปัญญาด้วยหลักพุทธธรรมอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง 2) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อ ประสิทธิภาพการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านสื่อการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุมาลี กาญจนชาติรี** ได้ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะ ของนักเรียนระดับ ประถมศึกษา ในการสร้างความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซึม” ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. คุณลักษณะของนักเรียนระดับประถมศึกษาในการสร้างความรู้ ตามแนวคอนสตรัคติวิซึม ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ คือ การกำกับตนเอง ทักษะทางสังคม และทักษะในการสืบสอบ 2. กระบวนการเรียนการสอนที่ส่งเสริมคุณลักษณะของนักเรียน ระดับประถมศึกษาในการสร้าง ความรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิซึมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1) เกิดความขัดแย้งทางปัญญานักเรียนเกิดความขัดแย้งทางความคิดที่เป็นผลจากความรู้เดิม กับข้อมูลที่รับเข้ามาใหม่ไม่ สอดคล้องกัน 2) แสวงหาคำตอบ นักเรียนจัดกลุ่มและดำเนินการค้นหาคำตอบ เพื่อลดความ ขัดแย้งทางปัญญาที่เกิดขึ้น 3) ตรวจสอบความเข้าใจ นักเรียนสร้างความรู้ของตนเองผ่านการ เจริญต่อรองทางสังคม 4) ใช้ความรู้ที่เรียนมา นักเรียนนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว มาใช้ในบริบท อื่นๆ 3. นักเรียนมีพฤติกรรมการกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะในการสืบสอบส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง ส่วนพฤติกรรมที่แสดงทักษะทางสังคมอยู่ในระดับพอใช้ ทั้งก่อน และหลังการเรียนด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น 4. นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย พฤติกรรมการกำกับตนเองและพฤติกรรม ที่แสดงทักษะสังคมและทักษะในการสืบสอบสูงกว่า ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อ ประสิทธิภาพการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัด กิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บัณฑิต ฉัตรวิโรจน์ (2540)** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้เพื่อ เสริมสร้างสมรรถนะการสอนของนักศึกษาครู” ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะด้านการ เตรียมการสอนและการวางแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบ ความคิดเห็นอาจารย์นิเทศกับนักศึกษาครูเกี่ยวกับ สมรรถนะการสอนของนักศึกษาครูทั้ง 3 ด้าน พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2. พัฒนารูปแบบการ จัดการเรียนการสอนแบบการจัดการจัดการความรู้ ซึ่งได้รับการประเมินความเหมาะสมโดย ผู้เชี่ยวชาญที่ระดับมากที่สุด รูปแบบนี้มีลักษณะเด่น คือ การบูรณาการการจัดการความรู้

กระบวนการกลุ่มและเรียนรู้แบบร่วมมือ การเรียนรู้แนวสร้างสรรค์นิยม การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินผลตามสภาพจริง 3. การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบการจัดการความรู้ไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาครุมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ในรายวิชาการพัฒนาความเป็นครูวิชาชีพ จำนวน 60 คน กลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน และกลุ่มควบคุม 30 คน จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ t-test พบว่า กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสมรรถนะการสอนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4) ความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มีต่อประสิทธิผลการจัดหลักสูตรธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ด้านการจัดกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปจากการทบทวนงานวิจัยทำให้ทราบว่า การบริหารที่จะทำให้มีประสิทธิภาพ มุ่งเน้น ความสำเร็จ ผู้นำหรือผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงเป้าหมายที่ต้องการโดยอาศัยส่วนอื่นๆ การบริหารจัดการขององค์การในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์การ และประสิทธิภาพในการใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งปัจจัยคนซึ่งเป็นผู้ทำงานต่างๆ จะมีความสอดคล้องกับเป้าหมายหรือจะสำเร็จได้ผลดีเพียงใดขึ้นอยู่กับคนผู้บริหาร และความรู้ความสามารถและศิลปะของผู้บริหาร ประสิทธิภาพของการทำงานจะบรรลุตามเป้าหมายได้มากน้อยขึ้นอยู่กับกำดำเนินการ

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ คุณบิดา มารดา ครูอุปัชฌาจารย์ คณาจารย์สาขาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่าน ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของท่านประธานและคณะกรรมการพระมหาสุนันท์ สุนนโท ดร. สมาน งามสนิท รศ.ดร.พระครูสังฆรักษ์เกียรติ กิตติปัญญาพระปลัดระพินพุทธิสารโร, ดร., ดร. บุษกร วัฒนบุตร ผศ. ดร.เดิศักดิ์ ทองอินทร์ ดร.ยุทธนา ประณิต ดร.อนวัต กระสังข์ดร.ธิดา ภูมิณี ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยให้คำปรึกษาแนะนำ ในการตรวจแก้ไขปรับปรุงแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบพระคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่านโดยเฉพาะ ท่าน รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม ผู้อำนวยการบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธและสาขารัฐประศาสนศาสตร์, และพระอาจารย์พร้อมเจ้าหน้าที่ที่ประจำหลักสูตรทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการและได้ช่วยเหลืองานด้านต่างๆด้วยดี

9. ข้อเสนอแนะ

ประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี” ผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี ดังนี้

9.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลักสูตรการเรียนการสอน ควรมีการปรับให้มีความเหมาะสมทั้งทางด้านเนื้อหาและเวลา เพราะบางเนื้อหาเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก จำเป็นต้องใช้เวลาในการอธิบายหรือทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจ บุคลากรภายในสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู อาจารย์และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำเป็นต้องให้ความร่วมมือ ให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอน เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว ผู้เรียนและพระสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนจะไม่ให้ความเอาใจใส่ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ค่าตอบแทนต่างๆ น้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ควรให้เหมาะสมสอดคล้องตามความเป็นจริง สื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ และขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ควรมีการสนับสนุนงบประมาณด้านสื่อการเรียนการสอน และสถานศึกษาร่วมจัดหาสื่อให้เพียงพอและเหมาะสม การประสานงานระหว่างผู้บริหาร คณะครูอาจารย์ ควรมีการประชุมหรือแลกเปลี่ยนทัศนคติมุมมองต่างๆ เพื่อได้มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน

9.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

พระสอนธรรมศึกษาเป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เยาวชน ฉะนั้นโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้บริหารสถานศึกษา ควรตระหนักถึงความสำคัญในการจัดสรรเวลาสำหรับการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาโดยเฉพาะ ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นในการเข้าไปมีส่วนร่วมของครูพระสอนธรรมศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเยาวชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้โดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและสนใจในเรื่องครูผู้สอน นักเรียน สถานที่สอน สื่อการสอน ควรมีการวัดผลที่ได้ประสิทธิผลและการจัดการหลักสูตรที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับหลักสูตรสามัญและสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ควรมีการวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนให้เป็นแบบอย่างเดียวกันและเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีความรู้ คุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความเจริญสืบไป ควรสนับสนุนส่งเสริมให้พระภิกษุผู้สอนได้รับการอบรมวิธีการสอนและเทคนิคใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และศักยภาพของผู้เรียน

9.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาสภาพทั่วไปต่อการปฏิบัติงานของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ควรศึกษาเชิงพัฒนาเพื่อส่งเสริมและสร้างแรงกระตุ้นให้ครูพระผู้สอนธรรมศึกษามีความตื่นตัวและความพร้อมในการสอนมากยิ่งขึ้น ควรศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมความสามารถในการสอนของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในโรงเรียน ควรมีการศึกษาความคิดเห็นของครูพระผู้สอนธรรมศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

และสอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ควรศึกษาประสิทธิภาพการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนอื่นๆ ด้วย

บรรณานุกรม

- กฤตดา พิมพ์ขบ. (2545). “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ธิติวุฒิ หมั่นมี. (มกราคม-เมษายน, 2557). “การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ : สังคหวัตถุ 4 เครื่องมือการวางแผนและการติดต่อประสานงานสู่ความสำเร็จ”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3(1).
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ธมมปาโล). (2554). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พิพัฒน์ภัสร์ บุญเทียน. (2547). “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อนุวัต กระสังข์. (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2558) “การจัดการสิ่งแวดล้อมของวัดตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธบูรณาการของคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. (4)2.

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี THE DEVELOPMENT TOWARDS RELIGIOUS ASSETS MANAGEMENT OF TEMPLE IN CHONBURI PROVINCE

พระครูวิชิตกิจจาภิวัฒน์ (จนทโชโต/เรืองศรี) * พระสุธีวรบัณฑิต** พระปลัดระพีณพทุธิสาโร***

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม คือ การศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการแจกแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 ชุด ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน รวมทั้งการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน ดำเนินการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาความ ตามลำดับดังต่อไปนี้

ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ พระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักการจัดการด้านการวางแผน โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=3.87$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.669$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก

2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการด้านการควบคุม โดยภาพรวม อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X}=4.07$) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก ($S.D.=0.653$) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อและเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่ยั่งยืนนั้น 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสังฆาธิการควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่

สำนักงานศาสนสมบัติได้ถวายคำแนะนำไว้ 3).ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจดูคนว่ามีประสบการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4). ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ลำพังอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจ การดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5). ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุน การปฏิบัติงาน

3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะซึ่งเป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการ พัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณา เพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ใน สถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนการบริหาร จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านฉันทะ ความพึงพอใจโดยผล รวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{X}$ = 4.02) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.632) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็น ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และ พอใจใฝ่รัก ในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารัก งานและรักจุดหมายของงานพูดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงาม เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจ เต็มใจทำ พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนการบริหารจัดการศาสนสมบัติ ของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิริยะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็น ด้วย มาก ($\bar{X}$ = 3.94) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.673) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้อง กันในระดับมาก คือ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะผจญกับ อุปสรรคทุกชนิด เห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม พบว่า พระสังฆาธิการกลุ่มตัวอย่างมีความ คิดเห็นต่อสภาพการพัฒนการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านจิตตะ ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{X}$ = 3.81) และเป็นความ คิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.719) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็น อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ **ด้านจิตตะ** ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือน น้ำประปาที่ ไหลๆ หยุดๆ ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน พบว่า พระสังฆาธิการ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด

ชลบุรีตามหลักอิทธิบาท 4 ในด้านวิมังสา ความพึงพอใจโดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย มาก ($\bar{X}$ = 3.88) และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันมาก (S.D. = 0.710) เมื่อพิจารณาแต่ละข้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ และเป็นความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในระดับมาก คือ ด้านวิมังสา ความตรึงตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในการงานต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไรแล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้นงานที่มีคุณภาพที่สุด

คำสำคัญ : การพัฒนา, การจัดการ, ศาสนสมบัติ

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (2) to study the process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, (3) to present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province. This research was the mixed method research between the quantitative research is used the sample for 317 sets and data analysis is used by ready programme of social science though questionnaire and the data analysis used the statistic description, percentage, mean, standard deviation and the qualitative research by the in-depth interview from 17 key informants and process focus group discussion and then to analyze and present the data through descriptive as following :

The findings of this research as follows :

1. The opinion level of Sangha administrators had the opinion to the general state about development towards religious assets management of temple in Chonburi province that status of questionnaire correspondents are Sangha administrators such as Sangha administrators in Chonburi province that classified by status , found that the sample had the opinion to the development towards religious assets management of temple in Chonburi province according to planning management in overall , was at high level ($\bar{X}$ = 4.87) and had the opinion along with agreement at high level (S.D. = 0.669). When considered in each aspect found

that the sampling group had the opinion was at high level in all aspects and had the opinion along with agreement at high level.

2. The process of development towards religious assets management of temple in Chonburi province, 1) The planning ; the monks , novices , people are the policy to promote and develop sustainably. 2) The organization management ; realized the potential and ability accept the place and rule about Sangha administrators should have the principle , stage at office of religious assets to offer the advise. 3) Personnel management; Sangha administrators should have knowledge and understanding the to see the high or low experience. 4) The Command ; it is important but only Sangha administrator can not move ahead for activity for looking after the religious asset of temple must have the cooperation. 5) The controlling ; use the principle of people participation and local community through the support of government.

3. To present the guideline for development towards religious assets management of temple in Chonburi province such as Sangha administrator have the major role for applying the Iddhibaha IV for the tool to work successfully. The Sangha organization should have happiness, development, to take care of religious assets of temple. When analyze the integrated data through consideration for the way to find out properly for assets of temple. At the present, it has the form along with Iddhibatha IV such as Chanta, Viriya, Citta, Vimangsa. For the Chanta, has the love to work, satisfied with objective that to get the success or attain the objectives and has the love, good wish, be happy to work. The Viriya, Vira means brave, has the adventure, obstacle, to see the obstacle is like a piece of cake. Viriya happens with other people will work hard in each year. Viriya has importance for working hard that will get the success. The Citta, means understanding, quiet mind, no change the mind, mind is important to work effectively. 4) Vimangsa means to consider many reasons that it means to use wisdom, it will be good to think twice, Viriya like to work hard, to consider the cause and reason, should check, analysis, examination , improvement and then will work efficiently.

Keywords: development, management, religious assets

1. บทนำ

สมัยครั้งพุทธกาลนั้นยังไม่มีการสร้างเสนาสนะและอาคารสถานที่ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์โดยเฉพาะเจาะจง เนื่องจากพระพุทธรองค์ไม่ทรงอนุญาตให้พระภิกษุมิที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งถาวรด้วยจะทำให้เกิดความยึดติดในทรัพย์สินทางโลก อันจะมีผลกระทบต่อเป้าหมายของการบวชที่มุ่งการบรรลุถึงโมกขธรรม ซึ่งเป็นหนทางเข้าสู่การนิพพานที่ถือเป็นเป้าหมายสูงสุดแห่งชีวิต ตามแนวทางวิถีปฏิบัติของพุทธศาสนา เสนาสนะที่จะใช้อาศัยอยู่นั้น ทรงกำหนดสถานที่สำหรับใช้ เป็นที่อยู่อาศัยพื้นฐานสุด คือ "รุกขมูลเสนาสนะ" อันหมายถึงการอยู่รอบโคนต้นไม้ แล้วให้จาริกไปเรื่อยๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้จิตมีสิ่งผูกพัน ในปัจจุบันการสร้างวัดการพัฒนาวัดมีมากขึ้นทุกๆ ปี ทั้งนี้ เพราะประชาชนชุมชนมีจำนวนมากอีกทั้งประชาชนก็นิยมเข้าวัด ซึ่งมีหลายลักษณะตาม วิวัฒนาการของโลก อย่างไรก็ตาม วิถีเจ้าอาวาสซึ่งเป็นหัวหน้าผู้รับผิดชอบในการบริหารวัดให้เจริญรุ่งเรือง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารจัดการหลายๆ ด้านให้ทันสมัย เข้ากับโลกสมัยใหม่ ทั้ง ด้านตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา คือพระภิกษุ สามเณรในวัดต้องมีการพัฒนารูปแบบการยกระดับ คุณภาพการบริหารจัดการวัดในวสมัย ด้วยการวางแผนแบบแผน แผนผังวัด เสนาสนะ การจัด ภูมิทัศน์ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม สะอาดตา สะอาดใจ แก่ผู้พบเห็น จนกระทั่ง บุคลากรภายในวัด การพัฒนาวัดตามรูปแบบดังกล่าว ทั้งคณะสงฆ์และราชการ (พระครูสมุห์ณัฐเสฐ์ อธิภาณ,2559) ในการปฏิบัติงานอีกทั้งการออกแบบงานเป็นกระบวนการขั้นพื้นฐานในการ พัฒนากลุ่มบุคคลที่กำลังทำงานด้วยกันให้ได้เรียนรู้ว่าจะทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายขององค์กร ทั้งนี้คณะสงฆ์แต่ละอำเภอ ต้องมีการบริหารจัดการวัดในวสมัย เพื่อให้บรรลุแผนพัฒนารูปแบบ การยกระดับคุณภาพของคณะสงฆ์แต่ละอำเภอ โดยกระบวนการบริหารจัดการหมายถึง ขั้นตอน การบริหารเพื่อให้บรรลุตามแผนการพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดเพื่อ นำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางของคณะสงฆ์จังหวัดว่าต้องทางอย่างไรที่จะบรรลุตามแผนการ พัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในวสมัย ที่ร่วมกันกำหนดนั้นได้ (อนุวัต กระสังข์,2558) พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของประเทศไทย มีความผูกพันกับประชาชนประเทศชาติอย่างแนบแน่น แนวคิดในเรื่องต่าง ๆ ทุกด้านในสังคมไทย มีความสัมพันธ์มีรากเหง้ามาจากความคิดทางพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น (สมบุญ สุธาสารณ,2527)

วัด เป็นสิ่งที่สถาบันสงฆ์คู่สังคมไทยเป็นเวลายาวนาน มีบทบาททั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งเป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ เป็นโรงเรียนของชาวไทยมาโบราณกาล เป็นโรงพยาบาล เป็นที่พำนักพักใจ และเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม พระเดชพระคุณพระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9, ราชบัณฑิต) ได้ให้นิยามคำว่า "วัด" ไว้ในหนังสือ คำว่าวัด ว่า "เป็นคำที่ใช้เรียกสถานที่ทางพระพุทธศาสนาแต่โบราณ เป็นคำเรียกรวมที่ดินและอาคาร เช่น อุโบสถ วิหาร ศาลา กุฏิ ที่ตั้งอยู่บนที่ดินนั้นด้วย" ที่ดินวัดและที่ซึ่งขึ้นต่อวัดตามกฎหมายของสงฆ์มี 3 ประเภท 1. ที่วัด หมายถึง ที่ดินที่ตัววัดตั้งอยู่มีอาณาเขตเห็นชัด 2. ที่ธรณีสงฆ์ หมายถึง ที่อันเป็น สมบัติของวัดจะอยู่ที่ไหนก็ตาม 3. ที่กัลปนา ที่ดินนี้ไม่ถวายตัวพื้นดินถวายแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือ พระศาสนา

นอกจากนั้น ปัญหาบริหารจัดการประโยชน์ที่ดินวัดร้าง และศาสนสมบัติกลางของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งได้มีการแก้ไขครั้งล่าสุดเมื่อปี 2535 โดยมิได้มีการแก้ไขจนถึงปัจจุบัน ยังไม่ครอบคลุมกับสภาพการณ์ในการบริหารจัดการศาสนสมบัติให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้สอดคล้องและครอบคลุมกับสภาพเศรษฐกิจที่สามารถดำเนินการเกี่ยวกับ ทรัพย์สินของพระศาสนา ให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากได้มีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้แล้วจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ที่จะเข้าทำนิติกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของวัดและศาสนสมบัติกลาง ทั้งในด้านวิชาการ ความชัดเจนในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการทำนิติกรรม และที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพระศาสนาถือได้ว่าเป็นทรัพย์สินทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่ง หากได้มีการบริหารจัดการที่ถูกต้อง และเหมาะสมตามกฎหมายกำหนดไว้จะก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมอีกทางหนึ่งด้วย

จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีวัดมากแห่งหนึ่งในประเทศมีวัดร้างและวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ในวัด สถานที่แสวงบุญและท่องเที่ยวของผู้คนจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาสภาพทั่วไปในการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ว่ามีความเป็นมาอย่างไร ประการที่สองเพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ในจังหวัดชลบุรี ประการสุดท้ายผู้วิจัยจะได้นำเสนอการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีแก่คณะสงฆ์ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้ ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน 4) ด้านการสั่งการ และ 5) ด้านการควบคุม (Certo, S.C. & Peter J.P.1991) ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรมตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง"การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 317 ชุด ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ด้วยกัน

4.2 ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย พระสงฆ์ ในจังหวัดชลบุรี จำนวน 1,530 รูป กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และ มอร์แกน 2) พระสงฆ์ กลุ่มตัวอย่าง ในจังหวัดชลบุรี" จำนวน 317 รูป ได้คำนวณจากสูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสังฆาธิการ การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน 4) ด้านการสั่งการ และ 5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 317 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 รูป/คน

4.4 วิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึง การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ใน ทั้ง 5 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการจัดองค์กร 3) ด้านการจัดคนเข้าทำงาน 4) ด้านการสั่งการ และ 5) ด้านการควบคุม ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษาทางธรรม ตามหลักอิทธิบาทธรรม ประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจ, วิริยะ ความพากเพียร, จิตตะ ความเอาใจใส่ และวิมังสา ความไตร่ตรอง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด ทั้ง 5 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิธีดำเนินงานวิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาการบริหาร

จัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่านทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. ระดับความคิดเห็นของพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่พระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีจำแนกตามสถานภาพ อายุ วุฒิการศึกษาสามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม กลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นเจ้าอาวาส จำนวน 218 รูป คิดเป็นร้อยละ 68.8 มีอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 186 รูป คิดเป็นร้อยละ 58.7 มีวุฒิการศึกษาสามัญต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 141 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.5 และมีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก จำนวน 284 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.6 2. ด้านกระบวนการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี 1). ด้านการวางแผน พระภิกษุ สามเณร และประชาชนเป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการที่อย่างยั่งยืน 2). ด้านการจัดองค์กร ต้องคำนึงถึงศักยภาพความสามารถ ในการรองรับของพื้นที่ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง พระสังฆาธิการควรยึดเอาหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่สำนักงานศาสนสมบัติได้วางคำแนะนำไว้ 3). ด้านการจัดคนเข้าทำงาน พระสังฆาธิการต้องมีความรู้และความเข้าใจคุณงามความดี ประสพการณ์มากน้อยหรือเข้าใจเฉพาะด้าน 4). ด้านการสั่งการ นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ลำพังอาศัยพระสังฆาธิการเพียงรูปเดียวไม่สามารถขับเคลื่อนภารกิจการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัดไปได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย 5). ด้านการควบคุม ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นให้มากที่สุด โดยองค์กรของรัฐเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงาน 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีดังนี้ พระสังฆาธิการเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 เพื่อเป็นเครื่องมือในการที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ ในขณะสงฆ์เป็นแนวทางการสร้างความสุข ความเจริญ เป็นการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงการบูรณาการด้วยการพิจารณา เพื่อหาแนวทางออกที่ดีและเหมาะสมกับการพัฒนาการดูแลรักษาศาสนสมบัติของวัด ในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ให้มีรูปแบบสอดคล้องตามหลักอริยบท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังนี้ **ด้านฉันทะ** ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จอยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงานพุดให้ลึกลงไปในทางธรรมว่าความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงาม เต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ มีงานเมื่อไร ก็จะทำด้วยความเต็มอกเต็มใจด้วยความสุขใจเต็มใจทำ **ด้านวิริยะ** วิริยะ แปลว่า กล้า ก็คือ มีความกล้าที่จะผจญกับ อุปสรรคทุกชนิด เห็นอุปสรรคแล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นขนม หรือเห็นอุปสรรคต่างๆ แล้วมีความรู้สึกเหมือนทารกเห็นไอศกรีม เห็นแล้วก็จะอยากกิน อยากจะลิ้มลอง อยากจะพิสูจน์ วิริยะเมื่อเกิดขึ้นกับใครแล้ว จะทำให้มี

ความขยันหมั่นเพียรและความพากเพียรบากบั่นในการทำงานนั้นๆ ไม่ยอมแพ้ต่อความเกียจคร้าน ความขี้เกียจ ความเฉื่อยชา ซึมเซา ไม่ขี้เกียจแข็งใจสู้ ต้องทำไปไม่ยอมแพ้ นี่คือ วัริยะ มีความสำคัญต่อการทำงานทางใจ คือ จะให้สำเร็จได้ต้องมีวัริยะความพากเพียร นั่งนิ่งอย่างเดียวไม่สำเร็จ ต้องลงมือทำถึงจะสำเร็จ **ด้านจิตตะ**ความเข้าใจงานหมายถึง มีใจจดจ่อ ไม่วอกแวก เรียกว่าตั้งใจทำ คนที่ขาดจิตตะ เปรียบเหมือนน้ำประปาที่ ไหลๆ หยุดๆ รอน้ำตั้งนานกว่าจะเต็ม แต่ความคิดของคนที่มีจิตตะ ความคิดของเขาจะไหล เห็นโล่งโปร่งเปรียบเหมือนน้ำที่ไหลรินพุดเดียวเต็มโอ่งไม่มีขาดไม่มีหยุดเต็มกำลังเต็มแรง ใช้เวลาเท่ากันแต่ประสิทธิภาพอาจแตกต่างกัน **ด้านวิมังสา** ความไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่อง เทียบเคียงเปรียบเทียบ ทั้งเหตุทั้งผลในความการงานต่างๆ ที่ตนกระทำแล้ว คือ ย้อนกลับไปดูว่าตนได้ทำเหตุปลูก ฉันทะ ใช้วัริยะ ได้ตั้งจิตตะในการนั้นๆ ไว้มากน้อยเท่าไร แล้วได้ผลเท่าไร หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และ ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ คัดค้านวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น ก็จะได้งานที่มีคุณภาพที่สุด

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี" ทำให้ผู้วิจัยค้นพบองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในแผนภาพ

7. อภิปรายผล

1) อภิปรายผลสภาพทั่วไปในการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

การพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีตามหลักอธิบาท 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่า พระสังฆาธิการในเขตจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านฉันทะ : ความพึงพอใจในงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมณฑลทริกา วิฑูรชาติ (2551). ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชนขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 1-2 ในเขตกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 5 การพัฒนาหลัก คือ 1. การพัฒนาการพัฒนาระบบผู้นำ ซึ่งมีการพัฒนารอง 16 การพัฒนา 2. การพัฒนาการพัฒนาคู ซึ่งมีการพัฒนารอง 7 การพัฒนา 3. การพัฒนาการพัฒนาวิชาการ ซึ่งมีการพัฒนารอง 52 การพัฒนา 4. การพัฒนาการพัฒนากิจการทั่วไป ซึ่งมีการพัฒนารอง 13 การพัฒนา 5. การพัฒนาการพัฒนาร่วมมือกับชุมชน และเครือข่ายโรงเรียน ซึ่งมีการพัฒนารอง 8 การพัฒนา ผลการประเมินการทดลองใช้การพัฒนาในการบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของสถานศึกษาเอกชน พบว่า การพัฒนา ทั้ง 5 การพัฒนาที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมทุกการพัฒนาอยู่ในระดับมากทั้ง 4 มาตรฐาน คือ ด้าน อรรถประโยชน์ ด้านความเป็นไปได้ ด้านความเหมาะสม และด้านความถูกต้อง 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียร โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดใน จังหวัดชลบุรี ด้านวิริยะ : ความขยันหมั่นเพียรอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุจิตตานันท์ (พระมหาจำนงค์ ทินโพธิ์วงศ์ (หิตจิตโต) (2555) ได้วิจัยเรื่อง “หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ของเจ้าอาวาสมาใช้ในการบริหารงาน” ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในการบริหารงาน โดยภาพรวมค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) รองลงมาด้านมูทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี) และต่ำสุดด้านกรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ความคิดเห็นของข้อเสนอแนะที่มีค่าความถี่มากที่สุด ด้านเมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข) 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

คุม
งในการ
งานตาม

มนิตร มี
รควบคุม
องค์การ
บัตงานที่

เคโนโลยี
นิตมาใช้
เพรให้
รับรู้ถึง
องศาสน

เ้ในการ
กรในการ

ด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านจิตตะ : ความเข้าใจงานอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโข (2553) ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัด อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความทุ่มเทและเอาใจใส่ของเจ้าอาวาสในการบำรุงรักษา วัด ไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซม ปรับปรุงหรือตกแต่งต่อเติม วิหารโบสถ์ อาคารสถานที่ หรือการวางแบบแปลนและแผนผังภายในวัดเพื่อปรับทัศนียภาพภายในวัดให้สวยงาม และพัฒนาไปได้ด้วยดี ซึ่งการที่วัดมีสถานที่ ที่พร้อมจะสามารถรองรับการจัดการงานอื่นภายในวัดได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น เช่น การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เป็นต้น รวมตลอดไปถึงการจัดการด้าน รายรับและรายจ่ายภายในวัด และการเป็นตัวแทนของวัดในเรื่องต่างๆ เช่น การรับทรัพย์สิน การอรรถคดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่เจ้าอาวาสที่จะต้องดูแลรักษาและปฏิบัติเพื่อให้งานด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดดำเนินการไปได้ด้วยดี

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตรตรองหาเหตุผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่าพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านวิมังสา : ไตรตรองหาเหตุผลอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสพพันธ์ ชิดานนท์ (2551) ได้วิจัย เรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรมผู้ตรวจสอบเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร และ 3) ประเมินหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นของผู้ตรวจสอบอาคาร โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่าการประเมินผล โครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร พบว่า ความต้องการจำเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หน่วยการอบรม หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อประกอบการอบรม และวิธีวัดและประเมินผล มีความเหมาะสม อยู่ในระดับมากและมีความสอดคล้องกันทุกองค์ประกอบ

2) อภิปรายผลกระทบของการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี

พระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักการจัดการโดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่าพระสังฆาธิการ มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีอยู่ในระดับเห็นด้วยมากดังต่อไปนี้

1) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวางแผน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิติ

จันทร์หาช ได้วิจัยเรื่อง “คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในเขตกรุงเทพมหานคร” วิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อสภาพการบริหารจัดการวัดในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษาเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส และเพื่อเปรียบเทียบคุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดีที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการวัด ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสหรือเลขาเจ้าอาวาส จำนวน 204 รูป ในเขตกรุงเทพมหานคร ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์การถดถอย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และคลาดเคลื่อนได้ไม่เกินร้อยละ 0.05 โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า สถานภาพปัจจุบันของผู้ตอบแบบสอบถาม คือ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสมากกว่ารองเจ้าอาวาส ซึ่งส่วนใหญ่อายุ 59 ปีขึ้นไป และมีอายุพรรษา 34 พรรษาขึ้นไป ด้านวุฒิการศึกษา คือ นักธรรมชั้นเอก และวุฒิการศึกษาทางโลก คือ ปริญญาตรี คุณสมบัติของพระนักบริหารที่ดี โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก สภาพการบริหารงานการจัดการวัดของคณะสงฆ์ในเขตกรุงเทพมหานคร ด้านการวิเคราะห์นโยบาย ด้านการจัดการการเงินและการคลัง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ด้านการจัดการสารสนเทศ ด้านการสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2554) 2) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดองค์กร โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการสร้างทิศทางการอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประมุข สารพันธ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 26 รูป/คน (100%) เห็นว่า คณะสงฆ์ควรพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการศึกษาที่ให้สิทธิสถาบันพระพุทธศาสนาจัดการศึกษาได้ รูปแบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีที่เหมาะสมในระดับมาก ซึ่งควรจะนำมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ได้แก่รูปแบบที่เปิดโอกาสให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนวิชา นักธรรม-บาลี และวิชาสามัญควบคู่กันไปตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับปริญญาเอก วิชาสามัญที่พระภิกษุสามเณรควรจะได้ศึกษาในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ได้แก่ วิชา ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทย สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ศิลปะ วิทยาศาสตร์ สุขศึกษาและพลศึกษา และการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามลำดับ 3) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการจัดคนเข้าทำงาน โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดด้านการกำหนดการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพร ดันตยมาศ (2550) ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม” ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบ เรียงตามลำดับน้ำหนักขององค์ประกอบจากมากไปหาน้อย คือ 1) กิจกรรมที่ทำร่วมกัน 2) การใช้เทคโนโลยี 3) ทักษะด้านภาวะผู้นำ 4) ผู้นำเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วม 5) การติดต่อสื่อสาร 6) การมีส่วนร่วมของสมาชิก 7) องค์การ(เครือข่ายโรงเรียน) แบบมีส่วนร่วม 8)

บรรยากาศการมีส่วนร่วม 2. ระดับของประสิทธิผลการบริหารเครือข่ายโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครอยู่ในระดับมาก 3. รูปแบบการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิผล สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านการบริหารเครือข่ายโรงเรียนแบบมีส่วนร่วม 8 องค์ประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมถูกต้องเป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีของการวิจัย

4) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรีด้านการสั่งการ โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากเมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรี มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการใช้การพัฒนาในองค์กร อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระเมธีธรรมาลังการและคณะ (2549) ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1” ผลการวิจัยพบว่า 1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งสิ้น 248 คน คิดเป็นร้อยละ 80.52 เป็นเพศชายจำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 43.55 เป็นเพศหญิงจำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 56.45 มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.61 วุฒิการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 229 คนคิดเป็นร้อยละ 92.34 วุฒิการศึกษาปริญญาโทจำนวน 14 คนคิดเป็นร้อยละ 5.65 และวุฒิการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.40 มีประสบการณ์การทำงานกว่า 10 ปี จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 6.05 และประสบการณ์การทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปจำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 93.95 เป็นโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 132 คนคิดเป็นร้อยละ 53.23 และโรงเรียนประถมศึกษาที่ขยายโอกาสทางการศึกษาจำนวน 116 คนคิดเป็นร้อยละ 46.77 2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 ใน 4 ด้าน คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.09$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร 4 ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่เขต 1 จำแนกตามประเภทของโรงเรียน พบว่า ในภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 5) ความคิดเห็นของพระสังฆาธิการที่มีต่อการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุม โดยผลรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าพระสังฆาธิการในจังหวัดชลบุรีมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ด้านการควบคุมการพัฒนาอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยขอ พระมหาผดุงเดช วรรณโม (2553) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดพังงา” ผลการวิจัย พบว่า บทบาทการปฏิบัติงานในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดพังงา ด้านการสาธารณูปการโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า มีการก่อสร้างอาคารและเสนาสนะโดยยึดแบบอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ท้องถิ่นและความเป็นไทยและมีการจัดหาทุนในการบำรุงวัดและซ่อมแซมอาคารรวมทั้งเครื่องสาธารณูปโภคต่างๆ

3) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์การที่มีต่อการพัฒนาบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์การที่มีต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ว่า พระสงฆ์การที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมจิต ขอนวงศ์ และคณะ (2453) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ม.3 จ.แพร่” ผลการวิจัยพบว่า 1. กิจกรรมการเรียนการสอนของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดแพร่ พบว่า ครูนำกิจกรรมการเรียนการสอนไปใช้ด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านประสิทธิภาพการสอน อยู่ในระดับปานกลาง 2. ประเมินประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ พบว่า ประเมินประสิทธิภาพการสอนของครู ด้านเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน และประสิทธิภาพการสอนอยู่ในระดับปานกลาง 3. เปรียบเทียบตัวแปรและประสิทธิภาพการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดแพร่ ระหว่างกลุ่มตัวแปรโดยรวม พบว่า ครูที่มีเพศ อายุ เขตพื้นที่การศึกษา ประสบการณ์ วุฒิการศึกษา คณะที่จบการศึกษา เคยผ่านการอบรม และลักษณะของโรงเรียนต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 ส่วนเพศนักเรียนไม่แตกต่างกันในการประเมิน ประสิทธิภาพการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พระสงฆ์การที่มี อายุ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดชลบุรี ตามหลักอิทธิบาท 4 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของดนุพล สุนทรรัตน์ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาเอกชน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของหลักสูตรเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนศึกษาเอกชน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน โรงเรียนวชิราวุธกุล ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปีการศึกษา 2440 จำนวน 12 ห้องเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน และเป็นกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน จำนวน 40 คน ทดสอบนักเรียนด้วยแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรเสริมที่ประเมินเจตคติ และพฤติกรรมการณ์มีคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มตัวอย่างก่อน และหลังการทดลองทั้งสองกลุ่ม แล้ววิเคราะห์ผลการวิเคราะห์ผลการทดลองโดยใช้สถิติการหาค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ผลการศึกษา พบว่า

1. ความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับพฤติกรรมการณ์มีคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01
2. ผลการเปรียบเทียบเจตคติการมีคุณธรรมหลักการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมกับกลุ่ม

ทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยโดยรวมสูงกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ความมีวินัยและความประหยัด กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร มีเจตคติต่อการมีคุณธรรมไม่แตกต่างกัน

8. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการดำเนินงานการจัดการและการขยายผลการวิจัยสู่การบริหาร การ ปฏิบัติหรือการจัดการเชิงวิชาการ ดังนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ปรับปรุงองค์การการจ้ดประโยชน์ให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดประโยชน์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมต่อการบริหารจัดการ 2) ปรับปรุง กฎ ระเบียบ ให้เอื้อต่อการจัดประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันไม่ยืดเยื้อ แต่ยืดหยุ่นทันต่อเหตุการณ์ และควรเพิ่มมาตรการทางกฎหมาย และลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้เข้าที่ผิด กฎระเบียบสัญญาเช่าต่างๆ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีพฤติกรรมเอื้อประโยชน์ต่อผู้เช่า 3) เพิ่มอัตราค่าจ้างบุคลากร เจ้าหน้าที่ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอและจัด ผูกอบรมและสัมมนาเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดประโยชน์ รวมถึงผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด ให้มีความรู้ความเข้าใจ กฎ ระเบียบ และทัศนคติที่ดีต่อการจัดประโยชน์สร้างจิตสำนึกแก่ราชการ เจ้าหน้าที่จัดประโยชน์ ถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะสร้างความมั่นคงแก่สถาบันพระพุทธศาสนา 4) ส่วนกลางควรมอบอำนาจหน้าที่บางประการให้ส่วนภูมิภาคมีบทบาทมากขึ้นเพื่อเอื้อต่อการจัดประโยชน์ได้ถูกต้อง เป็นธรรม และรวดเร็วยิ่งขึ้น 5) ตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเฉพาะกิจ พิจารณาแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว และทันเหตุการณ์ โดยเฉพาะเร่งรัดหนี้ค้างชำระและอื่น ๆ รวมทั้งตรวจสอบการรังวัดและปักหลักเขตแสดงแผนผังการเช่าให้ชัดเจน เพื่อประโยชน์ในการทำสัญญาเช่าอย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ 1) นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ และเทคนิคใหม่มาใช้ในงานจัด ประโยชน์ เพื่อสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วและตรงกับสภาพความเป็นจริง เช่น ใช้ระบบ คอมพิวเตอร์จัดเก็บข้อมูล วางระบบจัดเก็บข้อมูล มีฐานข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัย ที่สามารถเรียก ตรวจสอบ เพื่อวางแผนพัฒนาติดตามเร่งรัดค่าเช่าตลอดจน สัญญาต่าง ๆ ว่าสิ้นสุดสัญญาเวลาใด ให้ได้ทันเหตุการณ์ 2) จัดให้มีการศึกษาวิจัย วิเคราะห์การจัดประโยชน์ ความพึงพอใจของผู้เช่าหรืออื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาการจัดประโยชน์ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด และควรเสริมสร้างขวัญ และกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานจัดประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อาทิ ให้โบนัส ค่าตอบแทนร้อยละ จากรายได้หรือสวัสดิการอื่น ๆ เช่น ที่พักเจ้าหน้าที่ 3) ควรจัดกิจกรรม/โครงการประชาสัมพันธ์สร้างความ เข้าใจแก่ผู้เช่าในเรื่องกฎระเบียบการ เช่าที่ดิน การปฏิบัติตน เช่น ทำเอกสารแจก หรือจัดโครงการเก็บค่า เช่าแบบสัญญา 4) ติดตามเร่งรัดสัญญาเช่าต่าง ๆ ที่ไม่เป็นธรรม เช่น การให้เช่าช่วง การต่อเติมอาคาร สถานที่ผู้เช่าไม่ทำตามระเบียบการเช่า เป็นต้น 5) บริการชำระค่าเช่าของผู้เช่า ให้สะดวก รวดเร็วและเป็น ธรรมในหลายช่องทาง เช่น ผ่านธนาคาร ร้านสะดวกซื้อ หรือบริการนอกสถานที่

บรรณานุกรม

- กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีในการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- กฤศดา พิมพ์ชบ. (2545). “ทัศนคติของพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อโครงสร้างอำนาจการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชโล ธมฺมปาโล). (2554). “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิพัฒน์ภาสน์ บุญเทียน. (2547). “การศึกษาพฤติกรรมการบริหารวัดตามหลักปฏิรูปเทศ ของเจ้าอาวาสในจังหวัดนครราชสีมา”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง

DEVELOPMENT ADMINISTRATION THE TEMPLE FOR THE CENTER OF LEARNING ABOUT THE HEALTH OF THE PEOPLE IN RAYONG PROVINCE

พระครูวิธานสุพัฒน์กิจ (นนทิโย/อินทร์อยู่)^{๑*} พระปลัดระพินพุทธิสาร^{๒**} บุษกร วัฒนบุตร^{๓***}

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 2) เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง

ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มประชากร ที่เป็นประชาชนในเขตปกครองจังหวัดระยองจำนวน 33,273 คน เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่างได้จำนวน 356 คน จากการหาด้วยสูตรวิธีของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากประชากรจำนวน 356 คน ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูลประมวลผลโดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป โดยใช้สถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage : %) ค่าเฉลี่ย (Mean : $\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) ในการอธิบายลักษณะข้อมูลทั่วไป

ผลการวิจัย พบว่า

1. ประชาชน ผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้ให้ข้อมูลโดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M^๕ 4 โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ($\bar{x}$ = 3.88) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D. = 0.195) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^๕ 4 ได้แก่ คน (Man) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x}$ = 3.97 S.D. = 0.416 เงิน (Money) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x}$ = 4.07, S.D. = 0.443 วัสดุสิ่งของ (Materials) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x}$ = 4.03, S.D. = 0.427 การจัดการ (Management) อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x}$ = 3.89, S.D. = 0.454 และด้านสุขภาวะของประชาชน ได้แก่ สุขภาวะทางกาย อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.520 สุขภาวะทางจิต อยู่ในระดับมาก โดยมีค่า

*หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

***ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.549 สุขภาวะทางสังคม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.494 สุขภาวะทางปัญญา อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเท่ากับ $\bar{x} = 3.78$, S.D. = 0.504 ตามลำดับปัจจัย

2. ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^{'4} การบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^{'5} โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้าน) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.97$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.= 0.417) ด้านเงิน (Money) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.07$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. =0.878) ด้านวัสดุสิ่งของ (Materials) โดยภาพรวม อยู่ระดับปานกลาง โดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 4.03$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.427) ด้านการจัดการ (Management) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.89$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.454) ด้านสุขภาวะของประชาชน โดยการบริหารการพัฒนาวัดด้านสุขภาวะทางกาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x} = 3.81$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D. = 0.520) ด้านสุขภาวะทางจิต โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ (S.D.=0.549) ด้านสุขภาวะทางสังคม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.494) ด้านสุขภาวะทางปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.79$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ (S.D.=0.944)

3. แนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ดังนี้ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ และประชาชน ที่มีความรู้ความสามารถได้มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาวัดเพื่อการดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้บริหารวัดควรมีการกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมเห็นได้อย่างชัดเจน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับวัด การบริหารการพัฒนาวัด ควรส่งเสริมทรัพยากรบุคคลภายในและภายนอกบริเวณวัด ควรมีระบบแบบแผน ทั้งทางด้านทรัพยากรบุคคล และการเงินให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีการประเมินผล เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน อันเป็นการส่งเสริม และการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านกาย จิตใจและปัญญา

คำสำคัญ : การพัฒนา, ส่งเสริม, สุขภาวะ

ABSTRACT

The research entitled “Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province”. The objectives of this research were : (1) to study the Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, (2) to study the factors to Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, (3) to study the guideline for Management towards Buddhism Propagation of the Meditation Practice Center in Rayong Province.

The researcher chose the population of in Rayong for 33273. The sampling group are 356 samples by the Taro Yamane formation. The researcher collected the data through 356 populations by questioner and used the ready programme for social sciences through frequency , percentage, mean social development

The findings of this research as follows :

1.The people as key informants to Temple Development Managementfor the learning center of public health of people in Rayong Province,Classified by sex, found that the people in Rayong as the male for 172 persond or 48.31 percent and female for 184 or 51.67 percent and the people who had Age above 50 years for 117 persons or 32.87 percent, the people in Rayong who finish from secondary school for 137 persons or 38.48, found no disease for 223 pesons or63.76 percent. The data for basic development of according to four Ms Man for 130 person or 36.52 percent , Money for 122 persons or 34.27, management for 119, materisla 33.43 in overall 4 m suchas 4 Man Money Material Money, found that the people have the happiness for 102 persons or 28.65 at moderate level

2) The factors to Temple Development Management for the learning center of public health of people in Rayong Province, on the base of management like M4 in overall , was at high level with an average($X= 3.97$), (S. D. 0.417) , for Money was at high level ($X= 4.07$), (S. D. 0.878), Materials in overall was at moderation ($X= 4.03$) ,(S. D. 0.427), the Management in overall, was at high level($X= 3.87$) ,(S. D. 0.454). For the health management had an average of happiness ($X= 3.81$) ,(S. D. 0.520), the mental problem had an average ($X= 3.97$) ,(

S. D. 0.449), the Social health had an average ($X = 3.77$), (S. D. 0.494), the wisdom health had an average ($X = 3.79$), (S. D. 0.9447).

(3) The guideline for Management towards Buddhism Propagation of the Meditation Practice Center in Rayong Province, should give the monks and people to have knowledge, the participate the development of temple in many places to have transparency, temple should have the policy and masterplan, to put the policy into practical, should promote the personnel to in the temple and outside should have the policy, accept the change, evaluation for more efficiency, to promote the personnel in body, mind and wisdom.

Keywords: development, promote, health

1. บทนำ

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย พบว่า ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ เป็นที่ตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนาน คำสอนของพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่ไปทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้นับถือชาวไทย จนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และแพทยศาสตร์ อันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา กลายมาเป็นสมบัติของชนชาติไทย ให้ประชาชนชาวไทยได้เกิดความภาคภูมิใจ (นนท์ ธรรมสถิตย์ และชานะ พาเชื้อ, 2542) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลก เพราะทุกชีวิตล้วนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากธรรมชาติ รวมถึงการสร้างสรรพสิ่งต่างๆ ให้เกิดเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของแต่ละสังคม อนุวัต กระสังข์, 2558) ยิ่งสถานการณ์ปัจจุบันทางด้านทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยนั้นกำลังอยู่ในขั้นวิกฤต ทั้งนี้มีสาเหตุมาจากความไม่รู้และความอยากหรือตัณหาของมนุษย์ด้วยการนำเอาต้นไม้มาทำประโยชน์เพื่อสนองความต้องการ (ตัณหา) ของตนในรูปแบบต่างๆ ทำให้พื้นที่หรือจำนวนของป่าไม้ลดลงเป็นอย่างมากซึ่งผลจากการที่ป่าไม้ถูกทำลายนั้นก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อโลกและธรรมชาติมากมาย ทำให้มนุษย์ได้รับความเดือดร้อนและในประเทศไทยสถานการณ์ของพื้นที่ป่าไม้ก็ถูกทำลาย ไม่แตกต่างไปจากพื้นที่อื่นๆของโลกมากนัก ซึ่งผลจากการทำลายป่า ก็ทำให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมมากมาย เช่น เกิดภาวะฝนแล้ง ดินเค็มเสีย เกิดน้ำท่วมอย่างรุนแรง เกิดปรากฏการณ์ดินถล่ม เป็นต้น (กฤษฎา ใจวัฒนาบุญกุล, 2558) ดังได้กล่าวมาพระพุทธศาสนา จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างใกล้ชิด และแยกกันไม่ออกแม้แต่มารยาทต่างๆ ที่คนไทยยังถูกฝึกสอนให้เคารพผู้ใหญ่ และยึดมั่นคำว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นผลตอบแทน และปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ก็ล้วนมาจากหลักเกณฑ์ทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2536) วัดและพระสงฆ์ มีภาพพจน์เกี่ยวกับบทบาททางสังคมไทย วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งนักด้วยบทบาทที่กล่าวมา (พุทธทาสภิกขุ

,2549) ประเทศไทยจึงมีพระสงฆ์ที่เป็นปราชญ์ทางวรรณกรรม ดังนั้น พระสงฆ์จึงกลายเป็นที่พึ่งของชนชาวไทย และในสังคมไทยในทุกๆ เรื่อง ไม่ว่าในทางที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนาหรืองานมงคลและอวมงคล สังคมไทยเคารพและศรัทธาต่อพระสงฆ์มาก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) 2543) เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล และเป็นครูอาจารย์ อบรมสั่งสอนบุตร-ธิดาทั้งหลายมาหลายยุคหลายสมัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น เมื่อปัจจุบันความสำคัญของวัด ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การบริหารการพัฒนาวัด มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือ วัดและพระสงฆ์ ต้องให้การกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมความร่วมมือซึ่งกันและกันจะเห็นว่าการกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นมิได้มุ่งเน้นแต่เพียงการแก้ปัญหาสุขภาวะเท่านั้น หากเป็นการพัฒนาวัดแบบองค์รวมโดยใช้ชาวบ้านเป็นฐานการพัฒนา และประชาชนเองก็เป็นตัวจักรสำคัญในการร่วมดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ให้บรรลุเป้าหมายทั้งส่วนของวัด โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำการขับเคลื่อน จึงต้องมีแผนโครงการ กระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพราะเมื่อเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนจนครบวงจรต่อเนื่องไม่รู้จบทำให้เกิดพลังมหาศาล ในการแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตต่อไป ที่สำคัญควรมีการพัฒนาแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าบุคคลมีศักยภาพที่พึ่งพาตนเองได้ เพราะจะเป็นหนทางนำไปสู่การบริหารการพัฒนาวัด ที่ดีมีความสุข และเห็นคุณค่าของชีวิต ได้แก่ การอยู่ดีมีสุข ถ้าคนอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ศีลธรรมที่ดี มนุษย์มีคุณภาพทางสังคม มากยิ่งขึ้นในบริบทแห่งสังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยตระหนักในสุขภาพของประชาชน การมีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคมและปัญญา รวมถึงความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยดี การบริหารการพัฒนาวัด ก็เป็นไปด้วยดี ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาค้นคว้าการวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง”

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เพื่อศึกษาการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 2) เพื่อศึกษา ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง 3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง

3. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วย $M^{*}4$ 2) ด้านสุขภาวะของประชาชนประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา และโรคประจำตัว

4. วิธีดำเนินการวิจัย รูปแบบการวิจัย การวิจัยเรื่อง การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้เป็นแบบสอบถาม จำนวน 356 ชุด ผสมกับการวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน รูป 18/คน ด้วยกัน **ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แบ่งประชากร ที่ใช้ในการศึกษา ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ คือ 1) กลุ่มประชาชน ที่ใช้ในการศึกษาเชิงปริมาณ ได้แก่ ประชาชน ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดระยอง ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ตามทะเบียนราษฎร จำนวน 33,273 คน และได้จำนวนกลุ่มประชากรตัวอย่างจากการคำนวณสูตร ทาร์โร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวนประชากรตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 356 คน 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการศึกษาเชิงคุณภาพ ได้แก่ ผู้นำฝ่ายปกครอง, นักวิชาการ การแพทย์, อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จิตอาสาทางการแพทย์ และปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 18 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 356 ชุด ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 18 รูป/คน **วิเคราะห์ข้อมูล** การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติพรรณนา สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนาถึงการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วย $M^2 \cdot 4$ 2) ด้านสุขภาวะของประชาชนประกอบด้วย ผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษา และโรคประจำตัว วิเคราะห์โดยการหาค่าความถี่ และค่าร้อยละ 2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยองวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 3) นำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์สรุปผล และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ** ผู้วิจัยดำเนินการสังเคราะห์เอกสาร เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ทั้ง 2 ด้าน รวมทั้งการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ด้วยตัวเอง ตามระเบียบวิธีวิจัย และตามประเด็นโจทย์วิจัยวิจัยดำเนินงาน วิจัย และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การสังเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลที่สอดคล้องกัน เพื่อแสวงหาความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในบางประการ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง และนำเสนอเขียนเป็นความเรียง ตารางหรือแผนภูมิ ซึ่งดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นแฟ้มข้อมูล 2) อ่าน ทำความเข้าใจ บันทึก เขียนข้อสังเกตและตั้งประเด็นพรรณนา แยกแยะลดส่วนข้อมูล และให้รหัส และตีความข้อมูล จัดหมวดหมู่ หาความเหมือน ความต่าง และความเชื่อมโยงกับบริบท และ 3) สรุปผลการวิจัย นำเสนอข้อมูลเป็นเรียงความ และรายงานผลการวิจัย

5. ผลการวิจัย

1. จากการวิจัย พบว่า ประชาชน ผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผู้ให้ข้อมูลมี ดังนี้ เพศ ข้อมูลของประชาชนในจังหวัดระยอง โดยรวมผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูล เพศชาย มีจำนวน 172 คน คิดเป็นร้อยละ 48.31 และเพศหญิง มีจำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 อายุ ข้อมูลของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวม ผลการวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลระดับมากผู้มีอายุระหว่าง 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 117 คน คิดเป็นร้อยละ 32.87 การศึกษา ข้อมูลของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวม ผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่าประชาชนผู้ให้ข้อมูลมีการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา (ม.1-6) ระดับมาก จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 38.48 โรคประจำตัว ข้อมูลของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยรวมผลการวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ที่ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 63.76 ข้อมูลด้านการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^4 ผลการวิจัยผลวิเคราะห์พบว่า ประชาชน มีปัจจัยพื้นฐานการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M^4 คือ คน (Man) มีจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 36.52 เงิน (Money) มีจำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 34.27 วัสดุสิ่งของ (Material) มีจำนวน 125 คน คิดเป็นร้อยละ 35.11 การจัดการ (Management) มีจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 33.43 โดยรวมข้อมูลด้านการบริหารการพัฒนาวัดด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^4 Man-Money-Material-Management อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ข้อมูลด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ผลวิจัย ผลวิเคราะห์พบว่าด้านสุขภาวะทางกาย มีจำนวน 102 คนคิดเป็นร้อยละ 28.65 อยู่ในระดับปานกลาง

2. ระดับความคิดเห็นปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ปัจจัยการบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^4 การบริหารการพัฒนาวัด ด้วยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M^4 โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้าน) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.97$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.417$) ด้านเงิน (Money) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=4.07$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.878$) ด้านวัสดุสิ่งของ (Materials) โดยภาพรวม อยู่ระดับปานกลางโดยมี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=4.03$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.427$) ด้านการจัดการ (Management) โดยภาพรวม อยู่ระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.89$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.454$) ด้านสุขภาวะของประชาชน โดยการบริหารการพัฒนาวัดด้านสุขภาวะทางกาย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.81$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.520$) ด้านสุขภาวะทางจิต โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ ($S.D.=0.549$) ด้านสุขภาวะทางสังคม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.78$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($S.D.=0.494$) ด้านสุขภาวะทางปัญญา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{x}=3.79$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ ($S.D.=0.944$)

3.แนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ดังนี้ ควรเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ และประชาชน ที่มีความรู้ความสามารถ ได้มีส่วนร่วมในการบริหารการพัฒนาวัดเพื่อกำหนดดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ผู้บริหารวัดควรมีกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรและสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมเห็นได้อย่างชัดเจน และเกิดประโยชน์สูงสุดกับวัด การบริหารการพัฒนาวัด ควรส่งเสริมทรัพยากรบุคลากรภายในและภายนอกบริเวณวัด ควรจะมีระบบแบบแผนทั้งทางด้านทรัพยากรบุคคล และการเงินให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และมีการประเมินผล เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงาน อันเป็นการส่งเสริม และการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านกาย จิตใจและปัญญา

6. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

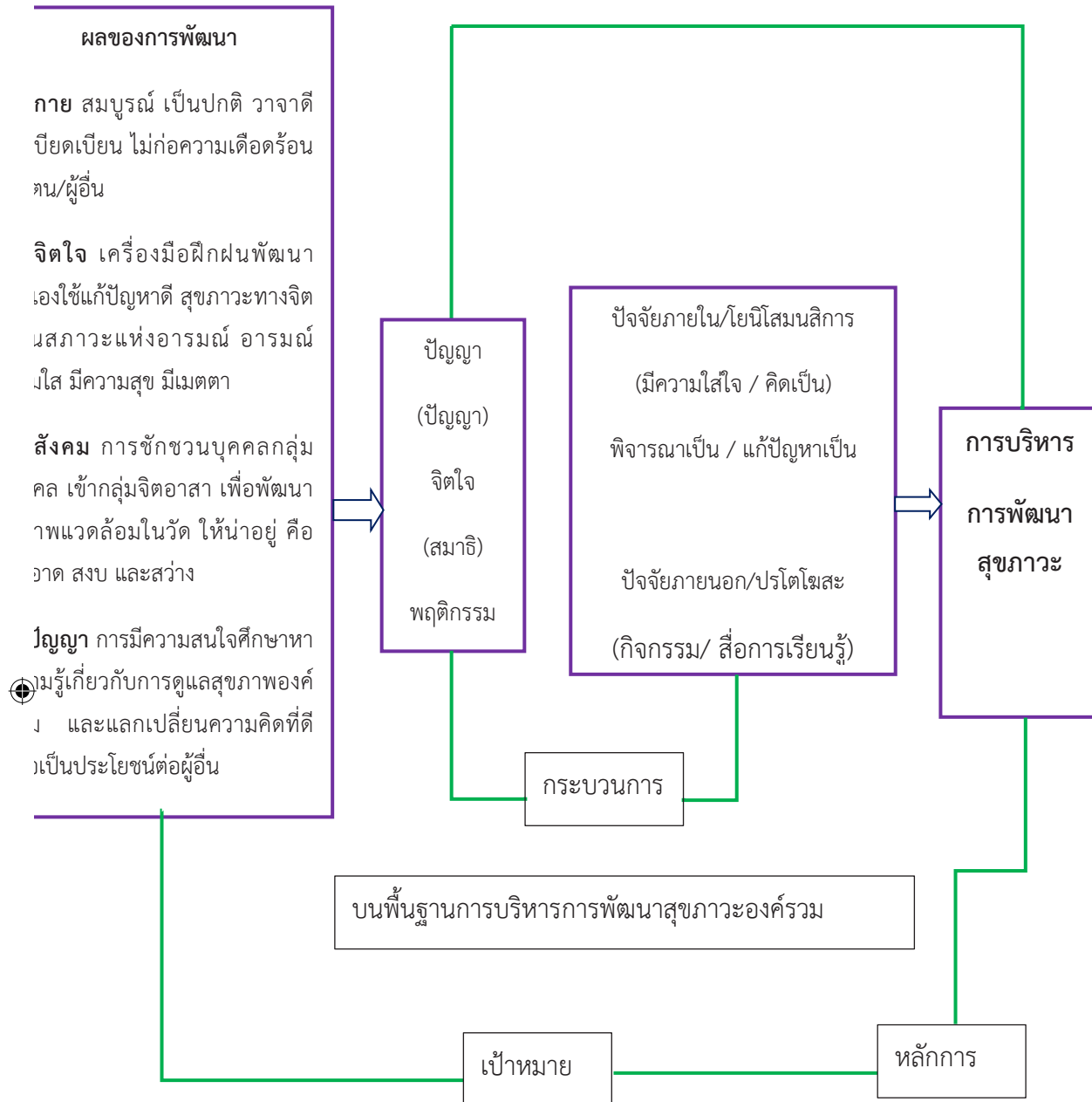
ผู้วิจัยได้ศึกษา “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methods Reserch) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วยจำนวนประชาชน ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด จำนวน 33,273 คน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเอาประชากร ที่เลือกสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 356 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง ของประชากร ที่ใช้ในการวิจัย และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จากฝ่ายปกครองท้องถิ่น นักวิชาการ การแพทย์ จิตอาสาสมัครสาธารณสุข และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 18 ท่าน และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรณนา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรูปแบบการสร้างเสริมการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง ตามแผนภาพที่ 4.5 สรุปองค์ความรู้ในการวิจัย ดังนี้

กาย
ไม่เปียด
ต่อตน/ผู้

จิตใ
ตนเองใ
เป็นสภ
แจ่มใส

สังค
บุคคล
สภาพแ
สะอาด

ปัญญ
ความรู้
รวม
เพื่อเป็น

6. สรุปองค์ความรู้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” ให้ข้อเสนอแนะว่า การศึกษาวิจัย ที่พบนั้นโดยรวมแม้ว่าการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของประชาชน ระเบียบวิจัยด้านเทคโนโลยี องค์ความรู้ที่กำหนดเป็นนโยบายไปปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง การวิเคราะห์ทางเสริม เดียวนี้ทางวัดได้มีการประสานงานกับบริษัท ห้างร้าน เอกชนหลายแห่งในเขตตำบลพล อำเภอบ้านฉาง ในการจัดกิจกรรมเสริมการรักษโลก โดยการปลูกป่า ป่าชายเลนทดแทน ทำให้ชุมชนรอบๆวัดมีการพัฒนาเพิ่มมากขึ้น ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการพัฒนาวัด ผู้ทรงคุณวุฒิ ให้ความคิดเห็นว่า นำให้ทางวัดมีเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลการสื่อสารซึ่งนับตั้งแต่การสร้าง และการนำมาวิเคราะห์หรือประมวลผล การรับและส่งต่อข้อมูล การจัดเก็บและการนำไปใช้งานใหม่ เทคโนโลยีเหล่านี้มักจะหมายถึง คอมพิวเตอร์ และระบบการสื่อสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรศัพท์ ระบบสื่อสารข้อมูล ดาวเทียมหรือเครื่องมือสื่อสารใดๆ ทั้งมีสายและไร้สายในการสื่อสาร เพื่อความสะดวก รวดเร็ว ในการประสานงานกับชาวบ้านและวัดได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และการดูแลส่งเสริมภาวะสุขภาพของประชาชน ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านให้ผู้บริหาร (เจ้าอาวาส) เน้นให้ประชาชนรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่น อาหารที่เส้นใยสูงเพราะพระสงฆ์ เป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชน เพราะความศรัทธาในด้านจิตใจ การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M⁴

สรุป ด้านบุคลากร (คน) มีการสรรหา อบรม ถูกลูก ร่วมกิจกรรม และนำลูกหลานเข้ามาศึกษาอบรมศีลธรรม จำนวนมาก ด้านการเงิน มีการจัดระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำประชาชนบริจาค ในการทำนุบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์ และปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตพุทธาวาส สังฆาวาส มาก ด้านวัสดุสิ่งของ การจัดหาวัสดุสิ่งของเน้นจากชุมชน ที่มีประสิทธิภาพสูง และต้นทุนต่ำ ใช้ในงานสาธารณูปการ และใช้วัสดุธรรมชาติจากประชาชนจัดหาร่วมงานประเพณีวัฒนธรรม (ลอยกระทง ลงทะเล วัดปลา) จำนวนมาก ด้านการจัดการ วัดปลามีการวางแผนงาน สังงาน ประสานงาน จัดระบบ และกระจายอำนาจ ทั่วถึงแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ทุกหน่วยงาน ผู้บริหาร ติดตามประเมินผล เมื่องานแล้วเสร็จ (วัดปลา) แนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตที่มีองค์รวมของสุขภาวะ การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เรียกรวมกันว่า ศีล การพัฒนาด้านจิต และสุขภาพให้เป็นจิตใจที่ดีงาม เข้มแข็ง มีความสุข โดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศล และมีสภาพเอื้อพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา เรียกสั้นๆว่าสมาธิ การพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งการดำเนินชีวิตเป็นองค์รวมนั้นต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงถึงกันอย่างต่อเนื่อง และแนวคิดหลักไตรสิกขา สามารถนำมาพัฒนา 4 ด้านคือ ภาวนา 4 การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงามได้นั้น หลักไตรสิกขาเพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง สามารถนำไปพัฒนา 4 ด้าน คือ ภาวนา 4 ประกอบด้วย กายภาวนา คือ การดูแลตนเองด้วยกายภาพ ศีลภาวนาคือ การดูแลตนเองด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่น จิตตภาวนาคือ การดูแลสุขภาพจิตใจตนเอง และปัญญาภาวนาคือ การคิดพิจารณาทุกสิ่งอย่างรอบคอบ บุคคลที่ปฏิบัติ

ตามหลักภavana 4 ย่อมส่งผลให้มีความสุขดีตามมา เพราะเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมอย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ **กาย** (ปฏิสัมพัทธ์ พุดถูกต้อง) ไม่เบียดเบียน ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่นมาก การภavanaหรือการพัฒนาร่างกายให้สัมพันธ์กับทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่ประชาชนไม่ควรมองข้ามการรู้จักใช้อินทรีย์อย่างมีสติ เลือกที่จะดูเป็น ฟังเป็น กินเป็นด้วยปัญญา เสพปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้อย่างฉลาด ไม่มัวเมาหรือลุ่มหลง จะส่งผลให้ประชาชน มีสุขภาพแข็งแรงปัจจัยด้านกายภavanaจึงเป็นปัจจัยด้านหนึ่งที่สูงอายุสามารถประยุกต์ใช้ได้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อชีวิตที่ดีงามต่อไป **จิตใจ** เครื่องมือฝึกฝนพัฒนาตนเองใช้แก้ปัญหาดีมาก สุขภาวะทางจิตเป็นสภาวะแห่งอารมณ์ อารมณ์แจ่มใส มีความสุข มีเมตตา การพัฒนาจิตใจหรือจิตตภavanaเป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดึงงาม เข้มแข็งมีความสุข เบิกบาน จิตตภavana เป็นการทำจิตให้เจริญงอกงาม ดึงงาม เข้มแข็ง ให้ผู้สูงอายุมีความสุข เบิกบาน การที่จะสุขใจได้ต้องเริ่มที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก่อน หลังจากนั้นศรัทธาจะช่วยให้ผู้สูงอายุเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิตามมา ทั้งการเจริญเมตตาและปฏิบัติสมาธิจะช่วยให้ผู้สูงอายุมีจิตใจที่สงบมากยิ่งขึ้น รวมถึงสามารถแก้ปัญหาด้านสุขภาพให้บรรเทาลงด้วย **สังคม** การชักชวนบุคคลกลุ่มบุคคล เข้ากลุ่มจิตอาสา มาก เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมในวัด ให้น่าอยู่ คือ สะอาด สงบและสว่างมาก การพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมหรือศีลภavana เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งนับเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงออกทางร่างกาย การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยมีวินัย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี การปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ศีลภavanaสำหรับประชาชน คือ การมีปฏิสัมพันธ์ดีกับบุคคลรอบข้างไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อน การมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลรอบข้าง การมีความสุขต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ตนเองอยู่ได้อย่างเหมาะสม เช่น การปรับตัวเพื่อเตรียมรับสภาพร่างกายที่เริ่มเสื่อมโทรมลง การปรับตัวยอมรับภาวะความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวมี 2 ประเภทกว้างๆ คือ การปรับตัวภายนอก เช่น สุขภาพอนามัย และการปรับตัวภายใน เช่น การทำใจยอมรับการพลัดพราก การสูญเสีย ซึ่งการปรับตัวภายนอกมักจะง่ายกว่าการปรับตัวภายใน เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมถึงการไม่เบียดเบียนผู้อื่น พร้อมกับมีวินัยในการดำรงชีวิต เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนพักผ่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อสุขภาพโดยตรง ดังนั้นหากปฏิบัติตามศีลภavanaจะส่งผลให้สุขภาพดีขึ้น เพราะศีลภavanaเป็นปัจจัยด้านร่างกายที่สามารถพัฒนาด้านร่างกายให้มีสุขภาพที่ดีได้ เมื่อด้านร่างกายได้รับการพัฒนาแล้ว สิ่งที่ควรพัฒนาต่อไปคือด้านจิตใจ**ปัญญา** การมีความสนใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพองค์รวมมาก และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นมาก การพัฒนาปัญญา เมื่อจิตได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมส่งผลให้เอื้อต่อการพัฒนาปัญญาต่อไป การพัฒนาปัญญาปัญญามีความสำคัญมาก เพราะปัญญาสามารถช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาทุกสิ่งตามความเป็นจริง เกิดความเข้าใจ และสามารถส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาที่ดีได้ การพัฒนาปัญญาหรือปัญญาภavana คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิดพิจารณา แก้ปัญหา ด้วยปัญญา มีจิตใจเป็นสุขไร้ทุกข์ ปัญญาเป็นตัวแก้ปัญหาที่แท้จริง

การจะพัฒนาปัญญาจะต้องอาศัยสัมมาทิฐิ เพราะเป็นองค์ประกอบสำคัญของมรรคในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม ปัญญาภาวนาหรือการพัฒนาปัญญาสำหรับผู้สูงอายุจะเกิดได้นั้น ต้องอาศัยปัจจัยสองตัว คือ ปรโตโมหะ ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก และโยนิโสมนสิการซึ่งเป็นปัจจัยภายใน ปัจจัยทั้งสองเชื่อมโยงสัมพันธ์ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ ซึ่งเป็นปัญญาช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าใจความจริง และส่งผลให้อยู่กับความจริงได้อย่างมีความสุขการดูแลตนเองแบบองค์รวม **สรุป** ด้านปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ และด้านสุขภาวะของประชาชน ปัจจัยด้านบุคลากร จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า บุคลากรเป็นปัจจัยที่เอื้อ ต่อการพัฒนาวัด เนื่องจากบุคลากรมีการพัฒนาตน พัฒนางานอย่างเป็นระบบ มีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติหน้าที่ และมีขวัญ กำลังใจที่ดี แม้ว่าอัตราการกำลังของบุคลากรในบางกลุ่มสาระการสื่อสาร ไม่เพียงพอ ปัจจัยด้านการเงิน จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า เงินเป็นปัจจัยที่เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนา เนื่องจากวัดมีระบบการบริหารงานด้านการเงินอย่างชัดเจน มีการระดมเงินทุน เงินสนับสนุนจาก หน่วยงานต่างๆ และใช้งบประมาณตรงตามวัตถุประสงค์ แม้ว่างบประมาณมีไม่เพียงพอกับความต้องการ และการระดมเงินทุนจากหน่วยงานต่างๆ ยังไม่เพียงพอก็ตาม ปัจจัยด้านวัสดุสิ่งของ จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า วัสดุสิ่งของเป็นปัจจัยที่เป็นไป เนื่องจากวัดมีปริมาณวัสดุสิ่งของเพียงพอ และทันสมัย มีการจัดระบบที่เอื้อต่อการบริหารการพัฒนาที่ดี และมีการ เสริมสร้างบรรยากาศเข้ากับหลักไตรสิกขา อย่างหลากหลาย ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ จากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า การจัดการเป็นปัจจัยที่เป็นไปในการพัฒนา เนื่องจากวัดมีระบบการบริหารจัดการเป็นระบบชัดเจน มีการประกันคุณภาพทั้ง ภายในภายนอก จัดให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำหลักธรรม (ไตรสิกขา) มาบูรณาการเข้ากับการบริหาร การพัฒนาวัด ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล แม้ว่าการ ประชาสัมพันธ์ด้านการบริหารจัดการยังไม่ทั่วถึง ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ค่อยๆ ก็ตามเป็นลำดับ สุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม เป็นการดูแลสุขภาพที่มีการบูรณาการความรู้ดั้งเดิมเข้ากับการบำบัดเสริม เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะที่ดี และป้องกันรักษาโรค ในปัจจุบันมีการนำการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมไปใช้ในการบำบัดรักษา คนไข้หรือผู้ที่มีความไม่สบาย ทำให้เกิดเป็นการแพทย์แบบองค์รวมขึ้น (Holistic Medicine) การแพทย์แบบองค์รวมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหลายประเทศเปรียบเสมือนปรัชญาการสร้างสุขภาพ และการรักษาโรค ซึ่งจะพิจารณาองค์ประกอบทุกอย่างของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่การให้ผู้เข้ารับการบำบัดเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบำบัดรักษาหรือปฏิบัติตนเพื่อให้หายจากโรคภัยด้วยตนเองจะเห็นได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลง บทบาทพฤติกรรมสุขภาพจาก “เชิงรับ” มาเป็น “เชิงรุก” ในบางครั้งเรียกการแพทย์แบบองค์รวม ว่าเป็นการแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine) โดยไม่ได้จำกัดอยู่ที่วิธีใดวิธีหนึ่ง หากแต่ครอบคลุมถึงการวินิจฉัยโรคการบำบัดรักษา และการส่งเสริมสุขภาพองค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้ให้คำนิยามของสุขภาพ (Health) หมายถึงความสมบูรณ์ของร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ส่วนคำนิยามสุขภาวะ (Well-Being) คือ การที่สุขภาพทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณอยู่กันอย่างสมดุล สุขภาวะ (Well-Being) คือ

การมีสุขภาพดี มีความรู้สึกเป็นสุข ความสมดุล ความเป็นองค์รวมของ 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญาหรือจิตวิญญาณ ที่บูรณาการอยู่ในการพัฒนามนุษย์และสังคม เพื่อสร้าง “ความอยู่เย็นเป็นสุข” สุขภาวะทางจิตใจ (Mental Health) จิตใจที่มีความสุข รื่นเริง คล่องแคล่ว ไม่มีความเครียด มีสติสัมปชัญญะ และความคิดอ่านตามควรแก่อายุหรือกล่าวได้ว่าจิตใจเป็นตัวเชื่อมระหว่างภายในและภายนอกตัวอย่าง เช่น การทำสมาธิ เทคนิคการ Deep Relaxations เพื่อเป็นการเพิ่มสมาธิ และช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ การทำสมาธิและการใช้น้ำมันสมุนไพร Mass therapy และการกดจุด ซึ่งเป็นการทำให้มีการเคลื่อนไหวของพลังงานภายใน สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางร่างกาย (Physical Health) ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง ไม่เป็นโรค ไม่พิการ มีสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพ โดนในการแพทย์แบบองค์รวมจะเน้นไปที่การคลายความตึงของกล้ามเนื้อโดยการถ่ายทอดพลังงานผ่านทางนวด ได้แก่ วารีบำบัด การพอกหน้าด้วยผักและโคลนพอก การบำบัดโดยการสัมผัส (Touch Therapy) สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางสังคม (Social Health) ความสามารถในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความสุข สันติภาพ มีระบบการบริการที่ดี สุขภาวะที่สมบูรณ์ทางจิตวิญญาณ (Spiritual Health) เป็นความสุขที่เกิดจากการเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่ง จนเกิดความรู้ สำนึกการแพทย์แบบองค์รวมของสหรัฐอเมริกาได้ให้คำจำกัดความของสุขภาพแบบองค์รวม 2 แบบ สุขภาพแบบองค์รวม คือทุกส่วนของร่างกาย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย และจิตใจ หรือร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ หรือ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการรักษาจะเรียกว่า การรักษาแบบองค์รวม (Holistic Medicine) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับปัจจัย 3 อย่าง คือ สาเหตุของการเกิดโรค การเพิ่มความเกี่ยวข้องของผู้ป่วย และการพิจารณาการรักษาแผนปัจจุบัน (Allopathic) และ การรักษาแบบทางเลือก (Alternative) สุขภาพแบบองค์รวม หมายถึงการดูแลสุขภาพแบบทางเลือก เป็นการเปลี่ยนการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันและใช้การรักษาแบบทางเลือก ดังนั้นสุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health) เป็นปรัชญาของการมีสุขภาวะที่ดี โดยพิจารณาถึงทุกอย่างองค์ประกอบในร่างกาย ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ ไม่ได้พิจารณาเฉพาะโรคที่เป็นหรือเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่จะพิจารณาจากปฏิกิริยาความสัมพันธ์ระหว่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และความสัมพันธ์ดังกล่าวต้องอยู่ในภาวะสมดุลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการมีสุขภาวะที่ดีที่สุด ปัจจุบันการแพทย์แผนไทยได้เปิดให้บริการสุขภาพที่เน้นการให้บริการแบบองค์รวม หรือ ไทยสปปายะ โดยสปปายะ เป็นคำมาจากภาษาบาลี แปลว่า สภาพเอื้อเกื้อหนุน ช่วยให้เป็นอย่าง ทำกิจกรรม หรือดำเนินกิจกรรมได้ผลดี ไทยสปปายะจะเป็นการรวมภูมิความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย ทั้งองค์ความรู้ด้านการใช้สมุนไพรไทย

7. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชนในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษา แบ่งเป็น 4 ส่วน พบว่า ผลการวิจัยที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้ ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาวิจัย ค่าร้อยละ ของการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชนทั่วไป ได้แก่ เพศ, อายุ, การศึกษาและโรคประจำตัว ในข้อมูลส่วนบุคคลผลการศึกษาวิจัย ค่าร้อยละ พบว่าข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลทั่วไปปรากฏว่า ประชาชนผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็น เพศหญิง จำนวน 184 คน คิดเป็นร้อยละ 51.69 เพราะเหตุว่าผู้หญิงสนใจในการบริหารการพัฒนาวัด และเข้าวัด เพื่อถวายทาน รักษาศีล และทำจิตภาวนา มากกว่าผู้ชาย ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้มีวัยวุฒิสูง คือมีอายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 117 คนคิดเป็นร้อยละ 32.87 ระดับ การศึกษา ชั้นมัธยมศึกษา (1-6) จำนวน 138 คน คิดเป็นร้อยละ 38.48 และผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 63.76 แสดงให้เห็นว่า ประชาชนเห็นความสำคัญเกี่ยวกับสุขภาวะ (สุขภาพ) ที่เหมาะสม สะดวกสบายและไวทันเหตุการณ์ในสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งตรงกับ การศึกษาเชิงวิเคราะห์พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพองค์รวม ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยองสรุปโดยภาพรวม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญา นพขำ (2553) ศึกษาเรื่อง การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี พบว่า พนักงานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีประสบการณ์การทำงาน 1-5 ปี และมีตำแหน่งคนงานทั่วไป/พนักงานจ้างตามภารกิจให้ความสำคัญกับการบริหารงาน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายด้าน พบว่า ด้านที่สูงที่สุดคือ การทำงานประมาณ รองลงมาคือ การวางแผน การรายงาน การประสานงาน การอำนวยความสะดวก การจัดการและด้านการจัดคนเข้าทำงานต่ำสุด ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า พนักงานองค์การบริหาร ที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนพนักงานที่มีอายุ ประสบการณ์ทำงาน และตำแหน่งงาน แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ในภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และพนักงานที่มีเพศ แตกต่างกันให้ความสำคัญกับการบริหารงานในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนที่ 3 นำแนวทางการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Research) รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) ดังสาระสำคัญ 2 ด้าน คือ 1) การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ และด้านสุขภาวะของประชาชน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1) การบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ ได้แก่ ด้านคน การนำข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหาร ด้วย M⁴ ด้านคน (Man) การสรรหาบุคลากร และการนำลูกหลานเข้าวัด ควรได้รับการศึกษา ฝึกฝนอบรมอย่าง

สม่ำเสมอ ให้มีความรู้ความสามารถมีวิสัยทัศน์ ให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและมีศีลธรรมการเข้าวัดเข้าด้วยจิตบริสุทธิ์ และมีการร่วมกิจกรรมเสมอกัน ทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ เอกชน บุคคลและกลุ่มบุคคลผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไวย์เน่ (Wayne) (2552) ศึกษาบทบาทของทุนมนุษย์แรงจูงใจ และการสนับสนุนจากหัวหน้างานในการทำงานถึงความสำเร็จในอาชีพในด้านการขึ้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง และความพึงพอใจในอาชีพ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้คือหัวหน้างาน และผู้ใต้บังคับบัญชา จำนวนทั้งสิ้น 245คน ผลการวิจัยพบว่า ทุนมนุษย์ แรงจูงใจ และการสนับสนุนจากหัวหน้างานมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในอาชีพ ดังนี้ ทุนมนุษย์ในด้านการฝึกอบรมนั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพด้านความพึงพอใจในอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01และแรงจูงใจในด้านความปรารถนาที่จะต้องการเลื่อนขั้นไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่านั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพด้านการขึ้นเงินเดือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05ส่วนการสนับสนุนจากหัวหน้างานในด้านการเป็นผู้นำการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำและผู้ตาม (Leader-member Exchange) นั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในอาชีพทั้ง 3 ด้าน (การขึ้นเงินเดือน การเลื่อนตำแหน่ง และความพึงพอใจในอาชีพ) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้านเงินการนำแนวทางที่เกี่ยวกับการบริหารการพัฒนาวัด โดยปัจจัยพื้นฐานการบริหารด้วย M⁵ 4ด้านเงิน(Money) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเงิน การใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ มีศีลและคุณธรรม เพื่อให้ธุรกิจบรรลุเป้าหมายในการบริหารการเงิน มีความมั่นคงสูงสุด จะมีการจัดการที่ดีในทุกๆด้าน ด้านการเงิน การผลิต การตลาด การบัญชี บุคลากร และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการเงิน ควรปรับพื้นฐานตัวเลขอย่างเป็นรูปธรรมอย่างโปร่งใสเพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน การรับบริจาคควรแจ้งวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน

2) ด้านสุขภาวะของประชาชน คือ ด้านสุขภาวะทางกายการนำข้อเสนอแนะการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ด้านสุขภาวะทางกายการมีร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคหรือความเจ็บป่วยมีปัจจัยสำคัญ คือ อาหารและโภชนาการครบ 5 หมู่ ดื่มน้ำสะอาดดื่มน้ำอุ่นให้เพียงพอ สมรรถนะทางกายสิ่งแวดล้อมทางกายภาพต่าง ที่อยู่อาศัยสภาวะทางเศรษฐกิจที่เพียงพอ และดูแลส่งเสริมภาวะสุขภาพ การออกกำลังกายแต่ละวันให้สม่ำเสมอ ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับผลของ **สมบูรณ์ จัยวัฒน์** งานวิจัยการวิจัยเรื่อง “การกินเพื่อสุขภาพด้วยหลัก 9 ประการ” พบว่า หากคนขาดอาหารจะทำให้ไม่มีสารอาหารไปสร้าง และหล่อเลี้ยงร่างกายให้เจริญเติบโต ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันต้านทานร่างกายจะอ่อนแออันเป็นบ่อเกิดของโรค การกินที่ดีควรได้ทั้งปริมาณและคุณภาพของประเภทอาหารไม่ควรกินตามสมัยนิยมหรือตามแฟชั่น กินตามแบบตะวันตกเพื่อความรวดเร็ว สะดวกเช่นประเภทขนมปัง สเต็ก ซึ่งจะขาดอาหารบางหมู่ไป หากรับประทานอาหารแบบไทยๆ จะได้อาหารครบหมู่แต่ต้องกินให้เป็น อาหารที่ครบหมวดหมู่คือ หมวดข้าว แป้ง นม หมวดเนื้อต่างๆ รวมทั้งถั่วเมล็ดแห้ง หมวดผัก หมวดผลไม้หมวดไขมัน การกินแต่ละวันไม่ควรมากเกินไปเกินความต้องการของร่างกายดังนั้น เวลากินอาหารควรมีสติไม่ควรตามใจปาก ดังคำกล่าวที่ว่า “ตามใจปากจะยากนาน” หากการกินอาหารไม่เป็นกินมากเกินความต้องการจะทำให้เกิดโรคอ้วน ควรกินพอดีและหยุดเมื่ออิ่มห้ามกินของจุบจิบ

หากกินมากเกินไปความต้องการของร่างกายจะนำไปเก็บสะสมเป็นไขมันซึ่งจะแอบแฝงในอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย มีโอกาสเสี่ยงต่อการเกิดโรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด กินน้อยเกินไปเป็นโรคขาดสารอาหารภูมิคุ้มกันต่ำลง

8. ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการด้านการปกครองในเขตบางเขน-จตุจักร กรุงเทพมหานคร” มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- 1) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลี
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมในระดับอุดมศึกษาขั้นสูง และ
- 3) ส่งเสริมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยเรื่อง “การบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน ในจังหวัดระยอง” ทำให้ได้ข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลที่มีสาระสำคัญ ในประเด็นหลัก แก่ผู้วิจัย และหน่วยงานปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางในการบริหารการพัฒนาวัด เพื่อเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาวะของประชาชน

บรรณานุกรม

- กริชพัฒน์ ภูวนา. (2541). รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุข: กรณีศึกษาบ้านดอนมัน อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษบัณฑิต. สาขาวิชาพุทธศาสตร์พัฒนาภูมิภาคบัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จันทร์เพ็ญ สัตวาทา. (2550). แนวคิดพื้นฐานทฤษฎีและกระบวนการพยาบาล. นนทบุรี: สถาบันพระบรมราชชนก.
- ดวงฤดี ลาสุขะ. (2546). ผลของการออกกำลังกาย และการฝึกการผ่อนคลายต่อระดับความดันโลหิตและปริมาณการใช้น้ำในผู้สูงอายุที่มีระดับความดันโลหิตสูงของโครงการศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นนท์ ธรรมสถิตย์ และชานะ พาเชื้อ. (2542). พระพุทธศาสนาและคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2536). พุทธศาสนากับชาติไทย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทฺธ). (2551). พฤติกรรมสุขภาพ และการดูแลสุขภาพองค์รวมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาวรานนท ฐิตนนฺโท. (2545). *วิปัสสนาภาวปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- พัฒน์พงษ์ น้อยสมมิตร. (2548). *การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาในเขตเทศบาลนครระยอง*. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *พุทธธรรมชุมทรัพย์จากพระโอษฐ์* (ฉบับคู่มือพุทธบริษัท). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุญนิมิต.
- มณฑิรา เขียวยิ่งและคณะ. (2540). *การวิจัยเรื่ององความคาดหวังและความเป็นจริงในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุจากครอบครัว*. ขอนแก่น: คณะพยาบาลศาสตรมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมบูรณ์จัยวัฒน์และเฉลิมศรี นันทวรรณ. (2552). *การพยาบาลอนามัยชุมชน*. กรุงเทพฯ: งานการพยาบาลอนามัยชุมชน. ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี.

การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย
MANAGEMENT OF SANGHA ORGANIZATION FOR BUDDHISM
STABILITY OF THAILAND

บำรุง พันธุ์อุบล* บุญทัน ดอกไธสง** ธัชชนันท์ อิศรเดช***

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ 3. เพื่อเสนอองค์ประกอบจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย วิธีการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และหนังสือที่รวบรวมเกี่ยวกับหลักของการปฏิบัติ และเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 25 รูป/คน แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามความเป็นจริงที่เกิดจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 14 รูป/คน

ผลจากการวิจัยพบว่า

1. สภาพการจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน มีประเด็นสำคัญที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาวิเคราะห์ 7 ประการด้วยกัน กล่าวคือ (1) ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด (2) ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด (3) ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด (4) ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด (5) ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด (6) ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และ (7) ปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ทั้ง 7 ประการนั้น วัดและคณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญและตระหนักว่าวัดเป็นรากฐานสำคัญยิ่งในการคงอยู่ของพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์ทุกระดับควรมีความรับผิดชอบต่อวัดและพระสงฆ์โดยรวมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

2. องค์ประกอบของการปกครองสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์โดยการยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กร

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การจัดองค์กรคณะสงฆ์จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 นัย กล่าวคือ (1) การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (2) การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล (3) การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น

3. การบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยนั้น ควรปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการ แบบ 5M เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารองค์กรวัดของคณะสงฆ์ พึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานของวัดและคณะสงฆ์ กล่าวคือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ แบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ (1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์ (2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์ (4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด (5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในการบริหารจัดการวัดแบบ 5M เป็นแนวทางไปสู่การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี

ABSTRACT

This Dissertation aimed (1) to study the state of monastic organization management in Current, (2) to study the composition of monastic organization management, (3) to propose elements of monastic organization management for the stability of Buddhism in Thailand. This study was conducted based on the Tipitaka, Buddhist holy scripture, other related documents, texts, electronic media, and books. Data were taken from in-depth interviews of 25 informants, and then content analysis was performed in accordance with the facts derived from the interview, observations and the focus group of 14 informants.

1. The research results showed that during the time of Lord Buddha, the Sangha was ruled and managed by the Dhamma democratic principles. The emergence and existence of the Sangha clearly reflected its close relationship with the social context at that time. In fact, the emergence and existence of any organization must be based on the social environment in which that organization is existent. The Sangha organizations should therefore create favorable conditions for the education and development of their members of fraternal organizations. The Buddhist methods of management during the Buddha's life time were, namely, (1) the establishment and organization of the Sangha or clergy during the Buddha's life time, (2) the division of labor during the Buddha's life time, (3) the delegation of duty and responsibility during the Buddha's life time. Therefore, the organization of Buddhist Sangha at that time was specific and appropriate to the geographic nature and Indian society in those days which could be seen from the stability and prosperity of Buddhism prevalent in Indian society at that time.

2. As for the problems and barriers of Buddhist organization management in Thailand, seven important issues had been focused in this research: (1) the system and the model of management, (2) the leadership in management, (3) the personnel management, (4) budgetary management, (5) technology and tools for management, (6) environmental antiques / Buddhist arts / buildings / natural landscape, and (7) the community relationship. In any approach to solving these seven problems in the management of Buddhist organizations, the Sangha should realize that monasteries play the fundamental role in the persistence and continuity of Buddhism. The Sangha at all levels should be responsible for the overall management of all monasteries and Buddhist organizations more than before.

3. Strategic corporate management in order to promote the stability of Buddhism in Thailand should follow the principles of 5M management model with the goal to strive for success. The Sangha executives should therefore develop their personnel to enhance the administration of monasteries and Sangha clergy in these matters, namely (1) the administration, (2) the religious studies, (3) the propagation, (4) the educational support, (5) the public service, and (6) the public support. The 5M model is summarized as follows: (1) M1: (man) / staff /Sangha, (2) M2: (money) money / budget for management of Sangha,(3) M3: (materials) materials, equipment

for management of Sangha, (4) M4: (management) management of monasteries and Buddhist organization, (5) M5: (moral) moral integrity and applications. Based on the analysis of data for the current study, 5M model of management is considered effective and appropriate for the management of Buddhist organizations to ensure the stability and continuity of Buddhism and the Buddhist organizations in Thailand.

1. บทนำ

ในประเทศไทยสถาบันพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสถาบันหลักที่สำคัญสถาบันหนึ่งคู่กับสถาบันชาติ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังคำกล่าวที่ว่า “พระมหากษัตริย์คู่ชาติพุทธศาสน์ไทย” จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าพระมหากษัตริย์ของไทยทุกพระองค์ทรงเคารพและนับถือพระพุทธศาสนา ทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงเจริญรุ่งเรือง ปัจจุบันในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระองค์ทรงนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทศพิธราชธรรม เป็นยุทธศาสตร์ปกครองประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยสงบสุขและพระพุทธศาสนาเกิดความมั่นคง จนกระทั่งสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคการสื่อสารแบบไร้พรมแดน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิต ทศนคติและความเชื่อในพระพุทธศาสนา สังคมที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเป็นสังคมตัวอย่าง คือ สังคมสงฆ์ โดยทรงใช้วิธีการทำให้มีระบบการที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนและมีระเบียบแบบแผนในการเป็นอยู่ตลอดจนการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้มนุษย์เหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการสอนของพระองค์อย่างเต็มที่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ในระยะแรกที่พระองค์ทรงประกาศหลักคำสอนนั้นได้มีผู้ให้ความสนใจและเข้ามาศึกษาด้วย ซึ่งพระองค์ทรงดำเนินการรับและสั่งสอนเอง พร้อมกันนั้นก็ส่งไปประกาศศาสนายังชนบทอื่นๆ

เมื่อกิจการของพระศาสนาเจริญเติบโต มีพระภิกษุจำนวนมากเกินกว่าที่จะทรงดูแลได้ทั่วถึง จึงทรงมอบอำนาจหน้าที่ให้พระสงฆ์ดูแลปกครองกันเอง โดยให้เคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งในฐานะธรรมราชา ทรงปกครองแบบพ่อปกครองลูก หรืออาจารย์ปกครองศิษย์ ถือความสุจริตใจเป็นพื้นฐานและพระพุทธองค์ทรงมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ เป็นแบบสามัคคีธรรม ซึ่งเราเรียกว่า “สังฆาธิปไตย” (พระมหาวินัย ปุณณญาโณ, 2542) ทรงวางระเบียบข้อปฏิบัติร่วมกันที่เรียกว่าพระธรรมวินัย เป็นบรรทัดฐานสำหรับยึดถือร่วมกัน พระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติพระวินัย จึงเป็นการจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีการปฏิบัติพัฒนาให้เข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ท่ามกลางการพัฒนาทางการเมืองของฝ่ายอาณาจักรนี้ คณะสงฆ์ก็พยายามที่จะปรับตัวอยู่ตลอดมาแต่ก็ยังไม่ทันสัก ส่งผลให้ในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์กำลังสูญเสียบทบาทฐานะและ

ความหมายไปจากสังคมมากขึ้นทุกขณะโดยเฉพาะในสังคมเมือง และลักษณะปรากฏการณ์นี้กำลังขยายไปสู่สังคมชนบทมากขึ้นทุกที จนอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันวัดและพระภิกษุสงฆ์ไม่สามารถรักษาบทบาทเดิมของตนเองในสังคมได้แล้ว (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, 2513) เมื่อไม่สามารถรักษาบทบาทของตนเองได้ในสังคม จึงถูกมองจากสังคมว่าเป็นองค์กรที่มีความล้าหลังไม่มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่าง ๆ ของสังคมที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย ซึ่งการที่ไม่ทำการปรับปรุงหรือทำการเปลี่ยนแปลงตามสังคมนี้นำให้องค์กรคณะสงฆ์ถูกสังคมมองว่าเป็นองค์กรที่มีปัญหาในการบริหารจัดการมากที่สุดที่สุดในสังคม เพราะเมื่อเกิดมีปัญหาคือขึ้นในองค์กรคณะสงฆ์ก็ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างที่สมควรจะเป็น เช่น การแก้ไขปัญหาในกรณีสำนักสันติอโศก หรือในการดำเนินการแก้ปัญหากรณี วัดพระธรรมกาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2542) เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ศาสนาในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทุกครั้งที่มีกระแสความคิดหรือกระแสความเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ไหลบ่ามาในสังคม หากเป็นกระแสใหญ่ผลที่เกิดขึ้นกับศาสนาดั้งเดิมนั้นมักจะมี 4 แบบ คือ

- (1) ศาสนานั้นถูกลดบทบาทลง
- (2) ศาสนาดั้งเดิมโอนอ่อนผ่อนตามไปตามสถานการณ์ใหม่หรือความคิดใหม่
- (3) เกิดการปรับตัวภายในศาสนาเพื่อธำรงคุณค่าเดิมเอาไว้
- (4) ศาสนานั้นปิดตัวเองและพยายามกลับไปหา “ความจริงแท้”

เมื่อศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในสังคมไทย พบว่า ในปัจจุบันพระพุทธศาสนาได้ประสบปัญหาถึงขั้นวิกฤติหลายด้าน ซึ่งสภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ตั้งคณะทำงานศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาและพบปัญหาที่เกิดขึ้นดังนี้

- (1) ปัญหาการห่างเหินจากศาสนา
- (2) ปัญหาคุณภาพของชาวพุทธ
- (3) ปัญหาทางประเพณีปฏิบัติผิดพลาดจากพระธรรมวินัย
- (4) ปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมไทย
- (5) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายและการศึกษา
- (6) ปัญหาที่เกิดจากวิกฤติทางจริยธรรม
- (7) ปัญหาที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล

ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แนวโน้มสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้นมาจากพุทธศาสนิกชนทั้งเพศบรรพชิตและฆราวาสไม่ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนแต่เพียงในสำมะโนครัวเท่านั้น ไม่ได้เป็นพุทธศาสนิกชนที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบาน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถานการณ์แล้วจะมีลักษณะคล้ายสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงศาสนาพุทธเป็นศาสนาฮินดูในประเทศอินเดียเมื่อหนึ่งพันปีที่ผ่านมา

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันรากแก้วของชาติ เป็นศูนย์รวมของ ศรัทธาประชาชน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่นมั่นคง พุทธศาสนิกชนต้องขจัดสิ่งที่ทำให้ พระพุทธศาสนาเสื่อม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ด้วยศรัทธา ตลอดไป เพื่อเป็นสารประโยชน์แก่พระพุทธศาสนิกชนทุกระดับ ดังพระบรมราโชวาทใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช โดยพระราชทานแก่พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ตอนหนึ่งว่า (พระธรรมกิตติวงศ์, 2552) “พระพุทธศาสนาบริบูรณ์ด้วยสัจธรรมที่เป็นสาระและเป็น ประโยชน์ทุกระดับ แต่ต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภาวะปัจจุบัน ด้วยศรัทธาและปัญญาที่ถูกต้องจึงจะเกิดประโยชน์ได้”

จากสารัตถะที่กล่าวมา พบว่า ปัจจุบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทยกำลังเผชิญกับ วิกฤติการณ์ปัญหาหลายประการ ทำให้เกิดผลกระทบในเชิงลบ สาเหตุจากการปฏิบัติตน ความคิด ความเชื่อที่ผิดของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทย ตลอดจนการปฏิบัติผิดพระธรรมวินัยของบรรพชิต การประพฤติปฏิบัติเหล่านี้ทำให้พระพุทธศาสนาเกิดความไม่เข้มแข็งและเกิดความเสื่อมใน ระยะเวลาต่อมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เพื่อได้หลักกลยุทธ์ซึ่งเป็นยุทธวิธีสมัยใหม่มาใช้ในการส่งเสริม ความมั่นคงของพุทธศาสนา ซึ่งหลักกลยุทธ์นี้ถือเป็นหลักนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย หน่วยงาน ทั้งในส่วน คณะสงฆ์ไทยและองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักการ จัดการองค์กรสงฆ์ไปใช้บูรณาการให้เกิดประโยชน์ในการอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้ คงอยู่สืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน
- 2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์
- 2.3 เพื่อนำเสนอการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่ง ประเทศไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ประกอบด้วย (1) การศึกษาประเด็นที่ว่าด้วยการจัดการองค์กรสงฆ์ของพระพุทธเจ้าใน ครั้งพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎก (2) การศึกษาแนวคิดในการจัดการองค์กรสงฆ์สมัยใหม่ จากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้กำหนดกรอบการศึกษาและโครงสร้างของ สถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย การจัดการกำหนดกลยุทธ์หรือองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องกับการจัดองค์กรและการส่งเสริมแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติ และ (3) การศึกษาเพื่อการ วิเคราะห์เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างในการจัดการองค์กรของพระพุทธศาสนาและ แนวคิดการจัดการองค์กรสงฆ์สมัยใหม่เพื่อบูรณาการสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

3.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดประชากรที่ศึกษา จำนวน 25 รูป/คน โดยการใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึก

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสังเคราะห์การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย โดยใช้วิทยาการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้วิจัย ได้ กำหนดขอบเขตด้านประชากรในการสัมภาษณ์ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นแบบเจาะจง

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการหลักในการทำให้ได้มาซึ่งข้อมูล กระบวนการนี้ได้ทำควบคู่ไปในการกำหนดเนื้อหาในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎีของการกำหนดยุทธศาสตร์ ทั้งในส่วนของคุณสมบัติปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้จากการจัดกลุ่มข้อมูล การจำแนกข้อมูล และการแปลความข้อมูล ทำให้โดยยึดวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นหลัก เพื่อมุ่งให้ได้หลักการจัดการองค์กรสงฆ์ตามแบบพระพุทธเจ้าที่นำมาประยุกต์ใช้กับการจัดองค์กรต่าง ๆ ตามหลักทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่ เพื่อให้ได้ความเหมือนและความต่างของรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรพระพุทธศาสนาในครั้งพุทธกาลกับรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรตามหลักทฤษฎีสมัยใหม่ โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมได้มาสรุปเป็นกรอบในการสังเคราะห์ต่อไป

5. ผลการวิจัย

จากการศึกษาการจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 สภาพการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ในปัจจุบัน

จากการศึกษาการบริหารจัดการองค์การสงฆ์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน จึงได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ

(1) โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทย

การบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ไทยในยุคสถานการณ์ปัจจุบันนี้ ผู้บริหารคณะสงฆ์ย่อมมีการพัฒนาการด้านเทคโนโลยี บูรณาการด้วยหลักพุทธธรรมนำการบริหาร/การปกครองไปพร้อมกับความเจริญ และมีกฎหมาย พระราชบัญญัติ ข้อบังคับ ระเบียบต่างๆ มาเกื้อกูลพระธรรมวินัย โดยเฉพาะการบริหาร/การปกครองวัดมีรูปแบบที่แตกต่างไปจากสมัยก่อนมาก เช่น ด้านการปกครอง ด้านการเผยแผ่ ด้านการศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ มีรูปแบบที่ปฏิบัติชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น รูปแบบแนวคิดและวิธีการในการบริหารจัดการวัด เชื่อว่ามีส่วนสำคัญยิ่งในการบริหารจัดการให้องค์กรคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ฉะนั้น ผู้ที่จะเป็นผู้นำในการบริหาร/การปกครองวัดและคณะสงฆ์ ในยุคปัจจุบันนี้ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ และยอมรับความความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนเป็นผู้ที่เปรียบพร้อมด้วยจริยวัตรข้อปฏิบัติ เป็นที่ยอมรับของคณะสงฆ์และสังคมโดยรวม และที่สำคัญจะต้องเป็นนักปกครองที่มีความซื่อสัตย์ยุติธรรม ต้องเว้นจากความมีอคติทั้งปวง ตั้งมั่นในหลักพรหมวิหารธรรมเป็นแกนหลักของการบริหาร/การปกครองอยู่เสมอ วัดซึ่งเป็นรากฐานอันสำคัญของคณะสงฆ์และพระพุทธศาสนาก็จะเกิดความมั่นคง ย่อมส่งผลให้พระพุทธศาสนามีความเจริญมั่นคงไปด้วยเช่นกัน

(2) โครงสร้างการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

การบริหารจัดการกิจการงานคณะสงฆ์ ในปัจจุบันเป็นไปตามพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ โดยการบริหารและการปกครองของคณะสงฆ์ เป็นไปในรูปแบบการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค เป็นไปตามความในมาตรา 22 ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่กำหนด ตำแหน่งพระสังฆาธิการ หรือผู้ปกครองคณะสงฆ์ตามลำดับชั้นคือ 1) เจ้าคณะภาค 2) รองเจ้าคณะภาค 3) เจ้าคณะจังหวัด 4) รองเจ้าคณะจังหวัด 5) เจ้าคณะอำเภอ 6) รองเจ้าคณะอำเภอ 7) เจ้าคณะตำบล และ 8) เจ้าอาวาส

(3) ปัญหาในการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์

มีประเด็นสำคัญ 7 ประการ ได้แก่ ด้านระบบและรูปแบบในการบริหารจัดการวัด ปัญหาด้านผู้นำในการบริหารจัดการวัด ด้านการจัดบุคลากรในการบริหารจัดการวัด ด้านงบประมาณในการบริหารจัดการวัด ด้านเทคโนโลยีและอุปกรณ์ในการบริหารจัดการวัด ด้านสภาพแวดล้อมโบราณวัตถุ/พุทธศิลป์/อาคารสถานที่/ภูมิทัศน์ธรรมชาติ และปัญหาด้านความสัมพันธ์กับชุมชน หน่วยงานของรัฐ อันเป็นปัญหาที่สำคัญและใหญ่สำหรับวัดและคณะสงฆ์ ต้องตระหนักและรับเร่งหาทางแก้ไขอย่างเหมาะสมดังต่อไปนี้

5.1.2 องค์ประกอบของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์

การบริหารจัดตั้งสถาบันสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นความพยายามอย่างหนึ่ง ที่ต้องการจะนำเสนอทัศนะในการแก้ไขปัญหาของสังคมในรูปแบบใหม่ เพื่อให้เป็นสังคมทางเลือกที่มีความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพ ในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล จึงมีนัยของความสัมพันธ์กับสภาพบริบททางสังคมอินเดียในสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก และในความเป็นจริงการเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรใดก็ตาม ย่อมต้องมีพื้นฐานมาจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่องค์กรนั้น ๆ ดำรงอยู่เป็นหลัก การเกิดขึ้นและการดำรงอยู่ขององค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลก็หนีไม่พ้นจากเหตุผลนี้เหมือนกัน เมื่อมีการจัดตั้งคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาขึ้น จึงทำให้มีผู้เลื่อมใสศรัทธาเข้ามาบวชเป็นสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ความจำเป็นที่จะต้องมีการจัดระบบ วางระเบียบ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมเป็นไปอย่างปกติสุข และสามารถบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาจึงตามมา อาการที่พระพุทธเจ้าทรงจัดระบบวางระเบียบไว้เป็นแบบแผนหรือข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันนี้ เรียกว่า การบัญญัติพระธรรมวินัย และการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ พระธรรมวินัย เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครองและให้การศึกษาแก่สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์นี้เอง คือ การจัดองค์กรคณะสงฆ์

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ จึงเป็นการจัดสภาพการเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาและการพัฒนาตนเองของสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ โดยพุทธวิธีในการจัดองค์กรคณะสงฆ์ของพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล มี 3 ประการ คือ

1. การจัดตั้งและการจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงกำหนดหลักการและจุดหมายไว้เป็นการเฉพาะ สามารถจัดได้ 3 ระดับ คือ ประโยชน์ในระดับปัจเจกบุคคล ประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์อันสูงสุดที่เรียกว่า พระนิพพาน ประโยชน์ทั้งสามประการนี้ทรงเน้นให้สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ปฏิบัติเพื่อให้บรรลุจุดหมายสูงสุดเพราะเป็นจุดหมายหลักของพระศาสนา

2. การแบ่งงานในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงยึดหลักจุดหมายขององค์กรคณะสงฆ์เป็นแนวทาง โดยมีลักษณะของการแบ่งงานเป็น 3 ประเภท คือ ลักษณะงานหลักที่มีการปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ลักษณะงานที่เป็นแผนก และลักษณะงานที่อาศัยความชำนาญเฉพาะด้าน การแบ่งงานทั้ง 3 ประเภท เป็นไปตามรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นในองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยนั้น การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้มีการบรรลุตามจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

3. การมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบในองค์กรคณะสงฆ์สมัยพุทธกาล มีลักษณะการมอบหมายหน้าที่ใน 2 ลักษณะ คือ การมอบหน้าที่ด้วยการให้ตำแหน่ง และการสร้างพันธะต่อหน้าที่ โดยกระบวนการในการแต่งตั้งเป็นการลงมติของหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันด้วยการพิจารณาตาม

หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้เป็นหลักการ เพื่อการมอบหมายหน้าที่และผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งสามารถปฏิบัติงานแทนหมู่คณะได้ ตามกำลังความสามารถและปราศจากอคติ

การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะที่เป็นการเฉพาะและเหมาะสมกับธรรมชาติทางภูมิศาสตร์และสังคมอินเดียในสมัยนั้น ดังจะเห็นผลสำเร็จได้จากการที่พระพุทธศาสนาเจริญมั่นคงและแพร่หลายในสังคมอินเดียขณะนั้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงจัดองค์กรคณะสงฆ์ ด้วยการที่ทรงคำนึงถึงจุดหมายหมายของพระศาสนาเป็นหลัก โดยทรงอาศัยสภาพล้อมของสังคมทั้งภายนอกและภายในสังคมสงฆ์เป็นองค์ประกอบ ในการบริหารและจัดการให้การดำเนินกิจการขององค์กรคณะสงฆ์เป็นไปด้วยดี

5.1.3 การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ตามหลักการบริหารจัดการแบบ 5M การบริหารจัดการกิจการงานของวัดของคณะสงฆ์ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ผู้บริหารวัดของคณะสงฆ์ พึงมีการพัฒนาบุคลากรเพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ

- (1) ด้านการปกครอง
- (2) ด้านการศาสนศึกษา
- (3) ด้านการเผยแผ่
- (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- (5) ด้านการสาธารณูปการ และ
- (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

องค์ประกอบการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย สามารถเชื่อมโยงเข้ากับการบริหารจัดการองค์กรเพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จแบบ 5M สรุปได้ดังนี้คือ

(1) M ตัวที่ 1 : (man) คือ คน/บุคลากรคณะสงฆ์

ในการปฏิบัติงานการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์ ถือว่า “คน/พุทธบริษัท” เป็นทรัพยากรที่มีค่ามากที่สุดที่จะขับเคลื่อนให้งานของวัดและคณะสงฆ์ ไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารวัดพึงมีการพัฒนาบุคลากร เพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินกิจกรรมตามแผนที่กำหนดไว้ให้แก่คณะกรรมการแต่ละชุดด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสัมมนา การศึกษาดูงานในสถานที่ต่าง ๆ โดยอาศัยหลักการและกระบวนการการจัดการความรู้เพื่อให้เป็นปสาทนิยมชน ตระหนักถึงสมณสัญญาและหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนอยู่เสมอ ซึ่งในกิจการงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน จะต้องเน้นการพัฒนา 3 กระบวนการ คือ 1. การพัฒนาคน (หลักบวร = บ้าน/ชุมชน+วัด+รัฐ อันรวมถึงพุทธบริษัท 4) 2. องค์ความรู้(ธรรมวินัย) และทฤษฎีวิทยาการต่างๆ

3. กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล กลุ่มสังฆะ องค์การทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปสู่การตื่นรู้และเบิกบานในบริหารจัดการในกิจการคณะสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาแบบพุทธะ เพื่อความมั่นคงของสถาบันพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

(2) M ตัวที่ 2 : (money) คือ “เงิน/งบประมาณ” ในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

การบริหารจัดการวัดเรียกว่า งบประมาณในการบริหารจัดการวัด ในงานของวัดและคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อันเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการกิจการงานของวัดที่เกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการให้ถูกต้องตามระเบียบกำหนดไว้อย่างเคร่งครัด มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซึ่งผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์จะต้องตระหนักในเรื่องนี้ให้มาก เพราะถือว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องคือ พระพุทธโอวาท 3 เป็นธรรมที่ผู้บริหารจะทำให้ประสบผลสำเร็จได้ดี

(3) M ตัวที่ 3 : (Materials) วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือในการบริหารจัดการคณะสงฆ์

เป็นการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่วัดและคณะสงฆ์ใช้บริหารจัดการวัดทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อย่างประหยัดคุ้มค่า เพราะวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องนั้น ล้วนแต่ใช้งบประมาณในการจัดหาประกอบ สนับสนุน และหากใช้อย่างไม่รู้จักคุณค่าจะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนงบประมาณที่ได้จะไม่เหมาะสม สอดคล้อง และการใช้งบประมาณจะต้องตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์ สุจริต ผู้บริหาร/ผู้ปกครองวัดมีหน้าที่เป็นระบบทีมงานในแต่ละทีมของวัดได้ลงมือปฏิบัติตามโครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยต้องอาศัยหลักการปฏิบัติเชิงคุณภาพ

(4) M ตัวที่ 4 : (Management) การบริหารจัดการวัด

ผู้บริหารจัดการงานคณะสงฆ์และวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผู้บริหารวัดในทุกระดับย่อมต้องมีวิสัยทัศน์รู้แจ้งเห็นจริง มองงานอย่างเข้าใจ เชี่ยวชาญ สามารถกำหนดขั้นตอน อธิบายกำกับ ควบคุม ทั้งคนและงานได้อย่างสอดคล้อง และมีการพัฒนาตนเอง พัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ มีหลักกระบวนการบริหารงานแบบ POSDCORB โดยผู้บริหารวัดต้องใช้ดุลยพินิจพิจารณาหยิบยกเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพ บริบท สิ่งแวดล้อม ขององค์กร หน่วยงานที่มีความแตกต่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ

(5) M ตัวที่ 5 : (Moral) หลักคุณธรรม

การบริหารวัดของคณะสงฆ์ ในงานกิจกรรมทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศึกษา (3) ด้านการเผยแผ่ (4) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (5) ด้านการสาธารณูปการ และ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในปัจจุบันนี้ ยังคงใช้หลักการบริหาร/ปกครอง

โดยยึดพระธรรมวินัยเป็นแกนหลักถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบปกครองวัดและพระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง การปกครองหรือการบริหารจัดการวัดที่ดีนั้น จะต้องมีความรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิด ซึ่งขึ้นอยู่กับงาน มอบอำนาจ กระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่าง ๆ รับผิดชอบตามความรู้ความสามารถของตน การปกครองการบริหารจัดการวัดของคณะสงฆ์จึงถือว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ ให้ดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช หรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการบริหารจัดการหลายประการ นับว่าเป็นหลักสำคัญที่เจ้าคณะผู้ปกครอง ผู้นำ ผู้บริหารวัดจำเป็นต้องให้ความสำคัญและนำมาใช้กับการปกครองบริหารจัดการวัดจึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ปกครองคณะสงฆ์ไทยในยุคปัจจุบันนี้ได้ดี จะต้องมีความมีสติปัญญาดี จะต้องมีความฉลาดทางอารมณ์ จะต้องมีความฉลาดทางศีลธรรม และจะต้องมีความปรารถนาที่จะก้าวหน้าไปสู่จุดหมายอย่างอริยสังฆะ

6. อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” มีข้อค้นพบที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงนำมาอภิปรายผล ดังนี้

สำหรับหลักการการปกครองของคณะสงฆ์ จากการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติหลักธรรมคำสั่งสอนไว้มากมาย ผู้วิจัยกล่าวว่า หลักการด้านการบริหารที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หลักการต่อไปนี้

- (1) มีพระธรรมวินัยเป็นใหญ่
- (2) มีการกระจายหน้าที่
- (3) มีความสามัคคี
- (4) มีความเป็นเอกภาพ และ
- (5) มีความเสมอภาค

ซึ่งหลักการที่ผู้วิจัยกล่าวมาในเบื้องต้นนี้มีความสอดคล้องกับคุณสมบัติของ พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้ศึกษาคุณสมบัติ เรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2” โดยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารกิจการคณะสงฆ์มีการดำเนินการตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505
2. การบริหารจัดการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรคณะสงฆ์ภาค 2 องค์กรสงฆ์มีบุคลากรไม่เพียงพอที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง
3. รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ ภาค 2 ควร เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับ

จังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย ข้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนด และมอบหมาย (พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), 2557)

ยังมีความสอดคล้องกับคชภูมินิพนธ์ของ พระมหาฤทธิ วิโรจโน (2557) ซึ่งได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” โดยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ 4 คือ (1) การสร้างวิสัยทัศน์ (2) การศึกษา (3) การอบรม และ (4) การดูงาน ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาได้แก่ สิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ภาวนา 4 อิทธิบาท 4 และสัปบุริสธรรม 7 รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและตามแนวพระพุทธศาสนาที่จะให้มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ควรมีการบูรณาการการพัฒนาพระสังฆาธิการตามแนวทั่วไปและพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากยิ่งขึ้น ได้แก่

(1) ด้านการปกครอง ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรม คือ พรหมวิหาร 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองมากที่สุด

(2) ด้านการศาสนศึกษา ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สิกขา 3 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้อยู่อย่างประเสริฐ (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สังคหวัตถุ 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี เป็นหลักการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

(4) ด้านการเผยแผ่ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ ภาวนา 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมสำหรับการพัฒนา ฝึกอบรมมนุษย์ให้มีความสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

(5) ด้านการสาธารณูปการ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ อิทธิบาท 4 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ

(6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ควรบูรณาการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป ร่วมกับหลักธรรมคือ สัปบุริสธรรม 7 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สามารถพัฒนามนุษย์ได้เป็นอย่างดี และด้วยการประยุกต์หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั่วไป และหลักธรรม แต่ละหัวข้อสามารถยังการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ส่วนหลักการด้านคุณธรรมและจริยธรรมของภิกษุสงฆ์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมสงฆ์นั้นมี 3 หมวดด้วยกัน ได้แก่

(1) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นภิกษุ

(2) ธรรมเพื่อความดีงามในฐานะเป็นสมาชิกแห่งสงฆ์ และ

(3) ธรรมเพื่อความดีงามความสำเร็จในฐานะเป็นผู้สั่งสอนและผู้รับการสั่งสอน

จากรายละเอียดที่กล่าวมานี้มีความสอดคล้องกับดัชนีพันธกิจของ พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ จิตวฑฺฒโน) (2557) ซึ่งได้ศึกษาดัชนีพันธกิจเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” โดยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนาคน โดยเฉพาะการพัฒนาคนให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ 4 มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ 8 มาเป็นเครื่องชี้นำทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ 8 นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักย่อยให้เหลือเพียง 3 ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนาคนซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศีลจะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน 4 มิติตามหลักปริสุทธิสีล 4 ส่วนการพัฒนาจิตเป็นการพัฒนาจิตใจให้มีความสงบ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาคุณภาพจิตใจให้ตั้งมั่นให้เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ประณีต ประเสริฐ (2) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถ และ (3) การพัฒนาความสุภาพของจิตใจเป็นการพัฒนาให้มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่มีความร่าเริง สดชื่น ปิติและอิ่มเอิบใจ สำหรับการพัฒนาทุนมนุษย์ในขั้นสูงสุดหรือด้านปัญญา ประกอบด้วย (1) การพัฒนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องลึกซึ้งและชัดเจน (2) การพัฒนาเพื่อช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และ (3) การพัฒนาปัญญาขั้นสูงที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจและสามารถเข้าถึงจนสามารถปรับตัว ปรับใจ ไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับดัชนีพันธกิจของ สุขุมาลัย ประสมศักดิ์ (2556) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” โดยพบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ได้แก่

- (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสภาพที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม
- (2) นโยบายภาครัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถควบคุมและไม่สามารถรักษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อมได้
- (3) ประชาชนขาดองค์ความรู้และไม่มีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมได้อย่างต่อเนื่อง
- (4) เครือข่ายของสมาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมู่บ้านไม่สามารถจะบูรณาการการทำงานในเชิงเครือข่ายได้ และการบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด

จากหลักการสำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ดังกล่าวมาสามารถสรุปได้ในพระธรรมวินัย เพราะเป็นหัวใจหลักของการปกครองของคณะสงฆ์ ทำให้คณะสงฆ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

กระบวนการบริหารองค์กรในปัจจุบันก็ตาม เจ้าอาวาสวัดทุกรูป ควรมีการบริหารกระบวนการแบบธรรมาธิปไตย กล่าวคือ การบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังข้อคิดเห็นในลักษณะ

การปรึกษาหารือ โดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาส ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน แบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ

(1) ปัจจัยหลัก หรือปัจจัยโดยตรง ประกอบด้วย ความสามารถพิเศษหรือมีคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ ระยะเวลาในการบวช ระดับการศึกษา และกระบวนการบริหารในการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นต้น (2) ปัจจัยเสริม หรือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่ สภาพแวดล้อม ท่าเลที่ตั้ง บรรยากาศในวัด และการที่วัดมีลักษณะพิเศษเฉพาะ เช่น เป็นโบราณสถาน มีโบราณวัตถุทาง ศิลปวัฒนธรรมและอื่น ๆ กล่าวคือ รูปแบบการพัฒนาชุมชนอยู่ดีมีสุขมี 4 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) สร้างความสัมพันธ์ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของชุมชน
- (2) วิเคราะห์ปัญหา การพิจารณาความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของโครงการ
- (3) ทดลองและประเมินผลการใช้
- (4) การคืนความรู้สู่ชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “การจัดการองค์กรสงฆ์เพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” ทำให้ได้ข้อเสนอแนะในประเด็นหลักแก่ผู้บริหารงานด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ คณะสงฆ์ และหน่วยงานปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติงานอันจะนำมาซึ่งประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ และสถาบันพระพุทธศาสนา ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ควรมีบทบาทเข้าไปแก้ไขปัญหอย่างเหตุผล ไม่ลำเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ปัญหาเรื่องความขัดแย้งของคนในชุมชน และปัญหาเรื่องการขาด ศีลธรรม เป็นต้น

2. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องมีบทบาทและตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนในการบริหารจัดการองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3. องค์กรทางคณะสงฆ์และภาครัฐที่ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรของตนและมีความต้องการพัฒนาวิชาการความรู้ของหน่วยงานและประสงค์จะทำงานด้านองค์กร เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ควรสนับสนุนกิจกรรมด้านการวิจัยและพัฒนาสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น

4. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ควรพัฒนาบทบาทที่มีต่อชุมชน จากฐานะที่เป็นเพียง ผู้ให้การสนับสนุนร่วมกับองค์กรพัฒนาชุมชนต่างๆ ไปเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการเสริมสร้าง ชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการแนะนำ เพื่อโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการ เสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

5. พระสังฆาธิการในระดับต่างๆ ต้องเป็นสื่อกลางในการชักชวนประชาชนให้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนของตนด้วยความเต็มใจ และต้องประสานงานกับภาครัฐและองค์กรเอกชนต่างๆ

ให้ใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพแก่คนในชุมชน เพื่อนำไปสู่การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของผู้นำรุ่นใหม่ เพื่อการเตรียมความพร้อมให้แก่การเป็นผู้นำ และส่งเสริมสนับสนุนในเรื่องการเงินและสวัสดิการเพื่อให้ได้ผู้นำที่มีความสามารถในการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง พระสงฆ์ในฐานะผู้นำชุมชนและเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณ ควรพัฒนาการเป็นผู้นำทั้งพระสงฆ์ด้วยกันเองหรือพัฒนาฆราวาสผู้มีความเสียสละแก่ชุมชน

2. ควรนำผลของการศึกษาวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาการสงเคราะห์ในสถานที่อื่นๆ โดยการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับสถานที่นั้นๆ จะเป็นการต่อยอดงานพัฒนาการสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหาอยู่ โดยให้ทุกๆ ฝ่ายทั้งฝ่ายคณะสงฆ์และฝ่ายบ้านเมืองหรือฝ่ายผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงในงานสาธารณสงเคราะห์ ให้มีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปัญหา

7.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

- (1) ควรศึกษาการปกครองคณะสงฆ์ด้วยหลักสามัคคีธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- (2) ควรศึกษาคุณค่าและประโยชน์ของการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนาในทุก ๆ สังคม หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานพระศาสนา
- (3) ควรศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการองค์พระพุทธศาสนากับการบริหารจัดการองค์กรในศาสนาอื่นๆ เช่น คริสต์ อิสลาม พราหมณ์ เป็นต้น
- (4) ควรศึกษาเปรียบเทียบหลักการและวิธีการบริหารองค์พระพุทธศาสนาของพระภิกษุณีกับพระภิกษุสงฆ์ ว่ามีหลักการบริหารบริหารอย่างไร

บรรณานุกรม

- ปรัชญา ชุมนาสีว. (2552). “การพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรด้วย E.Q.”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พนิดา คล้อยสวัสดิ์. (2551). “ปัจจัยเอื้อและแนวปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตาตฺตโน). (2557). “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม
ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจิณฺโณ). (2557). “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *กรณีธรรมกาย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มูลนิธิพุทธธรรม,
- พระมหาธฤติ วิโรจน์. (2557). “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประยุทธ์ ปยุตฺโต. (2513). “บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน”. ในบันทึกการ
สัมมนา เรื่องพุทธศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.
- พิรัชย์ ศรีราม. (2556). “ยุทธศาสตร์การพัฒนาธรรมาภิบาลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย
หลักพุทธธรรมในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุขุมลย์ ประสมศักดิ์. (2556). “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตาม
หลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน”.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- อภิษฎา ศรีเครือดัง. (2556). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ตามแนวพุทธของ
ผู้บริหารสตรีในมหาวิทยาลัยของรัฐ”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่น
ในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา
THE PUBLIC PARTICIPATION IN SOLVING THE VIOLENCE PROBLEMS IN
LOCAL POLITICS IN PATHUMTHANI AND AYUTTHAYA PROVINCE

เต็มศักดิ์ ทองอินทร์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัด ปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหา และ 3) เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหา ซึ่งมีวิธีการวิจัยแบบผสมวิธีทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้ง มีหลายด้านด้วยกัน ซึ่งความรุนแรงที่เคยเกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากเรื่องการลงสมัครรับเลือกตั้งและเรื่องส่วนตัวที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากนักการเมืองที่อยากเข้ามาเป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นมาก จึงมีการเข้าหาประชาชนเพื่อสร้างความพึงพอใจต่อประชาชน หาโอกาสได้เปรียบทางการเมือง มีการใช้วิธีการที่แยบยล และมีทั้งการใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงออกโดยการยอมรับหรือปฏิเสธ นักการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กรได้ โดยภาพรวมของเชิงปริมาณแล้วการวิจัยนี้อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้สามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นได้

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, การแก้ปัญหาความรุนแรง, การเมืองท้องถิ่น

ABSTRACT

The objectives of the Public Participation in Solving the Violence Problems in Local Politics in Pathumthani and Ayutthaya Province were 1) The purpose is to study the reasons for public participation to local political violence. 2) To study the public participation in solving the problem and 3) to integrate Buddhadhamma to solve the problem.

* ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The research methodology was the consequential mixed research; quantitative and qualitative. Findings were as follows: the public participation in solving the violence problems in local politics before the elections, during the election and after the election are several parts. The violence occurred due to the candidate and private matter cannot be separated from each other. Because politicians want to be the represent the people in the Local administration organization. Politicians have to approach people to satisfy the public, seek the chance of political advantage, using an ingenious method and the use of methods that are legitimate and not legitimate. The public can participate in the adoption or rejection expressed by politicians to act as an agent of the public administration organizations. The overall quantitative research is already at a high level and can be applied the Buddhaddhamma to solve the problem of violence in local politics.

Keywords: Public Participation, Solving The Violence Problems, Local Politics

1.บทนำ

ประเทศไทยมีการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมาอย่างยาวนาน จนเมื่อกระแสการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยหลังไหลเข้าสู่สังคมไทยมากขึ้น ทำให้ประชาชนที่รับแนวคิดนี้ได้ขยายกระแสจนมีความตื่นตัว รับรู้แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมมากขึ้น จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองและพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการบริหารงานภาครัฐ รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ การตัดสินใจในด้านต่างๆ ไปสู่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พรรคการเมืองมีโอกาสร่วมคลุกคลีกับการกระจายอำนาจไปด้วยบุคคลต่างๆ ถูกชักชวนให้เป็นฐานคะแนนเสียงและเป็นตัวแทนลงสมัครแข่งขันเลือกตั้งในท้องถิ่นจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับกฎกระทรวงที่ว่า “ให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น มีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนาและให้คำปรึกษา แนะนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น การบริหารงานบุคคล การเงิน การคลัง และการบริหารจัดการ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีศักยภาพในการให้บริการสาธารณะ” (กระทรวงมหาดไทย, 2558) ถือเป็นการสนับสนุนให้หน่วยงานราชการได้ปฏิบัติหน้าที่ แต่ในทางการเมืองท้องถิ่นอาจจะความเป็นอิสระในการดำเนินงานด้วยเช่นกัน นั่นคือการดำเนินการไปตามระบบการปกครองที่มีการเลือกตั้งผู้ที่มีหน้าที่บริหารปกครองท้องถิ่น มีอำนาจอิสระ พร้อมความรับผิดชอบ ซึ่งตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งสามารถใช้อำนาจนี้ได้โดยปราศจากการควบคุมของหน่วยการบริหารราชการส่วนกลางและภูมิภาค แต่ทั้งนี้หน่วยการปกครองท้องถิ่นยังอยู่ภายใต้การบังคับว่าด้วยอำนาจสูงสุดของประเทศ ไม่ได้กลายเป็นรัฐอิสระใหม่แต่อย่างใด (โกวิทย์ พวงงาม, 2544)

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีการรวมตัวของกลุ่มการเมือง กลับถูกมองว่าเป็นช่องทางการเข้ามาเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ในการเมืองท้องถิ่นและเชื่อมโยงถึงระดับชาติ เพื่อให้ได้ต้นทุนกลับคืนมาและหวังรายได้มากขึ้นหลายเท่ากลายเป็นธุรกิจการเมือง (สิทธิโชค ลางกุลานนท์. พัฒนาการและบทบาททางการเมืองของกลุ่มธุรกิจการเมืองในประเทศไทย (สิทธิโชค ลางกุล, 2552) และเกิดการแข่งขันช่วงชิงการได้เปรียบเสียเปรียบกันเริ่มตั้งแต่การซื้อขายเสียงในการเลือกตั้งเพื่อเข้ามามีอำนาจทางการบริหาร จนบางท้องถิ่นมีความรุนแรงเกิดขึ้น และการที่ต้องใช้เงินลงทุนจำนวนมากในการเลือกตั้งแต่ละครั้งเพื่อให้ตนเองได้รับชัยชนะนั้นถือว่าเป็นต้นทุนของนักการเมือง แต่ขณะเดียวกันการแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นอาจจะมีปัญหาความขัดแย้งและนำมาสู่ความรุนแรงได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงถือเป็นประเด็นหลักที่สังคมไทยให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอย่างไรแล้วก็ไม่อาจจะที่จะปฏิเสธการเลือกตั้งดังกล่าวได้ ดังนั้นประเด็นปัญหาทางอ้อมของประชาชนจึงมิใช่แต่เพียงความต้องการในการตัดสินใจเลือกตัวแทนเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นเท่านั้น แต่ประชาชนจะต้องแสดงออกถึงการรับรู้รับทราบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้งจนได้มาซึ่งตัวแทนในการบริหารองค์กรส่วนท้องถิ่นด้วย โดยเมื่อทราบว่ามี ความไม่ชอบมาพากลในขั้นตอนใด สามารถส่งสัญญาณให้กระบวนการนั้นสามารถตรวจสอบถึงความโปร่งใสได้ แนวทางนี้ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดความชอบธรรมในการเลือกตั้งและลดความขัดแย้งที่รุนแรงได้ด้วยเช่นกัน เมื่อนักการเมืองท้องถิ่นได้เข้าปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรแล้ว ประชาชนก็ยังสามารถตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่เหล่านั้นได้อีก

ปัจจุบันแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งที่กลับกลายเป็นสาเหตุที่คนชั้นกลางในชุมชนต่างมุ่งแสวงหาตำแหน่งในเทศบาล หรือ อบต. เพราะต้องการอำนาจทางการบริหาร ซึ่งอาจจะเอื้อให้เกิดธุรกิจการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์และระบบห้วคະแนน เพื่อที่จะถอนทุนคืน จากการใช้เงินในการหาเสียง เพื่อเข้าสู่อำนาจในท้องถิ่น การแข่งขันดังกล่าวสร้างความขัดแย้งระดับชุมชนและจึงมิใช่เป็นเพียงปัญหาภายในชุมชนเท่านั้น แต่กลายเป็นปัญหาที่มีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันไปทั่วประเทศอันก่อให้เกิดการแข่งขัน ทำลายล้าง ซึ่งพัฒนามาจากการแย่งชิงและยึดครองฐานเสียงและผลประโยชน์ทางการเมืองระหว่างกลุ่มการเมืองในระดับชาติและท้องถิ่น และพยายามมีการผูกขาดอำนาจทางการเมือง (ที่มาเว็บไซต์ <http://www.youtube.com/watch?v=9UvGeBXi8W4> เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2557)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 27 ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติมีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ ระบุถึงใน (4) การปกครองท้องถิ่น ด้วย(รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว),2557) และที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 (ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550, 71) หมวด 4 มาตรา 71 ระบุว่า บุคคลมีหน้าที่รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย ฉะนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่น

เป็นอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาทุกๆ ด้าน ตลอดถึงเรื่องของการคุ้มครองดูแลด้วย เพราะพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2546) มาตรา 45 ข้อ 7 ระบุว่า การคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการบำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น นั้นถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการขององค์การบริหารส่วนจังหวัดภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด (พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด, 2546 หน้า 17.) แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การอาชีพ และ สาธารณูปโภคต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการรวมทั้งการเสนอความคิดเห็นต่างๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอันเป็นการส่งเสริมให้มีการดำรงชีวิตอย่างปกติสุขมากที่สุด ทั้งนี้ได้มีนักวิชาการเสนอแนวคิดการมีส่วนร่วมแบบสากลทั่วไปว่า ประชาชนควรมีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล(Cohem, John M. and Uphoff, 1977,

จากประเด็นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่ทำให้เกิดปัญหาการแข่งขันในการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นจนเชื่อว่าจะสามารถก่อให้เกิดความรุนแรงได้นั้น ซึ่งที่ผ่านมาได้เกิดความรุนแรงขึ้นคือมีการลอบสังหารนักการเมืองท้องถิ่นมาแล้วในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา แต่จากข่าวสารมวลชนเผยว่าสาเหตุดังกล่าวน่าจะเกิดจากความขัดแย้งส่วนตัวแตเมื่อนำมาวิพากษ์วิจารณ์โดยทั่วไปแล้วจะพบว่าเรื่องส่วนตัวกับเรื่องการแข่งขันทางการเมืองท้องถิ่นมีที่มาที่ไปแทบจะแยกกันไม่ออก ดังนั้นการเลือกจังหวัดทั้งสองที่มีพื้นที่ติดต่อกันจึงมีความเหมาะสมว่าประชาชนจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความรุนแรงนี้อย่างไร และถ้าจะพิจารณาให้เชื่อมโยงถึงในส่วนของสังคมไทยด้วยแล้วจะพบว่ามีการแข่งขันชิงพหุที่สามารถนำไปให้เกิดความสามัคคีปรองดองกันได้ อันเป็นการนำหลักธรรมที่ชื่ออภิธานียธรรมมาช่วยในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในท้องถิ่น (ที.ม. (ไทย) 10/68/86.) นอกจากนี้ยังสามารถใช้หลักธรรมอื่นๆ เช่น ศีล 5 พรหมวิหาร 4 เพื่อช่วยให้เกิดการลดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น
3. เพื่อบูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการศึกษาวิจัยเป็นการแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นในผลการวิจัย โดยใช้ 3 เทคนิค ได้แก่

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) จากประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี

1.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่นและผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามลพิษในการเมืองท้องถิ่น

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญความคิดเห็นเชิงปริมาณ (Quantitative data) เป็นกลุ่มประชากรในพื้นที่วิจัยคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี ที่มีประชากรมากกว่า 800,000 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามาเน่ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % = 100 คน

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 6 ท่าน มีนักการเมืองท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และพระสงฆ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ทั้งหมด 2 ประเภท ได้แก่

3.1 เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire)

3.2 เครื่องมือแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญในช่วงนี้ คือ ข้อมูลแนวคิดทฤษฎี หลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และผลงานวิจัยเกี่ยวกับการแก้ปัญหามลพิษในการเมืองท้องถิ่น

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความคิดเห็น จำนวน 100 ชุด ใช้กลุ่มประชากรในพื้นที่วิจัยคือจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 6 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยได้ขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยตนเอง พร้อมกับส่งบริบทเนื้อหาต่างๆ ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ส่วนในขณะการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียง และกล้องบันทึกภาพนิ่ง

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามชนิดเทคนิคการวิจัย 3 ชนิด ได้แก่

1) วิเคราะห์เครื่องมือสอบถามความคิดเห็น

แบบสอบถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative data) ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยโปรแกรมที่มีค่าทางสถิติตามที่ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ

2) การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูลภาคสนามแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลทั้งที่ได้จากการบันทึกข้อมูล การถอดเทปสัมภาษณ์ รวมไปถึงภาพถ่ายในแต่ละครั้งมาจัดหมวดหมู่ตามแต่ละตัวแปรว่าครบถ้วนเพียงพอและเหมาะสมแก่การนำไปวิเคราะห์สรุปผลหรือไม่

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา สรุปตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

ความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มีสาเหตุจากการเมืองท้องถิ่นมีความต้องอำนาจเพื่อเข้าสู่การครอบครองเงิน แสวงหาผลประโยชน์ แอบอิงกับแหล่งที่มาของอำนาจอันชอบธรรม

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา 5 ประการ คือ การออกเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การกระทำของแต่ละบุคคลเป็นเอกเทศต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรง และอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นจากจุดเริ่มต้นที่ไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงจนถึงพัฒนาการสู่ความขัดแย้งอันจะนำไปสู่ความรุนแรงทางการเมือง ได้แก่ 1) การแสดงตนอย่างเปิดเผยว่าไปลงคะแนนเสียงเลือกใครในหน่วยเลือกตั้งอันเป็นสถานที่ที่หน่วยงานภาครัฐจัดไว้ตั้งอยู่ในท้องถิ่น ถือเป็นหน้าที่การมีส่วนร่วมทางการเมือง รูปแบบนี้มักไม่พบปัญหาที่ก่อให้เกิดความรุนแรง(สำเร็จ อูริต 2558) 2) การรณรงค์หาเสียงหรือการสนับสนุนผู้สมัครถือว่าเป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้เป็นการแสดงจุดยืนอยู่ตรงข้ามกับคู่แข่ง มีการแบ่งแยกมวลชนในท้องถิ่น หากไม่คำนึงถึงคุณธรรมแล้วจะกลายเป็นจุดเริ่มของความรุนแรงได้(พระครูอนุกูลศาสนกิจ 2558) 3) พรรคการเมือง มีการเปิดให้ประชาชนเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่ทำการเมืองท้องถิ่นสังกัดอยู่และการเมืองท้องถิ่นเชื่อมโยงการเมืองระดับประเทศการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบนี้หากไม่มีแนวทางดำเนินการที่ชัดเจนอาจก่อให้เกิดความรุนแรงจากการกระตุ้น การให้ข้อมูลสนับสนุนให้เกิดการกลอุบายที่แยบคายกับคู่แข่งทางการเมืองได้(ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง 2558) 4)

กิจกรรมทางการเมือง โดยเฉพาะกิจกรรมในท้องถิ่นที่เป็นกิจกรรมของกลุ่มการเมืองที่จัดขึ้น เพื่อแสดงสัญลักษณ์เรียกร้องหรือสร้างพลังเชิงอำนาจซึ่งบางกิจกรรมอาจนำไปสู่ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองได้(ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญากุล 2558) 5) กิจกรรมสร้างสถานการณ์ให้เกิดความรุนแรง เป็นกิจกรรมที่กลุ่มการเมืองจัดขึ้นเพื่อให้เกิดสร้างความวุ่นวายสับสน อาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อหวังผลจากกิจกรรมหรืออำนาจต่อรอง (สนอง นกแสง 2558) 6) การสร้างกลุ่มพลังอำนาจลับ เป็นการดึงเอากลุ่มบุคคลที่มีแนวความเชื่อหรือความคิดทางการเมืองแบบเดียวกันเข้ามาปฏิบัติการลับในบางกรณี ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งหรือความสับสนได้ และหากมีกรณีเช่นนี้ บางกรณีอาจจะส่งผลให้เกิดความรุนแรงได้เช่นกัน(ผศ.พิเศษ ดร.ร.อ.ประมาณเลิศ อัจฉริยปัญญา, 2558)

กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงของประชาชน เป็นกลุ่มการเมืองทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมกับประชาชน จัดกิจกรรมกลุ่มทั้งผิดกฎหมายและถูกกฎหมาย แสดงออกทางการเมือง จนเป็นชนวนเหตุการณ์ความรุนแรง เช่น การลอบทำร้ายนักการเมืองหรือผู้มีส่วนได้เสียทางการเมืองท้องถิ่น การใส่ร้ายหรือกล่าวโจมตีนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม การกลั่นแกล้งกีดกันการเข้าหาเสียงในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งจะเกิดขึ้นมากในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้ง การชุมนุมประท้วงหรือการแสดงสัญลักษณ์ทางการเมือง เป็นการแสดงออกของประชาชนกลุ่มการเมือง ที่พร้อมจะก่อให้เกิดความรุนแรงได้ ทั้งนี้โดยอาศัยสภาพปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ ศาสนาмаกระตุ้นให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสังคม โดยเฉพาะที่ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการแท้จริงก็อาจสามารถเรียกร้องความต้องการ ดังจะเห็นได้ว่าในบางครั้งภาวะทางเศรษฐกิจหรือการครองชีพประเทศไทยที่บางช่วงทางเศรษฐกิจดีและมีความผาสุกมั่งคั่ง เกิดอิสระเสรีเป็นอย่างมาก แต่เมื่อใดที่เศรษฐกิจไม่ดีและความมั่งคั่งโดยรวมลดลง ย่อมมีผลทำให้ประชาชนตื่นตัวเข้าไปติดต่อนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งนักการเมืองท้องถิ่นสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นหนาแน่นกว่าที่เป็นที่ต้องการของท้องถิ่นได้ ประชาชนสามารถเสนอความต้องการผ่านตัวแทนของท้องถิ่น เพื่อให้มีการนำไปพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาได้นอกจากนี้ต้องทำความเข้าใจกับประชาชนถึงบทบาทของนักการเมืองท้องถิ่นที่มีความตั้งใจจะพัฒนาท้องถิ่นและพร้อมทำกิจกรรมด้านการส่งเสริมร่วมกับประชาชน ซึ่งการเข้าสู่ตำแหน่งโดยการเลือกตั้งนั้นมิใช่การปฏิบัติที่ผู้ลงสมัครต้องปฏิบัติตาม(สำเร็จ อูริต, 2558)

2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ หลังเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 รองลงมาคือ ช่วงเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 น้อยที่สุดคือ ก่อนการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ก่อนการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ชอบการใช้วิธีการที่แยบยลของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้ได้ชัยชนะคู่แข่งในการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 รองลงมาคือ ท่านคิดว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีญาติพี่น้องมาก มีตระกูลดัง มี

บารมีมาก มักจะได้รับการเลือกตั้งเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 น้อยที่สุดคือ ท่านมีความเข้าใจว่า ท่านมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์จากการเลือกตั้งในการเมืองท้องถิ่นค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.38

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเชื่อว่าควรจะมีการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัคร ควรจะมีการตั้งกติกามารยาทที่ชัดเจนโดยการรับทราบของประชาชนในท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 น้อยที่สุดคือ การที่ภาครัฐหรือองค์กรกลางจัดส่งผู้สังเกตการณ์ลงพื้นที่เยี่ยมทำให้การเลือกตั้งท้องถิ่นสามารถลดความรุนแรงลงได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงหลังการเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเข้าใจถึงแนวทางการแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาดำเนินการด้วยจึงจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงลงได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.47 รองลงมาคือ ท่านเห็นด้วยกับการนำหลัก "บวร" คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ โดยร่วมกันนำการบูรณาการหลักพุทธธรรมมาป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 น้อยที่สุดคือ ในท้องถิ่นของท่านเคยเกิดความขัดแย้งหรือความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น และวันเวลาที่แปรเปลี่ยนไปสามารถลดความขัดแย้งหรือการแก้แค้นลงได้เอง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.54

3 บูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น บูรณาการจากฐานรากทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งประเทศไทยเป็นสังคมที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา และนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาหล่อหลอมจิตใจ มีความเชื่อและปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมไทยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรง สื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบเชิงลบ และสังคมไทยถามหาแนวทางแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งจากรากฐานวัฒนธรรมไทยนำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งการเมืองใหม่ ธรรมาธิปไตย คือ การนำหลักธรรมมาบูรณาการกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยส่งผลให้การเมืองท้องถิ่นไทยลดความรุนแรงลง ทั้งนี้การลดการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องที่ต้องมีการรณรงค์ทำความเข้าใจแก่ทุกฝ่าย มีการส่งเสริมกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อให้มีการลดกระแสความขัดแย้ง อันจะนำไปสู่เหตุการณ์ต่างๆ(พระครูไพศาลวัฒน์คุณ, 2558)

แนวทางแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่นจากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเริ่มจากการตัดวงจรอิทธิพลนักการเมืองที่มีต่อประชาชน ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทางสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ นำหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึงความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ บริโภคเพื่อให้ร่างกายมั่นคงดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไป ฉะนั้น ความพอดีหรือสายกลาง อยู่ที่คุณภาพชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ เพราะว่าผู้ที่เป็นชาวพุทธพิจารณาเข้าใจความหมายของการบริโภคว่าเพื่อความมีสุขภาพดี เพื่อเกื้อกูลต่อการมีชีวิตที่ดี เพื่ออยู่เป็นสุข ส่วนความพอดีหรือมัชฌิมา คือไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ในที่นี้เป็นหลักสำคัญที่ตัดสินพฤติกรรมมนุษย์ของพุทธศาสนาย่อมส่งผลให้กิจกรรมทางการเมือง การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองท้องถิ่นโดยไม่มุ่งหวังเพื่อกอบโกยประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง จึงไม่มีการเบียดเบียนผู้อื่นสืบเนื่องถึงความเป็นมัชฌิมาก็คือ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นการไม่สร้างความเดือดร้อนขึ้นมาเมื่อต้องแข่งขันเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง หากต้องให้ตนเองเดือดร้อนหรือให้ครอบครัวและบุคคลอื่นเดือดร้อน ก็จะเป็นประเด็นขึ้นมาได้ เพราะถ้าพ่ายแพ้ก็จะลำบาก ถ้าชนะก็สร้างศัตรู การทำให้ประชาชนเข้าใจเจตนารมณ์ของการปกครองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถที่ประชาชนพึงพอใจเข้ามาบริหาร และบุคคลเหล่านั้นย่อมดำรงอยู่ซึ่งหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีทั้งยังต้องรู้ถึงหลักการทางเศรษฐศาสตร์เรื่องปากท้องของประชาชนด้วย(สนอง นกเส้ง, 2558)

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง บนพื้นฐานการใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์ แสดงออกตามหลักธรรมเป็นธรรมาธิปไตย ที่เชื่อว่าจะทำให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารด้วยปัญญาแล้วจึงแสดงออก มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปฏิบัติเมื่อแสดงออกทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยด้วยหลักอริยสัจ และอริยมรรค ตามด้วยไตรสิกขา ที่ต้องด้วยให้ทั้งนักการเมืองและประชาชนลงมือปฏิบัติเองด้วยตนเองจึงจะนำไปสู่การลดความรุนแรงทางการเมือง

ส่วนปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองหากมองโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วถือเป็นเรื่องปกติ เพราะเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั้งสิ้น แต่ความขัดแย้งก็ไม่ใช่ความรุนแรง เนื่องจากความขัดแย้งทางการเมืองถือว่าเป็นปัญหาสังคมอย่างหนึ่งเท่านั้น และอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหาร นักปกครองซึ่งพระพุทธองค์ได้แสดงว่า เป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหารปรากฏในพระคัมภีร์ศาสนาหลายแห่งด้วยเช่นกัน

5. อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

1. สาเหตุของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเกิดความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

ความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา มิได้มีสาเหตุจากความขัดแย้งส่วนตัวเท่านั้น แต่มีสาเหตุจากนักการเมืองท้องถิ่นมีความต้องอำนาจเพื่อเข้าสู่การครอบครองเงิน แสวงหาผลประโยชน์ แอบอิงกับแหล่งที่มาของอำนาจอันชอบธรรม คือ ประชาชน การอิงแอบอำนาจประชาชน ครองใจประชาชน การแย่งชิงมวลชน สร้างความได้เปรียบทางการเมืองเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการมีส่วนร่วมของประชาชนทางการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเกิดโดยความเต็มใจหรือไม่เต็มใจ ประสบผลสำเร็จหรือไม่ประสบผลสำเร็จ ใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย มีผลอิทธิพลต่อการเมืองท้องถิ่น สำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย สอดคล้องกับ(จิรายุ ทรัพย์สิน, 2545) ที่ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาประชาธิปไตย: ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการ ปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า การเมืองการปกครองท้องถิ่นสุรินทร์ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น ประชาชนในท้องถิ่นรู้จัก ตนเองและมีความผูกพัน ห่วงใยและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและพัฒนาในลำดับต่อไป

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นของประชาชนในจังหวัดปทุมธานีและพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกิจกรรมตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้ง ระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง และภายหลังการเลือกตั้ง ดังจะสอดคล้องกับกิจกรรมเหล่านี้คือ การออกเสียงเลือกตั้ง การรณรงค์หาเสียง การกระทำของแต่ละบุคคลเป็นเอกเทศต่อปัญหาทางการเมืองและสังคม การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงและอาจเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่นจากจุดเริ่มต้นไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงจนถึงพัฒนาการสู่การเพิ่มความรุนแรงทางการเมือง ได้แก่ 1) การแสดงตนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง 2) การช่วยรณรงค์หาเสียง 3) การเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง 4) กิจกรรมทางการเมือง 5) กิจกรรมสร้างสถานการณ์ 6) การสร้างกลุ่มพลังอำนาจลับ ใน 6 รูปแบบนี้มีข้อ 5 ที่เป็นกิจกรรมสร้างสถานการณ์อันนำไปสู่ความรุนแรงและมีการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน จะพบว่าการจัดกิจกรรมของกลุ่มทั้งผิดกฎหมายและถูกกฎหมายเป็นการแสดงออกทางการเมือง ได้แก่ 1) การลอบทำร้ายบุคคลสำคัญทางการเมืองฝ่ายตรงข้าม กล่าวโจมตีนักการเมืองฝ่ายตรงข้าม การทำร้ายร่างกายด้วยการชกต่อย ซึ่งเกิดขึ้นแก่นักการเมืองและหัวหน้าคะแนนทุกครั้งเมื่อมีการหาเสียงเลือกตั้ง 2) การประท้วงเป็นการแสดงออกของประชาชน กลุ่มการเมืองเน้นใช้ความรุนแรงและทำกันเป็นกลุ่ม โดยอาศัยสภาพปัญหาทางสังคมมากระตุ้นให้เกิดพลังร่วมของประชาชนและสังคม โดยเฉพาะการไม่เข้าถึงข้อมูล

ถูกต้องของประชาชนมาช่วยให้เกิดการ ประท้วง เรียกร้องความต้องการ ภาวะทางเศรษฐกิจหรือ การครองชีพประเทศไทยบางช่วงทางเศรษฐกิจดีและมีความมั่งคั่ง เปิดโอกาสประชาธิปไตยได้มาก ช่วงประเทศไทยมีเศรษฐกิจไม่ดีและความมั่งคั่งโดยรวม ลดลง ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วน ร่วมเรียกร้องทางการเมืองมากขึ้น สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวว่า ปัจจุบัน กระแสการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เน้นการกระจายอำนาจการปกครองสู่ ท้องถิ่นก็เป็นส่วน หนึ่งที่ทำให้เกิดความสงสัยกันว่า กลับกลายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อให้เกิดความรุนแรงต่อการแข่งขัน แก่งแย่งตำแหน่งหน้าที่ และขัดขวางผลประโยชน์ที่คนชั้นกลางในชุมชนต่างมุ่งแสวงหาตำแหน่งใน การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะต้องการอำนาจทางการบริหาร ซึ่งอาจจะเอื้อให้เกิดธุรกิจ การเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์และระบบหัวคะแนน เพื่อที่จะถอนทุนคืน จากการใช้เงินในการหา เสียง เพื่อเข้าสู่อำนาจในท้องถิ่น (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2543)

2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น โดย ภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ หลังเลือกตั้ง รองลงมาคือ ช่วงเลือกตั้ง น้อย ที่สุดคือ ก่อนการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ก่อนการ เลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ชอบการใช้ วิธีการที่แยบยลของนักการเมืองท้องถิ่นเพื่อให้ได้ชัยชนะคู่แข่งในการเลือกตั้ง รองลงมาคือ ท่าน คิดว่านักการเมืองท้องถิ่นที่มีญาติพี่น้องมาก มีตระกูลดัง มีบารมีมาก มักจะได้รับการเลือกตั้งเสมอ

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงการ เลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเชื่อว่าจะจะมีการนำหลัก พุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์หาเสียงของผู้สมัคร ควรจะมีการตั้งกติการายาที่ชัดเจนโดยการรับทราบของประชาชนใน ท้องถิ่นที่มีการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ปัญหาความรุนแรงของการเมืองท้องถิ่น ช่วงหลัง การเลือกตั้ง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเข้าใจถึงแนวทางการ แก้ปัญหาความรุนแรงในการเมืองท้องถิ่นที่ต้องอาศัยหลักคุณธรรม หลักนิติธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า มาดำเนินการด้วยจึงจะช่วยลด ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาความรุนแรงลงได้ รองลงมาคือ ท่านเห็นด้วยกับการนำหลัก "บวร" คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาใช้ โดยร่วมกันนำการบูรณาการหลักพุทธธรรมมาป้องกันและแก้ปัญหาความ รุนแรงในการเมืองท้องถิ่นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3 บูรณาการหลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น

หลักพุทธธรรมในการแก้ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น บูรณาการจากฐาน วัฒนธรรมไทยที่เป็นสังคมยอมรับและนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาหล่อหลอมจิตใจ เชื่อและ ปฏิบัติตามคำสอนในมายาวนาน วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย จึงเกี่ยวโยง

สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมไทยเกิดความขัดแย้งทางการเมืองรุนแรง สื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ได้รับผลกระทบเชิงลบ และสังคมไทยถวิลหาแนวทางแก้ปัญหา ความรุนแรงทางการเมืองท้องถิ่น หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นอีกทางเลือกหนึ่งจากรากฐาน วัฒนธรรมไทยนำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งการเมืองใหม่ ธรรมาธิปไตย คือ การนำ หลักธรรมมาบูรณาการกับการแสดงออกทางการเมืองของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยส่งผลให้ การเมืองท้องถิ่นไทยลดความรุนแรงลง เริ่มจากการตัดวงจรอิทธิพลนักการเมืองที่มีต่อประชาชน ด้วยวิธีการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทางสังคม ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ นำ หลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ คือ มัตตัญญูตา ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดีในการบริโภค หมายถึง ความพอดีที่ให้คุณภาพของชีวิตมาบรรจบกับความพึงพอใจ บริโภคเพื่อให้ร่างกายมั่นคงดำรงอยู่ได้ เพื่อให้ชีวิตดำเนินไป เพื่อกำจัดทุกขเวทนาเก่า เพื่อป้องกันมิให้มีทุกขเวทนาใหม่ เพื่อเกื้อหนุนชีวิต อันประเสริฐ เพื่อเกื้อกูลต่อชีวิตที่ดั่งาม เวลาบริโภคจะต้องเข้าใจความหมายอย่างนี้ และบริโภคให้ ได้ผลตามความมุ่งหมาย แล้วความพอดีก็อยู่ที่นี้ ฉะนั้น ความพอดีหรือสายกลางอยู่ที่คุณภาพชีวิต มาบรรจบกับความพึงพอใจ เพราะว่าผู้ที่เป็นชาวพุทธพึงพิจารณาเข้าใจเกี่ยวกับการบริโภคว่าเพื่อความ มีสุขภาพดี เพื่อเกื้อกูล ต่อการมีชีวิตที่ดี เพื่ออยู่เป็นสุข

การแสดงออกทางการเมืองของประชาชนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารด้วยปัญญาแล้วจึงแสดงออก มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นปฏิบัติเมื่อแสดงออกทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย ได้แก่ หลักการวิเคราะห์ข้อสารยุค ดิจิตอล ทั้งจริงและเท็จ ด้วย อริยสัจ ความจริงอันที่สัมพันธ์กัน 4 ประการ 1) ทุกข์ 2) สมุทัย 3) นิโรธ 4) มรรค หรืออริยมรรคมีองค์ 8 วิธีการปรับการแสดงออกที่ไม่ยึดติดกับตัวตน พวกพ้อง เน้นเรียนรู้ถอดบทเรียนตามไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องลงมือปฏิบัติด้วยประชาชนเองเริ่ม ที่ตนเองจึงจะไปสู่การลดความรุนแรงทางการเมือง สอดคล้องกับ ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์การศึกษาตามหลักไตรสิกขา” ผลการศึกษา พบว่า สารสำคัญของหลัก ไตรสิกขามี 3 อย่าง คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การศึกษาตามหลักไตรสิกขามีส่วนประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ การจัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ การสร้างสัมมาทิฐิ การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขา และการวัดและประเมินผลการศึกษาตามหลักไตรสิกขา หลักไตรสิกขามีที่มาอยู่ใน วัชชี ปุตตสูตร ทุติยสิกขัตตยสูตร และตติยสิกขาสสูตร กำเนิดการศึกษาสมัยพุทธกาลเริ่มจากกลุ่มปัญจ วัคคีย์ ผู้ศึกษาสมัยพุทธกาลแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มบรรพชิตและกลุ่มคฤหัสถ์ ทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีการ กำหนดคุณสมบัติไว้แตกต่างกันด้วย ขอบเขตของการศึกษาในพระพุทธศาสนารวมอยู่ในหลัก ไตรสิกขา การเรียนการสอนในสมัยพุทธกาลมีลักษณะเป็นแบบ มุขปาฐะ การศึกษาตามหลัก ไตรสิกขามีขั้นตอนดำเนินการที่สำคัญอยู่ 4 ประการ คือ จัดหาหรือสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ สร้าง สัมมาทิฐิ ฝึกตามหลักไตรสิกขา วัดและประเมินผลตามหลักไตรสิกขา

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาลังคมอย่างหนึ่ง นั้นอาจจะมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาด อุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหาที่ตามทัศนะของพุทธศาสนาแล้วจะต้องเริ่ม

จากผู้ที่ต้องการจะลงสมัครรับเลือกตั้ง เพราะเมื่อการเป็นนักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหารนักปกครอง ซึ่งเป็นไปอย่างที่ว่าพระพุทธรองค์ได้แสดงว่าเป็นคุณสมบัติของนักปกครองหรือผู้บริหาร ซึ่งได้แสดงไว้ใน อรรถกถาอัฐกนิบาตอังคตตรนิกาย มีใจความว่าผู้ปกครองหรือนักบริหารนั้นจะต้องทำนุบำรุงประชากรด้วยหลักธรรมที่เรียกว่าราชสังคหวัตถุ ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับและปฏิเสธเบื้องหน้าเบื้องหลังของนักการเมืองที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารองค์กร

6. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชาชน สนับสนุนให้ประชาชนระดับฐานรากพึ่งพาตนเอง และสร้างองค์กรชุมชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
2. รัฐบาลควรสนับสนุนการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับการแสดงบทบาททางการเมืองในท้องถิ่นที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ประชาชนและองค์กรชุมชนต้องค้นหาความต้องการพึ่งพาตนเองทางธุรกิจชุมชน และจัดทำ แผนพัฒนาธุรกิจชุมชนเสนอต่อรัฐบาล
2. รัฐบาลควรสนับสนุนเชื่อมโยงกับหน่วยงานในท้องถิ่น ส่งเสริมธุรกิจชุมชนที่องค์กรชุมชนและ ประชาชนเสนอมา เพื่อให้ประชาชนได้ขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ลดการพึ่งพานักการเมืองท้องถิ่นน้อยลง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาธุรกิจชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับการแสดงบทบาททางการเมืองของประชาชนฐานราก
2. การแสดงบทบาททางการเมืองตามหลักธรรมาธิปไตยในบริบทของสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2551).
 โกวิท พวงงาม. (2544). *การปกครองท้องถิ่นไทย หลักการและมติใหม่ในอนาคต*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์.
 จิรายุ ทรัพย์สิน. (2545). *การพัฒนาประชาธิปไตย : ในมิติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษาการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ รายงานการวิจัย*. สุรินทร์ : ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์,

- ปิยะนุช เงินคล้าย. (2540). “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน: ศึกษาเปรียบเทียบประชาชนในเขตเมืองกับประชาชนในเขตชนบท” รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เสาวนิตย์ ชัยมุสิก. (2542). *การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อประกันคุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บุ๊คพ้อยท์.

ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียน
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ
 DECISION-MAKING ABILITY IN SCIENCE OF MATHAYOM SUKSA 3
 STUDENTS TAUGHT THROUGH YONISOMANASIKAN APPROACH.

พระทวีศักดิ์ แดงขาวเขียว* สุทธิกัญจน์ ทิพย์เกษร**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระเจ้านันทนหลวง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 29 รูป เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2) แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 3) แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละ และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2. นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

* หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษา (วิทยาศาสตร์ศึกษา)
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** ภาควิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำสำคัญ: ความสามารถในการตัดสินใจ; การสอนแบบโยนิโสมนสิการ; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ABSTRACT

The purposes of this research study were 1) to study the Decision-making ability in science of mathayom suksa 3 students taught through *Yonisomanasikan* Approach and 2) to study the science learning achievement of mathayom suksa 3 students taught through *Yonisomanasikan* Approach. The population of this study was 29 mathayom suksa 3 students of Phrapariyattidhamma *Prajaotonluang* school, Banghong District, Lamphun Province during the second semester of the academic year 2016. The instruments used in this study consisted of 1) Learning management plans taught through *Yonisomanasikan* Approach on the topic of Environmental and Resource 2) The Decision-making ability in science test and 3) The science learning achievement test on the topic of Environmental and Resource. Statistics used in the data analysis included mean, mean of percentage and standard deviation by using computer program. Research findings were as follows :

1. The average of decision-making ability in science post-test score of the students taught through *Yonisomanasikan* Approach was higher than that of pre-test ones.
2. The average of science learning achievement post-test score on the topic of Environmental and Resource of the students taught through *Yonisomanasikan* Approach was higher than that of pre-test ones.

Keywords: Decision-making ability; *Yonisomanasikan* Approach; chievement; mathayom suksa 3 students

1. บทนำ

การศึกษานั้นเป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะถือได้ว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนาซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นที่สุดต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ ดังที่ท่านพระธรรมปิฎก (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543) ได้กล่าวว่า “การศึกษาไม่ใช่เพียงเครื่องมือพัฒนาเท่านั้น แต่มันเป็นตัวการในการพัฒนาทีเดียว” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่คนของประเทศใดประเทศหนึ่งจะพัฒนาไปในทิศทางเช่นใด จึงขึ้นอยู่กับการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้วิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต เพราะวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับทุกคนทั้งในชีวิตประจำวันและการงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนเทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้และผลผลิตต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตและการทำงาน เหล่านี้ล้วนเป็นผลของความรู้วิทยาศาสตร์ ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์อื่น ๆ

วิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์ ได้พัฒนาวิธีคิด ทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ วิจัย มีทักษะสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพที่ตรวจสอบได้ วิทยาศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based society) ดังนั้นทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้รู้วิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ซึ่งการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์มุ่งหวังให้นักเรียนได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการในการสืบเสาะหาความรู้ และการแก้ปัญหาที่หลากหลาย ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

จากการรายงานผลการประเมินผลนักเรียนร่วมกับนานาชาติ (Programme for International Student Assessment หรือ PISA) ที่จัดขึ้นโดยองค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือที่เรียกว่า OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินว่านักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับ จะได้รับการเตรียมพร้อมความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการเป็นประชาชนที่มีคุณภาพในอนาคต และมีส่วนร่วมสร้างสังคมได้หรือไม่ เพียงใด โดยการประเมินแบ่งเป็นสามระยะ โดยระยะที่ 3 (PISA ปี 2006-2015) โดยเน้นวัดสมรรถนะ 3 ด้าน คือ ด้านการอ่าน ด้านคณิตศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์ พบว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 50 มีคะแนนด้าน

คณิตศาสตร์ คะแนน 427 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 494 คะแนน มีคะแนนด้านการอ่าน 441 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 496 คะแนน มีคะแนนด้านวิทยาศาสตร์ 444 คะแนน จากค่าเฉลี่ย 501 คะแนน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหาของเด็กไทยอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานนานาชาติ ดังนั้นการเรียน การสอนวิชาวิทยาศาสตร์จึงควรเน้นวิธีการสอนที่ให้นักเรียนเป็นสำคัญ และฝึกให้นักเรียนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น เพื่อให้ นักเรียนสามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

การคิดแก้ปัญหาคือว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของการคิดทั้งหมด เนื่องจากเป็นพื้นฐานของความคิดอื่น และเป็นความสามารถในการคิดที่สำคัญและจำเป็นของมนุษย์ที่อยู่ในภาวะสังคมปัจจุบัน ทำให้ความสามารถในการแก้ปัญหา ถูกกำหนดให้เป็นสมรรถนะสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องเกิดขึ้นกับนักเรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 ความสามารถในการแก้ปัญหานั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความรู้ และการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา ดังที่ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปเกี่ยวกับการแก้ปัญหาคือเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนของสมองที่ต้องอาศัยสติปัญญา ทักษะ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดการรับรู้ พฤติกรรมต่าง ๆ ประสบการณ์เดิม ทั้งทางตรงและทางอ้อม มโนคติ กฎเกณฑ์ ข้อสรุป การพิจารณา การสังเกตเพื่อหาแนวทางปฏิบัติให้ปัญหานั้นหมดไปและบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ นอกจากนี้ ภพ เลหาไพบูลย์ (ภพ เลหาไพบูลย์, 2542) กล่าวถึงความสำคัญของการแก้ปัญหาคือการสร้างความรู้ทางวิทยาศาสตร์ว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้มาจากการนำกระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการสืบค้นแก้ปัญหาสิ่งที่สงสัยให้ชัดเจนและความรู้ความเข้าใจของปัญหาทำให้เกิดมโนคติ” จะเห็นได้ว่าหากนักเรียนเป็นผู้ที่มีความสามารถในการแก้ปัญหา จะทำให้สามารถหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ดี ดังนั้นหากมีการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โดยพยายามสร้างสถานการณ์หรือปัญหาให้นักเรียนได้ฝึกการคิด พิสูจน์และตรวจสอบหาคำตอบของปัญหาบ่อยๆ ย่อมจะทำให้นักเรียนเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และสามารถนำหลักการคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจริงได้ ในการแก้ปัญหานั้นจะต้องมีกระบวนการในการตัดสินใจว่าจะเลือกแก้ปัญหาคด้วยวิธีการใดจึงจะดีที่สุด ซึ่งจะทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องต่อชีวิตของตนเอง และต่อสภาพแวดล้อม ทั้งทางสังคมทางธรรมชาติ ย่อมเกิดความดีงาม และมีความสุขที่แท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555) จึงถือได้ว่า การตัดสินใจเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา ดังที่ วณิช สุธารัตน์ (วณิช สุธา, 2547) ได้กล่าวว่า “การตัดสินใจถือได้ว่าเป็นวิธีการคิดแก้ปัญหาเมื่อบุคคลเกี่ยวข้องกับทางเลือกที่มีอยู่หลายทาง การตัดสินใจจึงถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดแทรกอยู่ในการดำเนินชีวิต เป็นวิธีการคิดแบบหนึ่งซึ่งถือว่ามี ความสำคัญยิ่ง และเป็นหนึ่งของกระบวนการแก้ปัญหามากมาย” และ Beyer (1987)

กล่าวถึงการสอนให้นักเรียนตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย (Define the Goal) เป็นการบอกถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการตัดสินใจแก้ปัญหา ขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก (Identify Alternatives) เป็นการระดมทางเลือกหรือระดมวิธีที่ใช้แก้ปัญหาโดยการศึกษาจากกรณีและทางเลือกที่เหมือนกันหรือแตกต่างกัน ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก (Analyze Alternatives) เป็นการสำรวจจุดมุ่งหมาย วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของทางเลือกแต่ละทางที่ได้ระบุไว้โดย คำนึงถึงผลที่ตามมาทั้งในระยะยาวและระยะสั้น ค่าใช้จ่ายและทรัพยากรที่ใช้ ขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก (Rank Alternatives) เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของทางเลือกจากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของทางเลือกแต่ละทาง ขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด (Choose the Best Alternative) เป็นการตัดสินใจเลือกวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การตัดสินใจจะต้องผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ การตัดสินใจบรรลุตามจุดมุ่งหมายและสามารถเลือกทางปฏิบัติที่ทำให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ซึ่งพอจะสรุปเป็นขั้นตอน คือ ทำความเข้าใจกับตัวปัญหาที่แท้จริง รวบรวมข้อมูลเพื่อให้สามารถอธิบายประเด็นปัญหาได้ กำหนดทางเลือกและทางออกสำหรับสถานการณ์ไว้หลายๆ ทาง วิเคราะห์เปรียบเทียบผลดีผลเสียของทางเลือกและตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด ซึ่งการสอนให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาและมีกระบวนการตัดสินใจในการรับหรือเลือกใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างเหมาะสมจึงมีความสำคัญ ดังที่ ประมวล ศิริพันธ์แก้ว (ประมวล ศิริพันธ์แก้ว, 2540) ได้เสนอเป้าหมายสำคัญในการสอนวิทยาศาสตร์ไว้ประการหนึ่งสรุปได้ว่า การสอนวิทยาศาสตร์ต้องให้นักเรียนสามารถนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาและตัดสินใจเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นความสามารถในการตัดสินใจจึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญในการพัฒนาควบคู่กับความสามารถในการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้แนวทางที่ดีที่สุด ซึ่งการตัดสินใจและการแก้ปัญหาเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญาและการคิดเราอาจไม่สามารถตัดสินใจหรือแก้ปัญหาได้ถ้าปราศจากการคิด การคิดจึงเป็นพฤติกรรมภายในที่ซับซ้อนซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมนุษย์ได้มีการพัฒนาทางสติปัญญาในระดับสูงเท่านั้น สิ่งสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนการสอนคือ ต้องเน้นให้นักเรียนรู้จักใช้กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยเฉพาะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ในการตัดสินใจรับข้อมูลข่าวสาร และความรู้ แล้วนำไปใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เมื่อรู้จักคิด คิดเป็น เข้าใจ คิดเห็นดีงาม ถูกต้องตรงตามความจริงแล้ว การคิด การพูด การกระทำ และการแสดงออกหรือปฏิบัติการต่างๆ ก็ถูกต้องดีงาม เกื้อกูล นำไปสู่การดับทุกข์ แก้ไขปัญหาได้ จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การตัดสินใจและการ

แก้ปัญหาได้จะต้องมีความสามารถในการคิด ซึ่งการสอนรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมการคิด คือ การสอนแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นการพัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และเป็นการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกแยะและนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์มีโอกาสคิดและแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญาและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (ทีศนา แคมมณี, 2556) ในทัศนะของพระราชวรานีได้ประมวลวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการไว้ 10 วิธี ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบหรือกระจายเนื้อหา วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา วิธีคิดแบบแก้ปัญหาหรือวิธีคิดแบบอริยสัจสี่ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์หรือคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน และวิธีคิดแบบวิวิธชาต (สมน อมรวิวัฒน์, 2530)

วิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการที่เสนอโดย สมน อมรวิวัฒน์ เป็นวิธีหนึ่งที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจได้ ซึ่งสามารถสรุปขั้นตอนการสอนได้ดังนี้ คือ 1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยที่ครูปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน หลังจากนั้นจะมีการเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2. ขั้นสอน ครูจะเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่างๆ แนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล และครูฝึกการรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ กระตุ้นให้นักเรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด สรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา หลังจากนั้นให้นักเรียนดำเนินการเลือกและตัดสินใจ 3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การปฏิบัติทุกขั้นตอน ร่วมกันอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้สรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน และครูจะวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งรูปแบบการสอนดังกล่าวสามารถส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจได้ และยังเป็น การเพิ่มความรู้ควบคู่คุณธรรมทางจิตใจไปด้วย

จากความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการจัดการเรียนการสอน วิชาวิทยาศาสตร์นั้นสามารถนำเอาวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ได้ โดยผู้วิจัยได้เลือกศึกษากับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 3 ที่เรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากเป็นเนื้อหาที่นักเรียนสัมผัสได้ในชีวิตประจำวัน เพราะมนุษย์เรามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างใกล้ชิด ทั้งในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้ใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นบ่อเกิดแห่งปัจจัยสี่และเครื่องอำนวยความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หากทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดเกิดมีความผิดปกติ ย่อมจะส่งผลไปยังการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นอกจากนั้นยังเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาปัญญากระบวนการคิด และความสามารถในการตัดสินใจในการแก้ปัญหาซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาของนักเรียนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ
2. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) โดยผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ไว้ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพระปริยัติธรรมพระเจ้าตนหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 จำนวนทั้งหมด 29 รูป
2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย คือ การศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

3.3 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาขอบข่ายเนื้อหาและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนของ สุนน อมรวิวัฒน์ และศึกษาความสามารถในการตัดสินใจตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) จากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้น ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย อันได้แก่ 1. แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 2. แบบทดสอบวัดความสามารถในการตัดสินใจ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 3. แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

1.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยผู้วิจัยศึกษาขอบข่ายเนื้อหาและวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนของ สุนน อมรวิวัฒน์ และความสามารถในการตัดสินใจตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) หลังจากนั้นได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 5 แผน ระยะเวลาในการสอน 14 ชั่วโมง ซึ่งสอดคล้องกับกับเนื้อหาที่กำหนดไว้ สามารถสรุปขั้นตอนการสอนได้ดังนี้ คือ 1. ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับนักเรียน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยที่ครูปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตรต่อนักเรียน หลังจากนั้นจะมีการเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2. ขั้นสอน ครูจะเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่องประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่างๆ แนะนำแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล และครูฝึกการรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ โดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือของการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์ กระตุ้นให้นักเรียนคิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ และสรุปความคิด สรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่าโดยวิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลอง ทดสอบ จัดเป็นทางเลือกและทางออกของการแก้ปัญหา หลังจากนั้นให้นักเรียนดำเนินการเลือกและตัดสินใจ 3. ขั้นสรุป ครูและนักเรียนรวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การปฏิบัติทุกขั้นตอน ร่วมกันอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้สรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน และครูจะวัดและประเมินผลการเรียนการสอน จากนั้น

นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข จนได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ มีค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.925

1.2 แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับความสามารถในการตัดสินใจ หลังจากนั้นได้ดำเนินการสร้างแบบวัดความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาวิทยาศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วยโจทย์เป็นสถานการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีลักษณะเป็นข้อความ ข้อมูล และภาพ จำนวน 6 สถานการณ์ ซึ่งในแต่ละสถานการณ์ประกอบด้วยข้อคำถาม 5 ข้อที่วัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ตามพฤติกรรมบ่งชี้ตามขั้นตอนของ Beyer (1987) ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก ขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก ขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด โดยกำหนดเวลาในการทำแบบวัดฯ 90 นาที จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.996 แล้วจึงนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร (Try out) คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 29 รูป และนำมาวิเคราะห์ได้ค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) = 0.997 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.79-1.00 และค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.40-0.54

1.3 แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา สารและมาตรฐานการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อใช้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยวิเคราะห์พฤติกรรมตามแนวคิดของ Klopfer (1971) ทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านความรู้และความจำ ด้านความเข้าใจ ด้านทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และด้านการนำความรู้และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ เป็นแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 60 ข้อ จากนั้นนำแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน พิจารณาตรวจสอบเพื่อหาข้อบกพร่องและให้ข้อเสนอแนะแล้วปรับปรุงแก้ไข ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความสอดคล้อง (IOC) = 0.998 แล้วจึงนำไปทดลองใช้กับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มประชากร (Try out) คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบาลีสาธิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 29 รูป และนำมาวิเคราะห์เพื่อคัดเลือกแบบวัดที่มีค่าสถิติผ่านเกณฑ์ที่ยอมรับได้จำนวน 30 ข้อ ได้ค่าความ

เชื่อมั่น KR-20 = 0.96 ค่าอำนาจจำแนกอยู่ในช่วง 0.21-0.93 และค่าความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.28-0.79

2. ก่อนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน ผู้วิจัยได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มละ 5 รูป คละความสามารถซึ่งในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยนักเรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยพิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียนในภาคเรียนที่ผ่านมา กำหนดหมายเลขประจำกลุ่มและหมายเลขสมาชิกให้กับนักเรียนแต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นปฐมนิเทศนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูและนักเรียน รวมไปถึงรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับประชากรโดยใช้แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้วเก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดสอบก่อนเรียนเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้การสอนด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 5 แผน ใช้เวลาทั้งหมด 14 ชั่วโมง

5. เมื่อเสร็จสิ้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยทำการทดสอบกับประชากรหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ฉบับเดิม จากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดสอบหลังเรียนเพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไป

6. นำคะแนนที่รวบรวมได้จากแบบวัดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนการสอนมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติและแปลผลข้อมูลต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มประชากร

2. หาค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยร้อยละและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนกลุ่มประชากร

4. ผลการศึกษา

4.1 ผลการศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ปรากฏผลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนความสามารถ ในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (คะแนนเต็ม 90 คะแนน)

ความสามารถในการ ตัดสินใจในวิชา วิทยาศาสตร์	N	μ	σ	μ ร้อยละ
ก่อนเรียน	29	23.38	19.77	25.98
หลังเรียน	29	76.66	12.59	85.18

จากตารางที่ 1 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่เรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ตามพฤติกรรมบ่งชี้ในขั้นตอนของ Beyer (1987) ที่กำหนดไว้พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 23.38 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 25.98 ซึ่งความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับปรับปรุง และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 76.66 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 85.18 ซึ่งความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์ โดยได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการมีความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์สูงขึ้น

4.2 ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ปรากฏผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าเฉลี่ยร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ก่อนและหลังได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ (คะแนนเต็ม 30 คะแนน)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	μ	σ	μ ร้อยละ
ก่อนเรียน	29	12.31	4.20	41.03
หลังเรียน	29	21.10	4.54	70.33

จากตารางที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2555 : 22) พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 12.31 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 41.03 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 21.10 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 70.33 ซึ่งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่านักเรียนที่เรียน ในรายวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วย การเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์สูงขึ้น

5. อภิปรายผลผลการศึกษา

5.1 ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการสามารถพัฒนาให้นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนก็ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ ดังนี้

1) ชัยนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน ในขั้นนี้จะมีการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับระดับของชั้นเรียน วัยของนักเรียน โดยครูจะให้นักเรียนนั่งทำสมาธิ และฟังเสียงดนตรีบำบัดหรือหลักธรรมะ ก่อนเรียน 5 นาที เพื่อให้ นักเรียนมีจิตที่มีสมาธิพร้อมกับการเรียนรู้ และในขั้นนำนี้ครูจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน โดยการที่ครูเป็นกัลยาณมิตร กล่าวคือ ครูจะทำตนให้เป็นที่เคารพ รักของนักเรียนโดยมีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพจิตดี มีความมั่นใจในตนเอง ซึ่งจะทำให้ นักเรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ หลังจากนั้นครูจะเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจเพื่อนำเข้าสู่ บทเรียนโดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การตั้งคำถามกระตุ้นให้คิด นำรูปภาพที่น่าสนใจ เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ หรือจากการสอบถามนักเรียนเกี่ยวกับประเด็นที่เคยสงสัย กระตุ้น ยั่วยุให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น และอยากนำเสนอความคิดเห็นของตนเอง จาก การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่านักเรียนให้ความสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ส่งผลให้นักเรียนเกิดความตื่นตัวในการ เรียนรู้ กล้าแสดงออก เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้อันนำไปสู่การพัฒนาให้นักเรียนเกิด ปัญญาสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ที่ได้กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เริ่มต้นการ สอนด้วยศรัทธา คือการจัดห้องเรียนหรือสถานที่เรียนที่ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวครู เนื้อหาที่เรียน และวิธีการเรียนว่าจะเกิดประโยชน์สูงสุด ครูต้องเป็นกัลยาณมิตรคือ เป็นผู้รู้ มีมารยาททั้งดงาม เปี่ยมด้วยคุณธรรมและมีความสามารถในการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน เกิดฉันทะมีความพากเพียร ขยันมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ จึงมีการพัฒนาการคิดด้วยวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกคายและ นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง แสดงออกอย่างถูกวิธี ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้ศิษย์เกิดปัญญา และแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมก็เป็นผลมาจาก ความสามารถในการตัดสินใจ เช่นเดียวกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2555) ที่ กล่าวไว้ว่า ความก้าวหน้าไปในมรรคาแห่งความดีงามสู่จุดหมายแห่งชีวิต จะเป็นไปได้อย่าง สมฤทธิ์ผลมากที่สุด ต้องอาศัยปัจจัยสอง คือปัจจัยทางสังคม คือ ความมีกัลยาณมิตร และ ปัจจัยภายในตัวบุคคลที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ เพราะว่าคนทั่วไปจะต้องอาศัยปัจจัยทาง สังคมเป็นทั้งเครื่องจุดชนวนความรู้จักคิดที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการในเบื้องต้น และเป็น เครื่องประคับประคองคอยเสริมเติมและกระตุ้นโยนิโสมนสิการนั้นในระหว่างก้าวเดิน คืบหน้าต่อ ๆ ไป ซึ่งจะทำให้เกิดความประพฤติปฏิบัติและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ ช่วย หนุนและเสริมซึ่งกันและกัน

2) ชัยสอนในชั้นสอนนี้เมื่อครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียน แนะนำ แหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล ครูจะให้นักเรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล และมีการจัด

กิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียนคิดลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์ คิดตามแบบโยนิโสมนสิการ อันได้แก่ (1) วิธีคิดแบบสืบ-สาวเหตุปัจจัย (2) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบหรือกระจายเนื้อหา (3) วิธีคิดแบบอริยสัจหรือวิธีคิดแบบแก้ปัญหา (4) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เพื่อให้เกิดการคิดตามกระบวนการตัดสินใจของ Beyer (1987) มี 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ ขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก ขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก และขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุด ในการทำใบกิจกรรมของนักเรียนจะต้องใช้วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่สอดคล้องกับเรื่องที่นักเรียนศึกษามาคิดพิจารณา เพื่อให้เกิดกระบวนการตัดสินใจตามขั้นตอนของ Beyer (1987) ดังนี้ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบอริยสัจ (ขั้นที่ 1 กำหนดปัญหา หรือขั้นทุกข์) วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ โดยวิธีคิดที่กล่าวข้างต้นนี้จะทำให้นักเรียนมีการพิจารณาว่าปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มีปัญหาอะไร แยกแยะประเด็นออกมา เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป เมื่อนักเรียนได้ปัญหาแล้ว นักเรียนก็จะสามารถกำหนดเป้าหมายในการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ ซึ่งตรงกับขั้นที่ 1 กำหนดเป้าหมาย ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) เมื่อมีการกำหนดเป้าหมายแล้วนักเรียน ก็จะมีการระบุทางเลือกของการตัดสินใจแก้ปัญหา ตามขั้นที่ 2 ระบุทางเลือก ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) ซึ่งเป็นการระดมทางเลือกหรือระดมวิธีที่ใช้แก้ปัญหาโดยขั้นนี้นักเรียนจะใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ ในขั้นที่ 2 ตั้งสมมติฐาน หรือขั้นสมมุติให้ได้คำนึงถึงสาเหตุของปัญหานั้น ๆ ว่าควรแก้ไขอย่างไร และก็ตรงไหน ผิดเสนอทางเลือกอย่างมีเหตุผลจากสถานการณ์ที่กำหนดเพื่อเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ โดยมีการนำความรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์หรือข้อมูลที่จำเป็นมาใช้ในการรวบรวมวิธีการที่เป็นทางแก้ปัญหา เมื่อนักเรียนได้ทางเลือกในการแก้ปัญหาแล้ว ก็จะเข้าสู่ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ทางเลือก เป็นการสำรวจจุดมุ่งหมายวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของทางเลือกแต่ละทาง และขั้นที่ 4 ลำดับความสำคัญของทางเลือก เป็นการเรียงลำดับความสำคัญของทางเลือกจากการวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของทางเลือกแต่ละทาง ในขั้นนี้นักเรียนจะได้ฝึกวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียต้องตัดสินใจ ชั่งน้ำหนักทางเลือกเพื่อจัดลำดับความสำคัญของทางเลือก ตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) โดยในขั้นที่ 3 และ ขั้นที่ 4 ครูจะแนะนำให้นักเรียนใช้วิธีคิดแบบอริยสัจ ในขั้นที่ 3 ขึ้นทลองและรวบรวมข้อมูล หรือขั้นนิโรธ ควบคู่กับวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เพื่อให้นักเรียนกำหนดกรอบวิธีคิดในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มองให้ครบทั้งข้อดี ข้อเสีย และทางแก้ไขหาทางออกให้หลุดรอดปลอดภัยจากข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อให้รู้และเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริงทั้งด้านดี ด้านเสีย เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่ได้สมบูรณ์ต่อไป ในขั้นตอนสุดท้าย ขั้นที่ 5 ทางเลือกที่ดีที่สุดตามขั้นตอนการตัดสินใจจากแนวคิดของ Beyer (1987) จะเป็นการตัดสินใจเลือกวิธีการที่

จะใช้ในการแก้ปัญหา ครูจะแนะนำให้นักเรียนได้ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดแบบอริยสงฆ์ในขั้นที่ 4 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุป หรือขั้นมรรค เพื่อให้นักเรียนเลือกวิธีที่ดีที่สุดในการแก้ปัญหา การคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ เป็นการคิดโดยแยกคาย กล่าวคือย่ำคิดย่ำทำ มีเหตุผล มีหลักเกณฑ์ คิดอย่างละเอียด รอบคอบ ทำให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาได้ดีที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ สุนน อมรวิวัฒน์ (2530) ที่กล่าวไว้ว่าวิธีคิดโยนิโสมนสิการเป็นการคิดให้ถูกวิธี คิดอย่างมีระบบระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ มีเหตุผล มีความรอบคอบ สามารถแยกแยะปัญหาได้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการสร้างปัญญา สามารถตัดสินใจทำให้ช่วยแก้ปัญหาให้ตนเองได้อย่างเหมาะสมและตรงตามสภาวะที่เป็นจริง ตลอดจนสามารถทำให้ได้รับความเจริญก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต เช่นเดียวกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (2555) ที่กล่าวไว้ว่าการคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ เป็นการทำในใจโดยแยกคาย หรือคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คิดอย่างมีระเบียบ หรือคิดตามแนวทางของปัญญา คือ การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ เช่น ตามที่สิ่งนั้นๆ มันเป็นอย่างมัน โดยวิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสายแยกแยะสิ่งนั้น ๆ เรื่องนั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหาอุปทานของตนเองเข้าจับ หรือเคลือบคลุม จะทำให้เกิดความตึ๊งงและความสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้

3) ขั้นสรุป เมื่อนักเรียนรวบรวมข้อมูลตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย ครูและนักเรียนจะมีการร่วมอภิปรายเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมและจะมีการสรุปผลการปฏิบัติ บทเรียน เพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ เกิดความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์หรือไม่ โดยทำการประเมินจากการซักถามนักเรียนตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ จากการปฏิบัติกิจกรรมที่มอบหมาย โดยเมื่อนักเรียนและครูได้มีการอภิปรายผลการเรียนรู้ร่วมกันจะทำให้ นักเรียนเกิดกระบวนการคิดที่เป็นระบบ คิดอย่างถี่ถ้วน รอบคอบ ทำให้เกิดการตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการ สามารถพัฒนาให้นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องมาจาก รูปแบบการเรียนการสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นักเรียนเข้าใจหลักการของสิ่งที่ได้เรียนรู้อย่างถูกต้อง ด้วยวิธีการคิดแบบโยนิโสมนสิการ กล่าวคือจากกระบวนการเรียนรู้ที่ครูปฏิบัติเป็นกัลยาณมิตรกับนักเรียน มีการกระตุ้นนักเรียนให้ได้คิดตลอดเวลาจากสถานการณ์

ผู้สอนจัดชั้น มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ฝึกให้นักเรียนได้คิดแก้ปัญหา ตลอดจนมีสื่อการสอนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาที่ยากได้เข้าใจง่ายและชัดเจนขึ้น ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดในการพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่ศึกษามาแล้ว มาจัดเป็นระบบระเบียบ เป็นลำดับขั้นตอน สามารถจำแนกแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริง อย่างมีเหตุผลและสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ และในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั้น ครูจะเน้นให้นักเรียนทำงานแบบร่วมมือทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีการระดมสมองแบ่งปันความคิดเห็นอภิปรายภายในกลุ่ม ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และขยายความรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อนักเรียนทุกรูปได้รับการฝึกฝนในการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ จึงสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่ตนเองได้สร้างขึ้นไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย เกิดความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น ทำให้มีการคิดพิจารณาสภาพการณ์ เหตุการณ์ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างรอบคอบต่อเนื่องเป็นลำดับตามเหตุและผล ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่สมเหตุสมผล มีลักษณะการคิดที่สำคัญคือ คิดถูกวิธี (อุปายมสนิการ) คิดต่อเนื่องเป็นขั้นตอน (ปถมสนิการ) คิดอย่างมีเหตุมีผล (การณมสนิการ) และคิดเร้ากุศล (อุปาทกมสนิการ) ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้นักเรียนเกิดปัญญาและตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (2530) จึงทำให้คะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในเกณฑ์ระดับดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายพิน มีสุข (2545) ได้ศึกษาผลการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เช่นเดียวกับงานวิจัยของ สิริมา กลิ่นกุหลาบ (2546) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนคุณธรรมที่ส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตยด้วยชุดการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับชุดการสอนแบบกระบวนการกระจ่างคำนิยม นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศเวนตร เจริญสุข (2552) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัด การเรียนรู้ โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ แบบคุณโทษและทางออก ที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาคณิตศาสตร์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงทำให้นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียน

6. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนหรือการศึกษาวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หากนำการจัดรูปแบบการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับนักเรียนหลักสูตรนั้น ควรมีแผนการปฐมนิเทศก่อนเพื่อทำความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน แต่ในที่นี้สาเหตุที่ผู้วิจัยไม่จัดทำแผนปฐมนิเทศเพราะนักเรียน มีพื้นฐานความรู้ในกระบวนการคิดดังกล่าวมาแล้ว

2. ครูผู้สอนควรใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนรู้และสมาชิกภายในกลุ่มไม่ควรมีจำนวนมากเกินไป และให้นักเรียนแบ่งหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน หากจำนวนสมาชิกภายในกลุ่มที่มากเกินไปจะส่งให้นักเรียนเกี่ยงกันทำงาน อาจทำให้นักเรียนบางส่วนไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

3. การสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นรูปแบบการสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างถี่ถ้วน รอบครอบ ส่งผลทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

4. ความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้จะต้องอาศัย การฝึกฝน ต้องเน้นให้นักเรียนพยายามคิดให้ละเอียด จะส่งผลทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ในระดับชั้นอื่น ๆ

2. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาความสามารถในการตัดสินใจ โดยใช้การสอนแบบโยนิโสมนสิการ ในเนื้อหาสาระวิชาอื่น ๆ เช่น คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา เป็นต้น

3. ควรมีการทำวิจัยเพื่อศึกษาถึงผลการสอนแบบโยนิโสมนสิการกับตัวแปรอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากความสามารถในการตัดสินใจในวิชาวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จิรวรรณ พงศ์สุวรรณสิน. (2542). “ผลการใช้ชุดฝึกการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการที่มีต่อการตัดสินใจแก้ปัญหาของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดท่ากฤษณา (สุขัยประชาสรรค์) จังหวัดชัยนาท”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ทิสนา แชมมณี. (2556). ศาสตร์การสอน. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ภพ เลหาไพบูลย์. (2542). *แนวการสอนวิทยาศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วนิช สุธารัตน์. (2547). *ความคิดและความคิดสร้างสรรค์*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิศเวนตร เจริญสุข. (2552). “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมฝึกคิดตามแนวโยนิโสมนสิการแบบคุณโทษและทางออกที่ส่งเสริมความสามารถในการตัดสินใจ ในวิชาคณิตศาสตร์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3”. *ปริญาการศึกษา มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สายพิน มีสุข. (2545). “ผลการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อความสามารถในการตัดสินใจและผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย สงขลานครินทร์.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). *การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- Beyer, B. K. (1987). *Practice Strategies for Teaching of Thinking*. Boston: Allyn and Bacon.

องค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรม
ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
INNOVATIVE ORGANIZATION OF SMALL AND MEDIUM
ENTERPRISES (SMES) FOR THE ELECTRICAL AND ELECTRONIC
INDUSTRIES IN BANGKOK METROPOLITAN REGION.

ศุภชัย ประสพโชค*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรม 2) เพื่อศึกษารูปแบบขององค์กรแห่งนวัตกรรม กลุ่มตัวอย่างของวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจากผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และปทุมธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากพนักงานของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้รับรางวัลที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ โดยแจกแบบสอบถามไปยังพนักงานจำนวน 520 คน ผลการศึกษา พบว่า การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด และการมุ่งเน้นการเรียนรู้ ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม

คำสำคัญ : การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ องค์กรแห่งนวัตกรรม

ABSTRACT

The purpose of this research was 1) to study the general characteristics of entrepreneur orientation, market orientation, learning orientation and innovative organization. 2) To study the innovation organization model. Sample of qualitative research used the specific sample selection of Small and Medium Enterprise Enterprises in the Electrical and Electronic Industry to get the SMEs Awards which located in Bangkok, Nonthaburi, Samut Prakarn, Samut Sakhon and Pathum Thani. The sample of quantitative research used the specific sample selection of Small

* Doctor of Business Administration Program in Business Administration. VALAYA ALONGKORN RAJABHAT UNIVERSITY UNDER THE ROYAL PATRONAGE PATHUM THAN

and Medium Enterprises of the Electrical and Electronic Industry to get SMEs award. The questionnaire set was distributed to the 520 employees. The study found that entrepreneur orientation, market orientation, learning orientation influence to the organization of innovation.

Keywords: Entrepreneur Orientation, Market Orientation, Learning Orientation, Innovative Organization.

1. บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคกระแสโลกาภิวัตน์เศรษฐกิจโลกเปลี่ยนแปลงเกิดภาวะการแข่งขันด้านเศรษฐกิจ รวมถึงสภาพการตลาดที่ความรุนแรง นวัตกรรมสามารถทำให้องค์กรพัฒนาอย่างรวดเร็วหากมีนโยบายและแนวทางในเรื่องนวัตกรรมชัดเจนก็จะสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนา ยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนที่ส่งเสริม ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนแม่บทการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย พ.ศ. 2555-2574 เพื่อเป็นเข็มทิศในการพัฒนาผู้ประกอบการไทย ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การประสานความร่วมมือกันด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยียุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมไทย 4.0 ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ประเทศไทยได้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมมาอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาผลการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า การเติบโตของ GDP ภาคอุตสาหกรรมเฉลี่ยอยู่ที่เพียงร้อยละ 3 ต่อปี การลงทุนเติบโตเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2 ต่อปี มูลค่าการส่งออกภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.4 ต่อปี และผลิตภาพรวม (Total Factor Productivity: TFP) ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเฉลี่ยเพียงร้อยละ 0.7 ต่อปี นโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 – 2564) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ การจัดทำนโยบายและแผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นหลักที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศใน 10 ปีข้างหน้า ได้แก่ การกระจายความเจริญ เศรษฐกิจและการค้า และการเปลี่ยนแปลงด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม แผนการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) มีกรอบแนวคิดในการผลักดันให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นพลังขับเคลื่อนหลักของเศรษฐกิจไทย โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้ดำเนินธุรกิจโดยใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ทั้งในระดับสาขาธุรกิจและระดับผู้ประกอบการ และมุ่งสนับสนุนตามระยะการเติบโตของธุรกิจ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เป็นแผนการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ มีระดับ

ยุทธศาสตร์ที่ชี้นำทิศทางการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตภาพ การผลิตรวมและในแต่ละภาคการผลิต เพิ่มสัดส่วนมูลค่าภาคบริการและสินค้าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และประเทศไทย องค์กรแห่งนวัตกรรมมีความสำคัญมากผู้ประกอบการพยายามที่จะปรับปรุงองค์กรของตนให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ผู้ประกอบการมีหน้าที่กำหนดเป้าหมายและสั่งการการจัดบุคลากรให้เหมาะกับงานถือเป็นองค์ประกอบสำคัญขององค์กร ด้านโครงสร้างองค์กรเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการกระบวนการดำเนินการภายในองค์กร แสดงถึงการแบ่งงาน การจัดกลุ่มงานและการประสานเชื่อมโยงระหว่างงานและกลุ่มงาน วัฒนธรรมองค์กรเป็นความเชื่อ ค่านิยมและแบบแผนของพฤติกรรมที่พนักงานมีส่วนร่วม พนักงานแสดงพฤติกรรมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรด้วยความผูกพันต่อความเชื่อและค่านิยมที่มีร่วมกัน การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การเปิดกว้างในการติดต่อสื่อสารทั้งภายในและภายนอกองค์กร จำเป็นต้องทำให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกัน รวมทั้งต้องนำข่าวสารจากลูกค้า ผู้ใช้บริการ หรือคู่แข่งมาเป็นข้อมูลในการสร้างสรรค์นวัตกรรม วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไทยมีความสามารถที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ได้และสามารถกลายเป็นผู้นำด้านนวัตกรรมได้ นวัตกรรมในระดับองค์กรเป็นองค์ประกอบหนึ่งในความสำเร็จขององค์กร ปัจจุบันชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์เป็นกลไกสำคัญในการสร้างนวัตกรรมให้กับอุตสาหกรรม นวัตกรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรู้และการเรียนรู้ ค้นหาแนวคิดใหม่ เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากกว่าเดิม เพื่อสามารถสร้างโอกาสใหม่ให้กับองค์กรเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ เพื่อการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม อันเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและแก้ไขปัญหา รวมถึงนำไปพัฒนาประยุกต์ใช้ในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ และอุตสาหกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาคูณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งทำการศึกษาองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตเนื้อหาผู้วิจัยมุ่งศึกษาองค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ประกอบด้วย การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาจากสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสำหรับอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารของสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างของวิธีการเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติและอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จากพนักงานบริษัทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัลที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในการจัดเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพจำนวน 34 บริษัท จำนวน 520 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) ประกอบด้วยการวิจัยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกและเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาในเชิงปริมาณจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์และการสื่อสารที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยเลือกการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยแจกแบบสอบถามให้กับพนักงานจากสถานประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ ที่ได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างจากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำเป็นแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของพนักงาน โดยครอบคลุมข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ทำงาน

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ 5 ด้าน คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความกล้าเสี่ยง การดำเนินงานเชิงรุก ความก้าวร้าวในการแข่งขัน และความใส่ใจในความสำเร็จลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นตลาด 6 ด้าน คือ การมุ่งเน้นลูกค้า การมุ่งเน้นคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน การรวบรวมความรู้ทางการตลาด การเผยแพร่ความรู้ให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ และการนำความรู้มาตอบสนองให้กับลูกค้า

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมุ่งเน้นการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ การมุ่งเน้นการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการยอมรับฟังความเห็นที่แตกต่าง

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์กรแห่งนวัตกรรม 6 ด้าน คือ การบริหารจัดการบุคลากร โครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ กลยุทธ์และเป้าหมาย วัฒนธรรมองค์กร การสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด สถิติการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผู้วิจัยนำมาใช้เพื่อวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรม ที่ผู้วิจัยทำการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย และกำหนดให้เป็นโมเดลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยโปรแกรม LISREL เพื่อตรวจสอบความกลมกลืนของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ผลการวิจัย

5.1 คุณลักษณะทั่วไปของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ มีลักษณะดังต่อไปนี้

5.1.1 จากการศึกษาพบว่า คุณลักษณะของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ได้แก่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความกล้าเสี่ยง การดำเนินงานเชิงรุก ความก้าวร้าวในการแข่งขัน และ ความใส่ใจในความสำเร็จ

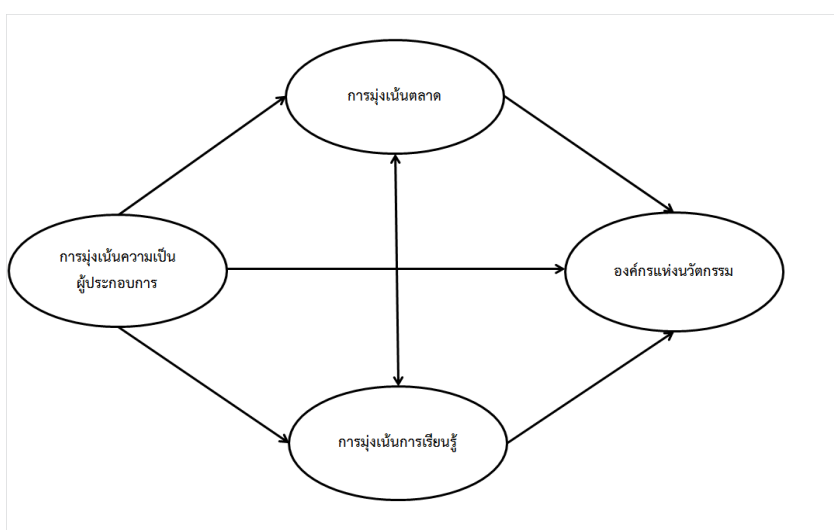
5.1.2 จากการศึกษาพบว่า การมุ่งเน้นตลาด ประกอบไปด้วย 6 ปัจจัย ซึ่งได้แก่ การมุ่งเน้นลูกค้า การมุ่งเน้นคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน การรวบรวม

ความรู้ทางการตลาด การเผยแพร่ความรู้ให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ และการนำความรู้นั้นมาตอบสนองให้กับลูกค้า

5.1.3 จากการศึกษาพบว่า การมุ่งเน้นการเรียนรู้ ประกอบไปด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ การมุ่งมั่นการเรียนรู้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน และการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง

5.1.4 จากการศึกษาพบว่า ลักษณะขององค์กรแห่งนวัตกรรม ประกอบไปด้วย 6 ปัจจัย ได้แก่ การบริหารจัดการบุคลากร โครงสร้างองค์กร วิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และเป้าหมายวัฒนธรรมองค์กร การสื่อสาร และ เทคโนโลยีสารสนเทศ

5.2 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของกลุ่มอุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ได้จากงานวิจัยมีลักษณะดังต่อไปนี้

กรอบองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ได้จากงานวิจัย

6. อภิปรายผล

จากคุณลักษณะของการมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ การมุ่งเน้นตลาด การมุ่งเน้นการเรียนรู้ และองค์กรแห่งนวัตกรรมที่ได้จากการวิจัย อภิปรายผลได้ว่า 1) การมุ่งเน้นความเป็นผู้ประกอบการ ผู้ประกอบการจะต้องมีความเป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในการตัดสินใจ มีความกล้าเสี่ยงต่อการลงทุน มุ่งปรับปรุงผลิตภัณฑ์และบริการให้ดีกว่าคู่แข่ง การเข้าถึงลูกค้าอย่างรวดเร็ว ทุ่มเทและมองหาหนทางไปสู่ความสำเร็จ 2) การมุ่งเน้นตลาด ต้องมุ่งมั่นตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับลูกค้าอย่างต่อเนื่องและการให้บริการแก่ลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ

ผู้บริหารสูงสุดมีการปรึกษาหารือจุดแข็งและกลยุทธ์ของคู่แข่งอยู่เป็นประจำ การตอบสนองอย่างรวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงของคู่แข่ง การประสานงานความร่วมมือระหว่างภายในหน่วยงาน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันกระทำอย่างต่อเนื่องสอดคล้องด้วยความร่วมมือกันของทุกฝ่าย การเผยแพร่ข้อมูลสำคัญไปยังทั่วทั้งองค์กร ความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างฝ่ายบริการและลูกค้า การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของลูกค้านั้นให้กับบุคลากรในองค์กรได้รับรู้ ความถี่ในการตรวจสอบผลิตภัณฑ์โดยเปรียบเทียบกับความต้องการของลูกค้า การให้ความสนใจกับข้อร้องเรียนของลูกค้าและแนวทางในการจัดการร้องเรียนที่มีประสิทธิผล 3) การมุ่งเน้นการเรียนรู้ โดยที่ผู้บริหารให้ความสำคัญในการเรียนรู้ในทุกหน่วยงานว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม การฝึกอบรมให้พนักงานเรียนรู้สิ่งใหม่ การหยุดการเรียนรู้คือการเสียโอกาส และการเรียนรู้ภายในองค์กรจะทำให้องค์กรอยู่รอด การกำหนดเป้าหมายองค์กรที่ชัดเจน การแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ระหว่างผู้บริหารและพนักงานในองค์กร การเปิดใจกว้างยอมรับความคิดเห็นจากผู้อื่น การยอมรับสิ่งใหม่ๆ การสนับสนุนให้คิดนอกกรอบ ให้ความสำคัญต่อการพัฒนานวัตกรรม และความคิดแปลกใหม่เป็นสิ่งที่มีความต่อองค์กร และ 4) การเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม องค์กรจะต้องให้อิสระทางความคิด สร้างบรรยากาศ สร้างแรงจูงใจในการทำงาน เปิดโอกาสให้พนักงานร่วมกำหนดเป้าหมาย ปลุกฝังนิสัยการเรียนรู้ ส่งเสริมพนักงานร่วมในนวัตกรรม มีแผนพัฒนาและฝึกอบรมให้กับพนักงาน มีการแบ่งอำนาจหน้าที่การทำงาน องค์กรมีความยืดหยุ่นและการระดมความคิดเห็นได้อย่างอิสระ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ กลยุทธ์ และเป้าหมายในการสร้างนวัตกรรมอย่างชัดเจน เพื่อขับเคลื่อนองค์กรไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม สร้างความเข้าใจร่วมกัน สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของนวัตกรรมองค์กร มีการเผยแพร่ข้อมูล การกระจายนโยบายและคำสั่งไปยังทั่วทั้งองค์กร มีการสื่อสารกับลูกค้าที่จะทำให้ได้รับข้อมูลที่สำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมในองค์กร มีการพัฒนาองค์กรโดยเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเข้าถึงข้อมูลที่เร็วขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตควรมีการศึกษาวิจัยองค์กรแห่งนวัตกรรมในกลุ่มอุตสาหกรรมอื่น ควรมีการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคในการสร้างองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งนวัตกรรม ควรมีการศึกษาวิจัย ผลกระทบขององค์กรแห่งนวัตกรรมที่มีต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจอื่น ๆ เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลจากการวิจัยไปประยุกต์ใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรมีการศึกษาวิจัยผลกระทบของตัวแปรแทรกอื่นๆ ที่มีผลต่อความได้เปรียบทางการแข่งขันของธุรกิจภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

2) ประโยชน์ของการวิจัยการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นเพื่อเป็นข้อสนเทศในการพัฒนารูปแบบของการดำเนินธุรกิจในประเทศไทย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้ประกอบการในประเทศไทย การดำเนินงานโดยใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจให้ธุรกิจอยู่รอดและเติบโต

อย่างมั่นคงและยั่งยืนและเพื่อเป็นข้อพิจารณาในการนำเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ในธุรกิจให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

3) ควรส่งเสริมและปรับปรุงการเป็นองค์กรแห่งนวัตกรรมของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อความสำเร็จในการได้รับรางวัล SMEs แห่งชาติให้มากขึ้น เกณฑ์ในการตัดสินควรพิจารณาให้ทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ควรให้มีการทบทวนและสนับสนุนในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรหรือผู้ประกอบการที่ได้รับรางวัล SMEs แล้วว่าจะทำอย่างไรให้องค์กรหรือสถานประกอบการนั้นๆ จะดำเนินการและมีมาตรฐานที่ดีต่อไปอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- Nachaisak Chunnapiya. (2012). The Impact of Marketing Innovation Strategies and Marketing Environments Toward Marketing Performance for Four and Five Stars Hotels in Thailand for Entering to Asian Economic Cooperation (AEC).
- Niti Rattanaprichavej. (2010). Organizational Performance of Small and Medium Enterprises (SMEs) from the Concepts of Learning Organization and Organizational Innovation. Doctor of Public Administration. National Institute of Development Administration.
- PAPOPEPON TERMTRIRAKIJ. (2012). FACTORS INFLUENCING PERFORMANCE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES: A CASE STUDY OF ELECTRICAL AND ELECTRONIC INDUSTRIES. DOCTOR OF PHILOSOPHY IN PUBLIC ADMINISTRATION. SRIPATUM UNIVERSITY.
- Sutheera Atawongsa. (2013). The Effects of Entrepreneurial Orientation and Enterprise Characteristics Toward Thai SMEs' Growth. Doctor of Business Administration Program. Dhurakij Pundit University.
- Ali Abdul-Fattah Alshaher (2015). Analysis the Relationship between Strategic Information System Effectiveness and Entrepreneurial Orientation for Some Telecom Firms.
- Amie Kusumawardhani and group (2012) Autonomy and innovativeness: Understanding their relationships with the performance of Indonesian SMEs. University of Wollongong.
- C. Callaghan & R. Venter (2011). An investigation of the entrepreneurial orientation, context and entrepreneurial performance of inner-city Johannesburg street traders. Southern African Business Review Volume 15 Number 1,

- Dae-Yul Jeong and group (2014) Customer Orientation and Organizational Performance: Mediating Role of CRM. Advanced Science and Technology
- Fakhrul Anwar Zainol and Selvamalar Ayadurai (2011). Entrepreneurial Orientation and Firm Performance: The Role of Personality Traits in Malay Family Firms in Malaysia. International Journal of Business and Social Science Vol. 2 No. 1.
- Hardy Loh Rahim and group (2015) The Effect of Entrepreneurial Leadership towards Organizational Performance. International Academic Research Journal of Business and Technology.
- Haryanto A.T and Haryono T. (2015) THE INFLUENCE OF MARKET ORIENTATION ON INNOVATION TYPE AND ENTERPRISE PERFORMANCE. POLISH JOURNAL OF MANAGEMENT STUDIES. Vol.11 No1.
- Joanna EJDYS (2015) MARKETING ORIENTATION VS. INNOVATIVENESS OF SMEs OF THE PODLASKIE PROVINCE. Faculty of Management, Bialystok University of Technology, Wiejska Street 2, 15-351 Bialystok, Poland.
- Nofal Nur and group (2014). Entrepreneurship Orientation, Market Orientation, Business Strategy, Management Capabilities On Business Performance; Study At Small And Medium Enterprise Printing In Kendari.
- Rodney Oudan (2012). Market Orientation -Transforming Trade and Firm Performance. International Journal of Marketing Studies. Vol. 4, No. 2; April 2012. Worcester State University, United States.

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2
สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง
THE SUCCESS FACTORS OF OPERATION OF IMMIGRATION DIVISION 2
IMMIGRATION BUREAU

อติพัฒน์ พงศ์เรืองรอง* ไชยา ยิ้มวิไล**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ (2) ศึกษาระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (3) ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ และ (4) เพื่อศึกษารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินการกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร (ผู้บังคับการถึงรองผู้กำกับการ) จำนวน 5 คน (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติ (สารวัตรถึงผู้บังคับหมู่) จำนวน 10 คน และ (3) กลุ่มผู้ใช้บริการจากด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 20 คน โดยใช้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงาน ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก โดยด้านทีมงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และด้านเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด สำหรับระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

คำสำคัญ: ปัจจัยความสำเร็จ/การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม/ตรวจคนเข้าเมือง

ABSTRACT

The objectives of study on “The Success Factors of Operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau”, were (1) to study the success factors affecting the efficient operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau (2) to study the operation success level of Immigration Division 2, Immigration Bureau (3) to study the current problem situation in operation according to the mission, that affecting the crime prevention and suppression, and the quality of service, and (4) to study the appropriate approach according to the operation of Immigration Division 2, Immigration Bureau. This research was mixed-method research, by using quantitative and qualitative study. The quantitative data was collected by questionnaire from immigration officer of Immigration Division 2, a total of 328 persons. The qualitative data was collected by in-depth interview and focus group discussion from the key informant, consisted of 1) executive immigration officer group (from the rank of Deputy Superintendent to the Commander), a total of 5 persons 2) operation immigration officer group (from the rank of Squad Leader to the Inspector), a total of 10 persons, and 3) Thai and foreigner clients at immigration border checkpoint of 5 airports in Thailand, a total of 20 persons.

The results of the study can be concluded that the overall average of the success factors affecting the efficient operation of Immigration Division 2 was high, with the issue of Teamwork had the highest average. The other lower average issues can be ordered consecutively as follows: Transformational Leadership, Human Resources Development, Policy Implementation, and the issue of Information Technology had the lowest average among all issue. The overall average of operation success level of Immigration Division 2 was high, with the issue of Crime Prevention and Suppression had the highest average, and the issue of Quality of Service had the lowest average among issue.

Keywords: Success Factor/Crime Prevention and Suppression/Immigration

1. บทนำ

สถานการณ์โลกยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกมิติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ และการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลก ซึ่งทำให้ประเทศต่างๆ ในโลกมีความเชื่อมโยงกันมากยิ่งขึ้น โดยผู้คนที่อยู่ห่างไกลกันสามารถติดต่อถึงกันภายในเสี้ยววินาที และสามารถเชื่อมโยงการติดต่อสื่อสารไปได้ทุกแห่ง โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารจึงทำให้เกิดลักษณะโลกไร้พรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลกระทบเชิงบวกจากการเกิดขึ้นของโลกาภิวัตน์เนื่องจากเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สวยงาม มีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม รวมทั้งรัฐบาลทุกยุคสมัยมีนโยบายการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้ชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมากและมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2558 มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าประเทศไทยมากถึง 29,881,091 คน (กรมการท่องเที่ยว, 2559) แต่อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการเจริญเติบโตแบบก้าวกระโดดของธุรกิจการบินและระบบโลจิสติกส์ ได้ผลให้เกิดกระแสการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่ยังเป็นตัวผลักดันให้เกิดกระแสการไหลเวียนของเงินทุน สินค้าและบริการ รวมทั้งการโยกย้ายถิ่นฐาน ปราบปรามการฉ้อโกงก่อให้เกิดการแพร่กระจายของวัฒนธรรม ระบบความคิดความเชื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบต่างๆ แน่นอนว่า ผลพวงอันหนึ่งก็คือการเติบโตของภาคประชาสังคม และองค์กรนอกภาครัฐ (Non-state actors) ต่างๆ ซึ่งก็รวมถึงองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ (Transnational Organized Crime: TOC) ที่ได้ขยายธุรกิจของตนไปยังประเทศซึ่งมีระบบกฎหมายที่ล่าช้าหรือมีการบังคับใช้กฎหมายที่ย่อหย่อนเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกปราบปราม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการค้ามนุษย์ และปัญหาการลักลอบขนผู้ย้ายถิ่น ที่ถือเป็นอาชญากรรมที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเข้ามามีบทบาทเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยสร้างวงจรอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำอย่างต่อเนื่อง (สักรินทร์ นิยมศิลป์, 2558, หน้า 233-234)

สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองมีภารกิจในการตรวจบุคคลและยานพาหนะที่เดินทางเข้ามาในและออกไปนอกราชอาณาจักรเปรียบเสมือนประตูของประเทศ รวมทั้งให้บริการคนต่างด้าวขณะพำนักอยู่และเป็นแนวทางในการรักษาความมั่นคงของประเทศ โดยเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจสำคัญทั้งงานด้านการให้บริการในการเดินทางข้ามแดนและการรักษาความมั่นคงของประเทศในการสกัดกั้นบุคคลต้องห้ามหรือไม่พึงประสงค์มิให้เดินทางเข้ามาในหรือออกไปนอกราชอาณาจักรได้ รวมทั้งป้องกันภัยคุกคามต่อความมั่นคงในรูปแบบต่างๆ (สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง, 2558, หน้า 14) ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ.2558 (ระหว่างวันที่ 1 ต.ค.2557 ถึง 30 ก.ย.2558) เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองได้ทำการตรวจบุคคลที่เดินทางเข้ามาในและออกไปนอกราชอาณาจักรจำนวน 103,357,834 คน (คนไทย 26,962,551 คน และคนต่างชาติ 76,394,834 คน) จากข้อมูลดังกล่าวทำให้สรุปได้ว่าการเดินทางเข้าออกประเทศในยุคปัจจุบันมักนิยมใช้บริการจากสายการบินมากขึ้น เนื่องจากมีสายการบินที่แข่งขันการให้บริการจำนวนมาก อีกทั้งมีเส้นทางให้บริการเพิ่มมากขึ้น และราคาค่า

โดยสารไม่แพงเกินไปเมื่อเทียบกับความคุ้มค่า จึงทำให้ท่าอากาศยานต่างๆ ต้องรองรับผู้มาใช้บริการจำนวนมาก จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาของการให้บริการในความรับผิดชอบของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 พบว่ามีหลายประการที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการควบคุมและการตรวจสอบการให้บริการประชาชนที่มีเป้าหมายเพื่อความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ ซึ่งที่ผ่านมาไม่สามารถนำรายชื่อบุคคลต้องห้ามเดินทางเข้าและออกราชอาณาจักรลงในฐานข้อมูลตรวจสอบบุคคลต้องห้ามในทันที ปัญหาด้านการลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ที่มีการมอบอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการอนุญาต การอนุมัติ หรือการปฏิบัติงานอื่นใดให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่น้อยเกินไปจึงทำให้การปฏิบัติในการให้บริการมีความล่าช้า ปัญหาด้านการอำนวยความสะดวก โดยไม่ได้มีการจัดให้มีระบบเครือข่ายสารสนเทศหรือระบบคอมพิวเตอร์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชนให้มากที่สุดเท่าที่ควร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับปัญหาความล่าช้าในการตรวจหนังสือเดินทางที่พบว่า บางช่วงต้องเข้าคิวรอเป็นแถวยาวมาก โดยเฉพาะช่วงเทศกาลหยุดยาว เช่น ช่วงเทศกาลสงกรานต์ เทศกาลปีใหม่ และช่วงเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเครียดทั้ง 2 ฝ่าย โดยทำให้ผู้โดยสารเกิดความไม่ประทับใจ และไม่พึงพอใจต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ รวมถึงอาจทำให้มีการร้องเรียนเกิดขึ้น

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนงานในการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการขับเคลื่อนของการดำเนินงานตามนโยบายสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และก่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดนั้น ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาในประเด็นที่สำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปปรับระบบการทำงานได้ในอนาคต ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้อย่างมีคุณภาพ

2. วัตถุประสงค์

2.1 ศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ

2.2 ศึกษาระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

2.3 ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ

2.4 เพื่อศึกษารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะในพื้นที่รับผิดชอบของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง คือ ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ (1) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ (2) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดสงขลา (3) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดภูเก็ต (4) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานกรุงเทพมหานคร และ (5) ด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานจังหวัดเชียงใหม่

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ 2 เป็นการศึกษาข้อมูลในเชิงปริมาณ จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติในสังกัดกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และ 4 เป็นการศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติ รวมจำนวน 15 คน และวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 จะทำการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และผู้ให้บริการจากด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง รวมจำนวน 35 คน

3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การศึกษาในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ 2558-สิงหาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ร่วมกัน เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์การวิจัย

4.2 ผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคือ เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จำนวน 328 คน โดยเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้บริหาร (ผู้บังคับการถึงรองผู้กำกับการ) จำนวน 5 คน (2) กลุ่มเจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติ (สารวัตรถึงผู้บังคับหมู่) จำนวน 10 และ (3) กลุ่มผู้ให้บริการจากด้านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ จำนวน 20 คน โดยใช้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.3.1 การศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (2) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (3) ทีมงาน (4) การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และ (5) เทคโนโลยี และระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน ทั้งนี้แบบสอบถามในการวิจัยได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้เทคนิค IOC จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งค่า IOC ในภาพรวมเท่ากับ 0.93 จากนั้นทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยนำ

แบบสอบถามไปทำทดสอบ จำนวน 30 ชุด และนำมาหาค่าความเที่ยงด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .972

4.3.2 การศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยแบบสัมภาษณ์ พัฒนาจากข้อมูลเชิงปริมาณในประเด็นที่น่าสนใจและส่งผลต่อกันระหว่างตัวแปร เพื่อนำมาตั้งเป็นประเด็นคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน รวมถึงแนวคิด ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 การรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาจัดตั้งทีมงานวิจัย จำนวน 5 ชุด เพื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าอากาศยานทั้ง 5 แห่ง

4.1.2 การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่มย่อย

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้ศึกษาใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะทำการวิเคราะห์และจัดแยกประเด็นตามกลุ่มของข้อมูล ติความ และสรุปข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบที่ละประเด็น

5. ผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ช่วยให้การดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ และระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

5.1.1 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านทีมงานมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และด้านเทคโนโลยี มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยความสำเร็จ โดยภาพรวม

ปัจจัยความสำเร็จ	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	3.64	0.49	มาก	2
2. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	3.63	0.51	มาก	3
3. ทีมงาน	3.70	0.47	มาก	1
4. การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ	3.59	0.48	มาก	4

5. เทคโนโลยี	3.48	0.65	มาก	5
รวม	3.61	0.42	มาก	

ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละปัจจัยพบว่า (1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ด้านการกระตุ้นทางปัญญา และด้านการคำนึงถึงความเป็นเอกัตะบุคคลมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านทัศนคติต่อภารกิจ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการให้การศึกษา และด้านการพัฒนางานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (3) ด้านทีมงานในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านการมีเป้าหมายร่วมกันมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านศักยภาพของสมาชิก ด้านปฏิสัมพันธ์ภายในทีมงาน และด้านการสื่อสารภายในทีมงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด (4) ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติในภาพรวมของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้านผู้ปฏิบัตินโยบายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาตามลำดับคือ ด้านมาตรฐานและวัตถุประสงค์ของนโยบาย ด้านวิธีการบริหารงาน ด้านการสื่อสารในองค์กร ด้านการสนับสนุนความช่วยเหลือจากส่วนกลาง และด้านทรัพยากรในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (5) ด้านเทคโนโลยี ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้าน Hard ware มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้าน Soft ware และ Data Base มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

5.1.2 ระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด แสดงได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน โดยภาพรวม

ระดับความสำเร็จในการดำเนินงาน	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	ลำดับที่
1. การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม	3.72	0.56	มาก	1
2. คุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ	3.64	0.52	มาก	2
รวม	3.68	0.51	มาก	

ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า (1) ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีการกิจด้านการปราบปรามอาชญากรรมมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และภารกิจด้านการป้องกันอาชญากรรมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และ (2) ด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีการกิจด้านการพัฒนาระบบการให้บริการมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด และภารกิจด้านคุณภาพการให้บริการมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

5.2 สรุปผลการศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และรูปแบบ/แนวทางที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง

5.2.1 ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ในแต่ละปัจจัย พบว่า (1) ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ว่า ผู้บริหารของตำรวจเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิธีคิด พฤติกรรม และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ ทั้งนี้ ภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองมีลักษณะเฉพาะด้านที่ผู้บริหารตำรวจจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้องานในระดับสูงเพื่อที่จะสามารถสอนงาน ให้คำปรึกษา และช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงผู้บริหารตำรวจควร มีความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการขับเคลื่อนภารกิจให้ประสบผลสำเร็จ (2) ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าสู่ระบบจึงมีทัศนคติที่ดีต่อภารกิจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ประกอบกับมีวิธีการคัดเลือกโดยใช้ผลการสอบภาษาอังกฤษ เป็นหลักในการพิจารณา เพื่อให้ได้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความรู้ ความสามารถที่ต้องตรวจสอบเอกสาร และอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ใช้บริการชาวต่างชาติ (3) ด้านทีมงาน สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกๆ ฝ่ายทั้งในด้านงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และด้านงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีมอยู่ในระดับสูง เนื่องจากต้องทำงานร่วมกันอย่างเชื่อมโยงในแต่ละภารกิจ จึงทำให้มีวัฒนธรรมการประชุมสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเมินนโยบายที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางก่อนที่จะเริ่มดำเนินภารกิจทุกครั้ง (4) ด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติ สรุปได้ว่า ผู้บริหารตำรวจและเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเห็นว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ควรเกิดจากการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดและสร้างการรับรู้เกี่ยวกับนโยบายให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ รวมถึงควรต้องมีการประสานงานทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกที่ทำงานร่วมกับกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 (5) ด้านเทคโนโลยี สรุปได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกๆ ฝ่ายทั้งงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน โดยเห็นว่า ระบบ PIBICS เป็นระบบงานที่มีความคลอบคลุมกับภารกิจของงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ และงานด้านการอำนวยความสะดวกในการให้บริการตรวจคนเข้าเมืองทั้งขาเข้าและขาออก

5.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ ได้แก่ (1) ปัญหาระบบอุปถัมภ์ในการแต่งตั้งผู้บริหารตำรวจที่ไม่เข้าใจภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองให้ตรงตำแหน่งที่เป็นภารกิจสำคัญ ซึ่งส่งผลให้เกิดการสั่งงานที่ผิดพลาดต่อการปฏิบัติงาน (2) ปัญหาความขัดแย้งอันเกิดจากขาดจิตสำนึกความรับผิดชอบในงาน และมีการผลักภาระที่ตนเองรับผิดชอบไปให้เพื่อนร่วมงาน (3) เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตรวจคนเข้าเมืองไม่มีคู่มือเอกสารที่จำเป็นต่อการอ้างอิงในการดำเนินงาน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาความกดดันในการทำงานที่ต้องอ้างอิง

กฎระเบียบ และข้อปฏิบัติที่มากมาย และหากมีการปฏิบัติงานที่ผิดพลาดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ (4) เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายตรวจคนเข้าเมืองมีจำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล และฤดูท่องเที่ยว (5) สภาพบรรยากาศในการทำงานมีความเสี่ยงสูง เนื่องจากต้องพบเจอกับผู้รับบริการที่หลากหลายเชื้อชาติ และวัฒนธรรม รวมถึงรูปแบบของการทำงานต้องเร่งทำงานภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดและเร่งด่วน (6) ปัญหาด้านงบประมาณเพื่อนำมาใช้พัฒนา และบำรุงรักษาระบบเทคโนโลยีในการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน (7) ปัญหาด้านความเสถียรของระบบและอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยความล่าช้า (8) ระบบ PIBICS ยังคงขาดการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลกับหน่วยงานอื่นๆ ที่สำคัญและจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ทำให้ข้อมูลไม่อัปเดตให้เป็นปัจจุบัน (9) ปัญหาด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ส่งผลให้การก่ออาชญากรรมข้ามชาติ และการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำงานได้ยากเพิ่มมากขึ้น และ (10) ปัญหาด้านการให้บริการที่บางช่วงอาจเกิดความล่าช้า จึงทำให้ผู้ใช้บริการบางรายเกิดไม่พึงพอใจ และใช้สื่อโซเชียลมีเดียให้ข่าวการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ประกอบกับผู้ใช้บริการจากสแนมบินส่วนใหญ่มักเข้าใจว่างานตรวจคนเข้าเมืองเป็นงานบริการ โดยไม่รู้ว่าเป็นงานด้านความมั่นคง

5.2.3 แนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ประกอบด้วย (1) การให้ความสำคัญกับเรื่องการปรับปรุงระบบฐานข้อมูลของอาชญากรรมข้ามชาติให้มีความเป็นปัจจุบัน และมีการใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งในประเด็นนี้ กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต้องมีการพัฒนาเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีศักยภาพสูง และพร้อมพัฒนาตนเองเพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง (2) การสร้างและพัฒนาทีมงานที่มีประสิทธิภาพสูงที่สามารถทำงานร่วมกันภายใต้เป้าหมายเดียวกัน และทำงานทดแทนกันในยามจำเป็นได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้บริหารต้องมีสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการทำงานเป็นทีมอย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้การขับเคลื่อนนโยบายที่ได้รับมอบหมายให้เป็นไปด้วยความราบรื่น (3) ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างอุดมการณ์ในการทำงานให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเกิดทัศนคติต่อภารกิจ และมีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน รวมถึงผู้บริหารต้องแสวงหาทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามภารกิจ เพื่อช่วยให้การดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายไปปฏิบัติบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด (4) การประชาสัมพันธ์สื่อสารข้อมูลอย่างต่อเนื่องเพื่อช่วยให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ตรงกันว่า งานตรวจคนเข้าเมืองเป็นภารกิจด้านความมั่นคงของประเทศ ซึ่งการรับรู้ในประเด็นนี้จะช่วยให้ประชาชนเข้าใจ และให้ความร่วมมือต่อการดำเนินงานตามขั้นตอนของเจ้าหน้าที่อย่างสมัครใจ

6. อภิปรายผล

ปัจจัยความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ทั้ง 5 ตัวแปร และระดับความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

6.1 ปัจจัยความสำเร็จด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีค่าเฉลี่ยด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์มากที่สุด ซึ่งผลวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ถือเป็นผู้นำที่มีอิทธิพลในระดับสูงที่มีต่อพฤติกรรมการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจตามนโยบายที่มอบหมายอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ผู้บริหารของตำรวจเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิด พฤติกรรม และวิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ อาจเป็นเพราะวัฒนธรรมตำรวจที่มุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ตำรวจระดับผู้ปฏิบัติทำตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด โดยใช้การสั่งการตามลำดับชั้นเพื่อช่วยกระตุ้น และกำกับให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับเป้าหมายและภารกิจที่มีการมอบหมาย ซึ่งลักษณะของวัฒนธรรมตำรวจจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และสร้างแรงบันดาลใจให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความกระตือรือร้น และปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้โดยง่าย ผลวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Bass, B.M. and Avolio, B.J. (1994, p.7) ที่กล่าวว่า ผู้นำจะมีความสามารถในการกระตุ้นให้ผู้ตามเกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับเป้าหมายและภารกิจที่กำหนดขึ้น ซึ่งสอดคล้อง กับที่ Julian Barling, Weber Tom and Kelloway E. Kevin (1966, p. 827-832) ได้ให้ความเห็นว่า ผู้นำจะมีความสามารถในการจูงใจและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามมีความกระตือรือร้น และทุ่มเทความพยายามในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายได้ตามที่กำหนดไว้

6.2 ปัจจัยความสำเร็จด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีค่าเฉลี่ยด้านทัศนคติต่อภารกิจมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 เป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจต่อภารกิจในความรับผิดชอบเป็นอย่างดี และสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า เจ้าหน้าที่ทุกระดับในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีทัศนคติที่ดีต่อภารกิจ และตั้งใจโยกย้ายเข้ามาทำงานโดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของซูซีย์ สมิทธิไกร (2538, หน้า 8-9) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นการปลูกฝังทัศนคติ และช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการปฏิบัติงาน เพื่อช่วยทำให้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของตะวัน ตระการฤกษ์ (2559, หน้า 171) ที่ศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการทำงาน ได้แก่ การมีทัศนคติเชิงบวกต่อภารกิจด้านการปราบปรามยาเสพติด และมีการเข้าร่วมกิจกรรมกับส่วนราชการอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในภารกิจด้านการป้องกันปัญหาเสพติด ประกอบกับเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ย้ายเข้ามาทำงานในกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ครั้งแรกจะมีการให้ความรู้ และความเข้าใจต่อภารกิจหลักในหน้าที่โดยกระบวนการฝึกอบรมตามระบบของตำรวจอย่างเข้มข้น

6.3 ปัจจัยความสำเร็จด้านทีมงานในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านทีมงานมีค่าเฉลี่ยด้านการมีเป้าหมายร่วมกันมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมงานต่าง

ตระหนักถึงความสำคัญของการกิจที่ได้รับมอบหมาย และมีเป้าหมายที่สอดคล้องกันในการทำงาน เพื่อช่วยให้กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมงานต่างรับรู้มีความเข้าใจ และมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อต้องดำเนินการเนื่องมาจากหัวหน้าทีมให้ความสำคัญกับการประชุมสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และประเด็นนโยบายที่ได้รับมอบหมาย และแนวทางสำคัญก่อนที่จะเริ่มดำเนินการกิจทุกครั้ง จึงทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนในทีมรับรู้มีความเข้าใจ และมีเป้าหมายร่วมกันอย่างชัดเจนในบทบาทหน้าที่ของตนเมื่อต้องดำเนินการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Francis, D. and Young, D. (1979, p.8) ที่ได้กล่าวว่า ทีมงาน จะช่วยให้สมาชิกในทีมสามารถร่วมทำงานด้วยกันได้ดี และสามารถผลิตผลงานได้มีคุณภาพสูง และ Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (1991, p.436) ได้กล่าวไว้ในแนวทาง ที่สอดคล้องกันว่า ทีมงานจะช่วยให้เกิดการปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ทั้งนี้ ญัตติพันธ์ เจริญนนท์ (2546, หน้า 23-25) ได้ให้ความเห็นที่สอดคล้องกับผลวิจัยเกี่ยวกับเป้าหมายในการทำงานเป็นทีมไว้ว่า เป้าหมายจะช่วยทำให้เกิดพัฒนาการทีมงาน และสมาชิกมีการทุ่มเทความพยายามในการทำงาน เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ทีมต้องการ

6.4 ปัจจัยความสำเร็จด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยด้านการนำนโยบายไปปฏิบัติมีค่าเฉลี่ยด้านผู้ปฏิบัตินโยบายมากที่สุด ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การนำนโยบายไปปฏิบัตินั้น ปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุผลสำเร็จคือ ผู้ปฏิบัตินโยบาย ซึ่งผลวิจัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Donald S. Van Meter and Carl E. Van Horn (1975, p. 208) ที่ได้ให้คำนิยามว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยมุ่งที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์จากการตัดสินใจดำเนินนโยบายที่ได้กำหนดไว้ก่อนหน้านี้แล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นความสามารถในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับที่สุภชัย ยาวะประภาส (2545, หน้า 87-91) ได้กล่าวไว้ว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายของนโยบาย และปิยากร หวังมหารพร (2554, หน้า 18) ได้กล่าวสรุปในแนวทางเดียวกันว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นกระบวนการการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแปลงนโยบายมาเป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ได้มีการปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ George C. Edwards (1980, pp. 147-171) ที่เห็นว่าทัศนคติของนักปฏิบัติโดยเฉพาะการยอมรับต่อนโยบายของผู้ปฏิบัติ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อผลสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นอกจากนี้ วรเดช จันทรร (2551, หน้า 463-466) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับตัวผู้ปฏิบัติงานที่จะช่วยให้การนำนโยบายไปปฏิบัติประสบผลสำเร็จ ได้แก่ (1) การคัดสรรเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน (2) บุคลิกภาพของผู้ปฏิบัติ (3) ทัศนคติที่มีต่อนโยบาย (4) ทักษะการดำเนินงานและความรู้ ความสามารถ (5) ระดับการยอมรับในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนโยบาย และ (6) ความเต็มใจในการปฏิบัติงาน

6.5 ปัจจัยความสำเร็จด้านเทคโนโลยีในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยมีด้าน Hard ware มากที่สุด ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่เทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทและส่งผลกระทบต่อผลผลิต วิธีการทำงาน และพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ในหน่วยงานเพื่อพัฒนาศักยภาพในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2555-2564 ที่กำหนดให้หน่วยงานในสังกัดมีการนำระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเหมาะสมมาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยสนับสนุนการกำหนดกรอบอัตราและจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้พิเศษที่ทันสมัยให้เพียงพอ และเหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน ประกอบกับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองได้จัดทำโครงการไว้รองรับยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้แก่ (1) โครงการพัฒนาปรับปรุงระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง และจัดเก็บข้อมูลจราจรทางคอมพิวเตอร์ (2) โครงการช่องตรวจหนังสือเดินทางอัตโนมัติ (Automatic Channel) และ (3) โครงการพัฒนาระบบประชุมวีดิทัศน์ทางไกล (VEO Conference) จึงทำให้มีความพร้อมในด้านดังกล่าว โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับเห็นว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ใช้งานได้ง่ายมาใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งผลวิจัยเชิงคุณภาพพบว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจทั้งงานป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และงานให้บริการของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ต่างให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการปฏิบัติงาน โดยเห็นว่า ระบบ PIBICS เป็นระบบงานที่มีความสอดคล้องกับภารกิจของงานด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ และงานด้านการอำนวยความสะดวกในการให้บริการตรวจคนเข้าเมืองทั้งขาเข้าและขาออก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Richard L. Daft (2000, p.254) ที่ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีเป็นสิ่งที่องค์การนำมาใช้ให้เกิดผลงานขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่วางเป้าหมายไว้

6.6 ความสำเร็จในการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้ชี้ให้เห็นว่า กองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 ดำเนินการผลักดันให้คนต่างด้าวต้องห้ามออกไปนอกราชอาณาจักรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นไปตามแนวทางของนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ.2558-2564) ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ. 2556-2560) และยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาลูกหนีเข้าเมืองทั้งระบบ (มติคณะรัฐมนตรี พ.ศ.2555) ที่มุ่งเน้นให้มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และใช้ประโยชน์จากระบบฐานข้อมูลจังหวัด เพื่อนำไปสนับสนุนการพัฒนาระบบสารสนเทศการตรวจคนเข้าเมืองให้ทันสมัยและเชื่อมโยงข้อมูลสารสนเทศระหว่างส่วนราชการไทยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการจัดทำแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลประวัติบุคคล/การเชื่อมโยง/ปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเชิงคุณภาพที่พบว่า ภารกิจหลักของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 เป็นภารกิจด้านความมั่นคงของประเทศ ทำให้การปรับปรุงคุณภาพการทำงานจึงมุ่งเน้นไปที่การสร้างประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการติดตาม จับกุม และขยายผลผู้กระทำความผิดของชาวต่างชาติ ที่อาศัย การมีข้อมูลของอาชญากรรมข้ามชาติที่จะหลบหนีเข้ามาในราชอาณาจักรไทย รวมถึงเจ้าหน้าที่ตำรวจมีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยและสอดคล้องกับภารกิจ ซึ่งสอดคล้อง

กับงานวิจัยของตะวัน ตระการฤกษ์ (2559, หน้า 152) ที่ได้ศึกษาพบว่า เทคโนโลยีที่สนับสนุนการทำงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ โปรแกรม TeamViewer โปรแกรม Line Computer แม่ข่าย และระบบฐานข้อมูลทะเบียนยานพาหนะในระบบ Polis ที่อยู่ในสภาพพร้อมใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพสูง และแนวทางการสอดคล้องกับงานวิจัยของเฉลิมพรหม อธิยาภรณ์ (2558, หน้า 206) ที่ศึกษาพบว่า การยกระดับความสามารถของเจ้าหน้าที่ตำรวจอาจทำได้หลายวิธีการ ซึ่งสำนักงานตำรวจแห่งชาติควรสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมในพื้นที่มาใช้ในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะหากสามารถใช้ระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้แล้วย่อมจะช่วยให้การยกระดับความสามารถในการปฏิบัติมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น สำหรับความสำเร็จในการดำเนินงานด้านคุณภาพการให้บริการต่อผู้ใช้บริการ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการดำเนินงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2

7.1 ดำเนินการทดสอบประเมินผลความสามารถของบุคคลทั้งข้อเขียน และการแสดงวิสัยทัศน์ เพื่อขึ้นทะเบียนผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมในการแต่งตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งผู้บริหารตำรวจของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมือง 2 และเสนอให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติเมื่อถึงวาระแต่งตั้ง โยกย้าย

7.2 ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาจัดทำหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานสากลในการฝึกอบรมความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องต่างๆ เช่น ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายคนเข้าเมือง ความรู้เกี่ยวกับระเบียบและวิธีปฏิบัติของหน่วยงาน การสื่อสารภาษาต่างประเทศ เป็นต้น โดยกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจที่ผ่านการอบรมมีการสรุปองค์ความรู้ และจัดกิจกรรมสนับสนุนการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวไปสู่เพื่อนร่วมทีมคนอื่นๆ

7.3 สนับสนุนให้มีการจัดทำคู่มือ/เอกสาร หรือจัดทำไฟล์แนวทางการปฏิบัติงาน เผยแพร่ให้คนในหน่วยงานได้นำไปใช้สำหรับเรียนรู้และเพิ่มทักษะการปฏิบัติงานเพิ่มเติม

7.4 กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับการหมุนเวียนหน้าที่ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจภายในทีม โดยให้หัวหน้าทีมเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และรายงานผลต่อผู้บริหารตำรวจรับทราบ ซึ่งจะช่วยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกคนได้รับรู้ถึงความยากลำบากในการปฏิบัติงานที่ตนไม่ได้รับผิดชอบ และเกิดความเห็นอกเห็นใจเพื่อนร่วมทีม ทั้งเป็นการช่วยลดความขัดแย้ง และเกิดทัศนคติที่ดีต่องานที่ตนเองรับผิดชอบ

7.5 สนับสนุนมีกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับปฏิบัติงาน โดยชมเชยผู้ที่มีผลการปฏิบัติงานดีเด่นเพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่คนอื่นๆ โดยเป็นเงินรางวัล และโล่รางวัล รวมไปถึงการจัดสวัสดิการในด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

7.6 สนับสนุนให้ทีมงานมีการสร้างช่องทางเพิ่มเติมในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจทุกระดับ เช่น กล้องรับฟังความคิดเห็น อีเมล กลุ่มไลน์ ฯลฯ แล้วนำมาสรุปผลในการประชุมทีมงาน

เพื่อเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงพัฒนาระบบการทำงานให้ดีขึ้น โดยให้อิสระทางความคิด แต่พิจารณาจากข้อเสนอแนะที่สามารถปฏิบัติได้จริงเป็นหลัก

7.7 สนับสนุนให้ทีมงานมีการจัดทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ โดยมีการจัดทีมพี่เลี้ยงลงไปช่วยสอน และร่วมเขียนโครงการอย่างใกล้ชิด

7.8 จัดกิจกรรมสำรวจสภาพปัญหา และความต้องการของเจ้าหน้าที่ตำรวจ และผู้รับบริการ เพื่อนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการทำงานที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาได้จริง และตอบสนองความต้องการที่ตรงประเด็นและมีประสิทธิภาพ

7.9 จัดทำค่าของงบประมาณเพื่อปรับปรุงพัฒนาระบบเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ เช่น การจัดซื้อจัดหาเครื่องตรวจหนังสือเดินทางอัตโนมัติ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น และทันสมัยต่อการใช้งานที่มีความเสถียรสูง มุ่งเน้นคุณภาพโดยคำนึงถึงความคุ้มค่า

7.10 เข้าร่วมกิจกรรมของส่วนราชการต่างๆ ที่ขอสนับสนุนความร่วมมือในด้านต่างๆ

7.11 สนับสนุนกิจกรรมการสร้างและขยายเครือข่ายในการปฏิบัติงาน เช่น หน่วยงานต่างๆ เพื่อพูดคุยถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติงานร่วมกัน อาสาสมัครชุมชนหรือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อเป็นสายตรวจคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

7.12 สนับสนุนมีการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ในการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นต่อการปฏิบัติงาน รวมไปถึงการขออนุญาตให้มีการเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลดังกล่าวกับระบบฐานข้อมูล PIBICS เพื่อให้มีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และสะดวกต่อการปฏิบัติงานผ่านระบบออนไลน์แบบเรียลไทม์

7.13 จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์สื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจของงานตรวจคนเข้าเมืองผ่านสื่อต่างๆ และจัดทำป้ายสโลแกน คำขวัญของหน่วยงานเพื่อสื่อสารกับผู้รับบริการ

7.14 จัดทำ Campaign รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้สาธารณชนรับทราบถึงขั้นตอนในการปฏิบัติงานของกองบังคับการตรวจคนเข้าเมืองผ่านช่องทางต่างๆ เช่น เว็บไซต์ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในการรับรู้ถึงวิธีการดำเนินการพิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และการขอความร่วมมือในการตรวจสอบข้อมูล เมื่อมีการเดินทางผ่านเข้าหรือออกนอกประเทศ

บรรณานุกรม

- กรมการท่องเที่ยว. (2559). *สถิตินักท่องเที่ยวประจำปี พ.ศ. 2558*. กรมการท่องเที่ยว.
- เฉลิมพรหม อธิธิยาภรณ์. (2558). ประสิทธิผลการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของกองบังคับการตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี กองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 2 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. *ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์* วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ชูชัย สมितिไกร. (2538). *จิตวิทยาการฝึกอบรมบุคลากร*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐพันธุ์ เชนนันท์. (2546). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด.
- ตะวัน ตระการฤกษ์. (2560). *ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดของตำรวจภูธรภาค 7*. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (ฉบับพิเศษ) ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2560
- ตะวัน ตระการฤกษ์. (2558). *ต้นแบบการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามยาเสพติดของตำรวจภูธรภาค 7*. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2554). *การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะและการวางแผน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พระครูพิศาลเขตคณารักษ์ (วิรัตน์ ฐานบุญโญ) (2559). *การพัฒนารูปแบบการยกระดับคุณภาพการบริหารจัดการวัดในนวมัย*. วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม 2559
- วรเดช จันทรศร. (2551). *ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2540). *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลักกรินทร์ นิยมศิลป์. (2558). “อาชญากรรมข้ามชาติ: ภัยคุกคามไทยและอาเซียน”. ความหลากหลายทางประชากรและสังคมในประเทศไทย ณ ปี 2558. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 11 ประชากรและสังคม 2558.
- สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง. (2558). *แผนปฏิบัติการสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2558). *แผนปฏิบัติการสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานตำรวจแห่งชาติ.
- Barling, Julian., Tom, Weber. and Kevin, Kelloway E. (1996). “Effects of Transformational Leadership Training on Attitudinal and Financial Outcomes”. *Journal of Applied Psychology*, 81(6), pp. 827-832.
- Bass, Bernard.M. and Avolio, B.J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership*. CA: Sage.
- Daft, Richard L. (2000). *Organization Theory and Design*. Ohio : South-Western College.

- Edwards, George C. (1980). *Implementing Public Policy*. DC: Congressional Quarterly Press.
- Francis, D., and Young, D. (1979). *Improving Work Groups*. CF: University Associates.
- Johnson, D.W. and Johnson, R.T. (1991). *Learning Together and Alone: Cooperative, Competitive, and Individualistic*. NJ: Prentice Hall.
- Van Meter, Donald S. and Van Horn, Carl E. (1975). "The policy Implementation Process: A Conceptual Framework." *Administration and Society*. 6(4), pp. 200-217.

การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีเพื่อขจัดความขัดแย้ง THE PALI INTERPRETATION OF SAṅKHĀRA-DHAMMA FOR RESOLVING CONFLICTS

พระมหาดวงรัตน์ จตฺตโน*

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีและสภาวะธรรมแห่งสังขารธรรม ว่าสังขารธรรมมีกระบวนการขัดแย้งในตนเองและสังคมอย่างไร 2) เพื่อเสนอพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งภายในตนเองและสังคม

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าคำว่า “สังขาร” ประกอบด้วย สំ เป็นอุปสรรค บทหน้า ลงในความหมายว่า ร่วมกัน + กร ธาตุในความกระทำ เปลี่ยน กร เป็น ขระ + ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบทิ้งและมีอำนาจทำให้สระสั้นให้ยาว คือ ทำ ขร เป็น ขาร สำเร็จรูปเป็น สังขาร แปลว่า ธรรมชาติที่ทำงานร่วมกัน โดสภาวะธรรม หมายถึง รูปนาม ชันธ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ที่ทำงานร่วมกัน เมื่อทำงานร่วมกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้งในตัว รวมเรียกว่าสังขารทุกข์ ที่นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนกับคนและคนกับสังคม พระพุทธองค์จึงตรัสวิธีในการขจัดความขัดแย้งด้วยปัญญา และหลักธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ รวมพุทธวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังขารธรรมทั้งหมด 12 ประกอบด้วยภายใน 4 ได้แก่ (1) สัพพปาปสฺส อภินิ (2) กุสลสฺสุปสมปทา (3) สจิตตปริโยทปนํ (4) อธิจิตฺเต จ และพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังขารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนฺตี (2) ตีติกขา (3) ปรี วิหะยนฺโต (4) อนุปวาโท (5) อนุปฆาโต (6) สัมโรว (7) มตฺตถญฺจตา จ ภตฺตสฺมี (8) ปนฺตถจ สยาสนํ

คำสำคัญ : การตีความ, สังขารธรรม, ขจัดความขัดแย้ง

ABSTRACT

*ประจำสาขาวิชาภาษาบาลี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ วิทยาเขตเชียงใหม่

The purposes of academic paper were: 1) to study and analyze the Pali interpretation of Saṅkhāra-dhamma (compounded things) and natural conditions that are controversial in themselves and society, and 2) to propose the Buddhist ways for resolving internal and social conflicts. The results were found that:

The term of 'Saṅkhāra' is of the *Sam* prefix, meaning 'together' and the *Kara* root implying doing. *Kara* can be *Khara*, and the *ṇ* suffix can be put and changed as *Khāra*, finally being Saṅkhāra. Saṅkhāra, a term figuring prominently in Buddhism, means 'that which has been put together', that is, Pañca-khandha (five aggregates: corporeality, feeling, perception, mental formations, and consciousness). Since all of them work together, thus leading to a conflict, being called Saṅkhāra-dukkha. Eventually they lead to the conflicts between people and people, and the people and the society. The Buddha used Paññā (wisdom) to eliminate the conflicts by ways of taking Buddha-dhamma of Ovādapāṭimokha (the Principal Teaching). Here, the 12 Buddhist ways for resolving internal and social conflicts can be mentioned. The internal conflicts can be solved by: 1) Sabbapāpassa akaraṇaṃ (*not to do any evil*), 2) Kusalassūpasampadā (to cultivate good), 3) Sacittapariyodapanam (to purify the mind) and 4) Adhicitta ca (to devote oneself to higher concentration). Last, the social conflicts can be resolved by: 1) Khantī (patience), 2) Tītikkhā (forbearance), 3) Param viheṭṭhayanto (not to do harm others), 4) Anūpavādo (not to revile), 5) Anūpaghāto (not to do any harm), 6) Saṃvaro (restraint), 7) Mattaññutā ca Bhattassamim (to be moderate in taking food) and 8) Pantanca sayāsanam (to dwell in a secluded place).

Keywords: The Interpretation, Saṅkhāra-dhamma (compounded things), Resolving Conflicts

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า “โลก” ในทางพระพุทธศาสนาหมายถึง 3 ประเภทคือ 1. สังขารโลก 2. สัตว์โลก 3. โอภาสโลก (วิ.มหา. (ไทย) 1/2/2) สัตว์ทั้งหลายเกิดและมีรูปนามขึ้น 5 การเกิดอยู่ในโลกไม่ว่าจะเป็นทุกตภูมิ 4 คือ นรก เปรต อสุรกาย เดรัจฉาน จนถึงสุคติภูมิมีมนุษย์ เทวดาเป็นต้น เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่าเป็นภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์ รวมถึงการเกิดเป็นสัตว์ที่อยู่ในโลกทั้ง 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ รวมเรียกว่า “โลก” สัตว์ที่ยังไม่เข้าถึงพระนิพพานก็ต้องวนเวียนเกิดอยู่ในโลกทั้ง 3 หาที่สุดไม่พบ ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท การเกิดแล้วเกิดอีก ไม่ว่าจะเป็นภพภูมิไหนก็ตาม วนเวียนอยู่อย่างนี้จึงมีแต่โทษมีพิษร้ายแรงเหมือนกันหมด จึงเรียกว่า วัฏฏสงสารที่เป็นยาพิษ (ขุ.อิติ (ไทย) 25/38/386) การเกิดภพภูมิไหนก็ตามพระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นทุกข์ทั้งสิ้น ดังที่ตรัสไว้ในธัมมจักกัปปวัตตนสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจ คือ แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ แม้ความเจ็บก็เป็นทุกข์ แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนาเป็นทุกข์ โดยย่ออุปาทานขันธ์ 5 ก็เป็นทุกข์” (ส.มหา.(ไทย) 19/1081/593) พระองค์สรุปว่า “การมีขันธ์ล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น พระมหาบรมโฬสีสัตว์เจ้าทรงเห็นว่า ภพเป็นแดนเกิดแห่งกองทุกข์” (พระพุทธบริษัทเถระ, 2552) ตรานที่สรรพสัตว์ยังเกิดอยู่ต้องตกอยู่สภาพภายใต้อำนาจครอบงำแห่งทุกข์ สิ่งที่ตกภายใต้อำนาจแห่งความเป็นทุกข์ก็คือสังขาร แม้ประเพณีวัฒนธรรมไทย ขณะคนมีความทุกข์สังคมไทยทุกข์ภาคมักจะไปสวดบังสุกุลตาย หรือตอนสวดงานคนตายก่อนจะทำฃาปนกิจ พระสงฆ์ก็จะไปสวดหน้าศพด้วยการพิจารณาสังขารด้วยพระบาลีว่า

อนิจจา วต สังขารา อุปาทายธมฺมิโน
 อุปปชฺชิตฺวา นิรุจฺชนติ เตส วูปสโม สุโข
 (ที.มหา. (บาลี) 10/272/171)

เป็นที่เข้าใจกันว่า พระบาลีนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐ แก้อัปมงคลในชีวิต ก่อให้เกิดความสงบสุขแห่งชีวิตต่อไป อันนี้เป็นความแค้นความเชื่อของสังคมไทยส่วนใหญ่ ความจริงเป็นเช่นไร ยังไม่มีใครพิสูจน์ความเชื่อนี้ได้ ผู้เขียนจักอธิบายต่อไป ถ้าไปศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนาตลอดเวลาที่อุบัตินั้นของพระองค์ตรัสรู้และสอนอยู่ 2 เรื่อง คือ (1) สังขารธรรมหรือสังขตธรรม (2) วิสังขารหรืออสังขตธรรม ดังพระสุกตเถระได้ตั้งรูปวิเคราะห์ความเป็นพระพุทธเจ้าด้วยบาลีว่า **อปริมิตกบิโปจิตปารมิตสสมภูตตาย ปญญา สพเพ สัขตาสัขตมเม อพฺพชฺชิต พุชฺชิต พุชฺชิตสตีติ พุทฺโธ** ผู้ที่ได้ตรัสรู้แล้ว กำลังตรัสรู้ และจักตรัสรู้สังขตธรรมและอสังขตธรรมทั้งปวง ด้วยพระปัญญาที่อบรมสะสมบารมีมานับไม่ถ้วน ชื่อว่า พุทธะ (สุกตเถระ, 2535). และได้นำสังขารธรรมอันเป็นทุกข์มาสอน เปิดเผยให้เวไนยสัตว์ได้ทราบด้วยพระบาลีว่า “อุปปาทา วา ภิกฺขเว ตถาคตาณ อนุปปาทา วา

ตถาคตาน จิตาว สา ธาตุ ธมฺมภูจิตตา ธมฺมนิยามตา **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ** ต ตถาคโต อภิสม พุชฺฌติ อภิสมมติ อภิสมพุชฺฌิตวา อภิสมตฺวา อาจิกฺขติ เทเสติ ปญฺญาเปติ ปญฺญเปติ วิวรติ วิกฺษติ อุตฺตานิกโรติ **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ..สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ..สพฺเพ** ธมฺมา อนตฺตาติ. แปลว่า ภิภุชทั้งหลาย ตถาคตเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นคือความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้น ตถาคตรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า **สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง** ครั้นรู้ บรรลุแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ กำหนดเปิดเผย จำแนก ทำให้ง่ายว่า **สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง. สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา**”

หากกล่าวถึงสังขารในทัศนะของพระพุทธเจ้าดังกล่าวมา คือ ความทุกข์ ส่วนสังคมโลก ปัจจุบันกล่าวสังขาร ก็คือ ความขัดแย้ง ซึ่งความขัดแย้งในทัศนะสังคมปัจจุบันก็ให้คำนิยามที่ต่าง มุมมองกัน เช่น ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ กล่าวว่า ความขัดแย้งนับได้ว่าเป็นสถานการณ์ปกติของการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด และการกระทำ แต่เมื่อสถานการณ์ความขัดแย้ง เกิดขึ้น และมนุษย์ไม่สามารถที่จะแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่ ความขัดแย้งที่ก่อตัวขึ้น ก็ จะขยายวงกว้างเป็นการทะเลาะวิวาทกันในระดับที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น บทสรุปของความขัดแย้งก็จะ กลายเป็นแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นหน่วยย่อยของสังคมที่ไม่ขึ้นตรงต่อกลุ่มใหญ่ทั้งในแง่ของความคิดและ การปฏิบัติ ส่งผลกระทบเสียหายต่อสันติสุขของสังคม ดังนั้น เมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้นจนทำให้ สัมพันธภาพได้ถูกทำลายลงไป การที่บุคคลจะกลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้อีกครั้งเป็นสิ่งที่ นำพึงปรารถนา และมนุษย์มีความสามารถที่จะทำได้ โดยการให้อภัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการ ที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีต่อกันไว้ และเป็นสิ่งที่จะช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ได้ถูกทำลายลงไปให้ กลับมามีความสัมพันธ์อันดีต่อกันใหม่ซึ่งในปัจจุบันนักจิตวิทยาและนักวิจัยทางตะวันตกกำลังศึกษา ค้นคว้าหาความสัมพันธ์ของการให้อภัยกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในการใช้ชีวิตในสังคม และพยายาม เสาะแสวงหารูปแบบวิธีการให้อภัยเพื่อที่จะหาวิธีการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันไว้กันอย่างจริงจัง (ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ, 2550) ในทัศนะของทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ สันติภาพเกิดจาก อภัยทาน อภัยทานเกิดจากความขัดแย้ง ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นของคู่กับคนและเป็นสาเหตุให้ เกิดการแสวงหาสันติวิธี เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ กล่าวว่า ความขัดแย้ง หมายถึง “การกระทำที่ไม่ลง รอย ขัดขืน หรือต่อต้านกันอันเนื่องมาจากทางความคิด ความเห็น หรือการให้คุณค่า มีความ แตกต่างกันตั้งสองแบบหรือมากกว่าสองแบบขึ้นไป **ความขัดแย้งรวมถึง** ความแตกต่างในตัวเอง ซึ่ง ทำให้รู้สึกไม่สบายใจ หรือเมื่อความเห็นหรือการให้คุณค่าของคุณ ถูกข่มขู่ หรือทำให้เกิดความกลัว ในสิ่งที่ไม่รู้ **ที่มาของความขัดแย้ง** โดยทั่วไปความขัดแย้งมีที่มาจากความแตกต่างทางค่านิยม ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างและแบบแผนความสัมพันธ์ของคนในสังคม บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย ส่วนตัว และผลประโยชน์ ปัจจัยแต่ละตัวจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงจากความ ขัดแย้งแตกต่างกันไป (เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์, 2554)

ความขัดแย้ง นั้นหมายถึงการที่บุคคลทั้งสองฝ่ายไม่ลงรอยกัน จึงพยายามที่จะต้านทานฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ตนเองมีความคิด หรือการกระทำที่ไม่สอดคล้อง หรือไม่สมนัย กับบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นในครอบครัว หรือสังคม “ความขัดแย้ง” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Conflict” ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า “Confligere” แปลว่า การต่อสู้ หมายถึง การทำสงคราม การไม่สอดคล้องหรือเข้ากันไม่ได้ ตามแนวคิดทฤษฎีของความขัดแย้งทางตะวันตกว่า เป็นทฤษฎีที่มีรากฐานที่ว่า สังคมคือ ระบบที่มีลักษณะซับซ้อนของความไม่เท่าเทียมกันในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมมีแนวคิดที่ว่า สังคมนั้นไม่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่สังคมตั้งอยู่บนฐานของการแบ่งแยก อันเกิดจากความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม นักสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจึงพยายามค้นหาว่า ปัจจัยต่าง ๆ เช่น ชั้นทางสังคม เชื้อชาติ กลุ่มชนเพศและอายุ มีความเกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมของการกระจายทรัพยากรที่มีคุณค่าในสังคม ได้แก่ เงินอำนาจ การศึกษา และเกียรติยศทางสังคมอย่างไร นอกจากนี้ นักวิชาการด้านสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งทางสังคมจะมองว่า ในสังคมเกิดการแข่งขันกันเพราะในสังคมมีความขัดแย้งกัน อันเนื่องมาจากกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมได้รับผลประโยชน์และผลตอบแทนที่ไม่เท่าเทียมกัน สิ่งตอบแทนและผลประโยชน์ที่คนในสังคมได้รับมีความแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่ง และหน้าที่ทางสังคม ฉะนั้น สังคมจึงมีความขัดแย้งกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้สังคมมีความเคลื่อนไหว และเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ ตามมา (ทพญ. กษิรา เทียนส่องใจ, 2550)

ส่วนในทางพระพุทธศาสนาสาเหตุแห่งความขัดแย้งของสังคมเกิดความไม่สมดุลกัน 3 เรื่อง คือ (1) **สาธารณโลกี** หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรมช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาัดเอาเปรียบผลประโยชน์ของผู้อื่นจนเกิดความเสียหาย และมีความเสมอภาคกันในการบริโภค เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน (2) **ศีลสามัญญตา** หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง (3) **ทัญญูสามัญญตา** หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ ในข้อนี้หมายถึงความเห็นในธรรมด้วย

ดังนั้น สังฆารหรือความขัดแย้งหรือทุกข์จึงมี 2 ประเภท คือ (1) ความขัดแย้งภายในตัวเราเอง (2) ความขัดแย้งภายนอกระหว่างคนกับสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม แต่ในพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับความขัดแย้งภายในตัวเราเป็นเรื่องสำคัญดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า สังฆารเป็นทุกข์ ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนสิ่งที่ตรงกันข้ามกับสังฆารคือวิสังฆาร คือ พระนิพพาน หรือ นิโรธ การเป็นพุทธศาสนิกชน ควรจะรับศึกษาเรื่องสังฆารและวิสังฆารอย่างเร่งด่วน แม้พระพุทธองค์ขณะก่อนจะปรินิพพานก็เตือนสาวกไว้ว่า “หนตทานิ ภิกขเว อามนตยา มิ โว วยธมา สงฆาร

อุปมาเทน สมุปาเทถ” (ที.มหา. (บาลี) 10/158/128) แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” (ที.มหา. (ไทย) 10/158/131) ในบทความนี้ผู้เขียนจึงสนใจ เห็นความสำคัญ เรื่องการตีความเรื่องสังขารด้วยภาษาบาลี และขยายความเรื่องสังขาร เพื่อเป็นแนวทางขจัดความขัดแย้งภายในตัวเรา ตลอดถึงสังคม

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาวิเคราะห์การตีความสังขารธรรมด้วยภาษาบาลีและสภาวะธรรมแห่งสังขารธรรม ว่าสังขารธรรมมีกระบวนการขัดแย้งในตนเองและสังคมอย่างไร และเพื่อเสนอพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งภายในตนเองและสังคม

3. ขอบเขตของเรื่อง

บทความนี้วิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนใช้กรอบทางภาษาบาลีและสภาวะธรรมมาตีความบทว่า สังขาร แล้วนำปัญหามาว่า สังขาร ไปเปรียบเทียบกับ แต่ละสูตร แต่ละบริบท แต่ละคัมภีร์ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท มีสภาวะธรรมเหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร แล้วนำมาวิเคราะห์ร่วมกับ ประเด็นความขัดแย้งในสังคมและเสนอทางออกตามพุทธวิธี การได้เกิดเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่ยาก เพราะมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนา ต้องเกิดมาด้วยกุศลมีการให้ทาน ศีล ภาวนา เมื่อเกิดแล้วได้พบพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็นโชค ลาภอันดียิ่ง ดังมีพระพุทธดำรัสว่า

กิญโณ มนุสสปฏิลาโภ กิญจ มจฺจาน ชีวิต

กิญจ สทฺธมฺมสฺสวน กิญโณ พุทฺธานมฺอุปโป

การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ก็นับว่ายาก

การดำรงชีวิตอยู่ของเหล่าสัตว์ก็นับว่ายาก

การที่จะได้ฟังสัทธรรมก็นับว่ายาก

การที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเสด็จอุบัติขึ้นก็ยิ่งยาก (ขุ.ธ.(บาลี)

25/182/90)

การได้เป็นมนุษย์แล้วได้พบพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์นั้นเป็นโชค ลาภอย่างยิ่ง เพราะพระองค์ทรงอุบัติมาในโลกเพื่อส่องแสงสว่างแก่ดวงจิต(ปภังกโร)กับสรรพสัตว์ถึง 10,000 โลกธาตุหรือแสนโกฏิจักรวาล เป้าหมายเพื่อชน รื้อ หมุ่สัตว์ออกจากจักรวาลเพื่อพ้นจากจักรวาล สรรพจักรวาลนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นบนโลกนี้สอนสรรพสัตว์อยู่ 2 เรื่อง คือ สังขาร และวิสังขาร สังขาร คือ สิ่งใดก็ตามเป็นที่อยู่ของหมู่สัตว์และสัตว์ จัดอยู่ในสังขารธรรมด้วย คำว่า สังขาร ตีความด้วยภาษาบาลี

สังขาร คือ รูปนามชั้น 5 เป็นไปในภูมิทั้ง 3 คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ ดังที่พระนวมิลเถระกล่าวว่า “เตภูมิกสงขาราน อนิจจา” (อภิ.ฎีกา. 62/156) เมื่อสรรพสิ่งในโลกล้วนแล้วแต่เป็นสังขาร และพระพุทธเจ้าก็สอนให้พิจารณาสังขารจึงพ้นทุกข์ ผู้ต้องการพ้นทุกข์จึงต้องศึกษาตีความสังขารให้ชัดเจน ดังนั้น จึงต้องตีความเรื่องสังขารด้วยการวิเคราะห์ด้วยหลักการแห่งภาษาบาลีดังนี้

สงขารามีการตีความวิเคราะห์ 2 ประเภท คือ (1) โดยบทพยัญชนะ (2) โดยสภาวะธรรม ผู้เขียนจึงตีความสังขารตามลำดับดังนี้

1) ตีความโดยบทพยัญชนะ

- ส มี ความหมายว่า สโมธาน (พุทธปิยมหาเถโร, 2526).

แปลว่า รวบรวม

- กร มีความหมายว่า กรณ แปลว่า กระทำ

ประกอบเป็น สกร

- ก อยู่หลังนิคคิต แปลงนิคคิต เป็นพยัญชนะที่สุดธาตุ คือ ง

ประกอบเป็น สงกร

- ลง ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบ มีอำนาจทำสระสั้น(อ อี อุ) ทำให้ยาว (เป็น อา อี อุ)

ประกอบเป็น สงการ

- ลง โย ปฐมวิภัติ(ประธานของประโยค) ฝ่ายพหูวนะ ลงในความหมายว่า อันว่า..ทั้งหลาย เอา อะ ที่ (กะ)ระ กับ โย เป็น อา (อะ+โย = อา)

ประกอบเป็น สงการา แปลว่า อันว่าธรรมทั้งหลายที่ทำงานร่วมกัน

- เพราะลง ณ ปัจจัย อาเทศ (เปลี่ยน) กร เป็น ขร

สำเร็จรูปเป็น สงขารา แปลว่า อันว่าธรรมทั้งหลายที่ทำงานร่วมกัน

2) ตีความโดยสภาวะธรรม

คำว่า สังขาร โดยบาลีว่า สังขาร มีสภาวะธรรมที่แคบไปหากว้างดังนี้

2.1) สังขาร หมายถึง เจตนา ในปัจจุสมุปบาท ในพระบาลีว่า สงขารา ปจฺจยา วิญญาณํ พระบาลีว่า สังขาร ในที่นี้หมายถึงเจตนาในขณะกระทำบุญทำบาปในสังขาร 3 ได้แก่ (1) ปุณฺณยาภิสังขาร เจตนาตบแต่งในการทำบุญที่เกี่ยวเนื่องด้วยรูปคือในกามภูมิและรูปภูมิ (2) อปุณฺณยาภิสังขาร หมายถึง เจตนาที่ตบแต่งในการทำบาปใน 30 ภูมิ (เว้นอสังขยสัตตภูมิ) (3) อเนญชาภิสังขาร หมายถึง เจตนาที่ตบแต่งในการทำกุศลรูปฌานที่ไม่หวั่นไหว

2.2) สังขาร หมายถึง สังขารชั้น 5 ในพระบาลีว่า สงฺขารกฺขนฺโธ หมายถึง เจตสิก 50 (เว้นเวทนา และสัญญา) ที่มีหน้าที่ปรุงแต่งจิตให้คิดกุศลและอกุศล

2.3) สังขาร หมายถึง รูปนาม ชั้น 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ทั้งหมด ในพระบาลีว่า

อนิจจา วต สงขารานุปาทายธมฺมิโน
 อุปปชิตวา นิรุชฌนติ เตส วูปสโม สุโข
 (ที.มหา. (บาลี) 10/272/171) แปลว่า สังขาร(รูปนาม) ไม่เที่ยงทนอ เกิดขึ้นและเสื่อมสลายไปเป็น
 ธรรมดาครั้งเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป การเข้าไปสงบสังขารธรรมเหล่านั้นเป็นสุข
 ยังมีพระบาลีรับรองว่า หากพิจารณาสังขารธรรมเห็นด้วยปัญญา ย่อมนำไปสู่ความ
 พ้นทุกข์ได้ เช่น พระบาลีว่า

สพฺเพ สงขารานอนิจจาติ	ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺนํ ทุคฺเค	เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ สงขารานทุกฺขาติ	ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺนํ ทุคฺเค	เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ	ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺนํ ทุคฺเค	เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

แปลว่า ขณะใดเห็นว่า สังขารธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงด้วยปัญญา
 ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)
 ขณะใดเห็นว่า สังขารธรรมทั้งหลายเป็นทุกข์ด้วยปัญญา
 ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)
 ขณะใดเห็นว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาด้วยปัญญา
 ขณะนั้นย่อมเบื่อหน่ายในทุกข์ ทางปฏิบัตินี้ย่อมเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์(แห่งจิต)

ความบริสุทธิ์แห่งจิตหมายถึงจิตที่ปราศจากความขัดแย้ง จิตที่ปราศจากความขัดแย้ง
 หมายถึงจิตที่หมดจากราคะ โทสะ โมหะ ความบริสุทธิ์แห่งจิต ดังพระบาลีว่า สจิตตปริโยทปนํ
 แปลว่า การทำจิตให้ผ่องใส คือ จิตที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ เมื่อจิตปราศจากอกุศลธรรม
 ความขัดแย้งข้างในก็ไม่มี เมื่อไม่มีความขัดแย้งภายในภายนอกก็ไม่มีเช่นเดียวกัน

ในทัศนะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเมื่อทำลายสังขารเข้าไปสู่วิสังขาร ย่อม
 ทำลายชาติ คือ การเกิดในภพเสียได้ ดังที่พระองค์ตรัสรู้ครั้งแรกทรงเปล่งอุทานว่า

อนนฺกชาติสสาร	สนฺธาวิสฺส อนินฺพิส
คหการก คเวสนโต	ทุคฺขา ชาติ ปุณฺนํ
คหการก ทิฏฺฐโณ	ปุณฺนํ เคห น กาสสิ
สพฺพา เต ฆาสุกา ภคฺคา	คหฺภู วิสํขต
วิสํขารคต จิตต	ตณฺหานํ ขยมมฺมค
เรตามหานายชํผู้สร้างเรือน	เมื่อไม่พบ
จึงท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นอนนกชาติ	

เพราะการเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์ นายช่างเอ๋ย เราพบท่านแล้ว
ท่านจะสร้างเรือนไม่ได้อีก ซิโครงทุกซี่ของท่าน เราหักแล้ว
ยอดเรือนเราก็อ้วนแล้วจิตของเราถึงธรรมปราศจากเครื่องปรุงแต่งแล้ว
เราได้บรรลุธรรมเป็นที่สิ้นต้นเหตุแล้ว (ขุ.ธ. (ไทย) 25/153-154/44)

ดังนั้น การศึกษาเรียนรู้เรื่องสังขาร คือ การศึกษาพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และสอนให้แก่เวไนยสัตว์ เมื่อศึกษาเรียนรู้ด้วยวิปัสสนาปัญญาแล้ว ย่อมเข้าถึงพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ย่อมดับทุกข์คือความขัดแย้งได้อย่างยั่งยืน อันเป็นอัตลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

อย่างไรก็ตามพระบาลีว่า สังขาร ไม่ว่าจะเป็นอกสังขาร สังขารชั้นธัมม ย่อมรวมลงในสังขารธรรมทั้งสิ้น และสังขารธรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ ดังพระบาลีว่า สพเพ สงขารา ทุกขาติ นั่นก็หมายความว่า สังขาร คือ รูปนาม หรือกายใจ หรือชั้น 5 ไม่ว่าจะเกิดอยู่ในภพภูมิไหนก็ตามไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ เทวดา พรหมล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น ดังพระบาลีว่า ชาตปิ ทุกขา แปลว่าการเกิดในภพล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ทั้งสิ้น พระพุทธองค์จึงเห็นโทษในสังขารและได้แสดงวิธีการดับสังขารด้วยทำลาย

“อิทมปิ โข จาน ทุทฺทส ยทิท สพฺพสงฺขารสมฺภโว สพฺพูปธิปฺปนิสฺสคฺโค ตณฺหกฺโข วิราโค นิโรธो นิพฺพานํ” (ที.มหา.(บาลี) 10/ 64/30) แปลว่า “แม้ฐานะอันนี้ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยากนัก กล่าวคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดอุปธิทั้งปวง ความสิ้นต้นเหตุ วิราคะ นิโรธนิพพาน”

อนิจจา วต สงขารา อุปฺปาทยธฺมมโน
อุปฺปชิตฺวา นิรุชฺชนติ เตส วูปสโม สุโข

พระบาลีว่า อนิจจา วต สงขารา อุปฺปาทยธฺมมโน อุปฺปชิตฺวา นิรุชฺชนติ สงขารา เป็น รูปนาม (ตั้งแต่อวิชชา จนถึง โสกะ ปรีทเวะ ทุกข์ โทมนัส อุปาสะ) หรือ ชั้น 5 จัดเป็น**ทุกข์** **สังขาร**และ**สมุทัย**สังขาร ได้แก่ อวิชชาและต้นเหตุ ที่เกิด และดับ เป็นวงจรแห่งปฏิจจสมุปบาท คือ ปฏิจจสมุปบาทวงจรหนึ่งดับไป เป็นปัจจัยแก่วงจรปฏิจจสมุปบาทวงจรใหม่เกิด(อุปฺปาท/อุปฺปชิตฺวา) และดับ (วย/นิรุชฺชนติ)อย่างนี้ เป็นเรื่องปกติธรรมดา(ธมฺมมโน) ลักษณะการเกิดและดับอย่างนี้ คือ มีแล้วกลับไม่มี พระพุทธองค์ ตรัสสภาวะอย่างนี้ว่า อนิจจา แปลว่าเปลี่ยนแปลงไป มา ไป มา เป็นองค์แห่งปฏิจจสมุปบาททั้งหมดนั้น(สังขารา) อวิชชาและต้นเหตุ จัดเป็นสมุทัยสังขาร ที่เหลือเป็นทุกข์สังขาร ทั้งสิ้น

พระบาลีว่า เตส วุปสโม สุโข

วุปสโม คือ **มรรค** (วิ + อุปสม) คือ กระบวนการแห่งอริยมรรค มีองค์ 8 อันมีปัญญา รู้แจ้ง เห็นจริงในทุกขสัจจะ(ความขัดแย้ง) และสมุทัยสัจจะเป็นหัวหน้า(เหตุแห่งความขัดแย้ง) หรือ เป็นต่อแห่งวิญญะ(สี่สัจจะ)

สุโข คือ **นิโรธ** ความสุข อิสราภาพจากรูปนาม หรืออุปาทานขันธ จิตเป็นไท ไม่มีความขัดแย้ง ย่อมเกิดขึ้น

สพเพ สงขารา อนิจจาติ ยทา ปญญา ยสสติ

อถ นิพพินติ ทุกเข เอส มคโค วิสุทธียา ฯ

สพเพ สงขารา ทุกชาติ ยทา ปญญา ยสสติ

อถ นิพพินติ ทุกเข เอส มคโค วิสุทธียา ฯ

สพเพ ฌมมา อนตตาติ ยทา ปญญา ยสสติ

อถ นิพพินติ ทุกเข เอส มคโค วิสุทธียา (ขุ.ธ. (บาลี) 25/227/)

พระบาลีว่า สพเพ สงขารา อนิจจาติ สพเพ สงขารา ทุกชาติ สพเพ ฌมมา อนตตาติ

สงขารา เป็น รูปขันธ นามขันธ (ตั้งแต่อวิชชา จนถึง โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปาสะ) หรือ ขันธ 5 จัดเป็น**ทุกขสัจจะ(ความขัดแย้ง)และสมุทัยสัจจะ(เหตุแห่งความขัดแย้ง)** ได้แก่ อวิชชาและตัณหา

อนัตตา ได้แก่ สังขาร คือรูปขันธ นามขันธทั้งหมด แต่เพิ่ม นิพพาน ด้วย มีสภาพเป็นอนัตตา

พระบาลีว่า ยทา ปญญา ยสสติ และ เอส มคโค วิสุทธียา จัดเป็นปัญญาเป็นมรรคสัจจะ

พระบาลีว่า อถ นิพพินติ ทุกเข การดับวงจรแห่งปฏิจจสมุปบาท สายดับ หรือ นิโรธภาวะ จัดเป็นนิโรธสัจจะ

ดังนั้น สังฆารธรรม จึงเป็นทั้งวงจรแห่งทุกข์และเหตุแห่งทุกข์ได้แก่ อวิชชา ตัณหา สังขาร รวมเป็นวงจรแห่งทุกข์ได้แก่ปฏิจจสมุปบาท พระพุทธองค์ตรัสว่า “อติ โข ปเนต อานนท เวทน ปฏิจจ ตณหา ตณห ปฏิจจ ปริเยสนา ปริเยสน ปฏิจจ ลาโภ ลาภ ปฏิจจ วินิจจโย วินิจจย ปฏิจจ ฉนทราโค ฉนทราค ปฏิจจ อหโมसान อหโมसान ปฏิจจ ปรีคคโห ปรีคคห ปฏิจจ มจฉริย มจฉริย ปฏิจจ อารกโข อารกข ปฏิจจ อารกขาธิกรณ ทณทาทานสตถาทานกล หวิคคหวิวาทตฺตวเปสฺสญญมฺสวาทา อเนเก ปาปกา อกุสลา ฌมมา สมภวนตฺติ” (ที.ม. (บาลี) 10 /103/54) แปลว่า “อานนท ก็ด้วยประการดังนี้แล คำนี้ คือ เพราะอาศัยเวทนาจึงเกิดตัณหา เพราะ

อาศัยตัณหาจึงเกิดการแสวงหา เพราะอาศัยการแสวงหา จึงเกิดลาภ[การได้] เพราะอาศัยการได้มา จึงเกิดการฝึใจ (ยึดมั่นไม่ปล่อยวาง) เพราะอาศัยการฝึใจจึงเกิดการรักใคร่พึงพอใจ เพราะอาศัยการรักใคร่พึงพอใจจึงเกิดการพะวง เพราะอาศัยการพะวง จึงเกิดความยึดถือ เพราะอาศัยความยึดถือ จึงเกิดความตระหนี่ เพราะอาศัยความตระหนี่จึงเกิดการรักษาป้องกัน เพราะอาศัยการรักษาป้องกัน จึงเกิดเรื่องในการป้องกันขึ้น อุกุศลธรรมอันชั่วช้าลามกมิใช่น้อย คือการถือไม้ ถือนิด การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวหา มึง มึง การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จจึงเกิดขึ้น” กระบวนการนี้เป็นกระบวนการปฏิเสธสมุปปาทเชิงสังคม ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของมนุษย์ที่ทวีความรุนแรงขึ้นจนแสดงผลออกมาเชิงพฤติกรรมทางกาย วาจา กระทั่งกับสังคม องค์กร สิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นกับทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมนักธุรกิจ นักการเมือง ข้าราชการ สงคราม ระหว่างชาติต่าง ๆ การแตกแยกของศาสนา แม้แต่วงการพระสงฆ์ที่ต้องการแสวงหายศ ฐานันดรต่าง ๆ กระบวนการแห่งปฏิเสธสมุปปาททางสังคม ย่อมเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์เต็มที่ กระบวนการทั้งหมดนี้ หากเกิดขึ้นกับบุคคลใด สังคมใด นับว่าขัดแย้งกับอุดมการณ์เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ทั้งหมดนี้ เมื่อเกิดขึ้น พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นหนทางแห่งการเสื่อมโทรมแก่ตนเองและสังคม ในทางตรงกันข้ามพระองค์ทรงตรัสให้ภิกษุ และชนทุกชั้นวรรณะ ทุกชาติ ศาสนา ว่า หนทางแห่งสันติสุขนั้น ไม่ใช่ได้มาด้วยการแสวงหาด้วยการขัดแย้ง แต่ทรงตรัสสอนให้ขจัดความขัดแย้งตามแนวพุทธดังนี้

สพฺพปาปสฺส อภินิวกมฺมํ กุสโลสฺสูปสมฺปทา

สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานุสาสนํ

การไม่ทำบาปทุกประการ การทำกุศลให้ถึงพร้อม(ตลอดเวลา)

การทำจิตของตนให้ผ่องใส(วิปัสสนา)นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ฯ

ขณฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา

นิพฺพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา

น หิ ปพฺพชิโต ปรุสฺสชาติ

สมฺโณ โหติ ปรี วิหะเรนฺโต.

ขันติคือความอดทน เป็นเครื่องเผือกเลสอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่า พระนิพพานเป็นธรรมอันสูงสุด ผู้ทำร้ายผู้อื่น ผู้เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต ผู้ละเว้นความชั่วไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย [ผู้สงบ] ฯ

อนุปวาโท อนุปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สํวโร

มตฺตถญฺจ จ ฆตฺตสฺมิ ปนตญฺจ สยาสนํ

อธิจิตเต จ อาโยโค เอตัมพุธานสาสนั

(ที.ม. (บาลี) 10/90/43) .

การไม่กล่าวร้าย การไม่ทำร้าย [ผู้อื่น] ความสำรวม

ในพระปาติโมกข์[ศีล]ความเป็นผู้รู้ประมาณในการกิน

การนอนที่นุ่งอันสัสด และการประกอบความเพียรในจิต

ทั้งหมดนี้ เป็นคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ (ที.ม. (บาลี) 10/90/51)

สรุปรวมพุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมภายในตนเองด้วย 4 วิธี ดังนี้ (1) สพพปาปสส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง (2) กุสลสสุปสมปทา การทำความดีตลอดเวลา (3) สจิตตปริโยทปนั การทำจิตให้ผ่องใสจากกิเลส (4) อธิจิตเต อาโยโค ความเพียรทางจิต(ตื่นในการที่จะละชั่ว)ตลอดเวลา พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนดี ความอดทน (2) ตีติกขา ความอดกลั้น (3) ปรี วิหะยนโธ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น (4) อนุปวาโท การไม่กล่าวร้ายใส่ความผู้อื่น (5) อนุปมาโต การไม่ทำร้ายผู้อื่นทางกาย (6) สัวโร การมีสติสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (7) มตตณฺเฑตา ภตตสฺมี การรู้จักประมาณในการบริโภค (8) ปนตณฺจ สยาสนั ความพอเพียงในที่อยู่อาศัย(ที่ตนมีอยู่) รวมสันติวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 วิธี ประกอบด้วยภายใน 4 ภายในนอก 8

4. สรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้และสอน 2 เรื่อง คือ สังฆารและวิสังฆาร สิ่งใดก็แล้วแต่ที่มีอยู่ในโลกเรียกว่า สังฆาร เมื่อมีสังฆาร ย่อมตกอยู่ในสภาพแห่งความทุกข์ ดังพุทธวจนะว่า สพเพ สงฆาราท ทุกขา สังฆาร ทุกข์ภาษาปัจจุบันว่า ความขัดแย้ง ดีความด้วยภาษาบาลีว่า สังฆาร ประกอบด้วย ส เป็นอุปสรรค บทหน้า ลงในความหมายว่า ร่วมกัน + กร ธาตุ ในความกระทำ เปลี่ยน กร เป็น ขระ + ณ ปัจจัย ลงมาแล้วลบทิ้งและมีอำนาจทำให้ชะงักสั่นให้ยาว คือ ทำ ขร เป็น ขาร สำเร็จรูปเป็น สังฆาร แปลว่า ธรรมชาติที่ทำงานร่วมกัน โดสภาวธรรม หมายถึง รูปนามขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) ที่ทำงานร่วมกัน เมื่อทำงานร่วมกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้งในตัว รวมเรียกว่าสังฆารทุกข์ ที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างคนกับคนและคนกับสังคม พระพุทธองค์จึงตรัสวิธีในการขจัดความขัดแย้งด้วยปัญญา และหลักธรรมในโอวาทปาฏิโมกข์ รวมพุทธวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 ประกอบด้วยภายใน 4 ได้แก่ พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมภายในตนเองด้วย 4 วิธี ดังนี้ (1) สพพปาปสส อกรรม การไม่ทำบาปทั้งปวง (2) กุสลสสุปสมปทา การทำความดีตลอดเวลา (3) สจิตตปริโยทปนั การทำจิตให้ผ่องใสจากกิเลส (4) อธิจิตเต อาโยโค ความเพียรทางจิต(ตื่นในการที่จะละชั่ว)ตลอดเวลา พุทธวิธีขจัดความขัดแย้งสังฆารธรรมของสังคมด้วยวิธีการ 8 ดังนี้ (1) ขนดี ความอดทน (2) ตีติกขา ความอดกลั้น

(3) ปรี วิหะเรนโต การไม่เบียนเบียนผู้อื่น (4) อนุปวาโท การไม่กล่าวร้ายใส่ความผู้อื่น (5) อนุปฆาโต การไม่ทำร้ายผู้อื่นทางกาย (6) สัวโร การมีสติสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (7) มตตญญตา ภตตสมี การรู้จักประมาณในการบริโภค (8) ปนตญจ สยาสน์ ความพอเพียงในที่อยู่อาศัย(ที่ดินมีอยู่) รวมสันติวิธีเพื่อขจัดความขัดแย้งในสังฆารธรรมทั้งหมด 12 วิธี ประกอบด้วยภายใน 4 ภายนอก 8 การขจัดความขัดแย้งได้อย่างถาวรพระพุทธองค์ตรัสว่า วิสังขาร

บรรณานุกรม

กษิรา เทียนส่องใจ. (2552). “การศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยปัจจุบัน”. วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550.

พระพุทธรัชิตเถระ. *ชินาลังการ*. พระคันธสाराวิวงศ์แปลและอธิบาย. กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์.

พระโมคคัลลานเถระ พระสุภูติเถระ. *อภิธานูปทีปิกาและอภิธานูปทีปิกาสุจิ*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธปียมหาเถโร. (2526). *ปทฐปฐิติ*. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชาญการพิมพ์.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. (2554). *ทฤษฎีสันติภาพ ความขัดแย้ง และความรุนแรง*. ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล,

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535) *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก* 2550. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมมงคลสามิเถโร. (2542). *อภิธมมตถวิภาวิณีฎีกา*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

**การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคม
เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน**
INTEGRATIVE PARTICIPATION OF GOVERNMENT AND CIVIL SOCIETY FOR
NATURAL RESOURCE MANAGEMENT IN NAN PROVINCE

ธีรทัศน์ โรจน์กิจจากุล* พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ (ช่วยธานี)** อนุวัต กระสังข์***

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ และการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.987 ประชากรได้แก่ บุคลากรภาครัฐและภาคประชาสังคม จำนวน 241 คน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 172 คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple random sampling) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's correlation)

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน มีความตื่นตัวและให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้ในการบริหารจัดการ ปัจจุบันมีการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านผลประโยชน์ โดยทางอ้อม เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม่ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น การประเมินเป็นไปตามกฎหมายซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration,
MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

** MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

*** MahachulalongkornrajavidyalayaUniversityUniversity

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยหลักสราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 กล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็น ร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y4) มีค่าเท่ากับ 0.749 ร่วมกันตัดสินใจ (Y2) มีค่าเท่ากับ 0.711 ร่วมกันวางแผน (Y1) มีค่าเท่ากับ .688 ร่วมกันประเมินผล (Y5) มีค่าเท่ากับ 0.681 ร่วมกันดำเนินงาน (Y3) มีค่าเท่ากับ 0.658

3. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล โดยการนำหลักธรรมที่ทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ ซึ่งกันและกันนั้น คือ หลักสราณียธรรม 6 ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม ควรแสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ประพฤติดีมีคุณธรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยการบอกกล่าวและแจ้งเตือนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ด้วยความปรารถนาดี คิดทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ได้มาโดยชอบธรรม ด้วยการรักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม และเคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน เป็นไปอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การบูรณาการ, ภาคประชาสังคม, ทรัพยากรธรรมชาติ

ABSTRACT

The Objectives of this Research were: 1. To study the state of participation in natural resource management of civil society in Nan province, 2. To study factors influencing participation in natural resource management of civil society in Nan province. and 3. To present an integrated model of government and civil society participation in natural resource management in Nan province.

Methodology was the mixed methods; The qualitative research collected data from 19 key informants, purposefully selected, with the structured in-

depth-interview, by face-to-face-interviewing. Data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data by questionnaires with reliability coefficient values at 0.987 from 172 samples who were Government and civil society personnel in Nan Province by simple random sampling and analyzed data by frequency, percentile, mean and standard deviation and analyzed relationship of Variables by Pearson Product Moment Correlation.

Findings were as follows:

1. General condition of involvement in planning for natural resource (forest) management between the public and civil society in Nan Province, by all means, all agencies in Nan Province were aware of and focused on forest management. Currently, there is a common decision making between the governmental agencies and civil society, for example, the provincial administration gives civil society the opportunity to participate in decision-making. Benefits gained indirectly such as the community had good, clean air, better life, seasonal rain, no floods and no forest was destroyed and forest was expanded. The operational assessment was carried out legitimately with outsiders participating in the process. The joint assessment of projects between the state and civil society was conducted for the verification purpose.

2. Factors affecting participation in natural resource management of civil society in Nan Province were that state and civil society in Nan Province were involved in the natural resource management at the moderate level. Considering the mean values from high to low were that the highest level was the benefit sharing, secondly the participatory operation, participatory decision-making, participatory planning, were at the high to low level respectively and the lowest level of participation was the participatory evaluation. The correlations were that Saraniyadhamma, virtue for fraternal living, had correlations with the interactively participatory natural resource management of state and civil society in Nan Province at the statistical significant level at 0.01. The high level of correlations were benefit sharing (Y4) was at 0.749, participatory decision-making (Y2) was at 0.711, participatory planning (Y1) was at 0.688, participatory evaluation (Y5) was at 0.681 and participatory operation (Y3) was at 0.658

3. Forms of participation in planning, decision-making, operation, benefits sharing and evaluation were to apply Saraniyadhamma 6, virtues for fraternal living, to enhance the effective and efficient participations in various activities between state and civil society. State and civil society should be humble and polite, respectful to each

other, well behave to each other with good ethical morality, both in front and behind, by telling and informing good things with good wishes, by thinking of doing good things to society, sharing benefits gained lawfully directly and indirectly, obeying and keeping the laws, rules and regulations of society, respecting and listening to one another's opinions. These forms of participations would make the integrated participation of natural resource(forest) management between the state and civil society in Nan Province the sustainable management.

Keyword: Integrative, Participation, Civil Society, Natural Resource

1. บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญต่อชีวิตมนุษย์เราอย่างมาก นั่นเป็นเพราะ การดำเนินชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติขับเคลื่อนทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ไม่หมด อาทิ อากาศ แสง ฝุ่น เป็นต้น, ทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถสร้างทดแทนขึ้นใหม่ได้ อาทิ น้ำ ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า พืช หญ้า เป็นต้น, ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป อาทิ แร่ธาตุชนิดต่างๆ ถ่านหิน น้ำมันปิโตรเลียม เป็นต้น ความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาตินั้นมี 4 ประการ ดังนี้ คือ เป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบ และผลิตผล, เป็นที่รองรับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และช่วยเกื้อกูลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้, เป็นแหล่งรองรับของเสีย และของ เหลือเศษจากขบวนการผลิตและการบริโภค และให้ความรื่นรมย์แก่จิตใจของมนุษย์ เช่น ทิวทัศน์ ภูมิประเทศ ความงามของธรรมชาติ

ปัจจุบันโลกกำลังเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติน้อยลงมาก เช่น ปัญหามลทางอากาศ ปัญหามลพิษทางเสียง ปัญหาภาวะเรือนกระจก การเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติในหลายประเทศทั่วโลก ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนการเกิดหรือทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่ละประเทศจึงให้ความสำคัญต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน อาทิ การใช้พลังงานทดแทน การออกมาตรการหรือแนวทางในการควบคุมการปล่อยมลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ การใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การนำวัสดุที่ใช้แล้วหรือเหลือใช้มาใช้ใหม่ เป็นต้น

จังหวัดน่านเป็นหนึ่งในจังหวัดของประเทศไทยที่ในอดีตมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ แต่เมื่อประมาณ 10 ปีให้หลังสภาพของภูเขาต่างๆของจังหวัดน่านกลับกลายเป็นภูเขาหัวโล้น ทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ประชาชนน่านเป็นอย่างมาก (PrawitTantalanukul, 2555 : 11)โดยจังหวัดน่านนั้นถูกขนานนามว่าเป็นดินแดนล้านนา ซึ่งเป็นบริเวณที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนาอันดำรงอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 1700 ถึงประมาณ พ.ศ. 2300 ปัจจุบันได้แก่พื้นที่ในจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย รวม 8 จังหวัดด้วยกัน กล่าวคือ เชียงราย แม่ฮ่อง

องซอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา พื้นที่ทั้งหมดของอาณาจักรล้านนาคือ ถ้าคำนวณออกมาเป็นตารางกิโลเมตรจะมีพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 90,900 ตารางกิโลเมตร หรือหากเทียบกับพื้นที่ของประเทศไทยทั้งหมดคิดเป็นประมาณร้อยละ 17 ซึ่งบางท่านขนานนามว่า น่านนั้น “เป็นดินแดนล้านนาตะวันออก มีชื่อเรียกตามตำนานต่างๆ ว่า “กาวะราชนคร” และ “นันทสุวรรณนคร” บ้างก็เรียก “นันทบุรี”

สาเหตุที่ทำให้จังหวัดน่าน มีพื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ลดลงนั้น เป็นเพราะประชาชนบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร และมีการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชหรือข้าวต่างๆ มาเป็นการปลูก ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์โดยสถิติการผลิตการเกษตรตามชนิดพืช (ระดับจังหวัด) ปีเพาะปลูก 2555/2556 ซึ่งจัดทำโดยคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ จังหวัดน่าน ระบุว่า ในจังหวัดน่านมีพื้นที่การปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์มากที่สุดในบรรดาการปลูกพืชการเกษตรทั้งหมด มีจำนวนมากถึง 40,748 ไร่ (Office of Nan province, 2558 : 6)

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล กลุ่มชุมชน ประชาชนชาวบ้านของจังหวัดน่านต่างให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก โดยหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดต่างมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดมิให้เกิดสภาวะมลพิษทั้งในปัจจุบันขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน, ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมตัวกันในลักษณะของประชาสังคมเพื่อทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่านเกิดขึ้นมากมาย เช่น มูลนิธิฮักเมืองน่าน สมาคมบ้านหลวงหงป่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลงมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำแต่การดำเนินการต่างๆ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมดังกล่าวในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างกันทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปในทางต่างคนต่างทำมากกว่าที่จะร่วมมือกันส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ไม่ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ ซึ่งในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมให้เกิดประสิทธิภาพควรใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม อันได้แก่ หลักสาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) 6 ประการ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรมเมตตาวจีกรรมเมตตาเมตตาโนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา และทัญญูสามัญญตา

ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน เพื่อให้ทราบถึงสภาพทั่วไปของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่าน ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน และนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน เพื่อให้การดำเนินการเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผลสูงสุด นำไปสู่การเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติดังในอดีต ทำให้ประเทศไทยมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น และนำไปสู่การเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับโลกใบนี้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

3.ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน” เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดของ Cohen, J.M. and Uphoff โดยกระบวนการมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน (Cohen, J.M. and Uphoff, 1984 :219-222) รวมกับการศึกษาเอกสารและทบทวนวรรณกรรมอีก 1 ขั้นตอน จึงประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation) บูรณาการกับหลักสาราณียธรรม 6 (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) (PhaBrahmagunabhorn(P.A. Payutto, 2553 : 23-24) ประกอบด้วย เมตตาทายกรรมร่วมกัน อนุรักษ์และดูแลป่าไม้ร่วมกัน เมตตาจริกรรม ร่วมกันบอกแจ้งเหตุเกี่ยวกับการดูแลป่าไม้ เมตตา มโนกรรม คิดต่อและทำสิ่งดีที่เป็นประโยชน์แก่ธรรมชาติ สาธารณโภคี ร่วมกันใช้สอยและรับ ประโยชน์เท่าเทียมกัน สีสสามัญญตา เคารพกฎหมาย ระเบียบเกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติทีฏฐีสามัญญตา เคารพรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐของจังหวัดน่าน อัน ได้แก่ (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน (2) สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน (3) องค์การบริหารส่วนตำบลสวด อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน (4) เทศบาลตำบลศิลาแลง อำเภอบัว จังหวัดน่าน และ (5) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน และ ภาคประชาสังคมในจังหวัด ประกอบด้วย (1) ตำบลศิลาแลง อำเภอบัว (กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลง) (2) อำเภอมืองน่าน (มูลนิธิฮักเมืองน่าน) (3) อำเภอบ้านหลวง (สมาคมบ้านหลวงหวงป่า) และ (4) วัดในอำเภอสันติสุข 1 วัด (มูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ)

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเชิงปริมาณ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน คือ (1) บุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน จำนวน 123 คน (2) บุคลากรสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน จำนวน 5 คน (3) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลสวด อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน จำนวน 23 คน (4) บุคลากรเทศบาลตำบลศิลาแลง อำเภอบัว จังหวัดน่าน จำนวน 22 คน และ (5) บุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่านจำนวน 24 คน รวม 5 แห่ง มีประชากรทั้งหมด 197 คน ภาคประชาสังคมในจังหวัด ประกอบด้วย (1) คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลง จำนวน 8 คน (2) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในมูลนิธิอีกเมืองน่าน จำนวน 20 คน (3) คณะกรรมการสมาคมบ้านหลวงหวงป่า จำนวน 5 คน และ (4) คณะกรรมการมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำ จำนวน 11 คน รวม 4 กลุ่ม มีประชากรทั้งหมด 44 คน

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงได้แก่ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดน่านที่อยู่ในขอบเขตพื้นที่ตัวแทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดน่าน และประธาน/หัวหน้า ของประชาสังคมกลุ่มต่างๆจำนวน19ท่าน

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน10รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน มีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้า รวบรวม แยกแยะสังเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, แนวคิดเกี่ยวกับประชาสังคม,ภาคประชาสังคมที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดน่าน,หลักพุทธธรรม เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม, ภาครัฐและนโยบายของภาครัฐในการจัดการทรัพยากรป่าไม้, ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในจังหวัดน่าน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ แก่ไขตามข้อเสนอแนะและนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

3. จัดทำร่างเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์พร้อมทั้งเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4. นำเครื่องมือการวิจัยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องและเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของประเด็นคำถามการวิจัยกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในรูปแบบของเทคนิคการวิเคราะห์ IOC (Index of Congruence)

5. หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try-out) กับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

6. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก)

7. สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ รวบรวมและประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์เสนอข้อมูล พร้อมทั้งสังเคราะห์จากข้อเสนอจากคำถามปลายเปิด ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ รวบรวม ถอดเทป และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

8. สรุปผลการวิจัย

9. จัดทำและสังเคราะห์ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 10 รูป/คน

10. อภิปรายผลการวิจัย

11. นำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

5. ผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน สรุปตามประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

จากวัตถุประสงค์ข้อ 1 ที่ว่า “เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน”

5.1.1 สภาพโดยทั่วไปในการมีส่วนร่วมการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

ด้านการวางแผน จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านนั้น ในภาพรวมทุกภาคส่วนในจังหวัดน่านมีความตื่นตัวในประเด็นเกี่ยวกับป่าไม้เป็นอย่างมาก โดยทุกภาคส่วนจะให้ความสำคัญในเรื่องป่าไม้เป็นลำดับต้นๆ จนเกิดวาระจังหวัดน่านขึ้นมา คือ “สร้างเมืองน่านน่าอยู่ คู่ป่าต้นน้ำ” และจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนตามโอกาสต่างๆ และตามขอบเขตของระเบียบ กฎหมายจะเอื้ออำนวย เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่านและกรมป่าไม้ได้จัดเวทีให้ภาคประชาสังคมแสดงความคิดเห็นในการวางแผนรวมถึงสรุปแนวทางร่วมกันอยู่เป็นประจำ องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านเชิญให้ตัวแทนหรือคณะกรรมการจากมูลนิธิรักษ์เมืองน่านเข้าไปมีส่วนร่วมโดยการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการสนับสนุนการจัดทำแผน พัฒนาแผน ประเมินผลแผนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน องค์การบริหารส่วนตำบลสวดเชิญนายกสมาคมบ้านหลวงหวงป่าเป็นที่ปรึกษาของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ด้านการตัดสินใจ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า หากเป็นประเด็นที่ไม่ผิดกฎหมายนั้นปัจจุบันการตัดสินใจร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมได้มีการดำเนินการอยู่แล้วเช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมใน แต่การตัดสินใจนั้นต้องมีการวิเคราะห์แยกแยะ ข้อดี ข้อเสียในประเด็นต่างๆ เป็นอย่างดีเทศบาลตำบลศิลาแลง ก็เช่นกัน ได้ให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมโดยการจัดให้มีการจัดเวทีประชาคม ซึ่งประกอบด้วยการประชุมของ ผู้นำของภาคประชาสังคม สมาชิก อบต. สมาชิกสภา อบต. คณะผู้บริหารของ อบต. โดยส่วนไหนที่เป็นประเด็นการตัดสินใจ จะมีการแยกตามสาระรายประเด็น เช่น ประเด็นเกี่ยวกับการปกครองจะเข้าที่ประชุมฝ่ายปกครอง (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาสังคม) ส่วนประเด็นทางกฎหมายจะเข้าที่ประชุมส่วนของเทศบาลตำบลศิลาแลง เป็นต้นส่วนในประเด็นที่เป็นกรณีของพื้นที่ที่ผิดกฎหมายปัจจุบันยังไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่ของจังหวัดน่านที่เป็นเรื่องป่ายังไม่มีมติตัดสินใจเพราะเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทั้งที่บางครั้งการกระทำนั้นเกิดประโยชน์กับการรักษาป่าและเกิดประโยชน์ต่อชุมชน แต่ก็ไม่สามารถกระทำได้ ทำให้ภาคประชาสังคมเข้าถึงยากจนไม่อยากจะทำโดยเฉพาะมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำที่ตัดสินใจไม่เข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจกับภาครัฐ กล่าวคือ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข ซึ่งเป็นภาครัฐในพื้นที่โดยตรง

ด้านการดำเนินการ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่านในภาพรวมนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี ซึ่งภาพรวมในปัจจุบันมีการกระทำการดำเนินการร่วมกันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การจัดประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ อันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกรักหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานในพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้นั้นจากการประชุมร่วมกันของทั้งภาครัฐแต่ละส่วนงานของจังหวัด และภาคประชาคมของจังหวัดน่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นประธานนั้น มีข้อเห็นพ้องต้องกันว่าควรแก้ปัญหาพื้นที่ที่มีปัญหาโดยต้องแก้ปัญหากฎหมายเป็นเบื้องต้น การดำเนินการอื่นที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง

ด้านการรับผลประโยชน์ จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า การรับผลประโยชน์นั้นในส่วนของารรับผลประโยชน์โดยตรงนั้น ภาครัฐไม่สามารถรับผลประโยชน์ได้โดยตรง เนื่องจากโดยปกติแล้วส่วนของภาครัฐจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจาก

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่จะเป็นการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองมากกว่า ซึ่งถือว่าการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติของตนเอง ขณะที่การได้รับประโยชน์โดยอ้อมนั้นทั้งส่วนของภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์ได้เท่าเทียมกันแต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวนป่าไม้ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ด้านการประเมินผล การดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน พบว่า หากแยกตามภารกิจแล้วนั้นภาครัฐจะมีการประเมินผลในเชิงเอกสารอยู่เสมอผ่านการดำเนินการของโครงการหรือกิจกรรม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการเปิดโอกาสและดึงภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการอย่างเต็มที่โดยเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ หรือแสดงความคิดเห็นที่ประชุมเช่นเดียวเทศบาลตำบลศิลาแลงที่ให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผลแต่ที่ไม่ใช่เชิงเอกสาร เป็นการดำเนินการตรวจสอบโดยการตั้งคณะทำงานของชุมชน เสนอปัญหาอุปสรรคและเรื่องอื่นๆ ในที่ประชุม ซึ่งมีทั้งที่เป็นการประชุมที่เป็นทางการการประชุมที่ไม่เป็นทางการ

การดำเนินการร่วมกันเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่านนั้นภาครัฐและภาคประชาสังคมจะมีส่วนร่วมในการวางแผนมากที่สุดนั้นเป็นเพราะการดำเนินการในการวางแผนของแต่ละส่วนงานของภาครัฐนั้นจะเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการวางแผนทั้งนี้เพราะการมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจนั้นสามารถกระทำได้หลากหลายวิธี เช่น การประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติการเวทีประชาคม การเชิญภาคประชาสังคมมาเป็นคณะกรรมการในการจัดทำแผน เป็นต้น ในส่วนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนั้น มีแนวทางในการมีส่วนร่วมที่หลากหลาย เช่น การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ส่วนการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้นในภาพรวมการได้รับประโยชน์ภาครัฐจะไม่ได้โดยตรง เพราะภาครัฐเป็นเพียงการปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเท่านั้น ส่วนการได้รับประโยชน์ทางอ้อมนั้น ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับเท่าๆ กัน ส่วนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานนั้นในภาพรวมถือว่ายังมีส่วนร่วมน้อยที่สุดจากการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ประการ ฉะนั้นแล้วการการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้นต้องมีความสอดคล้องตามลำดับ สมดุล และเกี่ยวเนื่องกัน โดยต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

5.1.2 การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคม ในจังหวัดน่านตามหลักสาราณียธรรม

พบว่า ภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาโดยเรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ รองลงมาได้แก่

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆลงมาได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาถึงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในการประชุมหรือสัมมนาที่เป็นทางการ ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้าน การแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ลงมาได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการหาวิธีการแก้ปัญหาของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดเขตป่าชุมชน ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านได้เข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ(ป่าไม้) ที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาสังคมจัดขึ้น ลงมาได้แก่ ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมการเฝ้าระวังติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านเห็นว่าการช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน ลงมาได้แก่ ท่านเข้าร่วมในกิจกรรมการเฝ้าระวัง ติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนตามลำดับ

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนลงมาได้แก่ ท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ท่านเห็นว่าการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ

จากวัตถุประสงค์ข้อ 2 “เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน”

5.1.3 หลักสารณียธรรม 6 เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในจังหวัดน่าน

โดยการบูรณาการหลักสารณียธรรม 6 เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน บูรณาการโดยหลักสารณียธรรม 6 ประกอบด้วย 1) เมตตาทายกรรม (ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 2) เมตตาวจีกรรม (การช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์) 3) เมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) 5) สีสสามัญญตา (มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) และ 6) ทิฏฐิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษาป่าไม้)

พบว่า การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ตามหลักสารณียธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 5) สีสสามัญญตา (มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) รองลงมาได้แก่ 6) ทิฏฐิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษา ป่าไม้) 1) เมตตาทายกรรม (ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 2) เมตตาวจีกรรม (การบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์) 3) เมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านเมตตาทายกรรม (ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันขณะดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) รองลงมาได้แก่ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของภาครัฐและภาคประชาสังคมใช้วาจาที่ไพเราะต่อกัน ตามลำดับ

ด้านเมตตาวจีกรรม (การบอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการแจ้งข้อมูลหรือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) รองลงมาได้แก่ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันขณะดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ผู้รับผิดชอบในการดำเนินการของภาครัฐและภาคประชาสังคมใช้วาจาที่ไพเราะต่อกัน ตามลำดับ

ด้านเมตตามโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเน้นผลประโยชน์แก่ส่วนรวม และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ ภาครัฐการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมตรวจสอบการดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ตามลำดับ

ด้านสาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐและภาคประชาสังคมได้ประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) อย่างเหมาะสม ตามลำดับ

ด้านสี่สามัญญตา(แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การดำเนินงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้)เป็นไปตามกฎระเบียบ กฎหมาย รองลงมาได้แก่ ภาครัฐมีการกระจายงบประมาณในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) อย่างเหมาะสม และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่/ตัวแทนของภาครัฐ และภาคประชาสังคมปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ตามลำดับ

ด้านทวิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษา ป่าไม้) โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภาครัฐและภาคประชาสังคมเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) และด้านที่มีค่าน้อยที่สุด คือ การประชุม สัมมนา หรืออบรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แสดงความคิดเห็นตามลำดับ

5.1.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า ปัจจัยด้านหลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ พบว่า หลักสาราณียธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ดังนี้ หลักสาราณียธรรม 6 มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่านกล่าวคือ ที่มีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูงในประเด็นร่วมกันรับผลประโยชน์ (Y4)มีค่าเท่ากับ 0.749 ร่วมกันตัดสินใจ(Y2)มีค่าเท่ากับ 0.711 ร่วมกันวางแผน(Y1)มีค่าเท่ากับ .688 ร่วมกันประเมินผล (Y5)มีค่าเท่ากับ 0.681 ร่วมกันดำเนินงาน (Y3)มีค่าเท่ากับ 0.658

จากวัตถุประสงค์ข้อ 3 ที่ว่า “นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน”

5.1.5 รูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน

การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน มีด้วยกัน 5 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning)2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) 4) การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ (Benefit) และ5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงาน (Evaluation) การมีส่วนร่วมโดยการให้หลักธรรมที่สามารถเป็นสามารถทำให้ทั้งส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมระลึกถึงกัน คือ หลักสาราณียธรรม 6 ประการ จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้การมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ นั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น อันได้แก่ 1) เมตตา ภาวกรรม(ร่วมกันอนุรักษ์ป่าไม้) 2) เมตตา วาจิกรรม (การช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์) 3) เมตตา

มโนกรรม (ร่วมกันดูแลป่าไม้) 4) สาธารณโภคี (แบ่งปันผลประโยชน์จากป่าไม้) 5) สีสสามัญญตา (มีระเบียบวินัยร่วมกันในการดูแลป่าไม้) 5) ทิฏฐิสามัญญตา (ร่วมกันออกกฎ ทำข้อตกลง รักษาป่าไม้) ดังนี้

1. ด้านการวางแผน(Planning) โดยการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ต้องควบคู่ไปกับการชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันให้ชี้แนะในทุกโอกาสที่มีโอกาส โดยการประชุมหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) จากการศึกษายุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีปฏิทินปฏิบัติงาน การประชุม และสัมมนา

2. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้าน การแก้ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) แก้ไขปัญหาพื้นที่ที่ผิดกฎหมาย ด้วยการแก้ไขกฎหมายที่ล้ำสมัยภาครัฐกำหนดกฎหมายเป็นเขตอุทยานหรือเขตป่าสงวน โดยให้ภาคประชาสังคมร่วมตัดสินใจเลือกนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้)

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ภาครัฐให้การสนับสนุนการเข้าร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ(ป่าไม้) ที่หน่วยงานภาครัฐหรือภาคประชาสังคมจัดขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณการดำเนินการมีกิจกรรมการเฝ้าระวัง ติดตาม และแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ประสานงานระหว่างภาครัฐและชุมชนในกิจกรรมการดำเนินการต่างๆ ต้องสรรหางบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐอื่นจากภายนอกให้มีการสนับสนุน ส่งเสริมจากภาครัฐ

4. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ การให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างทั่วถึงก่อนภาคประชาสังคมในพื้นที่อื่นๆ การดำเนินการร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่าน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วม ทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาเกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ ทั้งนี้การดำเนินการให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นควรยึดหลักการเคารพความเห็นซึ่งกันและกัน ติดตามกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ในการจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งและประชาชนมีสุขภาพที่ดีขึ้น และช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน

5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การได้ติดตามกิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน การจัดสรรผลประโยชน์ของหน่วยงานภาครัฐที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ช่วยกันรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการสร้างความสามัคคี การเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความล่าช้าของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแจ้งข้อมูลหรือแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม แยกตามภารกิจ

6. อภิปรายผล

ในการอภิปรายผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยและอภิปรายข้อค้นพบใหม่จากการทำวิจัยดังนี้

5.1.1 จากผลการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน สามารถอภิปรายได้ดังนี้

ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่าการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหากำหนดยุทธศาสตร์ โดยการเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนภาครัฐต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกๆ ขั้นตอน ที่ไม่เป็นการผิดต่อหลักกฎหมายในขณะที่การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ นั้น ต้องควบคุมไปกับการแสดงกิริยาที่ดีต่อกันไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม หากมีอะไรที่สามารถชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันให้ชี้แนะในทุกโอกาสที่มีโอกาส ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเป็นการประชุมร่วมกันมากที่สุดซึ่งการประชุมในแต่ละครั้งนั้น ต้องเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนแสดงความคิดเห็นได้เท่าเทียมกันด้วยความเคารพความเห็นซึ่งกันและกันร่วมในการคิดหาแนวทางที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นและปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในด้านต่างๆ ในการกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยการศึกษายุทธศาสตร์หรือนโยบายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกำหนดปฏิทินปฏิบัติงานด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

จากสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหาของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ในการประชุมหรือสัมมนาที่เป็นทางการควรให้สิทธิชุมชนในการจัดการป่าไม้เอง โดยการกระจายอำนาจ 2) ความเป็นทางการลดทอนความสามารถและการเรียนรู้ลงเรื่อยๆ ฉะนั้นให้สนับสนุนกระบวนการศึกษาทางเลือกหรือใดๆ ก็ตามที่เอาชุมชนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายในการพัฒนา (ชุมชนบริการมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบริการชุมชน) และ 3) หาคำตอบความหลากหลายในสิ่งต่างๆ เพราะความหลากหลายเหล่านั้นจะเป็นคำตอบของความยั่งยืน 4) ก่อนมีการทำแผนงานควรมีการลงมามีเวทีในพื้นที่เพื่อรับฟังสภาพปัญหาที่แท้จริง แล้วให้ชุมชนในพื้นที่เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับแผนจากส่วนกลาง 5) องค์กร ชุมชนในพื้นที่ ควรมีบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนงานในส่วนกลาง โดยต้องให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติด้วย 6) หน่วยงาน องค์กร ภาคประชาสังคม หากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนต้องมีการศึกษาข้อมูลก่อนเสนอของบประมาณเพื่อบรรจุเข้าในแผนสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุขุมลย์ ประสมศักดิ์ ได้วิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน” ผลการวิจัยพบว่า 1. การบูรณาการกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมกับแนวคิดทฤษฎีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนจังหวัด พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบโดยตรงและให้ความสำคัญในฐานะที่มีบทบาทหลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมตามนโยบายของรัฐบาล และตามกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 นอกจากนี้

ควรให้องค์กรสงฆ์ องค์กรด้านสตรี และประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย ทั้งนี้โดยการนำกลยุทธ์การมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักพุทธธรรมทั้ง 7 ประการ มาใช้ในการกำหนดแผนงานและโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ประชาชนและองค์การบริหารส่วนจังหวัดต่อไป และการมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชนที่จะสร้างองค์ความรู้และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้นักเรียน เด็ก เยาวชน และนักศึกษา รวมทั้งเครือข่ายภาคประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่จะดำเนินการตามแผนงานที่วางไว้ พบว่า การวางแผนการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นการวางแผนเชิงกลยุทธ์ ซึ่งได้แก่ การสร้างองค์ความรู้ในเครือข่ายภาคประชาชน โดยมีองค์กรที่รับผิดชอบ ส่วนการดำเนินงานการจัดการสิ่งแวดล้อมมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่ม ให้สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพเหมาะแก่การดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนสืบไป (SukhumanPrasomsak, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ถึงแม้ว่าปัจจุบันกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐนั้นจะเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นแต่ก็ยังไม่เพียงพอจึงต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างครบถ้วน มีการเปิดเผยข้อมูลต่างๆ เพื่อให้ภาคประชาสังคมใช้ประกอบการตัดสินใจผ่านกระบวนการวิเคราะห์แยกแยะ จนได้ข้อสรุปนำไปสู่การตัดสินใจการดำเนินโครงการต่างๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) จะเชิญภาคประชาสังคมเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่เสมอ บางครั้งภาคประชาสังคมจะให้การศึกษาเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง ผ่านกระบวนการตัดสินใจโดยคณะกรรมการมูลนิธิและระดับคณะกรรมการทำงาน/โครงการและการประชุมร่วมกันทั้งสองฝ่ายถึงอย่างไรก็ตามในการตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้นั้นปัจจุบันจะเน้นความถูกต้อง ตามระเบียบทุกขั้นตอน เพราะว่ากิจกรรมใดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้จะได้รับความสนใจจากทุกๆ ฝ่ายมากและมีคนติดตาม ตรวจสอบ มากยิ่งขึ้น ส่วนในประเด็นที่เป็นกรณีพิพาทกฎหมายไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากปัจจุบันในพื้นที่ของจังหวัดน่านที่เป็นเรื่องป่ายังไม่มีมติตัดสินใจเพราะผิดกฎหมาย ปัจจุบันการตัดสินใจร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้น ยังขาดการตัดสินใจร่วมกันเพราะระเบียบกฎหมายไม่เอื้ออำนวย ทั้งๆ ที่บางครั้งเกิดประโยชน์กับการรักษาป่า แต่ต้องมีระเบียบมากมาย ภาคประชาสังคมเข้าถึงยากจนไม่อยากจะทำซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจนา คำจตุ ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (KanjanaDamjutti, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ในภาพรวมนั้นเป็นไปในทิศทางที่ดี ซึ่งภาพรวมในปัจจุบันมีการกระทำการดำเนินการร่วมกันอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น การจัดประชุมระดับจังหวัดในประเด็นเกี่ยวกับการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติ การให้ใช้ห้องประชุมเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในการประชุมกิจกรรมต่างๆ อันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในขณะที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกห่วงหาพันความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน ส่วนปัญหาการดำเนินงานในพื้นที่ที่ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการได้นั้นจากการประชุมร่วมกันของทั้งภาครัฐแต่ละส่วนงานของจังหวัด และภาคประชาคมของจังหวัดน่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเป็นประธานนั้น มีข้อเห็นพ้องต้องกันว่าควรแก้ปัญหาพื้นที่ที่มีปัญหาโดยต้องแก้ปัญหากฎหมายเป็นเบื้องต้น การดำเนินการอื่นที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร รุจิธารงกุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทและกลไกของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ ไม่ได้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยครบ 7 ขั้นตอน คือ (1) การได้รับข้อมูลข้อเท็จจริง (2) การได้แสดงข้อคิดเห็น (3) การร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา (4) การร่วมวางแผนแก้ปัญหา (5) การร่วมดำเนินการแก้ปัญหา (6) การร่วมรับประโยชน์และ (7) การร่วมติดตามประเมิน ควบคุมการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาซึ่งใช้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

โดยเฉพาะการประเมินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐไม่จริงจึงเป็นเพียงการสร้างภาพในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามข้อบังคับของกฎหมายเท่านั้น เพราะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม การกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและบทลงโทษโดยเด็ดขาดตลอดจนประชาชนไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติการมีส่วนร่วม 7 ขั้นตอนอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมรับประโยชน์จากการใช้ที่ดิน นอกจากนี้ภาครัฐและภาคเอกชนไม่ได้ให้ข้อเท็จจริงด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งประชาชน ไม่มีจิตสำนึกเข้าร่วมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ส่วนฝ่ายปฏิบัติการแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จและพึงพอใจเพียงปานกลาง โดยมีลำดับการใช้การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ภาครัฐใช้มากที่สุด ถัดลงมาคือ ภาคประชาสังคม และน้อยที่สุดคือ ภาคเอกชน (WichainRujidhamrongkul, 2557)

ด้านการมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ภาครัฐไม่สามารถรับผลประโยชน์ได้โดยตรง เนื่องจากโดยปกติแล้วส่วนของภาครัฐจะไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่จะเป็นการได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเองมากกว่า ซึ่งถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ตามปกติตนเอง ขณะที่การได้รับประโยชน์โดยอ้อมนั้นทั้งส่วนของภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์ได้เท่าเทียมกันแต่ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และอยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน เช่น การมีอากาศดี ชีวิตดีขึ้น ฝนตกตามฤดู น้ำไม่ท่วม การที่จำนวน

ป่าไม้ถูกทำลาย หรือมีจำนวนมากยิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **บุญเพ็ง วงศ์หน่อ บุญธรรม** ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้: กรณีศึกษาประชาชนในเมืองไชธานี ในนครหลวงเวียงจันทน์” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในนครหลวงเวียงจันทน์มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในระดับปานกลาง (BounphengVongnobountham, 2550)

ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับปานกลาง อภิปรายได้ว่า การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน แยกตามภารกิจแล้วนั้นภาครัฐจะมีการประเมินผลในเชิงเอกสารอยู่เสมอผ่านการดำเนินการของโครงการหรือกิจกรรม เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีการเปิดโอกาสและดึงภาคประชาสังคมเข้ามารับรู้และมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการอย่างเต็มที่โดยเป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม แต่เมื่อการประเมินผลร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาสังคมนั้นส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินผลโดยการช่วยตรวจสอบ หรือแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเช่นเดียวเทศบาลตำบลศิลาแลงที่ให้ภาคประชาสังคมเข้ามีส่วนร่วมในการประเมินผลแต่ที่ไม่ใช่เชิงเอกสาร เป็นการดำเนินการตรวจสอบโดยการตั้งคณะทำงานของชุมชน เสนอปัญหาอุปสรรคและเรื่องอื่นๆ ในที่ประชุม ซึ่งมีทั้งที่เป็นการประชุมที่เป็นทางการการประชุมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **กาญจนา คำจutti** ได้วิจัยเรื่อง “การส่งเสริมการมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของผู้นำชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในระดับติดตามผลการดำเนินโครงการต่างๆ ของกรุงเทพมหานครโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(KanjanaDamjutti, 2557)

5.1.2 การบูรณาการหลักสราณียธรรม 6เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดน่าน

พบว่า การมีส่วนร่วมเชิงบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดน่าน ตามหลักสราณียธรรม โดยรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าการปฏิบัติ โดยการให้แนะนำที่ดี เจตนาดีที่หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล กลุ่มชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ของจังหวัดน่านต่างให้ความสำคัญต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก โดยหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดต่างมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น ยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการอนุรักษ์และบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของจังหวัดมีให้เกิดสภาวะมลพิษทั้งในปัจจุบันขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดน่าน เป็นต้น นอกจากนั้นมีการรวมตัวกันในลักษณะของประชาสังคมเพื่อทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของจังหวัดน่านเกิดขึ้นมากมาย เช่น มูลนิธิฮักเมืองน่าน สมาคมบ้านหลวงหวงป่า กลุ่มอนุรักษ์ป่าศิลาแลงมูลนิธิส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชนวัดโป่งคำแต่การดำเนินการ

ต่างๆ ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมดังกล่าวในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างกันทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปในทางต่างคนต่างทำมากกว่าที่จะร่วมมือกันส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ไม่ประสบความสำเร็จอย่างเต็มที่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิเชียร รุจิธามรงค์กุล ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทและกลไกของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทย” ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมด้านสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยครบ 7 ขั้นตอน คือ (1) การได้รับข้อมูลข้อเท็จจริง (2) การได้แสดงข้อคิดเห็น (3) การร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา (4) การร่วมวางแผนแก้ปัญหา (5) การร่วมดำเนินการแก้ปัญหา (6) การร่วมรับประโยชน์ และ (7) การร่วมติดตามประเมิน ควบคุมการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนา ซึ่งใช้แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะการประเมินโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐไม่จริงจึงเป็นเพียงการสร้างภาพในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามข้อบังคับของกฎหมายเท่านั้น เพราะยังไม่มีกฎหมายเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม การกำหนดแนวปฏิบัติที่ถูกต้องและบทลงโทษโดยเด็ดขาด ตลอดจนประชาชนไม่เข้าใจแนวทางปฏิบัติการมีส่วนร่วม 7 ขั้นตอนอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมรับประโยชน์จากการใช้ที่ดิน นอกจากนี้ภาครัฐและภาคเอกชนไม่ได้ให้ข้อเท็จจริงด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งประชาชน ไม่มีจิตสำนึกเข้าร่วมแก้ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ส่วนฝ่ายปฏิบัติการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ส่วนใหญ่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของประชาชนแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้สำเร็จและพึงพอใจเพียงปานกลาง โดยมีลำดับการใช้การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ ภาครัฐใช้มากที่สุด ถัดลงมาคือ ภาคประชาสังคม และน้อยที่สุดคือ ภาคเอกชน (WichainRujidhamrongkul, 2557)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) **ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน** ควรมีการประชุมเชิงสร้างสรรค์โดยภาครัฐ แสดงบทบาทที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการร่วมกัน
- 2) **ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** ควรให้ภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน มีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) เพื่อช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการกระทำที่เกี่ยวกับป่าไม้
- 3) **ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน** ควรเน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกรักหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน
- 4) **ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์** ควรทำงานเป็นลักษณะเครือข่ายเพื่อสามารถเชื่อมการดำเนินงานระหว่างองค์กร หน่วยงาน หรือส่วนอื่นได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันภาครัฐ

และภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเท่าเทียมกัน แต่อยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน

5) **ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล**ควรร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) **ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผน** โดยภาครัฐแสดงบทบาทที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการร่วมกัน เช่น การใช้เครื่องมือมากกว่าการรับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน ดังนั้นการประชุมร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมควรเป็นการประชุมเชิงสร้างสรรค์ ปราศจากซึ่งอคติต่อกัน แสดงความคิดเห็นด้วยความจริงใจและสุภาพ

2) **ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ**โดยการร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัดน่าน ในส่วนของภาคประชาสังคมจะเป็นการช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการ จัดกระทำ การเกี่ยวกับป่าไม้มากกว่า โดยมีกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินซึ่งมีบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม

3) **ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน**โดยการจัดสรรงบประมาณอุดหนุนในประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนต้องจัดทำโครงการ กำหนดกิจกรรม วิธีดำเนินงาน ผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้านดำเนินงานผ่านคณะกรรมการเสนอเสนอมายังกรมป่าไม้เพื่อขออนุมัติงบประมาณ การดำเนินโครงการต่างๆ ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดน่านได้เน้นการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก เพราะต้องการให้ภาคประชาสังคมรู้สึกรักหวงแหนความเป็นเจ้าของร่วมกันในทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของจังหวัดน่าน เช่น ให้ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการจัดงานเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ เป็นต้น

4) **ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์**โดยการทำงานเป็นเครือข่ายสามารถเชื่อมระหว่างองค์กร หน่วยงาน หรือส่วนอื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมจะได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) โดยเท่าเทียมกันแต่อยู่ภายใต้กฎระเบียบของชุมชน

5) **ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล**การมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าไม้) ระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมในจังหวัด เพื่อช่วยกันตรวจสอบและตรวจตราการ จัดกระทำ การเกี่ยวกับป่าไม้ โดยมีกฎหมายและบุคลากรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับ พฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของภาคประชาสังคม

2) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การบูรณาการภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- 3) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามหลักพุทธธรรม
- 4) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การบูรณาการพุทธธรรมเพื่อการแก้ปัญหาจัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นโดยภาคประชาสังคม
- 5) ควรศึกษาเกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประชาชน

References

- BounphengVongnobountham. (2550). People's Participation in Forest Resources Management: A Case Study of People in Xaythany District in the Capital of Vientiane. (*Doctoral Dissertation*). Chiang mai : Chiang mai University.
- Cohen. J.M. and Uphoff. (1984). *The Cornell Rural Development Participation Project*. Rural Development Review.
- KanjanaDamjutti. (2557). The Buddhist Promoting Method Community Leader's Participation in The Local Administration of Bangkok Metropolitan. (*DoctoralDissertation*).Bangkok:Mahachulalongkorn
tajavidyalaya University.
- Office of Nan province. (2558). *Nan Provincial Development PlanB.C. 2558 – 2561*. Nan :Office of Nan province.
- PhaBrahmagunabhorn (P.A. Payutto).(2553). *A Constitution for Living*. Bangkok: Printed at Sahadhammika.
- PrawitTantalanukul. (2555). *Nan Chronicles : Issue Watphrathatchaehaeng*. Chiangmai :ChiangmaisangsilPrinting
- SukhumanPrasomsak. (2557). The Participation Strategy of People Regarding The Buddhism Moral Code in Environmental Management of Provincial Administration Organization in The Upper Central Provinces (*Doctoral Dissertation*).Bangkok : Mahachulalongkorntajavidyalaya University.
- WichainRujidhamrongkul.(2557).The Roles and Mechanisms of Government, Private sectorand Civil society in Solve environmental problems of Thailand. (*Doctoral Dissertation*).Bangkok:Ramkhamhaeng University.

**กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง**
**STRATEGY TO STRENGTHEN SOLIDARITY BY THE FIVE PRECEPTS OF LOCAL
ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN THE LOWER
CENTRAL REGION**

ปณณธร เขียรชัยพฤษณ์* พิเชษฐ์ ทังโต** บุญทัน ดอกไธสงค์***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานกระบวนการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคกลางตอนล่าง (2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง และ (3) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 30 คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และคณะกรรมการสภาองค์กร และการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการ พนักงาน ที่ปฏิบัติหน้าที่ประจำและปฏิบัติหน้าที่ชั่วคราว ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการดำเนินงานกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง ด้วยวิธีการสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยในชุมชน ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเอง ยึดถือการประหยัดและการออม

* Doctor of Philosophy Program in Public Administration, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*** Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

2) การสร้างสันติวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี และให้ความเสมอภาคในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งอาศัยองค์กรทางศาสนาและวันสำคัญจัดกิจกรรมสร้างความสันติสุข 3) การสื่อสารอย่างการณยสาร ด้วยวิธีการเผยแพร่ข้อมูลอย่างเปิดเผยหลายช่องทางและมีการสื่อสารผ่านสื่อแบบสองทาง และสร้างเครือข่ายชุมชนด้วยการสัมมนากับประชาชน 4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการจัดการบริหารงานตามหลักกฎหมาย และการออกข้อบัญญัติแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งจัดให้มีศูนย์บริการด้านกฎหมายและการเจรจาไกล่เกลี่ย

2. องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) การสร้างหลักประกันชีวิต ด้วยวิธีการสนับสนุนความเท่าเทียมของประชาชน และรณรงค์ให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม 2) การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน ด้วยวิธีการสนับสนุนการประกอบสัมมาอาชีพ 3) การสร้างหลักประกันครอบครัว ด้วยวิธีการจัดการอบรมให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา และจัดกิจกรรมสร้างความปรองดองความซื่อสัตย์ต่อชีวิตคู่ 4) การสร้างหลักประกันสังคม ด้วยวิธีการสนับสนุนการเป็นคนที่มีวาจาไพเราะ ยกย่องให้เกียรติผู้อื่น รักษาสิ่งจะ ยึดมั่นในคำพูด และมีเจ้าหน้าที่ดูแลด้านเทคโนโลยี ระบบข้อมูล และ 5) การสร้างหลักประกันสุขภาพ ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมลด ละ เลิก การดื่มสุรา ของมีเมาและสิ่งเสพติด และสนับสนุนการลงโทษผู้กระทำความผิดจากการดื่มสุรา ของมีเมาและสิ่งเสพติด รวมทั้งส่งเสริมงานประเพณีงานนันทนาการที่ไม่ใช้สุราและของมีเมา

3. กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ 2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ 3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ และ 4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์, หลักศีล 5, องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The objective of this study were (1) to study the operating conditions and reconciliation process of local administrative organization in the lower central region (2) to study the components of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in the lower central region and (3) to present the strategies for strengthening reconciliation in accordance with the five moral precepts of local administrative organization in the lower central region.

This research was the mixed methods between the qualitative and quantitative researches. The qualitative research was collected the data from 30

key informants who were administrators and members of the local councils by in-depth-interview and data were by analyzed descriptive interpretation. The quantitative research was collected the data by questionnaires from 343

The Result of research :

1. The operating conditions and reconciliation process of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Creating a strong self-sufficient community by supporting the security in the community, promoting self-reliant careers and encouraging the economize and saving (2) Creating peaceful culture by promoting unity, harmony, and human dignity oriented activities coordinating with religious organizations to create and promote peace and harmony in the community, (3) communicating with kindness contents by means of two-way communication, community network creation by mean of seminar and meeting and (4) restorative conciliation creation by means of administration by laws and orders, participatory rules and regulations issuing and law and arbitrary center building.

2. The composition of reconciliation in accordance with the five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) life security creation; equal opportunity promotion, monastery-going to practice sermon promotion and self-defense training for people, (2) property security creation by promoting right livelihood (3) family security creation by means of sex education, harmony and faithfulness orientation for the married couples (4) community security creation by promoting people to use polite and sweet words, honoring others, words and promise keeping and there should be staff to look after technology, information systems and (5) health security creation by setting up activities for addicted and intoxicant substances reducing, discarding and in-take-refraining, promoting the punishment for those who committed crime because of addicted, intoxicant liquors and promoting seasonally recreational activities without liquors and alcoholic beverages.

3. Strategies to strengthen reconciliation in accordance with five moral precepts of the local administrative organization in lower central region consists of (1) Buddhist-style family system strategy (2) Economic Community System Strategy (3) Stable unity strategy and 4) Governance Strategy with Good Governance.

Keywords: Strategy Strengthen Solidarity, Five Precepts, Administrative Organization.

1. บทนำ

ประเทศไทยยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน มีพัฒนาการความเจริญทางด้านวัตถุมากมาย การเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคของการสื่อสารไร้พรมแดน ซึ่งพัฒนาการด้านวัตถุยิ่งมากขึ้นเท่าไร จะพบปัญหาของความขัดแย้งควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาดังกล่าวกลับกลายเป็นดาบสองคม คือกลายเป็นปัจจัยที่สร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นเหมือนเงาตามตัว และเติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ปัจจุบันประเทศไทยมีความขัดแย้งในด้านต่างๆ มากน้อยต่างกัน (ยุทธนา พรหมณี, 2557) ได้แก่ (1) ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เป็นไปตามเป้าหมายหรือการไม่แน่ใจการกระทำของตนเองว่ามีความสามารถเพียงพอหรือไม่ หรือเกิดความสับสนวุ่นวายในสถานการณ์นั้นๆ จนไม่สามารถตัดสินใจ (2) ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลเนื่องจากความไม่เห็นด้วยในเรื่องราว การกระทำหรือจุดประสงค์ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดขึ้นส่วนใหญ่มีผลมาจากความแตกต่างของบุคคลในด้านการรับรู้ พื้นฐานการศึกษาและครอบครัว ตลอดจนสถานภาพ ความขัดแย้งชนิดนี้จะเป็นสิ่งสกัดกั้นบุคคลให้มีการติดต่อกันอย่างมีประสิทธิภาพ (3) ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งของสมาชิกภายในกลุ่มที่เกิดจากความไม่เห็นด้วย เนื่องจากแนวคิดต่างกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกสรุปผลจากข้อมูลเดียวกันโดยสรุปต่างกันจึงทำให้เกิดความขัดแย้ง (4) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) หมายถึง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม เช่น ความขัดแย้งของกลุ่มสหภาพแรงงานและคณะกรรมการประนีประนอม ถ้าปรากฏว่าไม่สามารถตกลงแก้ปัญหาได้ ความขัดแย้งชนิดนี้มักจะนำไปสู่การแข่งขันและเกิดผลในแง่ของการชนะ-แพ้ (5) ความขัดแย้งในองค์การ (Interorganizational Conflict) เป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในหน่วยงานเดียวกันเกี่ยวกับด้านวิธีการที่ดีที่สุดที่จะทำให้งานสำเร็จ และ (6) ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Interorganizational Conflict) หมายถึงความขัดแย้งระหว่างองค์การที่ต้องใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือลูกค้ากลุ่มเดียวกัน มีการแข่งขันหรือความสัมพันธ์ว่าจะเกิดปฏิสัมพันธ์ในแง่ใด ถ้ามีการขัดแย้งสูงจะมีผลต่อความพยายามขององค์การที่จะเข้าควบคุมแหล่งทรัพยากร รักษาสมดุลของส่วนแบ่งตลาดมีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และอาจจะมีการติดต่อเจรจากับองค์การนั้นๆ เพื่อแก้ไขความขัดแย้ง

การสร้างความสมานฉันท์(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546 : 265.) จำเป็นต้องหาทางออกในลักษณะของ “ทางออกร่วม” ภายใต้แนวคิด “ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์หรืองดงามในความแตกต่างหลากหลาย” เพื่อ “สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการลดโอกาสเสี่ยงของสภาพการเข้าใจผิดคิดคลาดเคลื่อนที่จะกลายเป็นโอกาสให้กับความขัดแย้งและปิดช่องทางการลูกลามอันจะนำไปสู่ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการสร้างการเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาวิธีคิด (Paradigm Shift และการพัฒนาสังคมสันติสุขในระยะยาวอีกทางหนึ่ง

ประเทศไทย ตามสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2557 ประชากรไทยนับถือพระพุทธศาสนา(ประเทศไทย, ศาสนา, 2557.) ส่วนใหญ่นับถือนิกายเถรวาท ซึ่งถือได้ว่าเป็นศาสนา

ประจำชาติของประเทศไทยโดยพฤตินัย แม้ว่าจะยังไม่มีการบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใดเลยก็ตาม ทั้งนี้ ประเทศไทยถือได้ว่ามีผู้นับถือศาสนาพุทธมากเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก เป็นเวลาอันยาวนาน โดยเป็น สถาบันหลัก และเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยมาเป็นเวลาอันช้านาน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้น มุ่งส่งเสริมให้มีการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขดังนั้น ความสำคัญของการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกายจิตใจและสังคมจึงมีหลักการที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้ใดมีสุขภาพสมบูรณ์สามารถควบคุมร่างกายและจิตใจได้เป็นอย่างดี จิตจะทำหน้าที่ควบคุมและสั่งการการทำงานทุกอย่างของร่างกายให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข “ศีล”(พระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต), 2531: 292.) หมายถึง ความประพฤติดีทางกาย และวาจา หรือการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยให้ตั้งอยู่ในความดีงาม รักษาปรกติตามระเบียบวินัยให้ปรกติ มีกรณงานที่สะอาดปราศจากโทษเป็นความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ พระพุทธศาสนามีหลักการเบื้องต้นกำหนดให้บุคคลประพฤติปฏิบัติคือหลักศีล 5 เพื่อขัดเกลานิสังใจคอให้มนุษย์มีความประพฤติที่ดี และการกระทำที่ดีย่อมรู้จักยับยั้งชั่งใจ จะทำ จะพูด จะคิด ต้องไตร่ตรองให้รอบคอบดีเสียก่อน ถ้าสังคมขาดการควบคุมด้วยศีลลวงละเมียดลิสติของผู้อื่น ถ้าสังคมควบคุมด้วยศีลไม่ประทุษร้ายกัน ด้วยกาย วาจาสังคมของเราจะน่าอยู่มากทีเดียว

สมานฉันท์ หมายถึง “ความพอใจร่วมกัน” หรือ “ความเห็นพ้องกัน” หมายถึงสภาพอันพึงปรารถนาที่จะเป็นพื้นฐานสำคัญไปสู่ความเจริญงอกงามของประเทศไทย สังคมไทย และประชาชนชาวไทย “สมานฉันท์” เป็นได้ทั้ง “ผลลัพธ์” และ “วิธีการ” ถ้าเป็น “ผลลัพธ์” เราจะพูดว่า “ขอให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นในสังคมไทย” กระบวนการที่เห็นพ้องต้องกันและการบรรลุ “ผลลัพธ์” ที่เห็นพ้องต้องกัน โดยเป็นความเห็นพ้องต้องกันของฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหมด การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้ ต้องอาศัยปัจจัย 3 ประการ คือ (1) ระบบและโครงสร้างที่เอื้อให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพัฒนา (2) สังคมจะต้องมีจิตสำนึกและวัฒนธรรมที่เต็มไปด้วยความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน และ (3) จะต้องร่วมกันสร้างหรือนำกระบวนการหรือทักษะใหม่ๆ มาใช้ให้มากขึ้นเพราะ “การจะก้าวไปสู่สังคมสมานฉันท์ได้มีปัจจัยหลายประการที่ซับซ้อน” เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภาษา การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ และค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2549 : 7.)

แนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สภาพความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ที่อยู่ร่วมกันเสมือนเป็นญาติพี่น้อง มีความห่วงใย เอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้น ใช้วิธีการเสวนาพูดคุยเพื่อหาทางออกของปัญหาที่ขัดแย้งร่วมกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง โดยนำวิธีการต่างๆ ดังนี้ (1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน มีการประยุกต์ใช้หลักการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน (2) การสร้างสันติวัฒนธรรม หมายถึงแบบแผน ประเพณีหรือวิถีชีวิตที่ปฏิเสธ ความรุนแรงทุกชนิด โดยเน้นความ

เอื้ออาทร ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ความคิดเชิงบวก การสาน เสวนาหรือหันหน้ามาพูดคุยกัน และตระหนักถึงคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อให้เกิด ความสมานฉันท์ (3) การสื่อสารอย่างกา รุณยสาร หมายถึง การสื่อสารด้วยความรัก ความเข้าใจ การไม่มีอคติต่อกัน มีความหวังดีที่ต้องการ ให้ผู้อื่นมีความสุข เป็นการสื่อสารที่ เปี่ยมด้วยความกรุณา และมีความรู้ด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ ประกอบในการสื่อสาร โดยชี้ให้เห็น ถึงความสัมพันธ์ที่แยกส่วนออกจากกันไม่ได้ในกระบวนการ สื่อสารเพื่อสร้างสันติภาพ การเผยแพร่ การประชาสัมพันธ์ การแจ้งข้อมูล ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้งได้รับรู้ข้อมูล และสามารถตรวจสอบอย่างละเอียดว่ามีมูลเหตุอันใดที่นำไปสู่ความ ขัดแย้ง และ(4) ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การใช้กระบวนการยุติธรรมเข้ามีส่วนช่วย ในสร้างความสมานฉันท์ การบังคับใช้กฎหมายจากภาครัฐเพื่อป้องกันความรุนแรงจะต้องเป็นไป อย่างเข้มงวด ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง ได้มีส่วนร่วม ในการแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน โดยทำให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้รับการ เยียวยา และ ผู้กระทำผิดมีโอกาสแก้ไขความผิดพลาดที่ตนเองได้กระทำ อันมีเป้าหมายสุดท้ายไปสู่ การสร้างความสมานฉันท์ในสังคม

ศีล 5 (กรุงเทพมหานคร, 2542 : 109-112.) คือ การประพฤติชอบที่เป็นกุศล คือการไม่ ล่วงละเมิดทางกาย วาจามีดังต่อไปนี้ คือ (1) ปาณาติปาตา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการ ฆ่าสัตว์ ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนชีวิตร่างกายของผู้อื่นสัตว์อื่น แต่ เป็นผู้ที่มีใจประกอบด้วยเมตตากรุณา มีความรักความหวังดีต่อกันเป็นพื้นฐาน (2) อทินนาทานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยอาการแห่งการขโมย มี ความประพฤติหรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนทรัพย์สิน และไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของ ผู้อื่น ด้วยการลักขโมย เป็นต้น แต่เป็นการดำเนินชีวิตโดยสุจริตยุติธรรม หาเลี้ยงชีพโดยชอบ เรียกว่า สัมมาอาชีวะ(3) กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการประพฤติผิดใน กามซึ่งเป็นความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตของตนโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่นในทางคู่ครอง ไม่ละเมิด สิทธิในบุคคลผู้เป็นที่รักของผู้อื่น รวมทั้งไม่ผิดประเวณีทางเพศ ไม่ประพฤตินอกใจคู่ครองของตนเอง มีใจมั่นคงในคู่ครองของตน สามารถควบคุมอารมณ์ในเรื่องเพศได้(4) มุสาวาทา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ คือ มีความประพฤติหรือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียน ผู้อื่นด้วยวาจาที่เป็นเท็จหลอกลวง อันเป็นสาเหตุตดตรอน หรือทำลายประโยชน์ของผู้อื่นแต่มีความ ซื่อสัตย์ มีสัจจะ รักษาสัจจะ พูดแต่คำจริง คำมีประโยชน์คำสมานฉันท์สามัคคี เป็นต้น (5) สุราเมรย มัชชปะมาทัฏฐานา เวรมณี หมายถึง เจตนางดเว้นจากของมึนเมาคือ สุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่ง ความประมาท คือ ความประพฤติ หรือการดำเนินชีวิตที่ปราศจากการดื่ม การสูบ ฉีด สิ่งที่เป็นพิษให้โทษแก่ร่างกาย คือเป็นยาเสพติดทุกประเภท อันเป็นเหตุให้เกิดความประมาทพลาดพลั้ง เกิดความมัวเมา เสียสติสัมปชัญญะ และทำให้เสียคุณภาพความเป็นคน แต่มีสติระวังตัวมิให้ติดสิ่ง เสพติดเหล่านั้นๆ ทั้งสามารถควบคุมจิตใจ ควบคุมอารมณ์มิให้ตกเป็นทาสของสิ่งเสพติดทั้งหลาย ด้วย

การปกครองท้องถิ่น คือการปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมเป็น รัฐบาลของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ดังนั้น การบริหารปกครองท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรนี้ได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลาง มีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน หรือหมายถึง องค์กรที่มีอาณาเขตแน่นอน มีประชากรตามหลักที่กำหนดไว้ มีอำนาจการปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเองและมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกได้รับการเลือกตั้งจากประชาชน(โกวิท พวงงาม, 2548 : 28.)

ภาคกลางตอนล่าง(ราชกิจจานุเบกษา, 2552 : 33.) หมายถึงจังหวัดต้นแบบการบริหารงานแบบบูรณาการ (CEO) กำหนดกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการภาคกลางตอนล่าง 1 ที่คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัด และกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.น.จ.) โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2552 กำหนดประกอบด้วย 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่ามีความจำเป็นต้องมีกระบวนการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามแนวพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักศีล 5 ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของศาสนาพุทธซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางและวิธีการที่ปฏิบัติได้ และปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่แท้จริง อันจะส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปบูรณาการกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตรงตามเป้าหมาย และก่อให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

2.3 เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากพระไตรปิฎก ตำรา บทความ เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ คือ ความหมาย องค์ประกอบ ความสำคัญ แนวคิดความสมานฉันท์ในปัจจุบัน หลักการเสริมสร้างความสมานฉันท์ และหลักศีล 5

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

3.2.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือ (1)หลักการสร้างความสมานฉันท์ ได้แก่ การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง, การสร้างสันติวัฒนธรรม ,การสื่อสารอย่างการณยสาร และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ (2) หลักการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ศีล 5 ข้อ 1 การสร้างหลักประกันชีวิต, ศีล 5 ข้อ 2 การสร้างหลักประกันทรัพย์สิน, ศีล 5 ข้อ 3 การสร้างหลักประกันครอบครัว, ศีล 5 ข้อ 4 การสร้างหลักประกันสังคม และศีล 5 ข้อ 5 การสร้างหลักประกันสุขภาพ

3.2.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ได้แก่ ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ, ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง, รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ,และ รูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.1 งานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม(3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี รวม 30 คน ประกอบด้วย (1) นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และเลขานุการ (2) สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3.3.2 งานวิจัยเชิงปริมาณ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ในพื้นที่ที่กำหนดศึกษาใน 4 จังหวัด คือ (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ(4) จังหวัดสุพรรณบุรี จำนวน 10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวม 2,387 คน ประกอบด้วย (1) ข้าราชการ และพนักงานราชการ (2) ลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

3.4 ขอบเขตสถานที่

กำหนดสถานที่ที่จะทำการศึกษาคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ประกอบด้วย (1) จังหวัดราชบุรี (2) จังหวัดนครปฐม (3) จังหวัดกาญจนบุรี และ (4) จังหวัดสุพรรณบุรี

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักและการวิจัยเชิงปริมาณสนับสนุน การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำการศึกษาอย่างครบถ้วน พร้อมกันนั้น ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะได้ จำนวน 30 คน การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีผู้เชี่ยวชาญและผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 13 รูป/คน

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีบุคลากร จำนวน 2,387 คน ใช้ตารางสุ่มตัวอย่างของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973 p. 608.) ได้ตัวอย่างที่จะศึกษา 343 คน วิเคราะห์ความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การสร้างชุมชนเข้มแข็งแบบพอเพียง 2) การสร้างสันติวัฒนธรรม 3) การสื่อสารอย่างการณยสาร และ 4) ความยุติธรรมเชิงमानฉันท์

แบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 คนตรวจสอบและหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์รายข้อ หรือ IOC ได้ค่ามากกว่า 0.5 ทุกข้อ การทำ Try Out กับประชากร 30 คนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.850

5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 30 คน และแบบสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลัก 13 คน

5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง จำนวน 343 คน มีข้อคำถาม 40 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราส่วนประเมินค่าระดับความคิดเห็น (Rating Scale) เป็น 5 ระดับ คือ เห็นด้วยน้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก และมากที่สุด วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่แบบสนทนากลุ่มเฉพาะแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 13 รูป/คน

6. ผลการวิจัย

6.1 สภาพการดำเนินการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับฝ่ายปกครองจัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในท้องถิ่นที่เป็นเขตเมืองโดยและให้มีการเลือกตั้งผู้แทนให้มีหน้าที่ในการดูแลชุมชนภายใต้กรอบของกฎหมายและภายใต้การกำกับ ควบคุม ดูแล (2) ส่งเสริมและพัฒนาการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองแก่ประชาชน โดยคำนึงถึงวิถีชีวิตทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นตามศักยภาพของแต่ละท้องถิ่นและส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงนิเวศน์ (4) ส่งเสริมการประกอบอาชีพแบบพึ่งพาตนเองทำเองใช้เอง (5) สนับสนุนระบบสหกรณ์เพื่อการประกอบอาชีพ (6) สนับสนุนการจัดระบบการรักษาความปลอดภัยในชุมชนด้วยตนเอง (7) สนับสนุนการจัดตลาดนัดเพื่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า (8) สนับสนุนการออมทรัพย์เพื่อการประกอบอาชีพ

6.2 องค์ประกอบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง มีการดำเนินการดังนี้ (1) ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยจัดกิจกรรมพุทธศาสนา (2) จัดให้มีการปฏิบัติธรรมเพื่อส่งเสริมจิตใจ (3) อบรมให้ความรู้การจัดการหลักสูตรธรรมศึกษา (4) นำเทคโนโลยีมาใช้ติดตั้งกล้องวงจรปิดการเพิ่มแสงสว่างไฟฟ้า (5) อบรมการเพิ่มรายได้ลดรายจ่ายโดยการทำบัญชีครัวเรือน (6) ส่งเสริมสถาบันครอบครัว คัดเลือกครอบครัวอบอุ่นร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน สนับสนุนการมีความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ให้เกียรติต่อสามี-ภรรยา (7) จัดการประชุมพิจารณาเพื่อหาทางออกร่วมกันให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเต็มที่ (8) จัดกิจกรรมเพื่อลด ละ เลิก การดื่มสุราและงดกิจกรรมที่มีสุรา

6.3 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5 ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย (1) กลยุทธ์ระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ ด้วยการดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และจัดกิจกรรมเพื่อสืบทอดพุทธศาสนา (2) กลยุทธ์ระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจ ด้วยการดำเนินการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิต และสนับสนุนการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง (3) กลยุทธ์รูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ ด้วยการดำเนินการโครงการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสร้างความรัก ความสามัคคี ความร่วมมือจากประชาชนในลักษณะพลังแผ่นดิน และ (4) กลยุทธ์ระบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ด้วยการดำเนินการโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร และพัฒนาศักยภาพบุคลากร ให้ความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานและการบริการประชาชน

7. อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ตามหลักพุทธธรรม ที่จะส่งผลให้มีการเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลาง ตอนล่าง ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างยั่งยืนและอย่างมีบูรณาการตามหลักพุทธธรรม การอภิปรายผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ ต่อไปนี้

7.1 กลยุทธ์ด้านระบบครอบครัวแบบพุทธมามกะ พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ ดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในหมู่บ้าน หรือชุมชนที่พร้อม โดยจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการรักษาศีล 5 จัดเทศนาธรรมเน้นแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ชี้อะไรของการรักษาศีล 5 ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (แซ่หลี่) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่าการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคนก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ส่วนกระบวนการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ด้วยการ

ขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 (พระมหากษัตริย์ กิติติโสภณ (แช่หลี่), 2558.) และสอดคล้องกับการศึกษาของธีรชัย ชูติมันต์ ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” พบว่า การจัดการชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยหลักชุมชนดี เพราะคนมีศีล มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนในชุมชน รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ชยันในการหาและ รักษาทรัพย์ อยู่อย่างปลอดภัย ชุมชนปลอดภัยเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันความรู้ ถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีศิลปวัฒนธรรมให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกัน (ธีรชัย ชูติมันต์, 2558.)

7.2 กลยุทธ์ด้านระบบชุมชนแบบเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ามีแนวทางที่สามารถกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง ดังนี้ จัดรูปแบบการปกครองตนเองของประชาชนเป็นชุมชนในเขตเมือง หรือให้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านในท้องถิ่นที่เป็นชนบท และให้มีการจัดการปกครอง ดูแลตนเองในระดับหนึ่ง โดยให้มีการเลือกตั้งตัวแทนเป็นผู้นำและคณะกรรมการดำเนินการ ให้มีอำนาจหน้าที่ในกรอบที่กำหนดให้ ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของเดือนเพ็ญ พิงคหา ศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานแบบกระจายอำนาจ : กรณีศึกษาองค์กรการบริหารสวนตำบลทุ่งก่อ กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย” พบว่าการจัดการบริหารงานแบบกระจายอำนาจโดยประชาชนมีส่วนร่วมเกี่ยวกับ การเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรปกครองท้องถิ่นโดยการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกขององค์กรปกครองท้องถิ่น การส่งเสริมการศึกษาให้แก่ชุมชน การเสนอปัญหาต่าง ๆ ในท้องถิ่น(เดือนเพ็ญ พิงคหา, 2549)

7.3 กลยุทธ์ด้านรูปแบบความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย เสริมสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเอง การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนา การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคม และมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของประสงค์ โตนดศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความสมานฉันท์กับการแก้ไขวิกฤตความขัดแย้งใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้” พบว่าแนวทางการส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถสร้างความเป็นธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และสร้างจิตสำนึกการเป็นพลเมืองของประเทศได้ โดยรัฐบาลต้องส่งเสริมความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในด้านการส่งเสริมให้ชุมชน มีบทบาทในการแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง (ประสงค์ โตนด, 2556.)

7.4 กลยุทธ์ด้านรูปแบบการปกครองที่มีธรรมาภิบาล สรุปความคิดเห็นเพื่อกำหนดเป็นกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 ดังนี้ พัฒนารูปแบบการปกครองให้มีธรรมาภิบาล ตามแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยการพัฒนาและปรับปรุงระบบงานและการให้บริการประชาชน คำนึงถึงความต้องการของประชาชน พัฒนากลไกการทำงานที่เข้มแข็งและโปร่งใส โดยอาศัยความร่วมมือเป็นภาคีหรือข้อตกลงความร่วมมือ และการบูรณาการระหว่าง

หน่วยงาน ผลการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (พริมนิวงศ์) ศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนางค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง” พบว่า แผนยุทธศาสตร์การพัฒนางค์การบริหารส่วนตำบล ยึดหลักธรรมาภิบาล นำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหาร การปฏิบัติกฎระเบียบที่เป็นธรรมกับทุกฝ่าย(พระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมโม (พริมนิวงศ์), 2558.) ตามข้อสรุปนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลี่) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความปลอดภัยของสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่ากลยุทธ์ที่หนึ่งจัดตั้งศูนย์อำนวยการกลางและศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูล เป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง(พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ (แช่หลี่), 2558)

7.5 องค์ความรู้ จากการการวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคกลางตอนล่าง” ที่ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์เขียนเป็นองค์ความรู้และอธิบายได้ตามแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพแผนที่ 1 กลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามหลักศีล 5

1) “**ครอบครัวพุทธมามกะ**” มีการจัดให้มีการอบรมปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนให้มีจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และอบรมให้ความรู้แก่ เด็กและเยาวชนเกี่ยวกับหลักศาสนาพุทธ เพื่อเป็นตัวแทนประชาสัมพันธ์หลักการที่ถูกต้อง มีการ ครอบครองให้ประชาชนเข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม รวมทั้งการสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการสืบ ทอดพุทธศาสนาต่าง ๆ

2) “**ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง**” มีการสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นฐานการผลิตทางด้านการ เกษตรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ตามวิถีชีวิตดั้งเดิม บนพื้นฐานวัฒนธรรมของชุมชน และสนับสนุนวิทยากรในการฝึกอบรมส่งเสริมพัฒนาการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชน โดย คำนึงถึงวัตถุดิบทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น มีการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนและ หมู่บ้านในพื้นที่ในลักษณะให้ดำเนินชีวิตแบบพึ่งพาตนเองในหลายด้าน

3) “**ความสามัคคีที่มีเสถียรภาพ**” มีความร่วมมือกับฝ่ายปกครองและตำรวจสร้างความ เป็นธรรมในสังคมตามแนวทางการสร้างความสมานฉันท์ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ทุกคนในสังคมไทย การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน และสร้างการมีส่วนร่วม ในกระบวนการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งสนับสนุนการแสดงออกทางวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองอย่างเต็มที่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

4) “**การปกครองที่มีธรรมาภิบาล**” มีการปกครองที่มีธรรมาภิบาล ตามแนวคิดการ บริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี และมีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมีประสิทธิภาพ และไม่เลือกปฏิบัติ และมีศูนย์ช่วยเหลือประชาชนให้คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ ความความยุติธรรม มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะบริการประชาชน อย่างมี ประสิทธิภาพ

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจะมีการบูรณาการการเสริมสร้างความสมานฉันท์กับ ภาครัฐอื่นในการดำเนินการ โดยควรที่จะเริ่มตั้งแต่การกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ตลอดจนการกำหนดการนำแผนการ โครงการ หรือกิจกรรมไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผล สำเร็จที่แท้จริงต่อไป

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรที่จะส่งเสริมเรื่องการศึกษา การให้ความรู้ ให้กับ ประชาชนเกี่ยวกับกระบวนการการเสริมสร้างความสมานฉันท์อย่างต่อเนื่องและครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นในขณะเข้าร่วมกิจกรรม หรือขณะได้รับการชี้แจง

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรกำหนดให้การมีส่วนร่วมของภาครัฐอื่น ภาคเอกชน หรือประชาชน ผ่านการทำประชาคมโดยใช้ระบบหมุนเวียนไปตามหมู่บ้านด้วยการประชาสัมพันธ์

ระบบตัวแทนในรูปของคณะกรรมการหมู่บ้าน การใช้ประเพณีท้องถิ่นในการเข้าไปร่วมกิจกรรมเพื่อ
 รับทราบปัญหา รวมทั้งการบริหารแบบมีส่วนร่วมทุกอย่างแบบองค์รวม

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีวิธีการในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของ
 ประชาชน ให้มีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมคิดนโยบาย การร่วมมือร่วมใจต่อนโยบาย การร่วมแรงร่วมลง
 มือทำตามนโยบาย หรือแม้แต่การร่วมทุนตามนโยบาย ตลอดจนการร่วมรับผลประโยชน์อย่าง
 เหมาะสม

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรใช้หลักคุณธรรมในการนำเพื่อการช่วยเหลือ
 ประชาชน ทุกคนต้องมีจิตอาสาและมีความเสียสละต่อส่วนร่วม มีการดำเนินโดยไม่แบ่งฝ่าย การ
 ประสานการปฏิบัติไปยังผู้นำท้องถิ่น ผู้นำองค์กร ผู้นำสถานศึกษา ผู้นำทางศาสนา ให้เป็นตัวกลาง
 ในการเชื่อมความสัมพันธ์การดำเนินงาน

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ปฏิบัติงานที่มีความอ่อนน้อม
 เสียสละต่อส่วนรวม รักษาสิ่งที่เคยพูดไว้ ผู้นำท้องถิ่นจะต้องรู้เรื่องกฎหมาย ระเบียบต่างๆ ต้องมี
 ความรอบรู้ชุมชนผู้นำท้องถิ่น มีระดับการศึกษาที่ดี มีความพร้อมด้านวิสัยทัศน์หากประชาชน
 จะต้องเรียกร้องให้เปิดเผยข้อมูล

8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไป
 ศึกษาวิจัยในท้องถิ่นอื่น เพื่อวัดค่าความสัมฤทธิ์ผล

2) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักศีล 5 นี้ไป
 ศึกษาวิจัยในในการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐอื่น

3) ควรนำการศึกษาวิจัยกลยุทธ์การเสริมสร้างความสมานฉันท์ ตามหลักพุทธธรรมอื่น
 เพื่อนำมาเปรียบเทียบผล

References

- Deonpen Phingha. (2006). "Participation of People In Decentralized Administration:
 Case Study of Thungkor Sub-District Administrative Organizations
 Wiangchiangrung District Chiangrai Province". *Thesis of Master Degree,*
 Public Administration. Chiangrai Rajabhat Institute University.
- Phra Thepwehee (Prayut Payutto). (1989). *Buddhism Dictionary, Edition code. 4th*
 Edition. Bangkok: Dansutha Printing.

- Phramaha Krisada Kittisophano (Saelee). (2016). "Creating Harmonious Reconciliation with the project of preserving the 5 sacred precepts of Ayutthaya Province". *Research report*. Faculty of Social Sciences: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Phrapalad Piyasak Piyadhammo (Peeramaneewong). (2016). "Strategic development of local government organizations. In the Northern lower Region". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration* Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.
- Prasong Tanod. (2008). "Strengthening reconciliation and conflict resolution in the 3 southern border provinces". *Thesis of Philosophy Degree*, (Political Science). Ramkhamhaeng University.
- Royal Academy. (2003) .*Royal Academy Dictionary*. 1st Edition. Bangkok : Namee Book Publication Limited.
- Taro Yamane. (1973). Refer to Theerawut Ekakul. *Research Methods in Behavioral Sciences and Social Sciences*. Ubon Rachathani : Rajabhat Institute University.
- Theerachai Chutiman. (2016). "Community-based management model that affects local development Of the local administrative organization". *Thesis of Philosophy Degree, Public Administration*. Graduate School: Mahachulalongkorn Rajavidyalaya University.

การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

DEVELOPMENT OF THE TRAINING PACKAGE BASED ON BUDDHIST PSYCHOLOGY FOR BEHAVIORAL DEVELOPMENT OF JUVENILE OFFENDERS IN JUVENILE AND FAMILY COURT OF CHACHOENGSAO PROVINCE

ลักษณะ แสงส่อง* พระมหาเผื่อน กิตติโสภโณ** สิริวัฒน์ ศรีเครือดง***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมกระทำความผิดซ้ำ ความก้าวร้าวความโกรธ ความเห็นที่ถูกต้องของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา 2) เพื่อสร้างและทดลองใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา 3) เพื่อนำเสนอผลการใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นเยาวชนที่กระทำความผิดอยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา อายุ 15-17 ปี จำนวน 60 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยสร้างชุดฝึกอบรมทดลองกับเยาวชน 7 วัน ติดตามผลหลังจาก 3 เดือน ติดตามครบ 3 เดือนพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลองไม่มีพฤติกรรมกระทำความผิดทางคดีและคะแนนแบบวัดทัศนคติต่อการกระทำความผิด และแบบวัดความก้าวร้าวความโกรธ ต่ำกว่ากลุ่มควบคุม และต่ำกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และมีค่าเฉลี่ยคะแนนแบบวัดความคิดเห็นที่ถูกต้องสูงกว่ากลุ่มควบคุมและระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

คำสำคัญ: เยาวชนกระทำความผิด, ชุดฝึกอบรม.

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

** ภาควิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** ภาควิชาพุทธจิตวิทยา สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

The research entitled " Development of The Training Package Based On Buddhist Psychology for Behavioral Development of Juvenile Offenders In Juvenile and Family Court of Chachoengsao province " is intended to 1) to study repeated delinquent behaviors, aggression and anger, and right attitude of delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court, 2) to build and try the training package based on Buddhist psychology for the delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court and, 3) to present the results of the training package based on Buddhist psychology for the delinquent juveniles of Chachoengsao Juvenile and Family Court. The sample of this research age 15-17 years are 60 delinquent juveniles selected by purposive sampling method. 30 delinquent juveniles were assigned as experimental group and another as experimental group with the selection of sample-specific. , On comparison after-follow up sessions of training and between groups, it founded that the average scores of the attitude toward delinquent behaviors, aggression and anger are in low level, and the average score of right view scale are in high level at statistical significant level 001.

Keywords: Desirable behaviors, Attitude toward delinquent behaviors.

1. บทนำ

สืบเนื่องมาจากสภาพปัญหา ของเยาวชนกระทำความผิดในจังหวัดฉะเชิงเทรา สอดคล้องกับข้อมูลสถิติการกระทำความผิดอาญาของเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทราพบว่าปี 2558 (ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา,2558) ความผิดคดีอาญาติดมากที่สุด ผู้กระทำความผิดเป็นวัยรุ่นชาย ที่มีลักษณะพฤติกรรมและอารมณ์ แนวโน้มไปในทางก้าวร้าว และใช้กำลังประทุษร้ายเหยื่อ ที่ไม่ยินยอม บางรายเสียชีวิต เพราะต่อสู้และดิ้นรน เหล่านี้เป็นปัญหาของวัยรุ่น จักรพงษ์ อารินวงศ์ (นายจักรพงษ์ อารินวงศ์, 2555) อ้างไว้ว่าความก้าวร้าวซึ่งอาจจะแสดงออกทางกายหรือวาจาก็ได้ เช่น ชกต่อย ทำลายข้าวของ หรือพูดจาหยาบค้าย เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้มักจะเป็นที่รังเกียจของสังคมเด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว เรามักจะเรียกว่า เด็กเกเร (Delinquency) แต่ในธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ (อภิ.ป. (ไทย) 36/45/157) ได้ให้นิยามลักษณะของความโกรธไว้ว่า กิริยาที่โกรธ ภาวะที่โกรธ โทสะ ความประทุษร้าย ภาวะที่ประทุษร้าย ความ

เกรี้ยวกราด ความพยาบาท กิริยาที่พยาบาท ภาวะที่พยาบาท ความพิโรธ ความพิโรธตอบ ความเกรี้ยวกราด ความที่จิตไม่เบิกบานซึ่งเป็น

สาเหตุสำคัญของพฤติกรรมวัยรุ่น ชูจิรา กองแก้ว และคณะ (2558) อ้างว่า พฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนพบว่าสุราเป็นสาเหตุของการกระทำผิดและเป็นสาเหตุของพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ภายหลังจากสุราได้เข้าสู่ร่างกาย เยาวชนจะกล้าและบ้าบิ่นจนนำมาสู่คดีอาญาทุกคดี และรวมคดีทางเพศด้วย แม้ว่ากระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่หลักในการลดจำนวนอาชญากรในกลุ่มผู้กระทำความผิดที่ถูกดำเนินคดี และมีหน้าที่ในการยับยั้งป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดโดยการจับกุมผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

สาเหตุของปัญหาและการแก้ปัญหาอยู่ที่จิตใจของเยาวชน ซึ่งเด็กและเยาวชนกระทำผิดซ้ำนั้น มักไม่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา ใช้อารมณ์ในการดำเนินชีวิต ใช้อารมณ์ ไปในทางที่ไม่ถูกต้อง มีลักษณะโกรธและก้าวร้าว ถูกกระตุ้นและง่ายในการกระทำความผิด ไม่มีความกตัญญู ไม่มีการศึกษา และมักไม่มีอาชีพ การแก้ไขปัญหของเด็กและเยาวชนในกลุ่มนี้ มีลักษณะรวมกลุ่มตั้งแก๊ง มีวิถีชีวิต อยู่รวมกันโดยไม่เรียนหนังสือ เรียนไม่จบชั้นประถมศึกษา (ป.6) หรือไม่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) บางครั้งพบที่กำลังศึกษาเล่าเรียนเรียนได้ไม่นาน มีลักษณะเบื่อหน่ายการเรียน เลิกเล่นการเรียน ระหว่างช่วงปีการศึกษา ทำให้เรียนไม่ต่อเนื่อง เยาวชนช่วงวัยนี้ โดยส่วนใหญ่จะต้องศึกษาและอยู่ในระบบของโรงเรียน แต่เพราะเยาวชนมีปัญหาเรื่องของการเรียน มีลักษณะเบื่อหน่ายการเรียน หนีเรียน มีปัญหากับทางโรงเรียน และครูที่โรงเรียน ทำให้ต้องออกจากโรงเรียนเมื่อไม่มีการศึกษา เยาวชนไม่มีอาชีพ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใคร่ที่จะศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบของพุทธจิตวิทยาตามแนวพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างชุดฝึกอบรมการปฏิบัติธรรม 7 วัน ด้วยการพัฒนารูปแบบ โดยใช้หลักไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 (พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ, 2559) เป็นคุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหมสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้บรรลุผลแห่งการปฏิบัติสมาธิปฏิบัติ คือ การปฏิบัติชอบ การปฏิบัติถูกต้อง สู่ปฏิเวธผลจากการศึกษาปริยัติซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง การพัฒนาพฤติกรรมห่างไกลจากอกุศลธรรมเป็นศีลที่เกิดขึ้น (พระครูอุทัยกิจจารักษ์, 2559) แล้วนำมาไปใช้ในการดำรงชีวิต ตลอดจนสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่สังคมสืบต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกระทำผิดซ้ำ พฤติกรรมความก้าวร้าวความโกรธ พฤติกรรมความเห็นที่ถูกต้อง ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อสร้างและทดลองใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา
3. เพื่อนำเสนอผลการใช้ชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยากับเด็กที่กระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดฝึกอบรมตามหลักพุทธจิตวิทยา เป็น การสร้าง หรือออกแบบ ชุดฝึกอบรมด้วยวิธีบูรณาการ หลักพุทธธรรม ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหัตถ์ 4 เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนกระทำความผิด ทศนคติกระทำความผิด ความก้าวร้าวความโกรธ และทัศนคติความเห็นถูกต้อง

3.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เยาวชนที่กระทำความผิดต้องถูกดำเนินคดีทางด้าน กฎหมาย โดยมีคำสั่งจากศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา ให้เข้าศูนย์ให้คำปรึกษา ของ ศาลฯ เยาวชนมีอายุ 15 ถึง 17 ปีบริบูรณ์ จำนวน 60 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนผู้กระทำความผิดในศาล เยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นการวิจัยผสมผสานวิธี(Mixed Research) มีวิธีการ วิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล และวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ ใช้แบบ บันทึบทงูติดตามผลหลังการฝึกอบรม 3 เดือน

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เด็กและเยาวชน อายุตั้งแต่ 15ปีจนถึง 17 ปี บริบูรณ์ กระทำความผิดในคดีอาญา ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ถ้าเป็นคดีอื่น ต้องมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เข้ารับการประกันตัวในชั้นตรวจสอบการจับ และศาลส่งให้เข้ารับคำปรึกษา กับนักจิตวิทยา อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) เลือกกลุ่มตัวอย่างจากตัวแทนเยาวชนที่ กระทำความผิดโดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) อายุระหว่าง 15-17 ปี ซึ่งเยาวชน สมัยครใจและได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองของเยาวชนด้วย 2) ใช้ชุดฝึกอบรมวัดเพื่อหาค่า คะแนนที่มีกลุ่มใกล้เคียงกัน 3) ผู้พิพากษาเจ้าของคดี และ ผู้พิพากษาสมทบ ร่วมพิจารณาคัดเลือก ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณกลุ่มตัวอย่าง โดยการใชโปรแกรมสำเร็จรูปG* POWER ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน และได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเยาวชนที่กระทำความผิด จำนวน 30 คน มีความเข้าใจในโครงการอบรมและได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองไปตามหลักการ ของจริยธรรมการวิจัยในคน สมัยครใจเข้าฝึกอบรมในโครงการชื่อ “ฝึกวิปัสสนา 7 วันสำหรับเยาวชน ที่กระทำความผิด” และต้องมีเวลาเข้าฝึกอบรมจนจบหลักสูตรอย่างน้อย 80% ของระยะเวลาใน การฝึกอบรมติดต่อกัน 7 วัน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้เครื่องมือการวิจัยที่เป็นแบบสอบถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และแบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือการวิจัยที่ใช้แบ่งเป็น 9 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา การกระทำผิดซ้ำ โดยแจกแจงตามความถี่และร้อยละ จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบวัดทัศนคติเกี่ยวกับการกระทำความผิด จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบวัดความก้าวร้าวและความโกรธ จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 4 แบบวัดเรื่องความคิดเห็นถูกต้อง จำนวน 12 ข้อ

ตอนที่ 5 แบบบันทึกพฤติกรรม ไม่หวนกลับไปกระทำผิด จำนวน 14 ข้อ

ตอนที่ 6 แบบบันทึกพฤติกรรมเพื่อผู้ปกครอง จำนวน 10 ข้อ

ตอนที่ 7 แบบบันทึกการบำเพ็ญประโยชน์จิตสาธารณะประจำวัน

ตอนที่ 8 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น และการติดตามผล 3 เดือน เกี่ยวกับการพัฒนาอารมณ์ ความคิด พฤติกรรม การกระทำผิด เพื่อสร้างจิตสำนึกระหว่างครอบครัว และการแก้ปัญหา จำนวน 8 ข้อ

ตอนที่ 9 แบบสอบถามความคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบพุทธจิตวิทยาเพื่อลดการกระทำผิดของเยาวชน จำนวน 5 ข้อ

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมเชิงพุทธจิตวิทยา และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติดังต่อไปนี้

1) ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) ในการพรรณนาข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (อรุณี อ่อนสวัสดิ์, 2551)

2) ใช้สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามการวิจัย โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2549).

3) ได้นำคะแนนเฉลี่ยไปเปรียบเทียบก่อนและหลังฝึกอบรมของเยาวชนด้วยวิธีทางสถิติ t-test เพื่อทดสอบความแตกต่างหรือเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม

5. ผลการวิจัย

5.1 แสดงจำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 60 คน ในการวิจัยส่วนใหญ่ เพศชาย จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 67 เพศหญิงอายุ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33

อายุ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ อายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 60 คน กลุ่มทดลองเพศชาย อายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 100 กลุ่มควบคุม เพศชายอายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 67 เพศหญิงอายุ 15 ปี ถึง 17 จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33

ระดับการศึกษา พบว่า กลุ่มทดลอง ชายอายุ 15 ปีถึง 17 ปี ไม่จบประถม 8 คน คิดเป็น ร้อยละ 26 ไม่จบมัธยมศึกษาต้น จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33 กำลังศึกษามัธยมศึกษา ปลาย 5 คน คิดเป็นร้อยละ 20 กำลังเรียน กศน.มัธยมต้น 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23

กลุ่มควบคุมชายอายุ 15 ปีถึง 17 ปี ไม่จบประถม 4 คน คิดเป็น ร้อยละ 13 ไม่จบ มัธยมศึกษาต้น จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 กำลังศึกษามัธยมศึกษาปลาย 11 คน คิดเป็นร้อยละ 36 กำลังเรียน กศน.มัธยมต้น 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33 กำลังเรียน ปวช 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3

คติ พบว่า กลุ่มทดลอง อายุ 15 ปีถึง 17 ปี คติยาเสพติด 10 คนคิดเป็นร้อยละ 33 คติ ความรุนแรง 7 คน คิดเป็นร้อยละ 23 คติความผิดทางเพศ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 คติลักทรัพย์ 4 คน คิดเป็นร้อยละ 13 คติแข่งรถจักรยานยนต์ 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16

กลุ่มควบคุม อายุ 15 ปีถึง 17 ปี คติยาเสพติด 10 คนคิดเป็นร้อยละ 33 คติความ รุนแรง 5 คน คิดเป็นร้อยละ 16 คติความผิดทางเพศ 1 คน คิดเป็นร้อยละ 3 คติลักทรัพย์ 5 คน คิด เป็นร้อยละ 16 คติแข่งรถจักรยานยนต์ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 30

5.2 แบบวัดความคิดเห็นทั้ง 6 ด้าน ก่อนการฝึกอบรมของกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุม

พบว่า แบบวัดความคิดเห็นทั้ง 6 ด้าน จากแบบสอบถาม จำนวน 60 ชุด พบว่า เด็ก และเยาวชนมีสาเหตุที่กระทำความผิดอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานเท่ากับ 1.619 ระดับรองลงมาคือแก้ปัญหาด้วยความรุนแรง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.93 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.561 และการให้ความสำคัญเพื่อนมากกว่าครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.482 ขาดการควบคุมอารมณ์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.479 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าพฤติกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดด้าน มีค่าเฉลี่ยมาก 3.47 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.401

5.3 แบบวัดความคิดเห็นเรื่องการกระทำผิดทางคดี จำนวน 20 ข้อ ก่อนการรับการ ฝึกอบรมของกลุ่มทดลอง และ กลุ่มควบคุม

(1) แบบวัดด้านพฤติกรรมกรรมการกระทำผิดทางคดี ทักษะคิดต่อการกระทำผิด มีคะแนนมากที่สุด 1 ข้อ คือ บางครั้งฉันก็แอบใช้ยา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .964 (2) ด้านการควบคุมอารมณ์และการแก้ปัญหา มีคะแนนมากที่สุด 2 ข้อ คือ การพูดจาหยาบคายเป็นเรื่องปกติของวัยรุ่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .898 และ ข้อ ลูกผู้ชายฆ่าได้หยามศักดิ์ศรีกันไม่ได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .845 (3) ด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างครอบครัว มีคะแนนมากที่สุด 4 ข้อ และ (4) ด้านขาดสำนึกผิดและการตระหนักรู้ คะแนนมากที่สุด คือ ฉันจะไปหางานทำเพื่อช่วยเหลือครอบครัว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.017 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าพฤติกรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยโดยรวมมาก 3.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.112

(2) แบบวัดความคิดเห็นความก้าวร้าวและความโกรธอยู่ในระดับปานกลาง คือ การกล้าแก้ปัญหา ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.92 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.412 สามารถสังเกตเห็นความก้าวร้าวและความโกรธ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.735 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.275 การตระหนักถึงผลเสียความก้าวร้าวและความโกรธ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.119 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พบว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 2.681 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมเท่ากับ 1.374 พบว่าพฤติกรรมความก้าวร้าวและความโกรธอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

(3) แบบวัดเรื่องมีความคิดเห็นถูกต้อง อยู่ในระดับน้อย เรื่องของสังคหวัตถุ 4 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.271 เรื่องของพรหมวิหาร 4 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.48 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 1.341 เรื่องของไตรสิกขา 2.20 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .997 ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 2.08 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรวมเท่ากับ 1.271 อธิบายได้ว่าก่อนการเข้ารับการพัฒนารูปแบบพุทธจิตวิทยา มีแนวโน้มที่มีความคิดเห็นถูกต้องอยู่ในเกณฑ์น้อย รวมถึงเรื่องของหลักธรรม ไตรสิกขา 3 พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อยู่ในเกณฑ์น้อย

6 อภิปรายผล

6.1.คะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิด พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดเท่ากับ ($\bar{X} = 53.07$,S.D.= 6.624) ในระยะหลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดเท่ากับ ($\bar{X} = 20.30$, S.D.= 4.842) สรุปได้ว่า เนื่องจากค่า sig น้อยกว่า .001 จึงสรุปได้ว่า หลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติต่อการกระทำผิดก่อนและหลังแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6.2.คะแนนความโกรธและความก้าวร้าว พบว่า ก่อนการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยความโกรธและความก้าวร้าวในระยะก่อนฝึกอบรมเท่ากับ ($\bar{X} = 87.40$, S.D. = 5.476) เยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความโกรธและความก้าวร้าวในระยะหลัง

ฝึกอบรมเท่ากับ ($\bar{X} = 30.87$, S.D. = 4.818) เนื่องจาก sig น้อยกว่า .001 สรุปได้ว่า หลังการทดลองเยาวชนกลุ่มทดลอง ในระยะก่อนและในระยะหลังการทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความโกรธและความก้าวร้าวแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

6.3.คะแนนความคิดเห็นถูกต้อง พบว่า ในระยะก่อนการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้องเท่ากับ ($\bar{X} = 15.17$, S.D.= 2.086) ในระยะหลังการฝึกอบรมเยาวชนกลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้องเท่ากับ ($\bar{X} = 53.07$, S.D.= 4.842) เนื่องจากค่า sig มากกว่า .05 จึงสรุปได้ว่า เยาวชนกลุ่มทดลองในระยะก่อนฝึกอบรมและระยะหลังฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นถูกต้อง แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

6.4. มีการติดตามผล หลังการฝึกอบรม 3 เดือน พบว่า เยาวชน กลุ่มทดลอง ไม่พบว่ากระทำความผิดซ้ำ แต่พบว่ากลุ่มควบคุมกระทำความผิดซ้ำ กลุ่มทดลองกลับมาเสพยาบ้าจำนวน 2 ราย แต่กลุ่มควบคุมกลับมาเสพยาบ้าจำนวน 10 ราย กลุ่มทดลองไม่พบว่ามีปัญหาทางด้านอารมณ์ แต่พบว่ากลุ่มควบคุมมีปัญหาทางด้านอารมณ์ กลุ่มทดลองไม่พบการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น แต่พบว่ากลุ่มควบคุมทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น กลุ่มทดลองมีปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัวจำนวน 1 ราย แต่กลุ่มควบคุมมีปัญหาความสัมพันธ์กับครอบครัวจำนวน 22 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ แต่กลุ่มควบคุมมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่เพียง 5 ราย กลุ่มทดลองเรียนหนังสือ แต่กลุ่มควบคุมเรียนหนังสือ 5 ราย กลุ่มทดลองทำงาน 15 ราย แต่กลุ่มควบคุมทำงาน 2 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดช่วยเหลืองานในบ้าน แต่กลุ่มควบคุมช่วยเหลืองานในบ้าน 5 ราย กลุ่มทดลองไม่พบว่าให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว แต่กลุ่มควบคุมกลับให้ความสำคัญกับเพื่อนมากกว่าครอบครัว กลุ่มทดลองไม่พบว่าเที่ยวเตร่กลางคืน แต่กลุ่มควบคุมมีการเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน 28 ราย กลุ่มทดลองทั้งหมดไม่พบว่าอยู่นอกบ้านมากกว่าอยู่ในบ้าน แต่กลุ่มควบคุมทั้งหมดอยู่นอกบ้านมากกว่าอยู่ในบ้าน กลุ่มทดลองทั้งหมดไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือมีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล แต่กลุ่มควบคุมทั้งหมดไม่มีการไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือมีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล กลุ่มทดลองมีปิยะวาจา 27 ราย ทั้งหมดไม่พูดจาหยาบคาย แต่กลุ่มควบคุมมีปิยะวาจา 3 ราย พูดจาหยาบคาย 27 ราย กลุ่มทดลองสามารถหาเลี้ยงครอบครัว 15 ราย แต่กลุ่มควบคุม 2 ราย กลุ่มทดลองเลิกบุหรี่ได้ 20 ราย แต่กลุ่มควบคุมไม่สามารถเลิกได้ กลุ่มทดลองทั้งหมดเลิกติดเกม แต่กลุ่มควบคุมทั้งหมดยังติดเกม ไม่พบว่ากลุ่มทดลองไม่เรียนหนังสือ แต่กลุ่มควบคุมไม่เรียนหนังสือ 20 ราย กลุ่มทดลองเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญทำทานในวันสำคัญ 25 ราย แต่กลุ่มควบคุมไม่พบว่าเข้าวัดฟังธรรม ทำบุญทำทานในวันสำคัญ กลุ่มทดลองทั้งหมดพบว่าการสำนึกผิด แต่กลุ่มควบคุมมีการสำนึกผิด 5 ราย

6.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตพฤติกรรมแบบมีของเยาวชนหลังจากติดตามผล 3 เดือน จากการฝึกอบรม ผลการบันทึกทำกิจกรรมจากใบงาน ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นในสมุดบันทึกของเยาวชนในการบำเพ็ญประโยชน์ และพฤติกรรมเรื่องอารมณ์ในแต่ละวัน สรุปได้ดังนี้

6.6) ผลการบันทึกแสดงความคิดเห็นของเยาวชน

เยาวชนบันทึกความรู้สึกในแต่ละวันในสมุดบันทึก มีข้อความถาม 2 ข้อดังนี้ (1) ได้อะไรจากการปฏิบัติบ้าง (2) จะนำสิ่งใดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและพฤติกรรมในแต่ละวัน สรุปเป็นภาพรวมดังนี้ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

วันที่ 1 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ ระเบียบแถวแบบทหาร ฝึกระเบียบวินัย ในวันที่ 2 เข้าใจเรื่องของไตรสิกขา และประวัติของพระพุทธเจ้า มีความศรัทธาในพระพุทธเจ้า ในวันที่ 3 เยาวชนส่วนใหญ่รายงานว่าได้เรียนรู้การกราบและการไหว้ที่ถูกต้อง ได้ข้อคิด ได้นั่งสมาธิ สวดมนต์ อาณิสสของศีล สมาธิ พังธรรม เข้าใจเรื่องของไตรสิกขา และประวัติของพระพุทธเจ้า ส่วนวันที่ 4 เยาวชนส่วนใหญ่รายงานว่าได้เรียนบาป บุญ นรก สวรรค์ เข้าใจเรื่องของพรหมวิหาร 4 เพื่อละความโกรธ การมีเมตตา ธรรมะสร้างโลก อาณิสสของการแผ่เมตตา วันที่ 5 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ อารมณ์ความก้าวร้าวและความโกรธ เป็นสาเหตุแห่งการนำตนไปสู่การกระทำความผิด และเห็นแบบอย่างที่ดี และไม่ดี ทำให้รู้จักตัดสินใจ เรื่องการเลียนแบบ ผ่านประสบการณ์เยาวชนที่กระทำความผิดด้วยกัน ให้ความสำคัญของการมีชีวิตอย่างถูกต้อง วันที่ 6 เยาวชน รายงานว่าได้เรียนรู้การบำเพ็ญประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ ผ่านการเจริญสติด้วยการทำงาน วันที่ 7 เยาวชน รายงานว่า ได้เรียนรู้ และแสดงความกตัญญูทุกเวทีตาต่อบิดามารดา ได้กอดและได้ขอโทษ ได้แสดงความรักผ่านกิจกรรม และจะนำความรู้และข้อคิดไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในเรื่อง การรักษาศีล การทำสมาธิ และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นวันละ 1 อย่าง จากใบบันทึกของนักศึกษาทำให้เห็นว่า เยาวชนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากการอบรม และมีความตั้งใจที่จะนำข้อคิดไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

นอกจากนี้ใบแสดงความคิดเห็นหลังจากจบการฝึกอบรม มีข้อความถาม 4 ข้อดังนี้ 1) ต้องการทำอะไรเพื่อครอบครัว 2) ได้ประโยชน์อย่างไรบ้าง 3) ให้เสนอแนะ เพื่อดูความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและพฤติกรรมในแต่ละวัน สรุปเป็นภาพรวมดังนี้ ดังนี้

(1) ต้องการทำอะไรเพื่อครอบครัว ยกตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนแสดงความคิดเห็นสูงสุด อยากกลับบ้านไปมากที่สุดอยากทำให้คนในครอบครัวมีความสุขและภูมิใจ อยากเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองใหม่ ประพฤติตัวเป็นเด็กดี ช่วยแบ่งเบาภาระงานบ้าน อยากมีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น การให้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต่อคนอื่นมากกว่านี้

(2) เยาวชนมีความรู้สึกประทับใจจากการฝึกเป็นกลุ่มและมีความคิดเห็นต่อกิจกรรมใดบ้าง ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนชอบการเจริญสติด้วยการทำงาน เพราะสามารถนำกลับไป

ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ได้ฝึกสมาธิ สวดมนต์ร่วมกัน ทำให้จิตใจสงบ เกิดความคิด ทำให้รู้สึกกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมมากขึ้น การฝึกระเบียบวินัย แบบทหาร ชอบสื่อการสอนวิธีทัศน์ บาป นรก สวรรค์ ประวัติพระพุทธเจ้าฉบับการ์ตูนและฉบับภาพยนตร์

(3) เยาวชนเสนอข้อแนะนำในการทำกิจกรรมครั้งนี้

ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ มีข้อเสนอแนะว่า ระยะเวลาการฝึก 7 วันมากเกินไป ต้องการลดการฝึกเหลือ 3 วัน กิจกรรมทุกกิจกรรมมีความหลากหลายสนุก ได้รับความรู้มากมาย แต่ควรลดการฝึกให้น้อยกว่านี้

ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์และติดตามผล 3 เดือน หลังการทำกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า เยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการกระทำความผิดจาก 30 คน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด 29 คน อีก 1 ราย แอบไปเสพยา 1 ครั้ง ภายใน หนึ่งเดือน จำนวน 30 ราย ไปสมัครเรียน 20 ราย ทำงาน 8 ราย อยู่บ้านไม่ได้ทำอะไร 2 ราย เพื่อรอสมัครเรียน และรองานที่กำลังสมัคร จำนวน 30 คน เยาวชนสามารถควบคุมพฤติกรรมความก้าวร้าวและความโกรธได้ 30 คน จะหลีกเลี่ยงความรุนแรงด้วยวิธีการเดินเลี้ยวหนี ซึ่งเยาวชนเปลี่ยนพฤติกรรมไปจากเดิม เยาวชนเคยปะทะ กับคนในครอบครัวหรือคนอื่นโดยทันที หากมีการโต้เถียงกับคนในครอบครัว

ผู้วิจัยได้ติดตามผล 3 เดือน จากการสัมภาษณ์ สังเกตพฤติกรรม และใช้แบบบันทึกพฤติกรรม ตามลำดับดังนี้ 1) ผลการจากการสัมภาษณ์

จากการสังเกตพฤติกรรมผู้วิจัย พบว่า เยาวชนไม่ได้กระทำความผิดซ้ำ แต่เยาวชน 1 ราย แอบไปเสพยาเสพติด เรื่องการใช้ความรุนแรง เยาวชนมีการควบคุมเรื่องอารมณ์ได้ ไม่มีการทะเลาะวิวาทกับวัยรุ่นนอกบ้าน และคนในครอบครัวเยาวชน ยุติการปะทะด้วยการเดินเลี้ยวหนีไป ความสัมพันธ์ในครอบครัวเยาวชนอยู่บ้านและไม่ได้ออกนอกบ้าน เยาวชนส่วนใหญ่ไปสมัครเรียน (กศน.) แล้ว มีการเปลี่ยนพฤติกรรม และกำลังรองาน แต่เยาวชน จำนวน 8 รายมีงานทำและไปรับจ้างตามปกติกับบิดา และญาติหางานให้ทำ เยาวชนมีอาชีพทั้ง 8 ราย ได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป 2 ราย เด็กปั๊ม 2 ราย ทำการเกษตร 2 รายและ ก่อสร้าง 2 ราย เยาวชนกำลังศึกษาในระดับมัธยมปลาย 5 ราย เรียนกศน.ต้น อยู่แล้ว 7 ราย อีก 10 รายไปสมัครเรียน กศน.จะไปสมัครเรียน กศน.ระดับประถม 8 ราย กำลังระดับมัธยมปลาย 5 ราย มีการเปลี่ยนพฤติกรรม เห็นความก้าวหน้าในเรื่องของความรับผิดชอบ การเรียน และการทำงาน การช่วยงานในบ้าน เยาวชนมีการช่วยล้างจาน ที่ตนเองรับประทานอาหาร กวาดบ้าน และทำตามที่คุณในครอบครัวสั่ง การให้ความสำคัญกับเพื่อน เยาวชนใช้เวลาอยู่กับเพื่อนน้อยกว่าตอนยังไม่ทำกิจกรรม กับครอบครัวเยาวชนมีความเคารพ และเชื่อฟังคนในครอบครัวมากขึ้น สุขภาพและไม่ก้าวร้าว ซึ่งแตกต่างกว่าตอนยังไม่เข้าร่วมกิจกรรม และจากใบบันทึกพฤติกรรม ให้ผู้ปกครองประเมิน พบว่า เยาวชนยังไหวพระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ ก่อนเข้านอนในตอนกลางคืน และไปบำเพ็ญประโยชน์จิตสาธารณะ อย่างน้อยวันละ 1 อย่างที่วัด โดยส่วนใหญ่จะ ล้างห้องน้ำ ทำความสะอาด ไปช่วยงานที่วัดตามที่พระใกล้บ้านสั่งให้ทำ ซึ่งจากการไปบันทึกพฤติกรรมประจำวัน พบว่า เยาวชนบางราย 1 ราย มีพฤติกรรมเลิบบุหรี่และสัญญากับผู้ปกครองจะเลิกบุหรี่โดยเด็ดขาด จากใบบันทึกพฤติกรรมพบว่าเยาวชนสามารถเลิกพฤติกรรมการ

นอนตื่นสายได้ มี 2 ราย สัญญากับผู้ปกครองว่าจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด มี 10 ราย จะไม่ทำความเดือดร้อนมาให้ครอบครัว มี 5 ราย ชอบงานบริการสังคมไปอยู่รณมุนิธิจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทน มี 1 ราย

ดังนั้น จากการศึกษาผลวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่าเยาวชนที่ได้เข้าการฝึกอบรม 7 วัน ติดตาม 3 เดือน สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การกระทำความผิดได้ ไม่กระทำความผิดซ้ำ มีแอปไปเสพยา 1 ราย แต่ส่วนใหญ่ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด สามารถลดความก้าวร้าวความโกรธได้ มีความเห็นถูกต้อง มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้ รู้จักทำงาน ไปสมัครเรียน ไม่ใช้คำพูดที่จะเป็นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท รู้จักหลีกเลี่ยงไม่ให้ทะเลาะวิวาทได้ ผู้ปกครองภาคภูมิใจในตัวเยาวชน และเยาวชนรู้จักใช้เวลาอยู่กับคนในครอบครัวมากขึ้น มีการเคารพเชื่อฟังคนในครอบครัวมากขึ้น อยู่บ้านมากขึ้น โดยส่วนใหญ่สวดมนต์ ไหว้พระ นั่งสมาธิใช้ชีวิตอย่างมีความสุขมากขึ้น ผู้ปกครองพึงพอใจในการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีของเยาวชน และเยาวชนโดยส่วนใหญ่จะไปสมัครเรียน ให้ความสำคัญกับการเรียนมากกว่าเดิม ในเยาวชนที่ทำงานส่วนใหญ่มีครอบครัว แต่ก็มีความรับผิดชอบมากขึ้น เป็นหัวหน้าครอบครัว เลี่ยงชีพด้วยการทำงานเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม โดยไม่กระทำความผิดซ้ำ

6.7) ผลการวิจัยพบว่า

1) พฤติกรรมเยาวชนที่กระทำผิดในศาลเยาวชนและครอบครัว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีปัญหากระทำผิดซ้ำซ้อนในคดีเดิม ห่างกันไม่เกิน 1 เดือน ประเภทคดียาเสพติดมากที่สุด รองลงมา เป็นคดี ความรุนแรง ลักทรัพย์ แข่งรถ และเรื่องเพศ สาเหตุจากการควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้ และไม่เรียนหนังสือ เพราะติดเกม ติดเพื่อน เบื่อหน่าย อ่าน เขียนไม่ได้ และทะเลาะกับคนในครอบครัว

2) การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อลดพฤติกรรมกระทำความผิดสำหรับเยาวชน ใช้หลัก ไตรสิกขา พรหมวิหาร และสังคหวัตถุ บูรณาการร่วมกับทฤษฎีแรงจูงใจ ทฤษฎีเลียบแบบและทฤษฎีเสริมแรง ออกแบบกิจกรรมให้ฝึกปฏิบัติ ตลอดระยะเวลา 7 วัน จัดกลุ่มทดลอง 30 คนเข้ารับการฝึก ควบคู่กับกลุ่มควบคุม อีก 30 คน โดยมีการวัดพฤติกรรม ก่อนการฝึก และ หลังการฝึก ใน 3 ลักษณะ คือ พฤติกรรมกระทำผิด พฤติกรรมก้าวร้าว และ ความเห็นถูกต้อง

3) ผลการทดลองพบว่า เยาวชนกลุ่มทดลอง หลังได้รับการอบรมจากชุดฝึกที่สร้างขึ้น มีพฤติกรรมกระทำผิดลดลง พฤติกรรมก้าวร้าวลดลง และ มีความคิดเห็นถูกต้อง ดีขึ้น

4) จากการติดตามพฤติกรรมเยาวชนกลุ่มทดลอง หลังจากที่ได้รับการอบรมผ่านไป 3 เดือน พบว่า ไหว้พระ สวดมนต์ นั่งสมาธิ บำเพ็ญประโยชน์วันละ 1 อย่าง มีสัมมาคารวะ ช่วยเหลือ มีน้ำใจ ควบคุมความโกรธ รักษาศีล สำนึกผิด และไม่มีการกระทำผิดซ้ำ ไม่มีปัญหาทางด้านอารมณ์ ไม่มีการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่น ทุกคนรับผิดชอบต่อหน้าที่และช่วยเหลืองานบ้าน และเห็นความสำคัญของบ้านมากกว่าเพื่อน กลับไปเรียนหนังสือ และทำงานเลี้ยงครอบครัวมากกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

การทำวิจัยได้ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรนำไปใช้ทำวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการ ที่จะต้องความรู้และ ข้อยืนยันที่กว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ศาสนควรเพิ่มและทำเครือข่ายสหวิชาชีพที่หลากหลาย เพื่อสร้างแนวทาง เรื่องการแก้ไข และบำบัด พื้นฟู แก่เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้มีประสิทธิภาพ เช่น การสร้างเครือข่ายทางด้านอาชีพ ในทางพุทธจิตวิทยา คือ ซึ่งเป็นมรรค 8 เรื่องสัมมากัมมันตะ และ สัมมาอาชีวะที่ดี เป็นการสร้างรายได้ ให้เด็กและเยาวชน ซึ่งอาจจะสามารถลดพฤติกรรมกระทำ ความผิดทางคดีได้

2. วัดในทุกๆ แห่งควรให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่านี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ไปขอความร่วมมือและหาวัดที่มาร่วมโครงการและกิจกรรมมากมาย ซึ่งบริบทของวัดอาจไม่มีความเข้าใจและยังไม่กล้าทำกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

3. โรงเรียนควรให้ความสำคัญกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมากกว่านี้ ผู้วิจัยพบว่า หากโรงเรียนพบเยาวชนกระทำความผิดทางคดี มักจะให้เด็กและเยาวชนออกจากโรงเรียนทันที พักการเรียน ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เป็นการพลักภาระให้สังคม และชุมชน เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้จะไม่มีที่เรียนแล้ว ยิ่งง่ายต่อการกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าเดิม เพราะเด็กและเยาวชนกลุ่มดังกล่าวจะไปคบเพื่อนในกลุ่มเดิมและขาดโอกาสทางการศึกษา

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไปในอนาคต เพื่อเป็นประโยชน์ทางวิชาการ และทางการจัดการประชุมจึงขอเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) ในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรพัฒนางานวิจัยและโปรแกรมให้สอดคล้องและเหมาะสมกับทุกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะป้องกันกลุ่มเสี่ยง ในเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้กว้างขึ้น ป้องกันเด็กที่กระทำความผิดในสถานศึกษา ทุกสถานศึกษา เช่น เด็กที่กระทำความผิดระดับปฐมศึกษา เด็กที่กระทำความผิดระดับมัธยมต้นและมัธยมปลาย โดยศึกษาทุกจังหวัด ในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

2) ศึกษาถึงปัจจัยอื่นๆ ที่อาจจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด เช่น ความรักชาติและศาสนา เพื่อสร้างความศรัทธา ช่วยลดความรุนแรงของอารมณ์โกรธ ในเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ลดพฤติกรรมความก้าวร้าวรุนแรงลงได้ หากมีความศรัทธาทางพระพุทธศาสนามากพอ ปัญหาการกระทำผิดซ้ำจะไม่เกิด เพราะเข้าถึงธรรมะ

3) ศึกษารูปแบบและกิจกรรมการแก้ไข บำบัด พื้นฟู ให้หลากหลาย เพื่อป้องกันเด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำความผิด มีความละเอียดและเจาะลึกเพื่อส่งเสริมศักยภาพเด็กที่กระทำความผิดในทุกสภาพและทุกสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). *สถิติสำหรับงานวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูจิรา กองแก้ว และคณะ (2558). “*ควบคุมเหล้าบุหรี่เพื่อลดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน*”. ยุทธศาสตร์ลดการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน. กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน.
- จักรพงษ์ อารินวงศ์. (2555). “การศึกษาพฤติกรรมความก้าวร้าวของนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ สาขาพาณิชยการระดับชั้นปวช.1,” วิทยาลัยเทคโนโลยีพายัพบริหารธุรกิจ. บทคัดย่อ.
- พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโณ,ดร.และคณะ. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2559). “การนำหลักพรหมวิหารมาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสในอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (2).
- พระครูอุทัยกิจจารักษ์. (พฤษภาคม – สิงหาคม 2559) . “หลักศีล 5 : การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. . *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 5 (2). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธี
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา. (2558). “*สถิติเยาวชนกระทำความผิดปี 2558*”, ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลเด็กและเยาวชนและครอบครัวจังหวัดฉะเชิงเทรา.

การบูรณาการหลักโภชนาการ
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา
ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

AN INTEGRATION OF NUTRITIOUS FOODS FOR THE DEVELOPMENT OF LIFE
QUALITIES OF INSIGHT MEDITATION PRACTITIONERS BASED ON BUDDHIST
PSYCHOLOGY

บดินทร์ จิตต์เจริญ* พระราชปริยัติกวี** พระครูสังฆรักษ์เอกภัทร อภินนโท***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก 2) เพื่อการบูรณาการหลักโภชนาการในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา และ 3) เพื่อศึกษาความแตกต่างในระดับสุขภาวะและผลสุขภาวะของการบูรณาการหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ระหว่างก่อนและหลังการทดลอง การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยผสม คือ การวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย รายการอาหารสัปดาห์บูรณาการ 7 วัน การฝึกอบรมและคู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ หลักโภชนาการในพระพุทธศาสนาทางการแพทย์แผนปัจจุบัน ทางเลือกตามศาสตร์แพทย์แผนไทย ทุกศาสตร์ที่กล่าวมา มีความสอดคล้องกันทั้งในเรื่องของอาหารและการปฏิบัติต่ออาหาร จึงสามารถนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันอยู่ในสุขภาวะเกี่ยวกับโภชนาการทั้ง 4 ด้าน คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย สุขภาวะทางด้านจิตใจ สุขภาวะทางด้านปัญญา และสุขภาวะทางด้านสังคม โดยมีตัววัดผลสุขภาวะ 5 ด้านคือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** คณบดีคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง ควบคุมมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะหลังการทดลองลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนกลุ่มทดลองมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะหลังการทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับกลุ่มทดลองเปรียบเทียบหลังการทดลองและระยะติดตามผลหลังการทดลองหนึ่งสัปดาห์ มีค่าระดับเฉลี่ยของสุขภาวะและผลสุขภาวะไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การบูรณาการ หลักโภชนาการสุขภาพจิต คุณภาพชีวิต พุทธจิตวิทยา

ABSTRACT

There are 3 objectives in the study of Integration of Suitable Foods for Buddhist Psychology Life Qualities Development of Insight Meditation Practitioners. They are : 1) to study the nutrition concept in Buddhism, in the Conventional Medicine and in the Alternative Medicine, 2) to study Integration of Suitable Foods in Buddhism, in the conventional medicine and in the alternative medicine for Buddhist Psychology life qualities development, and 3) to study the comparison of the healths and health effects of Integration of Suitable Foods for Buddhist Psychology Life Qualities Development of Insight Meditation Practitioners between pre-test and post-test of the control group and the experimental group. This study was the mixed methodological research, the qualitative research and the experimental research. The experimental instruments were 7-days suitable food menu, programs and handbooks The instrument for data collection was interviews. Statistics used were percentage (%), means ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.) and t-test to test the hypothesis.

The research results were as follows : The results of the qualitative research proved that in Buddhism, in the conventional medicine, in Macrobiotics, in the traditional Chinese medicine and in the traditional Thai medicine were agreeable. They could be integrated in physical health, mental health, cognitive health and social health about suitable foods. These 4 health dimensions gave effect to rare sickness, rare physical hardship, relaxed feeling, strength and well-being.

The results of the experimental research were found that the control group had decreasing scores of healths and health effects at the .05level of

significance. But the experimental group had increasing scores of healths and health effects at the .05 level of significance. In the post-test and the one-week follow up test comparison for the experimental group, there was no difference in healths and health effects at the level of significance.

Keywords: integration, nutritious foods, life qualities, Buddhist Psychology

๑. บทนำ

หลักการพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธ หรือแม้แต่หลักการแพทย์ในสมัยปัจจุบัน มีแนวโน้มให้ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคล กล่าวคือผู้ที่รับผิดชอบในคุณภาพชีวิตทั้งระดับครอบครัวจนถึงระดับประเทศ หรือแม้แต่ในระดับนานาชาติ มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมแนวคิดและแนวทางปฏิบัติ จนกระทั่งแม้แต่การออกกฎหมาย ผู้ที่ออกกฎหมาย เพื่อสร้างเสริมสุขภาพองค์รวมให้เกิดความสนใจและมีสติสัมปชัญญะ ความรู้คิด ในการดำรงชีวิตทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเชิงบูรณาการ กล่าวคือสุขภาวะในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และการรู้คิด (บุษกร วัฒนบุตร, 2558) ให้เอื้อต่อกันและกัน กล่าวเฉพาะในเรื่องการบริโภค ก็มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมให้ผู้บริโภค รวมทั้งผู้ผลิตเครื่องอุปโภคบริโภค ให้ความสำคัญต่ออาหาร ซึ่งอาจประกอบด้วย วัตถุดิบ วิธีการบริโภค วิธีการจัดเก็บ หรือแม้แต่วิธีการปรุงที่ส่งเสริมสุขภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตโดยรวมของปัจเจกบุคคล และส่งผลต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม (สมจิตรา กิตติมานนท์, 2558) ต่อไป

หลักโภชนาการ สบายะ การส่งเสริมให้บริโภคด้วยสติสัมปชัญญะ (ม.ม. (ไทย) 13/387/480) การรู้จักพิจารณาอาหาร และเป้าหมายของการบริโภคตามหลักพระพุทธศาสนา ต่างๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2543) สามารถส่งเสริมคุณภาพชีวิตอันเนื่องมาจากสุขภาวะจากอาหาร ช่วยส่งเสริมการบริโภคอาหารที่พอเพียง การเลือก และการพิจารณาอาหารอย่างมีสติสัมปชัญญะ ซึ่งเกิดจากการพิจารณาเลือกประเภทของวัตถุดิบ การจัดเก็บอาหาร เวลาในการบริโภค ปริมาณในการบริโภค หรือแม้แต่การพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญหาในการบริโภค ซึ่งก็คือการใช้สุขภาวะในเรื่องอาหาร เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาชีวิตด้านอื่นๆ

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นการฝึกปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพื่อเกิดผลสำเร็จในการปฏิบัติที่พิเศษออกไปจากการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชีวิตประจำวัน โดยมีมุ่งที่จะกำหนดอารมณ์เฉพาะเพื่อการพัฒนาอารมณ์และการรู้คิด เพื่อให้เกิดผลเฉพาะที่แตกต่างและเน้นอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานเฉพาะ โดยทั่วไปผู้ปฏิบัติมักคิดว่าต้องหา สละเวลาพิเศษเพื่อการปฏิบัติและกำหนดอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นด้วยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบทางอาชีพ ครอบครัว การงาน หน้าที่ การที่บุคคลจะได้มีโอกาสมาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างต่อเนื่องและจริงจังจึงเป็นไปได้ยาก ดังนั้นโอกาสที่ผู้ปฏิบัติจะได้เห็นผลประจักษ์ มั่นใจในคุณค่าของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจึงมีโอกาส

น้อยมาก เพราะการที่เราจะเกิดประสบการณ์จนได้อารมณ์กัมมัฏฐาน ได้ประสบกับความสุข ความสงบ อันเกิดจากการปฏิบัติธรรม ระยะแห่งการปฏิบัติจึงต้องต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัย จึงใคร่ที่จะศึกษาทฤษฎี หลักการ สุขภาวะในเรื่องอาหาร ทั้งจากหลักอาหารสัปายะในทางพระพุทธศาสนา หลักการกินอาหารตามธาตุในแพทย์แผนไทย หลักกินอาหารสมดุลตามหลักการแพทย์ทางเลือก หรือแม้แต่หลักสุขภาวะในเรื่องอาหารของแพทย์แผนปัจจุบันมาบูรณาการและออกแบบลักษณะและประเภทของอาหาร ที่เอื้อต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน อย่างน้อยที่สุดก็เพื่อส่งเสริมให้เกิดสุขภาวะทางกายอันเนื่องมาจากอาหาร และมุ่งหวังที่จะเสนอแนวคิดในการพิจารณาอาหาร นอกไปจากการกินอาหารเพื่อความเอร็ดอร่อย ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน ประดับประดา ตกแต่ง (ม.อ. (ไทย) 14/75/80) โดยผู้วิจัยนำเอาหลักโภชนาการสัปายะเชิงบูรณาการไปใช้ในโครงการวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อดูแลสุขภาพชีวิตในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางอาหาร เพื่อส่งเสริมให้โอกาสในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดประโยชน์เกื้อหนุนสูงสุดตามหลักพุทธธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาหลักโภชนาการสัปายะในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก

2.2 เพื่อการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะในพระพุทธศาสนา หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

2.3 เพื่อศึกษาความแตกต่างในระดับสุขภาวะและผลสุขภาวะของการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งศึกษาตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

3.1.1 ศึกษาหลักโภชนาการสัปายะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ของพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักโภชนาการทางการแพทย์และทางการแพทย์ทางเลือก จากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.1.2 ศึกษาผลของการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาในสุขภาวะด้านต่างๆ คือ ด้านทางกาย ทางอารมณ์(จิตใจ) ทางด้านปัญญา และทางด้านสังคม จากพระไตรปิฎก คัมภีร์ต่างๆทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างอาสาสมัครที่เข้าร่วมการทดลอง และจากการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีภูมิปัญญาความรู้เรื่องโภชนาการสัปายะ

3.1.3 นำผลที่ได้จากการศึกษามานำมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้เกิดประโยชน์เกื้อหนุนสูงสุดต่อไป

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากอาสาสมัครในวัดพิชยญาติการามวรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและไม่มีโรคประจำตัว เพื่อเข้าร่วมการทดลองจำนวน 30 คน

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ กำหนดพื้นที่ในการวิจัยคือ วัดพิชยญาติการามวรวิหาร เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร

3.4 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ คือ หลักโภชนาการ

ตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

3.5 ขอบเขตด้านเวลา กำหนดเวลาในการทดลอง 7 วัน คือ วันที่ 3-9 ตุลาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) อาศัยการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักโภชนาการในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ร่วมกับหลักทฤษฎีโภชนาการทางการแพทย์และการแพทย์ทางเลือก แล้วนำมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สำหรับในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ใช้รูปแบบการวิจัยศึกษากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยการสุ่มวัดก่อนและวัดหลังการทดลอง (Randomized Pretest – Posttest Control Group Design) (วรรณรัตน์ อังสุประเสริฐ, 2546)

4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.2.1 ประชากรเป้าหมาย (Target Population) คือ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดพิชยญาติการามวรวิหาร ในวันที่ 1-10 ตุลาคม 2559 และเป็นประชากรที่สามารถเข้าถึงได้ (Accessible Population) (กัญญ์สิริ จันทรเจริญ, 2541) เพื่อการวิจัยศึกษา โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีประสบการณ์การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและไม่มีโรคประจำตัวที่ร้ายแรง จำนวน 130 คน

4.2.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample Groups) คือ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดพิชยญาติการามวรวิหาร ในวันที่ 1-10 ตุลาคม 2559 จำนวน 97 คน โดยดำเนินการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จนได้กลุ่มตัวอย่าง 30 คน เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการทดลอง จัดแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2555)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงทดลอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1) เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วย

- (1) รายการอาหารสัปปายะบูรณาการที่จัดไว้ 7 วัน สำหรับกลุ่มทดลองบริโรค
- (2) การฝึกอบรมเกี่ยวกับโภชนาการสัปปายะ
- (3) คู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะ

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเชิงคุณภาพ

ศึกษาค้นคว้าหลักธรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร ข้อความทางวิชาการ วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อบูรณาการเป็นหลักโภชนาการสัปปายะ

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธี คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิโดยการทบทวนหลักธรรมเกี่ยวกับหลักโภชนาการทางพระพุทธศาสนาและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ รวมทั้งทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับหลักโภชนาการในทางการแพทย์แผนปัจจุบันและทางการแพทย์ทางเลือก ตลอดจนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) ข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง จำนวน 30 คน โดยการวัดก่อนและวัดหลังสำหรับกลุ่มควบคุม และโดยการวัดก่อน วัดหลัง และวัดระยะติดตามผลหนึ่งสัปดาห์สำหรับกลุ่มทดลอง

หลังจากนั้นผู้วิจัยก็ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ที่สัมภาษณ์มาทั้งหมด ก่อนจะนำผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบความแตกต่างด้วยค่าที (t-test)

สำหรับในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยการวิจัยเชิงเอกสารเพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักโภชนาการสัปปายะในทางพระพุทธศาสนาเถรวาทร่วมกับหลักโภชนาการทางการแพทย์และการแพทย์ทางเลือกแล้วนำมาบูรณาการเป็นหลักโภชนาการสัปปายะเชิงบูรณาการขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

5. ผลการวิจัย

ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการ ความหมายแห่งอาหารสัปายะกับสุขภาวะด้านต่างๆ 4 ด้าน คือ สุขภาวะทางด้านร่างกาย สุขภาวะทางด้านอารมณ์จิตใจ สุขภาวะทางด้านปัญญา และสุขภาวะด้านสังคม โดยสุขภาวะในแต่ละด้านได้นำเอาศาสตร์ต่างๆ คือ ศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา ศาสตร์ทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และศาสตร์ทางการแพทย์ทางเลือก ซึ่งประกอบด้วย ศาสตร์การแพทย์ทางเลือกแบบแมคโครไบโอติกส์ ศาสตร์การแพทย์ทางเลือกทางการแพทย์แผนจีน และศาสตร์ทางการแพทย์ทางเลือกทางการแพทย์แผนไทย ที่มีความสอดคล้องกันมาบูรณาการเสริมเติมเต็มให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดเป็นความหมายแห่งอาหารสัปายะกับสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการขึ้น ซึ่งสามารถนำเอาผลจากการบูรณาการเป็นองค์ความรู้ใหม่มาใช้ประโยชน์ในการดูแล เสริมสร้าง และรักษาสุขภาพตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล อย่างน้อยที่สุดก็สามารถช่วยให้สุขภาพของผู้ที่นำไปปฏิบัติเกิดความแข็งแรงสมบูรณ์ อันมีผลต่อปัญญาและเกี่ยวโยงมาถึงสังคมด้วย อีกทั้งยังสามารถช่วยส่งเสริมการพัฒนาทางจิต และผลของการมีสุขภาวะจากอาหารสัปายะมี 5 ด้าน คือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก ผลสุขภาวะทั้ง 5 ด้าน นี้ เป็นคุณภาพชีวิต อันจะพัฒนาบุคคลไปสู่ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในภายภาคหน้า และประโยชน์สูงสุด

ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในระดับของสุขภาวะและผลของสุขภาวะ เกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะ (อาหารสัปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองระหว่างวัดก่อนและวัดหลังการทดลอง

กลุ่มควบคุมมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะ (อาหารสัปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกายลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านปัญญาและด้านสังคมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มควบคุมมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะ (อาหารสัปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเบากายลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มทดลองมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการสัปายะ (อาหารสัปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนว

พุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านปัญญา และด้านสังคม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กลุ่มทดลองมีผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผล สุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณาการหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม แนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเพิ่มขึ้นทุกด้าน คือ ด้านความ เจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ ผาสุก ซึ่งเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างในระดับของสุขภาวะและผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของกลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผล

กลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผลหลังการทดลอง 7 วัน มี ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่า โดยภาพรวมกลุ่มทดลอง หลังการทดลองแล้วในช่วงระยะติดตามผล 7 วัน หลังการทดลอง ยังคงมี ระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะอยู่ในระดับเดียวกับช่วงหลังการทดลอง หากพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระยะติดตามผลของกลุ่มทดลองมีระดับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะด้านปัญญา ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ไม่แตกต่างจากช่วงหลังการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

กลุ่มทดลองระหว่างวัดหลังการทดลองและวัดระยะติดตามผลหลังการทดลอง 7 วัน มี ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะเกี่ยวกับการบูรณา การหลักโภชนาการ (อาหารสัปปายะ) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยรวมและรายด้าน พบว่า ไม่แตกต่างจากช่วงหลังการทดลองอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งหมายความว่าโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านระดับค่าเฉลี่ยของผลสุข ภาวะของกลุ่มทดลองหลังจากการทดลองแล้วในช่วงระยะติดตามผล 7 วัน หลังการทดลองยังคงมี ระดับค่าเฉลี่ยของผลสุขภาวะในระดับเดียวกับช่วงหลังการทดลอง

6. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

6.1 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบบูรณาการ ได้นำหลักโภชนาการสัปปายะในทางพระพุทธศาสนา หลักอาหารสมส่วนตามหลักโภชนาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือก ซึ่งประกอบด้วย หลักอาหารสมดุลหิณและหยางตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบศาสตร์แม่โครโบโอดิกส์ หลักอาหารสมดุลหิณและหยางตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบศาสตร์การแพทย์แผนจีน และหลักอาหารสมดุลของธาตุ 4 ในร่างกายตามหลักโภชนาการทางการแพทย์ทางเลือกแบบการแพทย์แผนไทย ทั้งหมดนี้มาบูรณาการรวมกันอยู่ในสภาวะเกี่ยวกับโภชนาการสัปปายะทั้ง 4 ด้าน คือ สภาวะทางด้านร่างกาย สภาวะทางด้านจิตใจ สภาวะทางด้านปัญญา และสภาวะทางด้านสังคม โดยมีตัววัดผลของสภาวะ 5 ด้าน ในส่วนของการวิจัยเชิงทดลอง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองคือ รายการอาหารสัปปายะบูรณาการที่จัดไว้ 7 วัน การฝึกอบรมเกี่ยวกับโภชนาการสัปปายะ และคู่มือการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทั้งผลของการวิจัยในเชิงคุณภาพบูรณาการ และผลของการวิจัยเชิงทดลอง พบว่า ต่างก็มีผลลัพธ์ที่สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางแนวเดียวกันเป็นแนวทางนำไปสู่ หลักโภชนาการสัปปายะเชิงบูรณาการ แสดงให้เห็นว่า งานวิจัยเรื่องการบูรณาการหลักโภชนาการสัปปายะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้เป็นอย่างดี

สำหรับในส่วนของการศึกษาของผู้วิจัย พบว่า สถานปฏิบัติธรรมต่างๆ โดยส่วนใหญ่แล้วอาหารที่จัดให้ผู้ปฏิบัติธรรมบริโภคมักขึ้นอยู่กับผู้มีจิตศรัทธาจัดทำมาให้ หรือตามแต่แม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารจะจัดทำรายการอาหารขึ้นมาตามความถนัดหรือที่คุ้นเคยทำอยู่ประจำ หรือเพราะมีงบประมาณจำกัด มิได้คำนึงถึงความสัปปายะสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม อาจเป็นเพราะว่าแม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องความสัปปายะของอาหารต่อผู้ปฏิบัติธรรมหรือแม้แต่หลักโภชนาการ ในกรณีเช่นนี้ผู้ปฏิบัติธรรมอาจต้องใช้หลักสันโดษในอาหารตามแต่จะได้อาหาร ถ้าได้มีการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆ มาช่วยจัดรายการอาหารในแต่ละวัน ในแต่ละมื้อให้มีคุณค่าเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรม โดยจัดรายการอาหารแต่ละวันแต่ละมื้อไว้หลากหลายหลายรายการให้มากที่สุด ให้ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปได้ ตลอดจนประหยัดค่าวัตถุดิบที่สุดเกิดเป็นเล่มหนังสือเป็นมาตรฐาน นำไปใช้ได้ทุกที่ทุกโอกาสของการปฏิบัติธรรม หากต้องการทำอาหารสำหรับช่วงเวลาปฏิบัติธรรมก็สามารถนำหนังสือดังกล่าวมาจัดรายการอาหารให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้ทันที โดยแม่ครัวหรือผู้ประกอบอาหารเพียงไปซื้อวัตถุดิบมาประกอบอาหารตามรายการในหนังสือที่เขียนขึ้นดังกล่าว สามารถนำไปใช้ได้ทุกที่โดยไม่ต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆ

ไปคอยกำกับทุกทีไป ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญด้านโภชนาการตามศาสตร์ต่างๆควรทราบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมมักพบปัญหาต่างๆในช่วงการปฏิบัติธรรม คือ ความปวดเมื่อยอ่อนล้า ปวดข้อ ปวดเข่า อาการเหน็บชา อาการท้องอืดเฟ้อ ช่วยคลายเครียด จิตใจผ่อนคลายสบาย มีสมาธิ เป็นต้น เพื่อผู้เชี่ยวชาญจะได้นำข้อมูลดังกล่าว มาจัดอาหารที่มีสารอาหารช่วยลด บรรเทาอาการเหล่านั้นต่อไป

6.2 ข้อเสนอแนะ

6.2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) เพื่อบูรณาการเป็นองค์ความรู้ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยาของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้มีสุขภาพะเกี่ยวกับโภชนาการ 4 มิติ คือ มิติทางด้านร่างกาย มิติทางด้านจิตใจ มิติทางด้านปัญญา และมิติทางด้านสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดผลสุขภาพะ 5 ด้าน คือ ด้านความเจ็บป่วยน้อย ด้านความลำบากกายน้อย ด้านความเบากาย ด้านความมีกำลัง และด้านความเป็นอยู่ผาสุก

2) เพื่อให้องค์กรและสถานปฏิบัติธรรมอื่นๆ ได้นำไปประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมและสถานะขององค์กรและสถานปฏิบัติธรรมนั้นๆ

3) เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจในองค์ความรู้ทางด้านการบูรณาการหลักโภชนาการกับสุขภาพะเกี่ยวกับโภชนาการทั้ง 4 มิติ และหลักการที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

4) งานวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้เพื่อพระภิกษุ สามเณร และคฤหัสถ์ ได้ตระหนักเห็นความสำคัญของการบริโภคอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารที่สามารถช่วยส่งเสริมการบำเพ็ญเพียรทางจิต นอกเหนือจากช่วยส่งเสริมให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีคุณภาพชีวิตในด้านอื่นๆ

5) งานวิจัยนี้เป็นแนวทางที่สามารถนำองค์ความรู้ไปปฏิบัติในเรื่องการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ สามเณรในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธจิตวิทยา

6.2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเชิงทดลอง โดยกำหนดให้มีระยะเวลาในการทดลอง 15-20 วัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดมากยิ่งขึ้น มีความสมบูรณ์มากขึ้น

2) รายการอาหารสัปปายะบูรณาการที่จัดให้กลุ่มทดลองบริโภค สามารถเปลี่ยนวัตถุดิบในการประกอบอาหารที่มีคุณค่าและคุณสมบัติเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิม แต่ราคาประหยัดกว่า เพื่อควบคุมงบประมาณ

3) ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาของผู้ปฏิบัติธรรมว่า มีสุขภาพะเกี่ยวกับอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารในสภาพทั่วไปเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ให้ความรู้ ความเข้าใจ แนะนำ แก้ไขให้มีสุขภาพะเกี่ยวกับอาหารและการปฏิบัติต่ออาหารให้ถูกต้อง หรือถูกต้องมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการปฏิบัติธรรม

4) ควรมีการวิจัยกับประชากร กลุ่มตัวอย่างอื่นๆขององค์กรและสถานปฏิบัติธรรมอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กัญญ์สิริ จันทรเจริญ. (2541). *การวิจัยทางการแพทย์: แนวคิด หลักการ และวิธีปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสงขลา.
- บุษกร วัฒนบุตร. (มกราคม—เมษายน 2558). “องค์กรแห่งความสุขกับคุณภาพชีวิต”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 4(1)
- พุทธทาสภิกขุ. (2543). *คำสอนสำหรับผู้บวชใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณรัตน์ อังสุประเสริฐ. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ไคคอนพรีนติ้ง,
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2551). *วิธีวิทยาการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- สมจิตรา กิตติมานนท์. (พฤษภาคม—สิงหาคม 2558). “การบริโภคมังสวิรัตกับการพัฒนาชีวิตในพระไตรปิฎก”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 4(2)
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2555). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.

ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน

AN ANALYTICAL STUDY OF VALUE AND IMPORTANCE OF SALAKYOM TOWARDS LAMPHUN'S SOCIO – CULTURAL COMMUNITY

นายไพรินทร์ ณ วันนา*

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม และศึกษาตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า สลากภัตในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตภัตทั้ง ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากภัต และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากภัตในสมัยพุทธกาล สลากภัตได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือมีประเพณีสลากภัตที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บออมทรัพย์สินเงินทอง ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีกิจกรรมปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกิดนิติสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม การสร้างความเสมอภาคและสิทธิเท่าเทียมกันในสลากภัตทานของพระสงฆ์ ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม การประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำต้นสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน

คำสำคัญ : คุณค่าและความสำคัญ, สลากย้อม , สังคมและวัฒนธรรม

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The research entitled “An Analytical Study of Value and Importance of Salakyom Towards Lamphun’s Socio – Cultural Community” consists of three objectives: 1) to study the background of Salākabhadda and the essence of Buddha-dhamma appearing in the Salākabhadda, 2) to explore the background and development of Salakyom Tradition in Lamphun Province and 3) to analyze the value and importance of the Salakyom towards Lamphun’s Socio – Cultural Community. This is conducted by the qualitative research method. Analytical studying and interpreting the data of field research was particularly functioned. Analysis, interpretation and synthesis from the significant related resources were also done. The results of the study showed:-

The Salākabhadda (ticket-food) in the Buddha’s lifetime is one of seven Bhattas(food) approved by the Buddha. The story of a giantess taking revenge a woman became the beginning of the Salākabhadda Offering since then. It had been developed continuously and was introduced into Thailand by propagation of Buddhism. At present, it can be said that in the north it was called as Tan Kuay Salak, in the central region as Salaka Phat, in the south as Ching Pret, and in the Northeast as Boon Khao Sak. There are some important Buddha-dhammas appearing in the Salākabhadda-dāna (ticket-food or supplies) offering. They are Saddhā, Dāna, Sīla, Kataññū, Samagī and the use of property. It is remarkably noted that the Salakyom tradition, a part of the Salākabhadda Offering ceremony in the north, especially in the Lamphun province is amazingly conducted. In the past, the Salakyom tradition was considered as offering alms of the girls who are ready for their marriage. This is an important stratagem to make a save and to recognize making a merit. At present, the Salakyom ceremony was jointly conducted by Buddhist monasteries and Community. The organizers of the Salakyom is commonly done at Wat Phradhatuharibhunchai Varamahāvihāra, Mueang District, Lamphun Province at first, and then various monasteries of Lamphun can be arranged. The Salakyom was considerably found at Rim Ping, Pratu Pa, Nong Chang Kuen and U-mong Sub-district.

Last, the value and importance of Salakyom towards Lamphun’s Socio – Cultural Community has appeared on the subjects of **human development**; a cultural

learning and Buddha-dhamma being contained therein, **protection and social welfare**; social supporting by community helping on activities of monasteries, **human rights and social justice**; creating social equality between women and men, and honoring women in their role as leaders to formalize the function, **environmental sustainability**; the application of environmental conditions in a community for the Salakyom ceremony, the use by doing and decorating natural materials being included, **the identity**; defining a common identity for shared ownership of Lamphun's Socio – Cultural community, and **the gap narrowing of development**; focusing on the system of economic community arising from the hiring process of the function, which the people in the community have contributed to help each other. This stimulates and promotes the economic community to survive laudably.

Keywords : Value and Importance, Salakyom, Socio – Cultural Community

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาณาจักรล้านนา หรือเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ในปัจจุบันดินแดนล้านนาหมายถึงดินแดน ๘ จังหวัดภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคือเชียงใหม่ (สร้อยดี อ่องสกุล, ๒๕๕๗) ประเพณีอารยธรรมล้านนาและเรื่องราวตำนานนับเป็นสิ่งที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยตรง โดยประเพณีอารยธรรมคือ สิ่งที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา อาจแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ขนบประเพณี หมายถึง ประเพณีที่สังคมร่วมกันกำหนดขึ้นว่าควรจะทำปฏิบัติให้เป็นแบบแผนเช่นใด เมื่อใด ที่ไหน และอย่างไร และอีกลักษณะหนึ่ง คือ จารีตประเพณี คือ ประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือดื้อไม่กระทำตามจะเป็นความผิดที่รุนแรง ทั้งนี้ก็เกี่ยวข้องกับศีลธรรม บทบัญญัติ หรือกฎหมาย ที่สังคมให้ความเชื่อถือ ดังปรากฏเป็นความผิดในลักษณะต่างๆ เช่น ผิดผี ผิดริตหรือผิดฮีต ผิดคลอง หรือผิดกอง เป็นต้น

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสังคม และวัฒนธรรมในปัจจุบัน ทำให้ประเพณีหลายอย่างเริ่มเปลี่ยนแปลง ประเพณีหนึ่งคือประเพณีสงกรานต์ ที่คนหนุ่มสาวส่วนใหญ่มุ่งแต่กิจกรรมการเล่นสาดน้ำที่สนุกสนานมากกว่าการทำบุญตามความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งประเพณีรดน้ำดำหัวพระสงฆ์เถระ ผู้สูงอายุ ที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชนและครอบครัวก็มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย (นิรันดร์ ภักดี, ๒๕๕๖) และอีกประเพณีที่สำคัญประเพณีหนึ่งที่มีการรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้ชนรุ่นหลัง คือ ประเพณีสลากภัต

สลากภัต เป็นรูปแบบของการถวายทานอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลต่าง ๆ มากมาย คัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้กล่าวถึงลักษณะของความ

เชื่อที่เป็นจุดเริ่มต้นและพัฒนาการของสลากัฏว่า มีมูลเหตุมาจากความเชื่อของมนุษย์ในยุคสมัยพุทธกาลที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

สำหรับในประเทศไทย ประเพณีสลากัฏได้ปรับประยุกต์มาจากประเพณีสารทด้วยการรับเอาอิทธิพลของลัทธิฮินดู นำมาผสมกับความเชื่อพื้นฐานดั้งเดิมคือ “ลัทธิเชื่อผีสาง” และผนวกเข้ากับคติทางด้านพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการสอนให้รู้บุญคุณคนและรู้จักทำตอบแทนบุญคุณคน อันถือเป็นคุณสมบัติของคนดี ได้หลอมหลวมกันเข้าเป็น คติไทย ปรากฏเป็นแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ อย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน (ประพันธ์ กุลวิจิตรชัย, ๒๕๕๕) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในล้านนา ประเพณีนี้ เรียกว่า ประเพณีถวายทานสลากัฏ หรือ “ตานก่วยสลาก” เป็นบุญประเพณีของชาวไทยภาคเหนือหรือล้านนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่จังหวัดลำพูน จะมีการจัดประเพณีนี้ทั้งจังหวัด โดยจะเริ่มที่วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นลำดับแรกก่อน ประเพณีการถวายทานสลากัฏ หรือเรียกตามภาษาพื้นถิ่นว่า “การทำบุญทานก่วยสลาก” เป็นประเพณีประจำปีที่เกี่ยวข้องปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยจะเริ่มต้นให้มีการจัดประเพณีดังกล่าวขึ้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นแห่งแรก เนื่องจากเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก โดยกำหนดเอาวันเดือน ๑๒ เหนือเพ็ญ หลังจากนั้นแล้วหัววัดอื่น ๆ ในจังหวัดลำพูนจึงจะทยอยจัดต่อเนื่องกันไป

จังหวัดลำพูนนอกจากจะมีประเพณีสงกรานต์ของวัดพระธาตุหริภุญชัย ที่เป็นประเพณีที่ได้ยึดถือและปฏิบัติกันมาอย่างช้านานแล้ว ยังมีประเพณีการถวายทานสลากัฏ อีกประเพณีหนึ่ง ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดลำพูน และเป็นสลากัฏย้อม ที่ได้ชื่อว่ามีแห่งเดียวในประเทศไทย และหนึ่งเดียวในโลก ที่มีประเพณีการถวายสลากัฏย้อม ที่มีลักษณะเด่น และเป็นเอกลักษณ์แบบนี้ เพราะเป็นงานวัฒนธรรมประเพณีที่อยู่คู่กับสังคมของจังหวัดลำพูนมาตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน งานประเพณีสลากัฏย้อม เป็นงานประเพณีสำคัญของชุมชน ที่มีความผูกพันกับพุทธศาสนาหลักพุทธธรรม การอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนและญาติพี่น้องชาวบ้านชุมชนอื่น ๆ

การศึกษาวิจัยนี้ มุ่งที่จะศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากัฏย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน เพื่อหาคำตอบจากการศึกษาประวัติความเป็นมา หลักพุทธธรรม และพัฒนาการของสลากัฏย้อม องค์ประกอบ และกิจกรรมต่าง ๆ ของงานสลากัฏย้อม ที่มีผลต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน โดยการวิเคราะห์ให้ได้คำตอบในเชิงคุณค่าของงานสลากัฏย้อมในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดลำพูน อันจะทำให้สังคม และชุมชนท้องถิ่นได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของงานประเพณีสลากัฏย้อมในสังคมและวัฒนธรรมชุมชน ลำพูน เป็นการบันทึกข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้จากการจัดงานประเพณีสลากัฏย้อม ช่วยสืบสาน และสืบทอดพระพุทธศาสนา และธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งามของลำพูนให้คงอยู่สืบไปรวมทั้งเป็นการสร้างความเท่าเทียมกัน เกิดเป็นรูปแบบของการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สามารถนำไปพัฒนาใช้ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของสลากัฏและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณี สลากัฏ

๒.๒ เพื่อศึกษาความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากัฏม ลำพูน

๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากัฏมที่มีต่อสังคมและ วัฒนธรรม ลำพูน

๓. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในแนวทาง ของวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) เน้นการศึกษาวเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัย ภาคสนาม และศึกษาตีความ วิเคราะห์ และสังเคราะห์โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องจาก เอกสาร คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หนังสือเอกสารทางวิชาการตำรา วรรณกรรม รวมถึงวิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งขอบเขตในการศึกษา ดังนี้

๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหา สำหรับการศึกษาวเคราะห์ที่เกี่ยวกับประเพณีสลากัฏม คือ ประวัติความเป็นมาของสลากัฏม ความหมายของสลากัฏม ความสำคัญของงานสลากัฏม อุดมคติความเชื่อทางศาสนา หลักพุทธ ธรรมที่มีต่องานสลากัฏม ภูมิปัญญา รูปแบบการจัดงานสลากัฏม คุณค่า และความสำคัญ ของ งานสลากัฏมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนามนุษย์ การคุ้มครอง สวัสดิการ การดำรงความยุติธรรม การสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมทางสังคม การสร้างอัตลักษณ์ และ การลดช่องว่างทางสังคม บริบทที่เกี่ยวข้อง วิถีชีวิต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี และวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นของจังหวัดลำพูน

๓.๒ **ขอบเขตด้านเอกสาร** ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลจาก พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ อรรถกถา และ เอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ เอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับ สลาก และสลากัฏม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๓.๓ **ขอบเขตด้านบุคคลข้อมูล** (Key Informant) ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ กำหนดศึกษาข้อมูลจากบุคคล ข้อมูลในวัดและชุมชนที่เป็นแหล่งกำเนิดของประเพณีสลากัฏม และแหล่งพื้นที่ที่สลากัฏมกำลังแผ่ขยายไป ประกอบด้วย พระสงฆ์ผู้ทรงภูมิปัญญา นักวิชาการ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริม อนุรักษ์ประเพณีสลากัฏมในจังหวัดลำพูน จำนวน ๒๕ รูป/คน

๓.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา คือ พื้นที่ตำบลริมปิง ตำบลประตูป่า ตำบลหนองช้างคืน ตำบลอุโมงค์ และตำบลเหมืองง่า อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน ซึ่งมีความสัมพันธ์กันทางสังคมวัฒนธรรม คือ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี ภาษา วิถีชีวิต เป็นต้น

๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาภาคสนามจากงานสลากย้อม ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ – ๒๕๕๙

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการศึกษาวิเคราะห์ และตีความข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามเป็นหลัก ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ จากเอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ประกอบการตีความ และวิเคราะห์ การนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณาวิเคราะห์ (Description Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๔.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการศึกษาวิจัยภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการบันทึกภาพต่าง ๆ เพื่อการวิเคราะห์ โดยการศึกษาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากนักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา มานุษยวิทยา และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง นำมาทบทวนวิเคราะห์ ตีความและสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๒.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Data) โดยศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสลากย้อม

ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยศึกษาอรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ เอกสารตำนาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อในล้านนา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ

๔.๒.๒ การวิจัยภาคสนาม (Fieldwork) โดยการเข้าร่วมกิจกรรมของทางวัดที่มีการจัดงานสลากย้อม ตั้งแต่ก่อนการจัดงาน ระหว่างจัดงาน และหลังการจัดงาน ส่วนในช่วงเวลาอื่น ๆ ผู้วิจัยสามารถลงพื้นที่สัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลในประเด็นอื่น ๆ เกี่ยวกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และรายละเอียดขององค์ประกอบของงานสลากย้อม รวมทั้งพิธีกรรม และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยวิธีการ ดังนี้ ก) การสัมภาษณ์ ในการจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมี

โครงสร้าง และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ข) การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม กล่าวคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ค) การบันทึกภาพ ผู้วิจัยได้บันทึกภาพที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย การจัดทำข้อมูล โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามแล้วนำมาสรุป วิเคราะห์ และตีความร่วมกันกับข้อมูลภาคสนาม การตรวจสอบข้อมูล โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และทำการวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Techniques)

๔.๓ การวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปตีความ และวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม และข้อมูลเอกสารจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๕. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๕.๑ ได้รับทราบประวัติความเป็นมาของสลากัฏและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีสลากัฏ

๕.๒ ได้รับทราบความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากัฏม ลำพูน

๕.๓ ได้องค์ความรู้จากวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของสลากัฏมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน

๖. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ คุณค่าและความสำคัญของสลากัฏมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน” มีผลการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

๖.๑ ความเป็นมาของสลากัฏและหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีสลากัฏ

สลากัฏในพระพุทธศาสนามีมาตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล ซึ่งในสมัยนั้นยังมิถือว่าเป็นประเพณีปฏิบัติ แต่เป็นเพียงธรรมเนียมนิยมที่ยึดถือเป็นข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งของภิกษุ โดยมิเหตุการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ จึงทำให้การถวายทานสลากัฏในพระพุทธศาสนา ก่อกำเนิดขึ้นมา ประวัติความเป็นมาของสลากัฏในสมัยพุทธกาล เป็นการถวายทานสลากัฏที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมทางสังคมในสมัยนั้น ด้วยความที่ครั้งหนึ่งเกิดทุกข์ภัยข้าวยากหมากแพง ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากภัยธรรมชาติดังกล่าว ประชาชนจึงไม่สามารถที่จะถวายทานสังฆทานได้ จึงมีแนวคิดที่จะถวายทานเท่าที่ตนมีอยู่เท่านั้น แต่เมื่อจะถวายทานเช่นนั้นก็จะไม่เป็นการเพียงพอต่อความต้องการของภิกษุที่มีจำนวนมาก ประชาชนจึงพากันเข้าเฝ้าพระพุทธองค์เพื่อขอรับคำแนะนำ พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้พระสงฆ์รับภัตได้ ๗ อย่าง ในจำนวนภัตทั้ง ๗ อย่างนั้น สลากัฏจัดอยู่ในอันดับที่ ๔ ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาต ภัตทั้ง ๗ อย่าง มีปรากฏในพระวินัยปิฎก เล่มที่ ๗ จุลวรรคภาค ๒ เป็นชื่อของทานและเป็นพุทธานุญาต (วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๒๕/๑๕๔) ภัตทั้ง ๗ อย่าง ที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้กับพระสงฆ์ ประกอบด้วย ๑. สังฆภัต หมายถึง

อาหารที่นำมาถวายสงฆ์ ๒. อุทเทศภัต หมายถึง อาหารอุทิศสงฆ์ ๓. นิมนตภัต หมายถึง อาหารที่เขถวายในที่นิมนต์ ๔. สลากภัต หมายถึง อาหารถวายตามสลาก ๕. ปักชิกภัต หมายถึงอาหารที่เขาถวายปักช้ละครั้ง คือ สิบห้าวันครั้งหนึ่ง ๖. อุโปสถิกภัต หมายถึง อาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๗. ปาฏิปติกภัต หมายถึง อาหารที่ถวายในวันที่พระภิกษุมีความยากลำบาก

เหตุการณ์หนึ่งที่ถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของสลากภัตเช่นกันคือ เหตุการณ์ของนางยักษ์ณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาผู้หนึ่ง ปรากฏในอรรถกถา ขุททกนิกายธรรมบทว่า (ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๕๐-๕๗) ได้มีนางกุมาริกาผู้หนึ่งได้มีเวรต่อนางยักษ์ณีผู้หนึ่งหลายชาติแล้ว และได้ถูกนางยักษ์ณีไล่ติดตามจะทำร้ายลูกของนาง นางเห็นจนตัวจึงได้วิ่งเข้าไปขอความช่วยเหลือจากพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงหยุดการจองเวรของนางทั้งสองไว้ด้วยคำสอนว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แล้วทรงให้นางทั้งสองเห็นผิดชอบชั่วดี นางยักษ์ณีจึงขอรับศีล ๕ จากพระพุทธองค์ จากนั้นนางก็ได้ร้องไห้ว่าต่อนางนี้ไปนางไม่สามารถหาอาหารได้แล้ว เพราะไม่สามารถฆ่าสัตว์ตัดชีวิตได้ด้วยเพราะรักษาศีลเสียแล้ว นางกุมาริกาจึงรับอาสาพานางยักษ์ณีไปอยู่ด้วย นางได้รับอุปการคุณมากมายนักจึงได้ตอบแทนบุญคุณด้วยการเป็นผู้พยากรณ์บอกกล่าวเรื่อง ลมฟ้าอากาศ คือ บอกให้นางกุมาริกาท่านาในที่ดอนในปีฝนมาก ทานาในที่ลุ่มในเวลาฝนแล้ง นางกุมาริกาได้ปฏิบัติตามทำให้ฐานะร่ำรวยขึ้น คนทั้งหลายมีความสงสัยจึงมาถามหาสาเหตุ นางจึงบอกว่า นางยักษ์ณีเป็นผู้บอกกล่าวให้ คนทั้งหลายจึงพากันไปหานางยักษ์ณีขอให้พยากรณ์ให้ตนบ้าง คนทั้งหลายได้รับอุปการะจากนางยักษ์ณีจนมีฐานะร่ำรวยไปตาม ๆ กัน ด้วยความสำนึกในบุญคุณ จึงพากันนำเอาเครื่องอุปโภคบริโภคอาหารการกินเครื่องใช้ส่งถวายเป็นอันมาก นางจึงนำมาทำเป็นสลากภัต โดยให้พระสงฆ์กระทำการจับตามเบอร์ด้วยหลักของอุปโลกนกรรม คือ ของที่ถวายมีทั้งของมีราคามาก ราคาน้อย พระสงฆ์องค์ใดได้ของมีค่าน้อยก็อย่าเสียใจ ให้ถือว่าเป็นโชคของตนดีหรือไม่ดี การถวายแบบจับสลากของนางยักษ์ณีนี้นับเป็นครั้งแรกแห่งประเพณีทำบุญสลากภัต หรือทานสลากในสมัยพุทธกาล

๖.๒ ความเป็นมาและพัฒนาการของงานประเพณีสลากย้อมลำพูน

ประเพณีตานสลากย้อม เป็นประเพณีสำคัญของชาวยองในจังหวัดลำพูนบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน ได้แก่ ตำบลริมปิง ประตูป่า หนองช้างคื่น และอุโมงค์ ที่สืบทอดมาแต่โบราณกาล สลากย้อมนี้ผู้ถวายทานมักเป็นหญิงสาวโสดบริสุทธิ์ กล่าวคือ หญิงสาวจะต้องเก็บหอมรอมริบเงินทองไว้ ตั้งแต่เริ่มเข้าสู่วัยสาวเป็นเวลาแรมปี เมื่อได้เงินทองมากพอสมควรและเป็นสาวเต็มตัวแล้ว ในคราวที่ตำบลที่อาศัยอยู่มีการทานสลาก หญิงสาวจะต้องเตรียมสลากย้อมไว้ทำบุญด้วย หญิงสาวผู้ใดที่ยังไม่ได้ทานสลากย้อมก็ยังไม่ควรแต่งงานมีครอบครัว ต่อเมื่อทานสลากย้อมแล้ว จึงจะมีครอบครัวได้ ชีวิตการครองเรือนก็จะมีความสุขความเจริญ พัฒนาการของสลากภัตในจังหวัดลำพูน จากอดีตถึงปัจจุบันนี้นับได้ว่ามีความแตกต่างกันอย่างมาก ทั้งในเรื่องของพิธีกรรม รูปแบบการจัดงาน และกระบวนการมีส่วนร่วม พัฒนาการของสลากภัตในอดีตมีพัฒนาการที่ค่อยเป็นค่อยไป ไม่ได้โดดเด่นเหมือนอย่างปัจจุบัน เพราะประเพณีก็คือประเพณี เป็นสิ่งที่คนศรัทธาและนับถือ ได้ยึดถือปฏิบัติสืบกันมาตั้งแต่อดีต สลากภัตของจังหวัดลำพูนมีความ

คล้ายคลึงกันกับสลากภัตทั่วไปในภาคเหนือ เพียงแต่มีความแตกต่างกันในเรื่องรูปแบบการจัดงาน ประเภทของสลากภัตที่หลากหลาย ในอดีตนั้น สลากภัตในจังหวัดลำพูนเป็นการถวายทานสลากภัตที่เรียกว่า ตานสลากเทวดา เป็นการถวายทานสลากภัตภายในชุมชน ไม่มีระบบหัววัดเข้ามาเกี่ยวข้อง การทำบุญก็จะมีเพียงพระสงฆ์ สามเณรภายในวัดเท่านั้นที่รับไทยทานสลากภัต รูปแบบการจัดงานก็มีความเรียบง่ายและไม่มีขั้นตอนยุ่งยากมากมาย การช่วยเหลือของชุมชน ญาติพี่น้องก็เป็นการช่วยเหลือกันในเรื่องของการจัดเตรียมสถานที่ การจับจองสถานที่ การตระเตรียมเครื่องไทยทานสลากภัต ไม่ปรากฏมีการเลี้ยงฉลองหรืองานสังสรรค์ใดๆ เกิดขึ้น เป็นเพียงการทำอาหารเพื่อเลี้ยงผู้ที่มาช่วยงานเท่านั้น ปัจจุบัน รูปแบบสลากภัตของจังหวัดลำพูนมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก มีการใช้ระบบหัววัดเข้ามา มีระบบเครื่องญาติ เพื่อนฝูง และการเลี้ยงสังสรรค์เข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระบบหัววัดที่ได้รับความนิยมมาจนปัจจุบัน จุดเริ่มต้นของการนำระบบหัววัดเข้ามาใช้ในงานสลากภัตนั้นคือวัดพระธาตุหริภุญชัย เมืองลำพูน ที่ริเริ่มมีการนิมนต์หัววัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงในอำเภอเมืองเป็นหลัก ต่อมาจึงได้ขยายไปสู่อำเภออื่นๆ ในจังหวัดลำพูน จนครบทุกอำเภอในปัจจุบัน และยังมีการนิมนต์หัววัดที่อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงมารับไทยทานสลากภัตด้วย

พัฒนาการสำคัญของสลากภัตในจังหวัดลำพูนคือ การนำสลากย้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการถวายทานสลากภัต ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สลากภัตได้มีการถวายทานอยู่แล้วในชุมชนลุ่มน้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน เพียงแต่จะเริ่มห่างหายไปบ้างบางช่วงเวลา ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๗ ได้มีการริเริ่มรื้อฟื้นสลากย้อมขึ้นมาโดยการนำขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ได้นำเอาสลากย้อมเข้ามาจัดในงานสลากภัตของวัดพระธาตุหริภุญชัย ต่อมาได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ จากชุมชนลุ่มน้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน มีการนำเอาสลากย้อมไปจัดในพื้นที่ดังกล่าวมากขึ้น และจัดเป็นประจำปีที่หมุนเวียนกันไปตามวัดต่างๆ ของแต่ละตำบลจนครบทุกวัด มีการนิมนต์หัววัดที่อยู่ในตำบลใกล้เคียงได้เข้าร่วมทำบุญรับไทยทานสลากภัตด้วย

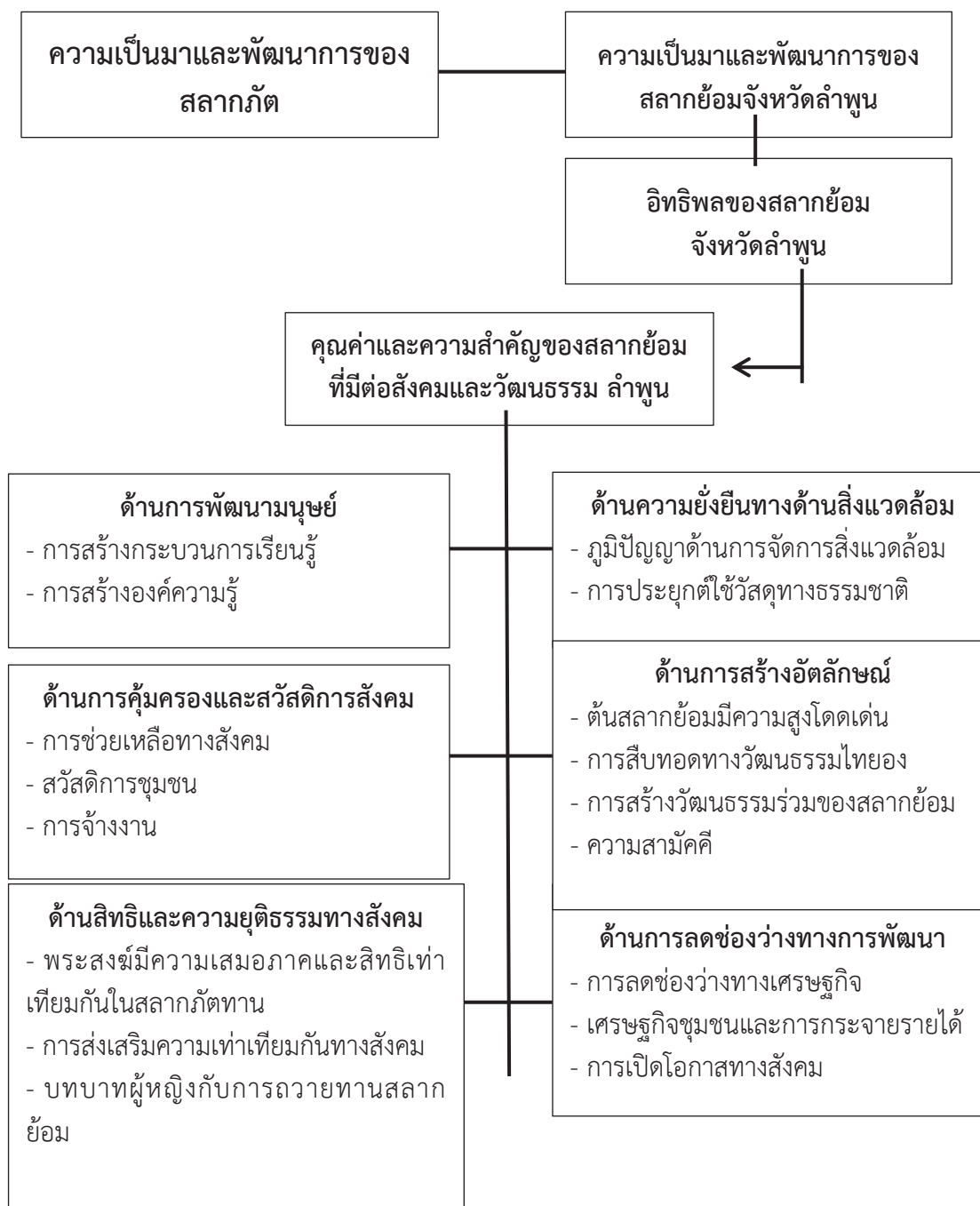
๖.๓ คุณค่า และความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน

สลากย้อม เป็นกระบวนการหนึ่งในการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคมเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม และวัฒนธรรมเองได้เป็นตัวหล่อเลี้ยงสังคมที่สำคัญประการหนึ่งให้สามารถดำรงอยู่ได้ **การพัฒนามนุษย์** สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทรงคุณค่าของจังหวัดลำพูน ด้วยความหลากหลายของสลากย้อมจึงทำให้ปรากฏคุณค่าและความสำคัญในด้านการพัฒนามนุษย์ด้วยการสร้างการเรียนรู้ผ่านวัฒนธรรมสลากย้อม ในอดีต การถวายทานสลากย้อมจะเป็นบทบาทของหญิงสาวที่จะต้องทำ การเรียนรู้เกิดขึ้นด้วยกุลศโลบายให้หญิงสาวที่จะถวายทานสลากย้อมได้รู้จักการเก็บหอมรอมริบการประหยัฒม์ธัญธัญ รู้จักงานฝีมือ เป็นต้น **การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม** สลากย้อม เป็นกระบวนการทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อจังหวัดลำพูน ด้วยความที่สลากย้อมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดลำพูน เป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งที่สามารถจับต้องได้ กระบวนการของสลากย้อมมีการถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การคุ้มครองและสวัสดิการสังคมในกระบวนการของสลากย้อม

นั้นปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคม โดยเฉพาะวัดที่มีการรับจ้างทำสลากย้อมจะได้รับสวัสดิการต่างๆ ที่คนในชุมชนร่วมใจกันมอบให้ การจ้างงานสลากย้อมนั้นมีการจ้างงานโดยคนภายนอกชุมชนที่มีความประสงค์จะถวายทานสลากย้อม เมื่อมีการจ้างคนในชุมชนทำก็จะเกิดการจ้างงานขึ้น โดยคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่ช่วยกันทำงาน เงินรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจะเอามาต่อยอดเป็นกองทุนเพื่อทำบุญกับวัด เพื่อเป็นกองทุนในการบูรณปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม **ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม** สลากย้อม เป็นกระบวนการที่สามารถให้คำตอบได้เป็นอย่างดีในการส่งเสริมความเท่าเทียมกันทางสังคม จากประเด็นของความเชื่อในเรื่องของการถวายทานสลากย้อมที่เป็นเรื่องของหญิงสาวที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการถวายทานสลากย้อมให้ได้สักครั้งหนึ่งในชีวิต ด้วยความที่ผู้หญิงในสมัยก่อนนั้นจะถูกห้ามในเรื่องเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ในด้านความเชื่อทางศาสนามากมาย เช่น ห้ามขึ้นอุโบสถ ห้ามเข้าลานพระเจดีย์ เป็นต้น ทำให้ความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชายนั้นมีไม่เท่ากัน แต่สลากย้อมกลับเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงได้มีสิทธิเท่าเทียมกันกับผู้ชาย ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้หญิงสาวที่มีอายุ ๒๐ ปี จะต้องได้ถวายทานสลากย้อมเท่ากับว่าการที่ผู้ชายได้บวชเมื่ออายุ ๒๐ ปีบริบูรณ์เช่นกัน ประการสำคัญคือ การให้เกียรติสตรีเพศ กระบวนการของสลากย้อมนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้สตรีเพศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการทำสลากย้อม ถึงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นผู้ลงมือทำเองทั้งหมด แต่ผู้หญิงจะต้องเป็นฝ่ายจัดเตรียม เก็บรวบรวม ประสานงาน ขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง คนในชุมชน กระบวนการต่างๆ เหล่านี้เป็นบทบาทของผู้หญิงสาวที่จะถวายทานสลากย้อม **ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม** กระบวนการของสลากย้อม มีกรรมวิธีในการทำที่หลากหลายขั้นตอน กระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมคือ การใช้ไม้ไผ่ สลากย้อมมีการใช้ไม้ไผ่มาจัดทำเป็นส่วนประกอบสำคัญนับตั้งแต่ส่วนฐาน ลำต้น และไม้เสียว สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนประกอบสำคัญของสลากย้อมทั้งสิ้น การประดับตกแต่งต่างๆ มีการประยุกต์ใช้สิ่งที่เป็นวสัตุธรรมชาติเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคือ ใบตอง สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับตกแต่งสลากย้อมได้อย่างสวยงาม อีกทั้งยังมีการแฝงคตินิยมของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นเครื่องประกอบการถวายทานด้วยภูมิปัญญาที่สื่อให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมเป็นตัวช่วยในการทำต้นสลากย้อมในอดีตคือการนำต้นสลากย้อมไปตั้งไว้ใกล้กับต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ง่ายต่อการขึ้นไปปัก หรือนำบันไดไม้ไปพาดกับกิ่งไม้เพื่อปีนขึ้นไปปักต้นสลากย้อม ซึ่งในอดีตนั้นไม่มีนั่งร้านเหล็กที่ใช้ในการปักต้นสลากย้อมในปัจจุบัน จึงอาศัยต้นไม้ใหญ่เพื่อปักต้นสลากย้อม เป็นการชี้ให้เห็นว่า ต้นไม้ใหญ่สามารถเป็นตัวช่วยในการปักต้นสลากย้อมได้ **ด้านการสร้างอัตลักษณ์** การสร้างอัตลักษณ์ของสลากย้อม เป็นการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของจังหวัดลำพูน ในการที่จะให้สลากย้อมเป็นส่วนหนึ่งของวิถีวัฒนธรรมประเพณีของจังหวัด ด้วยการนำเอาสลากย้อมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของงานสลากภัตที่วัดพระธาตุหริภุญชัย โดยใช้ชื่องานว่า “สลากย้อมเมืองลำพูนหนึ่งเดียวในโลก” อัตลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของต้นสลากย้อมคือ ความสูงของต้นสลาก เป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่ทำให้สลากย้อมมีชื่อเสียง ด้วยความที่ไม่เหมือนที่แห่งใดและไม่มีที่แห่งใดสามารถทำได้เหมือนสลากย้อมจังหวัดลำพูน จึงทำให้สลากย้อมจังหวัดลำพูนเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นของจังหวัดด้วย โดยเฉพาะสลากย้อมในชุมชนลุ่ม

แม่น้ำปิงด้านตะวันตกเมืองลำพูน ที่มีสลากย้อมอันเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ดังกล่าวมานาน **ด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา** กระบวนการของสลากย้อมโดยอาศัยเศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องของการลดช่องว่างทางการพัฒนาอย่างหนึ่งได้ ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นไปทั้งระบบก็ตาม แต่ส่วนหนึ่งก็สามารถทำให้เกิดกระบวนการลดช่องว่างทางการพัฒนา กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นจากระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีกระบวนการของสลากย้อมเข้าไปเกี่ยวข้อง การลดช่องว่างทางการพัฒนาที่สำคัญคือ การลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ กระบวนการของสลากย้อมจึงสามารถทำให้ช่องว่างดังกล่าวลดลงไปได้บ้าง ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ทั้งระบบก็ตาม กระบวนการสำคัญคือ เศรษฐกิจชุมชน ที่เมื่อมีการจัดงานสลากย้อมหรือแม้กระทั่งสลากย้อมทั่วไป ก็จะทำให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยขึ้นในชุมชน เป็นการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ การค้าขายต่างๆ ในชุมชนจะมีความคึกคักเป็นพิเศษ เพราะทุกคนรอบครัวต่างก็ต้องจัดเตรียมสลากย้อม และหากครอบครัวใดจะถวายนสลากย้อม ก็จะต้องเตรียมข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง คุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรม ลำพูน สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ตามแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

๗. สรุปผลการวิจัย

สลากัดในสมัยพุทธกาลมีความเป็นมาจากการอนุญาตกัณฑ์ ๗ ของพระพุทธเจ้า หนึ่งในนั้นคือสลากัด และเรื่องราวของนางยักษิณีที่มีเวรต่อนางกุมาริกาจนกลายเป็นที่มาของการถวายทานสลากัดในสมัยพุทธกาล สลากัดได้พัฒนาการมาเป็นลำดับและเข้าสู่ประเทศไทยตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในภาคเหนือเรียกว่า ตานก้วยสลาก ภาคกลาง เรียกว่า สลากัด ภาคใต้ เรียกว่า ชิงเปรต และภาคอีสาน เรียกว่า บุญข้าวสาก ซึ่งในการถวายทานสลากัดนั้นได้ปรากฏหลักธรรมอยู่ด้วย ได้แก่ หลักศรัทธา หลักทาน หลักศีล หลักกตัญญู หลักสามัคคีธรรม และหลักการใช้ทรัพย์ ในภาคเหนือนี้มีประเพณีสลากัดที่มีความโดดเด่น โดยเฉพาะที่จังหวัดลำพูน คือ สลากย้อม สลากย้อมในอดีต เป็นการถวายทานของหญิงสาวที่มีความพร้อมในการออกเรือนแต่งงาน เป็นกุศโลบายหนึ่งในการให้ผู้หญิงได้รู้จักเก็บหอมรอมริบ ประหยัดมัธยัสถ์ และรู้จักการทำบุญสุนทาน ปัจจุบัน บทบาทในการทำสลากย้อมเป็นของวัดและชุมชนช่วยกันทำ การจัดงานสลากย้อมนิยมจัดขึ้นที่วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นแห่งแรก จากนั้นวัดต่างๆ ในจังหวัดลำพูนจึงจะสามารถจัดงานได้ ซึ่งงานประเพณีสลากย้อมพบมากที่ตำบลริมปิง ประตูป่า หนองช้างคื่น และอุโมงค์ โดยคุณค่าและความสำคัญของสลากย้อมที่มีต่อสังคมวัฒนธรรม ลำพูน ปรากฏในเรื่องของการพัฒนามนุษย์ ที่สลากย้อมเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและมีหลักธรรมปรากฏอยู่ในวิถีของสลากย้อม การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ปรากฏในด้านการช่วยเหลือทางสังคมที่ชุมชนเป็นผู้ช่วยเหลือวัด และชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันจากวัดอันเป็นผลมาจากการทำสลากย้อม ด้านสิทธิและความยุติธรรมทางสังคม ปรากฏในแง่ของการสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคมระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงและเป็นการให้เกียรติสตรีเพศในการมอบบทบาทผู้นำในการทำสลากย้อม ด้านความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม ปรากฏในด้านการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำต้นสลากย้อม และการใช้ไม้ วัสดุธรรมชาติในการทำสลากย้อม รวมถึงการประดับตกแต่งให้สวยงาม ด้านการสร้างอัตลักษณ์ ปรากฏในเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของสลากย้อมที่คนจังหวัดลำพูนมุ่งหวังที่จะเป็นเจ้าของร่วมกัน และด้านการลดช่องว่างทางการพัฒนา ปรากฏในเรื่องของการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ คือระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจ้างงานสลากย้อม ที่คนในชุมชนทุกคนมีส่วนในการช่วยกันทำ และร้านค้าชุมชน ซึ่งเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนให้ดำรงอยู่ได้

๘ ข้อเสนอแนะ

๑. การประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากการวิจัย “สลากย้อม” ไปใช้ประโยชน์ในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมสลากย้อม ต้องตระหนักถึงจิตวิญญาณของสลากย้อมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกุศโลบายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

๒. การส่งเสริมและสนับสนุนให้สถานศึกษาได้บรรจุ “ประเพณีสลากย้อม” เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะสถานศึกษาที่อยู่ในสังกัดขององค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น หรือแม้กระทั่งวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างอื่นก็ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- ดร.ขวัญภา สุขคร, นายนพพร แพทย์รัตน์, นางสาวพัชพร วิภาศรีนิมิต. (๒๕๕๗). *ประเพณี อารยธรรมล้านนา คุณค่าศรัทธาและความเชื่อ*. โครงการเสริมสร้างและปรับแต่งอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างเสน่ห์การท่องเที่ยว การค้าและการลงทุนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรม ตามรอยอารยธรรมล้านนา ปีงบประมาณ ๒๕๕๗.
- นิรันดร์ ภักดี. (๒๕๕๖). “บทบาทและคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ประพันธ์ กุลวินิจฉัย. (๒๕๕๕). *เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สร้อยดี อ่องสกุล. (๒๕๕๗). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

MODEL OF THE OLDER PERSON CARE IN ACCORDING WITH BUDDHISM OF LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATION IN PHRANAKHONSRIAYUTTHAYA PROVINCE

วีระศักดิ์ เหมหาชาติ

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2.เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ3.เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ระเบียบวิธีวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้สูงอายุ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขดูแลผู้สูงอายุ พระสงฆ์ จำนวน 25 รูป/คน จากนั้นนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุเบื้องต้นก่อนที่จะนำเสนอต่อการสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานสภาผู้สูงอายุ ประธานชมรมผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ นักวิชาการ จำนวน 10 รูป/คน เพื่อยืนยันรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

1.สภาพปัญหาของผู้สูงอายุในด้านต่างๆมีสาเหตุมาจากปัญหาภายในที่เกิดขึ้นจากตัวผู้สูงอายุ ปัญหาด้านสุขภาพร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านจิตใจ ปัญหาด้านอารมณ์ เป็นต้น ผู้สูงอายุยิ่งมีอายุมากขึ้นจะมีความเสี่ยงสูงขึ้นต่อการเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว ความเสื่อมถอยของสุขภาพร่างกาย และปัญหาที่เกิดจากภายนอกตัวของผู้สูงอายุ เช่น ปัญหาจากการไม่มีรายได้ ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสังคมสิ่งแวดล้อม และปัญหาด้านอื่นๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุและเกี่ยวข้องกับผู้ดูแลในครอบครัวชุมชน ตลอดจนหน่วยงานรัฐเอกชน องค์กรต่างๆ จะต้องช่วยกันเข้ามาดูแลในลักษณะที่แตกต่างกันหรือเชื่อมโยงประสานกันอย่างบูรณาการกัน

2.การประยุกต์แนวคิดทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีนโยบายสาธารณะการบริหารโครงการในการดูแลผู้สูงอายุ มีการกำหนดนโยบายในการดูแลผู้สูงอายุและการกำหนดโครงการแผนกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการ

กำหนดนโยบายในการเตรียมตัวเข้าสู่การสูงวัยอย่างมีคุณภาพเพื่อให้ประชากรได้เตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่างๆ การเตรียมตัวด้านสุขภาพ การสร้างรายได้ การออมทรัพย์ การเตรียมที่อยู่อาศัย และการประยุกต์หลักธรรมะเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในครอบครัวและสังคม ชุมชนอย่างมีความสุขโดยใช้หลักธรรมความกตัญญู และหลักธรรมการยึดเหนี่ยวจิตใจคน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยะวาจา อตถจริยา และสมานัตตา

3.รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้สูงอายุแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคม กลุ่มติดบ้าน และกลุ่มติดเตียง ซึ่งมีการดูแลที่แตกต่างกัน ดังนั้น การดูแลตามวิถีพุทธ การดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีแห่งการดำเนินชีวิต วิถีแห่งวัฒนธรรม วิถีแห่งการประกอบอาชีพ ฉะนั้น การดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ ศูนย์ผู้สูงอายุ หรือศูนย์การเรียนรู้ สถานที่อยู่ในวัดหรือสถาบันทางศาสนา หรือในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดตั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ การสร้างกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน หรือการสร้างกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน เช่น ใช้เป็นที่พักดูแลสุขภาพทางกายและจิตใจ รวมถึงเป็นแหล่งเรียนรู้สร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุและชุมชน ใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรม ใช้เป็นที่ทำกิจกรรมในด้านต่างๆ โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวม โดยมีหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นชุมชน ได้ทำงานร่วมกันในพื้นที่ ทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ เพื่อให้เป็นการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สาธารณสุข สถาบันการศึกษา รวมถึง อาสาสมัครสาธารณสุขประจำตำบล อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เพื่อเป้าหมายให้ผู้สูงอายุมีศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในการดำเนินชีวิตช่วงบั้นปลายของชีวิตและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลได้มีความสุขแบบยั่งยืนตลอดไป

คำสำคัญ รูปแบบ,การดูแล,ผู้สูงอายุ,วิถีพุทธ,องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

This Research Purpose is objectives (1) to study common problems older Persons Care Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province (2) to study Apply Concept theory and principle Buddhism associated for older Persons Care Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province (3) to Present form The Patterns of the Older Persons Care in Accordance to Buddhism of Local Administrative Organizations in Ayutthaya Province the qualitative methodology was used to collect data from documents Analysis in Depth interview key informants Professional and older persons District Administration from 25 key informant and Focus Group Discussion from 10 key informant

Research result

1.The problem of the older Persons in various aspects is caused by internal problem from older persons man Health problem Natural decline intellectual Problem Mental Problem Emotional Problem the older Persons are getting older it is high risk to chronic disease or disease congenital disease Deterioration of physical health and external Problem no income problem Housing problem Environmental problem and Other problem etc. These are the problem that arise older persons and Related Family caregiver community As well Government agencies private Organization has to Take care in a different way or integral linkage

2. The application of theoretical concepts and principle Buddhism Related to Caring for the older persons by theoretical concepts Public policy Project management in Caring for the older persons There is a policy Caring for the older persons and Project definition Activity plan associated Local government organization there is a policy in preparation for adulthood Quality to the population Prepare to be old in many fields Health preparation Monetization saving money Housing preparation and Application of Dharma Principle to Apply way of life and living together in the family and Family community happily Using the principle of gratitude and Principles of mental stickiness Peaceful coexistence is sacred object 4 is Giving Speech Help together and Persistence

3. Model of the Older Person Care in According with Buddhism of Local Administrative Organization in Phranakhonsri Ayutthaya Province the Older Person can be divided into 3 groups is Social group Home groups and Beds groups which Different care Caring for the Buddhist way is Associated lifestyle with Buddhism

From birth to death A way of life The way of culture way of occupation the Older Person Care in According with Buddhism of Local Administrative Organization Must have Establishment of a multipurpose center the Older Person Learning center Place in the temple or Religious institutions or Related agencies To establish a learning source Creating activity together Within the community such as Used as a physical and mental health care. Including as a learning source Make money for the older persons and the community. Used as a practice Used as an activity. Using a metric By local government agencies. Have worked together in the area. Integrated Collaboration To provide long-term care for the older persons such as Local government organization public health Center District Health Promotion Hospital public health Educational institution include District health volunteers older persons care volunteers To target To the older persons Have dignity and pride To live the end of life and People involved in caring Have a happy and Sustainable care forever

Keywords: Model/OlderPersonCare/Buddhism/Local Administrative Organization

1. บทนำ

สำหรับสถานการณ์สูงวัยของประชากรโลกเป็นประเด็นที่ประเทศต่างๆในโลกให้ความสนใจกันมาก ได้แก่ การสูงวัยของประชากร โครงสร้างอายุของประชากรโลก และของประเทศต่างๆกำลังเปลี่ยนไปในทิศทางที่มีอายุสูงขึ้นปรากฏการณ์ทางประชากรนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากอัตราเกิดของประชากรทั่วโลกได้ลดต่ำลง ในขณะที่ผู้คนมีอายุยืนยาวขึ้น การสูงวัยของประชากรย่อมมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในแต่ละประเทศ ซึ่งในปีพ.ศ.2558 ประชากรโลกมี 7,349 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 901 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมด นับได้ว่าประชากรรวมทั่วโลกได้เข้าเกณฑ์ที่เรียกว่าเป็น “สังคมสูงวัย” แล้ว อย่างไรก็ตามประชากรในแต่ละภูมิภาคมีระดับการสูงวัยไม่เท่ากัน เช่น ทวีปยุโรปมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปสูงสุด ในขณะที่ทวีปแอฟริกา มีสัดส่วนประชากรสูงอายุน้อยที่สุด ส่วนทวีปเอเชีย ซึ่งมีประชากรราวหนึ่งในสามของประชากรโลกมีประชากรสูงอายุประมาณ 508 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 56 ของประชากรสูงอายุทั้งโลก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปีพ.ศ.2557 ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ผลสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ 4 ครั้งที่ผ่านมา พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนและสัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องโดยในปี 2537 มีจำนวนผู้สูงอายุ คิดเป็นร้อยละ 6.8 ของประชากรทั้งประเทศและเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 9.4 ร้อยละ 10.7 ร้อยละ 12.2 ในปี 2545, 2550, 2554 ตามลำดับผลการสำรวจครั้งนี้พบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 14.9 ของประชากรทั้งหมด(ชาย

ร้อยละ13.8และหญิงร้อยละ16.1)จากจำนวนผู้สูงอายุทั้งสิ้น10,014,705 คน เป็นชาย 4,514,815 และหญิง 5,499,890 คน หรือคิดเป็นชายร้อยละ45.1 และหญิงร้อยละ 54.9 ของผู้สูงอายุทั้งหมด อัตราผู้สูงอายุรายภาคของประเทศไทย ภาคเหนือมีอัตราผู้สูงอายุสูงสุด(ร้อยละ18.4)รองลงมาคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ(ร้อยละ17.0)ภาคกลางและภาคใต้มีอัตราผู้สูงอายุใกล้เคียงกัน(ร้อยละ 13.5และร้อยละ13.2 ตามลำดับ)และกรุงเทพมหานครมีอัตราผู้สูงอายุต่ำสุดคิดเป็นร้อยละ11.0 จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดและน้อยที่สุด 5 ลำดับแรก(ไม่รวมกรุงเทพมหานคร)สำหรับ จังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุมากที่สุดคือ จังหวัดนครราชสีมา ขอนแก่น เชียงใหม่ อุบลราชธานี และ นครศรีธรรมราช สำหรับจังหวัดที่มีจำนวนผู้สูงอายุน้อยที่สุด คือ จังหวัดระนอง แม่ฮ่องสอน สตูล พังงา และตรัง

ประเทศไทยได้กลายเป็นสังคมสูงวัยไปแล้วแต่สิ่งที่หลายคนโดยเฉพาะผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางแผนและนโยบายอาจคาดไม่ถึงคือ **ประชากรไทยกำลังสูงวัยขึ้นอย่างรวดเร็วมาก** ประเทศไทยได้กลายเป็น**“สังคมสูงวัย”**มาตั้งแต่ปี 2548 แล้ว เมื่อสัดส่วนประชากรสูงอายุ(60 ปีขึ้นไป)สูงถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ประเทศไทยกำลังจะกลายเป็น **“สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์”** เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากถึงร้อยละ 20 ในปี 2564 หรือในอีกเพียง 5 ปีข้างหน้า และคาดว่าจะเป็สังคมสูงวัยระดับสุดยอดในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้าเมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด และเป็นสังคมสูงอายุแล้วถ้ามเป็นประเทศที่แก่เร็วมากก็คือสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างมาก พุดง่าย ๆ คือประเทศไทยจะใช้จ่ายเพื่อสุขภาพเพิ่มขึ้นอย่างมากเมื่อเป็นสังคมสูงอายุ ทั้งนี้อายุที่ยืนยาวขึ้นมาพร้อมกับสมรรถภาพทางกายที่จะลดลงจนก่อให้เกิดภาวะพึ่งพิงในที่สุดแม้จะไม่มีภาวะโรคภัยไข้เจ็บก็ตาม (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2550) สังคมไทยกำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญที่มีผลต่อสังคมไทยอย่างมากนั่นคือ การมีผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นจากจำนวนเด็กที่ลดลงในขณะที่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกประมาณ 15 ปีข้างหน้าจำนวนเด็กจะพอกับผู้สูงอายุและหลังจากนั้นจะเกิดปรากฏการณ์มีผู้สูงอายุมากกว่าเด็ก การเปลี่ยนแปลงประชากรไทยในอนาคตได้ก่อให้เกิดนัยยะเชิงนโยบายหลายประการ การที่เด็กเกิดใหม่แต่ละปีมีแนวโน้มลดน้อยลงในอนาคตจะทำให้รัฐไม่ต้องกังวลเรื่องปริมาณและสามารถมุ่งเน้นที่คุณภาพของเด็กเกิดใหม่เช่นเดียวกับประชากรเด็กประชากรในวัยศึกษาเล่าเรียนมีแนวโน้มลดลง รัฐจะสามารถเน้นคุณภาพของการศึกษาได้ดีขึ้นแม้จำนวนประชากรวัยแรงงานมีแนวโน้มที่จะไม่เปลี่ยนแปลงมากนักในอนาคตแต่ความต้องการแรงงานในระบบเศรษฐกิจของประเทศอาจมีเพิ่มขึ้น**“การนำเข้า”**แรงงานจากต่างประเทศอาจเป็นสิ่งที่จำเป็น

ภายหลังจากที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้ศึกษาเกี่ยวกับการการเพิ่มอายุราชการเกษียณ 65 ปี เป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้นซึ่งจากเดิมกำหนดให้เกษียณ60ปีโดยจะเสนอเพิ่มอายุการเกษียณราชการเป็น 65 ปี ซึ่งถือเป็นครั้งแรกที่แก้ไขนับจากบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวเมื่อปี 2494 ทั้งนี้การเสนอให้เพิ่มอายุการเกษียณราชการเป็น65ปีเป็นเพราะไทยกำลังเข้าสู่สังคมสูงอายุ

อัตราการเกิดใหม่ของคนน้อยทำให้คนในวัยทำงานไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศ โดยมีนักวิชาการได้เสนอความเห็นหลากหลายทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยและเห็นด้วยอย่างมีเงื่อนไขในการต่ออายุราชการจาก 60 ปีเป็น 65 ปีนอกจากที่มีอยู่แล้ว เช่น อาชีพอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อัยการผู้พิพากษาหรือผู้ที่ทำงานในระดับนโยบาย องคมนตรี พระภิกษุสงฆ์ ข้าราชการในส่วนพระองค์ ข้าราชการการเมือง ในหลายประเทศมีการยกเลิกการบังคับการเกษียณ คือ การบังคับว่าอายุเท่านั้นเท่านั้นจะทำงานไม่ได้ในโลกตะวันตกมีการฟ้องร้องกันแล้วศาลเห็นด้วยกับคำฟ้องและศาลตัดสินออกมาว่าการบังคับการเกษียณสำหรับบางประเภทผิดรัฐธรรมนูญขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญที่ гаранตีสวัสดิภาพของคนที่ได้รับการปฏิบัติโดยไม่เลือกปฏิบัติเหตุผลก็คือการบังคับคนที่ยังทำงานได้เป็นอย่างดีต้องหยุดทำงานเพียงเพราะเขาอายุเท่านั้นเท่านั้นถือว่าเลือกปฏิบัติโดยอายุ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559)

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม และระบบสาธารณสุขที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงด้านประชากร นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านระบาดวิทยาสุขภาพปัญหาด้านสุขภาพที่เปลี่ยนจากโรคติดต่อเฉียบพลันอนามัยมารดาและเด็กและภาวะทุพพลภาพจากการเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรังและการบาดเจ็บอันเนื่องมาจากโรคติดต่อเฉียบพลันรวมถึงการถดถอยจากการทำงานของอวัยวะต่างๆของร่างกายอันเนื่องมาจากการชราภาพซึ่งปัญหาสุขภาพดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะทุพพลภาพตามมาซึ่งมีผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายที่ได้รับการพึ่งพิงจำนวนมากซึ่งต้องการให้ผู้อื่นช่วยเหลือและดูแล ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงและผู้พิการและผู้มีภาวะทุพพลภาพอันเนื่องมาจากการบาดเจ็บ เช่น ผู้ป่วยหลอดเลือดในสมองผู้ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ผู้ป่วยจิตเวช ภาวะสมองบกพร่อง เป็นกลุ่มที่มีความยากลำบากในการเข้ารับบริการสาธารณสุข (สัมฤทธิ์ ศรีดำรงสวัสดิ์, 2549) ขณะเดียวกันก็ได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจและผลต่อการดำรงชีวิตอย่างมาก ความจำเป็นด้านเศรษฐกิจของคนกลุ่มนี้มากกว่าด้านการแพทย์และสาธารณสุข เช่น ต้องการปรับสภาพแวดล้อมที่พักอาศัยให้เหมาะกับการดูแลหรืออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตอย่างอิสระของผู้ป่วย ต้องการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพและรายได้ รวมไปถึงการช่วยเหลือดูแลครอบครัว เป็นต้น การพัฒนาระบบสาธารณสุขและด้านสังคมที่ผ่านมามุ่งให้บริการหลักต่อประชาชนส่วนใหญ่ที่ไม่มีภาวะพึ่งพิง ไม่ว่าจะเป็นการบริการในชุมชนหรือในสถานบริการ บริการในชุมชนสำหรับผู้มีภาวะพึ่งพิงจำกัดมากไม่ว่าจะเป็นบริการสาธารณสุขหรือสังคม นอกจากนั้นการช่วยเหลือด้านสังคมมักเป็นการสงเคราะห์เป็นครั้งคราวเฉพาะหน้าไม่ได้เป็นการดูแลอย่างต่อเนื่อง ภาวะหลักการดูแลผู้สูงอายุยังคงเป็นครอบครัวในขณะที่สถานบริบาลระยะยาวและระยะกลางในสังคมไทยยังไม่มีการพัฒนาเท่าที่ควร (ศิริพันธุ์ สาสัติย์, 2552) สาธารณสุขที่จัดไว้ให้โดยให้ความสะดวกรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุในกรณีพิเศษ ตามมาตรา 11(1) เช่น ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ การเฝ้าระวังป้องกันรักษาฟื้นฟูสุขภาพอนามัยผู้สูงอายุ เช่น การเผยแพร่ความรู้โดยใช้สื่อต่างๆ การอบรม สัมมนา การใช้สมุดบันทึกสุขภาพ การจัดทำคู่มือดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนาบุคลากรให้การให้บริการ กรมสุขภาพจิตรับผิดชอบดูแลสุขภาพจิตผู้สูงอายุ สำนักงานประกันสุขภาพให้สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลแก่กลุ่มผู้สูงอายุ กระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบว่าด้วยการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยากจนและด้อยโอกาสทั่ว

ประเทศโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ตามมาตรา 11(1) และออกกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้สูงอายุตามมาตรา 11(5) และกรมพัฒนาชุมชน ทำหน้าที่ในการสร้างเสริมศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ รวมทั้งจัดกิจกรรมฟื้นฟูชนบทธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการยกย่องผู้สูงอายุและบุพการี เช่น วันสงกรานต์ วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบงานเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ริเริ่มการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัดโดยชุมชนตัวเอง เป็นโครงการที่สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง นอกจากนี้ยังรับถ่ายโอนภารกิจสถานสงเคราะห์คนชราและศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบล หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดที่มีความพร้อม นอกจากนั้นแล้วยังมีกระทรวงคมนาคม กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงยุติธรรม กระทรวงการคลัง เป็นต้น ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ (ศิริวรรณ ศิริบุญ, 2552)

ปัญหาการดูแลตามวิถีพุทธนั้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนมากน้อยแค่ไหน มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ศูนย์เอนกประสงค์ในวัดหรือสถานที่หน่วยงานราชการมากน้อยแค่ไหน หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในสิ่งเหล่านี้มากน้อยแค่ไหน เช่น การดูแลผู้สูงอายุในด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ประกอบด้วย การจัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุ บริการตรวจสุขภาพที่บ้าน บริการให้ความรู้ แนะนำการดูแลสุขภาพให้กับผู้ดูแลผู้สูงอายุ บริการตรวจสุขภาพประจำปี บริการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพและโรคภัยไข้เจ็บเป็นรายบุคคล ออกบัตรประจำตัวผู้สูงอายุเพื่อให้การรักษาฟรีที่โรงพยาบาล การให้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข โดยให้ความสะดวกและรวดเร็วแก่ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษ บริการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาล การประกันสุขภาพ บริการด้านกายภาพบำบัด การจัดรูปแบบในด้านการสร้างรายได้สำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการจัดสวัสดิการด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจนไม่มีแหล่งที่พึ่งพิง ส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน การช่วยเหลือค่าครองชีพชีวิตประจำวัน จ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น การจัดรูปแบบด้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย การจัดบ้านพักคนชราสำหรับผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา ต้องแยกตัวออกจากครอบครัว หรือญาติ หรือเป็นผู้ที่มีรายได้น้อย การจัดสถานพยาบาล การจัดบ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่ง การให้บริการครอบครัวอุปการะ การจัดรูปแบบในด้านนันทนาการ ประกอบด้วย การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ สโมสรผู้สูงอายุ บริการนันทนาการในวันนักขัตฤกษ์ การจัดกิจกรรมร่วมกับเยาวชน การจัดทัศนศึกษา การจัดรูปแบบในด้านความมั่นคงทางสังคมครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง การสร้างบริการทางสังคม และเครือข่ายการเกื้อหนุน ประกอบด้วย การให้บริการที่ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแก่ผู้สูงอายุ การส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและบริการทางสังคม การสงเคราะห์การจัดงานศพตามประเพณี การจัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ บริการด้านศาสนกิจ ลดหย่อนภาษีแก่บุตรที่อุปการะเลี้ยงดูผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ บริการทางด้านกฎหมายแก่ผู้สูงอายุการจัดบริการและการดูแล

ผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นการจัดตั้งศูนย์บริการผู้สูงอายุที่วัดเป็นที่พบปะกันหรือทำกิจกรรมต่างๆของผู้สูงอายุ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถือว่าเป็นเรื่อง que ทุกฝ่ายจะต้องให้ความร่วมมือ ประชาชนและผู้สูงอายุต้องเป็นฝ่ายสะท้อนปัญหาและความต้องการของตน ส่วนชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหา การจัดบริการและการดำเนินงานต่างๆที่มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิต ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง “รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยการศึกษาดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จำนวน 10 รูป/คน โดยได้ทำการศึกษาวิจัยในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขั้นที่ 2 การสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ (In-depth interview) โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 25 รูป/คน ขั้นที่ 3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จากผู้สูงอายุและผู้ดูแลผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 10 รูป/คน ขั้นที่ 4 การประยุกต์แนวคิดทฤษฎีการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขั้นที่ 5 นำเสนอรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อใช้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและประเทศชาติต่อไป

4. ผลการศึกษา

สภาพปัญหาทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุในด้านต่างๆ

จากการศึกษาวิจัยรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น พบว่า สภาพปัญหาของผู้สูงอายุมีหลายด้านด้วยกันดังนี้

(1.) **ด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล** ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีปัญหาด้านสุขภาพ ร่างกายที่เสื่อมถอยลงตามธรรมชาติ ปัญหาด้านสติปัญญา ปัญหาด้านจิตใจ เกิดภาวะความเครียด กดดัน ว้าวุ่น และปัญหาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผลการวิจัยในด้านสภาพปัญหาด้านสุขภาพ และการพยาบาลผู้สูงอายุยิ่งมีอายุมากขึ้นก็จะมีความเสี่ยงสูงขึ้นต่อการเป็นโรคเรื้อรังหรือโรคประจำตัว อันเกิดจากพฤติกรรมกรรมการรับประทานอาหาร การออกกำลังกายหรือพันธุกรรมหรือความเสื่อมถอยของสุขภาพร่างกายกลุ่มอาการของโรคที่ผู้สูงอายุเป็นมากที่สุดคือความดันโลหิตสูงไขมันในเลือดสูงคอเลสเตอรอลสูงรองลงมาคือ โรคเบาหวาน โรคเกาต์ รูมาตอยด์ ปวดเข่า ปวดหลัง ปวดคอเรื้อรัง โรคหัวใจและอัมพฤกษ์ อัมพาต

(2.) **ด้านรายได้และส่งเสริมการออม** ปัจจุบันนี้ประเด็นผู้สูงอายุกำลังได้รับความสนใจ เป็นอย่างมากในสังคมไทยเนื่องจากประเทศไทยได้ก้าวเป็นสังคมผู้สูงอายุและมีแนวโน้มการเพิ่มขึ้น ของประชากรสูงอายุในอัตราที่รวดเร็ว ประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีการพูดถึงกันมากคือเรื่อง หลักประกันรายได้ของผู้สูงวัยในอดีตที่ผ่านมา แหล่งรายได้หลักของผู้สูงวัยส่วนใหญ่มาจากบุตร หลานแต่ด้วยแนวโน้มที่คนไทยมีบุตรน้อยลง การย้ายถิ่นของคนวัยทำงาน และค่านิยมที่เปลี่ยนไป โอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับเงินช่วยเหลือค่าจุนจากบุตรหลานจึงน้อยลงตามไปด้วยถ้าหากผู้สูงอายุ เหล่านี้ไม่มีบำนาญไม่มีเงินออมและไม่มีโอกาสในการทำงานผู้สูงอายุจะเสี่ยงต่อการขาดหลักประกัน รายได้ที่มีมั่นคงและเสี่ยงต่อภาวะความยากจนเป็นอย่างสูงการส่งเสริมให้ประชากรไทยมีความมั่นคง ทางรายได้เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจึงเป็นประเด็นที่สังคมจำเป็นต้องให้ความสำคัญโดยต้องคำนึงถึงปัจจัย ต่างๆอย่างรอบด้านเพื่อให้ครอบคลุมทุกมิติที่จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่มีมั่นคงปัจจัย ต่างๆที่ต้องพิจารณามีตั้งแต่โครงสร้างทางประชากรเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมการเมืองตัวบท กฎหมายของประเทศ

(3.) **ด้านที่พักอาศัย** การดูแลผู้สูงอายุในด้านที่พักอาศัยบ้านพักผู้สูงอายุการบริการที่พัก อาศัยที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพร่างกายและอารมณ์ผู้สูงอายุที่ประสบปัญหา ทางด้านการเงินหรือปัญหาอื่นๆ อันเป็นเหตุจำเป็นที่ต้องแยกออกจากครอบครัวหรือผู้มีรายได้น้อย สถานพยาบาลเป็นบริการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการรักษาพยาบาลเป็นประจำและ ต่อเนื่องหรือต้องการการดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดบ้านพักคนชราที่ต้องเสียค่าบริการส่วนหนึ่งบริการ ครอบครัวอุปการะเป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวหรือไร้ที่พึ่งการจัดที่พักอาศัยและ เครื่องนุ่งห่มให้ตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง สิ่งเหล่านี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดการและ ดำเนินการให้กับผู้สูงอายุหรือมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ ผู้สูงอายุ

(4.)ด้านกิจกรรมนันทนาการ การดูแลผู้สูงอายุในด้านการสร้างเสริมกิจกรรมนันทนาการการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อเป็นศูนย์กลางข่าวสารแหล่งพบปะสังสรรค์ของผู้สูงอายุ รวมทั้งเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา จัดทัศนศึกษาด้านศาสนา ด้านศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติศูนย์บริการผู้สูงอายุเพื่อให้การปรึกษาแก่ผู้สูงอายุและสมาชิกในครอบครัวเป็นสถานที่ออกกำลังกายเล่นกีฬาพักผ่อนหย่อนใจทำงานอดิเรก เป็นต้น สโมสร ผู้สูงอายุ เพื่อเป็นศูนย์รวมของผู้สูงอายุในการพักผ่อนออกกำลังกายพบปะสังสรรค์การรับบริการตรวจสุขภาพการเรียนรู้อาชีพการเรียนรู้ภาษาการรับปรึกษาปัญหาการบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม เช่น สอนหนังสือเล่านิทานสอนดนตรีสอนลีลาศตลอดจนการเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยและพิการบริการนันทนาการงานรื่นเริงในวันนักขัตฤกษ์ การจัดกิจกรรมนันทนาการร่วมกับเยาวชนคนในชุมชนกลุ่มเครือข่ายการศึกษาแหล่งธรรมชาติศาสนาสถานแหล่งท่องเที่ยว นอกสถานที่สิ่งเหล่านี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้จัดทำดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆที่เป็นประโยชน์กับผู้สูงอายุ

(5.)ด้านเครือข่ายเกื้อหนุน การดูแลผู้สูงอายุจำนวนมากให้สามารถอยู่ได้อย่างมีความสุข ต้องอาศัย หลายภาคส่วนในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ของ รัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามอำนาจหน้าที่ต้องให้การส่งเสริมและให้การพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้สูงอายุ เมื่อผู้ศึกษาได้ถามผู้บริหารว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาผู้สูงอายุที่จะมีมากขึ้นหรือไม่ อย่างไร” ได้ตอบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนมากได้มีการเตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น แต่เมื่อถามว่าได้เตรียมความพร้อมอย่างไร ได้คำตอบเป็นไปในลักษณะการ เสริมสร้างหรือให้ความรู้เกี่ยวกับการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้สูงอายุใน ชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจโดยการเพิ่มทักษะ อาชีพ เสริมรายได้ในชีวิตประจำวัน และการตรวจ สุขภาพเบื้องต้น แต่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีความเห็นว่าในอนาคตผู้สูงอายุที่มีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ จำเป็นต้องเปลี่ยนการดูแลผู้สูงอายุในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ ส่งเสริมให้ครอบครัวและชุมชนช่วยกันดูแลผู้สูงอายุตนเอง

(6.) ด้านสังคมครอบครัว การดูแลผู้สูงอายุในด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัว ผู้ดูแล และการคุ้มครอง โอกาสในการศึกษาเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง อย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคม การอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยโดยตรงแก่ผู้สูงอายุในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่น การส่งเสริมการจัดการศพตามประเพณี จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจราษฎร์ ประจำหมู่บ้าน โดยมีลักษณะการให้บริการดังนี้ การบริการภายในศูนย์ ได้แก่ บริการด้านสุขภาพอนามัยกายภาพบำบัดสังคมสงเคราะห์กิจกรรม เสริมรายได้กิจกรรมเสริมความรู้นันทนาการ และกิจกรรมด้านศาสนา เป็นต้น บริการหน่วยเคลื่อนที่ เป็นบริการที่จัดให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน โดย การออกหน่วยเคลื่อนที่เยี่ยมเยียน ให้ คำแนะนำปรึกษาแก้ไข้ปัญหา บริการด้านสุขภาพอนามัย และบริการด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

หลักธรรมที่ใช้ในการศึกษาประยุกต์ในครั้งนี้คือ **หลักสังคหวัตถุ 4** ธรรมที่ยึดเหนี่ยวใจคนและประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี มีสาระสำคัญดังนี้

(1.) **ทาน การให้ด้วยความโอปปาติกะ** การให้การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหญ่การให้สิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอื่นให้ได้ทั้งหมดเลยเป็นสิ่งของเล็กๆน้อยๆก็ได้เป็นวิชาความรู้ก็ได้เป็นคำแนะนำก็ได้ขณะใดที่มีจิตใจเป็นกุศลแล้วก็ให้สิ่งที่ตนสามารถจะให้กับคนอื่นได้ถ้าเป็นคนที่มีความสามารถก็สามารถสอนหรือถ่ายทอดความรู้นั้นให้คนอื่นขณะนั้นก็เท่ากับให้สิ่งที่เป็นประโยชน์เหมือนกันแม้จะไม่ใช้วัตถุทานแต่การให้ความรู้ความสามารถกับคนอื่น

(2.) **ปิยะวาจา วจีไพเราะ การพูดอย่างรักกัน** ผู้สูงอายุควรพูดด้วยถ้อยคำสุภาพ ไพเราะชวนฟังในการสนทนากับสมาชิกในครอบครัวอีก การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสำหรับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยะวาจานั้นจะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียด เว้นจากการพูดคำหยาบ เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ปิยะวาจา การพูดวาจาที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจ เบิกบานใจ

(3.) **อรรถจริยา การทำประโยชน์แก่เขา** ผู้สูงอายุควรชวนช่วยเหลือแบ่งเบาภารกิจต่างๆของสมาชิกในครอบครัวเท่าที่จะทำได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ บางครั้งในการทำงานอาจขาดกำลังแต่ถ้าเราช่วยกันงานที่ว่ายากก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้ถ้าเราร่วมมือกัน

(4.) **สมานัตตา การมีตนเสมอ** การเอาตัวเข้าสมานกันภายในครอบครัวผู้สูงอายุควรปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ดี ไม่ปล่อยให้มีช่องว่างระหว่างวัย ให้ความร่วมมือกับผู้อื่นได้ การวางตนให้พอดีในหน้าที่ของตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

5. สรุปผลการศึกษา

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุตามวิถีพุทธ

ในการดูแลผู้สูงอายุมีการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆและเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุ การพัฒนารูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่, การพัฒนาระบบกลไกการอภิบาลผู้สูงอายุในระดับจังหวัดในระยะยาว ในการดูแลผู้สูงอายุนั้นจำเป็นจะต้องมีการวางยุทธศาสตร์ในการดูแลผู้สูงอายุที่สามารถที่จะกำหนดได้ ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ เช่น การขยายหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมถ้วนหน้า การส่งเสริมการออมและวินัยในการออมทุกช่วงวัย ส่งเสริมการเข้าถึงและจัดพัฒนาการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการเข้าใจในชีวิตและพัฒนาการในแต่ละวัยและเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างเหมาะสมสมรรถนะให้ประชาชนสังคมตระหนักถึงความจำเป็นของการเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยส่งเสริมให้ประชาชนทุกวัยเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวและชุมชนส่งเสริมให้มีกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับทุกวัยทุกคนโดยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมและการกีฬารณรงค์ให้สังคมมี

จิตสำนึกและตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมแก่ผู้สูงอายุและครอบครัว ส่งเสริมการจัดตั้งและงานผู้สูงอายุและเครือข่ายผู้สูงอายุ สนับสนุนกิจกรรมเครือข่ายผู้สูงอายุ ส่งเสริมการทำงานเต็มเวลาและไม่เต็มเวลาทั้งในระบบและนอกระบบส่งเสริมอาชีพและการจัดหางานให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อจัดทำกิจกรรมเสริมรายได้โดยผู้สูงอายุมีส่วนร่วมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดแนวทางหรือนโยบายเพื่อความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุจากความสนใจและมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้สูงอายุ รวมทั้งการวิเคราะห์มุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุในปัจจุบันว่าระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานกลางหรือหน่วยงานอื่นหน่วยงานใดสามารถดูแลผู้สูงอายุได้ดีกว่ากันและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เตรียมความพร้อมในการรองรับปัญหาผู้สูงอายุที่จะมีมากขึ้นหรือไม่และมีการเตรียมความพร้อมอย่างไรในการส่งเสริมให้คนในวัยแรงงานเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้าไปมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวและชุมชนเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุและผู้สูงอายุในอนาคตจะได้รับการดูแลอย่างไรเพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการที่ดีขึ้นในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุในอนาคตต่อไป

(1) รูปแบบการบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆและเครือข่ายในการดูแลผู้สูงอายุ

ในการดูแลผู้สูงอายุนั้นมีหลายคนหลายองค์กรหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐเอกชนภาคประชาชน สถาบันการศึกษา ศาสนา ที่จะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงและโดยอ้อมเพื่อเป้าหมายให้ผู้สูงอายุที่อยู่ในบ้านปลายชีวิตได้มีความสุขทั้งทางกายใจอย่างยั่งยืนตราบสิ้นลมหายใจการเตรียมดูแลสุขภาพร่างกายก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยการจัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะและฟื้นฟูสมรรถนะผู้สูงอายุ

(2) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่

รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่นั้นเนื่องจากปัจจุบันขนาดของครัวเรือนโดยเฉลี่ยลดลงอย่างต่อเนื่องและมีครัวเรือนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวเพิ่มขึ้น และครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยกับบุตรหลานลดลงขนาดของประชากรวัยแรงงานที่จะมาเป็นผู้เกื้อหนุนผู้สูงอายุในอนาคตก็ลดลงดังจะเห็นได้จาก อัตราส่วนศักยภาพในการเกื้อหนุนผู้สูงวัยมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด และคาดว่าจะลดลงไปอีกในอนาคต แนวโน้มการลดลงอย่างรวดเร็วของอัตราความสามารถในการดูแลผู้สูงวัยนี้ทำให้เป็นที่วิตกกังวลกันว่า ประชากรวัยแรงงานต้องรับภาระที่หนักขึ้นในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ อันอาจทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและวัยแรงงานด้อยลง และผู้สูงอายุอาจประสบปัญหาความยากจนเพิ่มขึ้นการดูแลผู้สูงอายุที่พบว่าส่วนใหญ่ครอบครัวจะเป็นผู้ให้การดูแลนั้น เมื่อจำแนกผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีภาวะพึ่งพิงสูง พบว่าผู้ที่ให้การดูแลในกิจวัตรประจำวันเป็นผู้ที่รับจ้างยิ่งไปกว่านั้นบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นผู้ที่ให้การดูแลผู้สูงอายุจำนวนมากที่ต้องอยู่ในสถานะที่เรียกว่ามีบทบาทเชิงซ้อน คือ การที่ต้องรับบทบาทหลายด้านทั้งบทบาทของภรรยาแม่บ้านและการทำงานเพื่อหารายได้ดูแลบุตร และบุพการีพร้อมกัน ส่งผลให้ผู้ดูแลโดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะยากจนต้องประสบปัญหาในการดูแลทั้งการขาดความรู้ มีปัญหาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต รวมทั้งด้านเศรษฐกิจของผู้ดูแลหากต้องดูแลผู้สูงอายุเป็นเวลานาน

(3.) รูปแบบการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์, ศูนย์ผู้สูงอายุหรือศูนย์การเรียนรู้

การจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ หรือศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน อาจจะเป็นสถานที่ในวัด สถานปฏิบัติธรรม หรือในหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานภาครัฐที่มีความพร้อม เพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น ใช้ในกิจกรรมตรวจสุขภาพ กิจกรรมออกกำลังกาย กิจกรรมเรียนรู้ส่งเสริมถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตให้ลูกหลานได้เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้สูงอายุที่มีวิชาความรู้หากไม่ได้รับการถ่ายทอดสู่ลูกหลานแล้วองค์ความรู้นั้นอาจจะสูญหายไปกับผู้สูงอายุคนนั้น จัดตั้งเป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมทางใจ วิปัสสนากรรมฐานฝึกสมาธิ กิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการร้องเพลง การนวดพื้นฟูร่างกาย กิจกรรมจ่ายเบี้ยผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนั้นชุมชนและพื้นที่หลายแห่งได้มีการจัดตั้งศูนย์เอนกประสงค์ผู้สูงอายุหรือศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมสนับสนุนผู้สูงอายุในชุมชน อย่างไรก็ตามบทบาทของศูนย์ในขณะนี้มุ่งไปยังกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังไม่มีภาระพึ่งพิงเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้จะต้องมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องสนับสนุน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สถานีอนามัย สาธารณสุข หรือหน่วยงานจากกระทรวงพัฒนาสังคมโดยมีเจ้าหน้าที่เข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ในเรื่องระเบียบวิธีการเกี่ยวกับภาครัฐเพื่อให้ชมรมผู้สูงอายุหรือหน่วยงานองค์กรต่างๆได้ทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข

(4.) รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว

การดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวในปัจจุบันมีความต้องการการดูแลอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกันระหว่างการดูแลในครอบครัวสถาบันและชุมชนเพื่อทดแทนความต้องการขั้นพื้นฐานที่จะช่วยให้บุคคลที่สูญเสียหรือเสื่อมความสามารถกระทำหน้าที่ทางสังคม มีคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ทำให้กิจกรรมและการบริการมีความคาบเกี่ยวกับบริการที่ต่างประเภทกันคือ บริการสุขภาพและบริการสังคมและยังมีความแตกต่างภายในรูปแบบบริการต่างๆของการดูแลระยะยาวอีกด้วย การดูแลระยะยาวที่ดีจึงต้องสามารถประสานกิจกรรมและบริการจากหลายฝ่ายเข้าด้วยกันต้องมีการบริหารจัดการจัดบริการแก่ผู้ที่เจ็บป่วยเรื้อรังโดยเฉพาะผู้ที่เป็นโรคความจำเสื่อมซึ่งต้องการบริการหลากหลายประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งให้ได้รับบริการด้านสุขภาพอย่างเหมาะสม ขณะเดียวกันการออกแบบที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมและการจัดหารายได้สำหรับซื้ออุปกรณ์และเครื่องช่วยเหลือต่างๆซึ่งเป็นบริการด้านสังคมก็มีความสำคัญต่อผู้รับบริการและเป็นเครื่องมือที่จะช่วยลดภาระของการดูแลระยะยาวลง

6. ข้อเสนอแนะ

ภาคราชการควรมีนโยบายการวางแผนและโครงการที่ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุหรือหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น มีแนวคิดนโยบาย ดังต่อไปนี้

(1.) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การสร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้และการจัดหาอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สูงอายุไม่ต้องพึ่งพาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่นน้อยลง รวมทั้งเป็นการเพิ่มศักดิ์ศรีและสภาพทางจิตใจแก่ผู้สูงอายุ
2. ให้ครอบครัวชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนพร้อมสร้างแรงจูงใจในรูปแบบต่างๆ
3. หาแหล่งเงินกู้ให้กับผู้สูงอายุเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพรวมทั้งช่วยเหลือจัดการธุรกิจหรือการทำงานให้มีรายได้ต่อไป
4. การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ
5. ลดภาษีที่ชัดเจนสร้างแรงจูงใจสำหรับคนที่ดูแลผู้สูงอายุ หรือลดภาษีให้กับองค์กรที่จ้างผู้สูงอายุมีงานทำ
6. การจัดเงินสวัสดิการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาสภาวะวิกฤต เช่น การเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยฉุกเฉิน เป็นต้น
7. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกลุ่มชมรมร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุด้วยกันเองมีความอบอุ่นมีความสุขโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือน

(2.) ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาและนำภูมิปัญญาทุกกลุ่มทุกระดับมาใช้ประโยชน์ซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้และได้รับเกียรติจากสังคม
2. ควรมีการศึกษาวิจัยการจัดบริการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุติดสังคม กลุ่มติดบ้าน กลุ่มติดเตียง โดยเฉพาะเป็นประเด็นเชิงลึกในทั้งส่วนของสภาพปัญหา และความต้องการบริการสวัสดิการ

บรรณานุกรม

- จงจิตต์ ฤทธิรงค์และคณะ. (2554). “เรื่องการสูงวัยของประชากรในประชาคมอาเซียน”.
รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ. (2555). “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม”.
ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้. องค์การมหาชน.
- ชนิตา สุ่มมาตย์. (2552). “การพัฒนารูปแบบการจัดการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยองค์กร
 ชุมชนในภาคอีสาน”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- ชลัยพร อมรวัฒนาและคณะ. (2551). “เรื่องแนวทางและมาตรการส่งเสริมการมีงานทำใน
 ผู้สูงอายุ”. *รายงานการวิจัย. ศูนย์บริการทางวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). *เวทีวิชาการมโนทัศน์ใหม่ผู้สูงอายุ เกษียณอายุ
 ราชการ 65 ปีถึงเวลาแล้วหรือยัง. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สถาบันวิจัย.*
- สัมฤทธิ์ ศรีดำรงสวัสดิ์. (2549). *รูปแบบการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุระยะยาวโดยชุมชน.
 สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศและสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและ
 สังคมแห่งชาติ.*
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2550). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย. กรุงเทพฯ :*
สถาบันวิจัย
- ศิริพันธุ์ สาสัตย์. (2552). *โครงการการศึกษาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวในประเทศไทย. นนทบุรี :*
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ศิริวรรณ ศิริบุญ. (2552). *บทบาทของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ*
: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). *การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2557. กรุงเทพฯ*
: บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด.
- Antonovsky.(1993). *The structure and Properties of the Sense of Coherence.*
Scale”.Social Science Medicine.
- Boyle. Geraldine. (2004). *Facilitating Choice and Control for Older People in Long-*
*term Care.*Health Social Care in the Community.
- Cicirelli. Victor G. (1981). *Helping Elderly Parents. The Role of Adult Children.*
 Boston : Auburn House Publishing.
- D. A. Mazmanian. \$ P. A. Sabatier. (1989). *Implementation And Public Policy : With A*
New Postscript. Latham. MD : University Press of America.

- Davis Easton. (1953). *The Political System An inquiry in to the State of Political Science*. New York : Alfred A. Knorf.
- Fred W. Riggs. "introduction" in Fred W. (1970). *Riggs Frontiers of Development Administration*. Durham North Carolina : Duke University Press.
- George F. Gant. (1979). *Development Administration : Concepts, Goals. Methods* Madison. Wisconsin : The University of Wisconsin Press.
- H. J. Hartley. (1968). Education planning programming-budgeting a systems approach.
- Harold Lasswell & Abraham Kaplan. (1970). *Power and Society*. New Haven : Yale University press.
- Leiby. S.A. and D.R. Shupe. (1992). *Does Home Care Lesson Hospital Readmission for the Elderly*. Home Healthcare Nurse.
- Thomas R. Dy. (1984). *Understanding Public Policy*. Englewood Cliffs. Prentice Hall.

**พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง**
THE BUDDHISM INTEGRATION FOR SUSTINABLE COMMUNITY
ENVIRONMENT MANAGEMENT OF LOCAL ADMINISTRATIVE
ORGANIZATIONS IN RAYONG PROVINCE

ศิววัฒน์ ครองบุญ* ประเสริฐ ธิลา**

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง และเพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยผู้วิจัยได้ทำการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยผู้วิจัยได้จัดลำดับการนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานด้วยค่าที (t-test) และ ค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างเป็นสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) และการหาค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (regression coefficient) เป็นการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis)

ผลการวิจัย พบว่า

ข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) และพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่ส่งผลกระทบต่อจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ปัจจัยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟูส่งผลการ

*หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

**ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .293 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 7.80 ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นฟู มีจำนวน 2 ด้าน ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .331 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 10.00 ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน คือ ด้านอัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิธี และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านสัปปุริสสังเสาะ คบคนดี เสวนาคนดี ด้านปฏิรูปเทสวาสะ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม

ปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .382 ซึ่งปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถร่วมกันทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 13.60 ปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 มีผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยจึงได้ทำการทดสอบความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยการบริหารตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน คือ ทาน การให้ ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ ด้านสมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย การบริหารงานอย่างมีคุณภาพ ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 และด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .274 สามารถร่วมกันทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 7.00 ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 และด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 1 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านการบริหารงานหลักจักร 4

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การจัดการ, สิ่งแวดล้อมชุมชน, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The research study “ Buddhist integration for sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province” has the purposes to explore the strategies of sustainable conservation and management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province, to find out the factors which influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province and to present the Buddhist integration for sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province. In this study, the qualitative method and the quantitative method were chosen. The quantitative study was analyzed by SPSS. The questionnaire was used to collect data. Statistical analysis involved are Frequency, Percentage, Mean and Standard Deviation. In testing the hypothesis, the researcher chose One Way ANOVA technique which was measured by t-test and F-test, the Least Significant Difference: LSD and the multiple regression analysis.

The results of this research found that:

The findings in the present study are as the following: most participants who completed the questionnaire stated? high level ($X=3.92$). The factors expected to influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, which are age, gender, education level, job position, salary and work experience, do not impact on the management significantly. In analysis of factors influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, the multiple correlation coefficients is 0.293. It is used for predicting of the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province and prediction value is at 7.80 percent. There are 2 types of factors influence the conservation strategies: the practical type and the benefits for community type. Factors which does not influence the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province, are clear objectives, Cakka: 4 virtues wheeling one to prosperity. The multiple regression coefficients of these factors is 0.331. The predict value is of 10 percent in predicting the sustainable management of urban environment in local administrative organization, Rayong province. The Cakka factor is significant at statistical level 0.05. The Cakka factor consists of 2 aspects which are Attasammapanidhi: setting oneself

in the right course, aspiring and diverting oneself in the right way, and the other two which do not influence the sustainable management are Sappurisupassaya: association with good people, and Patirupadesavasa: living in a suitable region, good or favorable environment.

Factors related to administration following the four Sangahavatthu influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province, at overall low level. Its multiple relation coefficients is 0.382. These factors can be used to predict the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province at 13.60 percentage. Since these factors influence the sustainable management of urban environment in the research area, the researcher conducted the hypothesis testing concerning factors related administration following the four Sangahavatthu at the significant statistic level 0.05. Two of four Sangahavatthu which influence the management are Dana or giving and Piyavaca or kindly speech. The other two of Sangahavatthu which do not influence the management are Atthacariya or useful conduct and Samanattata or even and equal treatment. It is found that factors related to administration following the four Sangavatthu and the four Cakka are at low level. The multiple relation coefficients is 0.274. These can be used together to predict the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province at 7.00 percentage. Factors related to administration following the four Cakka and the four Sangahavatthu is significant at the statistical level 0.05. The four Cakka does not influence the sustainable management of urban environment in the local administrative organization, Rayong province.

Keywords: Buddhist integration, management, urban environment, local administrative organization

๑. บทนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สิ่งที่มีมนุษย์ได้รับจาก วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ก็ล้วนแต่เป็นสิ่งดีงาม สร้างสรรค์ อำนวยความสะดวกสบาย เพราะเป็น การนำเอาวิทยาศาสตร์และความรู้ที่ได้จากการรวบรวมมาประยุกต์ใช้ตามความประสงค์ของมนุษย์ เพื่อแก้ปัญหา และเพิ่มความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านความเหมาะสม ค่านิยม วัฒนธรรมทางสังคม สิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องชี้แนวทางในการพัฒนาเทคโนโลยี มนุษย์เป็นผู้ ประสานความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับเทคโนโลยี เมื่อมีการใช้เทคโนโลยีที่ไม่ เหมาะสมหรือในทางที่ผิด ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง มนุษย์ต้องแก้ไขควบคุมการใช้เทคโนโลยี ในขณะเดียวกัน ก็ต้องพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นมาแก้ไขสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ให้กลับสภาพเดิม และมีการพัฒนาปรับปรุง สร้างสรรค์เทคโนโลยีที่เหมาะสมที่สุดต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุด (คณะกรรมการวิชาวัดสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต, 2553) สิ่งแวดล้อมเป็นรากฐานอันสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยมีมนุษย์เป็นผู้กำหนดการตามเป้าหมาย ผลจาก เทคโนโลยีในการพัฒนาอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชน การเพิ่มขึ้นของจำนวน ประชากร การใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม และพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม ด้านจิตใจ และด้านความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรเพิ่มมากขึ้น มลพิษจาก อุตสาหกรรมมีปัญหาก็ทวีความรุนแรง และได้รับผลกระทบเป็นวงกว้าง ทั้งด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ จากร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA) (บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน), 2553) ดังที่ สุพิชัย ศิริรักษ์ (2558) ได้กล่าวว่า “การมุ่ง พัฒนาประเทศและรับเอาอุตสาหกรรมต่าง ๆ จากต่างประเทศเข้ามาสู่กระบวนการผลิต โดยไม่ได้มี มาตรการตั้งรับที่เพียงพอ ก่อให้เกิดผลกระทบในด้านลบต่อสิ่งแวดล้อม”

จังหวัดระยองเป็นเมืองอุตสาหกรรม มีโรงงานอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ในเขตรับผิดชอบ ของการนิคมอุตสาหกรรม และขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้วิจัยพิจารณาเห็นความสำคัญของการ จัดการสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน เพื่อลดอัตราความเสี่ยงและอันตรายร้ายแรง เท่าที่ผ่านมาเมื่อเกิดการรั่วไหลของสารเคมีอย่างรุนแรงมักจะประเมินว่าอยู่เฉพาะในพื้นที่โรงงาน แต่ความเป็นจริงแล้วมักจะไปไกลถึงชุมชน ชุมชนจึงมีความห่วงใยในเรื่องน้ำใช้ น้ำเสีย และของเสีย ที่เกิดขึ้น อันจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาพุทธบูรณา การเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อจะได้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน หลักพุทธธรรมที่ สามารถนำมาบูรณาการเข้ากับแนวคิดทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน ตามวงจรแห่ง ความสำเร็จ (PDCA) และเพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง เพื่อให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้า

มามีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมชุมชนร่วมกัน จัดระบบการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามหลักการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม กำหนดอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และราชการส่วนท้องถิ่น ให้เกิดการประสานงานและมีหน้าที่ร่วมกันส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และกำหนดแนวทางปฏิบัติในส่วนที่ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ เพื่อให้การพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ป่าชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2.3 เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและตัวแปรเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ป่าชุมชน และหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการและแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1.1 ขอบเขตด้านยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ป่าชุมชน และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ประกอบด้วย

1) เพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยการเพิ่มพื้นที่ทั้งป่าปลูก ป่าชายเลน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน
2) อนุรักษ์ ป่าชุมชน ทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง และมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมเกิดสมดุลต่อระบบนิเวศ

3) อนุรักษ์ ป่าชุมชนและพัฒนาทรัพยากรน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

4) สนับสนุนการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากแหล่งกำเนิด รวมทั้งมีระบบการจัดการที่ถูกต้อง

5) เสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจแก่ทุกภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่าย เพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาสิ่งแวดล้อม ในทุกภาคส่วน

3.1.2 ขอบเขตด้านหลักพุทธธรรม ใช้หลักจักร 4 คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุจล่อนำไปสู่ที่หมาย ได้แก่

- 1) ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม
- 2) สัปปริสุปปัสสยะ สมาคมกับสัตบุรุษ
- 3) อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตคิดมุ่งหมาย นำตนไปถูกทาง

4) ปุพเพกตปุญญตา ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว มีพื้นเดิมดี ได้สร้างสมคุณความดีเตรียมพร้อมไว้แต่ต้น

3.1.3 ขอบเขตด้านหลักพุทธธรรม ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้อื่น ได้แก่

- 1) ทาน การให้ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ให้คำปรึกษา
- 2) ปิยวาจา การกล่าววาจาอันเป็นที่รัก สุภาพ อ่อนหวาน สมานสามัคคี
- 3) อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ต่อชุมชน
- 4) สมานัตตตา การวางตนเหมาะสมเสมอดันเสมอปลายตามสมควรแก่ฐานะ

3.1.4 ขอบเขตด้านแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาประสิทธิภาพและคุณภาพของการดำเนินงานของ Dr.William W.Edwards Deming เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบครบวงจร ซึ่งมี 4 ประการ คือ Plan-Do-Check-Act (PDCA) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) P (Plan) หมายถึง การวางแผนดำเนินงาน
- 2) D (Do) หมายถึง การดำเนินงานตามแผน
- 3) C (Check) หมายถึง การตรวจสอบผลการดำเนินงาน
- 4) A (Act) หมายถึง การทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขพัฒนา

3.2 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง โดยแบ่งเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง คือ เทศบาลนครระยอง เทศบาลเมือง 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมาบตาพุด เทศบาลเมืองบ้านฉาง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 3,676 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งเป็นผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ที่มีความเชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเป็นบุคคลผู้มีบทบาทอย่างสำคัญในพื้นที่จังหวัดระยอง จำนวน 18 รูป/คน

3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 9 คน

3.3 ขอบเขตพื้นที่/สถานที่

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการทำวิจัย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำวิจัยระหว่างเดือน มิถุนายน 2559 – มีนาคม 2560 รวมระยะเวลา 9 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยดำเนินการวิจัยเชิงปริมาณก่อน แล้วจึงทำการวิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ด้วยการใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) แจกแบบสอบถามโดยการสุ่มอย่างง่าย (Random Sampling) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพราะงานวิจัยผสมผสานวิธีส่วนใหญ่จะคำนึงถึงปรัชญาในการวิจัย การวิจัยผสมผสานวิธีจะอ้างอิงถึงการออกแบบในการวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับฐานความคิดทางปรัชญา และมุ่งไปที่เทคนิคและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (วรรณดี สุทธิวรการ, 2556) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขเสนอต่อเวทีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พัฒนาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนให้สมบูรณ์ก่อนนำเข้าสู่การสอบคุชฎีพิจารณา เพื่อหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะในการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ให้เป็นมาตรฐานก่อนที่จะเสนอผลงานวิจัยต่อสาธารณะในลำดับต่อไป

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

4.1.1 ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร พนักงาน พนักงานจ้าง ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ประกอบด้วย (1) องค์การบริหารส่วนจังหวัดระยอง (อบจ.) (2) เทศบาล มี 30 แห่ง โดยแบ่งเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง คือ เทศบาลนครระยอง เทศบาลเมือง 2 แห่ง คือ เทศบาลเมืองมาบตาพุด เทศบาลเมืองบ้านฉาง และ (3) องค์การบริหารส่วนตำบล มี 37 แห่ง รวมทั้งหมด 68 แห่ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 3,676 คน

4.1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามสัดส่วนผู้บริหาร พนักงาน และพนักงานจ้าง ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 361 คน คำนวณจากตารางสำเร็จรูปของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) (Yamane, Taro, 1967).

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล (Instrument)

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่ ข้อมูลที่สำคัญในช่วงนี้ คือ ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ป่าไม้ และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ข้อมูล

แนวคิดทฤษฎีการจัดการสิ่งแวดล้อม 4 ประการ คือ Plan-Do-Check-Act (PDCA) หลักจักร 4 คือ ธรรมอันนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล Silverman ได้มีการจัดเก็บข้อมูล 4 วิธี คือ (1) การสังเกต (Observation) (2) ตำราและเอกสาร (Texts & Documents) (3) การสัมภาษณ์ (Interviews) (4) การบันทึกวีดิทัศน์และโสตทัศนูปกรณ์ (Audio & video recording) (Silverman, D.,2000)

การสัมภาษณ์เป็นวิธีการที่จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นและมุมมอง ค่านิยมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ระบุไปถึงการบอกเล่าประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนให้เห็นในบุคคลนั้น ๆ และที่สำคัญการสัมภาษณ์จะเป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาพรรณนาได้ (Creswell, J. W.,2007)

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.3.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นมาจากการศึกษาค้นคว้าแนวคิด และทฤษฎีต่าง ๆ รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตรงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลักก่อน โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน 361 ชุด มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสทั้งหลายลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัยทาง สังคมศาสตร์หาค่าทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ สถิติพรรณนา หรือสถิติบรรยาย (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าสถิติร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ (Mean) และค่าส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. (Standard Deviation) สำหรับบรรยายข้อมูลทั่วไป และใช้สัมประสิทธิ์ การถดถอย (regression coefficient) เป็นการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (multiple regression analysis) เพื่อใช้อธิบายผลของตัวแปร DV ที่เกิดขึ้น

4.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

- 1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา
- 2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง และจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้
- 3) การสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุป เป็นการนำแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรมและตรงต่อข้อเท็จจริง
- 4) การวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความแตกต่างของผู้ให้ข้อมูลหลัก ความแตกต่างของเวลาที่ได้อ้างอิง และความแตกต่างของสถานที่ที่ได้ข้อมูล เมื่อตรวจสอบแล้วปรากฏว่าข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือสอดคล้องกัน จึงนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตอบโจทย์วิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ร่วมกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม ซึ่ง สตรอส และกอบิน ได้นำเสนอในประเด็นว่า “ในการวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องได้รับการประเมินอย่างแม่นยำ เพื่อตอกย้ำถึงความชัดเจนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อว่าผู้อ่านผลงานการวิจัยที่ตีพิมพ์สามารถประเมินคุณค่าของงานวิจัยได้ (Strauss, A. and J. Corbin, 1990)

5. ผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ และควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยภาพรวมพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ทั้ง 3 ด้าน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$) อันดับสอง ด้านมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) อันดับสาม คือ ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.86$) ตามลำดับ

5.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารงานตามหลักจักร 4 คือ ธรรมที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ดุลลธรรมนำไปสู่ที่หมาย ซึ่งมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลการบริหารงานตามหลักจักร 4 คือ ธรรมที่นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง โดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน และระดับความคิดเห็น ระดับปานกลาง 1 ด้าน

เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านบุพเพกตบุญญา มีพื้นที่ดีมีทุนดีที่ได้เตรียมไว้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) อันดับสอง คือ ด้านปฏิรูปเทศบาล มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) อันดับสาม คือ ด้านอัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิธี มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) ตามลำดับ

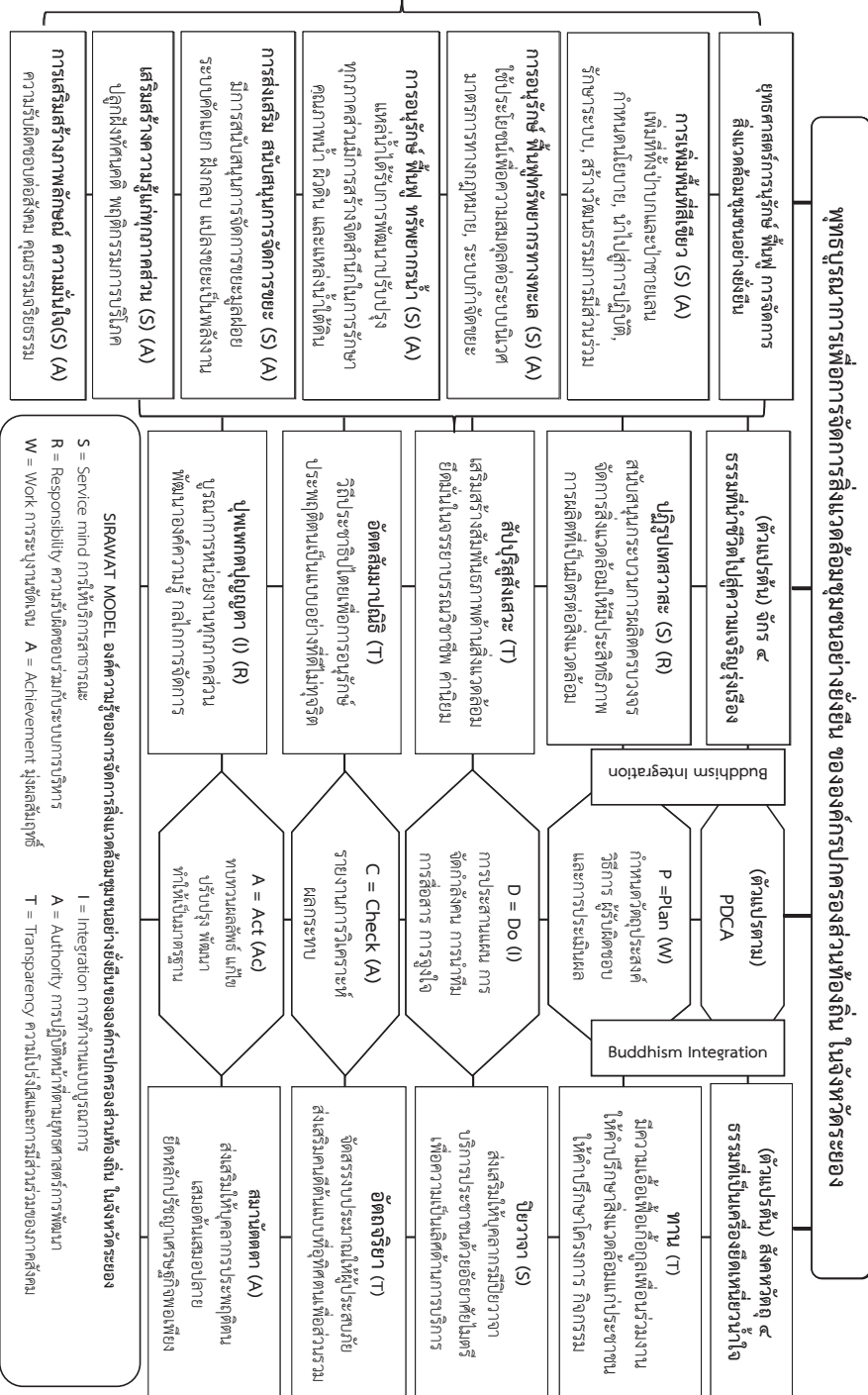
5.3 ผลการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องเหมาะสมกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง

ผลการศึกษา พบว่า ข้อมูลการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น โดยรวม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.98$) เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$) อันดับสอง คือ อตถจริยา การประพฤติ ประโยชน์ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.00$) อันดับสาม คือ ทานการให้ มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$) ตามลำดับ

5.4 ผลการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA) โดยรวม พบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทุกข้อมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย คือ อันดับหนึ่ง ด้านการดำเนินงาน (Do) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.18$) อันดับสอง ด้านการทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขพัฒนา (Act) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.06$) อันดับสาม คือ ด้านการวางแผน (Plan) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) ตามลำดับ ผู้วิจัยสามารถนำสาระสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง มาสังเคราะห์แสดงเป็นองค์ความรู้ได้ดังแผนภาพ

สังเคราะห์เขาโน S = Service mind และ A = Authority

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาข้อมูลยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ฟื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยภาพรวม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.92$) เพราะการจัดการสิ่งแวดล้อม จะต้องมุ่งไปสู่นโยบายการจัดการระบบสิ่งแวดล้อมเป็นประการสำคัญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสร้างนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของผู้นำ เพราะมีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ วิสัยทัศน์ นโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา คุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งการปรับปรุงระบบการปฏิบัติงาน เพราะจะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้รับความไว้วางใจในการบริหารงาน และการทำงานอย่างที่ได้ได้รับความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูชัยพัชรลิต (พรชัย สวาทยานันท์) (2557) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ ธรรมะ: กรณีศึกษา วัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการศึกษา พบว่า บริบทสิ่งแวดล้อมของวัดมีสภาพปัญหาที่ต้องปรับปรุงเพื่อการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ กายภาพ บุคลากรของวัด และการเรียนรู้ธรรมะ สอดคล้องกับ พระครูสมุห์ณัฐเสฐ์ อธิญาโณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการการสาธารณูปการของพระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัย พบว่า สภาพของวัดและสิ่งแวดล้อมควรจะได้ดำเนินการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น เน้นการปลูกต้นไม้ การจัดสวนหย่อม (2559) สอดคล้องกับ บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของศูนย์การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า การบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ได้นั้นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารทั่วไป เพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม 2559 และสอดคล้องกับสาธุ มหัทธนาตุลย์ ได้วิจัยเรื่อง ชีวิตวิทยาเชิงพุทธ : ระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสิ่งแวดล้อม และการสร้างปัจจัยเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิตตามหลักสัพพายะ พบว่า ระบบความสัมพันธ์ของชีวิตและสิ่งแวดล้อมตามหลักชีวิตวิทยาเชิงพุทธมีเซลล์และพันธกรรมเป็นความสัมพันธ์ของชีวิต ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมเป็นไปใน 2 มิติ คือ มิติความสัมพันธ์ของการอาศัยอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศระหว่างสิ่งมีชีวิตด้วยกันและมิติความสัมพันธ์มุมกว้างระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทุกมิติอาศัยหลักภาวะธำรงดุล ซึ่งเป็นหลักการสำคัญทางชีวิตวิทยามีการปรับตัวของร่างกายในการดำรงอยู่ในสภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติได้อย่างกลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ (2559) ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ อายุ และปัจจัย เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งทิพย์ บำรุงสุข (2555) ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

กรณีศึกษา เขตลุ่มแม่น้ำกรอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษา พบว่า การทดสอบสมมติฐาน อายุ อาชีพ และรายได้ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและผลการจัดการสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษา พบว่า ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยยุทธศาสตร์การอนุรักษ์พื้นที่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวม อยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .293 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 0.78 ปัจจัยที่มีผลต่อยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นที่ มีจำนวน 2 ด้าน ด้านสามารถนำไปปฏิบัติได้ ด้านเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเยาวลักษณ์ สุตะโคตร (2553) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานเทศบาล: กรณีสำนักงานเทศบาลเมืองมุกดาหาร” พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำและมีเจตคติต่อการใช้ภาวะผู้นำ หลังการฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม และพนักงานเทศบาลทุกคนให้ความสำคัญต่อการศึกษานำทางภาวะผู้นำมาใช้ในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานในหน้าที่ได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานที่ดียิ่งขึ้น

ผลการศึกษา พบว่า หลักจักร 4 ส่งผลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง พบว่า ปัจจัยการบริหารงานตามหลักจักร 4 มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง โดยรวมอยู่ในระดับต่ำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ .331 ทำนายการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้ร้อยละ 10.00 ปัจจัยการบริหารงานหลักจักร 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 ด้าน อัตตสัมมาปณิธิ การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งตนไว้ถูกวิถี และด้านที่ไม่มีอิทธิพลต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านสัปปุริสสังเสวคคคนดี เสวนาคคนดี ด้านปฏิรูปเทสวาสะ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนงนันท สุริยมนิ และคณะ (2549) มหาวิทยาลัยมหิดล รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล” ผลการศึกษาพบว่า จุดเด่นในการบริหารงานที่ทำให้้องค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้รับรางวัลที่ 1 ประเภทการบริหารจัดการที่ดีประจำปี 2547 ได้แก่ การบริหารจัดการ ส่วนหลักคุณธรรมองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่ทำการศึกษาส่วนใหญ่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกฎหมายอย่างเคร่งครัด

7. กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” ฉบับนี้จัดทำขึ้นตามหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาและการช่วยเหลือแนะนำอย่างดียิ่งจากอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์และกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตลอดจนช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหาสาระ ความครบถ้วนถูกต้องตามหลักวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการเขียนเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่ได้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ทุกรูป ทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์มาร่วมแสดงความคิดเห็นพร้อมข้อเสนอแนะในการสนทนา และชี้แนะแนวทางการปรับปรุงแก้ไขให้ผลงานวิจัยครั้งนี้ดียิ่งขึ้นไป

ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ ช่วยแนะนำและจุดประกายแนวคิดในการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตครั้งนี้ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประชุมสัมมนาวิชาการและการอำนวยความสะดวกติดต่อภายในสำนักงาน ตลอดจนกัลยาณมิตรร่วมรุ่นที่ 3 และกัลยาณมิตรต่างรุ่นผู้เป็นแบบอย่างด้านการทำดุษฎีนิพนธ์และเป็นมิตรที่ดีมีน้ำใจ ในการเขียนดุษฎีนิพนธ์ และที่สำคัญขอกราบขอบพระคุณ พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จันทวณฺโณ) เจ้าอาวาสวัดทับมา เจ้าคณะตำบลทับมา ที่ได้ให้ทุนการศึกษาในระดับปริญญาเอกในครั้งนี้

8. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำการศึกษาข้อมูลพื้นที่ เพื่อเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลพื้นฐานของปัญหา ในชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อนำมาเข้าสู่ที่ประชุมปรึกษาหารือ และกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชน และทำการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรทำการประชาสัมพันธ์การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนให้ประชาชนได้รับทราบ เพื่อร่วมเสนอแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนต่อไป

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนมาประยุกต์ใช้ที่กำหนดนโยบาย เพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

4) รัฐบาลควรสนับสนุน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และจัดให้มีการอบรมบุคลากร เพื่อเป็นการสนับสนุนการพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนให้เกิดประสิทธิภาพ

8.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ด้านยุทธศาสตร์การอนุรักษ์ พื้นฟู การจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวทั้งป่าบก ป่าชายเลน ด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม เกิดสมดุลต่อระบบนิเวศ และควรเสริมสร้างจิตสำนึก ความรู้ ความเข้าใจ แก่ทุกภาคส่วน สร้างภาคีเครือข่าย เพื่อการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

2. ด้านการบริหารงานตามหลักจักร 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีหลักการบริหารในด้านสัปปริสุสังเสวะ คบคนดี เสวนาคนดี ควรมีการการจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรมากขึ้น และการเสริมสร้างผู้นำชุมชนต้นแบบและรณรงค์ให้บุคลากรมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลิตผลงานจากผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มมากขึ้น

3. ด้านการบริหารงานตามหลักสังคหวัตถุ 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีหลักด้านสมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลายเพิ่มมากขึ้น โดยการส่งเสริมให้บุคลากรวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม และมีการส่งเสริมให้บุคลากรผู้ปฏิบัติงานเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลาย

4. ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืน ตามวงจรแห่งความสำเร็จ (PDCA) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรปรับปรุงเพิ่มทุกๆ ด้าน แต่ควรเน้นในด้านการตรวจสอบผลการดำเนินงาน (Check) เพิ่มมากขึ้น มีการเน้นการตรวจสอบแผนปฏิบัติการเพื่อการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะนำพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง ไปใช้อย่างยั่งยืนต่อไป

8.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาวิจัยประสิทธิผลการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนอย่างยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

2) ควรทำการศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนเชิงพุทธบูรณาการแบบยั่งยืนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดระยอง

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการวิจัยสิ่งแวดล้อมเทคโนโลยีและชีวิต. (2553). *สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีและชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นุญนท สุริยมณี และคณะ. (2549). “คุณธรรมจริยธรรมที่มีผลต่อการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบล”. *รายงานการวิจัย*. สงเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).

- บริษัท ไออาร์พีซี จำกัด (มหาชน). (2553). *ร่างรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (EHIA)*. นนทบุรี: ดำเนินการโดย บริษัท วิชั่น อี คอนซัลแทนท์ จำกัด.
- บัญชายุทธ นาคมูลสินธุ์. (2556). *วิเคราะห์การบริหารองค์กรในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของ ศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดอุทัยธานี*. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. (พระพุทธศาสนา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูชัยพัชรสถิต (พรชัย สวาทะนันท์). (2557). “รูปแบบการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในศาสนสถาน เพื่อการเรียนรู้ธรรมะ: กรณีศึกษา วัดราชพฤกษ์ อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2556). “การพัฒนาเชิงพุทธเพื่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลใน จังหวัดนนทบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ สุตะโคตร. (2553). “การพัฒนาภาวะผู้นำของพนักงานเทศบาล: กรณีสำนักงาน เทศบาลเมืองมุกดาหาร”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- วรรณดี สุทธิธารกร. (2556). *การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในกระบวนการตัดสินใจ*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- सानุ มหัทธนาตุล. (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2559). “ชีววิทยาเชิงพุทธ: ระบบความสัมพันธ์ของชีวิต และสิ่งแวดล้อม และการสร้างปัจจัยเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิตตามหลักสัปายะ”. *วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5 (2)
- สุพิชัย ศิริรักษ์. “รูปแบบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธจริยธรรมมาภิบาล ของเทศบาล ในเขตภาคกลางตอนบน”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Op. cit.
- Silverman, D., (2000) *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*. London, Sange.
- Strauss, A. and J. Corbin. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, California, Sage.
- Yamane, Taro. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. New York: Harpen and Row.

การสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวทางกรณธรรมของชุมชนในภาคเหนือ A LIFE IN CREATE WITH SUFFICIENCY OF NATHAKARANADHAMMA IN NORTHERN COMMUNITY

นายศุภันต์ ไชยสองวรรษณ์*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งวิเคราะห์รูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถกรณธรรมของชุมชนในภาคเหนือ โดยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญใน 3 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศ จากการวิเคราะห์ พบว่า มีประเด็นสำคัญ 4 ด้าน ประกอบด้วย 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม 2. การพัฒนาด้านศีลธรรม 3. การพัฒนาด้านจิตใจ/สังคม และ 4. การพัฒนาด้านสติปัญญา โดยการพัฒนาแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกันและกัน การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนคือการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรม

คำสำคัญ: ชีวิตพอเพียง, นาถกรณธรรม, เศรษฐกิจพอเพียง

ABSTRACT

This Journal focused to investigate the model of community development at north community by collecting data from 3 villages covering in 3 provinces in Thailand Northern region. From the analysis, it was found that there were four items as follows: 1) the environmental development, 2) the Self-Development, 3) The social development, 4. The wisdom development. However, the development of each side is linked and interrelated and integrated into each other. Therefore, the sustainable and effective of community development is the development in line with Buddhism that has already demonstrated in the community development based on the Nathakaranadhamma.

Keywords: A life of sufficiency, Nathakaranadhamma, Sufficiency Economy

*หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

1. บทนำ

การพัฒนาศักยภาพบุคคลให้มีความรู้ความสามารถเพื่อการพึ่งพาตนเองได้ การที่บุคคลหนึ่งจะสามารถพึ่งตนเองได้นั้นต้องผ่านกระบวนการฝึกฝน อบรมหล่อหลอม จนกลายเป็นผู้สามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด เพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง (พระธรรมเมธาภรณ์ (ระบอบ จิตตญาณ), 2542) พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้ในปฐมนาถสูตรและทุติยนาถสูตร ซึ่งว่าด้วยเรื่องของธรรมสำหรับการพึ่งตนเอง ประกอบด้วย หลักธรรม 10 ข้อ ได้แก่ 1) ความประพฤติดี 2) ความใฝ่รู้ 3) ความมีเพื่อนที่ดี 4) ความว่าง่าย 5) ความชวนช่วยในกิจการ 6) ความฝึกฝนในคุณธรรม 7) ความขยันหมั่นเพียร 8) ความพอเพียง 9) มีสติ และ 10) ประกอบด้วยปัญญา (อง. ทสก. (ไทย) 24/17/25) หลักการพึ่งตนเอง เป็นหลักการที่มีการกล่าวถึงและนำมาใช้ในการพัฒนาสังคมอย่างแพร่หลายมากในสังคมปัจจุบัน จนอาจกล่าวได้ว่า การพึ่งตนเองเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างหนึ่งซึ่งตั้งต้นจากความเข้าใจในธรรมชาติของคน ในฐานะที่เป็นมนุษย์ อย่างน้อยที่สุดก็ย่อมมีพลังสติปัญญา ความสามารถที่อยู่บนพื้นฐานทางธรรมชาติ และสาเหตุที่ช่วยตนเองไม่ได้ก็เพราะถูกปิดกั้นในการที่จะพัฒนาตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อม ครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การเมือง สามารถกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจของตนเองได้ ยืนอยู่บนความสามารถของตนเองได้ สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ และมีความสามารถที่จะพึ่งตนเอง การพัฒนาหรือการสร้างที่พึ่งตนเองต้องเริ่มต้นจากตนเองเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งรูปแบบนี้ได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนในนาถสูตร ตามหลักฐานที่ปรากฏในทุติยนาถสูตร (อง.ทสก. (ไทย) 24/18/34-38) การมีวิถีชีวิตพอเพียงที่เหมาะสมตามพุทธวิธี เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีทุนทางสังคม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ยึดถือและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และได้ทำหน้าที่ของอุบาสกอุบาสิกา และชาวพุทธที่ดี ถึงแม้ว่ายังถือประเพณีเดิมอยู่บ้าง ทั้ง ๆ ที่การปฏิบัติในวิถีชีวิตประจำวันตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การศึกษาวิจัยนี้มุ่งที่จะถ่ายทอดและนำเสนอหลักนาถกรรมธรรม ว่าจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างไร และหาแนวทางที่จะให้ชุมชนได้ปฏิบัติหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์แบบในกระบวนการ พัฒนาและส่งเสริมวิถีชีวิตให้มีการพัฒนาแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง หลักนาถกรรมธรรม จึงมีความเหมาะสมที่จะนำไปประยุกต์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และมีรูปแบบหรือกระบวนการเป็นขั้นตอนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชนแบบพอเพียง รูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถกรรมธรรม ของชุมชนในภาคเหนือ

3. ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้ปรับใช้แนวคิดการพัฒนาชุมชน หลักนาถกรรมธรรม และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย นาถกรรมธรรม ประการที่ (2) พาหุสัจจะ ได้เล่าเรียนสดับฟังมาก (5) กิ๊งกรัณเณสุ ทักขตา เอาใจใส่กิจธุระของเพื่อนร่วมหมู่คณะ (7) วิริยะ ความขยันหมั่นเพียร อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่ไม่เฉื่อยชา ขวนขวายการทำงาน ขยันหมั่นเพียร 2. การพัฒนาด้านศีลธรรม ประกอบด้วย นาถกรรมธรรม ประการที่ (1) ศีล มีความประพฤติดี (6) อัมมกามตา เป็นผู้ใคร่ธรรม อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิละเลยวินัย ฝึกฝนในธรรม 3. การพัฒนาด้านจิตและสังคม ประกอบด้วย นาถกรรมธรรม ประการที่ (3) กัลยาณมิตตตา มิมีตริงาม (4) โสวจิตสตา เป็นคนว่าง่าย พึงเหตุผล (8) สันตุฏฐี มีความสันโดษ อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิเพ้อฝัน เป็นคนว่าง่าย อยู่อย่างพอเพียง 4. พัฒนาด้านสติปัญญา ประกอบด้วย นาถกรรมธรรม ประการที่ (9) สติ มีสติ (10) ปัญญา มีปัญญา อันได้แก่ การที่คนในชุมชนเป็นคนที่มิสติ เกิดปัญญา ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมาจำนวนทั้งสิ้น 3 หมู่บ้าน ใน 3 จังหวัดทางภาคเหนือ ประกอบด้วย จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วรรณกรรมพุทธศาสนา และศาสตร์สากลในปัจจุบัน ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรม

1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source of Data)

การศึกษารวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และศึกษารวบรวมข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับหลักนาถกรรมธรรม หลักการพัฒนาชุมชน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามศาสตร์ของพระราชา

1.1 หนังสือ ได้แก่ เอกสาร วารสาร ที่เกี่ยวข้องชุมชน รวมทั้งจากเอกสาร ผลงานวิจัย และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ เว็บไซต์หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการพัฒนาชุมชน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source of Data)

โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบสนทนากลุ่มย่อย ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth Interview) เพื่อศึกษาวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชน ประเพณีความเชื่อ ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชุมชน ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน การยอมรับกฎ ระเบียบวิธีปฏิบัติของคนในหมู่บ้าน การรับรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านชุมชน การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา หรือ “หลักนาถกรรมธรรม” เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การพัฒนาจิตใจ สังคม ส่วนรวม โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในวิถีการเรียนรู้ของชุมชน โดยผู้วิจัยได้เข้าพักอาศัยภายในชุมชนในช่วงการเก็บข้อมูล สังเกตและเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น ในเรื่องของการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การร่วมในพิธีกรรมตามประเพณีของชุมชน

2.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มย่อยเป็นเวทีชุมชนที่อาศัยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ภายใต้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชนเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่นำมาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน การเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นไปด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่สมบูรณ์

5. ผลการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ การพัฒนาชุมชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรรมธรรม แล้วนำเสนอด้วยกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในเชิงพรรณนาโวหาร ซึ่งได้สรุปผลการวิจัย ตามประเด็นดังนี้

5.1 แนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเป็นการเรียนรู้ ฝึกหัดพัฒนาตนให้เต็มศักยภาพของมนุษย์ เพราะการมีศักยภาพที่ดีจะทำให้ชีวิตดีงาม ทำให้โลกรื่นรมย์และทำให้สังคมมีแต่สันติสุข โดยมนุษย์สามารถพัฒนาให้รู้ ให้เข้าใจ ให้ทำได้ ให้ทำเป็น ทำให้ดังงามและทำให้เป็นประโยชน์ พร้อมๆ กัน 4 ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา

5.2 หลักการการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรม การศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักการการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรม ส่งเสริมการพึ่งตนเอง การทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเองได้ สามารถเป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นปัญหาหรือภาระถ่วงหมู่คณะ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดี การประพฤติธรรมสำหรับสร้างที่พึ่งแก่ตนเอง ล้วนต้องพึ่งพิงอาศัยหลักธรรมที่เรียกว่า นาถกรรมธรรม 10 ประการ ได้จำแนกการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง เป็น 4 ด้าน ดังนี้

5.2.1 การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อมหรือทางกายภาพ

สภาพแวดล้อมถือเป็นปัจจัยพื้นฐานแห่งการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เบื้องต้นตามกระบวนการของหลักนาถกรรมธรรม ที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดีให้มีความสุขความเจริญตามหลักการ พัฒนาชุมชนพอเพียง ซึ่งการพัฒนามนุษย์ในที่นี้ จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรรมธรรม 3

ประการ คือ ใฝ่เรียนรู้ (พาหุสัจจะ) ขยันหมั่นเพียร (วิริยารัมภะ) ขวนขวายกิจของหมู่ (กิงกรณียะสุทักขตา) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

พาหุสัจจะ ได้ศึกษาศดับมาก คือ ศึกษาเล่าเรียนสดับรับฟังมาก อันใดเป็นสายวิชาของตน หรือตนศึกษาศิลปวิทยาใด ก็ศึกษาให้ชำรอง มีความเข้าใจกว้างขวางลึกซึ้งรู้ชัดเจนและใช้ได้จริง พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) กับค่านิยมในการบริโภคที่ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค พระพุทธศาสนาสอนให้บริโภคอย่างมีคุณค่าและพอเหมาะแก่การดำรงชีวิตอยู่ได้เท่านั้น ฉะนั้น การใช้พาหุสัจจะในการเรียนให้เกิดปัญญา เพื่อการรู้เท่าทันโลก จึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้อยู่ในโลก โดยไม่ตกไปในกระแสวัตถุนิยมแห่งการบริโภคนิยมนี้

วิริยารัมภะ เพียรเพื่อละความชั่ว ประพฤติความดี คุณธรรมข้อนี้ช่วยให้คนละความชั่ว ประพฤติความดี เพราะในการละความชั่วจะต้องใช้ความพยายาม เพราะความชั่วละได้ยาก แต่เมื่อใช้ความพยายามให้มากก็สามารถละได้ เช่นคนที่เสพสิ่งเสพติด เช่น ยาบ้า สุราหรือเฮโรอีน ถ้าไม่พยายามเลิกอย่างเด็ดขาด ย่อมไม่สามารถจะเลิกได้ แม้การทำความดีก็ทำยาก ต้องมีความเพียรพยายาม จึงจะสามารถทำความดีได้ เพราะฉะนั้น คนที่มีความขยันหมั่นเพียรจึงจะพึ่งตนเองได้ส่วนคนที่เกียจคร้านไม่สามารถจะพึ่งตนเองได้

กิงกรณียะสุทักขตา ขวนขวายกิจของหมู่ คือ เอาใจใส่ช่วยเหลือธุระและกิจการของชนร่วมหมู่คณะ ญาติ เพื่อนพ้อง และของชุมชน รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองหาวิธีดำเนินการที่เหมาะสม ทำได้ จัดได้ ให้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี การทำประโยชน์ต่อสังคม เป็นสิ่งสำคัญที่เน้นการเสียสละทั้งแรงกาย แรงใจกำลังทรัพย์และสติปัญญา เป็นการปฏิบัติที่ยากยิ่งในสังคม

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านสภาพแวดล้อม เป็นการเกื้อกูลเกื้อหนุนและพึ่งพาตนเองด้วยการสร้างรั้วรอบขอบชิดปิดกั้นความชั่วความไม่ดีเข้าสู่ตนเอง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ประการแรก

5.2.2 การพัฒนาด้านศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม

การเตรียมปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรรมธรรม ที่จะเอื้ออำนวยช่วยเหลือสนับสนุนเกื้อกูลให้ได้อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ทำให้ตั้งตนได้อย่างมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ดำเนินชีวิตไปสู่จุดหมายได้อย่างราบรื่นไม่มีอุปสรรค นาถกรรมธรรมในหมวดนี้ได้บ่งบอกถึงพื้นฐานของบุคคลถึงในอดีตว่า เป็นบัณฑิต เป็นคนดี เป็นคนฉลาด แล้วเป็นอุปกรณ์เกื้อหนุนสนับสนุนให้ได้อยู่ในถิ่นที่ดี มีบัณฑิตช่วยอบรมฝึกฝนให้เป็นคนดีไปในการกาลต่อมาด้วย หรือที่เรียกอีกประการว่าเป็นการสร้างหลักประกันให้กับตนเอง จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรรมธรรม 2 ประการ คือ มีวินัย (ศีล) ใฝ่ในธรรม (ธรรมกามตา) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

ศีล ประพฤติดีมีวินัย คือ ดำเนินชีวิตโดยสุจริต ทั้งทางกาย ทางวาจา มีวินัย และประกอบสัมมาชีพ ที่สำคัญ คือ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย ศีลประจำวันของฆราวาสที่จำเป็นอย่างมาก คือ ศีล 5 แต่ละข้อนั้นเป็นเครื่องรักษากาย วาจา ให้ปกติเรียบร้อย เพราะหากไม่รักษาศีลกาย

วาทะ ก็จะมีประพจน์ชั่วชีวิตเป็นคนทุศีลจะประพจน์ชั่วร้าย ทำลายความก้าวหน้าในชีวิตตนเอง ฟังคืบไม่ได้ แต่ผู้ที่รักษาศีล ย่อมเป็นคนประพจน์ดี มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เพราะฉะนั้น ศีลจึงเป็นที่พึงในชีวิตได้ ข้อสำคัญขอให้รักษาศีลมาปฏิบัติอย่างจริงจัง มิใช่ถือศีลเพียงเป็นประเพณีเท่านั้น ศีลมิใช่เพียงแค่รักษากาย วาจาเท่านั้น ยังเป็นหลักประกันชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว สังคม และสติปัญญา อีกด้วย

ธรรมกามา เป็นผู้ไครธรรม คือ รักธรรม ชอบศึกษา ค้นคว้า สอบถามหาความรู้หาความจริง รู้จักพูด รู้จักฟังสร้างความรู้สึกละสันนสนสบายใจ ชวนให้ผู้อื่นอยากเข้ามาปรึกษาหารือสนทนา ความใคร่ในธรรมที่ชอบ มีความปรารถนาในทางที่ชอบ ไม่ปรารถนาในทางที่ชั่ว เช่น มีความปรารถนาทรัพย์เงินทองในทางที่ชอบธรรม ไม่ปรารถนาอยากได้ในทางทุจริต เมื่อตั้งความปรารถนาในทางที่ถูกต้องเช่นนี้ ก็จะประกอบกิจการงานในทางสุจริต ทำให้ได้ลาภยศโดยชอบ ตรงข้ามหากตั้งความปรารถนาในทางชั่ว ก็จะประกอบกิจการงานในทางทุจริตทำให้ชีวิตประสบความเดือดร้อน ฟุ้งตนเองในทางดีไม่ได้

การพัฒนาตนเองนั้น ต้องเกิดจากบุญซึ่งหมายถึงความดี เป็นบุคคลที่ประพจน์ดี ปฏิบัติชอบทางกายวาจาและใจ การทำบุญทำได้โดยย่อ 3 วิธี คือ 1.การให้ทาน 2.การรักษาศีล และ 3. การเจริญภาวนา การได้ทำบุญทำความดีเอาไว้ในกาลก่อน ทำให้เป็นคนมีชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาททำให้เป็นคนที่ได้เตรียมปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตเอาไว้ เพื่อใช้เป็นประโยชน์เกื้อกูลสนับสนุน ส่งเสริมให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความราบรื่นไม่มีอุปสรรคเป็นชีวิตที่ดำเนินไปสู่สิ่งที่ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เป็นต้นเหตุให้ได้สิ่งที่พึงปรารถนาอันได้แก่มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และนิพพานสมบัติ

การดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรมของศาสนาของสังคม ละเว้นจากการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายและจริยศาสตร์อันดีงาม เป็นต้น จึงเป็นการปรับแก้ชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านศีลธรรม จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างมั่นคง สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างความมั่นคงให้กับชีวิตอย่างยั่งยืน

5.2.3 การพัฒนาทางด้านจิตใจ

การเตรียมปัจจัยในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรรมธรรม ที่ปรับสมรรถภาพของจิตใจให้มีสุขภาพดี คือ การฝึกปฏิบัติเพื่อปรับจิตวิญญาณความรู้สึก ให้มีปฏิกิริยา มีความรู้สึกไปในทางที่ดี ที่เหมาะสม ที่ไม่ทำให้ตัวเองเดือดร้อน เป็นทุกข์ สำหรับการฝึกปฏิบัติเพื่อทำปฏิกิริยาให้เป็นไปในทางที่ดีที่เหมาะสมกับมนุษย์และให้ทำปฏิกิริยาไปในทางเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกัน จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรรมธรรม 3 ประการ คือ คบเพื่อนดี (กัลยาณมิตร) เป็นคนง่าย (โสวจิตสตา) อยู่พอเพียง (สันตุลล , สันโดษ) ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

กัลยาณมิตตตา รู้จักคบคนดี คือ มีกัลยาณมิตรรู้จักเลือกเสวนาเข้าหาที่ปรึกษาหรือผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี เลือกสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับและถือเยี่ยงอย่างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ซึ่งจะทำให้ชีวิตเจริญงอกงาม หรือบัณฑิต หมายถึงสัตบุรุษ คือผู้ประกอบกิจที่เป็นประโยชน์และประกอบกิจด้วยปัญญา รอบรู้ในเหตุผลรู้จักทางของความเจริญและความเสื่อม รู้จักอุบายที่จะทำให้ตนเองและผู้อื่นที่อยู่ในโอวาทของตนให้พ้นจากความเสื่อมและให้ถึงซึ่งความเจริญได้ ลักษณะสำคัญของบัณฑิต คือ มีจิตคิดแสวงหาประโยชน์ ทั้ง 3 ประการ คือ 1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันนี้ ประโยชน์ในชาตินี้ เป็นจุดหมายขั้นต้น หมายถึงประโยชน์ที่เรามองเห็นได้สัมผัสได้ ให้ความสุขได้ 2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้า ประโยชน์ในอนาคต เป็นประโยชน์ในด้านคุณค่าของชีวิต เป็นจุดหมายที่สูงกว่าประโยชน์ในปัจจุบัน 3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างยอดเยี่ยม ประโยชน์เป็นสาระแก่นของชีวิต เป็นจุดหมายที่สูงสุดของพุทธศาสนา ซึ่งการคบบัณฑิตเป็นเหตุให้ได้รับความสุข ความเจริญทำให้ล่วงพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ทำให้ได้รับแต่ความสวัสดิ ส่วนเมื่อคบบัณฑิตได้รับความสวัสดิแล้ว สามารถพัฒนาตนเองได้ต่อไปด้วยคุณธรรม

โสวจิตตสา เป็นคนที่พูดกันง่าย คือ ไม่ดีร้าย ธรรมดา รู้จักรับฟังเหตุผลและข้อเท็จจริง พร้อมทั้งจะแก้ไขปรับปรุงตน ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ชนทุกชั้น ทั้งผู้น้อย ผู้ใหญ่ และผู้เสมอกัน

สันตมูลี มีสันโดษรู้พอดี คือ ยินดี พึงพอใจแต่ในลาภผล ผลงานและผลสำเร็จต่าง ๆ ที่ตนสร้างหรือแสวงหามาได้ด้วยริ้วแรงความเพียรพยายามของตนเองโดยทางชอบธรรมและไม่มีมัวเมาเห็นแก่ตัวความสุขทางวัตถุ ไม่น้อยเนื้อต่ำใจ ในสิ่งที่ตนมีอยู่ พอใจ และพยายามตั้งหน้าประกอบกิจการอย่างสุจริตเพื่อความก้าวหน้าในชีวิตต่อไป

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียง ด้านจิตใจ จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างที่พึ่งแก่ตนเองอย่างมั่นคงและชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืน

5.2.4 การพัฒนาด้านปัญญา

การเตรียมปัจจัยในการดำรงชีวิตแบบพอเพียงเป็นกระบวนการของนาถกรรมธรรม ที่จะได้ศึกษาหาความรู้มากได้รู้มาก ความเป็นผู้ศึกษาค้นคว้ามาก ได้ฟังมาก จำไว้ได้มาก จนเป็นเหตุให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่แจ่มแจ้งแทงตลอด รู้ดี รู้ชั่ว รู้ผิด รู้ถูก มีความรู้ดีรู้ชั่วไม่ตกเป็นทาสของความชั่ว ทำให้มนุษย์เจริญ ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐและยิ่งใหญ่ จะวิเคราะห์ที่หลักนาถกรรมธรรม 2 ประการ คือ สติ และปัญญา ดังจะแสดงให้เห็นต่อไปนี้

สติ มีสติคงมั่น คือ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำ คำที่พูด กิจที่ทำแล้ว และที่จะต้องทำต่อไปได้ จะทำอะไรก็รอบคอบ รู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่ผลิผลาม ไม่เลินเล่อ ไม่เลื่อนลอย ไม่ประมาท ไม่ยอมถลำลงในทางผิดพลาด ไม่ปล่อยปละละเลยทิ้งโอกาสสำหรับความดีงาม

ปัญญา มีปัญญาเหนืออารมณ์ คือ มีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้ดี รู้ชั่ว คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้จักพิจารณาวิจิตรด้วยใจเป็นอิสระทำการใด ด้วยความคิดและมีวิจารณ์ญาณ ส่วนผู้ที่ขาดปัญญา ย่อมจะดำเนินชีวิตในทางที่ผิด เพราะไม่มี ปัญญาช่วยตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะฉะนั้น ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนว่า ก่อน จะทำการใดให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน

การพัฒนาหรือการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงด้านปัญญา จึงเป็นการพึ่งพาตนเอง ด้วยการสร้างหลักประกันให้ตนเองอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี บนพื้นฐานแห่งความรู้ควบคู่กับคุณธรรม จึงถือได้ว่าเป็นการสร้างแผนชีวิตแบบชุมชนพอเพียง ที่สร้างที่พึ่งแก่ตนเองอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และ สร้างชีวิตพอเพียงอย่างยั่งยืน

ตราบใดที่มนุษย์เราจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางด้าน ธรรมชาติของมนุษย์เอง ด้านความต้องการปัจจัยสี่ ด้านวัฒนธรรม ด้านความต้องการความปลอดภัย ด้านความต้องการเป็นพวกเดียวกัน หลักธรรมในการพึ่งตนเอง อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ หมายถึง การที่คนเราสามารถดำเนินชีวิตได้โดยไม่ได้หวังพึ่งคนอื่น สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเอง ใน ภาวะเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในอำนาจการแข่งขัน เอารอดเอาเปรียบ มีการเสนอข้อแลกเปลี่ยนที่น่าลุ่มหลง แล้วสุดท้ายต้องตกเป็นทาสสิ่งเหล่านั้น ไม่สามารถยืนได้ด้วยลำแข้งของตนเองได้ ต้องคอยพึ่งพา อาศัยบุคคลอื่น ก็จะจัดการในการดำรงชีวิตของตนเองให้ผ่านผ่านและใช้ชีวิตบนวิถีพอเพียงให้ดีและ มีความสุขได้อย่างยั่งยืน

5.3 การสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถนธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ปัจจัย สำคัญของการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถนธรรมของชุมชนในภาคเหนือ ที่สามารถขับเคลื่อนการ พัฒนาชุมชนมาโดยตลอดได้นั้นประกอบไปด้วย 5 ประการ ดังนี้

5.3.1 บทบาทภาวะผู้นำของชุมชน ชุมชนในภาคเหนือเป็นชุมชนท้องถิ่น ที่มี ประเพณีวัฒนธรรมเป็นกรอบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน จึงเกิดปรากฏการณ์การบูรณาการ ระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องผี ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และโครงสร้างการปกครองทาง สังคมปัจจุบัน ทำให้ความเป็นอยู่ในชุมชนที่ต้องอาศัยความรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชน จึงมีการ ยึดถือปฏิบัติโดยให้ความเคารพนับถือผู้นำชุมชน ผู้นำชุมชนได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ที่สำคัญใน การเป็นผู้นำ หรือเป็นแกนนำที่ทำหน้าที่รับผิดชอบและเอาใจใส่ดูแลคนในชุมชน ประกอบไปด้วย ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำทางความเชื่อเรื่องผี(หมอผี) ผู้นำทางโครงสร้างทางสังคม และผู้นำ ทางปราชญ์ภูมิปัญญา

5.3.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะดำเนินการภายใต้ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน และการเข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละบุคคลจะสะท้อนให้เห็นถึงความ เต็มใจของผู้คน เนื่องจากการดำเนินการในชุมชน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ การดำเนินการ การลงโทษ กระบวนการเหล่านี้ไม่ได้ถูกกระทำโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่จะมีการลงประชามติของ คนในชุมชนผ่านกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางด้านความเชื่อ นอกจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่

ได้ดำเนินการภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การเข้าไปศึกษาวิจัยครั้งนี้ยังเป็นการปลูกฝังและสร้างกระบวนการให้กับชุมชนได้เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วม เช่น การสนทนากลุ่มย่อยของคนในชุมชน ที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แสดงความคิดเห็น และได้องค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เป็นต้น และได้เข้าใจถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักนาถกรณธรรม เข้ามาเป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนแบบพอเพียง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงมีลักษณะของความยั่งยืน ถึงแม้จะไม่มีแกนนำจากชุมชนภายนอกก็ตามการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคเหนือจะดำเนินไปมากยิ่งขึ้น และจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

5.3.3 วิสัยทัศน์/ค่านิยม ของชุมชน ชุมชนในภาคเหนือเป็นชุมชนที่อาศัยความเป็นธรรมชาติในการดำเนินชีวิตในอดีต และปัจจุบันมีการประยุกต์อย่างเหมาะสมกับยุคทุนนิยม จึงแสดงให้เห็นว่าความคาดหวัง หรือจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนนั้น ชุมชนได้เน้นหลักการพัฒนาชุมชนภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีความต้องการพออยู่ พอกิน และมีความสุข ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือจึงสามารถดำเนินการตามหลักนาถกรณธรรมได้อย่างลงตัว อาทิเช่น ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (พาหุสัจจะ) มีความขยันหมั่นเพียร (วิริยารัมภะ) ขวนขวายใส่ใจในงาน (กิงกรณเยสุ ทักขตา) เป็นต้น

5.3.4 บทบาทประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือได้อาศัยบทบาทประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลักสำคัญ เนื่องด้วยประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ถูกปลูกฝังเป็นคติความเชื่อ เป็นค่านิยม และเป็นวิสัยทัศน์ของชุมชน ได้ผ่านการกล่อมเกลாத่านพฤติกรรม และจิตใจของผู้คนในบ้านมานานับหลายสิบปี ทำให้เกิดประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงเป็นโครงสร้างสำคัญในชุมชน เป็นเครื่องมือ และกรอบทางวัฒนธรรมของการดำเนินชีวิตที่เป็นจุดเด่นของชุมชน ดังจะแสดงให้เห็นประเพณีวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ/การนับถือ การแต่งกาย / ภาษา ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

5.3.5 การจัดการตนเอง / แผนการพัฒนาของชุมชน การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตั้งแต่อดีตที่ได้ดำเนินการพัฒนาภายใต้ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชน และมีการบูรณาการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรมได้นั้น เกิดจากกระบวนการจัดการตนเอง ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าผู้ศึกษาวิจัยและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการหาแนวทางและการดำเนินการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรมนั้น เป็นเพียงพี่เลี้ยงและผู้แนะนำให้ดำเนินการเท่านั้น จึงเห็นได้ว่า การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือเกิดจากการจัดการตนเอง ที่มีภาวะผู้นำ มีการการเรียนรู้ผ่านประเพณีและวัฒนธรรม และมีเป้าหมายของการพัฒนาที่มุ่งเน้นในด้านจิตใจเป็นสำคัญ

6. อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักธรรมนั้นคือหลักนาถกรณธรรมนับว่าเป็นหลักที่มีกระบวนการชัดเจนและส่งผลให้การพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงที่มีความโดดเด่นกว่าแนวคิดทฤษฎีอื่น ดังได้แสดงให้เห็นการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงของชุมชนในภาคเหนือ ที่มีการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตภายใต้ประเพณีวัฒนธรรม มีจุดเด่นของ บทบาทภาวะผู้นำของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน วิสัยทัศน์ค่านิยม ของชุมชน บทบาทประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน การจัดการตนเองแผนการพัฒนาของชุมชน กับหลักนาถกรณธรรม นำมาพัฒนาชุมชนและเกิดประสิทธิภาพของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน และกระบวนการของนาถกรณธรรมยังได้ชี้ให้เห็นถึงทางโลกียธรรมและโลกุตระธรรมและภายในหลักธรรมแต่ละหมวดก็ยังมีข้อปลีกย่อยหรือมีองค์ประกอบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกัน ส่งเสริม สนับสนุน เกื้อกูล ทั้งภายในด้านเดียวกันและระหว่างด้านเป็นดังโครงข่ายใยแมงมุม การพัฒนาชุมชนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินภายใต้หลักนาถกรณธรรม และที่สำคัญการสร้างชีวิตแบบพอเพียงหรือรูปแบบการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรณธรรม ยังมีจุดหมายที่เด่นชัดของการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาที่มีจุดหมายในด้านของจิตใจเป็นสำคัญ ประกอบไปด้วย 4 ด้าน คือ 1. การพัฒนาด้านสภาพแวดล้อม 2. การพัฒนาด้านศีลธรรมหรือด้านสังคม 3. การพัฒนาด้านจิตใจ 4. การพัฒนาด้านปัญญา โดยการพัฒนาแต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่มีหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีความโดดเด่นกว่ากัน และเป็นการดำเนินไปอย่างบูรณาการอาศัยซึ่งกันและกัน การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนคือการพัฒนาตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่แสดงไว้ในการสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามหลักนาถกรณธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของพระศักดิ์ดา วิสุทธิญาณ โกลาโน วิทยานิพนธ์เรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา” ว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เน้นฝึกพัฒนามนุษย์ในทุกๆ มิติ เพราะปรัชญาที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐที่พัฒนาให้ดีขึ้นได้ สามารถที่จะเรียนรู้จนมีปัญญา เข้าถึงสัจจะธรรมได้ มนุษย์สามารถพัฒนาไปสู่สภาพที่ดีกว่าเดิมได้ ทั้งใน ระดับโลกียะภูมิ และระดับโลกุตระภูมิ เป็นการพัฒนายั่งยืน พัฒนาทุกด้านคือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และ สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ชีวิตอย่างสมดุล ด้วยหลักการเดินทางสายกลางส่วนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักทฤษฎีตะวันตกจะพัฒนามนุษย์เพื่อสนองตอบความต้องการขององค์กรด้วยการเพิ่มผลผลิตตามแนวคิดของปรัชญาระบบทุนมนุษย์ ผลของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีลักษณะฉาบฉวย กล่าวคือ ไม่มีความยั่งยืน มีเพียงศักยภาพของร่างกาย และมีสติปัญญา ทักษะความสามารถเฉพาะในงานที่ทำหรือผลเฉพาะด้านจึงต้องปรับเปลี่ยนและคิดค้นทฤษฎีใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อตอบโจทย์หรือสนองความต้องการของมนุษย์ที่มีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุดแต่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นมีจุดอ่อนที่ด้านผลลัพธ์ของการพัฒนาจะให้ผลได้ล่าช้า และมองไม่เห็นเป็นรูปธรรมได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจุดอ่อนดังกล่าวนี้ทำให้คนภายนอกที่ไม่เข้าใจมองว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นไม่ได้ผลที่แท้จริง (พระศักดิ์ดา

วิสุทธิญาณ, 2550) เหมือนกันกับ พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม (พิมพ์พร) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธการธรรม 4 ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง หลักการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ คือมีรายได้สามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เป็นต้น รวมทั้งมีความรู้สึกรู้สของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต และที่มีส่วนสำคัญมากที่สุด คือบุคคลสามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม (พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม (พิมพ์พร), 2554) เสมือนกับการศึกษาวิจัยของพระสรชัย จกกวโร (แนบกลาง) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์นาถกรรมธรรมอันเป็นที่พึ่งของชีวิตในสังคมปัจจุบัน” ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นมาของนาถกรรมธรรม เกิดขึ้นโดยพระพุทธเจ้ารับสั่งแก่พระภิกษุว่าเธอทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่งอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย ซึ่งหมายถึงธรรมอันเป็นที่พึ่งของคนในโลกนี้ อันเป็นหลักการสำคัญของการครองชีวิต (พระสรชัย จกกวโร (แนบกลาง), 2556) และสอดคล้องกับพระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวสนับสนุนเช่นกันครั้งที่แสดงทัศนะเรื่องการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจแนวพุทธ ดังความต่อไปนี้ว่า “พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจัดเป็นภูมิปัญญาตะวันออก ตอนนี้องค์การต่างกำลังสับสน เกิดความอับจนในเรื่องภูมิปัญญา มีปัญหาเศรษฐกิจ เศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา กำลังชะลอตัว เศรษฐกิจของโลกก็หยุดชะงักตามที่เป็นเช่นนี้ เพราะคิดแบบวัตถุนิยม หรือบริโภคนิยมแต่ละประเทศผลิตสินค้าเพื่อกระตุ้นตัณหา ไม่มีคำว่าพอเพียงในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีฐานมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สอนในเรื่องการพึ่งตน อตตาทิ อตตโน นาถา ตนแลเป็นที่พึ่งของตน เศรษฐกิจพอเพียงสอนเรื่องการพึ่งตนเอง สภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบันเป็นเพราะไม่รู้จักพอเพียง คือ ไม่รู้จักพึ่งตนเองไปกู้เงินต่างประเทศมากเกินไป ไม่มีความสันโดษ คือ ไม่พอใจตามที่มี ไม่ยินดีตามที่ได้ และไม่รู้จักคำว่าพอดี(มัตตัญญูตา) หรือทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานมาจาก ภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา เราต้องพยายามใช้ทรัพยากรในประเทศของเราเอง รู้จักคำว่าพอเพียง คือ พอใจตามมี ยินดีตามได้ ตามหลักสันโดษ โดยให้มีความสุขกาย และสุขใจไปด้วยกันหลักธรรมดังกล่าวนี้มีอยู่ในเศรษฐกิจพอเพียง (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2544).

7. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเพื่อหารูปแบบการพัฒนาชุมชนหรือการสร้างชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถกรรมธรรม ซึ่งผลการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักนาถกรรมธรรมของชุมชนในภาคเหนือ และอาศัยอัตลักษณ์รวมทั้งปัจจัยต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน จึงแสดงให้เห็นว่าเมื่อชุมชนได้นำหลักนาถกรรมธรรมซึ่งเป็นหลักการทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน แล้วเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี

ดังนั้นจึงจำเป็นในการนำมาสู่นโยบายเชิงปฏิบัติการของการพัฒนาชุมชนในแต่ละชุมชน ภายใต้การบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน และการนำรูปแบบการสร้างแผนชีวิตแบบพอเพียงตามแนวนาถรณ์ธรรมไปประยุกต์ใช้หรือบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนตามหลักการทางพระพุทธศาสนาต่อไป และที่สำคัญผู้นำชุมชนควรมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งกับชุมชน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชุมชนให้สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน เช่นร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล รักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- พระเกื้อพงศ์ ปิยธมโม พิมพ์พร. (2554). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประโยชน์ของหลักพุทธการธรรม 4 ในฐานะเป็นหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิต”. *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมเมธาภรณ์ ระเบียบ ฐิตญาโณ. (2542). *โลกและชีวิตในวิถีแห่งธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระศักดิ์ดา วิสุทธิญาโณ. (2550). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักการพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนา AN ANALYSIS OF BELIEVES AND WORSHIPS IN THE BUDDHA'S FOOTPRINTS OF LANNA BUDDHISTS

นายโสภณ จาเลิศ*

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนา” มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการบูชารอยพระพุทธรบาทที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธในล้านนา วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการสัมภาษณ์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า

ความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทในพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่า รอยพระพุทธรบาทนั้น มีทั้งรอยพระพุทธรบาทที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เอง และมีทั้งรอยพระพุทธรบาทที่มนุษย์สร้างขึ้น อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรบาทในพระพุทธศาสนานั้นสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มเช่นเดียวกัน คือ กลุ่มหนึ่งเชื่อว่าผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรบาท เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จะไม่ตกไปสู่อบายภูมิ อีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่าการที่จะตกไปสู่อบายภูมิหรือสุคติภูมินั้น ขึ้นอยู่กับวาระจิตสุดท้ายขณะเสียชีวิต ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นกุศล เมื่อจิตดับมีโอกาสไปสู่สุคติภูมิดังนั้น ผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรบาทอยู่เสมอ เมื่อใกล้เสียชีวิตอาจทำให้จิตระลึกถึงสิ่งที่เป็นกุศลจึงไม่ตกไปสู่อบายภูมิ แต่ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นอกุศลก็มีโอกาสไปสู่อบายภูมิได้

สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนานั้นมีความเชื่อแบ่งเป็นสองกลุ่มสอดคล้องกับข้างต้น แต่การบูชารอยพระพุทธรบาทนั้นชาวพุทธล้านนาเชื่อว่า ต้องคำนึงถึงความสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือชำระร่างกายให้สะอาดและรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ให้บริสุทธิ์ก่อนบูชารอยพระพุทธรบาท นอกจากนี้ต้องถอดหมวก ถอดรองเท้า สุภาพสตรีห้ามเข้าในที่ต้องห้าม การบูชาโดยปกติจะบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและปิดทอง แต่การบูชาประจำปีนั้น จะใช้น้ำมันสัปปายะ บางแห่งจะใช้น้ำจากบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ หรือน้ำสรงพระราชทานในการสรงน้ำพระพุทธรบาทประจำปีสำหรับผู้เป็นประธานในพิธี ประชาชนทั่วไปใช้น้ำมันสัปปายะธรรมดา ไม่คายขานหมาก ขากเสลด ถมน้ำลาย บริเวณรอยพระพุทธรบาท พึงให้ความเคารพยำเกรงด้วยกาย วาจา ใจ ชาวพุทธล้านนาใช้น้ำสัปปายะในการสรงน้ำรอยพระพุทธรบาทเพราะชาวล้านนาเชื่อว่าสัปปายะเป็น

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พืชศักดิ์สิทธิ์ที่ขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิต เพราะคำว่า “ป๋อย” หมายถึง ปลดปล่อยสิ่งชั่วร้าย อับปางคลอออกไป สำหรับความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชารอยพระพุทธรบาทในช่วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ ชาวพุทธล้านนาเชื่อว่าจะทำให้ตนเองและครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย แคล้วคลาดจากอันตราย มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน และฝนตกต้องตามฤดูกาล นับว่าเป็นความเชื่ออันทรงคุณค่าที่บรรพบุรุษของไทยล้านนาได้ปลูกฝังและถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลังอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: รอยพระพุทธรบาท; ความเชื่อและการบูชา; อานิสงส์การบูชาพระพุทธรบาท

ABSTRACT

The research entitled “An Analysis of Believes and Worships in the Buddha’s Footprints of Lan Na Buddhists” consists of three objectives: 1) to study the believes in the Buddha’s footprints in Buddhism, 2) to explore the worships of the Buddha’s footprints in line with Buddhism and 3) to analyze the believes in worships of the Buddha’s footprints of Lan Na Buddhists. This is conducted by the qualitative research method. The in-depth interview with some specialists was also conducted. The results of the study showed:-

Believes in the Buddha’s footprints in Buddhism can be divided into two groups: One group believes that the Buddha came and stepped down on himself or the Buddha’s footprints may be created by humans. Another group believes that the Buddha’s footprints were created by humans only.

In case of believes in worships of the Buddha’s footprints in Buddhism, it can be also divided into two groups: One group believes that those worshipping the Buddha’s footprints, when dead, will not fall into Apāyabhūmi (planes of loss and woe). Another believes that falling into Apāyabhūmi or Sugati (happy states) is based on the mental rotation of dying. That means one, when dying and holding on what is charity, can reach the Sugati. That’s why those who always worship the Buddha’s footprints, when approaching spiritual death, could make a mental note of charity and will not fall into Apāyabhūmi. If their minds cling to what is evil, they had the opportunity to go Apāyabhūm undoubtedly.

For believes in the worships of the Buddha’s footprints of Lan Na Buddhists, it can be also divided into two groups corresponding to the above. Lan Na Buddhists believe that in worshipping the Buddha’s footprints, we must be mindful of both body and mind cleanliness; cleaning the body and maintaining five or eight precepts before worshipping the Buddha’s footprints. Those wearing hats

and shoes or being women are not allowed into the forbidden. The altar is usually worshiped with flowers, incense, candles and gilding. Every year of worshipping, the pod liquid turmeric water (*nam khamin sompoi*) has been extraordinarily used. In some places water from the sacred well or royal water would be taken for one who presided over the ceremony, while the general public used the pod liquid turmeric water. In addition, one does not spit betel quid, phlegm and saliva on the area around Buddha's footprints. One should sincerely pay a respect with body, speech and mind. That, the Lan Na Buddhists believes in worshipping the Buddha's footprints with pod liquid turmeric watering, is because Lan Na people assume the pod liquid or Acacia Concinna (*sompoi*) as a sacred plant to eliminate evil things out of life. The term of "Poi", in Lan Na tradition, refers to liberate the cursed and misfortunes meaningfully. Last, for the advantage of worshipping the Buddha's Footprints of Lan Na Buddhists during the time of life, they believe that it can make themselves and their families happy, free from disease, escape from dangers and progress in the work. Besides, the rain has to be seasonal marvelously. It is a valuable belief of the Thailand's Lan Na ancestors who have cultivated and transmitted to the future generations significantly.

Keyword: The footprint; Faith and worship; The virtue of worshipping the Buddha

1. บทนำ

โดยความเชื่อที่ว่า “รอยพระพุทธรูป” หมายถึง รอยเท้าของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่สมัยอินเดียโบราณ ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะมีการสร้างพระพุทธรูป หลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้น รอยพระพุทธรูปได้กลายเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงความเป็นดินแดนสิริมงคล ซึ่งก็คือดินแดนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จดำเนินไปถึง ความศรัทธาเชื่อว่ากฎแห่งกรรมมีจริง นรกสวรรค์ บุญบาปมีจริง จึงไม่กล้าทำกรรมชั่ว การบูชารอยพระพุทธรูปตามคติความเชื่อคือรอยพระบาทที่พระพุทธเจ้าทรงประทับไว้เพื่อเป็นเจดีย์สถานที่ควรเคารพ รอยพระพุทธรูปซึ่งอ้างกันว่าเป็นรอยที่พระพุทธองค์ ได้เสด็จไปเหยียบไว้ด้วยพระองค์เองมีอยู่ 5 แห่งด้วยกัน ได้แก่ที่เขาสุวรรณมาลิก, ที่เขาสุวรรณบรรพต, ที่เขาสุมณภูฏ, ที่เมืองโยนกบุรี และที่หาดทรายในลำน้ำนันทานที (บุญเลิศ เสนานนท์, 2536) รอยพระพุทธรูปที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ นอกจากจะเชื่อกันว่าเป็นรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธองค์ ได้เสด็จไปเหยียบไว้ด้วยพระองค์เองแล้ว ยังมีรอยพระพุทธรูปที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นอีกด้วย เรื่องการสร้างรอยพระพุทธรูปนี้ Virginia McKeen Di Crocco ได้กล่าวว่า รอยพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นครั้งแรกคือภาพปูนที่พระสถูปการุฬ มัธยมประเทศ อินเดีย (Virginia McKeen Di Crocco, 2555)

ในเมืองไทยซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญพิธีถือพระพุทธรูปเป็นศาสนาหลัก มีการสร้างสัญลักษณ์แทนพระองค์ขึ้นบูชา เช่น ธรรมจักร และรอยพระพุทธรบาท (นันทนา ชุตินวงศ์, 2533) ในท้องถิ่นล้านนามีรอยพระพุทธรบาทปรากฏอยู่ในท้องที่ต่าง ๆ หลายแห่ง และยังมีรอยพระพุทธรบาทที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เองด้วย ดังมีหลักฐานจากคัมภีร์ไบเบิลล้านนา กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงเหยียบรอยพระบาทไว้เรียงกันกับรอยพระพุทธรบาทของพระพุทธเจ้าทั้งสามพระองค์ ที่ประทับรอยไว้ก่อนคือ พระพุทธเจ้ากกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ และ พระพุทธเจ้ากัสสปะ แล้วก็อธิษฐานว่า เมื่อพระตถาคตนิพพานไปนานได้สองพันวัสสา พระบาทเจ้าอันนี้จักปรากฏแก่คนและเทวดาทั้งหลาย คนและเทวดาทั้งหลายก็จักมาบูชาฉัน ปัจจุบันคือพระพุทธรบาทสี่รอย อ.แมริม จ.เชียงใหม่

ที่จังหวัดลำพูนก็มีตำนานกล่าวถึงวัดพระพุทธรบาทตากผ้าว่า พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาบริเวณวัดแห่งนี้ พระพุทธเจ้าได้ให้พระอานนท์นำจีวรไปซักบริเวณแม่น้ำ ต่อมาบริเวณนั้นก็ได้ชื่อว่า วังซักคร้ว (ซักผ้า) จนบัดนี้ พระอานนท์ได้นำผ้าไปตากที่ลานหิน ก็ยังมีรอยตากผ้าอยู่จนทุกวันนี้ และพระพุทธองค์ทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดที่นี่ เมื่อพระองค์ทรงประทับรอยพระบาทไว้แล้วก็ทรงตรัสพยากรณ์ทำนายไว้ว่า “ดูกรอานนท์สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า พระพุทธรบาทตากผ้า”

ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีตำนานกล่าวถึงรอยพระพุทธรบาทวัดเมืองแปงว่า พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาประทับที่ ห้วยพระนอน แล้วพระพุทธองค์ก็ตั้งจิตอธิษฐาน เหยียบรอยพระบาทไว้ที่หิน ที่เป็นรอยพระพุทธรบาทปัจจุบัน คือรอยพระพุทธรบาทวัดเมืองแปง แล้วก็เสด็จไปจนถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ชาวบ้านได้ถวายเมี่ยงแด่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็ลองอมเมี่ยง หมู่บ้านนั้นก็เลยได้ชื่อว่า บ้านอมลอง คือพระพุทธเจ้าลองอมเมี่ยง เมื่อเสด็จไปถึงอีกหมู่บ้านหนึ่ง พระพุทธเจ้าได้คายเมี่ยงที่หมู่บ้านนี้ จึงได้ชื่อว่า บ้านอังกาย คือที่ที่พระพุทธเจ้าคายเมี่ยง ชื่อบ้านอมลองและบ้านอังกายก็ยังมีอยู่ในปัจจุบัน อยู่ที่ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่ จากนั้นก็เสด็จไปจนถึง พระพุทธรบาทสี่รอย ที่เชียงใหม่ และพระพุทธรบาทตากผ้า ที่ลำพูน

คนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะมีจำนวนลดลง จาก 94% เหลือ 85% ก็ยังเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ มีการสร้างพระพุทธรูปและสัญลักษณ์อื่นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้สักการบูชา เช่น พระธาตุ รอยพระพุทธรบาท เป็นต้น โดยเฉพาะรอยพระพุทธรบาทนั้นมีอยู่ในแทบทุกชุมชน และเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชน มณฑลเศียร ศุภลักษณ์ กล่าวว่า (มณฑลเศียร ศุภลักษณ์, 2541) ผู้ใดได้ไปนมัสการรอยพระพุทธรบาทถึง 3 หน 7 หน ตายไปแล้วไม่ตกนรก

รอยพระพุทธรบาทในประเทศไทยมีอยู่มากมายทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ที่ถือกำเนิดในภาคเหนือ จึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์ความเชื่อและการบูชาเกี่ยวกับรอยพระพุทธรบาทของชาวพุทธล้านนาว่าเป็นอย่างไร

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสารหลักฐานชั้นต้นคือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 คัมภีร์ใบลานล้านนา เรื่องตำนานพระบาทพระธาตุ ของวัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ และเอกสาร ชั้นรอง ได้แก่ พุทธตำนาน พระเจ้าเลียบโลก และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการสัมภาษณ์ ประกอบ กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่การศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 7 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่, ลำพูน, และแม่ฮ่องสอน โดยได้เลือกทำการศึกษาที่ วัดพระพุทธรูปสำรวย อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่, วัดพระพุทธรูปตากผ้า อ.ป่าซาง จังหวัดลำพูน, รอยพระพุทธรูปวัดเมืองแปง (ศรีวิชัย) อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่เอกสารชั้นต้นคือ คัมภีร์ใบลานล้านนา เอกสารชั้นรอง และแบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการประเมินความสอดคล้องของ เครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน วิธีเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลจาก เอกสารชั้นต้น และเอกสารชั้นรอง และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 3 ท่าน บุคลากรในพื้นที่ที่เลือกทำการศึกษาในพื้นที่เขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 7 ได้แก่เจ้าอาวาส หรือผู้แทน พื้นที่ละ 1 ท่าน มัคทายกหรือไวยาวัจกร แห่งละ 1 ท่าน ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน พื้นที่ละ 2 ท่าน พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ พื้นที่ 2 ท่าน รวมเป็น 21 ท่าน

3. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับรอยพระพุทธรูปในพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อเป็นสองแนวคือ แนวหนึ่งเชื่อว่า รอยพระพุทธรูปนั้น มีทั้งรอยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาประทับไว้ด้วยพระองค์เอง และรอยพระพุทธรูปที่มนุษย์สร้างขึ้น และอีกแนวหนึ่งเชื่อว่ารอยพระพุทธรูปนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ผศ.ดร.สยาม ราชวัตร กล่าวว่า รอยพระพุทธรูปนั้นถ้าว่ากันตามสายเหตุผลนิยมก็คงตั้งคำถามว่า รอยที่มนุษย์นี้ก็เล็ก ๆ แต่ทำไมรอยพระพุทธรูปจึงใหญ่โตผิดมนุษย์ อันนี้น่าจะเป็นการอุปมาอุปไมย เป็นสิ่งที่ชาวพุทธสร้างขึ้นเพื่อน้อมระลึกถึงว่า พระพุทธศาสนาได้เข้ามาสู่ดินแดนของตน เพื่อน้อมระลึกถึงพระพุทธรูปเจ้า สอดคล้องกับความคิดเห็นของ ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง ที่มีความเห็นว่า รอยพระพุทธรูปเป็นสิ่งที่ชาวพุทธผู้มีจิตศรัทธาสร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือสักการบูชาอันเป็นวัตรธรรมในทางพระพุทธศาสนา ในประวัติศาสตร์ของพุทธศิลป์บ่งบอกว่ารอยพระพุทธรูปมีการสร้างตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ตอนนั้นยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระพุทธรูปนั้นได้รับอิทธิพลจากกรีก

อานิสงส์ของการบูชารอยพระพุทธรูปนั้น บางท่านเชื่อว่าผู้ที่สักการะกราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูป เมื่อเสียชีวิตไปแล้ว จะทำให้ผู้บูชาไม่ตกไปสู่อบายภูมิ บางท่านเชื่อว่าการที่จะตกไปสู่อบายภูมินั้น ขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละบุคคล ผู้ทำกรรมชั่วยอมตกไปสู่อบายภูมิ ผู้ทำกรรมดียอมไม่ตกไปสู่อบายภูมิโดยเฉพาะวาระจิตสุดท้ายขณะที่เสียชีวิต ถ้าจิตยึดเหนี่ยวอยู่กับสิ่งที่เป็นกุศล เมื่อจิตดับก็มีโอกาสไปสู่สุคติภูมิ ผู้ที่กราบไหว้รอยพระพุทธรูป อาจจะมีจิตใจที่เป็นบุญกุศล จิตจึงจดจ่อกับสิ่งที่เป็นกุศล จึงไม่ไปสู่อบายภูมิ สอดคล้องกับหลักฐานในพระไตรปิฎก ที่กล่าวว่า

“พระสโกสกโกธรมทยกเถระ เห็นต้นหงอนไก่งอกขึ้นอยู่บนแผ่นดินมีดอกบานสะพรั่ง จึงเต็ดมาถือพร้อมทั้งก้าน ได้บูชารอยพระพุทธรูปที่วิจิตรด้วยลายจักร ข้าพเจ้าได้ทำกรรมไว้ใน ครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกคติเลย” (ข.อุป. (ไทย) 32/13-16/535-536) และ พระสูตรตันตปิฎก ขุททก นิกาย อปमान ภาค 2 กล่าวถึงประวัติในอดีตชาติของพระโกธรมทยกเถระ ที่เกี่ยวข้องกับรอย พระบาทว่า “ใกล้ที่อยู่ของข้าพเจ้า พระศาสดาพระนามว่าติสสะ ผู้ทรงเป็นผู้นำขึ้นเลิศของโลก ผู้ มีพระจักขุได้ทรงแสดงรอยพระบาทไว้ 3 รอย เพื่ออนุเคราะห์ (ข้าพเจ้า) ข้าพเจ้าเห็นรอยพระ บาทของพระศาสดาพระนามว่าติสสะ ที่พระองค์ทรงประทับไว้ ข้าพเจ้าเป็นผู้มีจิตราเริงบันเทิงใจ ได้ทำจิตให้เลื่อมใสในรอยพระบาทนั้น ข้าพเจ้าเห็นต้นอังกาบซึ่งงอกเลื้อยไปตามพื้นดิน มีดอกบาน สะพรั่ง จึงเต็ดมาพร้อมทั้งยอดได้บูชารอยพระบาทอันประเสริฐที่สุด ด้วยกรรมที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ดี แล้วนั้น และด้วยเจตนาที่ตั้งไว้มั่นข้าพเจ้าละกายมนุษย์แล้วจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ข้าพเจ้าเกิดในกำเนิดใด ๆ คือจะเกิดเป็นเทวดาหรือมนุษย์ก็ตาม (ในกำเนิดนั้น ๆ) ข้าพเจ้ามี ผิพรรณดังดอกอังกาบ มีรัศมีชานออกจากกาย ในกัปที่ 92 นับจากกัปนี้ไป ข้าพเจ้าได้ทำกรรมไว้ใน ครั้งนั้น จึงไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการบูชารอยพระบาท” (ข.พุทธ. (ไทย) 33/68 – 74/41) ผู้ที่ระลึกในสิ่งที่เป็นสิริมงคล จิตก็เกิดความปิติแจ่มชื่น เกิดโสมนัสยินดี เมื่อจิตผ่องใสแล้วอบายภูมิก็ ไม่ปรากฏ สุตติที่เป็นที่หวัง และได้กล่าวเป็นบาลีไว้ว่า “จิตเต อสังกิลิฐเฐ สุตติ ปาฏิกังขา เมื่อจิต ผ่องใสไม่เศร้าหมอง สุตติเป็นที่หวังได้” “จิตเต สังกิลิฐเฐ ทุกติ ปาฏิกังขา เมื่อจิตเศร้าหมองไม่ผ่อง ใส ทุกติเป็นที่หวังได้” ผศ.ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง มีความเห็นว่า เมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในรอย พระพุทธรูป เชื่อการมีอยู่จริงของพระพุทธรูปเจ้า เชื่อในพระรัตนตรัย เชื่อในการทำความดีละเว้น ความชั่ว โอกาสที่จะตกไปสู่อบายภูมิก็ไม่มี ถ้าคนที่กราบไหว้บูชารอยพระพุทธรูปแล้ว เมื่อตายไป จะไม่ตกไปสู่อบายภูมิ คนทำชั่ว ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ลักขโมยทรัพย์สินผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม โกหก หลอกลวง ตีฆ่าสุรายาเมา ก็จะพากันมาไหว้รอยพระพุทธรูปเพื่อไม่ให้ตกไปสู่อบายภูมิ เรื่องนี้น่าจะ ขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละคน คนทำชั่วก็อาจจะตกไปสู่อบายภูมิ คนทำดีก็อาจจะไปสู่สุคติ

ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชารอยพระพุทธรูปของชาวพุทธล้านนานั้น เชื่อว่าก่อนที่จะบูชา พระธาตุ หรือรอยพระพุทธรูปต้องชำระร่างกายให้สะอาด ต้องสะอาดทั้งร่างกายและจิตใจ ให้ สังฆวรรักษาศีล 5 หรือศีล 8 ให้บริสุทธิ์ ก่อนสักการบูชารอยพระพุทธรูป และต้องถอดรองเท้า สุภาพสตรีห้ามเข้าในที่ต้องห้าม ไม่คายนานหมาก ขากเสลด ถ่มน้ำลาย บริเวณรอยพระพุทธรูป คนสมัยก่อน ก่อนที่เขาจะไปไหว้พระธาตุ พระพุทธรูป เขาจะสระเกล้าดำหัวก่อน คือจัดการตนเอง ให้สะอาดกายก่อน ต่อมาคือการแต่งกายก็ต้องแต่งกายให้สุภาพเหมาะสม ต่อมาคือเรื่องภายในคือ ต้องทำใจให้สะอาด คือรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั่นเอง การบูชาขึ้นโดยปกติบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียนและ ปิดทอง การบูชาประจำปีนั้น นอกจากดอกไม้ธูปเทียนและการปิดทองตามปกติแล้ว ยังมีการใช้น้ำ ขมิ้นส้มป่อยสรงรอยพระพุทธรูป ซึ่งแต่ละแห่งก็มีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไป

ชาวพุทธล้านนาใช้น้ำส้มป่อยในการสรงน้ำรอยพระพุทธรูปเพราะชาวล้านนาเชื่อว่า ส้มป่อยเป็นพืชศักดิ์สิทธิ์ที่ขจัดสิ่งชั่วร้ายออกไปจากชีวิต คำว่า “ป่อย” หมายถึงปลดปล่อยสิ่งชั่วร้าย อับมงคลออกไป นอกจากนั้นชาวพุทธในล้านนายังเชื่อว่าการบูชารอยพระพุทธรูปนั้น ทำให้ตนเอง

และครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัย แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งหลาย หายจากการเจ็บป่วย มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเงิน การทำธุรกิจ ค้าขาย ทำการเกษตรได้ผลผลิตดี ฝนตกต้องตามฤดูกาล ตั้งจิตอธิษฐานในสิ่งที่ปรารถนามักประสบความสำเร็จ จึงมีผู้มาบนบานศาลกล่าวที่วัดพระพุทธบาทสี่รอยอยู่เสมอ เพราะมีตัวอย่างและหลักฐานปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ เช่น ด้านธุรกิจ นักธุรกิจไทยในอเมริกาขออนุญาตตั้งโรงงานหลายครั้งไม่ได้รับการอนุญาต ได้มากราบไหว้บูชาพระพุทธบาทสี่รอย กลับไปดำเนินการเรื่องสร้างโรงงานประสบความสำเร็จ เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้บริจาคเงินสร้างถนนขึ้นวัดพระพุทธบาทสี่รอยในช่วง 6 กิโลเมตรสุดท้ายที่จะถึงวัด เป็นเงิน 6 ล้านบาท ด้านตำแหน่งหน้าที่การงาน มีนายทหารระดับสูงที่มากราบไหว้บูชา ประสบความสำเร็จในตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้มากราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกปีจนผู้คนในชุมชนพบเห็นเป็นที่ประจักษ์ เช่น พลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ เป็นต้น ด้านความเจ็บป่วย มีสตรีเป็นมะเร็งกล่องเสียง พุดไม่ได้ ลูกชายได้กราบไหว้บูชา รอยพระพุทธบาทแล้วตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าแม่หายป่วย จะบวช ในเวลาต่อมา แม่มีอาการดีขึ้น สามารถพูดได้ ลูกชายจึงมาบวชอยู่ที่วัดนี้ ด้านความศักดิ์สิทธิ์ ปาฏิหาริย์ มีสตรีผู้หนึ่งเดินเวียนรอบรอยพระพุทธบาทสี่รอย กลับไปบ้านได้ป่วยมีอาการตกเลือด ไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย มากราบขอขมาที่รอยพระพุทธบาท อาการป่วยได้หายเป็นปกติ เธอจึงขอให้ทางวัดจัดทำป้าย “ผู้หญิงห้ามเดินผ่านรอยพระพุทธบาท” เพราะไม่อยากให้สตรีท่านอื่นประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกับตนเอง ทางวัดได้สนองเจตนารมณ์ของเธอ โดยทำป้ายติดตั้งไว้จนถึงทุกวันนี้

7. วิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าชาวพุทธในล้านนามีความเชื่อและการบูชารอยพระพุทธรูปอย่างไร ควรประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร ในส่วนที่กล่าวถึงเรื่องที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อหลังจากการตายหรืออานิสงส์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการบูชารอยพระพุทธรูป คนรุ่นใหม่อาจไม่เชื่อว่าเป็นจริง ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ป้ายบอก “สุภาพสตรีห้ามเข้า” บางแห่ง อาจทำให้คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจ ควรศึกษาให้รอบคอบก่อนที่จะมีเจตคติทางลบต่อป้ายประกาศดังกล่าว เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ต่าง ๆ ก็ควรมองเป็นกลาง ๆ ไม่ควร มองว่างมง่ายไร้เหตุผล การเจ็บป่วยของคนเราบางอย่างเป็นการเจ็บป่วยที่แพทย์แผนปัจจุบันหาสาเหตุไม่พบ รักษาไม่หาย อาจเป็นการเจ็บป่วยที่เกิดจากกรรม หรืออย่างอื่น เช่นในพระไตรปิฎกกล่าวว่า

“ในชาติก่อน เมื่อนักมวยกำลังชกกัน เราได้กันบุตรชายนักมวยปล้ำไว้ ด้วยผลกรรมนั้น เราจึงเกิดความทุกข์ที่สันหลัง (ปวดหลัง), ในชาติก่อน เราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ่ายทอดให้ลูกชาย เศรษฐี ถึงแก่ความตาย ด้วยผลกรรมนั้นเราจึงป่วยเป็นโรคปัสสาวะพิการ (ขุ.อป. (ไทย) 32/90/477) (โรคท้องร่วง) แต่มีสิ่งที่ควรพิจารณา คือ ในพระไตรปิฎก กล่าวว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้พึ่งอันได้โดยยาก บาบที่ตนเองทำ เกิดในตน มีตนเป็นแดนเกิดย่อมทำลายคนมีปัญญาที่เหมือนเพชรที่เกิดจากหิน

ทำลายแก้วมณี ฉะนั้น” นั่นคือให้พึ่งตนเอง เช่นการเรียนการสอน ไม่ศึกษาค้นคว้า อ่านหนังสือ แต่หวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไปบนบานศาลกล่าวขอให้สอบได้ คงจะเป็นไปได้ยาก เป็นต้น

8. ข้อเสนอแนะ

วัดที่มีรอยพระพุทธบาทควรมีการรวมตัวกัน ทำการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบถึงช่วงเวลาของการจัดงานบูชาหรือสมโภชน์รอยพระพุทธบาทประจำปีในแต่ละพื้นที่ ควรมีเอกสารเกี่ยวกับรอยพระพุทธบาทในที่นั้น ๆ แจกฟรีทั้งในยามปกติและช่วงเวลาที่จัดงานสมโภชน์หรือบูชารอยพระพุทธบาทประจำปี ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลออนไลน์เกี่ยวกับรอยพระพุทธบาทในประเทศไทย

บรรณานุกรม

- นันทนา ชุตินวงศ์. (2533). *รอยพระพุทธบาทในศิลปะเอเชียใต้และเอเชียอาคเนย์*. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์,
- บุญเลิศ เสนานนท์. (2536). *ตำนานพระพุทธบาทและคัมภีร์พุทธปาทลภุณ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ศรีอนันต์การพิมพ์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์. (2504). *พระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี*. พิมพ์ครั้งที่ 7. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- Virginia McKeen Di Crocco. แปลโดย สมหวัง แก้วสุฟอง. (2555). *รอยพระบาทพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ใน ภัทรกัปนี้ ตามกรอบคิดแบบสิงหล – สยาม*. นครปฐม: รมิตีไซน์.

เครือข่าย: การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจขาย ตรงในภาคอีสาน

NETWORK BUSINESSES: MAINTENANCE OF CULTURE BY NETWORK BUSINESS PROCEDURES IN NORTHEASTERN THAILAND

เอนก อาจวิชัย * พิสิฐ บุญไชย ** ประสาน กำจรเมทากุล***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง เครือข่าย : การเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจขายตรงในภาคอีสาน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เลือกพื้นที่ ทำการเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวกับประเด็นวิจัย ความมุ่งหมายของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน 3) เพื่อศึกษาแนวทางการเฝ้าระวังวัฒนธรรมธุรกิจเครือข่ายและขายตรงในภาคอีสาน ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจขายตรงในประเทศไทยเริ่มเข้ามามีบทบาท เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้วนี้เอง เนื่องจากธุรกิจขายตรงเป็นธุรกิจที่เปิดโอกาสให้กับคนทุกชนชั้น ทุกเพศทุกวัย ทุกสังคม การขายตรงในประเทศไทยจึงเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่มีสภาพปัญหาของวัฒนธรรมทางธุรกิจ และธุรกิจเครือข่ายขายตรงในภาคอีสาน ใน 7 ด้าน ผู้วิจัยสังเกตว่า สินค้าในระบบการตลาดหลายชั้นที่แท้จริง ต้องมีลักษณะดังนี้ 1) สินค้านั้นมีประโยชน์จริง ใช้แล้วหมดไป และต้องซื้อหามาใช้ใหม่ 2) สินค้าสามารถนำไปขายปลีกได้จริง และผู้ขายจะมีรายได้เป็นผลกำไรจากการขายปลีก 3) สินค้านั้นได้ผ่านขั้นตอนการนำเข้าและชำระภาษีอากรอย่างถูกต้องตามกฎหมาย 4) สินค้าประเภทเครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร หรือสินค้าบำรุงสุขภาพต้องผ่านการขึ้นทะเบียนและอนุญาตให้จำหน่ายได้จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) เรียบร้อยแล้ว 5) สินค้าต้องมีฉลากบรรยายสรรพคุณ และวิธีใช้อย่างถูกต้องตามกฎหมายของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) 6) สินค้าบางประเภทต้องมีใบอนุญาตโดยเฉพาะให้จัดจำหน่ายได้ เช่น สุรา ต้องมีใบอนุญาตจากกรมสรรพสามิต เป็นต้น 7) สินค้านั้นต้องมีการรับประกันหรือมีการรับประกันจากบริษัทผู้จัดจำหน่าย โดยมีเอกสารจากบริษัทเผยแพร่อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: วัฒนธรรมของการดำเนินการทางธุรกิจ ธุรกิจขายตรง เครือข่าย ภาคอีสาน

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ABSTRACT

This investigation, Network businesses: Maintenance of culture by network business procedures in Northeastern Thailand, is a qualitative research project. The area of study was Northeastern Thailand. The three aims of the investigation were to: 1) study the history of network business and direct sale in Northeastern Thailand; 2) to study the current conditions and problems with network business and direct sale in Northeastern Thailand; and 3) to study a method for maintaining network business culture and direct sale in Northeastern Thailand. The results show that Direct selling first emerged in Thailand 40 years ago. Due to the speed and ease of growth, the model was a success and now direct sale businesses are common in the Thailand because they create opportunities for all classes, genders and social groups. There are seven categories of problem with direct-selling businesses in Northeastern Thailand. This research explains that the following seven checks can help combat the seven problems: 1) Do the products have practical use and can they be re-stocked if sold-out? 2) Can the products be sold and will the seller make reasonable profit? 3) Have the products been imported and taxed according to the law? 4) Have any dietary supplements or health products been registered with the Department of Food and Drug Administration, Ministry of Public Health? 5) Are usage instructions clear and accurate according to the criteria of the Office of the Consumer Protection Board? 6) Do all products have the required licenses? 7) Are products guaranteed or warrantied by the company? Is there a returns policy?

Keywords: Business culture, direct-selling, network, Northeastern Thailand

1. INTRODUCTION

There are currently no fixed marketing regulations in Thailand but it is generally accepted that companies should not discredit competitors and their products. There are also no laws prohibiting pyramid schemes, as there are in the Western world. These often unsustainable business models involve promise of goods, funds or services for enrolment of others into the scheme and are considered illegal in many countries. (Srisang, S. 2004) Regardless, it is important for any business to create networks to progress and enjoy success. When networking causes start-up capital and business taxes to be low, the networks have many members. Multi-level marketing is a way for networks to generate extra income for their workforces

and creates more independence for the seller. This is also the origin of the concept of commission. (Pakdeesukanan, A. 2003). Most Thai businesses have adopted the popular Western business model of seller-to-buyer but these business relationships are often controlled at the top level. Network businesses have only been present in Thailand for a matter of decades. At first, one or two businesses were set up following Western models. Following their success, more Thai and international businesses followed suit and eventually hundreds and thousands of Thai businesses rapidly embraced the model so that this type of business is now the most popular in the country. (Singsangob, A. 2004). The origins of network businesses are with Tupperware (Thailand) and Avon Cosmetics, who took the lead as the first network businesses in the country. Due to their respective markets and clientele, the majority of workers and consumers attracted to the network businesses were female. In 1987, Amway (Thailand) was established, which has grown to be one of the largest companies in the country. One of the reasons for the success of Amway is its tiered distribution model, which generates sales “through the use of an elaborate pyramid-like distribution system in which independent distributors of Amway products receive a percentage of the merchandise they sell and also a percentage of the merchandise sold by recruited distributors”. (Harvard Business School of Leadership. 2011). However, this type of business has begun to experience problems in Thailand due to the exhaustion of the supply of potential investors and other associated issues. Given the problems arising from network businesses in Thailand, the research team were interested in designing this investigation to analyse the presence and effect of network businesses on the culture and everyday lifestyle of people in Northeastern Thailand. The three aims of the investigation were to 1) study the history of network business and direct sale in Northeastern Thailand; 2) to study the current conditions and problems with network business and direct sale in Northeastern Thailand; and 3) to study a method for maintaining network business culture and direct sale in Northeastern Thailand.

2. RESEARCH METHODOLOGY

For this investigation, the research team employed a qualitative research methodology. Data were gathered from both documentary analysis and field study from March 2011 to May 2012. The research area for this investigation was purposively selected from five provinces in Northeastern Thailand. These were Khon Kaen, Ubon Ratchathani, Kalasin, Mukdahan and Roi-Et. 10 companies were included in the investigation, which have been anonymized in this paper on ethical research grounds. The 10 companies repetitively selected according to three criteria: 1) the company was well known in the surrounding area, 2) the company was popular and 3) the company had a strong business plan and had a clear record of trade. The resident population came from the five designated provinces and the research sample was purposively selected from this population. A total of 150 participants were chosen as respondents for the research. The respondents were divided into three equal groups of 50 individuals. The first group was a group of key informants who provided information related to the methods of cultural organization in business networks in northeastern Thailand. The second group was a group of casual informants who provided information related to the sales on the ground and cultural organization in business networks in northeastern Thailand. The final group was a group of general informants who provided basic information related to the sales on the ground and cultural organization in business networks in northeastern Thailand, including satisfaction of the business product and business security.

Data was gathered for this investigation from documentary research and field study. Tools used for data collection were basic survey, participant observation, non-participant observation, interview and focus group discussion. The first step was a basic survey of the conditions culture for business networks in Northeastern Thailand. The researchers followed this with participant observation in the research area, whereby the researchers asked questions on points of confusion from the perspective of a consumer. Researchers then conducted non-participant observation by examining local business networks. Following initial observations, the researchers began a program of interviews with research respondents. Members from each group, key informants, casual informants and general informants, were invited to answer questions regarding the culture of business networks in northeastern Thailand. The results from the interviews were then taken to focus

group discussions in order to be summarized, verified and concluded upon before analysis. Results from document study and field investigation were categorized into groups according to the three aims of the research. Results were verified by methodological triangulation and if any data collection method was found to have produced inconsistent results, further data was collected. Results were then concluded using a tally system. The results are presented here as a descriptive analysis.

3.RESULTS

In order to understand the network business culture of northeastern Thailand, one must first look to the origins of network business in the United States of America. In 1886, David McConnell, a salesman from New York, created a popular ladies' perfume, allowing him to found the California Perfume Company. In 1939 McConnell change the name of his company to Avon and over the intervening decades had developed an advanced system of direct-sale. In 1949, McConnell introduced a demonstration scheme, which became known as Home Party. The Home Party scheme involved sales representatives visiting customers homes and demonstrating the products on offer in a familiar environment. This proved to be an extremely successful venture. In 1934, Carl F Rehnborg developed nutritional supplements for food and founded the Nutrilite brand. In 1949, Jay Van Andel and Richard DeVos began to distribute Nutrilite products using the Home Party system invented by McConnell. The success of the Nutrilite venture encouraged Andel and DeVos to found the Amway Corporation in 1959. From these beginnings, network business has developed and expanded and it is now an important model adopted by many companies in Southeast Asia.

Direct selling first emerged in Thailand 40 years ago and the first company to use the model was Thai Tupperware in 1978. The direct sales model involves the marketing of consumer products away from a fixed retail centre or shop. The success of Thai Tupperware encouraged Amway to conduct business in the country from 1987. Nowadays, direct sale businesses are common in the Thailand because they create opportunities for all classes, genders and social groups. For this reason, direct sale businesses in Thailand grew rapidly.

Direct sale is not an easy form of business. By contrast, it requires the hard work and dedication of all staff. The major strategies used by direct sales

representatives are presentation and demonstration. Many different companies sell many different products using a direct sales strategy in many different countries. However the most common types of products sold using this method are everyday household goods that have a limited use and require regular purchase. There are two types of direct sales, single and multi-level. A single-level direct selling model is where the salesperson receives commission for their own trade. A multilevel direct selling model is where the salesperson receives commission for their own trade as well as commission for the trade conducted by other salespeople they have recruited to the organization pyramid.

The problems with network business and direct selling in Northeastern Thailand

One development of the direct selling model in modern society is the internet or, specifically, e-commerce. The Internet has grown to be an integral part of everyday life and internet trading is one of the methods used by businesses to reach as large a market as possible, as quickly and as cost-effectively as possible. However, there is less consumer security through the internet; consumers may purchase sub-standard goods, damaged goods, or goods that do not match the advertising. Potentially hazardous and risky products are those claiming to offer scientific or nutritional benefit. Often the manufacturer is concerned with profits rather than consumer safety and there is no follow up to ensure correct use of the products. Equally, consumers do not use the products in the correct way, which can damage their health.

In Thailand, all businesses wishing to trade directly must obtain a trading license as well as an e-commerce license with the Office of the Consumer Protection Board of Thailand, according to royal bills passed in 2001 and 2002. The reason for the introduction of the bill was to ensure that the government and related institutions may contact or track down the businesses in the event of problems with consumers. Businesses may not obtain a license after trading and must have secured permission before they begin to trade on the Internet. Any business owners trading without a license are liable to receive a punishment of no more than one year imprisonment or a fine of 100,000 baht.

Interviews with respondents and subsequent focus-group discussions led the research team to conclude seven areas of product-based problems with direct-selling companies in Northeastern Thailand:

1. Products do not have a practical use, have limited shelf-life, or are no longer produced. This means that the goods either cannot be sold, must be sold quickly, or cannot be restocked once sold out.
2. There is not enough demand for products and profits are marginal.
3. Some products have been illegally imported into the country or have not been properly declared to the taxation authorities.
4. Health products have not been registered and approved by the relevant government institutions.
5. There are no instructions to accompany the products, or the instructions are unclear or in a foreign language.
6. Not all products have the necessary licensing and documentation required for resale.
7. The company does not provide a product warranty, there is no consumer protection (no returns policy) and the company does not have insurance.

Method for maintaining business culture in Northeastern Thailand

Occasionally, dishonest businesses will conceal themselves under the guise of an e-commerce trader or direct selling model in order to generate easy income from the salespeople down the chain. There are a number of ways to identify rogue traders. One such investors being asked to make a financial membership commitment without an exchange of goods or products. Another common sign of an untrustworthy pyramid scheme is the exchange of goods that are far cheaper than the value of the financial commitment. For example, a salesperson may pay 20,000 baht to join the scheme, yet receive goods to the sum of 1,500 baht for resale. Another common trick is to host internet sites at inflated fees. Suspicious should arise if people with standard jobs have an unrealistically high disposable income. It may be that these individuals are earning extra money illegally or through dishonest practices. Legal businesses that have pyramid schemes, direct selling and shared investment will have a license from the Office of the Consumer Protection Board of Thailand. In order to get this license, they will have had to present a business plan and all details of a proposed model. A further indication of illicit practices is the lack of a permanent business address. Legal businesses will have a fixed address and permanent, convenient mode of contact. Warnings of illegal

trading are a frequently changed address, closed website and unavailability for contact.

In order to protect against illicit business and cons, individuals should be wary of companies that offer substantial instant reward and those that pressurize prospective investors to pay. In addition, investors should scrutinize the company details and details of company owners for authenticity and trustworthiness. All business documents should also be checked and verified. If any business fails to produce all required documents, the relevant authorities must be notified.

Currently, direct-selling is a popular form of supplementary income among Thai people and opportunities appear regularly in society. For this reason, potential sales staff must take precautions to ensure the venture is economically sound before they commit to taking part and investing start-up capital. In response to the seven problems identified by research informants, the following seven checks will help assess the risks of becoming a part of the company.

1. Do the products have practical use and can they be re-stocked if sold-out?
2. Can the products be sold and will the seller make reasonable profit?
3. Have the products been imported and taxed according to the law?
4. Have any dietary supplements or health products been registered with the Department of Food and Drug Administration, Ministry of Public Health?
5. Are usage instructions clear and accurate according to the criteria of the Office of the Consumer Protection Board?
6. Do all products have the required licenses?
7. Are products guaranteed or warrantied by the company? Is there a returns policy?

4.DISCUSSION

Local businesses can learn much from the large direct-selling companies with a presence in Thailand, particularly regarding ways to safeguard employees and consumers. There are a number of areas in which a direct-selling ethos could benefit local business culture. Firstly, self-reliance is an important trait of direct-selling companies that could be positively adopted by local businesses. (Hewison, K. 2000) The success of direct-selling companies is built on the premise of working within one's means, using resources that are readily available and not going into too great a debt. (Brodie, S., Stanworth, J. and Wotruba, T.R. 2002) This policy is a sound foundation for all local start-ups because it limits the risk of the business. In

fact, the principle of self-sufficiency is well-known in Thailand due to its prominence at the heart of His Majesty King Bhumibol Adulyadej's vision and philosophy for the country. (Piboolsravut, P. 2004) The King has actively promoted the concept of self-sufficiency throughout his reign and the philosophy has driven social and economic government policies. The success of large direct-selling companies merely serves to reinforce the relevance of such an approach.

With the emphasis on self-sufficiency, it is important that local businessmen and businesswomen realize their own importance to the economic project. For this reason, they must monitor and safeguard their health. (Andersson, P. 2008) Local medical culture can be of great benefit here. Thailand is renowned for the strength of its traditional medicine, including massage and herbal treatments, as well as the health benefits of its freshly produced cuisine. (Brun, V., Schumacher, T. and Bjørnland, T. 1994). Local business owners must take advantage of this aspect of society to ensure they remain in good health and able to work at their full capacity.

Self-sufficiency must not be treated as a call to remain isolated and in direct competition with other local businesses. It is important to take the lead of large direct-selling companies and form networks of similar businesses to exchange knowledge, reflect upon experiences and pool resources. Business networks have been proven to dramatically increase the knowledge and capacity of local enterprises, particularly with regard to marketing and funding. (Brüderl, J. and Preisdörfer, P. 1998). An extension of these networks is communal management of local resources to ensure that no one party or company has monopoly. This will safeguard the right of all community members to a fair opportunity. Moreover, maintenance and utilization of local traditional culture, as well as technological developments that enhance that local culture, as vital to ensuring economic growth and maximization of business output.

The nature of direct-selling business is similar to the nature of culture itself in that both originate at a single point and are dispersed across a wider area. This is a view of culture originally espoused by German anthropologist Leo Frobenius at the turn of the twentieth century. (Sylvain, R. 1996). The premise was adopted by other well-known ethnologists, notably Fritz Graebner and Wilhelm Schmidt, and became referred to as the *Kulturkreis*. (Kluckhohn, C. 1936) However, if this link between culture and business networking is to be made, it must be noted that Frobenius identified multiple origins of culture, rather than a unilineal evolution.

There were, according to proponents of Kulturkreis, a number of different cultural origins that grew and interacted over time. To transpose this theory onto the business networks of Thailand would be to argue that each direct-selling business grows from its own origin and then influences (or is influenced by) other business when they come into contact. Consequently, then, the aim of society must be to seek harmony of these different cultures in the form of a network that can benefit everybody. However, such a conclusion in today's ever closer and ever more modernized world seems neglectful. There is now such a wealth of information and communication available to sellers, consumers and business owners that direct-selling cultures from business to business are less easily distinguishable. Over the course of this investigation, it became increasingly apparent to the researchers that methods for integrating direct-selling into local culture (and vice versa) are integral to establishing a successful direct-selling environment.

The World Federation of Direct Selling Associations and its regional branches are non-governmental organisations in place to support and maintain the ethics of direct-selling companies worldwide. (Peterson, R.A. and Wotruba, T.R. 1996). However, the support they provide is, understandably, one dimensional from the perspective of the sellers. There are no safeguards or supports in place for community culture in Northeastern Thailand that actively work towards integrating local customs into the business culture. Given the popularity of direct-selling as a supplementary occupation in Thailand, the government should play a greater role in the standardization of direct-selling companies. This should extend to the safeguarding and maximisation of local culture to ensure that both the businesses and the communities benefit. Further research is required to assess the quality of goods currently sold by direct-selling companies in Thailand, methods of quality assurance and strategies for government intervention.

REFERENCES

- Andersson, P. 2008. Happiness and health: Well-being among the self-employed. *The Journal of Socio-Economics*, 37(1): 213-236.
- Brodie, S., Stanworth, J. and Wotruba, T.R. 2002. Direct sales franchises in the UK: A self-employment grey area. *International Small Business Journal*. 20(1): 53-76.
- Brüderl, J. and Preisendörfer, P. 1998. Network support and the success of newly founded business. *Small business economics*, 10(3):213-225.
- Brun, V., Schumacher, T. and Bjørnland, T. 1994. *Traditional herbal medicine in Northern Thailand*. Bangkok: White Lotus.
- Hewison, K. 2000. Resisting globalization: a study of localism in Thailand. *The Pacific Review*, 13(2):279-296.
- Kluckhohn, C. 1936. Some reflections on the method and theory of the Kulturkreislehre. *American Anthropologist*, 38(2): 157-196.
- Pakdeesukanan, A. 2003. *Factors affecting the principles and decision-making of the sales system of Mistine*. Bangkok: Srinakharinwirot University.
- Peterson, R.A. and Wotruba, T.R. 1996. What is direct selling? - Definition, perspectives, and research agenda. *Journal of Personal Selling & Sales Management*, 16(4): 1-16.
- Piboolsravut, P. 2004. Sufficiency economy. *ASEAN Economic Bulletin*, 21(1): 127-134.
- Singsangob, A. 2004. *Consumer rights vs. business networks*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.
- Srisang, S. 2004. *Implementation, comparison and adaptation of fines for law breakers*. Bangkok: Office of the Council for Food and Medicine.
- Sylvain, R. 1996. Leo Frobenius: From "Kulturkreis" to "Kulturmorphologie". *Anthropos*: 483-494.

กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

A PROCESS OF INNER PHYSICAL ADJUSTMENT ON INTEGRATIVE BUDDHIST PSYCHOLOGY FOR EFFECTIVENESS OF MEDITATION PRACTICE

ปิยวัฒน์ คงทรัพย์*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ และเพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมผลการศึกษา สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม ก่อนการปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน กลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะติดตามแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่หลังการปฏิบัติธรรม และระยะติดตาม พบว่าด้านวิริยอินทรีย์ ด้านสมาธิอินทรีย์ ด้านปัญญาอินทรีย์ รวม ทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยมีการประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการผสมผสานเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 เชื่อมโยงกับโพชฌงค์ 7 กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตก โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม คือ กลุ่มฝึกอบรมปฏิบัติธรรมการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตก เข้าด้วยกัน มีการส่งอารมณ์ สอບอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้การปรึกษา ส่งผลให้กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมมีผลการปฏิบัติที่ดีมากขึ้น

คำสำคัญ : กระบวนการปรับอินทรีย์, พุทธจิตวิทยา, ประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม.

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ABSTRACT

Research The organic adjustment process based on Buddhist psychology, the integrated approach to the effectiveness in practice. purpose To investigate the state of meditation and the way to adjust organic Buddhism. To assess the organic adjustment process according to the Buddhist psychology of integration. And to present an organic adjustment process based on the Buddhist psychology of integrating on the effectiveness of the practice.

The results of the study on the state of meditation and the guidelines for organic adjustment in Buddhism. Between practice and control groups Before the practice not different Pre-practice group practice Tracking distance was statistically significantly different But after meditation and follow up. It was found on the Vijayana branch. Meditation There were 5 statistically significant differences among the five groups. The evaluation of the organic adjustment process according to the Buddhist psychology of integration, the integration of knowledge linkages, the training of Buddhist moral practice, integrated psychology. Under the form of attainment 4, or practice meditation cravings. And organic adjustment. 5, 5 physical education with Western psychological theory. Through the group process is the Dharma Training Group, Organic Adjustment according to Buddhist Integrated Psychology. Theories of Western Psychology, Emotional Sentiment, and the Virtues of Wisdom give counsel. As a result, the process of organic adjustment in the Buddhist way of integrating psychology into the effectiveness of Dharma practice has resulted in better practice.

Keywords : Process of Inner Physical Adjustment, Buddhist Psychology, Effectiveness of Meditation Practice.

1. บทนำ

อินทรีย์ หมายความว่า ความเป็นใหญ่ สภาพที่เป็นใหญ่ในกิจของตน ธรรมที่เป็นเจ้าการในการทำหน้าที่อย่างหนึ่ง ๆ เช่น ตาเป็นใหญ่ในการดู หรือเป็นเจ้าการในการเห็น หูเป็นใหญ่ในการได้ยิน วิริยะเป็นใหญ่ในการกำจัดความเกียจคร้าน เป็นต้น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่องอินทรีย์มีหลายหมวดธรรม เช่น อินทรีย์ 5 ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน โดยเป็นเจ้าการในการทำหน้าที่และเป็นหัวหน้านำสัมปยุตตธรรมในการครอบงำกำจัดธรรมที่เป็นปฏิปักษ์มี 5 อย่าง ได้แก่ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา การเรียกชื่อว่า อินทรีย์เพราะเป็นเจ้าการในครอบงำธรรมซึ่งธรรมที่ตรงกันข้ามแต่ละอย่าง คือความไร้ศรัทธา ความเกียจคร้าน ความประมาท ความ

ฟุ้งซ่าน และความหลงมกมายตามลำดับ หลักคำสอนเรื่องอายตนะภายใน 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ บางทีเรียกว่าอินทรีย์ 6 เพราะเป็นใหญ่ในหน้าที่ของตนแต่ละอย่าง เช่น ตา เป็นใหญ่ในการดู เป็นต้น (ที.ปา.(ไทย) 11/304/255) หลักคำสอนเรื่องการสำรวมอินทรีย์ (อินทรีย์สังวร) คือการสำรวมอินทรีย์ 6 คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ หลักคำสอนเรื่องอปัณณกปฏิบัติ กล่าวถึงเรื่องอินทรีย์สังวรไว้ คือการระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 ในองค์แห่งภิกษุใหม่ 5 กล่าวถึงอินทรีย์สังวร คือมีสติระวังรักษาใจ ไม่ให้กิเลสเกิดความยินดียินร้ายเข้าครอบงำ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทรีย์ทั้ง 6 มีเห็นรูปด้วยตา เป็นต้น (อง.ปญจก.(ไทย) 22/114/156) ในปาริสุทธิสีล 4 กล่าวถึงการสำรวมอินทรีย์ว่าเป็นศีลอย่างหนึ่ง เป็นการสำรวมอินทรีย์ ไม่ให้เกิดความยินดี ยินร้าย

เรื่องอินทรีย์ นอกจากจะปรากฏในหลักธรรมต่าง ๆ แล้ว ยังปรากฏในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติสมถกัมมัฏฐาน ดังจะเห็นได้จากเรื่องอัปนาโกศล ซึ่งกล่าวถึงการทำอินทรีย์ให้ถึงความเสมอกัน (อินทรียสมตตปฏิปาหนโต) โดยใจความก็คือ การปรับอินทรีย์ 5 ให้เสมอกัน แบ่งออกเป็น 2 คู่คือ ศรัทธากับปัญญาต้องเสมอกัน เพราะถ้าบุคคลมีศรัทธามาก แต่ปัญญาน้อย ย่อมเสื่อมใสอย่างเชื่อง ๆ คือไม่เสื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น เสื่อมใสในสิ่งที่ไม่ใช่เรื่อง ถ้ามีปัญญามาก แต่มีศรัทธาน้อย ย่อมแหวกแนวไปสู่ฝ่ายเกราอ้าวอด ใคร ๆ ก็แก้ไขไม่ได้ สมารถต้องเสมอกับวิริยะ เพราะถ้าหากมีสมาธิมาก แต่วิริยะน้อย ย่อมเกียจคร้าน ถ้ามีวิริยะมาก แต่มีสมาธิ น้อยก็จะมีสมาธิฟุ้งซ่าน ส่วนสติยังมีมากยิ่งดี (สมเด็จพระพุทธาจารย์, 2546)

การปรับตัวในทางจิตวิทยา หมายถึง ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีลดสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ที่เกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมคาดหวัง รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เผชิญอยู่ ความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข (เดมศักดิ์ คทวณิช, 2548) จากความหมายดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การปรับตัวมีลักษณะสำคัญคือเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งการปรับตัวลักษณะเช่นนี้ เป็นการปรับพฤติกรรมที่จะแสดงกับบุคคลและสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เหมาะสม ส่วนอีกลักษณะหนึ่งเป็นการปรับตัวด้านจิตใจ ดังนั้น บุคคลจะปรับตัวเมื่อภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง จุดมุ่งหมายของการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องหรือเข้ากับสถานการณ์ในขณะนั้น ๆ เป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทำให้มองเห็นว่าการปรับตัวนั้นเกิดจากการที่บุคคลมีความต้องการใดขั้นแล้วมีอุปสรรคมาขัดขวางที่จะทำให้บุคคลนั้นไม่สามารถบรรลุเป้าหมายหรือบรรลุเป้าหมายช้ากว่ากำหนด ในสถานการณ์ที่บุคคลประสบเช่นนี้จะทำให้เกิดภาวะทางอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ความขัดแย้งในใจ ความคับข้องใจ ความกดดัน ความตึงเครียด สภาวะทางอารมณ์ดังกล่าว ถ้าไม่สามารถปรับให้ลดลงหรือหมดไปได้อย่างเหมาะสม ทำให้บุคคลนั้นเกิดปัญหาสุขภาพจิตติดตัวมาได้

ดังนั้น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเผชิญปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากตัวบุคคลนั้นเองหรือเป็นปัญหาที่เกิดจากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปบุคคลนั้นก็จะพยายามปรับตัวสภาพ

ที่เป็นปัญหาที่เขากำลังเผชิญนั้นเพื่อให้สภาวะของความกดดัน ความเครียดความวุ่น วุ่นวายใจ หรือความกังวลใจค่อย ๆ คลี่คลายลง จนกระทั่งหมดไป หากไม่สามารถจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้หมดสิ้นไปได้ความกังวลใจก็ยังคงมีอยู่ต่อไปและอาจจะมีผลกระทบให้บุคคลนั้นต้องสูญเสียความสมดุลในตนเอง เกิดความเคร่งเครียดวิตกกังวล สับสน ว้าวุ่นใจ และความคับข้องใจ ทำให้ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต การที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเองจนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขปราศจากความคับข้องใจเมื่อเกิดความขัดแย้งความคับข้องใจและอุปสรรคต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่คนจะต้องเรียนรู้วิธีการปรับตัวหลาย ๆ แบบ ต่อสู้ปัญหาอย่างมีสติและมีวิธีการที่จะจัดการกับความเครียดทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องนอกจากจะรู้วิธีการสร้างความพอใจให้กับตนแล้วจะต้องรู้วิธีการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นด้วยต้องสามารถผสมผสานความต้องการของตนกับความต้องการที่สังคมเรียกร้องการยอมรับกฎเกณฑ์ ค่านิยมของกลุ่มเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ที่จะต้องแสดงออกอย่างถูกต้องจึงต้องพยายามสอนให้รู้จักคิดพิจารณาหาเหตุผลในบรรทัดฐานและค่านิยมที่สังคมเรียกร้อง

เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับเรื่องการปรับอินทรีย์ทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน ตรงประเด็นที่ว่า เมื่อบุคคลอยู่ภายใต้สถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง บุคคลก็จะปรับตัวเพื่อเรียนรู้ต่อสิ่งนั้น ๆ ถ้ามีการเรียนรู้เหมาะสม บุคคลก็มีความพอใจ มีความสุขกับสถานการณ์นั้น ๆ ถ้าไม่สามารถปรับตัว หรือปรับตัวได้ไม่เหมาะสม มนุษย์ก็จะมีทุกข์ เกิดความไม่พอใจขึ้น จากความสำคัญดังกล่าวมา ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธศาสนาและจิตวิทยาเพื่อสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการปรับอินทรีย์พุทธจิตวิทยาบูรณาการเพื่อประเมินผลการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ
- 2.3 เพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

3. ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยมีการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ ศึกษากระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธศาสนาและทฤษฎีทางจิตวิทยาสังเคราะห์และพัฒนารูปแบบการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ประเมินผลการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการ

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมรัตนคีรี วัดสิงห์วงศ์ ตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 40 รูป โดยแบ่งเป็นกลุ่มผู้ที่เข้ารับการฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน และกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ผู้ปฏิบัติธรรม ณ สำนักปฏิบัติธรรมรัตนคีรี วัดสิงห์วงศ์ ตำบลหนองไทร อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

3.4 ขอบเขตด้านเวลา ตั้งแต่ พฤษภาคม 2558 – ตุลาคม 2559

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยจะดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากเอกสาร สอบถามและสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมจำนวน 40 รูป/คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน และกลุ่มฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการโดยการสัมภาษณ์ พระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติธรรม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สนใจเข้าร่วมโครงการฝึกอบรมจำนวน 40 รูป/คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มควบคุม 20 รูป/คน และกลุ่มฝึกปฏิบัติ 20 รูป/คน และกลุ่มพระวิปัสสนาจารย์ จำนวน 5 รูป

5. ผลการวิจัย

5.1 สสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากผลการวิเคราะห์ผลสำรวจสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมก่อนการปฏิบัติ พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาจำแนกเป็นค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม ก่อนการปฏิบัติ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งตรงกับผลการวิจัย

ในขณะเดียวกัน เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม หลังการปฏิบัติ พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุม หลัง การปฏิบัติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เมื่อเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนาระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมระยะติดตาม 1 เดือน พบว่า สภาพการ

ปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ระหว่างกลุ่มฝึกปฏิบัติและกลุ่มควบคุมระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

และสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มฝึกปฏิบัติระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่หลังการปฏิบัติธรรมและระยะติดตาม พบว่าด้านวิริยอินทรีย์ ด้านสมาธิอินทรีย์ ด้านปัญญาอินทรีย์ และรวม ทั้ง 5 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

เปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา ของกลุ่มควบคุมระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะติดตามผล 1 เดือน พบว่า สภาพการปฏิบัติธรรมและแนวทางการปรับอินทรีย์ตามหลัก พระพุทธศาสนา ของกลุ่มควบคุมระยะก่อนฝึกปฏิบัติ ระยะหลังฝึกปฏิบัติและระยะ ติดตามผล 1 เดือน ไม่แตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ผลการประเมินกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ พบว่าหลักธรรม หลักการ หลักวิชาและวิธีการปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักพุทธธรรมที่เป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ เป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค ได้แก่ โพธิปักขิยธรรม มี 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อธิบาธ 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมืองค์ 8 ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษา หมายเอาเฉพาะ หลัก สติปัฏฐาน 4 อินทรีย์ 5 โพชฌงค์ 7 ควบคู่กับหลักทฤษฎีทางจิตวิทยาตะวันตกประกอบด้วย ทฤษฎีการรู้สึก การรับรู้ การเรียนรู้ การปรับพฤติกรรม การปรับตัวและงานวิจัยรวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการโดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมผสมผสานเชื่อมโยงองค์ความรู้จากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 โพชฌงค์ 7 การสอบอารมณ์ และให้บริการปรึกษาที่สอดคล้องผสมผสานกับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกดังกล่าว ที่มีต่อประสิทธิภาพในการการปฏิบัติธรรม โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม คือ กลุ่มฝึกอบรมปฏิบัติธรรม มีการส่งอารมณ์ สอบอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้บริการการศึกษา อย่างสอดคล้องเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) พระวิปัสสนาจารย์ 8 รูป เพื่อรับรองกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิภาพต่อการปฏิบัติธรรม สรุปได้ ดังนี้ 1) สัทอินทรีย์ มีศรัทธาแรงกล้า 2) วิริยอินทรีย์ มีความเพียรพัฒนาจิต 3) สตินทรีย์ ระลึกภูมิจิต 4) สมาธิอินทรีย์ มีจิตหนักแน่นมั่นคง 5) ปัญญาอินทรีย์ มีปัญญารู้แจ้ง

การอภิปรายผลการวิจัยจากกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการจากการทดสอบกับผู้เข้าฝึกอบรมปฏิบัติธรรมตามพุทธจิตวิทยาบูรณาการจำนวน 40 รูป โดย

แบ่งเป็นกลุ่มควบคุมจำนวน 20 รูป/คน กลุ่มฝึกปฏิบัติ จำนวน 20 รูป/คน จากการฝึกอบรมการปฏิบัติธรรมตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการ ภายใต้รูปแบบเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน และการปรับอินทรีย์ 5 โพชฌงค์ 7 กับทฤษฎีจิตวิทยาตะวันตกเข้าด้วยกัน มีการส่งอารมณ์ สอบอารมณ์ และมีพระวิปัสสนาจารย์ให้การปรึกษา อย่างสอดคล้องเป็นระบบอย่างมีประสิทธิภาพ และจากการศึกษาภาคสนามโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญ กล่าวคือพระวิปัสสนาจารย์ 5 รูป และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อรับรองกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลต่อการปฏิบัติธรรม รวมทั้งติดตามประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมหลังจากเสร็จสิ้นโครงการแล้ว 1 เดือน ผู้วิจัยวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วสามารถสรุปนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมคือ

1) มีศรัทธาแรงกล้า มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ ควบคุมจิตให้เป็นปกติสุขได้ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อในสิ่งที่เป็ณกุศลและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้แก่ สัทอินทรีย์ ศรัทธากับปัญญา ให้สมดุลกัน

2) มีความเพียรพัฒนาจิต การมีความเพียรในการอบรมจิต ละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม คือ ความบากบั่น ความเพียรเพื่อที่จะละความชั่ว ประพฤติความดี ความพยายามทำกิจไม่ทอดทิ้ง ได้แก่ วิริยอินทรีย์ วิริยะ กับสมาธิ สมดุลกัน

3) ระลึกรู้สภาวะธรรม การระลึกรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการทำและจำคำที่พูดแล้ว แม้นานได้ ได้แก่ สตินทรีย์ มีสติกำกับในทุกอินทรีย์และทุกิริยาบถในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

4) มีจิตหนักแน่นมั่นคง การมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว จดจ่อในอิริยาบถใหญ่และย่อย คือ จิตตั้งมั่น เอาใจฝึกฝัในสิ่งนั้น ๆ ไม่วางธุระ ความคิดฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้อารมณ์ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ความมีจิตจดจ่ออุทิศตัวอุทิศใจต่อสิ่งนั้น ได้แก่ สมาธิอินทรีย์ สมาธิ กับวิริยะ สมดุลกัน

5) มีปัญญารู้แจ้ง มีความรู้แจ้งแทงตลอด หยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง คือ ความรู้เข้าใจชัดเจน อันเป็นผลจากสอบอารมณ์และปรับอินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มีปัญญา กับ ศรัทธา สมดุลกัน ได้แก่ ความรู้ทั่ว ปรึกษาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการ ทำให้ลุล่วงพ้นปัญหา ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง

ทั้งนี้ อินทรีย์ 5 ทำหน้าที่เป็นฐานเป็นใหญ่เป็นกำลังด้านความเชื่อ ด้านความเพียร การระลึกรู้ ความตั้งมั่นแห่งจิตและการเห็นแจ้ง กล่าวคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกันโดยความเป็นเหตุผลของกันและกัน ศรัทธา เป็นเหตุให้เกิดวิริยะ วิริยะก่อให้เกิดสติ สติที่ต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญาเป็นเหตุให้เกิดศรัทธา ซึ่งหมายถึง สัทอินทรีย์ สัทธาพละ เรียกว่า สัทอินทรีย์ อินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยอินทรีย์ วิริยพละ

เรียกว่า วิริยอินทรีย์ อินทรีย์ คือ วิริยะ สตินทรีย์ สติพละ เรียกว่า สตินทรีย์ อินทรีย์ คือ สติ สมาธิินทรีย์ สมาธิพละ เรียกว่า สมาธิินทรีย์ อินทรีย์ คือ สมาธิ และปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ เรียกว่า ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ คือ ปัญญา

โดยกระบวนการปรับอินทรีย์ กล่าวคือการปรับศรัทธากับปัญญา ปรับสมาธิกับวิริยะ ให้สมดุลกันระหว่าง ศรัทธากับปัญญา และความสมดุลแห่งสมาธิกับวิริยะ เป็นพิเศษ โดยสามารถปรับตัวหรือปรับพฤติกรรม การรับอารมณ์ที่ผ่านเข้ามาทางอายตนะใด อายตนะหนึ่ง ไม่ให้เกิดความยินดี ชอบใจ โดยการใช้สติกำกับดูแล รู้เท่าทันกระบวนการรับรู้อารมณ์อย่างเหมาะสม ในขณะที่เดินจงกรมหรือนั่งวิปัสสนา ถ้าหากรู้สึกท้อใจไม่ผ่อนคลาย เช่น มักจะเผลอเผลอ เกิดการท้อถอยใจ ไม่สงบ สมาธิหย่อน จิตใจฟุ้งซ่าน ใจคอเหี่ยวแห้ง รู้สึกโง่งงหรือจิตใจยึดมั่นในตัวเอง และไม่สามารถจะพิจารณากำหนดให้อารมณ์เหล่านั้นหายไปได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ตามกระบวนการสอบอารมณ์หรือการให้บริการปรึกษาของพระวิปัสสนาจารย์ ด้วยการปรับอินทรีย์ 5 อันเป็นเครื่องชี้วัด ให้สม่ำเสมอ กัน เปลี่ยนพฤติกรรมและปรับตัวสู่ลักษณะหน้าที่และอาการที่ปรากฏขององค์ธรรมโพชฌงค์ 7 โดยสังเคราะห์เข้าไปในธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี (พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, 2556)วิธีการวิจัย เป็นการศึกษาด้านเอกสารและด้านภาคสนาม โดยศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องอินทรีย์ 5 และญาณ 16 ภายใต้รูปแบบการเจริญสติ ปฏิฐาน 4 หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วนำมาสร้างเป็นแบบประเมินอินทรีย์ 5 ก่อนและหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วยนิสิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่สมัครเข้าปฏิบัติในโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2555 ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน – 14 ธันวาคม จำนวน 200 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินอินทรีย์ 5 ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาด้านเอกสาร

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอินทรีย์ 5 คือความเป็นใหญ่ในอำนาจหรือหน้าที่ของตน และมีความสำคัญ 5 ประการ คือ (1) สัทินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการเชื่อมั่นเลื่อมใส (2) วิริยอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในความเพียรที่ไม่ย่อท้อ (3) สตินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการยังจิตให้รู้เท่าทัน (4) สมาธิินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น (5) ปัญญินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการหยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง และอินทรีย์ทั้ง 5 เป็นหลักสำหรับปฏิบัติธรรม และเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้วัดความก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และแนวคิดเรื่องญาณ 16 คือผลของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีการปรับอินทรีย์ทั้ง 5 ให้สมดุลกัน ญาณ 16 ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ มีนามรูปปัจจุเจกญาณ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างญาณ 16 กับอินทรีย์ 5 คือเมื่อสัทธากับปัญญา วิริยะกับสมาธิและสติของผู้ปฏิบัติที่เป็นวิปัสสนายานิกะ หรือผู้ที่เป็นสมถยานิกะเสมอกัน ย่อมเกิดปัญญาที่เรียกว่าญาณ 16 และสอดคล้องกับ ชุตติพงศ์ ไตรโลกา กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างอินทรีย์กับพละ สรุปได้ว่า อินทรีย์ แปลว่า สภาพที่เป็นใหญ่ในกิจของตน ทำหน้าที่กำจัดกวาดล้างอกุศลธรรม ซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้าม ได้แก่ ความไม่เชื่อ ความเกียจคร้าน

ความหลงลืมสติ ความฟุ้งซ่านของจิต ความหลงผิด สัทธาที่เป็นใหญ่ในการเชื่อเรียกว่า สัทธินทรีย์ วิริยะเป็นใหญ่ในการบากบั่น เรียกว่า วิริยินทรีย์ สติเป็นใหญ่ในการระลึก เรียกว่า สตินทรีย์ สมาธิเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น เรียกว่า สมาธินทรีย์ ปัญญาเป็นใหญ่ในการพิจารณาเพื่อให้รู้ เรียกว่า ปัญญินทรีย์อินทรีย์ทั้ง 5 นี้ หากพัฒนาแก้กล้ายิ่งขึ้นไปอีก ก็จะเปลี่ยนเป็นพลังกล้าแข็งมั่นคง เรียกว่า พละ 5 ซึ่งถือว่าเป็นหัวข้อธรรมอันหนึ่งอันเดียวกัน มีจำนวนเท่ากัน แต่เรียกชื่อหมวดธรรมแตกต่างกัน สาเหตุที่เรียกว่าอินทรีย์ เพราะมีสถานะเป็นใหญ่ เชื่อว่าพละเพราะมีสภาพไม่หวั่นไหว และที่เรียกต่างกันนั้น ก็เพราะธรรมเหล่านี้มีหน้าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าใช้ธรรม 5 อย่างนี้เป็นใหญ่เหนืออกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ ก็เรียกชื่อว่าอินทรีย์ ถ้าใช้เป็นเครื่องต่อต้านอกุศลธรรมที่เป็นปรปักษ์ เปรียบเสมือนป้อมปราการที่แข็งแกร่งและมั่นคงไม่หวั่นไหวยามกิเลสเกิดขึ้นในจิตใจ ก็เรียกว่า พละ ทั้งนี้ อินทรีย์ที่สามารถปราบปรามอกุศลธรรมได้นั้น ต้องพัฒนาจนมีกำลัง เช่น จากปัญญินทรีย์ พัฒนามาเป็นปัญญาพละ จึงจะทำหน้าที่ปราบกิเลสได้ (ชุดิพงศ์ ไตรโลกา, 2554)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ นางสาวณัฐฐจิตต์ เล่าห์วีระ (ณัฐฐจิตต์ เล่าห์วีระ, 2556) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลในพระไตรปิฎกและ หนังสือที่เกี่ยวกับศาสนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ตลอดจนงานเขียนต่างๆ เรียบเรียงบรรยายตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำมาศึกษาและอธิบายเพื่อให้ได้เนื้อหาสอดคล้องตามลำดับของงานวิจัย ผลการวิจัยพบว่า “อินทรีย์ภาวนาสูต” เป็นพระสูตรที่พระพุทธเจ้า ตรัสถึงวิธีการเจริญอินทรีย์ มีเนื้อหากล่าวถึงอินทรีย์ คือ ก) อินทรีย์ในอินทรีย์ภาวนาสูตคือศึกษาอารมณ์ที่มากกระทบทางอายตนะ 6 ข) อินทรีย์ 5 คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา โดยมีความศรัทธาเป็นต้นความเพียรและองค์ธรรมอื่นๆ เป็นธรรมที่สนับสนุนกันและกัน เพื่อให้การปฏิบัติธรรมบรรลุเป้าหมาย คือความพ้นทุกข์ ค) การพัฒนาอินทรีย์มี 4 ขั้น คือ (1) สติสังวรเอาสติระมัดระวังอินทรีย์ 6 มิให้กิเลสได้ช่องไหลเข้าครอบงำจิตใจ (2) ญาณสังวรเอาความรู้ทางการพิจารณาอารมณ์ และความรู้สึกที่เกิดขึ้นให้รู้เท่าทัน (3) ขันติสังวรเอาความอดทนเข้าห่มความรู้สึกที่เกิดจากอินทรีย์ 6 นั้นจนดับไปเอง (4) วิริยสังวร เอาความเพียรเปลี่ยนแปลงความรู้สึกไปตามความต้องการของตนโดยทานองหนามยอกเอาหนามบ่ง ง) พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีอบรมอินทรีย์ที่ยังอ่อนอยู่ให้กล้าแข็งขึ้น มี 5 ประการ คือ (1) ได้มิตติ (2) เป็นคนมีศีล (3) ได้ฟังกถาวัตถุ เป็นเครื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่ง (4) ปราศจากความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อให้กุศลธรรมเกิด (5) เป็นผู้มีปัญญา จ) การฝึกอินทรีย์นี้ เปรียบเหมือนรถที่เทียมด้วยม้า มี 2 คู่ คือ ทางซ้าย 2 ตัว ทางขวา 2 ตัว รวมเป็น 4 ตัว ต้องมีกำลังสมบูรณ์ทั้งหมด จึงทำให้การลาภรณ์นั้น เป็นไปได้โดยสะดวก ส่วนคนขับคือสตินั้น คอยบังคับม้าให้ไปสู่จุดหมายอย่างปลอดภัย สมกับชินรสบุตรพระบรมศาสดาที่นำมาเป็นกรณีศึกษามีพระนันทเถระเป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานตามตัวชี้วัดที่ได้และเพื่อตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามอารมณ์ที่สร้างขึ้นโดยการหาความเที่ยงตรง จำแนกรายข้อและความเชื่อมั่นโดยมี

รูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างและพัฒนาแบบสอบถามวัดวิปัสสนากัมมัฏฐานสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบและตัวชี้วัดสำหรับการสอบอารมณ์ คือ ด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการกำหนดรู้ทันอาการความเคลื่อนไหวทางกายและการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทางกายและธาตุทั้งสี่ มี 15 ตัวชี้วัด ด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมี 9 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการเสวยอารมณ์ตามความรู้สึก ด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 12 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการของจิต ด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน มี 10 ตัวชี้วัดเป็นการกำหนดรู้ทันอาการสภาวะที่เกิดภายในจิต การหาค่าดัชนีความสอดคล้องจากผู้เชี่ยวชาญ 17 ท่าน พบว่าทุกข้อมีค่าสูงกว่า 0.20 แสดงว่ามีความสอดคล้อง การวิเคราะห์จำแนกรายข้อด้วยวิธีหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหพันธ์ 0.20 ขึ้นไปทุกข้อจึงนำไปใช้ได้ค่าความเชื่อมั่นมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทั้งฉบับและรายด้านทั้งกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สูงกว่า 0.95 แสดงว่าทุกข้อทุกด้านและทั้งฉบับสามารถจำแนกกลุ่มได้ตามลักษณะที่ต้องการวัด

จากการทดสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่โดยทดสอบก่อนและหลังการปฏิบัติจากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นจำนวน 30 รูป/คน ด้านกายนุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.77 ด้านเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.04 ด้านจิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.93 และด้านธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.93 โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 1.93 เมื่อนำผลการทดสอบมาเปรียบเทียบกับก่อนปฏิบัติและหลังปฏิบัติพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทั้งภาพรวมและรายด้าน

หลักสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าเป็นหนทางเดียวที่ทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้มนุษย์สามารถมีตนเป็นที่พึ่ง และสามารถพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงสุดได้ เรียกว่า การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าหรือบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ และการปฏิบัติสติปัฏฐานเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้พระสัทธรรมยั่งยืน มหาสติปัฏฐานสูตรได้อธิบายหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นการปฏิบัติกรรมฐานอย่างชัดเจน ละเอียดและสมบูรณ์มีสาระสำคัญ คือ การใช้สติกำกับดูแลกาย (กายนุปัสสนา) ความรู้สึกสุขทุกข์ (เวทนานุปัสสนา) ภาวนาจิตที่เป็นไปต่างๆ (จิตตานุปัสสนา) และความนึกคิดไตร่ตรองปรุงแต่งของจิต (ธัมมานุปัสสนา) เรียกว่า วิปัสสนากรรมฐาน

การเจริญสติปัฏฐาน สามารถทำได้ด้วยการปฏิบัติแบบเข้มข้นตามขั้นตอนในสถานที่และเวลาอันจำกัด และด้วยการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน โดยมีสติเฝ้าสังเกตดูสภาวะต่างๆ ของร่างกายและจิตใจของตนอย่างต่อเนื่อง และเป็นธรรมชาติแม้ว่าการนำหลักสติปัฏฐานมาประยุกต์เข้ากับกิจกรรมปกติในชีวิตประจำวัน จะต้องใช้ความพยายามมากกว่าด้วยการประคองสติมากกว่า และใช้เวลายาวนานกว่าการปฏิบัติแบบเข้มข้นแต่สามารถถึงจุดหมายเดียวกันได้ และการปฏิบัติแบบเข้มข้นจะช่วยให้เกิดผลได้รวดเร็วและชัดเจนขึ้น การปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ปรากฏผลเป็นประโยชน์แก่มนุษย์จนถึงปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่รู้ได้เฉพาะตนและให้ผลได้ไม่จำกัดกาล (พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ, 2551)

5.2 จากผลการวิจัยจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีเชิงคุณภาพเพื่อนำเสนอกระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม ได้แก่

1) มีศรัทธาแรงกล้า มีศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำแนะนำของพระวิปัสสนาจารย์ ควบคุมจิตให้เป็นปกติสุขได้ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล เชื่อในสิ่งที่เป็นกุศลและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ได้แก่ สัทธินทรีย์ ศรัทธา กับปัญญา ให้สมดุลกัน

2) มีความเพียรพัฒนาจิต การมีความเพียรในการอบรมจิต ละอกุศลธรรม เข้าถึงกุศลธรรม คือ ความบากบั่น ความเพียรเพื่อที่จะละความชั่ว ประพฤติความดี ความพยายามทำกิจไม่ทอดทิ้ง ได้แก่ วิริยอินทรีย์ วิริยะ กับสมาธิ สมดุลกัน

3) ระลึกรู้สภาวะธรรม การระลึกรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง ไม่ประมาทในกิจทั้งปวง คือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับกิจ หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการทำและจำคำที่พูดแล้ว แม่นานได้ ได้แก่ สตินทรีย์ มีสติกำกับทุกิริยาบถ ในที่ทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ

4) มีจิตหนักแน่นมั่นคง การมีจิตใจหนักแน่นมั่นคงไม่หวั่นไหว จดจ่อในอิริยาบถใหญ่และย่อย คือ จิตตั้งมั่น เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ๆ ไม่วางธุระ ความคิดฝักใฝ่ไม่ปล่อยให้อารมณ์ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ความมีจิตจดจ่ออุทิศตัวอุทิศใจต่อสิ่งนั้น ได้แก่ สมาธิอินทรีย์ สมาธิ กับวิริยะ สมดุลกัน

5) มีปัญญารู้แจ้ง มีความรู้แจ้งแทงตลอด หยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง คือ ความรู้เข้าใจชัดเจน อันเป็นผลจากสอบอารมณ์และปรับอินทรีย์ ปัญญินทรีย์ มีปัญญา กับ ศรัทธาสมดุลกัน ได้แก่ ปริชาหยั่งรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจง จัดสรร จัดการ ดำเนินการ ทำให้ลุล่วง ปัญหา ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามเป็นจริง ได้แก่ ปัญญินทรีย์ มีปัญญา กับ ศรัทธา สมดุลกัน ทั้งนี้ อินทรีย์ 5 ทำหน้าที่เป็นฐานเป็นใหญ่เป็นกำลังด้านความเชื่อ ด้านความเพียร การระลึกรู้ ความตั้งมั่นแห่งจิตและการเห็นแจ้ง กล่าวคือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มีความเกี่ยวเนื่องกันโดยความเป็นเหตุผลของกันและกัน ศรัทธา เป็นเหตุให้เกิดวิริยะ วิริยะก่อให้เกิดสติ สติต่อเนื่อง ย่อมก่อให้เกิดสมาธิ สมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญา ปัญญาเป็นเหตุให้เกิดศรัทธา ซึ่งหมายถึง สัทธินทรีย์ สัทธาพละ เรียกว่า สัทธินทรีย์ อินทรีย์ คือ ศรัทธา วิริยอินทรีย์ วิริยพละ เรียกว่า วิริยอินทรีย์ อินทรีย์ คือ วิริยะ สตินทรีย์ สติพละ เรียกว่า สตินทรีย์ อินทรีย์ คือ สติ สมาธิอินทรีย์ สมาธิพละ เรียกว่า สมาธิอินทรีย์ อินทรีย์ คือ สมาธิ และปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ เรียกว่า ปัญญินทรีย์ อินทรีย์ คือ ปัญญา โดยสามารถนำกระบวนการปรับอินทรีย์ยกเข้าสู่การปรับปรุงจิต ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปรับตัว ตามหลักโพชฌงค์ ในขณะที่เดินจงกรมหรือนั่งวิปัสสนา ถ้าหากรู้สึกลับใจไม่ผ่องแผ้วมั่นคง เช่น มักจะเผลอเผลอ เกิดการทอดถอนใจไม่สงบ สมาธิหย่อน จิตใจ

ฟุ้งซ่าน ใจคอเหี่ยวแห้ง รู้สึกโง่งงหรือจิตใจย่ำแย่ในตัวเอง และไม่สามารถจะพิจารณากำหนดให้อารมณ์เหล่านั้นหายไปได้ ผู้ปฏิบัติจะต้องทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ด้วยการปรับอินทรีย์ 5 อันเป็นเครื่องชีวิต ให้สม่ำเสมอ กัน เปลี่ยนพฤติกรรมและปรับตัวสู่ลักษณะหน้าที่และอาการที่ปรากฏขององค์ธรรมโพชฌงค์ 7 โดยสังเคราะห์เข้าไปใน อัมมวิจยสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับ งานวิจัยของ พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี (พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี, 2556) วิธีการวิจัย เป็นการศึกษาด้านเอกสารและด้านภาคสนาม โดยศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องอินทรีย์ 5 และญาณ 16 ภายใต้รูปแบบการเจริญสติปัฏฐาน 4 หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้วนำมาสร้างเป็นแบบประเมินอินทรีย์ 5 ก่อนและหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วยนิสิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอก ที่สมัครเข้าปฏิบัติในโครงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2555 ซึ่งจัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 25 พฤศจิกายน - 14 ธันวาคม จำนวน 200 รูป/คน โดยใช้แบบประเมินอินทรีย์ 5 ซึ่งสร้างขึ้นจากการศึกษาด้านเอกสาร

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องอินทรีย์ 5 คือความเป็นใหญ่ในอำนาจหรือหน้าที่ของตน และมีความสำคัญ 5 ประการ คือ (1) สัทอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการเชื่อมั่นเลื่อมใส (2) วิริยอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในความเพียรที่ไม่ย่อท้อ (3) สตินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการยังจิตให้รู้เท่าทัน (4) สมาธิอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการตั้งมั่น (5) ปัญญาอินทรีย์มีความเป็นใหญ่ในการหยั่งรู้สภาวะธรรมตามความเป็นจริง และอินทรีย์ทั้ง 5 เป็นหลักสำหรับปฏิบัติธรรม และเป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้วัดความก้าวหน้าของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และแนวคิดเรื่องญาณ 16 คือผลของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานที่มีการปรับอินทรีย์ทั้ง 5 ให้สมดุลกัน ญาณ 16 ย่อมเกิดขึ้นตามลำดับ มีนามรูปปริจเฉทญาณ เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างญาณ 16 กับอินทรีย์ 5 คือเมื่อสัทธา กับปัญญา วิริยะกับสมาธิและสติของผู้ปฏิบัติที่เป็นวิปัสสนาญาณิกะ หรือผู้ที่เป็นสมถะญาณิกะเหมือนกัน ย่อมเกิดปัญญาที่เรียกว่าญาณ 16

6. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

กระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม โดยปฏิบัติตาม EAGLE MODEL ได้แก่ การมีความเพียรพยายามในการแก้ไขอารมณ์ของผู้ปฏิบัติธรรมให้เป็นไปตามคำแนะนำหรือการให้บริการปรึกษาจากพระวิปัสสนาจารย์ ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสามารถในการพอกพูนการปฏิบัติ ทำการปรับปรุงจิต เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อปรับตัว ตามกระบวนการสอบอารมณ์หรือตามคำแนะนำหรือการให้บริการปรึกษาจากพระวิปัสสนาจารย์ การปรับอินทรีย์บรรลุผล มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ ผู้ปฏิบัติสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ปรับตัวหรือปรับอินทรีย์ของตนให้สัมพันธ์กับหลักความเจริญก้าวหน้าคือหลักโพชฌงค์ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขหรือสามารถบรรลุภูมิธรรมชั้นสูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป ผู้ปฏิบัติธรรมมีศรัทธาในการปฏิบัติ มีความอดทนต่อสภาวะธรรมต่าง ๆ ได้ ไม่ท้อแท้และไม่กลัวต่อความเจ็บปวดและทุกขเวทนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะปฏิบัติ มีศรัทธา คือชอบในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมปรับตัวเพื่อให้การปฏิบัติเกิดประสิทธิผล ผู้ปฏิบัติธรรมที่ฝึกปฏิบัติตามกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการย่อมมีประสิทธิผลได้จริง เสมือนนกอินทรีย์ที่สามารถเอาชนะวิกฤติชีวิตของตนได้

7. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมควรส่งเสริมโครงการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมของพุทธศาสนา
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมงบประมาณในการจัดโครงการปฏิบัติธรรมเพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมเพื่อตัดปليโพธ คือ ความกังวลต่างๆ ในการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรโดยพัฒนาพระวิปัสสนาจารย์ให้มีประสิทธิภาพในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขอารมณ์และการปรับอินทรีย์แก่ผู้ปฏิบัติ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดงบประมาณสนับสนุนการปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมโครงการปฏิบัติธรรมที่องค์กรต่างๆ มีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาบุคลากรในการปฏิบัตินำแนวทางการปฏิบัติไปเผยแผ่ให้แก่คนรอบข้างได้

7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากงานวิจัยในประเด็นกระบวนการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรมจึงควรจะทำวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนากระบวนการปรับอินทรีย์ให้แก่ผู้ปฏิบัติธรรมให้มีคุณภาพมากขึ้น

2. ควรมีการทำการวิจัยในประเด็นแนวทางการแก้ไขอาชญากรรมฐานตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม
3. ควรมีการทำการวิจัยในประเด็นรูปแบบการปรับอินทรีย์ตามแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการที่มีต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติธรรม

บรรณานุกรม

- ชุตินพงศ์ ไตรโลกา. (2554). *ศึกษารูปแบบการพัฒนาพละ 5 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เติมศักดิ์ คทวณิช. (2548). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ณัฐจุฑิต เล่าหิระ. (2556). *ศึกษาการพัฒนาอินทรีย์ในอินทรีย์ภาวนาสูตร*. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิมลธรรมรังสีและคณะ. (2551). *การสอบอารมณ์วิปัสสนากัมมัฏฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามหลักสติปัฏฐานสี่*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : พระนครศรีอยุธยา.
- พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสสี. (2556). *การสร้างตัวชีวิตเพื่อวิเคราะห์อินทรีย์ 5 เปรียบเทียบกับญาณ 16 ในผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรพรินต์ติ้งจำกัด.

**การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน**
DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL FOR EFFECTIVE WORK PERFORMANCE
BASED ON THE BUDDHIST INTEGRATIVE PRINCIPLE OF LOCAL
GOVERNMENT IN THE UPPER SOUTHERN
PART OF THAILAND

เอนก คงขุนทด*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูป/คน ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากเทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล และการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการ จำนวน 9 รูป/คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจงและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย และพรรณนาความ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากประชากรเป็นผู้บริหาร และพนักงานเทศบาลนคร เทศบาลเมืองและเทศบาลตำบล จำนวน 7,741 คน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้เครื่องมือแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.9796 นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน เน้นการปฏิบัติงานของผู้บริหารกับพนักงาน พบว่า มีการประชุม จัดการอบรม ศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อสร้างความรู้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ การทำงานใช้เทคโนโลยีในองค์กร เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการด้านข้อมูลในการพัฒนาทุนมนุษย์ พบว่า ผู้บริหารใช้ ศิลป สมาธิ ปัญญา ในการวางแผนสั่งการ ควบคุม โดยใช้ความรู้ ทักษะ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความสามารถ

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับพนักงาน ใช้ศีล สมาธิ ปัญญาในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานงานธุรการขององค์กร โดยใช้ ความรู้ ทักษะ เกณฑ์อยู่ในระดับมาก และด้านความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง ด้านปัญหา องค์กรยังขาดงบประมาณ การทำงานของบุคลากร ผู้บริหารใช้ความสามารถในการบริหารควบคู่ไปกับหลักไตรสิกขายังไม่เต็มความสามารถ มีบางองค์กรมีปัญหาด้านพฤติกรรมในการทำงาน เช่นบุคลากรไม่สนองตอบต่อระบบการให้บริการ และมาตรฐานคุณภาพ

2. การศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า การมีการกำหนดนโยบายและวางแผนในการพัฒนาทุนมนุษย์ของเทศบาล เน้นการพัฒนา ด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถให้แก่พนักงานเทศบาลอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งค้นคว้าข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้สะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มขึ้นให้แก่บุคลากร เน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริการประชาชน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม พัฒนาบุคลากรตามหลักธรรมาภิบาลและส่งเสริมสวัสดิการแก่บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3. รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน การนำหลักธรรมไตรสิกขา ได้แก่ ศีล (พัฒนาพฤติกรรม) สมาธิ (พัฒนาจิตใจ) และปัญญา (พัฒนาความสามารถ) นำมาใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ การปฏิบัติงานของผู้บริหาร ด้านศีลได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ ควบคุม ด้านสมาธิ ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน สั่งการ ควบคุม ด้านปัญญาใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการวางแผน สั่งการ ควบคุม เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่วางไว้ สำหรับพนักงาน ในการปฏิบัติหน้าที่ ด้านศีลได้ใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร ด้านสมาธิ ได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร และด้านปัญญา ได้ใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ การพัฒนาทุนมนุษย์ ตามแนวพุทธบูรณาการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

Objectives of this research were; 1. to study general conditions and problems of human capital development of local administrative organizations at Upper Southern part of Thailand, 2) to study the development of human capital of local government and 3) to propose a form of human capital development in order

to enhance human performance by Buddhhadhamma integration of the local administrative organizations at upper Southern region of Thailand.

Methodology was the mixed methods. The qualitative research collected data from 18 key informants, purposefully selected from the mayor, deputy mayor, municipal permanent secretary, experts, stakeholders for big city, city and sub-district municipalities. Data were also collected from 9 participants in focus group discussion also purposefully selected. Both data were analyzed by descriptive interpretation. The quantitative research collected data with questionnaires with the reliability score of 0.9796 from 400 samples out of the population of 7,741 people . Data were analyzed with descriptive statistics; percentage, mean and standard deviation.

Findings were as follows:

1. The general condition of the human capital development of the local administrative organizations at the upper Southern part emphasizing the administrators and workers' performance indicated that there was meeting, training, study tour to enhance the human capital development with office technology. The administrators used Sila, Samadhi and Panya in planning, controlling with knowledge and skill at the high level, the capacity at middle level. Workers used Sila, Samadhi and Panya in work performance, evaluation and organizational responsibility with knowledge, skill at high level, the capacity at middle level. The problems of human capital development of local administrative organizations was that the budget was limited, the workers and administrators' performance using less *Tisikkha*. Some organizations had behavioral problems, personnel did not perform to response to the needs of organizations. Some organizations needed to apply good governance to abide by the rules and regulations.

2. The development of human capital in the local administrative organizations that had policies and plans to develop the human capital of the municipality. Municipality focused on developing knowledge, skills, ability for municipal employees continuously by providing information and resources to date for quick and easy operation. Personnel were encouraged to increase knowledge and ethics in public service by promoting teamwork, good governance and welfare of personnel in local administrative organizations.

3. Form of human capital development for high performance according to Buddhism integration in human capital development of local

administrative organizations at upper southern region by application of Tisikkha; Sila(behavioral development), Samadhi(mental development),and Panya(Capacity development) for human capital development. Administrators performed duty with Sila using knowledge, skill and capacity in planning and controlling, with Samadhi using knowledge, skill and capacity in planning, controlling and directing, with Panya, using knowledge, skill and capacity in planning and controlling in line with the set plan. Workers and personnel performed their duties with Sila by using knowledge, skill and capacity in planning, evaluating and organizational responsibility, with Samadhi using knowledge, skill and capacity in job performance and organization responsibility, with Panya using knowledge, skill and capacity in job performance, evaluation to enhance the human capital development to meet the set objectives.

Keywords : Human Capital Development, Buddhist Integration, Local Administrative Organization

1. บทนำ

การแบ่งเขตการปกครองในอดีตนับตั้งแต่ราว พ.ศ. 2458 มาจนถึง พ.ศ. 2475 ประเทศไทยเคยมีเขตการปกครองซึ่งเรียกว่า มณฑลเทศาภิบาล โดยมีพื้นที่หน่วยใหญ่กว่ามณฑลเรียกว่าบริเวณ จังหวัดแรกๆ ของไทย เคยถูกเรียกว่าเมืองโดยพัฒนามาจากนครรัฐในประวัติศาสตร์ มีทั้งเมืองซึ่งเป็นอิสระจากกรุงเทพมหานคร (หรือที่กลายมาเป็นจังหวัดในปัจจุบัน) เช่นเดียวกับเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแล ของเมืองใกล้เคียงที่มีอำนาจเหนือกว่า หรือเป็นส่วนหนึ่งของรัฐ บรรณาการกึ่งเอกราช ในปี พ.ศ. 2449 เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงคำว่า “เมือง” ไปเป็น “จังหวัด” ก่อนที่จะแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2459(“ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนคำว่าเมืองเรียกว่าจังหวัด”ราชกิจจานุเบกษา (ใน ไทย) 33 (0 ก) 51. 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2459).

จากกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงองค์กรต่าง ๆ ได้มีความพยายามในการสร้างและพัฒนารูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่องค์กร คือองค์การต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ โดยการเร่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อสร้างศักยภาพทางทุนมนุษย์ (Human Capital) ให้เกิดขึ้นทุก ๆ ระดับของสังคม(พระครูนิวริฐศีลขันธ (ณรงค์ ฐิตวฑฒโน), 2557 : 102) ปัญหาสำคัญในการทำงานคนโดยส่วนเฉลี่ยมีสัญชาติญาณเกียจคร้าน ไม่ชอบทำงาน จะพยายามหลีกเลี่ยงการทำงาน(McGregor, Douglas M. 1960. : 12)เพื่อเป็นการส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงานจึงจำเป็นต้องมี

กระบวนการพัฒนากำลังพลหรือทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมเป็นสำคัญที่จะส่งเสริมการป้องกันและแก้ไข ปัญหาต่างๆการฝึกฝนและพัฒนาคนุชนั้นทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่าไตรสิกขาคือศีลสมาธิปัญญาซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการ(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต มมป.: 110 –112)ดังนี้ศีลเป็นเรื่องของการฝึกในด้านพฤติกรรมสมาธิเป็นเรื่องของการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆของจิตทั้งในด้านคุณธรรมปัญญาเป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงเริ่มตั้งแต่ความเชื่อความเห็นความรู้ความเข้าใจความหยั่งรู้เหตุผลซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่ามนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญาที่ส่งผลไปสู่ภายนอกตนเป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์และวัตถุ (อิติวุตถิ มหันนี, 2557). การรู้จัดวินิจฉัยไตร่ตรองตรวจสอบคิดการต่างๆสร้างสรรค์เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงหรือรู้เห็นตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง

สำหรับปัญหาทั่วไปของการพัฒนาทุนมนุษย์ในทุกองค์การ มีหลายองค์การที่บุคลากรมีปัญหาด้านพฤติกรรมในการทำงาน เช่นบุคลากรไม่สามารถสนองตอบระบบการให้บริการและมาตรฐานคุณภาพของการให้บริการให้บริการตามตามความคาดหวังของผู้ใช้บริการหลายหน่วยงานขาดระบบการกำกับดูแล ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพ ไม่การกำหนดมาตรฐานการรองรับคุณภาพ อีกทั้งยังมีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพหรือทุนมนุษย์ที่ผ่านการฝึกอบรมมาเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในที่สุดทำให้เกิดปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ที่ยังไม่ดีพอ (พระครูนิวิฐขันธ (ณรงค์ รัฐวทโน), 2557:5). และการวัด สามารถวัดความก้าวหน้าของการกำกับดูแลเป้าหมาย ความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ HR และประเมินประสิทธิภาพของการปฏิบัติการกิจ (บุญทัน ดอกไธสง, 2551 : 11-13.) ฉะนั้นการพัฒนาทุนมนุษย์จึงถือว่าเป็นกุญแจดอกสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการบริหารจัดการองค์กรสมัยใหม่ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันเพราะสภาพแวดล้อมและปัจจัยภายนอกมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547: 15).

ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจและเห็นว่าพื้นที่ภาคใต้ตอนบน มีความโดดเด่นซึ่งอยู่ระหว่างภาคกลางตอนล่างกับภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งเป็นที่น่าสนใจและเหมาะสมในการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน โดยเลือกศึกษาวิจัยในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีนำเอาหลักพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีรูปแบบในการปกครองที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

2.วัตถุประสงค์

- 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาของการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.3 เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน

3.ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจาก แนวคิด ทฤษฎีตะวันตก ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์, และรวมทั้งศึกษาวิเคราะห์ ตามหลัก พุทธธรรมจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาทุนมนุษย์ ตามหลักพุทธธรรมในการปกครององค์กรส่วนท้องถิ่น

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ผู้วิจัยได้แบ่งตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ทุนมนุษย์ ประกอบด้วย ความรู้ ทักษะ และความสามารถ การปฏิบัติงานในองค์กร ประกอบด้วย ผู้บริหาร พนักงาน(เจ้าหน้าที่) และไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลหลักสำคัญ การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในแนวคิดที่มีคุณภาพผู้วิจัยได้ใช้ “การสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview)” โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วย นายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาลนคร ผู้ทรงคุณวุฒิ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งหมด 18รูป/คน

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของตัวอย่างประชากรโดยวิธีการของยามาเน่ (Taro Yamane) จากประชากรทั้งสิ้น 7,741 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อยืนยันรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน โดยการสนทนากลุ่ม จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ เทศบาลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ได้แก่ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดชุมพร

3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลแบบสอบถาม 2 เดือน ดำเนินการสัมภาษณ์และ Focus Group Discussion 2 เดือน รวบรวมวิเคราะห์ข้อมูล 2 เดือน ทำรูปเล่มนำเสนอ 2 เดือน รวมทั้งหมด 9 เดือน เริ่มทำการศึกษาตั้งแต่เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2560

4. การดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่องรูปแบบการบูรณาการหลักธรรมในการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1) แบบสัมภาษณ์ (In-depth interviews) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเพื่อให้ได้มาข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยกำหนดประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยเพื่อที่จะนำมาใช้การตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 รูป/คน

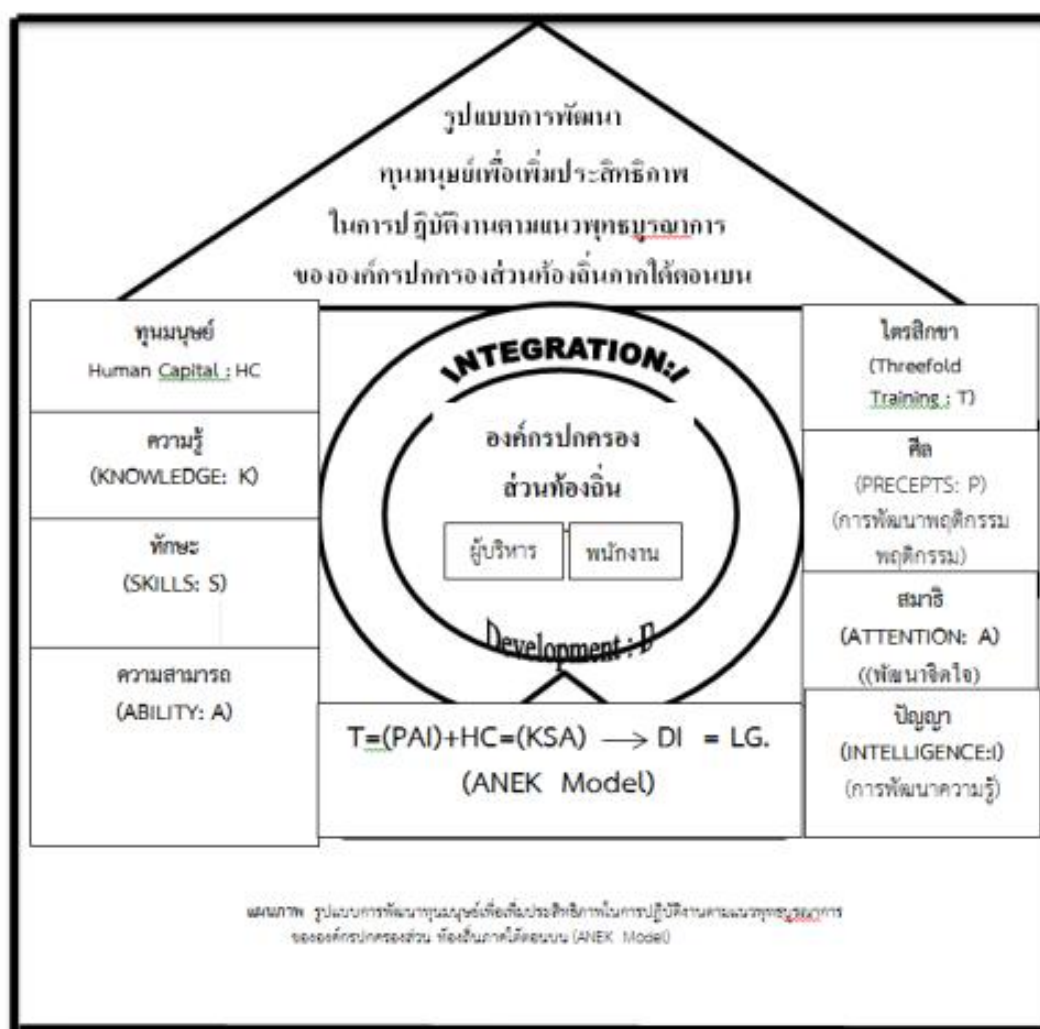
2) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข เก็บข้อมูลเชิงปริมาณจำนวน 400 คน

3) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นขอคำแนะนำ และข้อเสนอแนะ โดยผู้วิจัยได้เชิญนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ และการพัฒนาทุนมนุษย์ เข้าร่วมสนทนาและแสดงความคิดเห็นจำนวน 9 รูป/คน

5. ผลการวิจัย

พบว่า จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย สรุปประเด็นขององค์ประกอบความรู้ที่นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานตามแนวพุทธบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ส่วนที่เกี่ยวข้องในองค์กรแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาล ดำเนินการการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยใช้ความรู้ ทักษะความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ และการควบคุม เพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กร และอีกกลุ่มหนึ่งคือ พนักงาน ใช้ความรู้ ทักษะ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการปฏิบัติงาน บุคคล การประเมินผล และการดูแลและรับผิดชอบงานธุรการขององค์กร โดยทั้ง 2 กลุ่มได้ใช้ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อบูรณาการในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านศีลนั้น รูปแบบการพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจา ซึ่งถือเป็นการพัฒนาที่มุ่งให้บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในและนอกองค์กร ซึ่งได้แก่

เพื่อนร่วมงาน เพื่อนมนุษย์ รวมถึงสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้ยังต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดการประสานสัมพันธ์กับกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ เช่น เครื่องใช้วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยีที่มีในองค์กร การพัฒนาโดยยึดไตรสิกขา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ได้เป็นรูปแบบในการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ดังนี้

6 อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ข้อมูลทางการทำวิจัย ทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีแนวความคิดหลักและทฤษฎี ที่แตกต่างและเหมือนกัน ซึ่งสามารถนำทฤษฎีและแนวทางความคิด ในการพัฒนาทุนมนุษย์ ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ โดยใช้ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มาประยุกต์ใช้ให้เป็นไปตาม กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ ของทางราชการ ในการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ก. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) พบว่า การพัฒนาจะต้องมีการจัดการอบรมให้มีความรู้และมีการประชุมทุกเดือนเพื่อรับฟังความคิดเห็นและวิธีปฏิบัติงานจะต้องเป็นไประเบียบ กฎหมายทางราชการ ความรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาองค์กร ซึ่งจะนำไปสู่ การมีความรู้ การมีทักษะ และความสามารถ ในการบริหารจัดการ และการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงาน ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจากความรู้ทางตำแหน่งหน้าที่หรือความรู้ทางวิชาการทั่วไปแล้ว ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องนำเอาหลักทางศาสนาได้แก่ ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทุนมนุษย์ ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันประกอบด้วยผู้บริหาร จะต้องมีความรู้ ทักษะ ความสามารถ ในการวางแผน การสั่งการ และควบคุมเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ และมีพนักงานในองค์กร ที่ปฏิบัติหน้าที่ ตามความรู้ ทักษะ ความสามารถ ในการปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องของ การปฏิบัติงานบุคคล และการดูแลรับผิดชอบงานธุรการขององค์กรนอกจากนี้ยังนำเอาหลักธรรมมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในองค์กร

ข. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

จากจำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้น 400 คนแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ประกอบด้วยผลการศึกษาดังต่อไปนี้

จากกลุ่มตัวอย่าง 400 คน ซึ่งในส่วนของผู้บริหารจากผลการวิจัยพบว่า ในประเด็น 1 การ ปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความรู้ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม ในประเด็น 2 การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านทักษะ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมเกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ มาก ส่วนในประเด็น 3 การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ในส่วน ของพนักงานจากผลการวิจัย พบว่า ในประเด็น 4 การปฏิบัติงานของพนักงานด้านความรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการ และในประเด็น 5 การ ปฏิบัติงานของพนักงาน ด้านทักษะ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบต่องานธุรการ เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ มาก และในประเด็น 6 การปฏิบัติงานของพนักงานด้านความสามารถ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบต่องานธุรการ เกณฑ์การปฏิบัติงานอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง ในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นบุคลากรทั้งผู้บริหารและพนักงานจะต้องได้รับการพัฒนาด้านความสามารถ เพิ่มเติมมากกว่าด้านอื่นๆ ส่วนด้านที่ได้รับการพัฒนาทุนมนุษย์อยู่ในระดับมากก็จะต้องพัฒนาเพิ่มให้สูงขึ้นไปอีก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์กรได้สูงขึ้น

ค. สรุปผลการวิเคราะห์เพื่อตอบสนองมติฐาน ข้อ 1 และข้อ 2

ผลการวิเคราะห์ พบว่า จากการวิเคราะห์ พบว่า ประเด็นที่ 3. การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุม आयुมีผลการปฏิบัติงานแตกต่างกัน และในด้านระยะเวลาในการปฏิบัติงาน .การปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความรู้ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านทักษะ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมการปฏิบัติงานของผู้บริหารด้านความสามารถ เกี่ยวกับการวางแผน การสั่งการ การควบคุมและการปฏิบัติงานของพนักงานด้านความรู้ เกี่ยวกับการปฏิบัติงานบุคคล การประเมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากคำถามข้อวิจัย ข้อที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผู้วิจัยได้สรุปการวิจัยตามประเด็นสำคัญโดยตอบคำถามการวิจัยสรุปผลได้ดังนี้

การศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากผู้ให้สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ พบว่า วิธีการพัฒนาทุนมนุษย์ มีการกำหนดนโยบาย วางแผนพัฒนาในองค์กรเน้นการพัฒนา ด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถให้แก่พนักงานเทศบาลอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีเทคโนโลยีสารสนเทศและแหล่งค้นคว้าข้อมูลที่ทันสมัย เพื่อให้สะดวกรวดเร็วในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมให้มีความรู้เพิ่มขึ้นให้แก่บุคลากร เน้นให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริการประชาชน ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม พัฒนาบุคลากรตามหลักธรรมาภิบาลและส่งเสริมสวัสดิการแก่บุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการอบรมให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และการปลูกฝังให้บุคลากรในองค์กรมีความรู้ เกิดทักษะ ความสามารถ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรโดยผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ตามตาราง ดังนี้

การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแนวพุทธบูรณาการ

หลักพุทธธรรม	การพัฒนาทุนมนุษย์ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	
หลักไตรสิกขา	การปฏิบัติงานของผู้บริหาร บริหาร	การปฏิบัติงานของพนักงาน
1. ศีล คือการฝึกฝนพัฒนา ด้านพฤติกรรมหมายถึง การพัฒนาพฤติกรรมทาง กายและวาจา 2. สมาธิ คือ การฝึก	เป็นผู้บังคับบัญชา รับผิดชอบในการบริหาร องค์กร โดยยึดหลักความ เป็นผู้นำ ใช้แนวคิดทฤษฎี ในการบริหารปกครอง	เป็นเจ้าหน้าที่รับคำสั่งจากผู้ บริหาร ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาใน งานขององค์กร โดยใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ใน การปฏิบัติหน้าที่หน้าที่เกี่ยวกับ

พัฒนาในด้านจิตใจมี ความสำคัญอย่างยิ่งเพราะ จิตใจเป็นฐานของ พฤติกรรม 3.ปัญหาคือ ความสำคัญ สูงสุดเพราะปัญหาเป็น ตัวนำทางและควบคุม พฤติกรรมทั้งหมด	ท้องถิ่นโดยการใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถ ด้วยวิธีการวางแผน สังการ และควบคุมให้เป็นไปตาม แนวบูรณาการทางศาสนา คือ ศิล สมาธิ ปัญญาเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพในการ ปฏิบัติงานในองค์กร	การปฏิบัติงานบุคคล การประ เมินผล การดูแลและรับผิดชอบ งานธุรการขององค์กร ตามแนว บูรณาการทางศาสนา คือ ศิล สมาธิ ปัญญาเพื่อเพิ่มประสิทธิ ภาพในการปฏิบัติงานในองค์กร

7. กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์และความร่วมมือจากท่าน
คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาดุชนิพนธ์ หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ อันประกอบด้วย ดร. อิตติวุฒิ หมั่นมี เป็นประธานกรรมการ รอง
ศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธ
ศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ เป็นกรรมการ ที่ให้ความอนุเคราะห์ แนะนำ แก้ไข
ปรับปรุง งานทุกขั้นตอนอย่างละเอียดทำให้เกิดความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลใน
การสัมภาษณ์ และผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ทุกรูป/คน

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ,รศ.ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตร
ดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ (วัดศรีสุธาราม) ที่คอยแนะนำและช่วยเหลือในการศึกษามา
ตลอด และขอขอบคุณนางสาวปณณดา ภักธเมธิตติและนางอมรรัตน์ เลขาผล บุตรสาวทั้งสองคน
ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนปัจจัยในการศึกษามาโดยตลอดจนทำให้เกิดความสำเร็จลงอย่าง
สมบูรณ์ขอขอบคุณผู้บริหารและบุคลากรห้องเรียนสุราษฎร์ธานี วัดพัฒนาราม มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่อำนวยความสะดวกในการให้สถานที่จัดเวทีสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion) เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งกับมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้แก่ผู้วิจัย ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง
เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาสังคมต่อไป

ทั้งนี้คุณงามความดีของดุชนิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบให้ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่านที่ได้
กล่าวมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งขออุทิศคุณงามความดีนี้ แต่บิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้วและผู้มีพระคุณ
ทั้งหลายทุกท่าน

8 ข้อเสนอแนะ

จากผลสรุปการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคใต้ตอนบน ไปปฏิบัติ ประกอบด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ และข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

8.1 ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

- 1) เทศบาลควรมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านเชิงพุทธ ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ
- 2) เทศบาลควรกำหนดให้หน่วยงานในองค์กรทำแผนการนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ไปสู่ท้องถิ่นจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จโดยการติดตามประเมินผล
- 3) เทศบาลควรกำหนดแผนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควนให้การสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากร

8.2 ข้อเสนอแนะด้านปฏิบัติการ

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติตามนโยบายการพัฒนาทุนมนุษย์ด้านเชิงพุทธ ควรกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา เพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการกำหนดเป็นขั้นตอนในการฝึกอบรมความรู้ การทำแผนการนำรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ไปสู่ท้องถิ่นจะต้องมีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จโดยการติดตามประเมินผล
- 3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการดำเนินการจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านการจัดการให้ความรู้แก่บุคลากร เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้
- 4) การดำเนินการนำแผนการฝึกอบรมความรู้ไปสู่การปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จ เริ่มจากผู้บริหารและถ่ายทอดเป็นนโยบายไปสู่ผู้ปฏิบัติ

8.3 ข้อเสนอแนะเพื่อศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะมีการประเมินผล การปฏิบัติงานด้านการการฝึกอบรมความรู้ โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตน คนงาน เพื่อก่อให้เกิดปัญญาในการปฏิบัติงานโดยหลักธรรม สปัริสธรรม 7
- 2) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจะมีสร้างคลังความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนางาน หรือการสร้างสรรคนวัตกรรมโดยนำหลักธรรมหลัก มรรค 8
- 3) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีการสร้างกิจกรรมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตร มีความไว้วางใจกัน ห่วงใยกัน โดยสร้างกลุ่มการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในขนาดกลุ่มที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยนำหลักธรรมภาวนา 4

4) การทำวิจัยเกี่ยวกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจะมีการวางแผนเกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ด้วยการกำหนดกลยุทธ์อย่างมีมาตรฐาน อย่างเต็มกระบวนการในการฝึกอบรมความรู้โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์เบญจธรรมพละ 5 และอธิปหานิยธรรม 7

บรรณานุกรม

- ธิดาภูมิ หนัมนี่. (2557). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ศุษย์บัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- บุญทัน ดอกไธสง. (2551). *การจัดการทุนมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ตะวัน.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา.(2547).*การจัดการความรู้พื้นฐานและการประยุกต์ใช้*. กรุงเทพฯ: ธรรมกมล การพิมพ์.
- พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน), (2557).“รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”. *การประชุมระดับชาติ มจร ครั้งที่ 1.บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต).(มมป.). *ศึกษาฝึกฝนพัฒนาตนให้สูงสุด*. (ชุดธรรมะประยุกต์ สำหรับคนทำงานลำดับที่ 6. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- McGregor, Douglas M., (1960). *The Human Side of Enterprise*, (NewYork: McGraw-Hill Book Company.

ภูมิปัญญาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัด

ของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง

WISDOM LEADERSHIP DEVELOPMENT IN TEMPLES OF BUDDHIST ECCLESIASTICAL OFFICIALS IN THE LOWER NORTHEAST OF THAILAND

พระครูเกษมศีลภรณ์* ไชยสิทธิ์ แสงสร้อย** ประสาน กำจรเมณกุล***

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง มีความมุ่งหมายเพื่อ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง (2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของ พระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง (3) เพื่อศึกษาการพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และจากผู้รู้ 12 รูป/คน ผู้ปฏิบัติ 63 รูป/คน และให้ข้อมูลทั่วไป 18 รูป/คน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ นำข้อมูลมาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่างทำการวิจัยวัด 6 แห่ง ที่ประกอบไปด้วยวัดดอนขวาง วัดบึง วัดโพธิ์น้อย วัดตาไก่พลวง วัดโมฬีวงษา และวัดจุมพลสุทธาวาส การเริ่มก่อตั้งของวัดมีมากกว่า 50 ปี และมีการจัดการด้านภูมิปัญญามาเป็นลำดับ ได้แก่ 1) ด้านค่าใช้จ่าย 2) ด้านบุคคล 3) วัสดุ อุปกรณ์ 4) อาคาร สถานที่ 5) การปกครอง สภาพปัจจุบันและปัญหาของภูมิปัญญาในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่าง จากการสัมภาษณ์ สังเกต สนทนากลุ่ม พบว่า สภาพของการจัดการวัดมี 5 ด้านได้แก่ 1) ด้านการบำรุงรักษาวัด 2) การจัดกิจกรรมของวัด 3) การปกครอง 4) การศึกษาอบรม 4) ด้านการให้ความสะดวกตามสมควร ในการบำเพ็ญกุศล ซึ่งแต่ปัจจัยอยู่ภายใต้

* คณะพัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะพัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะพัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การวางแผนของเจ้าอาวาส การจัดโครงสร้างองค์กร การสั่งการ และการติดตามผล การพัฒนาภาวะผู้นำในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอีสานตอนล่างเจ้าอาวาสจะต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่ 1) ด้านความรู้ที่ได้จากการแสวงหา 2) ความเชื่อ ความศรัทธา 3) การบังคับบัญชา 4) การดูแลเอาใจใส่ ในแต่ละด้านอาศัยองค์ประกอบด้านค่าใช้จ่าย บุคคล วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ และการปกครองได้

โดยสรุปภูมิปัญญาบริหารจัดการวัดช่วงแรกก็ยังไม่มีการบริหารจัดการมากนัก เพราะบุคลากรในวัด ค่าใช้จ่าย วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ไม่มีความเจริญทางวัตถุมากนัก ต่อมาเมื่อมีการพัฒนามากขึ้น ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น บุคลากรเพิ่มมากขึ้น การปกครองยากขึ้น เจ้าอาวาสจะต้องมีความรู้ สร้างความเชื่อ ความศรัทธา มีการบังคับบัญชา ไม่ปล่อยปละละเลยและการดูแลเอาใจใส่ในทุกด้าน จึงจะสามารถพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา, การพัฒนา, ภาวะผู้นำ, ภูมิปัญญา

ABSTRACT

The purposes of this qualitative research were: 1) to study the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; 2) study the current conditions and problems of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; and 3) study the wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. The research instruments were interview, observation forms and group discussion. Data was collected from 12 key informants, 63 casual informants and 18 general informants in Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin Provinces. The data reliability was cross-checked using a triangulation technique, analyzed and presented descriptively. The findings revealed that temples studied were established more than 50 years ago and wisdom was managed in terms of: 1) payment, 2) human resources, 3) equipment, 4) buildings and 5) administration. Interviews, observation, and group discussion showed that the management conditions of temples were divided into 5 aspects: 1) temple maintenance, 2) temple activities, 3) administration, 4) study and 5) making merit services. On the other hand, the factors were determined by the abbot's planning, organizational structure, direction and follow-up. The wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast consisted of 4 aspects: 1) the pursuit

of knowledge, 2) belief, 3) mastery and 4) care. Each aspect consisted of payment, human resources, equipment, buildings and administration. In conclusion, the wisdom management of temples is not developed because payment, man, equipment, building, and administration are not prosperous. The payments are high, human resources are limited and administration is hard. The abbots should have more knowledge, belief and direction. They should take care of all aspects of wisdom management if they are to sustainably develop leadership.

Keywords: Buddhism, Development, Leadership, Wisdom

1. Introduction

Buddhist temples are important, sacred places that are very important for people in local Thai communities. The King of Magadha (a ruler in ancient India) offered Weluwan Temple as a pavilion of the Buddha and a place for Buddhist disciples to study. This place helped Buddhism grow, so the temple is considered an important place in the history of religious development in the area. Nowadays, the temple helps to develop many sectors, but maintains its unique of Buddhist heart. Thailand has been a Buddhist country since the Sukhothai era. and Buddhism has grown to be very important to Thai society. The religion is especially important for cultivation of mental well-being and training of Thai people's behaviour. It also responds to the needs of the people, solving the problems of society and the country.

The 43,810 temples across Thailand can be divided into three categories. There are 310 royal temples, 37,403 private temples and 6,097 abandoned temples. (The National Office of Buddhism. (2013) There are 17,269 temples in the northeast of Thailand, with Nakhon Ratchasima Province home to the largest number of temples in the country. There are 2,021 temples in Nakhon Ratchasima alone. These are home to 16,648 monks and 1,612 novices. Current research indicates that, although the number of temples is increasing, the number of monks and novices is decreasing. (The National Office of Buddhism. (2013)

According to the Eleventh National Social and Economic Development Plan, 2012-16, Thai people are proud of their nationality due to the unique way of life, friendliness in society, cultural democracy, good governance and public service. Society is safe and sustainable. Buddhist ecclesiastical officials are the powerful and

lawful leaders of monks and their jurisdiction covers all areas of temple management. The lives of monks are related to the community, both in terms of lifestyle and assistance. Monks should do their best, therefore, to benefit the community. (Panthajan, C. et al. (2010)

The important mission and role of the National Office of Buddhism and the Department of Religious Affairs is to enhance and protect Buddhism in Thailand. Moreover, these institutions should oversee the provision of Buddhism-related activities in order to develop Buddhism and make temples centres of Buddhism in the community. (The National Office of Buddhism. (2013) Temple management is important because good management models require many factors and components to be combined. (The Office of National Education. (2002) Temples are at the center of community spirit, education and social security. They can reduce criminal problems and promote strong personal characteristics consistent with the Thai identity. (Jantruluk, Phramaha A. (2001). Temple management in the past used the Buddha's religious principles. (Ponpilin, M. (2008) For this reason, the leadership of the temples influences the effectiveness of religious activities. The abbots must be knowledgeable, capable, powerful, moral and friendly people. Moreover, they must have model leadership qualities, which are reflected in the behaviour of the monks and novices.

Nowadays, the management of religious activities is faced with many problems because of personnel, legality and other contexts related to society. A lack of a good leadership has caused Buddhist values in the community to decline. (Tayakkanon, K. (2000) However, the management and care of temple property must be done to benefit Buddhism. Temple budget is a further problem. Consequently, temples lack equipment and there is inadequate regulation. The important roles of abbots are temple maintenance and organisation of religious activities. High levels of knowledge concerning temple management is a prerequisite for all abbots. The abbot has to use management strategy effectively, efficiently and for the prosperity of the temple. (Yawirat, N. P. (2006)

2. Research Methodology

The purposes of this qualitative research were: 1) to study the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; 2) study the current conditions and problems of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand; and 3) study the wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. This study was conducted from August 2014 to February 2016. The research area was purposively selected as three provinces in the Lower Northeastern region of Thailand, namely Nakhon Ratchasima Province, Buriram Province and Surin Province. Two temples from each province were selected for closer examination, giving a total of six temples. The temples chosen were Wat Don Khwang, Wat Bueng, Wat Pho Yoi, Wat Ta Kai Pluang, Wat Moree Wongsas and Wat Jumpon Sutha Wat. The research sample was purposively selected from the local population in these communities and included 12 key informants, 63 casual informants and 18 general informants. Data was collected from these 93 individuals using basic survey, participant and non-participant observation, structured and unstructured interview and group discussion. All collected data was cross-checked for reliability using a triangulation technique. The results were categorised into three groups according to the objectives of the investigation and analysed by inductive analysis and typological analysis (Figure 1). The results are presented here as a descriptive analysis.

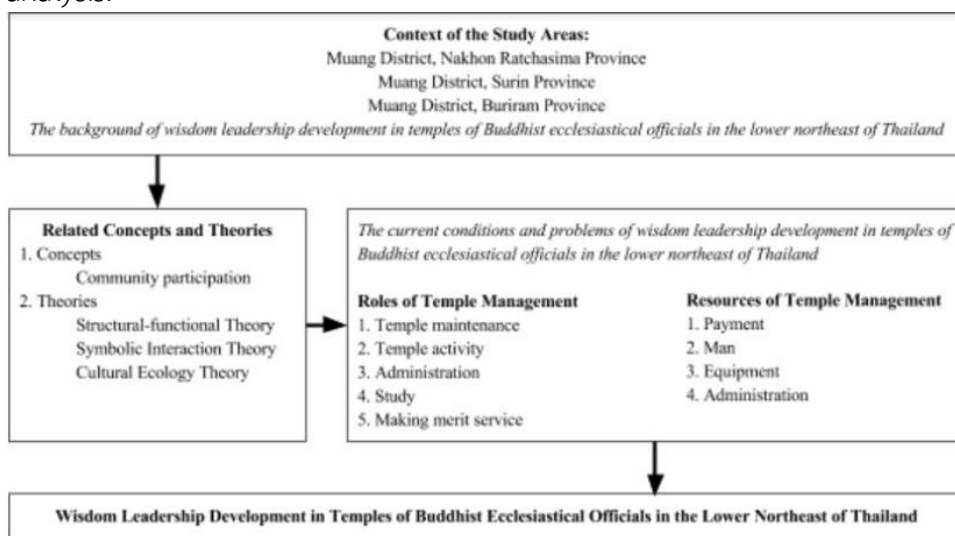

Figure 1. Research Framework

3. RESULTS

The researchers investigated the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand in a case study of six temples. The temples examined were Wat Don Khwang, Wat Bueng, Wat Pho Yoi, Wat Ta Kai Pluang, Wat Moree Wongsas, and Wat Jumpon Sutha Wat. Research respondents indicated that each of the temples had been established for more than 50 years. The wisdom in each institution was managed in terms of payment, personnel, equipment, buildings and administration. For this investigation, the conceptual framework of 4Ms (Money, man, materials and management) was used to categorise results and suggest a method for development. (Auatarakul, S. and Hombubpha, S. (2016)

According to interviews, observations and group discussions the management conditions of the temples were divided into five aspects: temple maintenance, temple activities, administration, study and making merit services. On the other hand, the factors are determined by the planning of the abbot, the organizational structure of the temple, the direction of temple leadership and follow-up. The wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast consists of four aspects: 1) the search for knowledge, 2) belief, 3) mastery and 4) care.

Money

Money is collected by the temples from merit-making donations, sale of Buddhist artefacts, collection of parking fees and collection of tuition fees. The major problem with money at the temples is the lack of income to cover the monthly outgoings. Additionally, money collected for parking fees is dependent on a regular parking attendant. There is not continuous supervision at many of the temples and, as a result, potential income is lost. Expenditure is high because temple buildings require regular maintenance. Temple funds are managed in accounts but some temples do not have accounts because their monthly income is insufficient. For the most part, monks assigned duties to manage the temple finances have high levels of experience and have been in the role for many years. While they know the workings of their own temple very well, their longevity does cause some problems. The majority of these monks have high educational qualifications in religion and religious studies but little experience of worldly matters. They are thus unfamiliar with modern banking systems and regulations.

Additionally, there are few younger monks with the required expertise to take over the management of temple finances. Temple finances are rarely monitored by a committee. These issues can be remedied by external intervention (on-site training) and observation of practices elsewhere. There must also be greater discipline in allocating budget according to income and adhering to that budget. (Scott, R. M. (2009)

Man

The major problem in the temples of Northeastern Thailand regarding personnel is cooperation. There is not enough communication between individuals, which results in monks performing individual duties with little concern or knowledge of others' actions across the temple. With greater communication, temple duties will be more synchronised. Increased cooperation must be implemented at the planning stage. Care for the congregation is also sporadic and unsystematic. Informants indicate that there needs to be tighter management and regulation of interactions with the community. One suggestion provided by informants was a regular, weekly temple class for community members. This would increase understanding of Dhamma among local community members and, hopefully, raise the likelihood of community willingness to participate in temple activities and the day-to-day management of the temple. Tighter administration of roles concerning temple resources and clearer definition of human relationship with those resources will serve to improve the overall progress of the temple. This will benefit the abbot, monks and the local community because there will be no ambiguity over duties and jobs will get done. (Prayukvong, W. (2005)

Materials

Temple resources are clearly affected by each of the other aspects of temple administration, particularly in the allocation of budget (money) and assigned responsibilities of temple members (man). At present, a number of resources are either aging, poorly maintained or both. In all temples there is no current duty for the maintenance of temple property, which is therefore left to the abbot. This is too much work for one individual and consequently many items are not cared for properly. Through lack of care and resultant breakage, some items are in short supply, notably chairs and tents, which are needed for large temple activities and events. It is vital that resource management is made a part of temple planning. This aspect of administration has a knock-on effect to all other areas

because, if resources are low or in need of replacement, large chunks of the (already limited) temple budget will be eaten away. There must also be regular stock-takes and meetings to discuss the situation of temple resources so that they are not forgotten. One further aspect of resource management is the use of utilities, such as electricity and water. Temples cannot afford to be wasteful in this regard and there must be a strict policy concerning the use of electricity and water on the temple grounds.

Management

There is currently no short or long-term planning in the management of building maintenance, new building construction, temple services, temple environment or temple regulations. It is crucial for temple development that planning in these areas commences immediately. The abbot is the most important individual for the organization of this planning, as he must be responsible for instigating and continuing dialogue between all relevant parties. At present, abbots use traditional methods for the management of their temples and are not well-schooled in modern management. In terms of management, temples must be treated as businesses in order to survive in the wider world. For this reason, abbots must receive external support and training in modern business management. One further resource that must not be overlooked in terms of management is the local community. There should be clear communication with the local community, who should be encouraged to participate in temple activities, especially at the planning stage.

3. Discussion

The efficiency of Buddhist ecclesiastical officials' observed during this investigation is consistent with prior research into the subject. The provision of activities is the duty of the leaders of temples. The abbots should manage temples based on religious regulations and the existing temple property. Temple rule means taking care of and training monks and householders in temples following discipline and the regulations of the Sangha Supreme Council. (Naksuwanno, Phra T., (2007) The monks are expected to study and train in Dharma and Buddhist ecclesiastical officials must work efficiently to help continuously train the morals of their students. Officials must also support the temple committee, monks and Ubasok Ubasika to further their education and develop themselves progressively.

(Khejonkun, T. (2008) Merit-making practices reflect the relationship between people and the community and make others trust temples. The management of Buddhist ecclesiastical officials should make people realize that officials are part of Buddhism heritage and develop temples to be the centre of people's hearts. Thus the management of Buddhist ecclesiastical officials should be done abstractly. (Pariyut, Prathep, S. (1997) Financial management must be in cooperation with the temple committee and villagers, which keeps financial matters transparent. The principles of Dharma must be central when using wisdom for temple management. These will be reflected in the progress of the temple. Knowledge management of temples is not currently developed because payment, personnel, equipment, buildings and administration were not prosperous. The payments are high, human resources are limited and administration is hard. The abbots should have more knowledge, belief and direction. They should take care of all aspects of wisdom management if they are to sustainably develop leadership. (Weerasophon, W. (2016, January)

4. Suggestions

This research studied the background of wisdom leadership development in temples of Buddhist ecclesiastical officials in the lower northeast of Thailand. Other organizations, including the National Office of Buddhism, the Provincial Office of Buddhism, the Department of Religious Affairs and temples in Northeastern Thailand can apply the results to their policies. Further research should consider: 1) Buddhist ecclesiastical officials' roles in administration of other districts in order to compare the similarities and the differences of each district; 2) The relationship of Buddhist ecclesiastical officials' roles in other districts; 3) Other aspects of Buddhist ecclesiastical officials' roles, including Buddhism studies, dissemination and public assistance.

References

- Jantraluk, Phramaha A. (2001). *Problems and solutions for administration of temples in Mahasarakham Province*. Mahasarakham: Mahasarakham Province.
- Khejonkun, T. (2008). *The role of abbots in the administration and management of temples under the jurisdiction of the clerical council of Nong Khai Province*. Mahasarakham: Mahasarakham Rajabhat University.
- Naksuwanno, Phra T,. (2007). *Administration of the clergy in Buriram Province*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Pariyut, Prathep, S. (1997) *Lecture supporting documents on the clerical council and monks*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Ponpilin, M. (2008). *Handbook for administration of monk activities*. Bangkok: Chutima Printing.
- Scott, R. M. (2009). *Nirvana for sale?: Buddhism, wealth, and the Dhammakaya Temple in contemporary Thailand*. SUNY Press.
- Tayakkanon, K. (2000) *Technique for creating leadership status in leaders*. Bangkok: Blaew Aksorn.
- The Office of National Education. (2002). *Method of evaluation in science classes using the foundation curriculum of 2001*. Bangkok: Ongkorn Rabsong Singka Lae Pasadupan.
- Yawirat, N. P. (2006). *Status of leaders and strategic leadership*. Bangkok: Central Express.
- Panthajan, C. et al. (2010). Supporting the potential of monks to develop the community of Ban Ta Kon Yang, Kantharawichai District, Mahasarakham Province, *Journal of Humanities and Social Science Mahasarakham University*, 29(1): 27-38.
- Prayukvong, W. (2005). A Buddhist economic approach to the development of community enterprises: a case study from Southern Thailand. *Cambridge Journal of Economics*, 29(6), 1171-1185.
- Weerasophon, W. (2016, January). Approach to develop management of Thai temples in order to promote cultural tourism: A case study of Wat Bowonniwet Vihara Rajavaravihara. *Global Conference on Business & Finance Proceedings* (Vol. 11, No. 1, p. 102). Institute for Business & Finance Research.

ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของ
โรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร
THE FACTORS RELATED TO HOLISTIC HEALTH OF UPPER SECONDARY
SCHOOL STUDENTS IN YANNAWA – SATHORN DISTRICT, BANGKOK
METROPOLIS

พระจักรี ปิยวณฺโณ (ชุม่วง)*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร 2) เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตสังคม กับ สุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำนวน 148 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยพบว่า 1) สุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ, เกรดเฉลี่ย, อาชีพของผู้ปกครอง, รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง แตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 4) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 5) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระดับ.01 6) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 7) ความเชื่อมั่นในตนเอง ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.578$) 8) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 ($r=.626$) 9) พบว่า ปัจจัยทางสังคม ของ นักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันใน ระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$)

คำสำคัญ: ปัจจัยจิตสังคม, สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ

ABSTRACT

The objectives of this research entitled “The Factors Related to Holistic Health of Upper Secondary School Students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis” were 1) to study holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, 2) to study the difference of Individual factors, psycho-social factors that are influencing holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, 3) to study a relationship among Psycho-Social factors and Holistic Health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis. The sample was 148 upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis. Tool for data collection was questionnaire, the statistics for data analysis were percentage, arithmetic mean, standard deviation and to test hypotheses with One-way ANOVA and Pearson’s Correlation coefficient and Analysis of Variance was used to test the significant differences at.05 level.

The Result of Research was found as follows 1) The level of a holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis, in the overall, was high ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) 2) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis the gender differences have holistic health differences at significant level. 05 3) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of age, GPA, parental occupation and monthly income of the

parent, they have no difference of the average of holistic health at significant level .05 4) The upper econdary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Self-confidence have holistic health differences at significant level .01 5) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Achievement Motivation have holistic health differences at significant level .01 6) The upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis with differences of Psycho-Social factors have holistic health differences at significant level .01 7) There was proportional relationship to each other at high level between Self-confidence and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01. ($r=.578$) 8) There was proportional relationship to each other at high level between achievement motivation and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01. ($r=.626$) 9) There was proportional relation-ship to each other at high level between psycho-social factors and holistic health of upper secondary school students in Yannawa – Sathorn District, Bangkok Metropolis at significant level. 01 ($r=.507$)

Keywords: Psycho-Social factors, Buddhist Holistic Health

1. บทนำ

วัยรุ่น (Adolescence) เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ (จตุรพร ลัมมันจริง, 2556) วัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม จึงนับว่าเป็นวิกฤติช่วงหนึ่งของชีวิต เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็กและผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นด้วยกันเอง และบุคคลรอบข้าง นอกจากนี้วัยรุ่นเป็นวัยที่มนุษย์พยายามค้นหาความต้องการที่แท้จริง (Identity Versus Role Confusion: 12-20 ปี) เรียนรู้บทบาท หน้าที่ และความสามารถเฉพาะตน เพื่อที่จะวางแผนชีวิตต่อไปในอนาคตซึ่งถ้าในขณะนี้ วัยรุ่นที่ประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเอง ก็จะส่งผลให้ วัยรุ่นเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่รู้จักความสามารถของตน รวมทั้งมีการวางแผนชีวิตที่เหมาะสม ในทางตรงกันข้าม หากเกิดความล้มเหลวในการค้นหาเอกลักษณ์เฉพาะตน วัยรุ่นก็จะสับสนในบทบาทหน้าที่ และ มีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต นอกจากนี้ วัยรุ่นยังปรารถนาเป็นเหมือนผู้ใหญ่ผู้หนึ่งในสังคม ด้วยการเลือกเอาลักษณะบางอย่างของต้นแบบมาใช้เป็นลักษณะของตนเอง ซึ่งมักจะ

ได้แก่ พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง และครูอาจารย์ แต่การเลียนแบบพฤติกรรมนั้นมิได้จำกัดเฉพาะพฤติกรรมที่ดี อาจมีการรับเอาพฤติกรรมที่มีลักษณะก้าวร้าว หรือรุนแรงมาได้ จากการประสบกับเหตุการณ์ที่รุนแรงในชีวิต หรืออาจจดจำเอาพฤติกรรมที่ไม่ดี มาจากบุคคลที่ใกล้ชิด และจากสื่อต่างๆ (Erikson E.,2555) สิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ (Physical) ทางสังคม (Social) ทางวัฒนธรรม (Cultural) และทางความคิด (Ideational) เข้ามามีอิทธิพลกับพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ ตั้งแต่แรกเกิดจนจร้า ซึ่งส่งผลต่อความคิดริเริ่ม ความสามารถในการปรับตัว บุคลิกภาพและพฤติกรรมต่างๆ

แอริค ฮอมเบอร์เกอร์ แอริคสัน (Erik Homburger Erikson) พบว่าพัฒนาการทางจิตวิทยาของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเหมือนกับโครงสร้างทางกายภาพร่างกาย มุมมองของแอริคสันจึงเน้นพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมร่วมกัน นั่นคือ การเจริญเติบโตทางร่างกาย และสิ่งแวดล้อมจะมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางจิตใจ และบุคลิกภาพ ทำให้บุคคลสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทฤษฎีของแอริคสันนี้มีพื้นฐานจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ จุดเด่นของแอริคสันคือมุมมองพัฒนาการมนุษย์ตลอดช่วงอายุขัย ซึ่งแอริคสันมองพัฒนาการของบุคคลคนหนึ่งลักษณะ องค์กรรวม (Wholeness/Holistic) ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นอายุขัย สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่มีลักษณะมุ่งสอนบุคคลอย่างเป็นองค์รวม ไม่เอียงไปทางมุ่งแสวงหาและเสพแต่ความสุขทางกาย บำรุงบำเรอจนเกินพอดีหรือที่เรียกว่า “กามสุขัลลิกานุโยค” (วิ.ม. (ไทย) 4/13/18) หรือมุ่งแต่ความหลุดพ้นเป็นอิสระ กระทั่งมุ่งทำลายและกำจัดความต้องการความจำเป็นทางกาย โดยอาจมองเอียงไปสุดถึงที่ว่า ความสมบูรณ์ทางกายเป็นอุปสรรคต่อความสมบูรณ์ทางจิตใจ หรือที่เรียกว่า “อัสถกิลมถานุโยค” เจ้าชายสิทธัตถะทรงละความสุขสุดโต่งทางกาย โดยดำริว่าเป็นทางที่ปกปิดไม่ให้มีโอกาสในการแสวงหาความสุขทางจิตใจ และได้มุ่งดำเนินชีวิตอีกแบบ ในการละเลยต่อสุขภาวะทางกายถึง 6 ปี ก่อนที่จะเข้าใจว่าวิถีการที่ไม่สมดุลดังกล่าวก็ไม่ใช่ทางหลุดพ้น จึงหันกลับมาดูแลสุขภาวะทางกายเลิกละมานตน แนวคำสอนสายกลางที่มีดุลยภาพเข้าใจความพอดี จึงเรียกว่าทางสายกลาง หรือ “มัชฌิมาปฏิปทา” (วิ.ม. (ไทย) 4/14/18) หรือข้อปฏิบัติที่เป็นทางสายกลาง ไม่เอียงทางใดทางหนึ่ง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงตามกฎแห่งเหตุผลและความเป็นไป ตามองค์ประกอบและตัวแปรที่พอดีที่เรียกว่า มัชฌิมนธรรมเทศนา (ที.ม. (ไทย) 10/299/348)

ปัจจุบันหากมองถึงเรื่องสุขภาวะ หรือสุขภาพนั้น จะมีองค์ประกอบได้ทั้งหมด 4 มิติด้วยกัน คือ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิต สุขภาวะทางสังคม และสุขภาวะทางจิตวิญญาณ หรือการรู้คิด (ปัญญา) ทั้งสี่เรื่องนี้มีความแตกต่างกัน แต่ไม่ได้แยกกันอยู่อย่างเป็นกองๆ หากว่ามีความเชื่อมโยงกันและกันทั้งหมด ซึ่งสุขภาวะด้านหนึ่งที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับสุขภาวะอีกสามมิติ ซึ่งการมีสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้ง 4 มิติที่กล่าวมา ไม่ได้เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญเพียงแค่พื้นฐานที่จะนำไปสู่การมี คุณภาพชีวิตที่ดีเท่านั้น แต่มีความสำคัญต่อทุกองค์ประกอบของการที่จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี เนื่องจากสุขภาวะหรือสุขภาพ ไม่ใช่เรื่องการไม่มีโรคเท่านั้น แต่หมายถึงความถูกต้องเหมาะสมทั้งหมด ของมนุษย์และของสังคม ใน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ.2550 มาตรา 3 ใน

พระราชบัญญัตินี้ “สุขภาพ” หมายความว่า ภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล “ปัญญา” หมายความว่า ความรู้ทั่วรู้เท่าทันและความเข้าใจในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส), 2556) สุขภาพจึงไม่ได้แยกจากวิถีชีวิต ที่ดำเนินไปบนพื้นฐานของความพอดี โดยดำรงอยู่ในครอบครัว ชุมชนและสังคมที่พัฒนาไปอย่างสมดุลควบคู่กัน

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัย มีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ให้นักเรียน ผู้ปกครอง ครู โรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเยาวชนวัยนี้ ได้รับรู้และตระหนักถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อสุขภาวะของนักเรียน และเพื่อเป็นการรับรู้ปัญหาของนักเรียน ให้นักเรียนพร้อมรับสถานการณ์ที่กดดัน กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งทางด้าน กายภาพ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และสติปัญญา สามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลง จัดการกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม การเสริมสร้างพัฒนาการของวัยรุ่นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง นำแนวทางการเสริมสร้างสุขภาวะองค์รวมมาเสริมสร้างเยาวชน ในสถานการณ์พัฒนาประเทศไทยเข้าสู่ความทันสมัยและให้สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การอนามัยโลกที่มองเรื่องสุขภาพอย่างครอบคลุมทุกมิติ เพื่อบรรลุสุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิตใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ (อุนเอื้อ สิงห์คำ และคณะ, 2557)

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

2.2 เพื่อศึกษาความแตกต่างของ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยจิตสังคม ที่ส่งผลต่อสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

2.3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยจิตสังคม กับ สุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

3. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาวิเคราะห์เอกสารเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้ 1. เอกสารปฐมภูมิ (Primary) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 อรรถกถาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวม 2. เอกสารทุติยภูมิ (Secondary) ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ ข้อเขียน และเอกสารอื่น ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวม 3. สิ่งที่ต้องการศึกษา ได้แก่ หลักการเรียนรู้ การศึกษา และการใช้ชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในพื้นที่เขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร สุ่มเลือกโรงเรียนด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม และโรงเรียนนนทรีวิทยา รวมประชากรทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ 434 คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ 240 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (1970)

ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกันและกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 148 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแนวพุทธของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire)

4.2 กลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำนวน 1,508 คน สุ่มเลือกโรงเรียนด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่ โรงเรียนเจ้าพระยาวิทยาคม และโรงเรียนนนทรีวิทยา รวมประชากรทั้งสองโรงเรียนเท่ากับ 434 คน เลือกผู้ที่มีความพร้อมในการตอบแบบสอบถามทั้งหมดได้ 240 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วย ตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรเช่นเดียวกัน และกำหนดให้สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% จำนวน 148 คน

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นหลัก โดยการดำเนินการขั้นแรก คือ นำแบบสอบถามที่เก็บรวบรวมได้ จำนวน 148 ชุด นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสำรวจ (Editing) แล้วดำเนินการลงรหัสตามคู่มือการลงรหัส (Code Book) หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบแบบสำรวจเพื่อความถูกต้องอีก 1 ครั้ง แล้วจึงดำเนินการถ่ายรหัสทั้งหลายลงในแบบฟอร์มถ่ายข้อมูล (Transfer Sheet) บรรจุข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าทางสถิติ

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร วิเคราะห์โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยทำการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ อายุ เกรดเฉลี่ย ระดับชั้น อาชีพของผู้ปกครอง รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson's Correlation Coefficient) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พบว่า สุขภาวะองค์รวม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .403 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน

ตัวแปรทั้ง 4 ด้าน	ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean)	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	แปลผล
ความเชื่อมั่นในตนเอง	3.36	.415	ปานกลาง
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	3.53	.532	มาก
ปัจจัยทางสังคม	3.72	.542	มาก
สุขภาวะองค์รวม	3.58	.403	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ปัจจัยทางสังคม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = 3.72, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .542 รองลงมา ด้านสุขภาวะองค์รวม มีค่าเฉลี่ย = 3.58, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .403 รองลงมา ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีค่าเฉลี่ย = 3.53, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .532 และสุดท้าย ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง มีค่าเฉลี่ย = 3.36 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .415 ตามลำดับ

5.1 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมแยกตามปัจจัยส่วนบุคคล ด้านเพศ พบว่า สุขภาวะองค์รวมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพศชาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.68$, S.D.=.433) เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.51$, S.D.=.368) ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรต้นด้านอายุ, เกรดเฉลี่ย, อาชีพของผู้ปกครอง และ รายได้ต่อเดือนของผู้ปกครอง พบว่า ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5.2 ผลการวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยแยกตามปัจจัยจิตสังคม

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตามความเชื่อมั่นในตนเอง

ความเชื่อมั่นในตนเอง	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
สุขภาวะองค์รวม	ระหว่างกลุ่ม	10.89	0.57	5.63	0.00**
	ภายในกลุ่ม	13.02	0.10		
	รวม	23.92			

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
สุขภาวะองค์รวม	ระหว่างกลุ่ม	13.22	0.55	6.33	0.00**
	ภายในกลุ่ม	10.70	0.08		
	รวม	23.92			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ค่าแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตามด้านปัจจัยทางสังคม

ตัวแปร	แหล่งความแปรปรวน	Sum of Squares	Mean square	F	P
	ระหว่างกลุ่ม	9.73	0.42		
สุขภาวะองค์รวม	ภายในกลุ่ม	14.18	0.11	3.70	0.00**
	รวม	23.92			

** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีปัจจัยทางสังคมต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

5.3 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง

ตัวแปร	ความเชื่อมั่นในตนเอง	สุขภาวะองค์รวม
ความเชื่อมั่นในตนเอง	1	.578**
สุขภาวะองค์รวม	.578**	1
Mean	3.36	3.58
S.D.	0.41	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.578$)

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ตัวแปร	แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	สุขภาวะองค์รวม
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	1	.626**
สุขภาวะองค์รวม	.626**	1
Mean	3.53	3.58
S.D.	0.53	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 6 พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.626$)

ตารางที่ 7 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรตาม จำแนกตาม ด้าน ปัจจัยทางสังคม

ตัวแปร	ปัจจัยทางสังคม	สุขภาวะองค์รวม
ปัจจัยทางสังคม	1	.507**
สุขภาวะองค์รวม	.507**	1
Mean	3.53	3.58
S.D.	0.53	0.40

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 7 พบว่า ปัจจัยทางสังคม ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$)

6. อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับสุขภาวะองค์รวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีสุขภาวะองค์รวม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = .403) นอกจากนั้นยังรวมไปถึงความเชื่อมั่นในตนเอง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ ปัจจัยทางสังคม ที่มีค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นกันการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจ นำมาอภิปรายผล ดังนี้

ประเด็นที่ 1 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในเขต ยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีเพศต่างกัน พบว่า สุขภาวะองค์รวม ค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงถึงความแตกต่างกันระหว่างเพศชายและหญิง ในด้านของสุขภาวะองค์รวม ที่ไม่ได้หมายถึงเฉพาะสุขภาพทางกายเพียงมิติเดียว แต่ยังรวมไปถึง สุขภาพจิต สังคม และสติปัญญา ค่าเฉลี่ยในภาพรวมทั้งเพศชายและหญิง อยู่ในระดับ มาก โดยที่ เพศชาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.68$, S.D.=.433) เพศหญิง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.51$, S.D.=.368) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดว่าเป็นวัยรุ่นตอนกลาง ที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี ระยะเวลาบางครั้งถูกเรียกว่า วัยหนุ่มสาว เพราะวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงจะมีวุฒิภาวะทางเพศ เมื่อวัยรุ่นหญิงหรือชายมีเพศสัมพันธ์ก็จะสามารถให้กำเนิดลูกได้ ระยะเวลาที่พฤติกรรมแบบเด็กจะค่อยๆ หายไปและมีการ

แสดงออกของความเป็นหญิงสาวหรือชายหนุ่มเข้ามาแทนที่ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จึงเป็นด้านจิตใจที่เกิดจากการพัฒนาทางร่างกาย วัยรุ่นช่วงนี้เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความอยากรู้อยากทดลองในเรื่องเพศมากเป็นพื้นฐานเดิมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสรีระ ฮอโมนเพศ ทำให้มีความพร้อมในอารมณ์และกิจกรรมทางเพศ วัยรุ่นช่วงนี้มีการเรียนรู้และทดลองกิจกรรมในเรื่องเพศสัมพันธ์มากขึ้น ซึ่งถ้าไม่ได้รับการแนะนำหรือปฏิบัติตัวอย่างเหมาะสมอาจจะนำไปสู่ปัญหาทางด้านสังคมและสุขภาพต่างๆ ตามมา เช่น การตั้งครรภ์ในวัยหนุ่มสาว การติดต่อโรคทางเพศสัมพันธ์ ต้องออกจากสถาบันการศึกษา ฯลฯ

ประเด็นที่ 2 ปัจจัยด้านความเชื่อมั่นในตนเอง พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสัมพันธ์ที่แปรผกผันกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = -.578$) ซึ่งหมายความว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง บ่งชี้ถึง ค่าของ สุขภาวะองค์รวม ซึ่งต่ำเป็น ปัจจัยที่ เชื่อมต่อกันและกัน ระดับความคิดเห็น ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย = 3.37

การมีความเชื่อมั่นในตนเองเป็นการแสดงออกถึงการยอมรับตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีสุขภาพจิตที่ดี และส่งผลต่อการมีทักษะทางสังคมที่ดี สอดคล้องกับ แจ่มจันทร เกียรติกุล กล่าวว่า การมีความเชื่อมั่นในตนเองนั้นเป็นบุคลิกภาพทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินชีวิตของบุคคลตั้งแต่เด็กจนกระทั่งเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ควรเสริมสร้างให้เกิดขึ้นกับทุกคน ควรเป็นความเชื่อมั่นในตนเองที่เป็นสัมมาทิฐิ เพื่อจะช่วยให้เขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีบุคลิกภาพที่ดี และใช้ความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมเพราะเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้ผู้นำ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดก้าวหน้ามองโลกในแง่ดี กล้าแสดงออกในทางที่ถูก สามารถประสบความสำเร็จทั้งด้านการเรียนในหน้าที่การงาน ทำงานร่วมกับคนอื่นได้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (แจ่มจันทร เกียรติกุล, 2531) สอดคล้องกับ แบลร์ (Blair) กล่าวว่า คนที่ยอมรับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่ตนประสบโดยปราศจากความกลัวความล้มเหลว จะเป็นคนที่มีความมั่นใจในตนเอง จึงทำให้บุคคลกล้าที่จะเผชิญกับสถานการณ์ใดๆ ด้วยความไม่กลัว และแน่ใจว่าสถานการณ์นั้นๆ จะไม่ทำให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่สบายใจ มีความเชื่อมั่นในตนเองว่าที่ตนกระทำไปนั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม (Blair, G.M., 1968)

เห็นได้ว่า ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมด้านสติปัญญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับทักษะการแก้ไขปัญหา การรับมือกับปัญหา และความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค ความเชื่อมั่นในตนเองนี้ครอบคลุมคือปัจจัยที่สำคัญในการสร้างและพัฒนาให้มีความเชื่อมั่นในตนเองเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับ งานวิจัยในต่างประเทศ ของ เรดเก้ ซึ่งพบว่า บุตรจากครอบครัวที่พ่อแม่ยอมรับ จะมีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง เป็นที่ยอมรับของสังคม ให้ความร่วมมือกับเพื่อนฝูง ไว้วางใจในตนเองและมีความรับผิดชอบสูง (Redke, M.J., 1964) สอดคล้องกับ มุสเสน ศึกษาพบว่าพ่อแม่ที่ให้

โอกาสและได้รับการสนับสนุนความต้องการในด้านความอยากรู้อยากเห็น จะทำให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเองได้ มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ กล้าพูด กล้าแสดงออก สามารถเผชิญสถานการณ์ใหม่ โดยไม่วิตกกังวล และมีความเชื่อมั่นในตนเอง

ประเด็นที่ 3 ปัจจัยด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.626$) ซึ่งแสดงว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นตัวบอกถึง สุขภาวะองค์รวม และ เป็น ปัจจัยที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ความมากน้อย ของ ค่าเฉลี่ยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สร้างความแตกต่างกับค่าเฉลี่ยของสุขภาวะองค์รวม โดยที่ ภาพรวมของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย = 3.53, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .853 ในขณะที่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ก็มีมิติที่เชื่อมโยงกันโดยตรงกับ สุขภาวะองค์รวมในด้าน สถิติปัญญา การแก้ไขปัญหา ความสามารถในการเผชิญปัญหา และ ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค เพื่อความเป็นเลิศและการได้รับการยอมรับ ซึ่งสำหรับเด็กชั้นมัธยมศึกษาในเบื้องต้นจะสามารถแสดงออกได้ในเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญกร คำแวง ที่ได้ศึกษาเรื่อง ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาแคลคูลัส 1 ของนักศึกษาหลักสูตรวิศวกรรมศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทางบวก กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ธัญกร คำแวง, 2555)

ประเด็นที่ 4 ปัจจัยทางสังคม พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร ที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัว ต่างกัน มีสุขภาวะองค์รวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ของ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตยานนาวา-สาทร กรุงเทพมหานคร มีความสัมพันธ์ที่แปรผันต่อกันในระดับมาก กับสุขภาวะองค์รวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r=.507$) ซึ่งแปลว่า ปัจจัยทางสังคม หรือ ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีผล ต่อการมีสุขภาวะองค์รวม ซึ่งปัจจัยทางสังคมนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับ สุขภาวะองค์รวมในมิติด้านสังคมโดยตรง ตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ ครอบครัว ถือเป็นปราการแรก ของการสร้างเสริมบุคลิกภาพ ของมนุษย์ และจะมีผลในระยะยาวต่อปัจจัยจิตลักษณะ หรือ จิตเดิมของมนุษย์หลังจากที่การพัฒนาทางร่างกายเติบโตเต็มที่แล้ว แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการเอาชนะอุปสรรค ทักษะทางสังคม ภาวะความเป็นผู้นำ ต่างมีจุดเริ่มต้น ที่ครอบครัวเป็นสำคัญ และสิ่งเหล่านั้นจะเป็นลักษณะประจำตัวมนุษย์คนนั้นในอนาคต พรอยด์ ได้เน้นถึงการปลูกฝังบุคลิกภาพในวัยเด็กมากที่สุด โดยได้กล่าวว่าในช่วง 1-5 ปีแรก ของชีวิตเป็นช่วงที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาบุคลิกภาพ การอบรมเลี้ยงดูเด็กและการกระทำเป็นอย่าง หนึ่งให้แก่เด็กเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเด็กจะเลียนแบบ บิดามารดา และผู้ใกล้ชิด

7. ข้อเสนอแนะ

1) **ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย** ส่งเสริมนโยบายเกี่ยวกับ การสร้างความมั่นคง ความอบอุ่น ความรักในครอบครัว กำหนดให้ครอบครัว มีการจัดกิจกรรมที่สามารถช่วยให้บุคคลในครอบครัวใช้เวลาด้วยกัน ได้รู้จักเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ และความเชื่อมั่นต่อกันและกัน ให้ข้อมูลกับผู้ปกครอง ครูอาจารย์ เกี่ยวกับบทบาทความสำคัญ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลิกภาพของเยาวชน เพื่อให้ตระหนักถึงคุณค่าในการเป็นตัวแบบ หรือ บุคคลตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชน เพื่อการพัฒนาการมีความรับผิดชอบ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การจัดการกับอารมณ์ รวมถึงปัจจัยจิตลักษณะในด้านต่างๆ

2) **ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ** ทักษะการแก้ไขปัญหาและความสามารถในการเอาชนะอุปสรรคเป็นสิ่งที่ควรเสริมสร้างให้คงอยู่เสมอ แม้ว่าจะมีภาพรวมอยู่ในระดับที่ดีอยู่แล้ว แต่สติปัญญาเป็นสิ่งที่ควรเพิ่มพูนอยู่ตลอดเวลา เพราะ หลังจาก วัยรุ่นตอนกลางแล้ว นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจะต้องก้าวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านร่างกาย และสังคม แล้ววัยรุ่นจะก้าวเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว บทบาทในชีวิตจะเปลี่ยนแปลงไป ปัญหาและอุปสรรคก็จะเปลี่ยนรูปแบบไปเช่นกัน ดังนั้น สุขภาวะองค์รวมทางด้านปัญญา จึงเป็นมิติทางสุขภาพที่ต้องให้ความสำคัญและพัฒนาอยู่เสมอ ทุกช่วงวัย

3) **ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป** ข้อค้นพบต่างๆที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว มีความเชื่อมโยงกับสุขภาวะองค์รวมใน เกือบทุกมิติ รวมไปถึงปัจจัยทางจิตลักษณะเอง ก็มีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมของครอบครัวเช่นกัน จึงควรมีการทำงานวิจัยเชิงลึก เกี่ยวกับความสัมพันธ์ในครอบครัว ที่จะมีผลต่อตัวแปรตามอื่นๆ รวมไปถึงความสัมพันธ์อื่นๆ เช่น สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2555). *ประชุมสุภาพิตสอนหญิง*. บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โรดักส์ จำกัด.
- จตุรพร ลิ้มมันจรี. (2556). *วิธีการสอนวิชาแนะแนว*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิราภรณ์ ตั้งกิตติภรณ์.(2532). *จิตวิทยาเบื้องต้น*. สงขลา: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- แจ่มจันทร์ เกียรติกุล. (2531). “การศึกษาความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันและอยู่ในชั้นเรียนของครูที่มีพฤติกรรมทางวาจาและท่าทางแตกต่างกัน”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุขภาพแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

- พระมหาธานินทร์ ฐิติวิโร. (2545). “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,.
- วัชระ คำเพ็ง. (2537). “การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักมวยไทยอาชีพ”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิไลวรรณ สิริสุทธ. (2545). “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาโปรแกรมวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา สถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร”. *วิทยานิพนธ์นิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.
- สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (สปรส). *สุขภาพทางจิตวิญญาณ สู่สุขภาพทาง ปัญญา*. กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์, 2556.
- Blair, G.M. (1968). *Educational Psychology*. New York: The Macmillan Company.
- Chickering, S.W. (1993). *Education and Identity*. Sanfrancisco: Jossey Bass.
- Mussen, P.M. (1969). *The Psychological Development of the child*. New Jersey: Prentice Hall
- Redke, M.J. (1964). *The Relation of Parental Authority to children Behavior and Attitude*, Minneapolis University of Minnesota Press.

**การพัฒนาระบบสวัสดิการด้านบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน**
**DEVELOPMENT OF HUMAN WELFARE : A CASE STUDY OF MAHAMAKUT
BUDDHIST UNIVERSITY ISANCAMPUS**

พระทวี อภโย* นายเอกชาติ สุขเสน**

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน 2) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 70 รูป/คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) ทำการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ร้อยละ 51.4 เป็น เพศชาย ร้อยละ 25.7 มีอายุระหว่าง 46 ปีขึ้นไป ร้อยละ 45.7 มีระดับการศึกษาปริญญาโท ร้อยละ 62.9 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 55.7 เป็นบุคลากรสายวิชาการ ร้อยละ 42.9 มีเงินเดือนอยู่ระหว่าง 30,001 บาทขึ้นไป
2. การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร รวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.44 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสวัสดิการด้านสันตนาการอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.31 รองลงมา ด้านสวัสดิการด้านการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 2.65
3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูล การทดสอบการเปรียบเทียบ

* หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.

** หลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) และการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ 0.05 พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ สายปฏิบัติงาน

4. ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน พบว่า โบนัสประจำปีเป็นสวัสดิการที่ดีสำหรับบุคลากร สวัสดิการที่ดี คือ สิ่งตอบแทนที่นอกเหนือจากการจ้างตามปกติ เป็นเสมือนขวัญและกำลังใจ แทนความห่วงใยที่องค์กรมีต่อพนักงาน เช่น สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลสำหรับลูกจ้าง สวัสดิการด้านการทำงานล่วงเวลาเป็นต้น และการจัดสวัสดิการนั้นต้องทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการสร้างสวัสดิการเพื่อความมั่นคงในหน้าที่การงาน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงาน

คำสำคัญ : การพัฒนา, สวัสดิการด้านบุคลากร, ข้อเสนอแนะ

Abstract

The purposes of this research were: (1) to study a development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus, (2) to study and compare the development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus and define the personnel's factors. (3) to study the recommendations in developing the personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus.

The sample used in this research was the personnel of Mahamakut Buddhist University Isan campus from calculating the population size by using Taro Yamane formula, got 70 numbers of sample size used in this research, used multistage of sampling, the questionnaires in data collection, analyzed data by using a package of computer program. The used statistics were the Frequency, Percentage, Mean, Standard Deviation, T-Test and One Way Anova of Variance-Anova or F-Test, tested the significance at 0.05 level.

The research result was found as follows;

1. The personal factor mostly was male 51.4 percentage, aged between 46 and over 25.7 percentage, had master degree 45.7 percentage, single status 62.9 percentage, academic personnel 55.7 percentage, salary between 30,001 up 42.9 percentage.

2. The development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus was found that the development of personnel's

welfare system including all parts was had a low level, average 2.44. When considering each aspect, it was found that the part of recreational welfare was in medium, had average 3.31. Subordinately, the part of educational welfare was in medium, had average 2.65.

3. The factors having relationship to development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus was found that data analysis, experiment comparing the relation between variable by using One Way Anova of Variance-Anova or F-Test. And a test of significance at 0.05 was found that the factors having relationship to development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus statistical significantly at 0.05 were the service personnel.

4. The additional recommendations and opinions about development of personnel's welfare system of Mahamakut Buddhist University Isan campus. Found that annual bonus was good welfare for the personnel, good welfare was award apart regular remuneration was alike a gift and encouragement instead of worry that an organization having for staff such as the part of nursing welfare for employee and the part of part-time working welfare etc, and welfare arrangement had to be thorough and fair by creating welfare to stabilize one's work, to be the gift and encouragement in working.

Keywords: Development, Human Welfare, Recommendations

1. บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยเป็นสถานที่สร้างทรัพยากรมนุษย์ระดับมัธยมศึกษา เป็นแหล่งรวบรวมวิชาการและความรู้ในแขนงหรือสาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย มีบุคลากรสายสนับสนุนและอาจารย์เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการช่วยกันจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ในอดีตบัณฑิตที่ได้เกียรตินิยมต่างมุ่งจะเข้ามาเป็นอาจารย์ทันทีที่จบการศึกษา เพราะได้รับการยกย่องและได้รับเงินเดือนสูง แต่ในระยะต่อมาฐานะของอาจารย์ได้เสื่อมถอยลง ส่วนหนึ่งเพราะมหาวิทยาลัยเป็นระบบราชการที่อาจารย์มีฐานะเช่นเดียวกับข้าราชการโดยทั่วไป ซึ่งการขึ้นเงินเดือนข้าราชการที่ผ่านมามีต่ำกว่าอัตราเงินเฟ้อและค่าครองชีพมาตลอด ฐานะของข้าราชการจึงด้อยลงทำให้อาจารย์ที่มีคุณวุฒิปริญญาเอกในหลายสาขาได้รับเงินเดือนน้อยกว่าบัณฑิตปริญญาตรีหรือโทจบใหม่ที่ทำงานในภาคเอกชน ดังนั้นเพื่อให้ยังชีพได้สมควรแก่ฐานะจึงต้องหารายได้เพิ่ม ทำให้ไม่มีเวลาสำหรับอุทิศให้แก่งานการพัฒนาวิชาการผู้บริหารก็ไม่สามารถลงโทษผู้ที่มีผลงานน้อยหรือไม่รับผิดชอบงานอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาทางการศึกษาเพราะระบบสวัสดิการไม่เพียงพอ จึงต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ในยุทธศาสตร์ข้อที่ 1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งจะสอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติฉบับที่ 8 ในยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 1 การสร้างศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาทางสังคม ในกลยุทธ์การวิจัยที่ 6 พัฒนาขีดสมรรถนะ และศักยภาพของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน และการบริหารรัฐกิจ บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล และในแผนงานวิจัยที่ 6.1 การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีการจัดการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม โดยมีบุคลากรที่เป็นพระภิกษุและฆราวาสในการปฏิบัติหน้าที่เป็นคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ การจัดระบบสวัสดิการบุคลากรนั้นมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิต บุคลากรมหาวิทยาลัยถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าในการพัฒนาองค์กร ซึ่งนับปัจจุบัน ลูกจ้างในประเทศไทยมีจำนวนลูกจ้าง 38,540,000 หรือคิดเป็นร้อยละ 60.80 ของจำนวนประชากรไทยทั้งหมด ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงการจัดสวัสดิการของภาครัฐยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะหน่วยงานต้องมีการคำนึงถึงความเป็นอยู่ของลูกจ้างในหน่วยงานเพื่อการมีประสิทธิภาพในการทำงาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการทำวิจัย เพื่อจะได้นำเอาองค์ความรู้มาใช้ในการกำหนดนโยบายของมหาวิทยาลัย เพื่อให้ตรงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ 11 ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากร

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สายปฏิบัติงาน และเงินเดือน

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ด้านหน่วยงาน ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3.2 ด้านเนื้อหา ได้แก่ สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านความมั่นคง สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านการศึกษา และสวัสดิการด้านนันทนาการ

3.2.1 ด้านตัวแปร คือ

1) ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สายปฏิบัติงาน เงินเดือน

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประกอบด้วย สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย สวัสดิการด้านความมั่นคงในชีวิต สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านการศึกษา และสวัสดิการด้านนันทนาการ

3.2.2 ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

ประชากร ประกอบด้วย คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 84 รูป/คน

กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ตัวแทนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยใช้สูตรการคำนวณของ Yamane ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 70 รูป/คน

3.2.3 ด้านระยะเวลา ได้แก่ ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม 2558

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยทำการศึกษาวิจัยสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร : กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ประชากรการวิจัยครั้งนี้มีหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ปัจเจกบุคคล ได้แก่ บุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จำนวน 84

รูป/คน จากการคำนวณหาขนาดตัวอย่างประชากร โดยใช้สูตรของ Taro Yamane ได้จำนวนขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 70 รูป/คน ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน

การหาคุณภาพเครื่องมือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) คือ การทดสอบหาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ด้วยวิธีการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการแต่งตั้ง แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามเพื่อให้มีความถูกต้องของภาษา ความเที่ยงตรง และครอบคลุมเนื้อหา จนกระทั่งแบบสอบถามมีความสมบูรณ์มากขึ้นก่อนนำไปทดลองใช้ และการทดสอบหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งชุด โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้ว นำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเหมือนกันจำนวน 30 คน เพื่อนำมาหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) โดยใช้โปรแกรมทางคอมพิวเตอร์ ผลการวิเคราะห์ของความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ทั้งชุดพบว่าได้ค่า Alpha เท่ากับ 0.98 ซึ่งเป็นค่าที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานจึงสามารถนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างได้

ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางคอมพิวเตอร์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way ANOVA of Variance-ANOVA or F-test) ทำการทดสอบความมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

5. ผลการวิจัย

5.1 การพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ในภาพรวมในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 2.66 และ 1.23 ดังปรากฏตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) การพัฒนาสวัสดิการบุคลากร โดยรวม

ด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสวัสดิการบุคลากร	การพัฒนาสวัสดิการบุคลากร		
	$\bar{x}$	S.D.	แปลผล
1. สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย	2.45	1.03	น้อย
2. สวัสดิการด้านความมั่นคง	2.68	1.41	ปานกลาง
3. สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ	2.20	1.43	น้อย
4. สวัสดิการด้านการศึกษา	2.65	1.29	ปานกลาง
5. สวัสดิการด้านนันทนาการ	3.31	1.01	ปานกลาง
รวม	2.66	1.23	ปานกลาง

5.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า ปัจจัยด้านบุคคลแตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาตัวแปรแต่ละตัว ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และเงินเดือน ไม่แตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร โดยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนตัวแปรสายปฏิบัติงานแตกต่างกันกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ดังปรากฏตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปภาพรวมการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างตัวแปรกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ตัวแปร	ค่าคะแนน (P)	ผลการทดสอบ	
		แตกต่างกัน	ไม่แตกต่างกัน
เพศ	0.67		✓
อายุ	0.13		✓
ระดับการศึกษา	0.28		✓
สถานภาพสมรส	0.92		✓
สายปฏิบัติงาน	0.02	✓	
เงินเดือน	0.64		✓
โดยภาพรวม	0.44		✓

5.3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

พบว่า **โบนัสประจำปี** เป็นสวัสดิการด้านกำลังใจ แก่ผู้ปฏิบัติงาน ไม่จำเป็นต้องมีทุกปี หรือได้รับทุกคน เป็นการพิจารณาผู้เหมาะสมมิใช่จากการพิจารณาของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง แต่ผลจากการพิจารณานั้นเกิดประชาติของคนในองค์กรนั้นและผลการปฏิบัติงานที่กระจำจชัดเป็นรูปธรรม มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการชั่วคราว (อัตราจ้าง) อยากให้มีประกันสังคมให้กับลูกจ้าง อย่างน้อยให้มีกำลังใจว่าการทำงานนี้ไม่ตายฟรี เพราะยังมีประกันสังคมที่รองรับ สวัสดิการเกี่ยวกับพนักงานอัตราจ้างควรมีสวัสดิการในด้านให้ค่าตอบแทนที่จะทำได้เกี่ยวกับพนักงานของรัฐ สวัสดิการเกี่ยวกับการทำประกันชีวิตให้กับบุคลากร และอยากให้องค์กรพัฒนาสวัสดิการในแบบสอบถามให้สำเร็จ

พบว่า **สวัสดิการที่ดี** คือ สิ่งตอบแทนที่นอกเหนือจากการจ้างตามปกติ เป็นเสมือนขวัญและกำลังใจ แทนความห่วงใยที่องค์กรมีต่อพนักงาน มิใช่มีมากเกินไป จนทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต้องพึ่งพาองค์กร หรือน้อยเกินไปจนทำให้เกิดไม่มั่นคงในชีวิต การให้ความเป็นอยู่ของ

บุคลากรมีความสุขหรือไม่ เช่น ป่วยพบแพทย์ ออกท้องที่ ที่พักต้องดี องค์กรจะมีสุขต้อง ยิ้ม หัวเราะ ทักทาย องค์กรจะมีความสุข ความเป็นบุคลากรต้องดี มีที่ออกกำลังกาย ต้นปีมีโบนัส โบนัส สำหรับ คนขยันต่อปีมีรางวัลให้เลย นี่คือ สวัสดิการที่ดี สวัสดิการเป็นสิ่งสร้างกำลังใจ และเป็นสิ่งดึงดูดให้มี คนทำงานมากยิ่งขึ้น

6. อภิปรายผล

การพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรรวมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า บุคลากรของมหาวิทยาลัยยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาาระบบสวัสดิการของมหาวิทยาลัย เนื่องจาก อาจจะเป็นเรื่องใหม่สำหรับบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จึงยังไม่ กล้าสะท้อนความคิดเห็นด้านสวัสดิการสังคมอย่างเต็มที่

จากการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาาระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วน สาย ปฏิบัติงาน ได้แก่ บุคลากรสายวิชาการ และสายสนับสนุน ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา าระบบสวัสดิการบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน แตกต่างกัน ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุพิชา วรากุลนุเคราะห์ (2552) เรื่อง “แนว ทางการพัฒนาสวัสดิการ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานบุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล” พบว่า สายการปฏิบัติงาน เงินเดือน 10,001-15,000 บาท ระยะเวลาการ ทำงานในวิทยาลัย 1-3 ปี บุคลากรมีความพึงพอใจต่อสวัสดิการที่ใช้ในระดับมาก มีความพึงพอใจ ต่อระบบการจัดบริการสวัสดิการในระดับปานกลาง และมีความเห็นด้วยตามหลักการจัดสวัสดิการ 6 หลัก ได้แก่ หลักการตอบสนองความต้องการ หลักการมีส่วนร่วม หลักความสามารถในการจ่าย หลักการยืดหยุ่น หลักความครอบคลุมเท่าเทียม และหลักการสร้างแรงจูงใจเพื่อประสิทธิภาพในการ ทำงาน

7. กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้ดีเพราะคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราช วิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ที่ได้ให้โอกาสได้ทำงานวิจัยในครั้งนี้ ตลอดทั้งคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ ได้ให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์ธเนศ ต่วนชะเอม อาจารย์ ดร.ปาน กิมปี และ ขอขอบคุณสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัยที่ได้สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการวิจัยพบว่า สายปฏิบัติงานทั้งสายอาจารย์และเจ้าหน้าที่ มีผลต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร จึงเสนอแนะในการพัฒนาระบบสวัสดิการบุคลากร ที่ควรจะใช้แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม ในการกำหนดนโยบายการจัดสวัสดิการให้กับบุคลากรมหาวิทยาลัย เพื่อให้บุคลากรได้รับสวัสดิการที่ทั่วถึง โดยเฉพาะลูกจ้างชั่วคราว

8.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

8.2.1 การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณเท่านั้น โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ในการวิจัยครั้งต่อไปควรจะวิจัยในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยศึกษาทุกวิทยาเขตและวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นผู้ให้ข้อมูลหรือตอบแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ด้วย เพื่อจะทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติม และชัดเจนมากยิ่งขึ้น

8.2.2 การวิจัยในครั้งนี้ ได้นำตัวแปรอิสระเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลเท่านั้น จึงทำให้ข้อมูลที่ได้ออกมายังไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร จึงควรเพิ่มปัจจัยด้านการทำงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย เป็นต้น เพื่อจะทำให้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

ธีระ ศรีธรรมรักษ์. (2538) *อนาคตของประเทศไทยกับการออกกฎหมายสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สุพิชา วรากุลนุเคราะห์. (2552). “แนวทางการพัฒนาสวัสดิการ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงานบุคลากรวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล”. *สารนิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ADMINISTRATIVE STRATEGY FOR AN EXCELLENCY OF PHRAPARIYATTIDHAMMA PUBLIC SCHOOLS

พระทอง จิตปณฺโณ (บุตรดี)*

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (3) เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และนักวิชาการด้านการศึกษารองเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 25 รูป/คน (2) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่มประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 9 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1) การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า (1) การบริหารงานวิชาการและการจัดการศึกษาเน้นภาคทฤษฎีด้านองค์ความรู้มากเกินไป ขาดการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ผู้เรียนยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เกิดปัญญาพุทธธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้โรงเรียนยังไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะ ทำให้ครูไม่มีความมั่นคง จึงไม่ทุ่มเทในการสอน ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (2) การบริหารงานบุคคลพบปัญหาคือผู้บริหารไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือก คัดสรร แต่เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้เลือกเอง อำนาจในการสั่งการบริหารส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้จัดการหรือผู้อำนวยการโรงเรียนเท่านั้น ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการให้ทันการเปลี่ยนแปลงและมีภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาในการบริหารจัดการที่เพียงพอ ปัญหาด้านครูคือ ครูไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือกหรือคัดสรร เนื่องจากไม่มีการวางแผนอัตรากำลัง ครูขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ ไม่มีขวัญกำลังใจ ไม่ได้รับรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม ไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ครูลาออกไปปฏิบัติงานอื่นที่

* หลักรัฐธรรมนูญฯ บัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มั่นคงกว่าและสถานภาพครูยังเป็นเพียงลูกจ้างของวัดหรือโรงเรียน (3) การบริหารงานงบประมาณ พบปัญหาคือ งบประมาณไม่เพียงพอกับภาระงานและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพราะรัฐอุดหนุนให้ในลักษณะเงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนนักเรียน ตลอดจนขาดระบบการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน เป็นธรรมาภิบาล และไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการบริหารจัดการระบบการเงินของโรงเรียน และ (4) การบริหารงานทั่วไป พบปัญหาคือ สื่อ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี อาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังขาดบุคลากรประจำที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านเทคโนโลยีโดยตรง โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา และการให้บริการประชาสัมพันธ์ โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนขาดการสร้างระบบเครือข่ายการวางแผนงานบริหารจัดการศึกษาร่วมกัน ขาดการวางนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน ทั้งระดับโรงเรียนและระดับกลุ่มที่มีความชัดเจน

2) หลักพุทธธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยนำหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เข้ามาช่วยแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป ดังนี้ ขั้นที่ 1 ทุกข์ คือการกำหนดปัญหาและจัดประเด็นปัญหา โดยศึกษาปัญหาคำหนดขอบเขตที่จะแก้ ขั้นที่ 2 สมุทัย คือสาเหตุของปัญหา ร่วมคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา/โดยการสำรวจความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนควรได้รับการแก้ไขตามลำดับ ขั้นที่ 3 นิโรธ การกำหนดจุดหมายหรือสภาวะพ้นปัญหา การร่วมคิด วิเคราะห์ ความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาและการจัดลำดับจุดหมายของสภาวะพ้นปัญหา ขั้นที่ 4 มรรค ขั้นตอนมือแก้ปัญหา คือ การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่ถูกต้องเป็นการกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา พร้อมทั้งสรุปวิธีแก้ปัญหาและสรุปผล

3) ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เพียบพร้อมเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่ก้าวทันโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และมีระเบียบวินัยในตนเองสูง เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมอย่างยั่งยืน (2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ได้แก่การบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ โดยผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้าน อารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่การพัฒนาโรงเรียนให้มีความพร้อมเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาติ โดยมุ่งเน้น

การพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติของประเทศที่เหมาะสมและเป็นไปได้ และ (4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่การร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิตและมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศ, โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research were (1) to analyze the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools, (2) to analyze the Buddhist moral code, concept, and theory related the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools, and (3) to present the administrative strategy for an excellence of Phrapariyattidhamma Public Schools.

The research methodology was the qualitative research. The research samples were divides to 2 groups: (1) 25 key informants consisted of directors, deputy directors, academic experts of Phrapariyattidhamma Public Schools, and (2) 10 experts and stakeholders that participating in focus-group discussion. The research data were collected by in-depth interview and focus-group discussion. The qualitative data were analyzed by 6C Technique. The research results were:

1) The administration of Phrapariyattidhamma Public Schools found that (1) the academic administration and instruction emphasized theory and knowledge, but did not relate to implementation. Students had not been supported to reach the Buddhist moral code. Moreover, there was no the act about the instruction of Phrapariyattidhamma Public Schools, so teachers' career path was not stable, then teachers did not attend the instruction, and lastly this influenced to learning of students. There were several problems of administration and educational standard development continuously, (2) the problems of the personnel administration related the leaders such as directors and deputy directors were not chosen from the selection system, but archimandrites chose them directly. The authority of administration depended on the directors or archimandrite. Occasionally, the leaders had not enough knowledge or skill for solving problems and they had no enough time for school management because of their several works. The problem about the human resource of teachers was like the leader's problem. Teachers were not also chosen from the selection system because

there was no human resource plan. Teachers had no stability in career path, encouragement, proper earnings and welfare, and self-development about instruction. Teachers always resigned and moved to better works because they just were the temporary employee, (3) the budget was not enough for works and instruction patterns because the budget varied with the number of students. The accountancy system was not standard, not clear, and not based on the good governance concept, (4) the general problems such as technological media, and classrooms were not enough for instruction. There were no enough people who were skillful in technology in schools, so schools were not ready to organize the information technology system for school's management and public relations. The networking of schools was not efficient and schools did not plan to manage together. The school organization, policies, and development plans of schools and school network were not unity,

2) The Buddhist moral code that related the administration of Phrapariyattidhamma Public Schools was Ariyasacca 4 (the Four Noble Truths): Dukkha, Samudaya, Nirodha, and Magga for solving problems of academic, personnel, budget, and general administration. Step 1 Dukkha, the Noble Truth of Suffering, applied for studying and specifying problems. Step 2 Samudaya, the Noble Truth of the Origin of Suffering, applied for analysis and prioritizing problems by need assessment. Step 3 Nirodha, the Noble Truth of the Extinction of Suffering, applied for specifying the ultimate goals, analysis solutions, and prioritizing goals. Step 4 Magga, the Noble Truth of the path leading to the Extinction of Suffering, applied for practice for solving problems, conclude solutions and results,

3) The administrative strategy for an excellence of Phrapariyattidhamma Public Schools was divided to 4 aspects: (1) to build and develop learners toward the high-quality Buddhist priests. The learners should be the religion disciple, expert in Buddhism, learn for up to date the globalization, live with virtue, morality, and discipline, and create the sustainable Buddhist society, (2) to develop the administrative system toward the standard and sustainable high-quality schools, and to educate students to be a perfect in mental, social, intelligence both life and spiritual way, (3) to enhance the competency of schools toward the center of Phrapariyattidhamma Public Schools, to develop the Buddhist curriculum, and to make international relationship, and (4) to support and propagate Buddhism, to develop Thai society toward the Buddhist knowledge society, and to practice in the Five Precepts of Buddha.

Keywords: Strategy, Administration for and excellence, Phrapariyattidhamma public Schools

1. บทนำ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของคณะสงฆ์ซึ่งวัดที่มีความพร้อมได้ขอจัดตั้งโรงเรียนเปิดดำเนินการสอนในระดับมัธยมศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่ยังไม่จบการศึกษาชั้นพื้นฐาน เพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ควบคู่ไปกับวิชาสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนจัดตั้งอยู่ในวัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา จัดการศึกษาเฉพาะสำหรับพระภิกษุสามเณรเท่านั้น โรงเรียนจะได้รับการจัดตั้งได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตหรือเห็นชอบจากมหาเถรสมาคม โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นผู้ออกใบอนุญาตแก่เจ้าอาวาสวัดที่ขอจัดตั้งโรงเรียน ในส่วนของการบริหารจัดการนั้น ให้เจ้าอาวาสวัดหรือพระภิกษุที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นผู้จัดการ และผู้จัดการเป็นผู้คัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในประกาศคณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษารูปหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งจะดำเนินการคัดเลือกพระภิกษุและคฤหัสถ์เพื่อเสนอแต่งตั้งเป็นครูและบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558)

ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีสถานภาพเป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ.2558 และจัดเป็นโรงเรียนในระบบเช่นเดียวกับรูปแบบโรงเรียนของรัฐและเอกชนทั่วไป ซึ่งคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553 กำหนดให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งทำหน้าที่กำกับควบคุมดูแลการบริหารจัดการ ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จึงเป็นโรงเรียนของคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม ในการสนับสนุนงบประมาณของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม จากการติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาพรวม พบว่า ยังมีประเด็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายประการ นอกจากนี้ การที่มีความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่หรือเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกระบบ ต้องสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ใหม่ได้อย่างมั่นคง (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านมา พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ ประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน 4 ด้าน คือ

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการ ซึ่งมีบริบทต่างจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ การใช้ข้อมูลสารสนเทศ การนำผลการประเมิน/โครงการ มาใช้วางแผน ปรับปรุง พัฒนางาน ยังมีน้อย ประกอบกับประชากรที่เข้ามาบรรพชา มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียน มีอัตราครูต่อนักเรียนต่อห้องต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 รูป สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่นๆ ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

2. ปัญหาด้านการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะ ครูไม่ครบชั้น และนักเรียนมีจำนวนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลาและเต็มความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่ครูจำเป็นต้องปฏิบัติ หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอน และแหล่งการเรียนรู้มีจำนวนจำกัด ซึ่งมีสาเหตุจากโรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย สื่อเทคโนโลยีและการสื่อสารมีใช้อย่างจำกัด หรือใช้ได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

3. ปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน การจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนได้ใช้เกณฑ์การจัดสรรหลายๆ เกณฑ์ เพราะต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ ทำให้โรงเรียนได้รับการจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนน้อย คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรจากองค์กร และชุมชนได้มากนัก

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา แม้ว่าจะมีตัวแทนของชุมชนและองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ก็ไม่มีบทบาทมากนัก หรือมีน้อยมาก หรือไม่มีเลย ในบางพื้นที่ ชุมชน ไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนได้

สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษา ในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบดำเนินการด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษา ที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนั้นยังพบว่า การสร้างพันธสัญญา การดำเนินงาน และการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมมากนัก จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญ อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่เป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ เพื่อสร้างศาสนทายาท และดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษายุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อจะได้นำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง พัฒนาการบริหารงานเพื่อเป็นกรอบยุทธศาสตร์ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลกับการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.2 เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมแนวคิด และทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2.3 เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3. ขอบเขตการวิจัย

ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นงานวิจัยคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน 3) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ 4) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล 5) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ 6) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไป 7) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศ 8) บริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา 9) หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้ในการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งผู้ให้ข้อมูลหลักเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ และนักวิชาการด้านการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จำนวน 25 รูป/คน 2) กลุ่มผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 9 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” โดยการศึกษาดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 9 รูป/คน

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพทั่วไปและปัญหาอุปสรรคการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พบว่า

1) **การบริหารงานวิชาการและการจัดการศึกษา** เน้นภาคทฤษฎีด้านองค์ความรู้มากเกินไป ขาดการเชื่อมโยงความรู้สู่การปฏิบัติ ผู้เรียนยังไม่ได้รับการสนับสนุนให้เกิดปัญญาพุทธรธรรมเท่าที่ควร นอกจากนี้โรงเรียนยังไม่มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการจัดการศึกษาเป็นการเฉพาะ ทำให้ครูไม่มีความมั่นคง จึงไม่ทุ่มเทในการสอน ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียน เกิดปัญหาต่อการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2) **การบริหารงานบุคคล** พบปัญหาคือ ผู้บริหารไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือก คัดสรร แต่เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้จัดการโรงเรียนเป็นผู้เลือกเอง อำนาจในการสั่งการบริหารส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับผู้จัดการหรือผู้อำนวยการโรงเรียนเท่านั้น ผู้บริหารมีความรู้และทักษะไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการให้ทันการเปลี่ยนแปลงและมีภาระงานมากทำให้ไม่มีเวลาในการบริหารจัดการที่เพียงพอ ปัญหาด้านครูคือ ครูไม่ได้มาจากกระบวนการคัดเลือกหรือคัดสรร เนื่องจากไม่มีการวางแผนอัตรากำลัง ครูขาดความมั่นคงและความก้าวหน้าด้านวิชาชีพ ไม่มีขวัญกำลังใจ ไม่ได้รับรายได้และสวัสดิการที่เหมาะสม ไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้ครูลาออกไปปฏิบัติงานอื่นที่มั่นคงกว่าและสถานภาพครูยังเป็นเพียงลูกจ้างของวัดหรือโรงเรียน

3) **การบริหารงานงบประมาณ** พบปัญหาคือ งบประมาณไม่เพียงพอกับภาระงานและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน เพราะรัฐอุดหนุนให้ในลักษณะเงินอุดหนุนรายหัวตามจำนวนนักเรียน ตลอดจนขาดระบบการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน เป็นธรรมาภิบาล และไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการบริหารจัดการระบบการเงินของโรงเรียน และ

4) **การบริหารงานทั่วไป** พบปัญหาคือ สื่อ อุปกรณ์ทางเทคโนโลยี อาคารสถานที่ไม่เพียงพอต่อการจัดการศึกษาและไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้โรงเรียนยังขาดบุคลากรประจำที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านเทคโนโลยีโดยตรง โรงเรียนยังขาดความพร้อมในการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อเป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา และการให้บริการประชาสัมพันธ์โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนขาดการสร้างระบบเครือข่ายการวางแผนงานบริหารจัดการศึกษาร่วมกัน ขาดการวางนโยบายและแผนพัฒนาโรงเรียน ทั้งระดับโรงเรียนและระดับกลุ่มที่มีความชัดเจน

5.2 หลักพุทธรธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

หลักพุทธรธรรม แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยนำหลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เข้ามาช่วยแก้ปัญหาการบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทุข คือการกำหนดปัญหาและจัดประเด็นปัญหา โดยศึกษาปัญหาคำหนดขอบเขตที่จะแก้

ขั้นที่ 2 สมุทัย คือสาเหตุของปัญหา ร่วมคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา/โดยการสำรวจความต้องการจำเป็นของโรงเรียน ปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนควรได้รับการแก้ไขตามลำดับ

ขั้นที่ 3 นิโรธ การกำหนดจุดหมายหรือสภาวะพ้นปัญหา การร่วมคิด วิเคราะห์ ความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาและการจัดลำดับจุดหมายของสภาวะพ้นปัญหา

ขั้นที่ 4 มรรค ขั้นลงมือแก้ปัญหา คือ การปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาตามแนวทางที่ถูกต้อง เป็นการกำหนดวิธีการในรายละเอียดและปฏิบัติเพื่อกำจัดปัญหา พร้อมทั้งสรุปวิธีแก้ปัญหาและสรุปผล

ดังนั้น ในปัจจุบันได้มีผู้นำความคิดแบบอริยสัจสี่และแบบวิทยาศาสตร์มาเทียบเคียงกัน ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) กล่าวว่า “ในสมัยปัจจุบันคำว่าวิธีการแห่งปัญญา บางทีใช้เรียกวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ ที่มีชื่ออีกอย่างหนึ่งว่าวิธีคิดแบบแก้ปัญหา ซึ่งในที่นี้ใช้เรียกวิธีคิดแบบอริยสัจ” การเปรียบเทียบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์กับอริยสัจสี่สามารถสรุปได้ ดังนี้

วิธีการแบบวิทยาศาสตร์ มี 5 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง (Location of Problem)
2. การตั้งสมมติฐาน (Setting up of Hypothesis)
3. การทดลองและเก็บข้อมูล (Experimentation and Gathering of Data)
4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. การสรุปผล (Conclusion)

อย่างไรก็ตามเมื่อก้าวถึงคุณค่าของหลักอริยสัจ 4 ว่า 1) เป็นวิธีการแห่งปัญญาแก้ไขปัญหาตามระบบเหตุผล 2) เป็นการแก้ไขปัญหาด้วยตัวของมนุษย์เอง 3) เป็นความเป็นจริงของชีวิตของทุกคน 4) แสดงถึงสภาวะความเป็นอยู่และวิธีการที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น และ 5) เป็นหลักที่ใช้ชีวิตเป็นศูนย์กลาง

5.3 ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่

1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ ได้แก่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้เพียบพร้อมเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรมมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโลกอย่างรู้เท่าทันด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม จริยธรรม และมีระเบียบวินัยในตนเองสูง เป็นผู้ริเริ่ม สร้างสรรค์ และร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสู่สังคมพุทธธรรมอย่างยั่งยืน

2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ได้แก่การบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาเป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ โดยผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็กหรือเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้แก่การพัฒนาโรงเรียนให้มีความพร้อมเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาติ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติอารยประเทศที่เหมาะสมและเป็นไปได้ และ

4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ได้แก่การร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิตและมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5

6. อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับยุทธศาสตร์ในการบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มี 4 ยุทธศาสตร์นั้น ได้แก่ 1) การสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ 2) การพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน 3) การเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก 4) การทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม

แนวทางในการพัฒนาและการบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 1 ในด้านการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่มีคุณภาพ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีวัตถุประสงค์พิเศษของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้การศึกษาในโรงเรียนเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายพุทธจักรคือคณะสงฆ์และฝ่ายอาณาจักรบ้านเมือง กล่าวคือ ฝ่ายพุทธจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี และฝ่ายอาณาจักรจะได้เยาวชน พลเมืองที่มีคุณภาพ ดังนั้น การผลิตและพัฒนาผู้เรียนที่จบการศึกษาที่มีคุณลักษณะของการเป็นศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม (ภูมิธรรม) หมายถึง เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง รวมถึงเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ มีความสมบูรณ์พร้อมด้วยความรู้คู่ความประพฤติอย่างไม่วิปริตผิดหลักพระธรรมวินัย มีศีลาจารวัตรน่าศรัทธาเลื่อมใสควรค่าต่อการสืบทอดการระงับของบรรดาสาธุชน มีความกล้ากล้าอาจหาญเผยแผ่พุทธธรรม บำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในเพศบรรพชิตอย่างเด่นเป็นศรีสง่า นำพาสังคมโลกนี้ สามารถธำรงและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรตลอดไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ไม่สามารถดำรงตนอยู่ในสมณเพศได้จำเป็นต้องลาสิกขาสิกไปเป็นฆราวาสคหิชนพลเมืองของรัฐ ก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชนได้ หรือประกอบสัมมาชีพส่วนตนสร้างสรรค์คุณประโยชน์ให้เจริญก้าวหน้าทั้งแก่ตนเองและสังคมประเทศชาติสืบต่อไปอีกทางหนึ่งด้วย

ด้านการพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะต้องผลักดันให้ระบบการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งมีระบบการจัดการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและเชื่อมั่นในคุณภาพมาตรฐานจากทุกภาคส่วนทั้งในและต่างประเทศ ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นระบบการศึกษาอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งสังคมไทยยอมรับในคุณภาพมาตรฐานว่าสามารถผลิตผู้เรียนที่เป็นเด็ก เยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ด้วยมาตรฐานในการจัดการศึกษาที่มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร เทคโนโลยี และหลักสูตรที่มีมาตรฐาน รวมทั้งมีขีดความสามารถในการร่วมสร้างสรรค์องค์ความรู้และนวัตกรรมเพื่อการยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา ทั้งนี้โรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการโรงเรียนให้เข้มแข็ง และมีมาตรฐานเป็นโรงเรียนคุณภาพที่ยั่งยืน ดังนี้ 1) โครงการเพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา 2) โครงการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 3) โครงการส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) โครงการยกระดับคุณภาพการจัดการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

ด้านการเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะต้องมีการกำหนดผลสัมฤทธิ์ที่มุ่งยกระดับศักยภาพหรือขีดความสามารถของประเทศไทย ให้มีความเข้มแข็งในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรือการศึกษาระดับพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้วิชาการพระพุทธศาสนาของโลก โดยมุ่งเน้นพัฒนาหลักสูตร ระบบการจัดการศึกษา และการสานสัมพันธ์ที่ดีกับนานาชาติอารยประเทศที่เหมาะสมและเป็นไปได้ รวมทั้งมุ่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาระหว่างกันกับโรงเรียนพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติทั่วโลก อันจะส่งผลเป็นที่ยอมรับของสังคมทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ โดยมีผู้เรียนและพุทธศาสนิกชนหลากหลายชนชาติเฝ้าพันธุ์ให้ความสนใจในการเข้ารับการศึกษารับรู้หลักพระพุทธศาสนาทั้งในระดับการศึกษาปกติและการอบรมในหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาว พร้อมทั้งมุ่งดำเนินการสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษานานาชาติต้นแบบที่มีเครือข่ายในระดับสากลครอบคลุมทั่วโลก ทั้งนี้กลุ่มโรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาของโลก ดังนี้ 1) โครงการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นานาชาตินำร่อง 2) โครงการส่งเสริมวิชาการพระพุทธศาสนาในระดับนานาชาติ

ด้านการทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม นั้นเป็นการตอกย้ำในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทุกแห่ง ต่อภาระการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญงอกงามไพศาลยั่งยืน และการกิจการร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมเข้มแข็งอุดมปัญญาพุทธธรรมที่มีการศึกษาปฏิบัติธรรมเป็นวิถีชีวิต และมีอัตลักษณ์การปฏิบัติตนตามแนวศีล 5 ผ่านกระบวนการในการสร้างและพัฒนาชุมชนพุทธ

ธรรมต้นแบบตามมาตรฐานชุมชนพุทธธรรม ตามแบบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พร้อมทั้งกำหนดแนวทางวางมาตรการเพื่อรักษาผู้จบการศึกษาให้ดำรงอยู่ในสมณเพศ รวมทั้งการกำหนดหลักสูตรการพัฒนาแนวคิดสติปัญญาประชาชนให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้ ภูมิธรรมภูมิปัญญาเพื่อให้มีสัมมาทิฐิความคิดที่ดีคิดชอบก่อปรเหตุผลอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ทั้งนี้กลุ่มโรงเรียนอาจจัดโครงการเพื่อการทำนุบำรุง เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม ดังนี้ 1) โครงการสร้างนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ดีมีคุณภาพ 2) โครงการสร้างชุมชนพุทธธรรมที่มีศีล มีสุข สามัคคี ประองตองสมานฉันท์

ในประเด็นที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาควรริบดำเนินการคือด้านการบริหารจัดการโรงเรียนที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับของสังคม เมื่อโรงเรียนบริหารจัดการที่เข้มแข็งแล้วและสามารถพัฒนาไปสู่โรงเรียนที่มีความเป็นเลิศแล้วจะสามารถพัฒนานักเรียนให้เป็นศาสนทายาทที่ดีได้ เมื่อโรงเรียนบริหารจัดการโรงเรียนได้คุณภาพที่ดีแล้ว จะสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านการบริหารจัดการ เป็นโรงเรียนมาตรฐานสากลในทุกๆ ด้านก็เท่ากับการเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัวด้วยสอดคล้องกับ งานวิจัยของ วิเศษ เสาะ (2554) พบได้วิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี ที่มีการดำเนินการสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การประเมินผล การใช้เงินและผลการดำเนินงาน การบริหารบัญชี การจัดการทรัพยากรที่ได้้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม การดำเนินงานธุรการ การจัดระบบบริหารคุณภาพและสภาพของสถานศึกษา การดูแลอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม และโรงเรียนได้รับเงินอุดหนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยได้แบ่งเป็นสามส่วน คือ งบประมาณในการบริหารจัดการศึกษา การจัดภัตตาหารและการจัดผ้าไตร ส่วนปัญหาในการจัดการศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นปัญหาสูงสุด คือ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี นักเรียนมีความรู้พื้นฐานไม่เพียงพอ การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่บุคลากร รวมทั้งการกำกับและการรักษาวินัยของบุคลากร การปกครองและพัฒนาผู้เรียน การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษา

ยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการการศึกษา อันได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้เรียนให้เป็น ศาสนทายาทที่มีคุณภาพเปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม 2) ยุทธศาสตร์การจัดสรรและใช้งบประมาณเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และการบริหารงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีสมรรถนะและจรรยาบรรณตามมาตรฐานและมีความมั่นคงในวิชาชีพ 4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาในการสร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นๆ และชุมชน และผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า 1) ขอบเขตของยุทธศาสตร์การพัฒนากิจการการศึกษา ได้แก่ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ เป้าหมายและผลผลิตนั้น มีความเหมาะสมอย่างยิ่งและมีความเหมาะสมมาก ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ซึ่งเป็นความเห็นที่มีความสอดคล้องกันสูงมาก 2)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทมีคุณภาพเปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม ยุทธศาสตร์การจัดสรรและใช้งบประมาณเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และการบริหารงบประมาณให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ยุทธศาสตร์การพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะและจรรยาบรรณตามมาตรฐานและมีความมั่นคงในวิชาชีพ และยุทธศาสตร์การพัฒนาในการสร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นๆ และชุมชน มีความเหมาะสมอย่างยิ่งและมีความเหมาะสมมาก มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและมากที่สุด ซึ่งเป็นความคิดเห็นที่มีความสอดคล้องกันสูงมาก

ส่วนรูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนพบว่า อันดับแรก หลักธรรมด้านหลักปาปนิกรธรรม 3 ในด้านจักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ที่ดี) ด้านวิริโร (ด้านความชำนาญในงาน ความเป็นมืออาชีพ) และด้านนิสสยสัมปันโน (การสร้างความสัมพันธ์ ความเข้าใจอันดี ตลอดจนการสร้างสรรคทางสังคม โดยอาศัยทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์) รองลงมาคือสังฆโสภณสูตร ด้านวิสารโท (เป็นผู้แก้แค้น เป็นผู้อาจในการเผชิญปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น) ด้านวินีโต (เป็นผู้มีระเบียบวินัยดี มีความเรียบร้อยในกิจการงานที่ได้รับมอบหมาย) ด้านวิยัตโต (การเป็นผู้มีปัญญามีความรอบรู้และมีความฉลาดหลักแหลมในการปฏิบัติงาน) ด้านธัมมานุธัมมปฏิปันโน (ผู้ปฏิบัติธรรมรักษาความถูกต้องในสิ่งที่ถูกที่ควร) และด้านพหุสุโต (เป็นผู้มีความรู้ศึกษาความทรงจำ ผู้ที่ได้รับการศึกษามาก) อันดับที่สามคือคุณธรรมอนาถบิณฑิกะเศรษฐี การมีความซื่อสัตย์ สุจริต และขยันสติปัญญาเป็นเลิศ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และด้านความเสียสละ และภาวะผู้นำตามทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง การให้อิสระภาพในการทำงาน การกระตุ้นให้มีเจตคติที่ดีในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การเป็นแบบอย่างสันติภาพและสิทธิมนุษยชนและต้องการให้ผู้นำ มีความยุติธรรมเสมอภาคในการปฏิบัติงาน ต้องมีความกล้าหาญในการเปลี่ยนแปลง โดยนำมาซึ่งจริยธรรม การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนวัตกรรมเพื่อความเหนือกว่าภายใต้การยึดหยุ่นปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ของโรงเรียน อันนำมาซึ่งความอยู่รอด รวมทั้งนอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักพุทธธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองด้วย (วันทนา เนาวัน 2557)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐบาล มหาเถรสมาคม คณะสงฆ์ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรปรับวิธีการวางแผนเกี่ยวกับการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาแต่ละระดับ และการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาโรงเรียน โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการได้รับประโยชน์ของการสร้างศาสนทายาทเป็นหลัก

2) มหาเถรสมาคม หรือคณะสงฆ์ ควรส่งเสริมให้กลุ่มโรงเรียน (เขตการศึกษาพระปริยัติธรรม) และโรงเรียนในสังกัดจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงและประเมินผลงานของ

หน่วยงานตามแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ อันนำไปสู่การพิจารณาการสนับสนุนทรัพยากรจากหน่วยงานต้นสังกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ประธานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งระบบ ควรวางมาตรการในการประชาสัมพันธ์และสร้างบรรยากาศยุทธศาสตร์ผ่านสื่อภายในองค์กรหรือผ่านกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้น ปลุกเร้า และขับเคลื่อนงานตามแผนยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การบริหารงานเพื่อความเป็นเลิศของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในแต่ละเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ของแต่ละกลุ่มโรงเรียน

2) ควรวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประกันคุณภาพภายนอกในระดับดีมาก เพื่อนำมาเป็นต้นแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาคุณภาพต่อไป

3) ควรวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ประสบผลสำเร็จจากการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการศึกษา

4) ควรวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ใช้ต้นทุนต่ำในการบริหารจัดการศึกษา แต่สร้างทรัพยากรบุคคลให้แก่สังคม”

บรรณานุกรม

กนกวรรณ โกมลธิพงศ์. (25507). “การบริหารกิจการของคณะสงฆ์จีนนิกายในประเทศไทย, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กลุ่มการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (25587). *แผนยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2558-พ.ศ.2562*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ,

จุฬาภรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2549). *นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาพัฒนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทรงพล เจริญคำ. (2552). “รูปแบบ ความเป็นเลิศของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร”. *ปริญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

พระมหาอำนาจ ปวทุณโน. (2556). “การพัฒนารูปแบบการจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม”,
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูน
คุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
THE DEVELOPMENT OF AN EDUCATION MANAGEMENT NETWORK FOR
MEDITATION OFFICES TO IMPROVE MORALITY AND ETHICS IN THE
COMMUNITIES OF NORTHEASTERN THAILAND

พระปลัดประสิทธิ์ ศรีสว่างค์* บุญสม ยอดมาลี** ประสาน กำจรเมณกุล***

บทคัดย่อ

การสร้างเครือข่ายไม่ได้จำกัดอยู่เพียงสำนักปฏิบัติตัวเอง แต่หมายถึงการสร้างเครือข่ายต่อสำนักปฏิบัติธรรมอื่น ทั้งที่เป็นสาขา ตลอดจนเชื่อมโยงไปยังผู้ปฏิบัติที่เป็นข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน นักเรียน นักศึกษา พระภิกษุ สามเณร ร่วมกันทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเข้าใจ หลักศีล สมาธิ ปัญญา อันส่งผลต่อการเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน (2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ระบบเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน (3) เพื่อศึกษาการพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และจาก ผู้รู้ 9 รูป/คน ผู้ปฏิบัติ 66 รูป/คน และให้ข้อมูลทั่วไป 12 รูป/คน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ นำข้อมูลมาตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์ ตอนที่ 1 ความเป็นมาของการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัยใน 6 สำนักฯ ของภาคอีสานตอนล่าง ประกอบด้วย สำนักปฏิบัติธรรมวัดศิริบ้านไร่, สำนักปฏิบัติธรรมคลองตาลอง, สำนักปฏิบัติธรรม โพธิ์ย้อย, สำนักปฏิบัติธรรมวัดวนานุรักษาราม สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าโยธาประสิทธิ์ สำนักปฏิบัติธรรมวัดโสธระประชารศร์ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ใน 3 จังหวัด คือ จังหวัด

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดสุรินทร์ มีองค์ประกอบ 9 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านหลักสูตร 2.ด้านวิทยากร 3.ด้านบุคลากร 4.ด้านงบประมาณ 5.ด้านอาคาร สถานที่ 6.ด้านวัสดุ อุปกรณ์ 7.ด้านวิชาการ 8.ด้านธุรการ 9.ด้านการบริหารจัดการ ซึ่งบางสำนักก็มีการดำเนินงานไม่ครบทุกด้าน ส่วนใหญ่มีการบริหารครบแทบทุกด้าน แต่กระบวนการขององค์ประกอบบางอย่างไม่สามารถดูแล หรือที่จะสืบทอดต่อไปได้ วิเคราะห์เครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมในภาคอีสาน ทั้ง 6 สำนัก มีจุดอ่อนและจุดแข็งแตกต่างกันไป โดยสภาพพื้นที่ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะสำนักฯ ล้วนใช้หลักสูตรการอบรมเดียวกัน ระยะเวลาต่างกัน และวิทยากรที่มาอบรมเป็นพระสงฆ์ในวัด งบประมาณได้รับการบริจาคและสมทบทุนจากหน่วยงานภาครัฐ การสร้างอาคารต่างๆ ก็มีลักษณะคล้ายกัน วัสดุ อุปกรณ์ก็จะมีการจัดเตรียมอย่างเพียงพอ มีการบริหารจัดการทั้งฝ่ายธุรการ และเจ้าสำนักฯ ทั้ง 6 แห่งจะเข้ามากำกับดูแลด้วยตนเอง การพัฒนาการสร้างเครือข่ายการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรมเพื่อเพิ่มพูนคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนในภาคอีสาน แนวปฏิบัติที่ดีของการพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาที่ส่งเสริมสำนักปฏิบัติธรรมประกอบไปด้วย 3 ส่วน คือ 1) แนวทางในการพัฒนาเครือข่าย 2) กระบวนการในการพัฒนาเครือข่าย 3) เงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาเครือข่าย ภายใต้องค์ประกอบของสำนักปฏิบัติธรรม 9 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตร, ด้านวิทยากร, ด้านบุคลากร, ด้านงบประมาณ, ด้านอาคาร สถานที่, ด้านวัสดุ อุปกรณ์, ด้านวิชาการ,ด้านธุรการ,ด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้จะต้องมีการเชื่อมโยงเครือข่ายไปยังสำนักปฏิบัติอื่นๆ ด้วยจึงจะเป็นการพัฒนาสำนักปฏิบัติธรรมอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนา การจัดการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม เครือข่าย ภาคอีสาน

ABSTRACT

This research aims: 1) to study the history and background of Buddhism education management in Northeastern Thailand; 2) to analyze the system of Buddhism education and meditation management networks in Northeastern Thailand; 3) to investigate guidelines for the development of an education management network for meditation offices in Northeastern Thailand (Isan). Data were collected by documentary research and field study using interview, observation, and focus group discussion from nine key informants, 66 casual informants and 12 general informants. The sample area was selected by purposive selection and included Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin. Data were validated using a triangulation method and analyzed by descriptive analysis. The results show that six of the meditation offices in Southern Isan give precedence to nine factors of meditation coaching and practice, as follows: 1) lessons; 2) lecturers; 3)

manpower; 4) budget; 5) building and location; 6) academic; 7) learning resources; 8) administration and 9) management. The development of the education management network in Isan depends on three factors: 1) guidelines for the development of the education network; 2) network development process and 3) the development of meditation coaching factors.

Keywords: Buddhism, education management, ethics, morality, network, Northeastern Thailand

1. Introduction

Thai people are free to choose their own religion. Most Thai people are Buddhists and Buddhism is part of the foundations of Thai culture. It is a large part of the national identity. According to the National Statistical Office, 94% of Thai people are Buddhists. National Statistics Office. (2013) The management of Buddhism education is based on *satttham* or the true Dharma, which include: 1) Pariyat (discipline); 2) Practice; 3) Enlightenment. (Kanaboot, Phra S. (2004) Meditation practice offices were first established in Thailand in 2000 as Buddhism distribution centres. There are now 1,510 meditation offices in Thailand, including 1,339 Mahayana meditation offices and 171 Dhammyuttika meditation offices. (National Office of Buddhism. (2013) Of this total, there are 627 meditation offices in the Northeastern region of Thailand (Isan). The meditation offices in Southern Isan can be divided into two groups, as follows: 1) Meditation offices in Nakhon Ratchasima, Chaiyaphum, Buriram and Surin Provinces; 2) Meditation offices in Yasothon, Srisaket, Amnat Charoen and Ubon Ratchathani Provinces. According to the 11th National Economic and Social Development Plan, the development of morality and ethics is the key to developing people and society.

According to existing research, problems and obstacles in the management and administration of meditation coaching and practice are a lack of interest and support from monks, a lack of expert meditation coaches, a lack of support from involved government offices and improper practice areas. (Meditation Coordination Center. (2013) For these reasons, the researchers aim to investigate guidelines for an education management network for meditation offices to improve morality and ethics in the communities of Northeastern Thailand.

2. Research Methodology

This research aims: 1) to study the history and background of Buddhism education management in Northeastern Thailand; 2) to analyze the system of Buddhism education and meditation management networks in Northeastern Thailand; 3) to investigate guidelines for the development of an education management network for meditation offices in Northeastern Thailand (Isan).

This qualitative investigation was conducted between February 2015 and February 2016, using documentary research from primary and secondary sources, in addition to field research. Data was collected from the purposively selected sample area of Nakhon Ratchasima, Buriram and Surin Provinces. Within these provinces, six meditation offices were chosen for data collection: 1) Wat Siri Baan Rai, Baan Siri Banrai, Nonthi, Nonthi District, Nakhon Ratchasima Province; 2) Klong Ta Klong Meditation Office, Klong Ta Klong, Pakchong, Pakchong District, Nakhon Ratchasima Province; 3) Werunakararam Meditation Office, Baan Muang Phi, Muang Phi, Nong Ki District, Buriram Province; 4) Wat Pho Yoy, Baan Pho Yoy, Pakum, Pakum District, Buriram Province; 5) Yothaprasit Meditation Office, Baan Nok Muang, Muang District, Surin Province; and 6) Wat Soraprachasun, Baan Prachasun, Kootun, Kabchueng District, Surin Province. A sample group of 87 individuals was purposively selected from the population of communities surrounding the six meditation centres. These individuals were then divided into three groups: key informants (nine individuals), casual informants (66 individuals) and general informants (18 individuals). Data collection tools included in this study were survey, participant and non-participant observation, structured and unstructured in-depth interviews, focus group discussions and a workshop. All collected data was validated by a triangulation method and subsequently categorised into groups according to the three aims of the research. This data was then analysed by typological analysis and analytic induction. The results are presented here as a descriptive analysis.

3. Results

History and background of education network management in meditation practice offices

The researchers classified data into 9 categories of education network management factors. The categories identified were 1) lessons; 2) lecturers; 3) manpower; 4) budget; 5) building and location; 6) academic 7) learning resources; 8) administration and 9) management. The current state of the management of education networks for meditation offices in Southern Isan have been summarised in table 1, below.

Table 1. A summary of the current state of education network management in meditation practice offices in Southern Isan

	Category	Current conditions
1	Lessons	Each year, the meditation office prepares meditation courses for interested people on weekends and holidays, for example the Magha Pucha holiday, Songkran Day, Vesak Day, Mother's Day and Father's Day. The lesson duration is set to meet the needs of participants, for example 3 days and 2 nights, 3 days, 5 days, 7 days or every day. Lessons usually run from 10am-8pm.
2	Lecturers	The meditation office lecturers are monks trained as meditation instructors.
3	Manpower	The meditation offices are operated by community volunteers.
4	Budget	There is no budget support from government or non-government offices. All budget support comes from participants and donations.
5	Building and location	The meditation officers prepare buildings and practice locations to suit the number and needs of participants.
6	Academic	The meditation practice office focuses on both

		theoretical teaching and meditation practice.
7	Learning Resources	The researchers found that study equipment and office supplies are not up to date and improper for the number of participants.
8	Administration	The meditation offices appoint an office secretary to manage and organise office missions.
9	Management	The meditation offices are operated as community initiatives. All workers and staff are volunteers.

Current problems with the management of education networks for meditation

Respondents were interviewed to determine current problems with the management of education networks for meditation offices in Southern Isan. The results show that the major problems with meditation lessons can be divided into three problems: 1) a lack of information and learning media management; 2) a lack of learning schedule planning; 3) a lack of knowledge development to meet community needs. The researchers also found that the meditation practice offices need more cooperation from community members and involved government offices to improve practice and coaching plans to suit the current social situation and community demand. According to this study, there is a lack of experienced lecturers. Most of the meditation officers in this study are monks who stay in the meditation office or temple. The number of staff members or meditation coaches does not meet the increasing demand of interested Buddhists. According to most respondents, staff are volunteers and the number of full time workers is less than demand. This causes work overloaded for full time workers.

Most of the budget used in meditation practice offices came from donations. Though the lack of budget is not a major problem in meditation offices, they need better budget management and accountancy to make the organization more transparent. Improper sanitation is a major problem with the buildings and location of meditation practice offices. The researchers found that there still lack of

pest control in the rest area and there are improper facilities, for example insufficient water and electricity supplies.

The researchers found that meditation activities focus on meditation practice more than meditation theory. Moreover the lack of papers is one major obstacles in the learning of meditation theory. Office equipment and learning support equipment are necessary for meditation practice, for example electric fans, computers, tables and chairs. The researchers found that the equipment used in meditation offices are aged and broken. The meditation offices need increased budget support for improving study and office equipment. The researchers found that most of the meditation offices need to improve their administration process as follows: 1) work planning - Goals must be set and work processes planned to help increase the fluency of the work process and reduce work costs; 2) better organization; 3) improvement of leadership. Obstacles to the management of meditation offices are: 1) a lack of understanding in Buddhism and the purpose of meditation; 2) a lack of interest and cooperation from Buddhists; 3) a lack of cooperation between communities and the meditation offices.

The investigation of guidelines for the management of education networks for meditation offices

The guidelines for the management of education networks for meditation offices in Southern Isan were drawn up as a way to address the problems identified by research respondents. These were put to the research population for comment during focus group discussions and finalised according to further suggestions. The content of the guidelines have been summarised in table 2, below.

Table 2. A summary of guidelines for education network management in meditation practice offices in Southern Isan

	Category	Guidelines
1	Lessons	Before practicing activities, meditation staff should plan lessons. The meditation practice and coaching should be bases on both Buddhist philosophies and social ethics.
2	Lecturers	Though each meditation office has its own

		lecturer, there is a lack of experienced lecturers due to the increasing number of meditation practice courses. The meditation office should support meditation coach training to increase the number of expert meditation coaches.
3	Manpower	The lack of full-time workers is a major obstacle to the work process. So, recruitment and training is necessary.
4	Budget	According to the study, meditation offices should improve their accounting system, for example by producing income statements and expenditure records that can be audited. Moreover, the meditation offices should appoint a committee to audit the accounting system.
5	Building and location	The location and buildings used for meditation practice activities should be clean and sanitary. Moreover, there should be separate rest areas for males and females and sufficient facilities should be available, including tap water, electricity, light and a first aid kit.
6	Academic	According to the results, academic improvements should be based upon six purposes: 1) the participants can apply lessons to investigate and solve problems in their daily lives 2) the participants' lives are happier 3) the participants understand the rules of karma and release themselves from suffering 4) the participants can control their mind

		and consciousness 5) the participants can abandon their selfish instincts 6) the participants should be morally good
7	Learning Resources	Learning equipment used in meditation offices comes from donations and support from community members. Office workers and volunteers should use the equipment to develop learning media and public relations.
8	Administration	Good governance is important for the administration of all organizations, including meditation offices. According to the results, the meditation offices need more transparent administration and management, for example accounting system improvements.
9	Management	Good cooperation is the key to success of education networks. The meditation practice offices should support management units by increasing manpower and supporting budget.

4. DISCUSSION

Meditation lessons need to be clear and suit the social situation, which is related to the findings of Ritthinun Samutchai. (Samutchai, R. (2013) Samutchai maintained that desirable education should be based upon the purpose and there should be a balanced development of both intelligence and virtues. Moreover, the lessons and learning activities should meet the needs of the participants or learners.

Lecturers are a major factor in the success of meditation coaching and practice. Experienced coaches can better control learning situations and plans. In addition, they can improve learning skills faster. This is related to the research of Phra Phanutat Sansakorn. (Sansakorn, Phra P. (2006) Sansakorn researched the role

of monks in the distribution of Buddhism for social development with a case study of Sahuskhun District, Kalasin Province. From observation, survey, workshop, practice and supervisory monitoring, the results were able to improve the understanding of monks as a Buddhism distribution unit for social development. Moreover, the results also acted to improve the ability of monks in the area to solve problems and overcome obstacles in religious distribution.

Manpower is another major element of the meditation practice process. Manpower development is key to the improvement of work processes. This is consistent with the findings of Nutthaphorn Phuthong-Ngeun, who contended that manpower management for education networks is the management process of man, knowledge, skills and experiences. (Phuthong-Ngeun, N. (2012)

According to the results of this investigation, the meditation offices have succeeded in budget management, despite limited financial resources. This is related to the findings of Phrakru Withoon Chairakit, who concluded that though the lack of budget is a major obstacle to the development and work of meditation offices or temples, abbots and monks are adaptable and manage their allocated budget well. (Chairakit, Phrakroo W. (2009) These researchers also found that key to the success of budget management is transparency. The meditation offices should improve their accounting system so that it can be checked.

During this investigation, respondents indicated that the meditation practice area should be clean and sanitary in order to accommodate the participants. These findings corroborate the research of Phra Wutthiphath Kruawong, whose guidelines for increasing visitor satisfaction at Wat Ton Son Meditation Office, Angthong included providing a suitable rest area, toilet, carpark, garden, canteen and reception area. (Kruawong, Phra W. (2008). Kruawong argued that these facilities would improve client satisfaction. This is also related to the work of Direk Reukrai, who claimed that satisfaction is a positive attitude about things, places or situation. (Reukrai, D. (1984) Consequently, a positive attitude about a job or mission will increase happiness and work effectiveness.

According to this study, the meditation offices receive adequate media and learning equipment support, which is consistent with the results of Boonchoui Chanhous. (Chanhous, B. (2001) Chanhous found that equipment and media play only a supporting role in the transmission of religion by Buddhist temples. The

major factors in religious distribution are faith and knowledge of religious philosophy. The meditation office should prepare sufficient learning media and papers for participants. This is related to the results of a study about adoption, benefits and satisfaction in Dharma programs on television by Auranee Foongwannaluk. (Foongwannaluk, A. (1995) The study showed how gender, career, age and family status affects religious adaptation and satisfaction.

Management is at the heart of all learning activities, which is related to the investigation of Phisith Kotsupho concerning the management of Buddhism distribution in Wat Phratatsrijomthong Meditation Office, Baan Luang, Jonthong District, Chiang Mai Province. (Kotsupho, P. (2005). Kotsupho concluded that five principles of meditation office management are 1) work planning; 2) organization management through organization structure; 3) quality recruitment; 4) public relations and communication planning; and 5) rules and order setting. This is also related to the work of Phramaha Suthichai Chidkoksoong, who studied the development of meditation activities in Nakhon Ratchasima. (Chidkoksoong, Phramaha S. (2009) Chidkoksoong argued that meditation activities consisted of 4 practice factors, including: 1) appropriate coaches - each meditation activity requires knowledgeable and experienced coaches; 2) comfortable residential areas; 3) healthy meals; and 4) good practice guidelines. Moreover, these results confirm the work of Phrakru Phiroj Sarkoon (Suthep Ngamlamai), whose study concerning the management skills of abbots in Wat Ladlumkaew, Pathum Thani Province suggested that successful abbots should be good at human relations, systematic thinking and coaching skills. (Sarkoon, Phrakru Piroj. (2010).

5. Suggestions

Suggestions for the practical use of this study

The results can be used as guidelines for the management of education networks in the Isan area of Thailand.

The results can be used as guidelines for building meditation education networks in the Isan area of Thailand.

The results can be used as guidelines for the development of meditation education networks in the Isan area of Thailand.

Suggestion for further research

Further investigation should be conducted into the management of education networks for meditation offices in other parts of Isan, the management of other Buddhism distribution activities and the management of education networks for other meditation centers.

References

- Chairakit, Phrakroo W. (2009). *A model of education management with temples as the foundation in Chainat Province*. Khon Kaen: Northeastern University.
- Chanhouse, B. (2001). Administrative behaviour of abbots that impacts upon temple events under the jurisdiction of the clergy in Bangkok. PhD thesis, Silpakorn University, Bangkok.
- Chidkoksoong, Phramaha S. (2009). *Development of a model for meditation in temples for preserving peace in the communities of Nakhon Ratchasima Province*. PhD Thesis, Mahasarakham University, Thailand.
- Foongwannaluk, A. (1995). *Buddhism assemble members' media exposure, expectation and gratification from Buddhism talk shows on television*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Kanaboot, Phra S. (2004). *The management of Buddhist schools: General education plan in Bangkok*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.
- Kruawong, Phra W. (2008). *Guidelines for increasing visitor satisfaction at Wat Ton Son Meditation Office, Angthong Province*. Ayutthaya: Phra Nakhon Sri Ayutthaya Rajabhat University.
- Phuthong-Ngeun, N. (2012). *Personnel administration of schools administrators according to the four sublime state of mind principles in the educational development center area 1-4 under the office of Khon Kaen Primary Educational Service Area 1*. PhD Thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok.
- Reukrai, D. (1984). *Concepts of satisfaction with basic living needs*. Bangkok: Office of Policy and Planning.
- Sansakorn, Phra P. (2006). The role of monks in the distribution of Buddhism for social development: A case study of Sahuskhun District, Kalasin Province. *Graduate Studies Journal, Sakon Nakorn University*, 3(12): pp.119-127.

ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชนดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

STRATEGY OF DAMNOENSADUAK FLOATING MARKET MANAGEMENT AS PARTICIPATORY OF DAMNOENSADUAK COMMUNITY, RATCHABURI PROVINCE

พระมหาเกรียงศักดิ์ ภูริวิทฺตโก และคณะ*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (2) เปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ (3) นำเสนอปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยในส่วนของวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลภาคสนามจากประชาชนในพื้นที่เขตการปกครองเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 381 คน จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที และค่าเอฟ วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว เมื่อพบความแตกต่าง จึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด และในส่วนของวิจัยเชิงคุณภาพมีการวิเคราะห์เอกสารและใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 10 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

1. ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.10 และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.13

2. ผลการเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลให้ความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี

ตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

3. ปัญหา อุปสรรค ในการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ด้านการวางแผน ได้แก่ การเปิดเวทีประชาคมไม่เพียงพอต่อความต้องการ ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในชุมชน 100% ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงมีน้อย และด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้น้อย

4. ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า มีแนวทางในการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรจัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางในการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, การจัดการแบบมีส่วนร่วม, ตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ABSTRACT

The objectives of research were 1) to study the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, 2) to compare the opinion of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, 3) to present the problem, obstacle and suggestion for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community.

It was the mixed research method that the quantitative research used the questionnaire as the tool to collect the data in the field study from 381 people in the area of Damnoensaduak Municipality, Ratchaburi province (Using the formula of Taro

Yamane). The statistics were used for the data analysis through frequency, percentage, mean, standard deviation (S.D), T-test, F-test, One-way Analysis of Variance and Least Significant Difference: LSD. And the qualitative research had the documentary analysis and interview as the tool to collect the data in the field study from 10 key informants and analyzed the data through the content analysis technique.

The findings of research were:

1) To study the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community, found that it was at good level in overall ($\bar{x} = 3.66$). When considered in each aspect found that the planning was at good level ($\bar{x} = 4.05$), the working practice was at the middle level ($\bar{x} = 3.35$), the interest distribution ($\bar{x} = 4.10$), and the evaluation was at the middle level ($\bar{x} = 3.13$).

2) To compare the opinions of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community was classified by personal factors found that sex, age, education, career and income of people who responded the questionnaire had the effect on opinions of the people to strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community in overall indifferently that it rejected the research hypothesis.

3) To present the problem and obstacle for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community as following : the problem and obstacle found that the planning such as to set up the public hearing stage insufficiently to the demand, the working practice such as to proceed the projects or activities that did not use the local community labours and equipments all 100 percent, the interest distribution such as to publish the projects and activities processes maximally from low investment to the small level of surrounding communities and the evaluation such as low participation

4) Interviews from key informants as following : Suggestion for development the strategy of Damnoensaduak floating market management as participatory of community found that : the planning such as Damnoensaduak municipality should set up the public hearing stage sufficiently to the demand of the local community people every month, especially, the project or activity for the local children or youths, the working practice such as Damnoensaduak municipality should use such as to proceed the projects or activities that did not use the local community labours and equipments to proceed the projects or activities for the career promotion and increasing the income for local community people, the interest distribution that Damnoensaduak municipality

should publish the projects and activities processes maximally from low investment to the surrounding communities in the provincial, regional and country levels for and the evaluation of Damnoensaduak municipality should increase the channel for receiving the information from the people and should let the people have the participation to determine the success indicator of every project and activity.

Keywords : Strategy, Management as Participatory, Damnoensaduak Floating Market

1. บทนำ

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย จากสถิติในปี 2551 รายรับจากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยร้อยละ 9 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) (เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง , 2559) ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวกว่า 2,000 แห่ง โดยในย่านเอเชียแปซิฟิกนั้น ประเทศไทยได้รับการความนิยมจากนักท่องเที่ยวต่างชาติในเรื่องสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ อาหาร และ อัยาศัยของคนในประเทศ (ยุพดี เสตพรณ, 2548) โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวิถีชีวิตไทย เช่น เรือนไทย วัดไทย อาหารไทย ผ้าไหม งานฝีมือ การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่แบบไทย และแนวโน้มของการท่องเที่ยวประเทศไทยในปัจจุบัน พบว่า นักท่องเที่ยวจำนวนมากให้ความสนใจกับธรรมชาติและสัมผัสวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวชนบทที่อยู่กับธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น และตลาดน้ำก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวสอดคล้องกับความนิยมของนักท่องเที่ยวดังกล่าวเช่นกัน (บรรณาธิการ, 2546) ตลาดน้ำจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่มีความผูกพันกับสายน้ำมาตลอด โดยเฉพาะการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัย ก็มักจะหาแหล่งน้ำลำคลองเป็นหลัก (สมัย สุทธิธรรม, 2539)

ตลาดน้ำแห่งแรกของประเทศไทยเกิดขึ้นที่จังหวัดราชบุรี ควบคู่กับการเกิดคลองดำเนินสะดวก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ขุดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2409 เพื่อเชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง โดยตลาดน้ำถือเป็นการค้าชุมชนริมน้ำที่มีความสำคัญมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคแรกซึ่งตลาดน้ำจะอยู่ที่คลองดำเนินสะดวก ระหว่างปากคลองลัดพลียาวไปถึงปากคลองทองหลาง ต่อมา ในยุคที่สอง ตลาดน้ำจะอยู่ที่คลองลัดพลี และในยุคที่สาม ปัจจุบัน ตลาดน้ำเป็นศูนย์รวมในการค้าขายพืชผักและผลไม้ตามฤดูกาลจากเรือกสวนไร่นาของเกษตรกร นอกจากนั้นยังมีการจำหน่ายอาหาร รวมทั้งมีสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจำหน่าย (สำนักงานจังหวัดราชบุรี, 2557) โดยตั้งอยู่บริเวณเดิม คือ บริเวณคลองตันเข้ม ในพื้นที่หมู่ที่ 9 ของเทศบาลอำเภอดำเนินสะดวก และการค้าขายยังคงมีเหมือนในอดีต (พระครูสิริวรรณวิวัฒน์ (วรรณะ วรรณ), 2536)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกมีการขยายตัวมากขึ้น ทำให้เกิดท่าเรือของเอกชนที่มุ่งเน้นการขายสินค้าที่ระลึกรูปแบบต่าง ๆ และบริการด้านการท่องเที่ยวทางเรือขึ้นรองรับความต้องการ

ของนักท่องเที่ยวอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 จนถึงปัจจุบันเกิดท่าเรือหลัก ๆ ในตลาดน้ำดำเนินสะดวกทั้งหมด 5 ท่าด้วยกัน คือ ท่าพजरณ ท่ายูวันดา ท่าเจริญสุขโข ท่าเรือเจริญสุนทร ซึ่งในบริเวณพื้นที่ของท่าเรือเจริญสุนทรนั้นได้แบ่งพื้นที่ให้กับท่าพิชัย ทำการเปิดท่าเรือพิชัยขึ้น เพื่อขายของที่ระลึกให้กับนักท่องเที่ยว โดยท่าเรือพิชัยจะมีท่าเรือของตนเอง อยู่บริเวณทางเข้าตลาดน้ำดำเนินสะดวก เพื่อรับลูกค้าลงเรือมาขึ้นยังท่าเรือขายของข้างในตลาดน้ำดำเนินสะดวกอีกทีหนึ่ง ท่าเรือหลัก ๆ ทั้ง 5 ท่า มีรูปแบบการจัดการกับธุรกิจของตนใกล้เคียงกัน คือ มีการเก็บค่าเช่าจากคนสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเป็นพ่อค้าแม่ค้าที่นำเรือเข้ามาจอดริมฝั่ง โดยจอดอยู่ที่เดียวจนตลาดเลิก กลุ่มที่สอง ได้แก่ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่เช่าที่ดินบริเวณริมน้ำเพื่อสร้างร้านขายของชั่วคราว ซึ่งโดยทั่วไปจะเสียค่าเช่าที่ประมาณ 1,500 บาทต่อเดือน ซึ่งแม้ว่าลักษณะการบริหารดำเนินการของท่าเรือหลักทั้งห้าแห่งจะมีวิธีการคล้ายคลึงกัน แต่วัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมายของลูกค้าแต่ละท่าก็มีความแตกต่างกันไปตามรูปแบบของแต่ละท่าเรือ (มณีวรรณ ผิวนิม และปรารธนา จันทรพันธุ์, 2545) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและเทศบาลตำบลดำเนินสะดวกบ่งชี้ว่า แม้ตลาดน้ำดำเนินสะดวกจะมีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในการเติบโตนั้นมีปัจจัยหลายประเด็นเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งส่งผลกระทบในเชิงลบต่อพื้นที่ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดจำนวนลง อีกทั้ง ปัญหาความไม่พร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการกับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถ เป็นต้น ประการสำคัญ คือ ปัญหาสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการทำกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น อุตสาหกรรมขนาดเล็กอันก่อให้เกิดการเสื่อมคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว เนื่องจากการทำลายภูมิทัศน์บริเวณตลาดน้ำ หรือการมุ่งเน้นการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคเป็นหลักมากกว่าการวางแผนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่อเป็นรายได้เสริม รวมถึงการรักษาวิถีชีวิตชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น อีกทั้ง ปัญหาคุณภาพสินค้า มาตรฐานของราคาสินค้า และการให้บริการ ปัญหาการใช้ทรัพยากรไม่คุ้มค่าและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน (เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก, 2547) และทรัพยากรภายนอกมีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนวิถีชุมชน (บตี ปุชยายนันท์, 2558)

จากรายงานของ World Commission on Environment and Development (WCED) เรื่อง Our Common Future ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนในอนาคต โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิดกับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (Public Participation) ประชาชนมีสิทธิในการตัดสินใจ มีเสรีภาพในการกำหนด และมีเสรีภาพที่จะติดตามการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของตนเองได้ (กรีซญา วีระสุโข, 2559)

ปัจจุบัน การพัฒนาชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนมีเพิ่มสูงขึ้น เนื่องมาจากความล้มเหลวของการพัฒนากระแสหลัก (Mainstream of Development) ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งเน้นในเชิงวัตถุและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนำไปสู่

แนวคิดการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์อย่างเท่าเทียม มีส่วนร่วมและยั่งยืน ด้วยการใช้แนวทางการพัฒนาแบบใหม่ที่จะต้องมีหลักคิดเรื่องความเสมอภาค ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม สร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม และพัฒนาความอยู่ดีกินดีของประชาชน การพัฒนาทางเลือกดังกล่าวนี้ เปรียบเสมือนการพัฒนาจากระดับล่าง (Development from Below) โดยมีชุมชนเป็นตัวแสดงในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งมีความแตกต่างจากการพัฒนาแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการพัฒนาจากระดับบน (Development from Top) โดยมีรัฐเป็นผู้ชี้้นำการพัฒนา

หลักการของการมีส่วนร่วมเป็นการกระจายโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากร โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา แนะนำ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ รวมตลอดจนการควบคุมโดยตรง (สถาบันพระปกเกล้า, 2550)

การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางโดยหลักการ คือ มุ่งให้สมาชิกในองค์กรมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นทีมหรือเป็นกลุ่ม ให้ทุกคนมีส่วนร่วม งานจึงประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ การจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นการจัดการที่ผู้เกี่ยวข้องหรือควบคุมปัญหาได้มาช่วยกันแก้ปัญหาแบบเป็นทีม ซึ่งจะได้ออมรับในปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหา ประการสำคัญ คือ ผลทางจิตวิทยาในการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของทุกฝ่ายด้วย (คุณวุฒิ คนฉลาด, 2540) เมื่อพิจารณาจากกระบวนการของหลักการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัต สามารถแบ่งกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นกระบวนการต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) มีส่วนร่วมในการวางแผน คือ มีส่วนร่วมด้านการวางแผนประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนงาน (2) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน คือ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ และการตัดสินใจ (3) มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน คือ มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ ผลของการดำเนินงาน หรือผลของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น และ (4) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล คือ มีส่วนร่วมคิดเกณฑ์ในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งผลของกระบวนการประเมินนี้จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนแรกต่อไปนั่นเอง กล่าวคือ หลักการของการมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสีย รวมถึงผู้รับบริการ ได้มีส่วนร่วมในการร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ร่วมตัดสินใจ ร่วมสนับสนุน รวมทั้งร่วมติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติงาน ตามแบบธรรมรัฐหรือแนวคิดธรรมาภิบาล นั่นเอง

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน” เพื่อส่งเสริมการพัฒนาขีดความสามารถในการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครือข่ายการจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สืบไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2.2 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นพลวัตร 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติงาน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน และด้านการติดตามประเมินผล

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4.2 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในพื้นที่เขตการปกครองเทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำนวน 7,724 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการสุ่มมาจากประชากร ซึ่งหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 381 คน

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกตามลักษณะการเป็นตัวแทนของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม จากวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 10 คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะปลายปิด/ปลายเปิด (Close/Open Ended Question) และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

5. ผลการวิจัย

5.1 ยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.05$) ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.35$) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.10$) และด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.13$)

5.2 ผลการเปรียบเทียบความเห็นของประชาชนต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถาม มีผลให้เห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

5.3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

ปัญหา อุปสรรค พบว่า ด้านการวางแผน ได้แก่ การเปิดเวทีประชาคมไม่เพียงพอต่อความต้องการ, ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ การดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้ใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ในชุมชน 100%, ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงมีน้อย และด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ การกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ประชาชนสามารถเข้ามีส่วนร่วมได้น้อย

ข้อเสนอแนะ พบว่า ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่, ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน, ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ, ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางในการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

6. อภิปรายผล

6.1 ด้านการวางแผน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการวางแผน อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่าหน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นน้ำ กล่าวคือ มีการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาส่วนคิดตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำงานจึงก่อให้เกิดความรู้สึกผูกพัน ผูกมัด และตกลงใจร่วมกันใน การบรรลุเป้าหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงมีลักษณะของการระดมความคิด เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดี สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทั้งในรูปแบบของคณะกรรมการเพื่อการปรึกษาหารือในการดำเนินงาน ปรึกษาหารือเพื่อช่วยตัดสินใจ มีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงานและร่วมภาคภูมิใจในความสำเร็จ และทั้งในลักษณะของรูปแบบการร่วม

เสนอแนะ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วม โดยวิธีการจัดประชุมรับฟังข้อเสนอแนะ การเสนอแนะในแบบฟอร์ม การเสนอแนะผ่านเทคโนโลยี ฯลฯ โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการล้างผักแก่กลุ่มผู้ประกอบการในตลาดสดเทศบาลตำบลสังขะ จังหวัดสุรินทร์” จากผลการวิจัยพบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขส่งเสริมให้ผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาคุณภาพการล้างผักโดยเฉพาะการลดการปนเปื้อนยาฆ่าแมลง โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและการตัดสินใจ (ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ, 2553). และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จำรูญ อสีพงษ์ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ” จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มทดลองมีส่วนร่วมดำเนินการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสโดยรวม และรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ปัญหา ด้านการวิเคราะห์ปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านติดตามประเมินผล (จำรูญ อสีพงษ์, 2553)

6.2 ด้านการปฏิบัติงาน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ยังคงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในสัดส่วนที่มีจำนวนน้อยกว่าความต้องการของประชาชน ดังกล่าวนี้ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกจึงจำเป็นต้องพัฒนากระบวนการในการปฏิบัติงานโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนหรือประชาชนเป็นสำคัญ และตระหนักถึงความสำคัญของการนำไปสู่การปฏิบัติ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่จะผลักดันหรือขับเคลื่อนการดำเนินงานหรือกลไกที่สำคัญทั้งหมดให้สามารถบรรลุผลลัพธ์ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การดำเนินงานจะบังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผลักดันให้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม เป้าหมาย รวมถึงวิธีการปฏิบัติงาน ดังนั้น การนำไปสู่การปฏิบัติจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการยอมรับและมีส่วนร่วมพร้อมที่จะนำแผนงาน โครงการต่าง ๆ ไป ดำเนินการตามแนวทางได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสามารถประยุกต์การดำเนินงานให้เหมาะสมกับแนวทางปฏิบัติงาน อีกทั้งจำเป็นต้องมีการระดมสรรพกำลัง แสวงหาการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการปฏิบัติและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ซึ่งต้องระลึกเสมอว่า การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ต้องเป็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหรือดำเนินการเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการร่วมตัดสินใจในปัญหาสำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานด้วย และในการลงมือปฏิบัติงานนั้น การจัดสรรทรัพยากร ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติงานไปสู่เป้าประสงค์ตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ และประเด็นยุทธศาสตร์ที่วางไว้ด้วย โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ ที่ได้ศึกษาวิจัย

เรื่อง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์กรณีศึกษาสหกรณ์หมู่บ้านสหพร จำกัด จังหวัดนครปฐม” จากผลการวิจัยพบว่า ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์หมู่บ้านสหพร จำกัด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง(ธรรมรัตน์ อรุณสินประเสริฐ,2554) และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทศพัทธ์ ไบปอด ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นว่าคุณภาพมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโกสุมพิสัย ด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง(ทศพัทธ์ ไบปอด, 2557)

6.3 ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน

จากผลการศึกษาวิจัย พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวกได้ดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง มุ่งประโยชน์แก่ท้องถิ่นและประชาชนเป็นสำคัญ มิได้เอื้อประโยชน์ให้กับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งขนานรับกับนโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน กล่าวคือ นโยบายของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ในการต่อต้านการทุจริต คือ การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาลและการป้องกันปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย การปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและจิตสำนึกในการรักษาคดีศรีของความเป็นข้าราชการและความซื่อสัตย์สุจริต ควบคู่กับการบริหารจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกระดับอย่างเคร่งครัด ยกเลิกหรือแก้ไขกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็น สร้างภาระแก่ประชาชนเกินควร หรือเปิดช่องโอกาสการทุจริต เช่น ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต อนุมัติ และการขอรับบริการจากรัฐ ซึ่งมีขั้นตอนยืดเยื้อ ใช้เวลานาน ชำช้อนและเสียค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชน การนี้ จึงกำหนดให้ทุกหน่วยราชการ มีแนวทางการดำเนินการเพื่อต่อต้านการทุจริต โดยสำรวจ ศึกษา รูปแบบการกระทำผิดในอำนาจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงานที่เกิดหรือน่าจะเกิดสม่าเสมอ กระบวนการขั้นตอนใดที่น่าจะเกิดการทุจริต ตำแหน่งหรือตัวเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบและวิธีการกระทำผิด หรือการสำรวจและจัดทำข้อมูลการกระทำผิดที่เห็นเป็นที่ประจักษ์ในพื้นที่ของแต่ละหน่วยงาน พร้อมทั้งระบุตัวเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ จัดทำข้อมูลบุคคล นิติบุคคลที่ได้รับงานจัดซื้อจัดจ้าง ย้อนหลัง 5 ปี เป็นต้น โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ปภาวรินทร์ นาจำปา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รุ่งวิทย์ ตรีกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง

“การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนบึงปลาชัย มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านการร่วมรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

6.4 ด้านการติดตามประเมินผล

จากผลการศึกษารายการ พบว่า โดยภาพรวม ประชาชนมีความเห็นต่อยุทธศาสตร์การจัดการตลาดน้ำดำเนินสะดวกแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ว่า หน่วยงานราชการเจ้าของพื้นที่ คือ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ต้องปรับปรุงและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยให้ความสำคัญกับการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ในฐานะกลไกที่สำคัญที่จะทำให้ผู้บริหารและปฏิบัติงานทราบถึงความก้าวหน้า ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของการดำเนินงานตามแผนงานหรือโครงการ และนำไปสู่การทบทวน ปรับปรุง แนวทางการดำเนินงาน หรือแก้ไขปัญหาให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ จนส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุตามเป้าประสงค์ที่กำหนด ทั้งนี้ จำเป็นต้องอาศัยหลักการ PDCA กล่าวคือ มีการกำหนดยุทธศาสตร์หรือแผนงานหรือโครงการ (Plan) แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ ผ่านกระบวนการถ่ายทอด การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ (Do) มีการติดตามผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้หรือไม่ (Check) และหากพบว่าผลการดำเนินงานไม่เป็นไปตามที่กำหนด จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแผน (Action) นั่นเอง โดยผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ ทศพัทธ์ ไบรอด ที่ได้ศึกษารายการเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม” จากผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีความคิดเห็นที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอโกสุมพิสัย ในด้านการประเมินผลและด้านการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฐานพัฒน์ ทิพย์บรรพต ที่ได้ศึกษารายการเรื่อง “พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนของประชาชนตำบลตะพาน อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี” จากผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ด้านการวางแผน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก จัดเวทีประชาคมสำหรับรับฟังปัญหาหรือความต้องการของประชาชนเป็นประจำทุกเดือน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการหรือกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่

2) ด้านการปฏิบัติงาน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรใช้แรงงานและวัสดุอุปกรณ์วัสดุอุปกรณ์ในชุมชนในการดำเนินงานโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้แก่คนในชุมชน

3) ด้านการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงจากการลงทุนต่ำ ไปสู่ชุมชนใกล้เคียงทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ

4) ด้านการติดตามประเมินผล ได้แก่ เทศบาลตำบลดำเนินสะดวก ควรเพิ่มช่องทางในการรับข้อมูลจากประชาชน และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัดผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการและกิจกรรมทุกประเภท

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยมีในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างภาคีเครือข่ายจิตสำนึกรักตลาดน้ำดำเนินสะดวก

2) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรอบรมมัคคุเทศก์ประจำเรือ/มัคคุเทศก์น้อยประจำตลาดน้ำดำเนินสะดวก

3) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเส้นท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยตามรอยพระบาทเสด็จพระพุทธเจ้าหลวง

บรรณานุกรม

- คุณวุฒิ คนฉลาด. (2540). *การพัฒนาองค์การ*. ชลบุรี : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย บูรพา.
- จำรูญ อสีพงษ์. (2553). “ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ”. *วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฐานพัฒน์ ทิพย์บรรพต. (2554). “พัฒนาการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนของประชาชนตำบลตะพาน อำเภอพนมพิณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุราษฎร์ธานี.
- ทศพัทธ์ ใบปอด. (2557). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. วิทยาลัยการเมืองการปกครอง : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- บดี ปุษยายนันท์, เสกสรรค์ ยงวนิชย์ และประสิทธิ์ คุณรัตน์. (กันยายน-ธันวาคม 2558) “รูปแบบเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดขอนแก่น”. ใน *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. ปีที่ 4 ฉบับที่ 3: 222.
- พระครูสิริวรรณวิวัฒน์ (วรรณะ วรรณ). (2536). *ประวัติตลาดน้ำดำเนินสะดวก*. กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ยุพดี เสตพรณ. (2548). *ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยวไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : พิษณุการพิมพ์.
- รุ่งวิทย์ ตรีกุล. (2559). “การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม.
- ศิริรัตน์ แก้วประเสริฐ. (2553). “การจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการล้างผักแก่กลุ่มผู้ประกอบการในตลาดสดเทศบาลตำบลสังขะ จังหวัดสุรินทร์”. *วิทยานิพนธ์สาธิตารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2557). *แผนพัฒนาตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2557-2559*. ราชบุรี : สำนักงานจังหวัดราชบุรี.
- สุรชัย ศิริโกคาภิรมย์. (2546). *การวิจัยทางการศึกษา*. ลพบุรี : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สถาบันราชภัฏเทพสตรี.

วิเคราะห์เรื่องศรัทธาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ANALYZE ABOUT STORY BELIEVE IN IN DOCTRINE BUDDHISM.

พระมหาดนัย ธมมาราโม*

บทคัดย่อ

จากการศึกษา พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนา หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใสในทางธรรม เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่อด้วยเหตุผล เชื่อมั่นในคุณงามความดีตามความเป็นจริง ที่เป็นลักษณะของศรัทธาที่มีขอบเขตของความเชื่อ 4 ประการ คือ (1) เชื่อกฎแห่งกรรม (กัมมสัทธา) (2) เชื่อผลแห่งกรรม (วิปากสัทธา) (3) เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของๆ ตัว (กัมมัสสกตาสัทธา) (4) เชื่อปัญหาการตรัสรู้เองโดยชอบของพระผู้มีพระภาคเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) เพราะว่า ความเชื่อทั้ง 4 ประการนี้ กล่าวโดยสรุปเหลือ 2 ประเภท มี 3 ข้อแรกเป็นความเชื่อในเหตุผลหรือในกฎธรรมชาติ เพราะพระพุทธศาสนา มองเรื่องกรรมเป็นกฎธรรมชาติ ส่วนข้อที่ 4 เป็นความเชื่อในความสามารถส่วนตัวของผู้เข้าถึงความจริง ดังนั้น ศรัทธาเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการคือ (1) ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปรีตโฆสะหรือกัลยาณมิตร ที่คอยแนะนำ ชักจูงให้เห็น ได้ฟังสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว แล้วเก็บเอานั่นมาสังเคราะห์ แยกแยะส่วนดีและไม่ดีออกจากกัน (2) ปัจจัยภายใน หมายถึง โยนิโสมนสิการ ที่เป็นกระบวนการคิดอย่างรอบคอบ แยกแยะจุดดีจุดด้อย คุณและโทษ เป็นต้น ในด้านความสำคัญ ศรัทธาเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการพัฒนาปัญญา เพราะเป็นตัวเร้าให้เกิดความมั่นใจ โดยความเชื่อด้วยเหตุผล และความเป็นจริง มีคุณค่าควรแก่การที่ตนจะดำเนินไปให้ถึง เป็นที่มาของความรู้สูงสุด เข้าถึงวิริยะ (ความเพียร) ชักนำไปให้เกิดความพยายามทดลองปฏิบัติ ให้เห็นผลประจักษ์ ซึ่งนำไปสู่โลกุตตรปัญญาอันเป็นเป้าหมายสูงสุด และเป็นการหมดภาระของศรัทธาไปโดยสิ้นเชิง หลักศรัทธาที่จะทำให้ไปสู่จุดหมายเช่นนี้ได้ ต้องเป็นศรัทธาญาณสัมปยุต คือ เป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา และศรัทธาญาณสัมปยุตนี้เท่านั้น ที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้จริงตามความหมายของพระพุทธศาสนานั่นเอง

คำสำคัญ : พระพุทธศาสนา, ศรัทธา, ปัจจัยภายนอก, ปัจจัยภายใน

* คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

From the education meet that believe in the Buddhism mean belief the faithfulness in the sense of the dharma believe in for what should believe in believe in with the reason believe in in the virtue follows to are the truth at the character of believe in that have limits of 4 points believes be: (1) Believe in the reciprocal deeds. (2) Believe in karma. (The mouth is) (3) Believe in that all animal has karma is of (eyes is) (4) Believe in enlightenment intellect by oneself by like of a monk person have part god monk (swoop down the cleverness) because 4 both of points be this believes in conclusion left 2 a kind be 3 firstly the belief in the reason or in the natural law because the Buddhism stares about story karma is the natural law part 4 is the belief in individual ability of person appreciate the truth thus believe in happen from 2 factor important points causes are. (1) external factor mean big or true friend that wait for advise induce can see audible things that happen round look keep that thing comes to synthetic distinguish good part and not good depart (2) internal factor mean the ginseng something at the procedure thinks type round cover distinguish good defect point you and the penalty etc. in the sense of the importance believes in to are the procedure at the beginning in intellect development because be formed rouse give born the confidence by the belief with the reason and the fact be worthy should old with regard to the self will proceed to go to arrive at the source of topmost knowledge appreciate diligence (the effort is) induce give born the attempt tries out see be evident which bring about to intellect aim topmost world and bingfree from obligation of believe in to go to completely a pillar will have believed in to make to the objective such must believe in the perception urges be believe in at compose the intellect and believe in the perception urges this only at do born topmost advantage effectively follow something of that Buddhism by oneself.

Keywords: The Buddhism is, believe in, The external factor is, internal factor.

1. บทนำ

ศรัทธามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ผู้เป็นศาสดาของลัทธิศาสนาต่างๆ ก็พยายามหาแนวทางสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้น เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของตนเองให้กว้างขวางออกไป เพราะเหตุนี้พระพุทธศาสนา จึงเห็นว่า เรื่องของศรัทธา ตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณใหม่ๆ ทรงกล่าวกับท่านท้าวมหาพรหมที่มาขอให้พระพุทธองค์สั่งสอนโปรดไว้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดจะฟัง จงปล่อยศรัทธาเถิด เราได้เปิดประตูมตะแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแล้ว ท่านพรหม เพราะเราสำคัญว่าจะลำบาก จึงมิได้แสดงธรรมที่ประณีตคล่องแคล่ว ในหมู่มนุษย์” (ส.ส. (ไทย) 15/172/232) โดยเฉพาะหลักธรรมอันนำไปสู่ความหลุดพ้น เช่น โพธิปักขิยธรรม 37 ส่วนใหญ่จะมีศรัทธาเป็นต้นนำเสมอ จะต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา มีความรู้ความสามารถในการที่จะตัดสินใจเพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และสังคม ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลในทางโลกีย์ ซึ่งมักมีความหวั่นไหวไม่มั่นคง อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามอารมณ์ สภาพแวดล้อม เป็นต้น ในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นจุดเริ่มต้น เพื่อนำไปสู่ความสุข ไปสู่บุญกุศล ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ศรัทธารวบรวมไว้ซึ่งเสปียง” (ส.ส. (ไทย) 15/79/85) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายไว้ว่า “ผู้มีศรัทธา ศีล วิริยะ สมาธิ และธัมมวิจยะ สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ มีสติมั่นคง จะละทุกขีมีประมาณไม่น้อยได้” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/144/76) ด้วยศรัทธา 4 ประการ (ม.ม.อ. (ไทย) 2/344/237) คือ อาคมน-ศรัทธา อธิคมนศรัทธา โอภักปนศรัทธา และปสาทศรัทธา หมายถึง ผู้ที่จะหลุดพ้นด้วยศรัทธาตามแนวทางของพระพุทธศาสนา 4 ประการ ได้แก่ (1) กัมมศรัทธา ได้แก่ เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำ ทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนอนคอยโชค เป็นต้น (2) วิปากศรัทธา ได้แก่ เชื่อวิปาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว (3) กัมมัสสกตาศรัทธา ได้แก่ เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน และ (4) ตถาคตโพธิศรัทธา ได้แก่ เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546)

2. นิยามและความหมายของศรัทธา

คำว่า ศรัทธา มาจากภาษาบาลี เขียนว่า สทฺธา ตรงกับภาษาสันสกฤต คือ ศรัทธา (ศฺรทฺธา) หมายถึง ความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล และศรัทธา (Siddha) ในภาษาอังกฤษตรงกับคำว่า Faith, Belief และ Confidence ดังนั้น “ศรัทธา” หมายถึง ความเชื่อ ความเลื่อมใส (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546). ที่มีลักษณะ 6 ประเภท คือ (1) ศรัทธามีความเชื่อในฝ่ายดีเป็นลักษณะ (2) มีความปลงใจเชื่อด้วยปัญญาเป็นหน้าที่ (3) มีความเลื่อมใสเป็นหน้าที่ ดุจแก้วมณีทำน้ำให้แจ่มใสฉะนั้น มีความเลื่อมใสไปอย่างแจ่มใสเป็นหน้าที่ ดุจห้วงน้ำใหญ่มีน้ำใสแจ่มฉะนั้น (4) มีความไม่ขุ่นมัว เป็นผล มีความน้อมใจเชื่อ เป็นผลปรากฏ (5) มีวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ 3 ประการคือ พระรัตนตรัย กรรม และผลแห่งกรรมเป็นเหตุใกล้ชิด คือ โสตาปัตติสังคหกรรม (วุฑฒิธรรม) (6) พึงพระสัทธรรม คบหาสมาคมกับสัตบุรุษ ใสใจโดยอุบายอันแยบคาย และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถระ ป.ธ.9), 2548)

นอกจากนี้ ยังมีศรัทธาอีก 2 อย่าง คือ (1) ศรัทธาอนุสาเร คือ ผู้แล่นไปตามศรัทธา ผู้แล่นตามไปด้วยศรัทธา พระอริยบุคคลผู้ตั้งอยู่ในโศดาปัตติมรรค ที่มีสัทธินทรีย์ แรงกล้า ซึ่งถ้าบรรลุนิพพานจะกลายเป็น “ศรัทธาวิมุตติ” (2) ศรัทธาวิมุตติ คือ การหลุดพ้นด้วยศรัทธา พระอริยบุคคลตั้งแต่ระดับโศดาบันขึ้นไปถึงผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรคที่มีสัทธินทรีย์แรงกล้า ถ้าบรรลุนิพพานจะกลายเป็น “ปัญญาวิมุตติ”

3. ความสำคัญของศรัทธา

ความสำคัญของศรัทธาในฐานะที่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเป็นเครื่องชักจูงให้บุคคลเกิดวิริยะ (ความเพียร) ความสำคัญ 2 ประเด็น ได้แก่

1) ศรัทธาที่มีต่อการบรรลุนิพพาน กล่าวคือ หลักธรรมอันเป็นกำลังที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิด ซึ่งเป็นเครื่องเกื้อหนุนแก่การนำไปสู่การบรรลุนิพพานที่ทำให้มนุษย์เกิดความเพียรพยายามกระทำกิจทั้งหลาย ทั้งทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ศรัทธาจึงเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดกำลังมหาศาล ที่เรียกว่า “พลัง 5”

2) ศรัทธาเป็นแหล่งที่มาจากความรู้ (ปัญญา) กล่าวคือ ศรัทธาเป็นแหล่งที่มาจากความรู้ เป็นแหล่งกำเนิดมาจากมนุษย์ 3 แหล่ง ก็คือ (1) ความรู้เกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) (2) ความรู้เกิดจากการคิดหาเหตุผล (จินตมยปัญญา) และ (3) ความรู้เกิดจากการอบรม ฝึกฝน (ภาวนามยปัญญา) ความรู้ทั้ง 3 แหล่งนี้ เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง จึงถือว่า เป็นผลอันสืบเนื่องมาจากศรัทธาเป็นมูลเหตุ เพราะการที่จะยอมปฏิบัติสิ่งใดนั้นจำเป็นจะต้องมีศรัทธาเป็นพื้นฐานในการสร้างฉันทะ เพื่อนำไปปฏิบัติหรือสร้างความเพียร และบรรลุนิพพานขั้นสูงสุดได้ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2538)

4. ประเภทของศรัทธา

พระพุทธศาสนาได้แบ่งประเภทของศรัทธาไว้อีก 2 ประเภท ได้แก่

1) ศรัทธาญาณสัมปยุต หมายถึง ศรัทธาที่กำกับด้วยปัญญา และเป็นไปเพื่อปัญญา เป็นศรัทธาที่เห็นแจ้งชัดแล้วหรือเรียกว่า ทสสมมุติกศรัทธา คือ ศรัทธาที่มีความเข้าใจอันเกิดจากการใช้ปัญญาคอยกำกับดูแล ใช้ความคิดพิจารณาไตร่ตรองก่อนปลงใจเชื่อ มีความเป็นอิสระไม่เอนเอียง ไม่มีอคติในการวิเคราะห์ สวไปหาเหตุและผล ดังนั้น ศรัทธาประเภทนี้ จึงเป็นศรัทธาที่เชื่อถือได้ พิสูจน์ให้เห็นได้ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดง ในวิมมังกสูตรไว้ว่า “สัทธาของบุคคลใดบุคคลหนึ่งตั้งมั่นแล้วในตถาคต มีมูล มีที่อาศัย ด้วยอาการเหล่านี้ ด้วยพยัญชนะเหล่านี้ สัทธานี้เรากล่าวว่ามีเหตุ มีทสสนะเป็นมูล มั่นคง ซึ่งสมณพราหมณ์ เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลกไม่พึงให้หวั่นไหวได้”

2) ศรัทธาญาณวิปยุต หมายถึง ศรัทธาประเภทนี้ เป็นความเชื่อที่ไม่ส่งเสริมให้เกิดปัญญา มักเป็นการตัดสินใจเชื่อไปตามอารมณ์ของความรู้สึก ความโกรธ ความหลง ของมนุษย์ เช่น การเชื่อเรื่องที่ผิดไปจากธรรมชาติว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กราบไหว้เพื่อขอให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนา ร่ำรวย มีเงินมีทองมากๆ หรือถ้ามีความ รักใคร่ผูกพันกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ก็จะเชื่อทุกสิ่งที่ได้รับฟังมาโดยไม่พิจารณาถึงความถูกต้อง ลักษณะของสัทธานุญาณวิปยุต มีลักษณะดังนี้ คือ (1) เป็นโลกียศรัทธา เป็นศรัทธาของบุคคลทั่วไป มีความหวั่นไหวเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามเหตุปัจจัยของเวลาและโอกาส (2) เป็นจลศรัทธา คือยังมีความหวั่นไหว ไม่มั่นคง ไม่แน่นอน (3) เป็นอาเวศศรัทธา เป็นศรัทธาที่ไม่มีเหตุผล ใช้อารมณ์เป็นใหญ่ในการตอบสนองต่อสิ่งเร้ากระตุ้นให้เกิดความเชื่อถือ (4) เป็นอนาการวตศรัทธา คือ เป็นความเชื่อที่ไม่ต้องใช้เหตุผล ไม่ต้องมีเหตุ (5) เป็นอทสสนะมุสิกศรัทธา เป็นความเชื่อที่หวั่นไหวไม่หนักแน่น ไม่ทำให้เกิดปัญญา เพราะเป็นสัทธาที่ประกอบไปด้วย กิเลส ไม่มีอิสระ (6) เป็นอมุสิกศรัทธา เป็นความเชื่อลอยๆ ไม่ได้พิจารณาหา มูลเหตุ ตามที่มาที่ไป (7) เป็นปสาทศรัทธา คือมีความเลื่อมใส ความนิยมชมชอบ ความเชื่อถือ ว่างใจ ความจงรักภักดี ความฝังใจ ใช้อารมณ์ตัดสินใจโดยไม่สนใจในเรื่องเหตุผล ศรัทธาเช่นนี้อาจทำให้เกิดความมกมาย หลงใหล อาจเกิดเป็นความเชื่อในทางลบได้ เช่นความเชื่อในลัทธิการทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น (8) เป็นสัมปสาท-ลักษณะศรัทธา เป็นความศรัทธาที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับเป็นคราวๆ ไป ไม่ยั่งยืน เช่นในขณะฟังธรรมเกิดศรัทธาขึ้นในขณะนั้น แต่เมื่อจบจากการฟังธรรมศรัทธาก็หายไป หรือในขณะที่ปฏิบัติธรรมเกิดศรัทธาขึ้น แต่เมื่อเลิกจากการปฏิบัติธรรมศรัทธาก็หายไป เป็นต้น

5. หลักการสร้างศรัทธา

หลักการสร้างศรัทธา ซึ่งเป็นกระบวนการเกิดขึ้นของศรัทธาทางพระพุทธศาสนา 2 ประการ (อง. ทุก. (บาลี) 20/126-127/83) คือ ปรัตโธสะ (ปัจจัยภายนอก) และ โยนิโสมนสิการ (ปัจจัยภายใน) ดังที่จะอธิบายต่อไปนี้ ก็คือ

1) **ปรัตโธสะ (ปัจจัยภายนอก)** หมายถึง คำแนะนำคำสั่งสอนจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือการชักจูงจากผู้อื่น อันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งเป็นปัจจัยทางสังคม โดยทั่วไปหมายถึงเฉพาะสิ่งที่ดึงดูด สิ่งที่ต้องระวัง สิ่งที่ต้องระวังที่ถูกต้อง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ เฉพาะอย่างยิ่งต้องเกิดจากความรัก ความปรารถนาดี สิ่งที่ต้องระวังที่ถูกต้องเช่นนี้เกิดจากแหล่งที่ดี คือ คนมีปัญญาและมีคุณธรรม ซึ่งในทางธรรมเรียกว่า สัตบุรุษบ้าง บัณฑิตบ้าง ถ้าคนดีคือสัตบุรุษหรือบัณฑิตนี้ ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือ แนะนำสั่งสอนชักนำผู้อื่นให้เกิดสัมมาทิฐิ ก็เรียกว่าเขาทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้คำปรึกษาตักเตือนฟังขอคำแนะนำสั่งสอน เข้าร่วมหมู่อยู่ใกล้ ตลอดจนศึกษาแบบอย่างจากบัณฑิตหรือสัตบุรุษนั่นเอง การกระทำอย่างนี้ชื่อว่า การเสวนาสัตบุรุษ “กัลยาณมิตตตา” แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2548) หมายถึง กัลยาณมิตรที่ดี 4 ประการ ได้แก่ (1) จักเป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปาติโมกข์ สมบูรณ์ด้วยอาจาระและโคจรอยู่ (2) จักเป็นผู้มีโอกาสได้ยิน ได้ฟัง ได้ร่วมสนทนาตามความปรารถนาในเรื่องต่างๆ ที่ขัดเกลากุศลปณียะ ชำระจิตให้ปลอดโปร่ง (3) จักเป็นผู้ตั้งหน้าทำความเพียรเพื่อกำจัดกุศลธรรม จักบากบัน ไม่ทอดธุระ ในกุศลธรรมทั้งหลาย (4) จักเป็นผู้มีศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ที่เป็นอริยะ หยั่งรู้ความเกิดดับ นำไปสู่ความสูญสิ้นความทุกข์

2) **โยนิโสมนสิการ (ปัจจัยภายใน)** กล่าวคือ การใช้ความคิดถูกวิธี โดยมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบค้นถึงต้นเค้า สืบหาเหตุผลจนตลอดสายแยกแยะออกพิจารณาให้ชัดด้วยปัญญาที่คิดเป็นระเบียบและโดยอุบายวิธีให้เห็นสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย โดยมีลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ (1) คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย (อุบายมนสิการ) คือ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องเข้าแนวกบัสสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย (2) คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง (ปณมนสิการ) คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้หรือมีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสน ไม่ใช่ประเดี๋ยววกเวียนติดพันเรื่องนี้ ที่นี้ เดียวเตลิดออกไปเรื่องนั้นที่โน้น หรือกระโดดไปกระโดดมา ต่อเป็นชิ้นเป็นอันไม่ได้ ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง (3) คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล (การณมนสิการ) หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบหาสาเหตุ ให้เข้าใจถึงต้นเค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ (4) คิดให้เกิดผล (อุปาทกมนสิการ) คือ ใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิดอย่างมีเป้าหมาย ท่านหมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิด

กุศลธรรม เช่น ปลูกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหาวตกกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เป็นต้น

6. กระบวนการการเกิดของศรัทธา

กระบวนการการเกิดของศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้ถูกจัดไว้ในกระบวนการดับทุกข์ โดยมีเป้าหมายเพื่อการดับทุกข์เป็นที่สุด กระบวนการเกิดดังกล่าวนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า เป็นธรรมที่เป็นอาหารของกันและกัน หรือเป็นอัญมณีนุญญาปัจจัย มี 2 ประเภท คือ

1) กระบวนการเกิดโดยไม่ได้ทรงเริ่มที่ศรัทธาแต่ทรงแสดงถึงมูลเหตุของการเกิดของศรัทธา แล้วพัฒนาไปจนหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดศรัทธา เป็นวิธีการของการปฏิบัติธรรมที่พัฒนาไปอย่างมีขั้นตอน แต่ละขั้นเป็นความก้าวหน้า ที่สนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติขั้นถัดไป นอกจากนี้ การคบสัตตบุรุษที่ บริบูรณ์ ย่อมยัง การฟัง สัทธรรมให้บริบูรณ์ การฟังสัทธรรมที่บริบูรณ์ ย่อมยังศรัทธาให้บริบูรณ์ ศรัทธาที่บริบูรณ์ ย่อมยัง การทำไว้ในใจโดยแยบคายให้บริบูรณ์ การทำไว้ในใจโดยแยบคายที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติสัมปชัญญะ ให้บริบูรณ์ สติ สัมปชัญญะที่บริบูรณ์ ย่อมยังการสำรวมอินทรียให้บริบูรณ์ การสำรวมอินทรียที่ บริบูรณ์ ย่อมยังสุจริต 3 ให้บริบูรณ์ สุจริต 3 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังสติปัฏฐาน 4 ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน 4 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังโพชฌงค์ 7 ให้บริบูรณ์ โพชฌงค์ 7 ที่บริบูรณ์ ย่อมยังวิชชาและวิมุตตินี้มีอาหาร อย่างนี้ และบริบูรณ์อย่างนี้ เป็นลักษณะดังต่อไปนี้ ได้แก่ เสวนาสัตตบุรุษ, สดับธรรม, เกิดศรัทธา โยนิโสมนสิการ, สติสัมปชัญญะ, อินทรียสังวร, สุจริต, สติปัฏฐาน, โพชฌงค์, วิชชาและวิมุตติ

2) กระบวนการเกิด โดยเริ่มที่ศรัทธา แล้วพัฒนาไปจนถึงบรรลุมรรคผล เพราะว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงกระบวนการเกิดของศรัทธาโดยทรงเริ่มที่ตัวศรัทธา แล้วพัฒนาไปตามลำดับ อันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติโดยตรงที่ทรงมุ่งเน้นให้เห็นถึงการเกิดต่อๆ กันไปของกระบวนการ จนถึงการหยั่งรู้สัจธรรม เรียกว่า “อนุบุพพปฏิบัติ” ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย การ ตั้งอยู่ในอรรถตถตถผลนั้น ย่อมมีได้ ด้วยการศึกษโดยลำดับ ด้วยการทำโดยลำดับ ด้วยความปฏิบัติโดย ลำดับ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การตั้งอยู่ในอรรถตถตถผล ย่อมมีได้ด้วยเหตุที่ กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ เกิด ศรัทธาแล้วย่อมเข้าไปใกล้ เมื่อเข้าไปใกล้ย่อมนั่งใกล้ เมื่อนั่งใกล้ย่อมเสยโสดลง เมื่อเสยโสดลงแล้ว ย่อมฟังธรรม ครั้นฟังธรรมย่อมทรงธรรมไว้ ย่อมพิจารณาเนื้อความแห่งธรรมที่ทรงไว้แล้ว เมื่อ พิจารณาเนื้อความอยู่ ธรรมทั้งหลายย่อมทนได้ซึ่งความพินิจ เมื่อธรรมทนความพินิจได้อยู่ ฉันทะ ย่อมเกิด เมื่อเกิดฉันทะแล้วย่อมมุตสาหะ ครั้นมุตสาหะแล้ว ย่อมไตร่ตรอง ครั้นไตร่ตรองแล้ว ย่อม ตั้งความเพียร เมื่อมีตนส่งไปแล้วย่อมทำให้แจ้งซึ่งบรมสัจจะด้วยกาย และย่อมแทงตลอดเห็น แจ้งบรมสัจจะนั้นด้วยปัญญา” เป็นสัญลักษณ์ตามลำดับ ได้แก่ ศรัทธา, เข้าไปหา, หมั่นเข้าไปนั่ง ใกล้, คอยตั้งใจรับฟัง, สดับธรรม, ทรงธรรม, ไตร่ตรองความ, เข้าใจพอเห็นตามที่สอน, เกิดความ พอใจ, มีความมุตสาหะ, สอบสวนจนจับหลักได้ชัดเจน, ลงมือปฏิบัติความเพียร, และหยั่งรู้สัจธรรม

7. เป้าหมายสูงสุดของศรัทธาในพระพุทธศาสนา

ศรัทธาเป็นเพียงจุดเริ่มต้นสำหรับการดำเนินไปสู่เป้าหมายสูงสุด ศรัทธาจึงไม่ใช่เป้าหมายในตัวมันเอง ศรัทธาต้องนำไปสู่การลงมือปฏิบัติและภาระที่สำคัญก็คือการที่ศรัทธาได้นำส่งต่อไปให้ถึงขั้นทดลองปฏิบัติ จะคอยจรจองการปฏิบัติให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความจริงอย่างประจักษ์¹ (ม.ม. (บาลี) 13/183/159) เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม เมื่อบุคคลประกอบความเพียรอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดปัญญาหรือญาณทัสนะ ทำให้มีความรู้เห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงสามารถกำจัดอวิชชา ทำให้ตัดกิเลสได้แล้ว ในขั้นสุดท้ายศรัทธาที่เคยมีประโยชน์เป็นประหนึ่งว่าเป็นเนื้อดินซึ่งคอยให้สารอาหารเพื่อความงอกเงยแก่ปัญญา ในที่สุดเมื่อปัญญาออกเงยเต็มที่ ก้าวพ้นแม้กระทั่งเหตุผล เนื้อดินก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป ต้นไม้ใหญ่นั้นสามารถยืนหยัดมั่นคงได้ด้วยตนเอง เป็นอิสระจากศรัทธาทั้งปวง ซึ่งเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ในระยะเริ่มต้นเท่านั้น ดังนั้นในขั้นสูงสุดเมื่อโลกุตตรปัญญาเกิดขึ้นแล้ว ศรัทธาก็ต้องจากไป ถ้าศรัทธายังอยู่ก็แสดงว่ายังไม่บรรลุเป้าหมาย เพราะตราบไต่ที่ยังเชื่อต่อจุดหมายนั้นอยู่ ก็แสดงว่ายังไม่ได้เข้าถึงจุดหมายนั้น ด้วยการรู้เห็นจริงด้วยตนเอง ต่อเมื่อได้รู้เห็นประจักษ์ จึงไม่ต้องเชื่อต่อใครๆ หรือต่อเหตุผลใดๆ อีก จึงพูดได้ว่าพระพุทธศาสนานั้นสามารถเข้าสู่ได้โดยศรัทธาแต่บรรลุได้โดยปัญญา ปัญญาจึงเป็นสิ่งยิ่งใหญ่ที่สุดที่ทำให้หลุดพ้นจึงเรียกว่า “ปัญญาวิมุตติ” การจะบรรลุนิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้นั้น ต้องเดินตามแนวทางของอริยมรรค 8 หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทา ทางสายกลาง หรือหลักปฏิบัติอันเป็นสายกลาง 8 ประการที่เป็นองค์ประกอบที่ท่านจัดเข้าเป็นประเภท ๆ ที่เรียกว่า “ชั้น” หรือ “ธรรมชั้น” แปลว่า หมวดธรรม หรือกองธรรม มี 3 ชั้น กล่าวคือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ จัดเข้าในศีลชั้น สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ จัดเข้าในสมาธิชั้น สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ จัดเข้าในปัญญาชั้น หรือเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักไตรสิกขานี้ได้สมบูรณ์ ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายของศรัทธา คือ ความสุขก็ได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาท ทานแบ่งความสุขออกเป็น 3 ประเภทตามลำดับจากสุขชั้นต่ำ ไปสู่สุขชั้นสูงสุด ได้แก่ (1) ระดับกามสุข กล่าวคือ ความสุขที่เนื่องด้วยกาม มีบ่อเกิดมาจากกามคุณ 5 คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เนื่องด้วยเวทนา คือการเสพเสวยเป็นความสุขระดับปุณฺชนที่เกี่ยวข้องอยู่ในโลก เป็นความสุขที่ไม่แน่นอน ไม่จีรังยั่งยืน (2) ระดับฌานสุข กล่าวคือ สุขที่เนื่องด้วยฌาน มีบ่อเกิดมาจากจิตที่ได้สัมผัสกับสมาธิ เป็นภาวะที่จิตบรรลุสมาธิระดับหนึ่ง ฌานสุขเป็นแดนต่อระหว่างกามสุขกับนิพพานสุข จิตที่เข้าถึงสมาธิเช่นนี้ย่อมหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาชั่วคราว แต่ก็มีเฉพาะในฌานเท่านั้น (3) ระดับนิพพานสุข กล่าวคือสุขเนื่องด้วยนิพพาน มีบ่อเกิดมาจากปัญญา หรือวิปัสสนาเป็นความสุขสูงสุด หรือบรมสุข เป็นความสุขที่เป็นประสบการณ์เฉพาะตน เพราะเกิดจากการดับอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้อย่างถาวร ทำให้เห็นโลกตามที่มีมันเป็นจริง และเป็นเป้าหมายสูงสุดของศรัทธา ดังพระพุทธพจน์ว่า “สัทธินทรีย์ที่บุคคลเจริญให้มาก ทำให้มากแล้วย่อมหยั่งลงสู่อมตะ และมีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด”

8. ความเชื่อของศรัทธาต่อการเข้าถึงนิพพาน

ความเชื่อต่อเรื่องนิพพานโดยมีลักษณะชัดเจนในตัวเอง 3 ประการ ดังที่จะได้อธิบายดังต่อไปนี้

1) **ประเภทของนิพพาน** ได้แก่ ประเภทที่ 1 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อว่าโดยสภาวะลักษณะแล้วมีอย่างเดียว คือ สันติลักษณะ หมายถึง ความสงบจากกิเลสและขันธทั้ง 5 ทั้งหลาย พระอรหันต์ทั้งหลาย จะมีจำนวนมากเท่าใดก็ตามเมื่อปรินิพพานแล้ว ย่อมเข้าถึงสันติสุขด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นภาวะเช่นนั้นจึงเป็นอย่างเดียวกัน ประเภทที่ 2 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อว่าโดยปริยายแห่งเหตุแล้วมี 2 ประเภท ตามคัมภีร์อิติวุตตกะ คือ (1) สอุปาทิเสสนิพพาน หรือเรียกว่า กิเลสปรินิพพาน (2) อนุปาทิเสสนิพพาน หรือเรียกว่า ขันธนิพพาน และประเภทที่ 3 ของนิพพาน กล่าวคือ เมื่อกล่าวโดยการเข้าถึงตามอาการไตรลักษณ์แบ่งออกเป็น 3 คือ (1) สุกญัตติ นิพพาน หมายถึง ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา จนเห็นไตรลักษณ์คือ อนัตตา เห็นความไม่ใช่ตัวตน บังคับไม่ได้ เป็นความว่างเปล่า สุกญัตติจากกิเลสและขันธ 5 ไม่มีอะไรเหลืออยู่ (2) อนิมิตตนิพพาน หมายถึง เจริญวิปัสสนา จนเห็นอนิจจัง อันปราศจากนิमितเครื่องหมาย รูปร่างสัณฐาน สีสันวรรณะอย่างใดเลย (3) อัปปนิหิตนิพพาน หมายถึง ผู้เจริญวิปัสสนาจนเห็นไตรลักษณ์คือทุกข์ ว่าทนอยู่ไม่ได้ต้องแปรไป คือหาที่ตั้งไม่ได้ ไม่มีอารมณ์ที่น่าปรารถนาด้วยโลภะ ไม่มีตัณหาที่เป็นตัวต้องการอยู่ในนิพพานนั้น (ขุ.อิติ. (บาลี) 25/44/256-257)

2) **คุณลักษณะของนิพพาน** กล่าวคือ คุณลักษณะของนิพพานจะมีลักษณะอย่างนั้น เป็นการยากที่จะอธิบายให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เพราะนิพพานเป็นภาวะที่มีความละเอียดลึกซึ้ง เกินกว่าวิสัยปุถุชนจะเข้าใจ เราจะรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยการคิดตามหลักเหตุผลหรือตรรกะไม่ได้ เป็นภาวะที่บัญญัติหรือสัญลักษณ์ใดๆ เข้าไม่ถึง เพราะนิพพานเป็นภาวะลักษณะที่มีอยู่เหนือโลกแห่งปรากฏการณ์ (โลกุตตระ) อยู่เหนือเหตุผลทั้งปวง ซึ่งพระอนุรุธาจารย์ได้สรุปคุณลักษณะของนิพพานไว้ 5 ประการ คือ (1) ปทํ แปลว่า ส่วนหนึ่ง หมายความว่า สภาวะธรรมชนิดหนึ่งที่เข้าถึงได้ มีอยู่เฉพาะ ไม่เกี่ยวข้องกับสังขตธรรม (2) อจฺจุตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ตาย หมายความว่า ไม่มีการเกิดไม่มีการตาย เพราะความตายจะมีได้ก็ต้องมีการเกิด เมื่อไม่มีความเกิดแล้ว ความตายก็มีไม่ได้ (3) อจฺจนตํ แปลว่า ธรรมที่ก้าวล่วงขันธ 5 ที่เป็นอดีต และอนาคต แม้ว่าไม่ได้แสดงการก้าวล่วงขันธ 5 ที่เป็นปัจจุบัน แต่ได้แสดงการก้าวล่วงจากขันธ 5 ที่เป็นอดีตและอนาคต การก้าวล่วงแห่งขันธ 5 ที่เป็นปัจจุบันย่อมสำเร็จไปด้วย ฉะนั้นพระนิพพานจึงเป็นธรรมที่พ้นจากกาลทั้ง 3 เรียกว่า กาลวิมุตติ และเป็นธรรมที่พ้นจากขันธ 5 เรียกว่า ขันธวิมุตติ (4) อสงฺขตํ แปลว่า ธรรมที่ไม่ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง หมายความว่าพระนิพพานไม่ใช่จิตเจตสิก รูป เพราะไม่ต้องมีปัจจัย 4 คือ กรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นตัวปรุงแต่ง (5) อนุตฺตรํ แปลว่า เป็นธรรมที่ประเสริฐ หมายความว่าธรรมอื่น ๆ ที่จะประเสริฐกว่าพระนิพพานนั้นไม่มีเลย

3) **สาระัตถะของพระนิพพาน** หมายถึง การดับทุกข์ อันเกิดจากอุปทานขันธ 5 ได้อย่างถาวรเพราะทุกข์นั้นเกิดจากขันธ 5 เมื่อพิจารณาในแง่สอุปาทิเสสนิพพาน นิพพานไม่ได้อยู่แยกจาก

ชั้น 5 สมมติว่าชั้น 5 คือเหริยญ ทุกข์กับนิพพานก็คือด้านทั้ง 2 ของเหริยญนั้น ทุกข์อาจเป็นด้านหัว (ด้านที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) นิพพานอาจเป็นด้านก้อย (ด้านที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) จึงมีคำกล่าวในหลักมหายานดั้งเดิมอยู่เสมอว่า “นิพพานกับสังสารวัฏเป็นอันเดียวกัน” แต่ชั้น 5 ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ จึงแตกต่างกันนิดหนึ่งระหว่างด้านหัว (ด้านที่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) กับด้านก้อย (ด้านที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง) คือ ด้านหัวตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์กล่าวคือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาทั้งระบบ ในขณะที่ด้านก้อยตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เฉพาะข้อสุดท้าย คือ เป็นอนัตตาเมื่อนิพพานเป็นสิ่งที่ตรงข้ามกับชั้น 5 จึงมีปัญหาคือว่านิพพานมีจริงหรือไม่ ถ้าไม่มีจริง นิพพานก็จะมีสาระด้อยอย่างสิ้นเชิง เพราะว่า พระพุทธศาสนาไม่ยอมรับการตีความของสำนักปรัชญา เสาตรานติกะที่ว่านิพพานเป็นความดับทุกข์ เมื่อทุกข์และชั้น 5 ดับไปจึงไม่มีอะไรเหลืออยู่ นิพพานจึงเป็น อภาวะไม่มีความเป็นจริงในตัวเอง แต่พระพุทธศาสนาเห็นว่า นิพพานมีอยู่จริง ไม่มีใครสร้าง เป็นภาวะบรมสังส์ที่ไม่เกิด ไม่แก่ ไม่ตาย เป็นสภาวะที่ถาวร มีธรรมชาติไม่เกิดแล้ว ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง ดุกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าหากว่าไม่มีธรรมชาติอันไม่เกิดไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งแล้วไซ้ การออกไปจากธรรมชาติอันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนี้ก็จะไม่มีได้ ดุกรภิกษุทั้งหลาย เนื่องจากมีธรรมชาติอันไม่เกิด ไม่มีเบื้องต้น ไม่มีผู้สร้าง ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ฉะนั้น การออกไปจากธรรมชาติอันมีความเกิด มีเบื้องต้น มีผู้สร้าง มีปัจจัยปรุงแต่งนี้จึงมีได้

9. ศรัทธากับความเชื่อที่มีต่อการเกิดขึ้นสรรพสิ่งของโลก

คำว่า “โลก” เป็นภาษาบาลีมีวิเคราะหส์ศัพท์ว่า “ลฺลชฺชติติ โลโก” แปลว่า “ที่เชื่อว่า โลก เพราะพินาศสลายไป” (บุญมี แทนแก้วและคณะ, 2529) โลกในความหมายนี้ หมายถึง สิ่งที่มีการเกิด การตั้งอยู่ และการแตกดับไป พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ไม่ว่าโลกฝ่ายวัตถุนิยม จิตนิยม และทวินิยม ก็ล้วนตกอยู่ในลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น เนื่องจากพระพุทธศาสนามองว่า โลกก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎของสามัญญลักษณะ ที่เรียกว่า “ไตรลักษณ์” แปลว่า ลักษณะสามอย่าง ซึ่งเป็นลักษณะความจริงแท้ของสรรพสิ่งที่เกิดอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ได้แก่ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทนอยู่ไม่ได้) อนัตตา (ความไม่ใช่ตัวตน) ที่เป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุง แต่งนั้นๆ ส่วนทัศนะเรื่องการเกิดขึ้นของโลก เพราะว่า พระพุทธศาสนาเป็นฝ่ายอเทวนิยม (Atheism) จึงปฏิเสธเรื่องพระเจ้าสร้างโลก ปฏิเสธลัทธิที่มีพระเจ้าสร้าง ลัทธิที่แสดงกำเนิดและความเป็นไปของโลกในรูปแบบของการดลบันดาลโดยอำนาจเหนือธรรมชาติ ทุกระบบพระพุทธศาสนามองสิ่งต่าง ๆ ว่ามิได้เพราะการประชุมของเหตุปัจจัย ดังที่พระพุทธโฆสาจารย์กล่าวไว้ว่า “แท้จริงในประวัติแห่งสสารนี้ ไม่มีใครสร้างสสาร ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้าหรือพระพรหมก็ตาม ธรรมล้วนๆ ดำเนินไป เพราะการประชุมเข้าของเหตุปัจจัย ที่มีองค์ประกอบหลัก ๆ คือ ธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เกาะกลุ่มกันอย่างสมส่วน รวมตัวกันแน่น เนื่องจากการรวมตัวกันของสสารหรือวัตถุธาตุ ที่ไม่มีอำนาจสิ่งใดเป็นตัวกำหนด หรือเป็นผู้สร้าง การรวมตัวของวัตถุต่างๆ ตามกฎของธรรมชาติ เพราะ

อาศัยอายตนะภายในกับอายตนะภายนอกกระทบกันแล้วเกิดการรับรู้ว่า จักขุรูป จักขุวิญญาณ เป็นธรรมที่จะพึงรู้แจ้งด้วยจักขุวิญญาณนั่นเอง

นอกจากนี้ ในการตรัสตอบปัญหาเรื่องโลกทุกครั้ง ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสรุปลงเพียงเท่านี้ และเมื่อตรัสถึง การเกิดขึ้นและการดับไปของโลก ก็มักจะตรัสในกระแสแห่งปฏิจกสมุพบาท มุ่งแสดงโลกภายในว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งโลก เธอทั้งหลายจงฟัง ก็ความเกิดแห่งโลกเป็นไฉน ความเกิดแห่งโลกนั้น คือ อาศัยจักขุและรูป เกิดจักขุวิญญาณ รวมธรรม 3 ประการเป็นผัสสะเพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา...นี่แหละเป็นความเกิดแห่งโลก ดูก่อนภิกษุทั้งหลายก็ความดับแห่งโลกเป็นไฉน ความดับแห่งโลกนั้นคือ อาศัยจักขุและรูป เกิดจักขุวิญญาณ รวมธรรม 3 ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เกิดเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา เพราะตัณหาดับโดยสාරอกไม่เหลือ อุปาทานจึงดับ...ภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นความดับแห่งโลก (ส.สพ. (บาลี) 18/68/37).

10. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศรัทธาที่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

10.1 หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับศรัทธา

เนื่องจากศรัทธามีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจทั้งในส่วนที่เป็นโลกียะและส่วนที่เป็นโลกุตระ ตามหลักของศรัทธา ได้แก่ (1) พละ 5 หมายถึง ธรรมอันเป็นกำลัง (อง.ปญจก. (ไทย) 22/13/17) (2) อินทรีย์ 5 หมายถึง ธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตน (อง.จตุกก. (ไทย) 21/141/214) (3) สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกรม 4 หรือ สัมปรายิกัตถประโยชน์ หมายถึง ประโยชน์ภายใน, ประโยชน์ชั้นสูงขึ้นไป (อง.จตุกก. (ไทย) 21/61/101) (4) สปัปฺริสธรรม 8 เป็นธรรมของสัตว์บุรุษหรือธรรมของคนดี (มชฌนิมิกาย อุปฺปิณณาสก 14/143/112). (5) จรณะ 15 หรือเสขปฏิบัติ หมายถึง ความประพฤติ ปฏิบัติ ข้อปฏิบัติอันเป็นทางบรรลุมรรค หรือนิพพาน บางทีเรียกว่า เสขปฏิบัติ คือข้อปฏิบัติอันเป็นทางดำเนินของพระเสขะ (6) หลักพิจารณาเรื่องความเชื่อในกาลามสูตร กล่าวได้ว่า ในหลักของกาลามสูตร ไม่ใช่หลักของศรัทธาโดยตรง แต่เป็นหลักเพื่อสนับสนุนให้เกิดการตัดสินใจเชื่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีปัญญา การลงความเห็นว่ามีสิ่งใดควรเชื่อหรือสิ่งใดไม่ควรเชื่อนั้นเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นได้เสมอ เพราะแต่ละสิ่งนั้นต่างก็มีเหตุผลมาสนับสนุนเสมอ พระพุทธองค์ตรัสถึงหลักเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาเรื่องความเชื่อไว้ใน เกสปุตติสูตร ว่าด้วยกาลามะ ชาวเกสปุตตนิคม 10 ประการ คือ อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์, อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง), อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান, อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล, อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้าได้กับทฤษฎีที่พินิจไว้แล้ว, อย่าปลงใจเชื่อเพราะมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้, และอย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือท่านสมณะนี้เป็นครูของเรา (อง.ทุก. (ไทย) 20/66/257).

10.2 หลักธรรมที่สัมพันธ์ต่อการพัฒนาปัญญา

เนื่องจากหลักธรรมที่สัมพันธ์ต่อการพัฒนาปัญญาที่มีส่วนสำคัญ 3 อย่าง คือ

1. **ไตรลักษณ์** กล่าวคือ เป็นหลักธรรมที่ต้องใช้ปัญญาพิจารณาลักษณะสามัญของสิ่งทั้งปวง ประกอบอยู่ด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ทั้ง 3 ลักษณะนี้เป็นสามัญของสิ่งทั้งปวง เป็นของที่ตั้งอยู่เองตามธรรมชาติ โดยเฉพาะพระพุทธเจ้าเป็นเพียงผู้ทราบบัญนี้ และทราบบริปฏิบัติที่ถูกต้องต่อสิ่งเหล่านี้ ในลักษณะที่จะไม่ทำให้เกิดความทุกข์ขึ้น (อง.ติก. (ไทย) 20/137/384). ตามความเป็นจริง ฉะนั้น การเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ที่แท้จริง คือต้องเห็นด้วยใจจนเกิดความรู้สึกว่า สิ่งทั้งปวงน่าเบื่อหน่าย น่าสังเวช เป็นมายา ไม่มีอะไรน่ายึดมั่นถือมั่น โดยประการทั้งปวง (พุทธทาสภิกขุ, 2534)

2. **อิทัปปัจจยตา** กล่าวคือ ความเป็นปัจจัย คำว่า “อิทัปปัจจยตา” แปลว่า ความที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย, คำว่า อิทัปปัจจยตานี้ กินความหมายกว้าง หมายความว่า ไม่ยกเว้นอะไรเลย ในบรรดาสิ่งที่เป็นสังขตธรรมทั้งหลาย จะเป็นรูปธรรม - นามธรรม, ภายนอก - ภายใน, หยาบ - ละเอียด กล่าวโดยสรุปให้เห็นเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ (1) อิทัปปัจจยตา ของสิ่งที่เป็นเหตุ (2) อิทัปปัจจยตา ของสิ่งที่เป็นผล และ(3) อิทัปปัจจยตา ของปัจจัยการ นอกจากนี้ อิทัปปัจจยตา เป็นคำย่อของเรื่องปฏิจจนสมุบาท มีใจความว่า เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ย่อมเกิดขึ้น ตลอดถึงปฏิปกขนัย (นัยตรงกันข้าม) ที่กลับกันอยู่ด้วยในตัว คือ ถ้าไม่มีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น คำว่า “อิทัปปัจจยตา” มีความหมายกว้างๆ จะใช้กับรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ในกรณีใดกรณีหนึ่งก็ได้ เป็นกฎวิทยาศาสตร์ทั่วไปก็ได้ ส่วนคำว่า “ปฏิจจนสมุบาท” มุ่งหมายใช้เฉพาะเรื่องเกิดทุกข์ และกับเรื่องดับทุกข์โดยตรงในพระพุทธศาสนา ใจความสำคัญ คือแสดงถึงกระแสแห่งปัจจัย และสิ่งที่เกิดตามเหตุปัจจัย เป็นสายยาวสืบทอดกันไป ทั้งฝ่ายเกิดและฝ่ายดับเท่านั้น

3) **สุญญตา** กล่าวคือ เป็นสภาวะแห่งความว่างที่ปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา, เป็นสภาวะที่ขั้น 5 หมายถึง อนัตตา กล่าวคือ ว่างจากความเป็นตัวตน ตลอดจนว่างจากสาระต่างๆ เช่น สาระ คือความเที่ยงแท้ ความสวยงาม ความสุข โดยปริยาย หมายถึง หลักธรรมฝ่ายปรมัตถ์ เช่น ขั้น ธาตุ อายตนะ และปัจจัยการ แสดงตัวสภาวะให้เห็นความว่างเปล่า ปราศจากความเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา เป็นเพียงธรรม หรือกระบวนการทางธรรมชาติล้วนๆ หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป มีลักษณะ 2 ประการ คือ (1) ความว่างที่เป็นลักษณะของสิ่งทั้งปวง เช่นบาลีว่า “สพเพ ธมมา อนตตา” แปลว่า สิ่งทั้งปวงเป็นอนัตตา โลกนี้จึงว่างโดยธรรมชาติ แต่คำว่า ว่าง ที่ท่านพุทธทาสเข้าใจในที่นี้ มิได้หมายความว่า ไม่มีอะไรแต่หมายความว่า มีทุกสิ่งทุกอย่าง มีตามที่เราเห็นอยู่ เพียงแต่ว่ามันว่างจากความหมายที่ควรจะยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน ฉะนั้น ในสุญญตาสูตร จึงเขียนกล่าวไว้ชัดเจนว่า โลกนี้ว่าง เพราะไม่มีส่วนใดที่ควรจะยึดถือเอาว่า เป็นตัวตน หรือเป็นของตน แต่มิได้หมายความว่า ไม่มีโลกนี้ หรือไม่ได้หมายความว่า ไม่มีอะไรอยู่ในโลกนี้ (2) ความว่างเป็นลักษณะของจิตที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง ข้อนี้สืบต่อมาจากความว่างในข้อแรก นั่นคือ สิ่งทั้งปวงรวมเอาทั้งจิตด้วย ว่างจากความหมายที่ควรจะยึดถือว่า เป็นตัวตนหรือ

ของตน จิตนั้นจึงไม่ไปยึดถือเอาส่วนหนึ่งส่วนใดในโลกนี้ ว่าเป็นตัวตน จิตนั้นจึงว่าง เพราะจิตนั้น เห็นความว่างของโลกอยู่เสมอ จึงไม่เกิดการปรุงแต่งยึดถือเอาเป็นตัวตน เมื่อไม่มีการปรุงแต่งยึดถือเอาเป็นตัวตน ก็ไม่อาจจะเกิดโลภะ โทสะ และโมหะได้ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า จิตว่าง เพราะว่างจากกิเลส คือ โลภะ โทสะ และโมหะ นั่นเอง

11. บทสรุปวิเคราะห์

จากการศึกษา พบว่า ศรัทธาในพระพุทธศาสนามีความสำคัญ ทั้งในด้านสังคมในฐานะเป็นศูนย์รวมกลุ่มชนที่มีความเชื่อที่เหมือนกันผืนดินส่วนต่างๆของแต่ละสังคมให้เป็นเอกภาพและเป็นพลังใจแก่ปัจเจกบุคคล ทั้งในด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ในฐานะที่ศรัทธาเป็นสิ่งที่จำเป็นเบื้องต้นในขบวนการปฏิบัติธรรม และเป็นที่มาของความรู้สูงสุด จะเห็นได้ว่า ศรัทธาญาณสัมปยุตและศรัทธาญาณวิปยุต เป็นความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล ในการพิจารณา วิเคราะห์ วิจัยด้วยความเป็นอิสระโดยไม่ใช้กิเลส เข้ามาเป็นส่วนประกอบ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ตอบสนองต่อสิ่งเร้า จากการชักจูง หรือแม้แต่การบังคับ หรือเป็นลักษณะของการมอบความไว้วางใจ ความเชื่อถือ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ไม่มีความมั่นคงแน่นอน กลับไปกลับมา เพราะเป็น ความเชื่อที่เจือปนด้วยกิเลส ไม่ทำให้เกิดปัญญา หรืออาจพาไปสู่ความมกมาย หลงใหล เกิดโทษแก่ตนเองและสังคม เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ว่ามีความเชื่อในสิ่งใด สิ่งนั้นจะต้องได้รับการพิจารณาพิเคราะห์ ถึงความถูกต้อง ดีงาม เป็นไปเพื่อความสงบสุข พ้นจากความทุกข์ แต่ศรัทธาประเภทนี้ เมื่อได้รับการฝึกฝน ก็จะทำให้เกิดปัญญาได้ โดยการสร้างศรัทธาต้องอาศัยปัจจัยทั้ง 2 ประการ คือ ปรโตโฆสะ อันเป็นความพอใจในเหตุผลเบื้องต้นของคำสอน หรือความเชื่อในความมีเหตุผลน่าไว้วางใจของตัวผู้สอนเอง จึงมีการรับฟัง การศึกษาอบรม เกิดความเข้าใจเพิ่มขึ้น มองเห็นเหตุผลด้วยตนเอง โดยอาศัยโยนิโสมนสิการ ช่วยให้ความเชื่อนั้นเป็นไปในทางที่ถูกต้อง หรือเป็นไปเพื่อปัญญา จึงกล่าวได้ว่าการสร้างศรัทธาที่ถูกต้องก็คือการสร้างปัญญานั้นเอง โดยมีเป้าหมายสูงสุดของศรัทธาที่ทำให้เห็นโลกตามความเป็นจริง ไม่ใช่เห็นโลกตามที่เรายากให้เห็น ว่าเป้าหมายของศรัทธาคือความสุขสูงสุด ก็คือ นิพพาน ในการปฏิบัติตามขั้นตอนทั้ง 3 ระดับ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ย่อมเกิดขึ้น ในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดเริ่มต้น จากการรู้จักคิดใคร่ครวญด้วยเหตุผล จะนำไปสู่ความเห็นชอบทางปัญญา และเมื่อความเห็นชอบทางปัญญาเกิดขึ้นแล้ว แนวทางด้านปัญญาที่เผชิญย่อมเกิดขึ้น นั่นก็คือการเป็นผู้มีวิจยญาณ อันเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรมตามหลักคำสอนเกี่ยวกับการครองชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ของมนุษย์ซึ่งนำไปสู่จุดหมาย คือการดับทุกข์ เพราะเหตุนี้ นิพพาน เป็นอายตนะอย่างหนึ่ง ซึ่งมีอยู่จริง แต่นิพพานนั้นไม่สามารถอธิบายได้ด้วยภาษาที่ใช้กันอยู่ เหมือนกับไม่สามารถอธิบายได้ว่าไฟจากดวงเทียนที่ดับแล้วไปอยู่ที่ใดหรือทิศใด ดังนั้นสาระของนิพพานก็คือความมีอยู่ แต่อธิบายด้วยภาษาทั่วไปได้ เราจะพูดถึงนิพพานได้โดย 2 นัย ได้แก่ (1) นัยเชิงลบ (Negative) แสดงในแง่ที่ว่าปฏิเสธ เช่นนิพพานไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน หรือไม่มีกิเลสใดๆ เหลืออยู่เลย (2) นัยเชิงบวก (Positive) แสดงในเชิงรับรอง เช่นนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ไม่มีภาวะอย่างอื่นสุขยิ่งกว่า ดังที่ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า นิพพานเป็น

สภาพจิตที่ว่างเปล่าจากกิเลส คือโลภ โกรธ หลง เมื่อบุคคลมีสภาพจิตดังกล่าวนี้ เมื่อตายไป วิญญาณหรือจิต ซึ่งประกอบด้วย เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็ไม่ต้องไปเกิดที่ไหนอีก ผู้ถึงนิพพานจึงสิ้นทุกข์อันเกิดจาก เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยสิ้นเชิงเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพุทธปรัชญาอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- บุญมี แท่นแก้วและคณะ. (2529). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ศีลธรรมอย่างถูกวิธี*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2548). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิเถระ ป.ธ.9). (2548). *หลักปฏิบัติสมณะและวิปัสสนากรรมฐาน*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. (2556). *ปรมัตถโชติกะ* (ปริเฉทที่ 1-2-6). กรุงเทพมหานคร: หจก. ทิพย์วิสุทธิ.
- มูลนิธิมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. (2535). *อภิธานปทีปิกา และอภิธานปทีปิกาสูจิ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก*. 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย. (2536). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. ฉบับมหาวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE EFFICIENCY OF SANGKHA IN THE DISTRICT LEVEL OF ADMINISTRATIVE SANGKHA AT THE SANGKHA ADMINISTRATIVE IN REGION 11

พระมหาวิศิษฐ์ ธีรวิโส (กลีบม่วง) *

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ผลการวิจัย พบว่า

1. สภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานด้านการปกครองโดยภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.16$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการระงับอธิกรณ์ชั้นเจ้าคณะตำบลส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปกครอง พบว่ามีปัญหาอุปสรรคทุกด้าน อันเนื่องมาจากมีความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์เกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ด้านต่าง ๆ ไม่ชัดเจน ทำให้มีความน่าเชื่อถือน้อยในกระบวนการตัดสินใจปัญหา ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะมีน้อย และมีทักษะและเทคนิคในการให้คำปรึกษาการแก้ไขปัญหาคือข้อขัดข้องที่ต้องได้รับการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน คือ อายุของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติทางวินัยสงฆ์ ตลอดทั้งทักษะและเทคนิคการปฏิบัติงานเฉพาะด้าน

2. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพนั้นใช้หลักอริยบท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน จิตตะ การเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน วิมังสา การใคร่ครวญหาเหตุผลในการปฏิบัติงานอันเป็นความรับผิดชอบต่องานส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ ใช้หลัก Deming Circle Theory : PDCA ประกอบด้วย P (Plan) มีการวางแผน เตรียมความพร้อม D (Do) มีการลงมือปฏิบัติ ดำเนินการให้เป็นไปตามแผน C (Check) มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผน A (Act) มีการปรับปรุงแก้ไขตามแผนงานนั้น

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า ด้านการดำเนินการปกครอง มีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน มีผู้รับผิดชอบดำเนินการตามรูปแบบและกระบวนการตามแผนงานด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ มีการจัดอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานแบบอย่างการปฏิบัติงานที่ดี มีระบบการติดตามดูแลให้ช่วยกันกำลังใจในการปฏิบัติงานชัดเจน ด้านการระงับอธิกรณ์ จัดอบรม หลักสูตรการระงับอธิกรณ์สำหรับพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ เพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง ด้านการแก้ไขข้อขัดข้องชั้นเจ้าคณะตำบล จัดอบรมระเบียบกฎหมาย หลักการ และกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัย และกฎหมายบ้านเมือง มีระบบเครือข่ายในการปฏิบัติงานให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องชัดเจน การควบคุมบังคับบัญชา กำหนดแนวทางข้อปฏิบัติที่ดีในการอยู่ร่วมกันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง พัฒนาทักษะและเทคนิคด้านต่าง ๆ ในการควบคุมบังคับบัญชา และการตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ มีแผนการดำเนินงานตรวจการและแผนการประชุมคณะสงฆ์ชัดเจน มีการสรุปบันทึกและรายงานการตรวจการและการประชุมที่ชัดเจนเป็นปัจจุบัน

คำสำคัญ : พระสังฆาธิการ, การพัฒนา, ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

ABSTRACT

The Objectives of this research were; 1) to study the present conditions and problems of duty performance of administrative sangkha in District level at the Sangkha Administrative Region 11, 2) To study Buddhadhamma and theory related to duty performance of administrative sangkha at District level at Sangkha administrative region 11 and 3) To propose the guideline for the duty performance efficiency development of administrative monks at District level at Sangkha administrative region 11

The Research findings were as follows:

1. Propose condition of administration by overall was effective at high level, $\mu=4.16$. The aspect with highest average score was the conflict solution at Sub-District level. All other aspects were at high level. The problems of administration were concerned with problems at all aspects, because of unclear understanding of rules and regulations in conflict resolution. This also caused untrustworthiness in justice process. Experts in laws and order were limited. The expertise in justice process needed be developed. Another factors effecting the duty performance efficiency was the age, health, knowledge in Sangkha rules of laws as well as the technique of issue handling with specific expertise.

2. Buddhaddhamma that could be applied to effective Administrative Sangkha administration was Itthipadga 4; Chanta, aspiration to work, Viriya, effort to perform duty, Chitta, paying attention to work and Vimamsa, examining cause and effects of duty performance which was the responsibility. For the theory related to administrative sangkhas' effective administration was Deming Circle Theory: PDCA: P; plan, well preparation, D; do, actual doing according the plan, C; Check, checking the result of performance according to the plan, A; act, improving performance according the plan.

3. Guidelines for performance efficiency development of administrative sangkha at Sub-District level at the Sangkha administrative Region 11 found that: Administration; there was clear working plan with responsible units that was appropriate to the present situations, Sangha Affairs Controlling and Promotion; there were training, seminar and educational tour to learn from good examples and clear monitoring, morales and reward appraisal system, Conflict resolution; there was curriculum of conflict management and resolution specifically designed for administrative sangkha in order to resolve the conflicts according to Dhamma-Vinaya and the laws of the country, Conflict and Problem resolution at Sub-District level; there was training in law and order, rules and regulations, concept and principle of conflict resolution according to Dhamma-Vinaya and the laws of the country. There was networking system to help one another to solve the conflicts and problems effectively, Controlling and directing; there was clear direction for living together in harmony and by Dhamma-Vinaya and the laws of the country. While skill and controlling techniques development, Inspection and Sangkha Meeting were clearly plan for regular inspection and meeting with up-to-date record.

Keywords : administrative monks, development, duty performance efficiency

1. บทนำ

การปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 มีการปฏิบัติงานด้านการปกครอง พบว่า พระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางการปกครองมีอายุพรรษาสูงวัย ปัญหาสุขภาพ มีประสบการณ์และความสามารถในการปฏิบัติงานบริหารกิจการคณะสงฆ์น้อย มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตนยังไม่ลึกซึ้งชัดเจน ระบบการทำงานยังไม่เป็นรูปธรรมชัดเจน ยังขาดความเข้มงวดในการควบคุมดูแลจริยวัตรของพระสงฆ์อย่างใกล้ชิด ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการควบคุมหรือส่งเสริม ระบบการบริหารจัดการรายได้ของวัดยังไม่เป็นระบบชัดเจน ระบบการควบคุมด้านการก่อสร้างยังไม่ชัดเจน ไม่มีระบบการสร้างแรงจูงใจในการเรียนบาลี-นักธรรม การส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมชาดเอกภาพในการปฏิบัติ พระสงฆ์ผู้เผยแผ่ยังขาดหลักจิตวิทยาในการปฏิบัติงาน ยังมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายบ้านเมืองที่มีส่วนเชื่อมโยงกับพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคมยังไม่ชัดเจน ขาดทักษะเทคนิคเฉพาะด้าน ไม่มีความมั่นใจในการตัดสินใจอิทธิพลที่เกิดขึ้น มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคมยังไม่ลึกซึ้งเพียงพอ มีความสามารถแก้ปัญหาตามหลักวิชาการสมัยใหม่น้อย ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีน้อย ระบบการรายงานผลการปฏิบัติงานยังไม่ชัดเจน ยังสับสนในบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของตน และขาดทักษะการใช้เครื่องมือสื่อสารเทคโนโลยีสมัยใหม่ ควรได้รับการพัฒนาความรู้ความเข้าใจกระบวนการบังคับบัญชา ยังต้องเพิ่มทักษะและเทคนิคในการบริหารจัดการบุคคล และไม่สามารถนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ขาดความเข้มงวดในการควบคุมบังคับบัญชา การร่วมมือในการวางแผนปกครองร่วมกับคณะสงฆ์มีน้อย อายุวัยพรรษาต่างกันมาก ยากแก่การควบคุมบังคับบัญชา ด้านการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมพระสังฆาธิการ พบว่า ระบบการตรวจการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ชัดเจนจากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 เพื่อนำข้อมูลมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ และเป็นข้อมูลในการวางแผนการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับอื่น ๆ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2.2 เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ

2.3 เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาตามประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครอง ปัญหาและอุปสรรคการปฏิบัติงานด้านการปกครอง ได้แก่ ด้านการดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ ด้านการระงับอธิกรณ์ชั้นเจ้าคณะตำบล ด้านการแก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าคณะตำบล ด้านการควบคุมบังคับบัญชาคณะสงฆ์ ด้านการตรวจการคณะสงฆ์และประชุมพระสังฆาธิการ หลักพุทธธรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครอง และการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดตัวแปร คือ ตัวแปรต้น ได้แก่ การปฏิบัติงานด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ภาค 11 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองคณะสงฆ์

3.3 ขอบเขตด้านประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ คือ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ใน 8 ระดับ ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการระดับภาค 2) พระสังฆาธิการระดับจังหวัด 3) พระสังฆาธิการระดับอำเภอ 4) พระสังฆาธิการระดับตำบล 5) พระเลขานุการเจ้าคณะอำเภอ 6) ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง 7) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการ 8) ผู้นำชุมชน ในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 25 รูป/คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ เลขานุการเจ้าคณะภาค 11 พระสังฆาธิการ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการปฏิบัติงานด้านการปกครองคณะสงฆ์ ในจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 รูป หรือคน

3.3.2 ประชากร คือ พระสังฆาธิการระดับอำเภอ ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 180 รูป (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2555)

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ ผู้วิจัยกำหนดเลือกพื้นที่วิจัยในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ใน 4 จังหวัด คือ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์

3.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยกำหนดช่วงเวลาในการทำวิจัยครั้งนี้ ระหว่างตั้งแต่เดือนมกราคม 2558 – ธันวาคม 2559 รวม 24 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอ วิธีดำเนินการวิจัย กระบวนการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

4.1 รูปแบบการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับพระสังฆาธิการและบุคคลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานด้านการปกครองของคณะสงฆ์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 25 รูปหรือคน การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยพระสงฆ์และผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาพระสังฆาธิการ ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ จำนวน 10 รูปหรือคน และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 180 รูป

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและประชากร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ทั้งระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล พระเลขาการ และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 รูปหรือคน ผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่ม ได้แก่ เลขาการเจ้าคณะภาค 11 พระสังฆาธิการ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้ทรงคุณวุฒิหรือนักวิชาการ ในเขตจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ จำนวน 10 รูปหรือคน **ประชากร** ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จำนวน 180 รูป โดยการเลือกแบบเจาะจงเฉพาะเจ้าอำเภอและรองเจ้าคณะอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 เท่านั้น

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือออกเป็น 2 อย่าง คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยดำเนินการสร้างตามกรอบแนวคิดการวิจัยและพัฒนาขึ้นตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ไม่มีโครงสร้าง จำนวน 25 รูป/คน โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการ จากผู้อำนวยการหลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต เพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้วยตนเองพร้อมกับบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ และกำหนด วัน เวลา สถานที่ และสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถาม และขออนุญาตบันทึกเสียงและภาพนิ่ง และ การเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มแบบไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยจะส่งหนังสืออย่างเป็นทางการจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต เพื่อขอเข้าร่วมสนทนากลุ่มพร้อมกับบริบทเนื้อหาต่าง ๆ ที่ใช้ในการ

สนทนากลุ่มล่วงหน้า และกำหนด วัน เวลา และสถานที่ในการสนทนากลุ่ม ในขณะการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้เชี่ยวชาญบันทึกเสียงและภาพนิ่ง

4.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ การแจกแบบสอบถามแก่พระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 จำนวน 180 รูป โดยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้

1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการขออนุมัติหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2) ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล เสนอต่อเจ้าคณะจังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดสุรินทร์ นครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูล

3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกจ่ายแบบสอบถามกับกลุ่มประชากร คือ เจ้าคณะอำเภอ และรองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ด้วยตนเอง

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มเฉพาะ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาทำการอธิบายความ ตีความ และแปลความตามนัยยะที่ผู้ให้ข้อมูลอาจจะแสดงออกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) แบบพรรณนาความและการอธิบายความเพื่อให้เหตุผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์มากที่สุด และการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยพระไตรปิฎก เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมและทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการ เพื่อนำเป็นกรอบในการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

4.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่ การหาค่าความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยการตรวจสอบความความสอดคล้องระหว่างนิยามปฏิบัติการที่ผู้วิจัยกำหนดไว้กับข้อมูลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) และผู้วิจัยได้ดำเนินการนำข้อมูลแบบสอบถามที่ตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้ว ลงในแบบลงรหัส (Coding Form) และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ตอนที่ 1 วิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5. ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 พบว่า สภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองโดยภาพรวมมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาอุปสรรคการปฏิบัติงาน พบว่า มีปัญหาด้านการปฏิบัติงานด้านการปกครองทุกด้าน อันเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทบุญดีทางวินัยสงฆ์เกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ด้านต่าง ๆ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือในกระบวนการตัดสิน ในการแก้ไขปัญหา ยังขาดผู้ที่มีความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะอย่างยิ่งขาดทักษะและเทคนิคในการให้คำปรึกษาการแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพ คือ อายุของผู้ปฏิบัติหน้าที่ ปัญหาสุขภาพ ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทบุญดีทางวินัยสงฆ์อย่างถ่องแท้ ขาดทักษะและเทคนิคเฉพาะด้าน

2. หลักพุทธธรรมที่ประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพนั้นใช้หลักอริยบท 4 ส่วนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการให้มีประสิทธิภาพ ใช้หลัก Deming Circle Theory : PDCA ประกอบด้วย P (Plan) มีการวางแผน เตรียมความพร้อม D (Do) มีการลงมือปฏิบัติ ดำเนินการให้เป็นไปตามแผน C (Check) มีการตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผน A (Act) มีการปรับปรุงแก้ไขตามแผนงานนั้น

3. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 พบว่า **ด้านการดำเนินการปกครอง** มีแผนการบริหารคณะสงฆ์ ระดับจังหวัด อำเภอและของวัด มีการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างวัด อำเภอ และจังหวัด มีคณะกรรมการและตัวแทนระดับต่าง ๆ **ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์** การได้รับการอบรม สัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ วิเคราะห์ปรับปรุงการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน **ด้านการระงับอธิกรณ์** ศึกษาอบรม ทำความเข้าใจระเบียบ กฎข้อบังคับของสงฆ์ กฎหมายบ้านเมือง สำหรับพระสังฆาธิการโดยเฉพาะ **ด้านการแก้ไขข้อขัดข้อง** กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน แก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยเกิดความเป็นธรรม **การควบคุมบังคับบัญชา** พระสังฆาธิการต้องกำหนดข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ใช้หลักพุทธธรรมในการควบคุมบังคับบัญชา มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และ**การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์** มีแผนการดำเนินงานตรวจการและแผนการประชุมคณะสงฆ์ชัดเจน อบรมเทคนิคการตรวจการและการประชุมสำหรับพระสังฆาธิการ

6. อภิปรายผลการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยขอแนะนำเฉพาะประเด็นแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการปกครองพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 มาเป็นประเด็นในการอภิปราย โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

การพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 11 ด้วยหลักอิทธิบาท 4 และหลัก PDCA จะทำให้การปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอเกิดประสิทธิภาพ เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติมีการวางแผน มีเป้าหมาย มีแผนงาน กระบวนการ ลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง การตรวจสอบ ติดตามผลและความก้าวหน้าของงานเก็บสถิติเพื่อเป็นข้อมูลในการประเมิน และเปรียบเทียบกับแผนงานที่วางไว้ และนำผลการปฏิบัติงานพร้อมข้อมูลสถิติมาประเมินหาเหตุและผลแห่งความสำเร็จ สอดคล้องกับแนวคิด พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2543) ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 : ทางแห่งความสำเร็จ เมื่อใจฝึกฝึกทำงานด้วยความแน่วแน่จริงจัง สภาพที่จิตแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กระทำนั้น เมื่อมีสมาธิและใจที่รักนั้น ทำงานด้วยใจรัก ใจก็เป็นสุข ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายาม ผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จที่ดี เรียกว่านำไปสู่ความเป็นเลิศของงานนั้น สอดคล้องกับวีรพงษ์ เณิมจิระรัตน์ (2547) กล่าวว่า วงล้อ เดมมิง หรือวงล้อ PDCA คือวิธีการที่เป้นขั้นตอนในการทำงานให้งานเสร็จอย่างถูกต้องอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบผลการ ปฏิบัติงาน (Check) และการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่ทำให้งานไม่บรรลุเป้าหมายตามแผนที่วางไว้ (Act) ดังนั้นการหมุนวงล้อเดมมิง (PDCA) อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารงาน บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการดำเนินการปกครอง ต้องมีการกำหนดแผนปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับอำเภอให้ชัดเจน โดยให้มีรูปแบบการเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้เป็นแนวเดียวกัน มีการวางแผนรวมกัน มีการวางแผนร่วมกัน มีแผนบริหารสงฆ์ ระดับจังหวัด อำเภอและของวัด สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคม เพื่อให้เกิดฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา อยู่เสมอ ควรจัดให้มีงบประมาณสนับสนุน ส่งเสริม ประกาศเกียรติคุณ บุคลากรผู้มีส่วนส่งเสริมการศึกษาให้เจริญรุ่งเรือง สอดคล้องกับแนวคิดของ พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน) (2548) กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานของผู้นำเป็นงานหนักซึ่งกว้างขวางยิ่งใหญ่และละเอียดอ่อนยิ่งกว่างานทั้งหลายและเป็นงานที่ทำไม่สำเร็จต้องคอยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลาถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างใดงานอื่นๆก็จะดำเนินไปอย่างนั้น

ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการที่ปฏิบัติหน้าที่ต้องมีการอบรม สัมมนาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ศึกษาดูงาน เกี่ยวกับกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งกระตุ้นการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระบบการติดตามดูแลให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน จัดให้มีการประเมินตรวจสอบ คุณภาพ ประสิทธิภาพของงาน ฝึกทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน การวิเคราะห์ปรับปรุงการจัดกิจกรรมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน สอดคล้องกับพระโชติ บติรัฐ(2554) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการบริหารคน การบริหารภาระงาน และการบริหารองค์กรของพระสังฆาธิการ ควรมีวิธีการพัฒนาคนให้เก่ง มีความรู้ความสามารถ ให้มี

ความรู้ความเข้าใจหลักพระศาสนาที่ถูกต้อง โดยวิธีการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีการศึกษาและพัฒนาภาวะผู้นำ มีการพัฒนาสมรรถนะภาระงานด้านการบริหาร โดยอบรมให้พระสงฆ์ให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาจิตใจ จริยธรรม คุณธรรม และให้มีความรู้และทักษะในเรื่องการป้องกันไม่ให้พุทธศาสนิกชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและตั้งมั่นความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

ด้านการระงับอธิกรณ์ พระสงฆ์ที่กระทำหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ ต้องศึกษาอบรม ทำความเข้าใจระเบียบ กฎข้อบังคับของสงฆ์ กฎหมายบ้านเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏ์ สิริธโร)** ได้วิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์ พบว่า หลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนา เน้นวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง โดยอาศัยหลักพุทธธรรมนำไปเป็นฐานหรือเครื่องมือในการเยียวยาทางจิตใจ การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเล่าความจริงและการชดเชย เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งในกระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยได้อย่างมั่นคงและบังเกิดสันติสุข พร้อมทั้งความเจริญรุ่งเรืองให้แก่สังคมไทย (พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฏ์ สิริธโร), 2557)

ด้านการแก้ไขข้อขัดข้อง พระสงฆ์จะต้องศึกษาระเบียบ หลักเกณฑ์ วิธีการแก้ไขปัญหา ให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง จัดลำดับสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัย **อติเทพ ผาธา** ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณ์สมณะ 7 และ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พบว่า กระบวนการแก้ปัญหาควรมีการประยุกต์รูปแบบและกระบวนการแก้ไขปัญหาคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัยและเหมาะสมกับยุคสมัย ด้วยการจัดการศึกษาเพื่อให้คณะสงฆ์ทุกระดับมีความรู้เกี่ยวกับหลักพระธรรม วินัยและกฎหมาย โดยเฉพาะวิธีการดำเนินการตามกระบวนการของพระราชบัญญัติและกฎนิคหกรรมรวมถึงกฎหมายของมหาเถรสมาคมอื่นๆโดยการร่วมมือของ สถาบันการศึกษาและหน่วยงานด้านการปกครองคณะสงฆ์และรัฐบาลเพื่อให้คณะสงฆ์ สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างรวดเร็ว

ด้านการควบคุมบังคับบัญชา พระสงฆ์ต้องกำหนดข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยในเขตปกครอง ใช้หลักพุทธธรรม หลักธรรมาภิบาลในการควบคุมบังคับบัญชา มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จัดระบบดูแลช่วยเหลือแก่พระสงฆ์ที่ต้องการความช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน ตลอดจนพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมและทางโลกให้สามารถรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูพิพิธพัฒน์โสภณ (สุบิน สุขเมธ)** (2557) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอปริหานิยธรรมในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ผลการวิจัยพบว่า ควรมีการส่งเสริมให้มีความเข้มงวดกวดขันในพระธรรมวินัย ตลอดจนทั้งกฎและระเบียบและกฎหมายบ้านเมืองที่เกี่ยวข้อง โดยให้ยึดปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

หากเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น ก็ให้มีการผ่อนผันอนุโลมอาศัยหลักพรหมวิหารธรรมและพระวินัยเป็นที่ตั้ง มิให้มีการตัดสินด้วยอำนาจแห่งอคติ แต่ให้คำนึงถึงความถูกต้องและเหมาะสมตามพระพุทธานุญาตโดย ใช้วิธีการ “เข้มงวด กวดขัน ผ่อนผัน และอนุโลม” ตามลำดับสถานการณ์ต่างๆ

การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการต้อง มีระบบการรายงานการตรวจ การหรือบันทึกการตรวจการหรือการประชุมสงฆ์ที่ชัดเจน หมั่นพิจารณาตรวจสอบการทำงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมโม) (2558) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการทุกระดับควรจะมีการประชุมตามมติของเถรสมาคม ถือว่าเป็นการประชุมรับนโยบาย ปรีกษา แนะนำ แก้ไขทุกปัญหา ทุกระดับ เป็นแนวทางเดียวกันตลอดสาย ควรจะมีการรายงานการ ประชุมในทุกระดับให้ผู้บังคับบัญชาได้รับทราบด้วย ควรจะมีการจัดการประชุมอย่างต่อเนื่องในหมู่ ผู้บริหารพระสังฆาธิการ พร้อมเพรียงกันประชุม ต้องเคารพกฎระเบียบ มีมารยาทที่ดีในการประชุม เคารพประธานในการประชุมทราบ

แนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการระดับ อำเภอก ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 จากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถ นำไปปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพได้ดังนี้ P = พร้อมสรรพ (Perfection หรือ Provider) หมายถึง มีการวางแผน มีการจัดทำแผน การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการทุกระดับชั้นใน เขตการปกครองคณะสงฆ์ทุกด้าน O = ขับเคลื่อน (Operation) หมายถึง มีการจัดการองค์กร กำหนด โครงสร้างภาระงานต่าง ๆ การจัดองค์กรให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงบุคลากรเป็นหลัก จัดแบ่งตามความสามารถที่เป็นจริง C = เพื่อนร่วมงาน (Companion หรือ Company) หมายถึง มีการ ดำเนินงานด้านบุคลากร การทำงานเป็นทีม สร้างจุด “โฟกัส” เพื่อการทำงานเป็นทีม หนึ่งในหลาย ๆ สิ่งที่จะทำให้การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ประสบความสำเร็จนั้น ทีมงานต้องไม่หลงลืมที่จะสร้างจุด “โฟกัส” ให้กับการทำงาน C = ประสานส่งเสริม (Coordination) หมายถึง มีการอำนวยความสะดวก ประสาน สัมพันธ์ ส่งเสริมสนับสนุนทุกด้าน การจัดระเบียบวิธีการทำงาน เพื่อให้งานและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทำให้งานซ้ำซ้อน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน A = ประเมิน ปรับปรุง (Assessment) หมายถึง มีการกำกับดูแล ควบคุมตรวจสอบ ประเมินผลและปรับปรุงพัฒนา (Act) ในการประเมินปรับปรุงประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการนั้น มุ่งเน้นไปที่การ ประเมินระบบสมรรถนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้วัดระดับความสามารถที่มีอยู่จริงของพระสังฆาธิการ ระดับอำเภอก เพื่อเปรียบเทียบกับระดับของสมรรถนะที่องค์กรสงฆ์ที่คาดหวังในแต่ละตำแหน่ง

7. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระ สังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11” ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางเพื่อเป็นแนวทางในการเลือกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11 ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) กรมการศาสนา หรือสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ ควรส่งเสริมและพัฒนาพระสังฆาธิการ ด้วยการจัดฝึกอบรมพัฒนางานพระสังฆาธิการแต่ละระดับอย่างต่อเนื่อง กำหนดโครงสร้างองค์กรเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการปฏิบัติงานชัดเจน
- 2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมการปฏิบัติของพระสังฆาธิการอย่างเป็นระบบ และกำหนดระบบการให้คำปรึกษา และการสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เป็นแนวทางที่ถูกต้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

- 1) ด้านการดำเนินการปกครอง พระสังฆาธิการระดับอำเภอควรริเริ่มที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงตนเองในการปฏิบัติงานทุก ๆ ด้าน โดยเริ่มที่การวางแผน สร้างเครือข่าย ร่วมคิด ร่วมทำกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีระบบการปฏิบัติงาน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนและปฏิบัติงานด้วยความรักในงาน เพียรพยายาม มุ่งมั่นพัฒนางานอย่างสม่ำเสมอ
- 2) ด้านการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในการปฏิบัติตนและการปฏิบัติงาน สร้างความตระหนักและความมั่นใจในการปฏิบัติงาน จัดระบบกำกับ ติดตาม ควบคุม ตรวจสอบและให้มีระบบการช่วยเหลือฝึกทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ตลอดจนการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน
- 3) ด้านการระงับอธิกรณ์ พระสังฆาธิการที่จะทำหน้าที่ในการระงับอธิกรณ์ ต้องศึกษาทำความเข้าใจกฎระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เข้าใจอย่างถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและหลักกฎหมายบ้านเมือง หมั่นฝึกพัฒนาทักษะและเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการระงับอธิกรณ์
- 4) การแก้ไขข้อขัดข้อง พระสังฆาธิการจะต้องศึกษาทำความเข้าใจระเบียบหลักเกณฑ์ ขั้นตอนในการปฏิบัติงาน จัดลำดับสำคัญของปัญหา มีขั้นตอนการปฏิบัติงานในการแก้ปัญหาชัดเจน สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา รายงานหรือประเมินผลการปฏิบัติงานเสนอต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูง
- 5) ด้านการควบคุมบังคับบัญชา พระสังฆาธิการต้องพัฒนาตนเอง โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจในอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของตน ยึดหลักพระธรรมวินัยและหลักการอยู่

ร่วมกัน มีระบบส่งเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดูแลช่วยเหลือพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ทั้งทางธรรมและทางโลกให้แก่ผู้ได้บงคับบัญชาให้สามารถรู้เท่าทันโลกปัจจุบัน

6) การตรวจการและประชุมคณะสงฆ์ พระสังฆาธิการควรตระหนักในการตรวจการ ปฏิบัติตามขั้นตอนและกระบวนการตรวจการคณะสงฆ์อย่างถูกต้อง ฝึกทักษะและเทคนิคที่จำเป็นการตรวจการหรือการประชุม ปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ เอาใจใส่ เคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีระบบการรายงานการตรวจการหรือบันทึกการตรวจการหรือการประชุมสงฆ์ที่ชัดเจน หมั่นพิจารณาตรวจสอบการทำงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

5.3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในการปฏิบัติของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ เพื่อพัฒนาทักษะและเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการปกครองของพระสังฆาธิการระดับอำเภอ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ ภาค 11

2) ควรมีการนำผลการศึกษาไปทดลองใช้กับพระสังฆาธิการเพื่อนำมาปรับปรุงกระบวนการหรือวิธีการที่เหมาะสมกับพระสังฆาธิการในแต่ละเขตการปกครองคณะสงฆ์แต่ละภาค

บรรณานุกรม

- พระครูพิพิธพัฒนโสภณ (สุบิน สุขเมโธ). (2557). “รูปแบบการพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ตามหลักอภิธานียธรรม ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พระครูสุตธรรมพิทักษ์ (น้ำผึ้ง สุธมโม). (2558). “การพัฒนาการปกครองคณะสงฆ์ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระโชติ บดีรัฐ. (2554). “การบริหารงานของพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 4 เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา”. *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.
- พระเทพปริยัติเมธี (สฤกษ์ สิริธโร). (2557). “กระบวนการสร้างความปรองดองในสังคมไทยตามรูปแบบพุทธวิธีการชำระอธิกรณ์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพฯ : ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.

- พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินโน). (2548). *ธรรมญาณนิพนธ์ 100 ปีพระพุทธวรญาณ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. (2547). *การแก้ปัญหาแบบคิวซี : วิธีการแก้ปัญหาในงานตามแบบฉบับญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2555). *ทำเนียบพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

ค่ายมวยไทย: รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสาน มวยไทยในกรุงเทพมหานคร

MUAY THAI TRAINING CAMPS: MANAGEMENT MODEL OF MARTIAL ARTS FOR THE CONSERVATION AND TRANSMISSION OF THAI BOXING IN BANGKOK

พระมหาสมเกียรติ พวงไย* กล้า สมตระกูล** ไพรัช ถิตย์ผาด***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาและสภาพของค่ายมวยไทย ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาค่ายมวยไทยและเพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยในค่ายมวยไทยในกรุงเทพมหานครที่มีค่ายมวยไทยมากที่สุด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยค่ายมวยที่มีชื่อเสียง 6 ค่าย เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์ สังเกต สทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัยและนำเสนอผลการวิจัยในแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ค่ายมวยเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับครูมวย หัวหน้าค่ายจะทำมวยด้วยใจรัก ศิลปะแม่ไม้มวยไทยเป็นหลักเบื้องต้น และเจ้าของค่ายมีทั้งที่เป็นนักมวยเก่ามาก่อนและไม่ได้เป็นนักมวยเก่ามาก่อน ค่ายมวยไทยมีปัญหาการขาดครูมวยที่มีความสามารถในการฝึกสอน ขาดการจัดการที่ดี ขาดการพัฒนาการทางกายตามหลักวิทยาศาสตร์การกีฬา การฝึกสอนแม่ไม้มวยไทยไม่เป็นระบบตามความสามารถของผู้เรียน ละเลยพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมที่ดีของมวยไทย เน้นการต่อสู้มากกว่าการกีฬา ส่งเสริมการชกเพื่อเอาใจนักการพนันทั้งหลายที่เข้าไปเล่นการพนันมวยไทย และขาดการส่งเสริมมวยไทยในเชิงธุรกิจ รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยในค่ายมวยไทยกรุงเทพมหานครเท่านั้น มีเป้าหมายที่จะให้มีการพัฒนาศิลปะการต่อสู้ในค่ายมวยเพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทยอย่างยั่งยืน ดำเนินการเป็นทางพื้นฐานขั้นที่ 4 แนวทางประกอบด้วย การสร้างความพร้อมของสถานที่เครื่องมือ อุปกรณ์ การบริหารจัดการที่ดี การสร้างรายได้และอาชีพ และการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรบุคคล แนวทางเพื่อการพัฒนา 5 แนวทาง ประกอบด้วย การอนุรักษ์ยอดมวยไทย การจัดเวทีที่ได้มาตรฐาน การสืบทอดภูมิปัญญามวยไทย การบ่มเพาะความเชื่อ ธรรมเนียมและพิธีกรรมของมวยไทย และการสร้างความยั่งยืนของการพัฒนา ซึ่งต้องพัฒนาภายใต้ความตระหนักในสำคัญของมวยไทย ความมีใจรักมวยไทยของหัวหน้าค่ายและความสำเร็จของการดำเนินการธุรกิจค่ายมวยไทย สรุปว่า ค่ายมวยไทยมี

* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ความสำคัญต่อการพัฒนาและการสืบสานศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทย ค่ายมวยไทยมีข้อจำกัดเกี่ยวกับมาตรฐานและความสามารถในการบริหารจัดการภูมิปัญญามวยไทย รูปแบบการพัฒนาการจัดการศิลปะการต่อสู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานมวยไทย ให้ยังคงความเป็นภูมิปัญญาไทยและเอกลักษณ์ของชาติไทย จึงต้องดำเนินการด้วยการอนุรักษ์สั่งสมยอดมวย พัฒนามาตรฐานเวที จัดการภูมิปัญญา สืบสานประเพณีพิธีกรรมมวยไทยและสร้างความยั่งยืนของการพัฒนา ควบคู่กับการพัฒนามาตรฐานค่าย สร้างรายได้ การพัฒนาบุคลากรที่มีอาชีพและการจัดการค่ายที่ดีเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: อนุรักษ์ การจัดการ ศิลปะการต่อสู้ รูปแบบ มวยไทย

ABSTRACT

This paper is a qualitative study of the management development model of martial arts for conservation and transmission of Thai boxing. For this study, the research sample was six boxing camps in Bangkok. The research instruments were survey, observation, interview, focus-group discussion, and workshop. The results found that Thai boxing camps are mainly set up by volunteers and most camp owners used to be boxers. The heads of camps run boxing camps as well as private businesses, using the camp name for the logo of the main products. Thai boxing camp identity is the same as in the past, only it now extends further outside the boxing ring. Some camps have only one ring but some have four rings. This indicates that Thai boxing camps are popular. Furthermore, the way of life of each camp is simple. The weak point of Thai boxing camps is a lack of skilled executives, as some lack administration charts. It seems that there is a lack of skills for initiation of events. Boxers are still important and each camp has a variety of orientation activities. Some recruit using boxers, some do not. It can be said that each camp is run in a different way. Each camp has its own martial art movement while it is run according to the local conditions. To aid conservation and transmission, camps need to retain their best boxers. A camp must provide moral support, glorification, good welfare, high standards, a safe and clean boxing ring, and well-maintained equipment for boxers. Moreover, Thai boxing training knowledge is important before starting the annual Thai boxing training, such as the teacher respect ceremony and orientation. When a new season of boxing begins, camps must recruit new boxers instead of old ones in order to have a healthy number of next-generation members. All government sectors must support Thai boxing by providing Thai

boxing curriculum at schools, starting from elementary and secondary schools into higher education. Thai boxing camps play important roles in the conservation and transmission of martial arts in Thailand.

Keywords: Conservation, Management, Martial Arts, Model, Muay Thai, Thai Boxing

1.INTRODUCTION

Muay Thai is the national sport of Thailand and involves fighters in the ring trying to beat an opponent by knockout or a point system through a series of blows to the body using fists, elbows, legs and feet. Traditional Thai boxing camps contribute to the conservation and transmission of Thai boxing and are part of the traditional customs that Thai people are proud to uphold. Although this Thai martial art is well-known around the world, the problems of Thai boxing camp management are still concerning. For instance, the performing fees for boxers, accommodation, boxing training and boxer creation process are all inadequate. For these reasons, Thai boxing arts are disappearing. Higher wages are now paid to motivate boxers. This performance fee has made Thai boxers pay attention to strong fighting more than martial arts. Nowadays, some Thai boxing camps are places for illegal gatherings. Therefore, modern Thai boxing camps are not accepted by communities or people who love martial arts. If Thai boxing camps do not provide martial art training, they will disappear. According to the study of documents and related research, there is no model for martial arts conservation and the transmission of Thai boxing. The researchers were thus interested in studying the model of martial arts conservation in order to obtain more information for the ministries of culture and sports, the government sector and the public sector so that they will be able to help maintain the place of Thai boxing in Thai society.

2.LITERATURE REVIEW

Muay Thai is arguably the martial art that is growing at the quickest rate in the world. (Yuvanont, P., Buristrakul, P. and Kittimetheel, N. 2010) The place of the art in the national psyche owes much to its history as well as the number of famous Thai champions. There is also an increasingly prevalent position for Muay Thai techniques in the ever popular mixed martial arts around the globe. (Woodward, K. 2015) The judging for Muay Thai within Thailand is slightly different from the judging for Muay Thai in the West (Myers 2007). Additionally, some commentators have noted a different employment of styles in fighting between Thai fighters and fighters from other countries. (Myers, T., Balmer, N., Nevill, A. and Al-Nakeeb, Y. 2013)

Yet, Muay Thai is far more than points and fighting. (Henry, M. 2013) Thai boxing camps are sources of knowledge, customs, traditional culture, academia and professionalism. However, they are now the concern of private businesses as well. (Kitiarsa, P. 2005) Thai boxing is a culture, sport, career and martial art that it is applied in real life situations using both arts and knowledge. It is a martial art that has been inherited from Thai ancestors to new generations. In the past, only strong men were trained in martial arts, which strictly concerned weapons for war such as Krabi, shillalahs, swords and halberds. (Saengsawang, P., Siladech, C. and Laxanaphisuth, P. 2015). Thai combatants used these for high-level fighting and taught high class people, the King and lords. Later, Thai boxing was transmitted among general people, who were widely trained by instructors. These instructors were often ex-soldiers who had become monks and they tried to transfer their knowledge to their students. (Poksap, P. & Poksap, A. 2003). Because Buddhism is the national religion, instructors who taught Thai boxing made Thai boxing related to Buddhism. This is made obvious before the boxing match starts. The boxers respect their teachers each time by chanting an incantation and wearing inscribed cloth to protect them from harm. (Oonthong, C. 2004).

Thai boxing camps are places of belief, tradition, lifestyle and martial arts. (Van Schuyver, M., & Villalobos, P. S., 2002) Muay Thai is accepted widely by Thais and foreigners as fighting with rules, discipline, kindness and Thai identity. (Vail, P. 2014) The most well-known boxer in the past was Khanom Tom. He was famous for using Thai martial arts for fighting. His style was accepted by Thais and foreigners and

made Thai boxing well-known. Thai boxers are widely accepted and prominent national figures and are often affiliated to individual Thai boxing camps.

3.RESEARCH METHODOLOGY

This investigation had three primary aims: 1) To study the history and conditions of Thai boxing camps; 2) To study problems and development frameworks for Thai boxing camps; and 3) To study the management development model for the conservation and transmission of Thai boxing. This is a qualitative investigation. The research tools used for data collection were survey, observation, interview, focus group discussion, and workshop. The scope of content for the first research objective included 1) history, 2) context, 3) identity, 4) boxing language and conditions of boxing management (general management, new boxer recruitment, training, equipment and boxer care and promotion). The scope of content for the second research objective included 1) martial arts, 2) new boxer recruitment, 3) place, 4) management, 5) welfare/wage, 6) equipment and 7) stakeholders. The scope of content for the final research objective included 1) the aim of the conservation and transmission of Thai boxing, 2) the development guidelines for Thai boxing camps for conservation and transmission of Thai boxing in 6 parts (martial arts, training, Thai boxing instructors, camp staff, boxing and transmission promotion, business management and sign management). This research was conducted in 6 steps, as follows: 1) Study of conditions of Thai boxing camps and nearby communities; 2) Primary observation: community participation used both participant observation and non-participant observation; 3) Research design: research objectives, research framework, research instruments, qualitative research, target boxing camp, population and sampling, content of research, data collection and data analysis; 4) The instrument building and investigating used both participant observation and non-participant observation, group discussion, seminar, interview and investigation by experts and the thesis advisory committee; 5) Data collection used participant observation, structured interview, unstructured interview, group discussion and seminars for Thai boxing promotion and research design commitment; 6) Investigation, analysis and writing of the thesis. The investigation was conducted from July 2013 to December 2014.

The research area for this investigation was purposively chosen. Target Thai boxing camps were selected in Bangkok. Famous Thai boxing camps were chosen, with two of each size: big, medium and small. The six selected camps were: 1) Exindycon gym camp, 2) Kaewsumlit camp, 3) Eminent camp, 4) Look Ban Yai camp, 5) 13 coins resort camp and 6) Phetyindee camp. The sample population for this research consisted of the heads or directors of camps, concerned personnel, boxers, scholars and members of the general public. Primary data was collected from focus group discussions, observations and a workshop. Secondary data was collected from books and related documents. All data was validated by a process of triangulation and analyzed by typological analysis according to the aims of the research. The results are presented below as a descriptive analysis.

4.RESULTS

This research found that Thai boxing camps are mainly set up by volunteers and camp owners are not necessarily former boxers. The heads of camps run their boxing camps in addition to private businesses, such as exterior decoration firms, restaurants and fitness centers, often taking the name of the boxing camp to publicize the other business. A common side-income is sale of boxing equipment, using the camp logo to market main products.

It was found that camp identity is the same as in the past but there may be more rings than in former times, when a single ring was more common. Now some camps have more than four rings. This indicates the popularity of Thai boxing. Furthermore, the way of life of each camp is simple and some have strict rules regarding female boxers. A weak point of Thai boxing camps is the lack of skilled executives and some lack administration. There is a lack of initiation. Boxers are still important and each camp has a variety of orientation programs. Some camps actively recruit boxers, some do not. It may be said that each camp is run in a different way. It was found that each camp has its own martial art movement but actually only body strength is consistently used in real situations rather than the more refined skills of the Muay Thai art.

Meanwhile, the focus groups indicated that successful conservation requires keeping excellent Thai boxers at the camp. In order to do this, the camp must provide moral support, glorification, good welfare, high standards, a safe and clean

boxing ring and firm equipment for boxers. Moreover, Thai boxing training knowledge must be observed before starting annual Thai boxing training, such as the teacher respect ceremony and orientation. When a new season of boxing matches begins, the camp must recruit new boxers instead of old ones in order to have a next generation of trainees. All government sectors must support Thai boxing by providing Thai boxing curricula in schools, starting from elementary and continuing through secondary to higher education.

It was found that Thai boxing is a model of management development of martial arts not only for conservation and transmission, but also for learning. The model of conservation and transmission emphasizes traditional customs. In addition, sustainable conservation requires handing down of practices from generation to generation, namely training the next generations or to support children to train as Thai boxers. Besides, budgets should be provided for boxing camp management. If no camps are available, there will be no boxing. Even though current camps are not supported by the government sector, they are able to continue by embracing the spirit of Muay Thai. Some Muay Thai businesses are not successful due to a lack of budget for sustainable administration and must be shut down.

5.DISCUSSION

Parinnich and Atthanit Poksap concluded that there are 2 kinds of Thai boxing camp: Places where the general public train and specific Thai boxing training centers that are often visited by professional and highly-skilled boxers. (Poksap, P. & Poksap, A. 2003) Thai boxing is a national art and competitions used to be held annually. Moreover, match rules were slightly different, for example time-keeping was done using a coconut shell with a hole in. If the coconut shell sank to the bottom of a water-filled jar, a drum would be hit to signal the end of the round. Another style of match was 'last man standing' with no time limit. The Department of Cultural Promotion, the Ministry of Education indicated that the importance of Thai boxing is threefold: 1) Thai boxing is important for the people; it helps to develop physique, mind, society and social adaptation; 2) Thai boxing is important for the community and society; it is an exercise with others and builds relationships; 3) Thai boxing makes the nation strong; Thai boxing is a part of Thai identity, culture and security.

Martial arts are important for developing knowledge of fighting and protection. However, Thai boxing is much more than this due to its status as the national sport of Thailand. Muay Thai has been created from the local wisdom of ancestors. It is a valuable part of culture and suitable for preservation and transmission for further valuable and useful development. Its traditions should be respected and preserved. Apart from this, it should be preserved as the main Thai martial art through Thai boxing camps.

The study of related documents and research found that Thai boxing camps have been places for boxing teaching from the past to present. They are indoor camps that have unique characteristics. These are related to local beliefs, which are reflected in the names of the camps. Thai boxing has been developed according to social and economic changes at a national level.

Thai boxing camps are important for the development of martial arts and for the conservation and transmission of Thai boxing. Thai boxing management has limited standards, ability and knowledge of the unique local wisdom of Thai boxing. Thus, the way to preserve Thai boxing is to gather the best boxers, develop boxing rings, manage local wisdom, inherit Thai boxing customs and traditions and build sustainable boxing camps to increase income, professional development and good camp management.

6.CONCLUSION

In conclusion, Thai boxing camps play an important role for martial arts in Thailand and for the conservation and transmission of Thai boxing. The camps' serious problems were standards, management competency and methods of martial arts management. Furthermore, the development model of martial arts management for the continuous conservation and transmission of Thai boxing can be done by developing indigenous knowledge and identity by increasing the number of outstanding boxers, improving ring standards, managing Muay Thai wisdom and increasing sustainable inheritance.

From the results of the study it is recommended that the government sector should support boxing camp budgets. The Ministry of Tourism and Sport and Ministry of Culture should build value, review standards and promote the standardization of Thai boxing camps. The Ministry of Tourism and Sport, Ministry of Culture and related organizations should promote Thai boxing matches by

choosing, promoting and honoring outstanding Thai boxers with martial arts awards. Thai boxing instructors should promote and train outstanding martial artists by building the identity of Thai boxing camps.

The management model of martial arts for the conservation and transmission of Thai boxing is a model designed to be used for the participation of all stakeholders. Furthermore, the conservation and transmission of Thai boxing must include the transfer of clear goals and customs. Further research is needed to consider the state of Thai boxing camps in every province of Thailand. Criteria and standards need to be developed for Thai boxing camps and a development handbook produced to aid the government in its quality assessment. Thai boxing should also be developed in schools so that children can learn from kindergarten to university. The future image and the next two centuries of Thai boxing should be studied to determine a path for the future of the sport.

REFERENCES

- Department of Cultural Promotion. (1997). *Arts of Thai boxing*. Bangkok: Kurusapa Printing.
- Henry, M. (2013). Development of a Muay Thai enthusiast: An interpretation of Alfred North Whitehead's theory of learning. Masters thesis, Department of Educational Foundations, University of Saskatchewan.
- Kitiarsa, P. (2005). Lives of hunting dogs: Muai Thai and the politics of Thai masculinities. *South East Asia Research*, pp. 57-90.
- Moore, T. & Mousel, T. (2008). *Muay Thai*. London: New Holland Publishers.
- Myers, T. D. 2007 Cultural differences in judging Muay Thai. Annual Conference of the British Association of Sport and Exercise Sciences Abstracts. *Journal of Sports Sciences*, 25, 235-369.
- Myers, T., Balmer, N., Nevill, A. and Al-Nakeeb, Y. (2013). Techniques used by elite Thai and UK Muay Thai fighters: An analysis and simulation. *Advances in Physical Education*, 3(04): 175.
- Oonthong, C. (2004). *21st Century Muay Thai*. Masters Thesis, Nakhon Pathom Rajabhat University: Nakhon Pathom.
- Pasuk, C. (1991). *The result of exercise with Mae Mai Muay Thai for dynamic ability development*. Masters Thesis, Srinakharinwirot University, Bangkok.

- Poksap, P. & Poksap, A. (2003). *Muay Thai*. Bangkok: A.P. Graphic Design and Printing.
- Saengsawang, P., Siladech, C. and Laxanaphisuth, P. (2015). The history and development of Muaythai Boran. *Journal of Sports Science*, 3: 148-154.
- Thueyoo, A. (2011). Thai boxing criteria standard development in Thailand. PhD Thesis, Chulalongkorn University, Bangkok.
- Vail, P. (2014). Muay Thai: inventing tradition for a national symbol. *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 29(3): 509-553.
- Van Schuyver, M., & Villalobos, P. S. (2002). *Fighting strategies of Muay Thai: Secrets of Thailand's boxing camps*. New York: Paladin Press.
- Woodward, K. (2015). Being There and the Culture of Boxing. In *The Politics of In/Visibility*, 24-39. London: Palgrave Macmillan UK.
- Yuvanont, P., Buristrakul, P. and Kittimetheekul, N. (2010). Audience satisfaction management of Thai Boxing in Thailand: A case study of Lumpini and Ratchadamnern Stadiums. *Featured Research in Sport Entertainment and Venues Tomorrow*. Columbia, SC, 50.

**ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา**
**FACTORS AFFECTING OF FACULTIES BUDDHIST PSYCHOLOGY STUDENT
HIGH SCHOOL CHACHOENGSAO PROVINCE**

พระมหาสุวรรณ กมพวงไธ * ประยูร สุยะใจ ** ชานนท์ ศุภพงศ์พิเชฐ ***

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง“ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” มีวัตถุประสงค์ 1.เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและแนวคิดสภาพปัญหาปัจจุบันตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา 2.เพื่อศึกษาปัจจัยชีวิตสังคม ลักษณะจิตสังคม ลักษณะจิตเดิมที่มีความสัมพันธ์ต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา 3. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบผสมกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ระดับมัธยมปลาย อายุ 15-18 ปี จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยอบรมเรื่องจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยากับนักเรียน 1 วัน ติดตามผลทันทีหลัง จากนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ทั้ง 2 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้เข้าใจหลักการและวิธีการในการเรียนการสอนด้านจิตปัญญา ตัวอย่าง นักเรียนมีความรู้คิดหยั่งรู้ด้วยสติปัญญาของตนเอง มีการขยันหมั่นเพียรเล่าเรียนศึกษาดีขึ้น หลังจากการเข้าฝึกอบรมแล้วนักเรียนมีแรงจูงใจเกิดความรู้สึกตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา เพื่อการปรับปรุงความคิด ความรู้สึกในการส่งเสริมด้านศีลธรรมและจริยธรรมของสังคมและประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ: ปัจจัย, จิตปัญญา, พุทธจิตวิทยา, นักเรียน,

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

Research on "Factors that affect mental faculties Buddhist psychology students for high school. Chachoengsao "objective 1. Principles and concepts to analyze current problems, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao 2. To study the biological, social Psychosocial Characteristics Look at the relationship between mental faculties, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao 3. To develop a causal model of mental faculties, according to Buddhist psychology. For high school students Chachoengsao The researchers combined samples used in the research. A fifth student Kingdom Rangsarit is and school Sothon Worawiharn. High school aged 15-18 years, 30 with the selection of sample-specific. By training on mental faculties Buddhist psychology students one day follow soon after. Then, using in-depth interviews of the two school administrators, faculty, the research found. Students have the knowledge to understand the principles and methods of teaching students with cognitive, mental, intellectual examples of intuitive wisdom. Are diligent students study better. After the training, students are motivated to witness an awareness of the importance of education. Ideas for improvement To promote a sense of moral and ethical society and country.

Keywords: factors, Mental, Intellectual, Buddhist Psychology, Students.

1. บทนำ

สืบเนื่องมาจากเยาวชนไทยนับตั้งแต่สถานการณ์ของครอบครัวไทยที่พบสัญญาณบ่งบอกถึงความอ่อนแอที่น่าวิตกเด็กเหินห่างจากครอบครัวและอยู่ในสภาพครอบครัวแตกแยกมากขึ้น กระแสบริโภคนิยมที่เป็นตัวเร่งให้เกิดวัฒนธรรม กินดื่มชื้อปและตกเป็นทาสสื่อโฆษณาต่างๆ ปัญหาด้านความเสื่อมทางจริยธรรมที่พบว่าเด็กมีแนวโน้มที่จะห่างไกลจากสถาบันศาสนาและชาติที่พึงทงใจมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เติบโตขึ้น ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะดำเนินชีวิตอย่างแปลกแยก สับสน ไม่เข้าใจตนเอง ไม่เข้าใจผู้อื่น

อันตรายที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนจากโลกอินเทอร์เน็ตมีหลายรูปแบบ เช่น การเผยแพร่สื่อลามกอนาจารผ่านทางอินเทอร์เน็ต ปัญหาการเล่นเกมคอมพิวเตอร์ออนไลน์ที่มีความรุนแรง ปัญหาเล่นการพนันเด็กและเยาวชนถูกชักจูงให้ไปเข้าสู่อการพนัน การล่อลวงผ่านทางอินเทอร์เน็ต การซื้อการขายสินค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ต เช่น ยาปลุกเซ็กซ์ ปืน เครื่องชื้อไฟฟ้า การเผยแพร่สิ่งผิดกฎหมาย เช่น สอนวิธีการโจรกรรม สอนการจ้ดแะรยณด์ เป็นอันตรายมาก เด็ก

และเยาวชนหลายคนติดอินเทอร์เน็ตอย่างรุนแรงทำให้ไม่อยากเรียนหนังสือ ส่งผลเสียต่อการเรียนของเด็กและเยาวชน

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมและจริยธรรม (พระมหากษัตริย์ กิติติโสภณ, 2554) พัฒนาตนเองและสังคม การพัฒนาคนจะต้องให้ความรู้ทางด้านวิชาการศึกษา ขึ้นพื้นฐานระดับต้นระดับกลางและระดับสูงจนถึงระดับขั้นอุดมศึกษา จำเป็นที่ต้องมีการวางแผน พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น (นางวิษณุภา เมธิวรฉัตร, 2557) เนื่องจากบุคคลเหล่านี้จะเป็นกำลังของประเทศชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าในอนาคต

ค่านิยมสิบสองประการเป็นค่านิยมที่นายกรัฐมนตรี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชาได้นำ ค่านิยมที่ดี รวมทั้งพระราชดำริสอนใจที่สำคัญมารวบรวมนำไปปฏิบัติเป็นกิจวัตร เป็นการสร้าง มาตรฐานที่ดีในสังคมไทย “ค่านิยมสิบสองประการ” เป็นการให้ของขวัญทั้งหมดนี้เพื่อคนไทยใน วาระแห่งความสุขขึ้นปี พ.ศ. 2558

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2545-2559 เน้นยึดหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงยึดทางสายกลาง รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล เพื่อมุ่งการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีความเป็นอยู่ดีมีสุขของคนไทยเกิดการบูรณาการแบบองค์รวมที่ยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการ พัฒนาอย่างมี “ดุลยภาพ” การพัฒนาการศึกษากับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการ ปกครอง ศิลปะ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้มีคุณธรรมจริยธรรม (นางณัฐชนันต์ อยู่สีมารักษ์, 2557) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของนักเรียนมีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ 1. ด้านความ เชื่อมั่นในตนเองความมั่นใจตามที่ตนได้ตั้งใจไว้ 2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคตความสามารถในการคาดการณ์ โกลและเล็งเห็นผลดี 3. ด้านสุขภาพจิตมีความสามารถควบคุมอารมณ์ให้เกิดมีจิตใจให้เบิกบาน แจ่มใส 4. ด้านการตระหนักรู้พัฒนาจิตปัญญาจากทัศนคติ ในสิ่งที่ตอบสนองไปในทางบวกหรือ ทางลบ 5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครูการให้ความช่วยเหลือให้ความรู้แก่นักเรียน 6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียนการรับรู้เรื่องราวของเพื่อนในกลุ่มนักเรียนที่ได้ร่วม กิจกรรม 7. ด้านเจตคติต่อการเรียนความรู้สึทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์เรียนรู้จากผู้สอน 8. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้การฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาตน

ผู้วิจัยจะศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยม ปลาย เพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อให้สามารถแก้ไข ปัญหาและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่ดีต่อครอบครัวและสังคม ศึกษาความสัมพันธ์ปัจจัยชี้วัด สังคม ลักษณะจิตสังคม ลักษณะจิตเดิม ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาศึกษาปัญหา อุปสรรคข้อเสนอแนะ โดยบูรณาการหลักธรรมและหลักจิตวิทยาและวิเคราะห์แยกแยะให้รู้คุณค่า ของสื่อเพื่อให้รู้เท่าทันกับกระแสโลกาภิวัตน์อย่างมีประสิทธิภาพ

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักการและแนวคิดสภาพปัญหาปัจจุบันตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.2) เพื่อศึกษาปัจจัยชี้วัดสังคม ลักษณะจิตสังคม ลักษณะจิตเดิม ที่มีความสัมพันธ์ต่อจิต ปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.3) เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

3. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

3.1. ด้านลักษณะจิตสังคม

1) ลักษณะจิตเดิม หมายถึง ลักษณะจิตใจที่เป็นพื้นฐานของความคิดและความรู้สึกของบุคคลที่สัมพันธ์กับทางสังคมบุคคลครอบครัวและสมาชิกในชุมชน และเป็นสภาวะทางจิตใจที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรม

2) ด้านความเชื่อมั่นในตน หมายถึง ความมั่นใจความกล้าของบุคคลที่จะทำให้สำเร็จได้ตามที่ตั้งใจไว้ แม้ว่าจะมีอุปสรรคเกิดขึ้นก็สามารถทำสิ่งที่ตนชอบให้งานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความถูกต้อง

3) ด้านลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการคาดการณ์ไกลถึงเห็นผลดีและผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีการวางแผนการเรียนรู้การทำงาน และการวางแผนในการดำเนินชีวิตในอนาคตของตน

4) ด้านสุขภาพจิต หมายถึง สุขภาพจิตใจที่มีความสุขสามารถควบคุมอารมณ์ได้มั่นคง ทำจิตใจให้เบิกบานแจ่มใส ปรับตัวเข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ทุกสถานการณ์ ไม่ทำความเดือดร้อนแก่ตนเองและสังคม

5) ด้านการตระหนักรู้ หมายถึง บุคคลมีปัญญาจากทัศนคติต่อสิ่งเร้าอันเกิดจากบุคคลหรือสถานการณ์ กลุ่มสังคมที่ใหม่ที่จะตอบสนองในทางบวกหรือทางลบ มีการแสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจาที่มีต่อการกระทำของตน ในด้านดีหรือด้านชั่ว

3.2. ด้านลักษณะจิตสังคม

1) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู หมายถึง การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันของครู ได้รับการยกย่องในหมู่นักเรียนทำให้รู้สึกว่าคุณครูเป็นที่พึ่งให้ความอบอุ่นและปลอดภัยของนักเรียน

2) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน หมายถึง การรับรู้เรื่องราวของชีวิตจากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนในกลุ่มหรือจากการได้ร่วมกิจกรรมมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันมีการสนทนาพูดคุยกันเป็นต้น

3) ด้านเจตคติต่อการเรียน หมายถึง ความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์เรียนรู้จากอาจารย์ผู้สอน และการรับรู้จากการเรียนของนักเรียนที่มีความคิดเห็นรู้สึกและความต้องการในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

4) ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ หมายถึง นักเรียนมีการฝึกฝนพัฒนาตนให้เกิดมีจิตและปัญญาจากการเรียนรู้และพร้อมที่จะพัฒนาตามสติปัญญาของตนตามสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ

3.3.ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา

1) จิตปัญญา หมายถึง การศึกษาที่ทำให้เข้าใจภายในของตัวเรารู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติเกิดความเป็นอิสระความสุขเกิดปัญญา

2) ด้านการพัฒนาจิต หมายถึง บุคคลสามารถควบคุมจิตใจและอารมณ์ให้มีความสงบเยือกเย็นตามหลักพุทธธรรม และนำสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาไปพิจารณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้เกิดประโยชน์ไปในทางที่ดี

3) ด้านการพัฒนาปัญญา หมายถึง ความรู้เกิดจากการฟัง การคิดพิจารณาอย่างชนิดที่มีความเข้าใจและทดลองการปฏิบัติจนเกิดปัญญา รู้จักแยกแยะเนื้อหาสรุปใจความนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

4) ด้านการพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกันไปในทางที่ดีขึ้น สามารถดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรือง มีความรักสามัคคีในหมู่คณะของสังคม

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 ทำให้ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ การพัฒนาจิตปัญญาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา แสดงออกโดยแนวคิดและพฤติกรรม

4.2 ทำให้ได้ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาจิตปัญญาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามหลักพุทธจิตวิทยาเป็นบ่อเกิดแห่งปัญญาองค์ความรู้ใหม่

4.3 ทำให้ได้ผลการวิจัยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติประยุกต์ใช้ในชีวิตตามหลักพุทธจิตวิทยาได้

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชากรที่ใช้มีดังนี้

5.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 2,800 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จำนวน 2,000 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จำนวน 800 คน ซึ่งผู้วิจัยได้คำนวณจากการเปิดตารางขนาดตัวอย่างของ Krejcie, Robert V., & Morgan, Daryle W (1970), และ Morgan ตารางนี้ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากรได้ กำหนดสัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร เท่ากับ 0.5 ระดับความคาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% และได้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนใน จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน โดยได้มาจากการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

5.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) ผู้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก คือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักการภารโรงและผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ และ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา รวมเป็น 15 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้วิจัยได้คัดเลือก คือ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ และผู้ปกครองของนักเรียนโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มที่ 3

3) กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดฉะเชิงเทรา คือ โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จำนวน 2,000 คน และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จำนวน 800 คน รวม 2,800 คน คัดจากตาราง เครซี มอร์แกน ได้กลุ่มประชากร จำนวน 338 คน

6. เครื่องมือที่ใช้วิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

2.1 ด้านลักษณะจิตเดิม

2.1.1 แบบสอบถามด้านความเชื่อมั่นในตน 5 ข้อ

2.1.2 แบบสอบถามด้านลักษณะมุ่งอนาคต 5 ข้อ

2.1.3 แบบสอบถามด้านสุขภาพจิต 5 ข้อ

2.1.4 แบบสอบถามด้านการตระหนักรู้ 5 ข้อ

2.2 ด้านลักษณะจิตสังคม

- 2.2.1 แบบสอบถามด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู 5 ข้อ
- 2.2.2 แบบสอบถามด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน 5 ข้อ
- 2.2.3 แบบสอบถามด้านเจตคติต่อการเรียน 5 ข้อ
- 2.2.4 แบบสอบถามด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ 5 ข้อ
- 2.2.5 แบบสอบถามด้านจิต 10 ข้อ
- 2.2.6 แบบสอบถามด้านปัญญา 10 ข้อ
- 2.2.7 แบบสอบถามด้านสังคม 10 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended) สำหรับผู้ให้ข้อมูล

1. ด้านลักษณะความเชื่อมั่นในตน 2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคต 3. ด้านสุขภาพจิต 4. ด้านการตระหนักรู้ 5. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู 6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน 7. ด้านเจตคติต่อการเรียน 8. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ 9. ด้านจิต 10. ด้านปัญญา 11. ด้านสังคม 12. ข้อคิดเห็นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1.การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.1 การรวบรวมเอกสาร ผู้ศึกษารวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย และเอกสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.2 ผู้ศึกษาได้สร้างแบบสอบถามและขอหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลต่อผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา เพื่อขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ และโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา หลังจากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3 ผู้ศึกษาได้ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 338 คน ซึ่งในการแจกแบบสอบถามผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปแจกและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (ถานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557) ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าผลของการประมาณการค่าเฉลี่ยของประชากร

2.2 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) และ ทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (T-Test)

2.3 หาค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta-Weight) ของตัวแปร โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยการนำตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter และ (Block wise) ทดสอบความมีนัยทางสถิติของค่าน้ำหนักความสำคัญโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-Test)

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิดนำเสนอข้อมูล โดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ทราบลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะการแจกแจงของ ตัวแปร โดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าผลของการประมาณการ ค่าเฉลี่ยของประชากร

2.2 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson – Product Moment Correlation Coefficient) และทดสอบนัยสำคัญด้วยค่าที (T-Test)

2.3 หาค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta-Weight) ของตัวแปร โดยวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยการนำตัวแปรเข้าสมการด้วยวิธี Enter และ (Block wise) ทดสอบความมีนัยทางสถิติของค่าน้ำหนักความสำคัญโดยการทดสอบค่าเอฟ (F-Test)

2.4 วิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิดนำเสนอข้อมูล โดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง

8.สถิติที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือ

1.1 การหาความเที่ยงตรงเชิงพื้นิจ (Face Validity) ของแบบสอบถามโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยใช้สูตรของโรวินีลลีและแฮมเบลตันดังนี้

1.2 การวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกของเครื่องมือเป็นรายข้อ โดยใช้วิธีการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวม (Item – Total Correlation) คำนวณโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

1.3 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัก

2. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน

- 2.1 สูตรค่าสถิติร้อยละ (Percentage)
- 2.2 สูตรค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)
- 2.3 สูตรส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

9. สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการประเมินวัดคุณลักษณะจิตปัญญาสภาพของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1.1 ผลข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามในการวิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 52.071 รองลงมาเป็นเพศหญิง จำนวน 162 คน คิดเป็นร้อยละ 47.92 อายุ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ อายุ 16-17 ปี จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 39.94 รองลงมา อายุ 14-15 ปี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 36.09 และน้อยที่สุด มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 29.96 ระดับการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 39.34 รองลงมาเป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 จำนวน 124 คน คิดเป็นร้อยละ 36.68 และน้อยที่สุดเป็นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 6 จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 29.96 ครอบครัว ส่วนใหญ่ พบว่า อยู่กับบิดาและมารดา จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 82.24 รองลงมาอยู่กับญาติ จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 8.87 และน้อยที่สุดอยู่กับบิดา จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.47 ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่ พบว่า อยู่บ้านตนเอง จำนวน 278 คน คิดเป็นร้อยละ 82.24 และรองลงมาอยู่บ้านเช่า จำนวน 50 คน คิดเป็นร้อยละ 14.79

1.2 ผลการวิเคราะห์แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรม

แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรมจากแบบสอบถาม จำนวน 338 ชุด พบว่า ระดับความต้องการในการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 เป็นความต้องการในการฝึกอบรมของนักเรียน ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา ด้านจิตปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการสนับสนุนในการจัดการประชุม และนักเรียนต้องการการเข้าอบรมพัฒนาจิตใจ และน้อยที่สุดของระดับความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการการพัฒนาความสามารถตนเองที่จะรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับความผิดชอบ และต้องการดำเนินการติดตามและประเมินผล ด้านปัจจัย ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา จัดการภาพรวมส่วนใหญ่ของความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 อยู่ในระดับมากทุกด้าน

1.3 ผลการวิเคราะห์แบบสอวัตความรู้ก่อนและหลังอบรม

ผลการวิเคราะห์แบบสอวัตความรู้ก่อนและหลังอบรม พบว่า คะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความรู้ก่อนการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีคะแนนมากที่สุดเท่ากับ 39 คะแนน รองลงมา มีคะแนนเท่ากับ 38 คะแนน และคะแนนน้อยที่สุดมีคะแนนเท่ากับ 27 คะแนน จากคะแนนเต็ม 40 และคะแนนจากการทำแบบทดสอบวัดความรู้หลังการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีคะแนนสูงสุดคือ 39 คะแนน รองลงมา มีคะแนนเท่ากับ 38 คะแนน และคะแนนน้อยที่สุดมีคะแนนเท่ากับ 31 คะแนน

1.4 ผลการประเมินความพึงพอใจในโครงการฝึกอบรม

แบบประเมินความพึงพอใจในโครงการฝึกอบรมส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ยทั้งด้าน เท่ากับ 4.48 มีค่าเบี่ยงเบนเท่ากับ 0.55 การถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรมีความชัดเจน และมีความมั่นใจสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.35 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.47 และด้านการนำความรู้ไปใช้ คือ มีความมั่นใจและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ได้ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.35 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.47 รองลงมา มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องฝึกอบรมนี้หลังการอบรม มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.56 สถานที่มีความเหมาะสม ความพร้อมของอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.17 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.56 และน้อยที่สุด คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในเรื่องฝึกอบรมนี้ก่อนการอบรมมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.67 มีค่าส่วนเบี่ยงเบน เท่ากับ 0.31

1.5 ผลการวิเคราะห์แบบวัดประเมินคุณลักษณะจิตปัญญา 8 ด้าน ก่อนการพัฒนาจิตปัญญาอยู่ในระดับแยกเป็นรายด้าน

แบบสำรวจความจำเป็น และความต้องการในการฝึกอบรมจากแบบสอบถาม จำนวน 338 ชุด พบว่า ระดับความต้องการในการฝึกอบรมส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 เป็นความต้องการในการฝึกอบรมของนักเรียน ในด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา ด้านจิตปัญญาของนักเรียนชั้นมัธยม รองลงมา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.56 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการสนับสนุนในการจัดการประชุม และนักเรียนต้องการการเข้าอบรมพัฒนาจิตใจ และน้อยที่สุดของระดับความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ของความต้องการฝึกอบรม คือ นักเรียนต้องการการพัฒนาความสามารถตนเองที่จะรับผิดชอบงานที่ตนเองได้รับความผิดชอบ และต้องการดำเนินการติดตามและประเมินผล ด้านปัจจัย ที่ส่งผลต่อจิตปัญญาในการดำรงชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธจิตวิทยา จัดการภาพรวมส่วนใหญ่ของความต้องการในการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.46 อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ตอนที่ 3 เสนอกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ดำเนินการได้ดังนี้

3.1 กระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มทำให้สามารถสร้างเป็น โมเดลขึ้นมาได้ ฉะนั้นโมเดลนี้ประกอบด้วยสมการดังต่อไปนี้

คำย่อ CMPD คือ

C = (Content)	หมายถึง	เนื้อหา
M = (Method)	หมายถึง	วิธีการ
P = (Process)	หมายถึง	กระบวนการ
D = (Development)	หมายถึง	การพัฒนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การเก็บข้อมูลทั้งทางด้านปริมาณ และคุณภาพ โดยวิธีเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มทำให้สามารถสรุปองค์ ความรู้จากกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอน ปลาย จังหวัดฉะเชิงเทราดังนี้

1. C หมายถึง เนื้อหา (Content) มีความหมาย ดังนี้

ศึกษาสภาพสภาวะจิตปัญญาในพระไตรปิฎกและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีหลักธรรมคือ บุญกิริยาวัตถุ 3 สังคหวัตถุ 4 ทฤษฎีสติปัญญาของเพียเจต์ และทฤษฎีการปรับพฤติกรรมของ สกินเนอร์ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธจิตวิทยา บูรณาการใช้ในการประกอบการบรรยายในการฝึกอบรม 2 วัน กับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จ. ฉะเชิงเทรา

2. M หมายถึง วิธีการ (Method) มีความหมาย ดังนี้

ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการพัฒนาจิตปัญญา โดยศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจาก เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพัฒนาจิตปัญญา เพื่อใช้ทำเป็นคู่มือในการฝึกอบรมของนักเรียน มัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด ฉะเชิงเทรา

3. P หมายถึง กระบวนการ (Process) มีความหมาย ดังนี้ มีการทดสอบวัดความรู้ แบบสอบถาม 70 ข้อ บรรยายหลักพุทธจิตวิทยา จัดกลุ่มอภิปราย นำเสนอหลักพุทธจิตวิทยา สรุปผลการอภิปรายของกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัด ฉะเชิงเทรา

3.1 พระวิทยากรบรรยายให้ความรู้หลักธรรมกิริยาวัตถุ 3 สังคหวัตถุ 4

3.2 วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิบรรยายเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลัก จิตวิทยา

3.3 นักเรียนจัดกลุ่มเสนอหัวข้ออภิปรายหลักธรรมที่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาจิต ปัญญา

3.4 นักเรียนนำเสนอและอภิปรายกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา

4. D หมายถึง การพัฒนา (Development) มีความหมาย ดังนี้

ผู้วิจัยได้จัดโครงการฝึกอบรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเวลา 1 วัน โดยมีกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา คือ 1. มีการพัฒนาด้านกาย คือ มีความประพฤติเรียบร้อย กิริยามารยาทดีงาม 2. มีการพัฒนาด้านจิต คือ มีสภาพอารมณ์ที่ ร่าเริง แจ่มใส สดชื่น 3. มีการพัฒนาด้านปัญญา คือ มีความฉลาดสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

10. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยกล่าวถึงประเด็นสำคัญที่ค้นพบมาอภิปรายผลดังนี้

10 ผลการวิจัยสภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

1) ผลการวิจัยสภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา

ผลการวิจัยพบว่า สภาวะจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา นักเรียนมีอารมณ์ร่วมในการฟังบรรยายหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ 1.ทาน การให้นักเรียนรู้จักเสียสละทรัพย์ส่วนตน 2.ศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3.ภาวนา คือ การเจริญภาวนาด้วยการฝึกอบรมจิตใจให้เจริญขึ้น และทำให้นักเรียนมีความฉลาดรู้คิดและแก้ไขปัญหาได้ เป็นการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียน โดยนำหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นเครื่องสงเคราะห์อยู่ร่วมกันให้มีความสุข

10.2 ผลการวิจัยกระบวนการพัฒนาจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายตามหลักพุทธจิตวิทยา

1) ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผลการสังเคราะห์การสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้อธิบาย ดังนี้

1. ด้านความเชื่อมั่นในตน พบว่า นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนและเกิดความคิดเกิดจากการรับรู้และการปฏิบัติซ้ำๆ จนมีความเชื่อว่าจะไม่มีข้อผิดพลาดจากการเรียนและการปฏิบัติทำให้เกิดความเข้าใจในการเรียนโดยมีความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นในตนเอง

2. ด้านลักษณะมุ่งอนาคต พบว่า นักเรียนมีการวางแผนในการเรียนรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการแก้ปัญหาจากหลักธรรมมาเป็นฐานสอดแทรกในการเรียนรู้ในการทำงานและสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการหาข้อมูลเพิ่มเติมให้ตัวเองจากเทคนิคใหม่ๆ โดยใช้ทักษะที่มีหลายรูปแบบมาบูรณาการเข้าสู่การวางแผนในอนาคตต่อไปได้

3. **ด้านสุขภาพจิต** พบว่า นักเรียนควบคุมอารมณ์ในการเรียนดี มีการพัฒนาตนโดยการออกกำลังกาย และปฏิบัติธรรมเป็นตัวช่วยกำกับอารมณ์ไม่เครียดต่อสิ่งเร้าเข้ามากระทบไม่โกรธโมโหง่าย การผ่อนคลายอารมณ์ในฟังบรรยายธรรมและทำให้อารมณ์ดีมีความปรารถนาเอื้ออาทรต่อกัน โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและหน้าที่มาใช้กำกับตัวเอง

4. **ด้านการตระหนักรู้** พบว่า นักเรียนได้มีลงมือปฏิบัติจริงมีอิทธิพลต่อการศึกษาย่างแท้จริงทำให้การศึกษาพัฒนาไปได้อย่างดี การเรียนรู้จากสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้นักเรียนได้เข้าใจในการปรับตัวก็จะอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมและการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง มีการทำงานร่วมกันได้และศรัทธาในคุณค่าของการเป็นผู้นำร่วม

5. **ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู** พบว่า นักเรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยเน้นสื่อการเรียนการสอน โดยมีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม และใช้กระบวนการคิดหลักโยนิโสมนสิการมาสนับสนุนความรู้ ให้ความรักความเมตตาแก่นักเรียนโดยให้ฝึกสมาธิและมีการสอนศีลธรรมให้มากขึ้น มีการฝึกปฏิบัติฝึกทักษะชีวิต การรู้หน้าที่ของแต่ละคนให้มีความเสมอภาค ความไว้วางใจ การพูดคุยกับนักเรียนให้เข้าใจ

6. **ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับนักเรียน** พบว่า นักเรียนสติปัญญาสามารถพัฒนาตนเองได้ ใฝ่ดีมีความพยายามช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การศึกษาเป็นการพัฒนาให้นักเรียนรู้จักรักสามัคคีกัน เพื่อให้มีความมั่นใจปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่ตนทำงานร่วมกันได้มีการควบคุมอารมณ์ให้มั่นคงทำจิตใจให้สงบไม่มีความขัดแย้งใดๆ กับเพื่อนนักเรียน

7. **ด้านเจตคติต่อการเรียน** พบว่า นักเรียนตระหนักถึงการเรียนว่าอนาคตในวันข้างหน้า นักเรียนมีแรงจูงใจได้เห็นความสำคัญต่อการเรียนมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ย่อมจะมีทัศนคติไปในทางที่ดี มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ นักเรียนมีเชื่อมั่นในการแสดงออก โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวกำหนดตลอดเวลาศึกษา

8. **ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้** พบว่า นักเรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนให้อยู่กรอบของหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตนให้ตัวรู้จักหน้าที่ ความมีน้ำใจความรักและศรัทธารู้อะไรทั้งสังคมในปัจจุบัน หมั่นปรับปรุงในส่วนที่บกพร่องและเพิ่มเติมในสิ่งที่ดียิ่งขึ้น ศึกษาหาความรู้และปรับปรุงพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป

11. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ควรศึกษาวิจัยต่อไป เพื่อเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ อันที่จะได้องค์ความรู้ใหม่ๆ เกิดขึ้นมา ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยากับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้มีการพัฒนารูปแบบใหม่ที่เกิดจากการบูรณาการหลักพุทธจิตวิทยากับศาสตร์สมัยใหม่

2. ควรศึกษากระบวนการพัฒนาจิตปัญญาตามหลักพุทธจิตวิทยา เปรียบเทียบกับหลักของการพัฒนากายจิตปัญญาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายว่าเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

- กรมวิชาการและกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *เติบโตใหญ่ใกล้ธรรม*. กรุงเทพฯ: องค์การทุนเพื่อเด็กสหประชาชาติ.
- กันยา แสงสุวรรณ. (2552). *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2559). *สถิติงานวิจัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (2540). *สำนักงานแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง 2549-2559*. กรุงเทพฯ: อรรถผลการพิมพ์.
- ฉลองรัฐ อินทรีย์ และคณะ. (2527). *ปัญหาและความต้องการของวัยรุ่นไทย*. คณะพยาบาลศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: วี พรินท์.
- ดนัย ไชยโยธา. (2534). *พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ โอเอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์.
- ถวิล ธาราโกชน. (2532). *จิตวิทยาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: บริษัท โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮ้าส์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอนอำเภอโพธาราม
PRESERVATION, OF ANTIQUE SITES ARCHAEOLOGICAL SITES AND ANTIGUE
ARTS OF WAT KHANON, PHOTHARAM DISTRICT

พระสนิท สุจิตโต (ท้วมดี)* พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ขยทตโต** อติวุตม์ หมั่นมี***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักการและแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ (2) ศึกษาสภาพการ อนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน อำเภอโพธาราม (3) ศึกษาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน อำเภอโพธาราม/การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analyze) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาความ ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักการและแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่า ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาความจริงและเข้าใจการอนุรักษ์อย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง สามารถผสมผสานกลมกลืนจัดการทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นควรจะต้องมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อรักษาทรัพยากรเหล่านั้น ให้บรรลุความต้องการในอนาคตและหมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอยู่คงทนต่อไป

2. สภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน อำเภอโพธาราม พบว่าในปัจจุบัน วัดขนอนเป็นวัดที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ทางวัดได้พัฒนาปรับปรุงเพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรม มีการแสดงหนังใหญ่ พิพิธภัณฑสถานผู้มาเที่ยววัดขนอนมีโอกาสแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้นมัสการพระพุทธรูปเก่าแก่สร้างสมัยอยุธยาตอนปลายภายในพระอุโบสถ และกราบสักการะหลวงพ่อกลม คนมาเที่ยวชมวัดขนอนมีความหมาย 2 ประการ 1.จังหวัดราชบุรี นั้นเป็น 1 ใน 12 จังหวัดที่ห้ามพลาดต้องมาเที่ยวชม 2.วัดขนอนเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นของจังหวัดราชบุรี

* หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน อำเภอ โพธาราม พบว่า พระสงฆ์ควรปฏิบัติการในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัดควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมถวายความรู้แด่พระสงฆ์และชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ภายในวัดและชุมชนสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทุกภาคส่วนในการดูแลอย่างจริงจังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เรียนรู้และความสำนึกรักท้องถิ่น

คำสำคัญ : รูปแบบการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดขนอนฯ

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the principles and concepts of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province,(2) to study the state of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province, (3) to study the preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province. This research was the qualitative research through the documentary research and in-depth interview from 25 key informants.

1. To study the principles and concepts of preservation antique sites archaeological sites and antique arts , found that must have the study the real facts and understanding correctly and integrating the human resource management effectively, should have the plan carefully for human resource protection to attain the demand in the future and including protection , take care , preservation for being the national culture heritage forever.

2 To study the state of preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province , found that at the present Wat Khanon is very important monastery to preserve the antique sites archaeological sites and antique arts as the center of culture and mental refuge of Buddhists and the monastery have the improvement and development for preservative culture tourist destination like to have the shadow play , museum etc. For the tourists who come to Wat Khanon to beg for Buddhist being and worship the old Budddha image in Ayutthaya period in the chanting hall or Ubosatha and respecting Luangpor Klom. The tourists who come to Wat Khanon that have 2

meaning 1. Ratchaburi as one out of 12 unmissing provinces 2. Wat Khanon is the exchange of preservative culture of Ratchaburi province.

3 The guideline for the preservation antique sites archaeological sites and antique arts of Wat Khanon, Photharam district, Ratchaburi province , found that the monks should have the positive approach by waiting for the people come to the monastery but should have the public relations , informations channel for the people to know and understand the importance both public sector or related agencies to train the monks and villagers about preservation within the monastery and community to have the public mind to work along with all sectors for preservation in the sake of learning and local love responsibility.

Keywords : Preservation, of Antiquise Sites Archaeological Sites and Antique Arts of Wat Khanon, Photharam

1. บทนำ

ในสมัยพุทธกาลระยะเริ่มแรกนั้นพระสงฆ์ยังไม่มีที่อยู่อาศัยประจำได้จาริกไป เพื่อเผยแผ่หลักธรรมศาสนาให้กว้างขวางออกไปเพื่อเป็นการยังประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มากที่ตามพระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ดังปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ทั้งหลาย” (วิมहा. (ไทย) 4/32/39) การจาริกไปในที่ต่างๆ ทำให้พระสงฆ์ได้เห็นสภาพที่แท้จริงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนและใกล้ชิด สามารถหาวิธีการมาแก้ไขปัญหาหรือวิธีการเผยแผ่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นซึ่งทำให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จได้ดีกว่าและยังเป็นการลดความยึดมั่นถือมั่นในสถานที่อยู่อาศัย การจาริกจึงเป็นการฝึกปฏิบัติให้ละวางกิเลสโดยไม่รู้ตัวแต่การจาริกนี้ก็ไม่ใช่จะมีคุณอย่างเดียว พระพุทธเจ้าก็ได้แสดงถึงโทษของการจาริกไว้เช่นกัน ดังปรากฏในพระไตรปิฎกดังนี้คือ 1) ย่อมไม่ได้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง 2) ไม่เข้าใจชัดสิ่งที่ได้ฟังแล้ว 3) ไม่แก้แกล้งในสิ่งที่ได้ฟังแล้วบางประการ 4) ได้รับโรคเรื้อรังอย่างหนัก 5) ไม่มีมิตร 6) ไม่ได้บรรลุคุณวิเศษที่ยังไม่ได้บรรลุ 7) เสื่อมจากคุณวิเศษที่ได้บรรลุแล้ว 8) ย่อมไม่แก้แกล้งกล้าด้วยคุณวิเศษที่บรรลุแล้วบางประการ เนื่องจากการจาริกไปเรื่อยๆ ย่อมไม่มีโอกาสได้ฟังธรรมเทศนาจากพระภิกษุผู้ได้บรรลุธรรมชั้นสูงแล้ว หรือเมื่อเกิดข้อสงสัยก็ไม่มีโอกาสได้ไต่ถามพระสงฆ์ผู้มีความรู้ บางครั้งการจาริกไปเรื่อยๆ ทำให้เพลิดเพลินจนปล่อยปะละเลยต่อการปฏิบัติธรรมเป็นต้น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/221-222/363-364) ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการดำรงเพศพรหมจรรย์พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงอนุญาตให้มีวัดเกิดขึ้นเป็นที่พักอาศัยเพื่อป้องกันอุปสรรคจากธรรมชาติคือ ความร้อน ความหนาว เป็นต้น ซึ่งเป็นอุปสรรคที่จะทำให้การปฏิบัติธรรมไม่ก้าวหน้า จึงทรงมีพุทธานุญาตเรื่องอารามเมื่อพระเจ้าพิมพิสารได้ทูลถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข สวนเวฬุวันจึงถือว่าเป็นวัดแห่งแรกในพุทธศาสนาความในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า

ครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปยังพระราชนิเวศน์ของพระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธ รัฐครั้นถึงแล้วจึงประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวายพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ขณะนั้นพระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพมคธรัฐทรงนำของเคี้ยวของฉันอันประณีตประเคนภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขด้วย พระองค์เองกระทั่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเสวยเสร็จแล้วทรงห้ามภักตอาหารแล้ว ละพระหัตถ์จากบาตร จึงประทับนั่ง ณ ที่สมควร ท้าวเธอทรงดำริว่า “พระผู้มีพระภาคควรประทับที่ไหนหนอ ที่แห่งใดอยู่ ไม่ไกลและไม่ใกล้จากหมู่บ้านนัก คมนาคมสะดวกผู้ประสงค์พึงเข้าเฝ้าได้กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนสงัด เสียงไม่อีกทีก เราพึงถวายอุทยานเวฬุวันแด่พระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข” แล้วทรงจับพระสุวรรณภิงคารหลังน้ำน้อมถวายแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าด้วยพระราชดำรัสว่า “หม่อมฉันขอถวายอุทยานเวฬุวันนั้นแด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้วทรงชี้แจงให้พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ ต่อมาพระพุทธองค์ ได้ทรงแสดง ธรรมีกถา เพราะเรื่องนั้นเป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตอาราม” (วิ.ม. (ไทย) 4/59/71-72) จึงถือได้ว่าสวนเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในทางพระพุทธศาสนา และเป็น ต้นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตการมีวัดเป็นที่อยู่อาศัยแก่พระสงฆ์ แต่อาณาบริเวณพระอาราม เวฬุวันยังคงไม่มีสิ่งก่อสร้างใดๆ พื้นที่ครอบคลุมไปด้วย ป่า ต้นไม้ ภูเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้งและ ล้อมฟางต่อมาเศรษฐีเมืองราชคฤห์ จึงได้สร้างวิหารถวายให้แก่สงฆ์เพื่อเป็นที่อยู่ป้องกันอันตรายดัง ข้อความที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้กุลหัตถ์สร้างวัดถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ใน พระพุทธศาสนาและอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์อยู่ในเสนาสนะในวัดก็เพื่อความมั่นคงของ พระพุทธศาสนา ทรงแสดงคุณประโยชน์ของวิหารว่า “วิหารย่อมป้องกัน ความหนาวร้อนและสัตว์ ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกันลมและแดดอันร้อน จัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเลี่ยงอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศเพราะฉะนั้น ผู้ฉลาดเมื่อเห็นประโยชน์ของตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ถวายภิกษุผู้พหูสูตให้อยู่ในที่นี้เถิด อีกประการหนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตมีจิต เลื่อมใสในภิกษุพหูสูต ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะอันควรแก่ท่านเหล่านั้น ท่าน เหล่านั้นย่อมแสดงธรรมอันเป็นเหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา ซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอา สวะบริณิพพานได้ในชาตินี้” (วิ.จ. (ไทย) 7/294/91-92)

พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมอบภาระหน้าที่สำคัญในการดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติในวัด โดยพระพุทธองค์ทรงได้อนุญาตให้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังในเรื่องราวของพระ ปิลินทวัจฉะ (วิ.ม. (ไทย) 5/270/63) ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า ท่านพระปิลินทวัจฉะประสงค์จะ ทำที่เรือนจึงให้ภิกษุทั้งหลายทำความสะอาดเงื้อมเขาในกรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารต้องการ ถวายคนวัดเพื่อช่วยทำความสะอาดเงื้อมเขา ต่อมาท่านพระปิลินทวัจฉะได้กราบทูลต่อพระพุทธเจ้า ว่า “พระพุทธเจ้าข้า พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธรัฐ มีพระราชประสงค์จะถวายคนวัดข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร” ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่ง กับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้มีคนงานวัด” (วิ.ม. (ไทย) 5/270/64-65)

จากพระพุทธรูปดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า การดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติของพระพุทธศาสนา นี้ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่ในสมัยปัจจุบันนั้นถ้าเป็นวัดเล็กมีพระภิกษุสามเณรไม่มากนัก เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายในวัดตามพระธรรมวินัยด้วยตนเอง

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้นวัดখনอนเป็นวัดมีส่วนสำคัญและมีบทบาทยิ่งต่อการอนุรักษ์ โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เช่น ผนังใหญ่ของวัดখনอน ที่มีความต่อเนื่องมาทั้งในอดีต และปัจจุบันทางวัดได้มีความร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องรวมทั้งภาครัฐและ เอกชนในการออกเผยแพร่แผ่นนำผนังใหญ่วัดখনอนออกไปแสดงยังสถานที่ต่างๆทั้งในประเทศและ ต่างประเทศมาแล้วหลายครั้งในปี พ.ศ.2532 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีองค์ อุปถัมภ์กรมศิลปากรพระองค์ท่านทรงเห็นคุณค่าในการแสดงและศิลปะผนังใหญ่ทรงมีพระกระแส รับสั่งให้ทางวัดช่วยฟื้นฟูและทำการอนุรักษ์ผนังใหญ่ทั้งสามร้อยกว่าตัว และให้มีการจัดทำผนังใหญ่ ชุดใหม่ขึ้นแสดงแทนโดยมี มหาวิทยาลัยศิลปากรรับผิดชอบงานช่างจัดทำผนังใหญ่ทั้งหมด ได้นำ ผนังใหญ่ชุดใหม่ที่สร้างขึ้นใหม่ทูลเกล้าถวายเมื่อเดือน มิถุนายน 2538 ณ.โรงละครแห่งชาติและทรง พระราชทานให้ทางวัดখনอนนำมาใช้ในการแสดงต่อไป ปัจจุบันนี้ทางวัดได้จัดสร้างพิพิธภัณฑ์และ การแสดงนิทรรศการผนังใหญ่ เพื่อเปิดให้ประชาชนทั่วไปและผู้ที่มีความสนใจ ได้เข้าร่วมชม นิทรรศการและศึกษาพร้อมทั้งมีการสาธิตวิธีการแสดงผนังใหญ่ตลอดจนการฝึกเยาวชนให้เรียนรู้ และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่านี้ครบทุกกระบวนการเพื่อสนองโครงการตามพระราชดำริ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีสืบต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดখনอน ให้ดำรงคงไว้ให้ลูกหลานได้ชมมรดกของบรรพบุรุษของตนเองที่ได้สร้าง สมไว้และได้เห็นความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์จึงศึกษาวิจัย เพื่อจักได้นำผลการวิจัยไปใช้ในการ พัฒนาในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดখনอน และผู้เขียนเชื่อมั่นว่า บทความนี้ จะสามารถเป็นแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่สำคัญของ ชาติไว้ให้ยั่งยืนสืบต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาหลักการและแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ.

เพื่อศึกษาสภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของวัดখনอน

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ของวัด
খনอน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีความรู้และปราชญ์ชุมชนจำนวน 25รูป/คนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และปราชญ์ชุมชน

4. ผลการวิจัย

1. หลักการและแนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ พบว่า ต้องมีการศึกษาค้นคว้าหาความจริงและเข้าใจการอนุรักษ์อย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง สามารถผสมผสานกลมกลืนจัดการทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นควรจะให้ถูกต้องมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนอย่างรอบคอบเพื่อรักษาทรัพยากรเหล่านั้น ให้บรรลุความต้องการในอนาคตและหมายรวมถึงการป้องกัน การดูแล การรักษา เพื่อให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอยู่คงทนต่อไป

2. สภาพการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน ในปัจจุบัน วัดขนอนเป็นวัดที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นศูนย์รวมและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ทางวัดได้พัฒนาปรับปรุงเพื่อเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม มีการแสดงหนังใหญ่ พิพิธภัณฑสถานผู้มาเที่ยววัดขนอนมีโอกาสดูแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ได้นมัสการพระพุทธรูปเก่าแก่สร้างสมัยอยุธยาตอนปลายภายในพระอุโบสถ และกราบสักการะหลวงพ่อกล่อม คนมาเที่ยวชมวัดขนอนมีความหมาย 2ประการ 1.จังหวัดราชบุรี นั้นเป็น 1 ใน 12 จังหวัดที่ห้ามพลาดต้องมาเที่ยวชม 2.วัดขนอนเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นของจังหวัดราชบุรี

3. แนวทางพัฒนาการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน พระสงฆ์ควรปฏิบัติกรในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัดควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆให้ประชาชนมีความเข้าใจถึงความสำคัญทั้งภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ควรจัดอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์และชาวบ้านในเรื่องการอนุรักษ์ภายในวัดและชุมชนสร้างมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทุกภาคส่วนในการดูแลอย่างจริงจังจึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เรียนรู้และความสำนึกถึงท้องถิ่น

5. การอภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นจากเอกสารรวมงานวิจัยต่างๆและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้ทำการสรุป การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ วัดขนอน ตามความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลและได้สังเคราะห์ประเด็นอภิปรายดังต่อไปนี้

5.2.1 สภาพการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุ และศิลปวัตถุของวัดขนอน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

1. ด้านการอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์อารยธรรม พบว่า ผนังใหญ่วัดขนอนสร้างมาโดยการริเริ่มของพระครูศรีทาสุนทร (หลวงพ่อกล่อม) ท่านได้ดูแลรักษา

ศิลปกรรมของวัดไว้ได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญต่อการอนุรักษ์ในเรื่องนี้ก็จะจะเป็นท่านเจ้าอาวาสพระครูพิทักษ์ศิลปาคมที่เป็นผู้นำในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ของวัดখনอนและเป็นสมบัติของชาติและชุมชน และในส่วนของ การอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญหลวงปู่ล่อมท่านก็ทำการซ่อมแซมบูรณะด้วย เช่น การบูรณะพระอุโบสถหลังเก่าให้มีสภาพสมบูรณ์ตามแบบช่างสมัยโบราณ สอดคล้องกับงานวิจัยของชาญ เลี่ยวเส็ง (2444) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว” พบว่าหลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานพุทธศิลป์มีหมวด ธรรมว่าด้วยเรื่องบูชา ไตรสิกขา บุญกิริยาวัตถุ ไตรลักษณ์ เจติยะ อปายะ อุโบสถศีล และทศบารมีวัดเกิดขึ้นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลผู้สร้างได้ถวายเพื่อเป็นที่ประทับของพระพุทธรองค์และเป็นที่อยู่ของสงฆ์วัดได้พัฒนารูปแบบจากสิ่งก่อสร้างที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นพระอารามที่มีความอลังการเพื่อเป็นพุทธบูชาวัดจึงได้ กลายเป็นที่รวมของงานฝีมือเชิงช่างและมรดกทางวัฒนธรรมในกาลต่อมา ดังนั้นการมาเที่ยวชมพุทธศิลป์จึงได้คุณค่าทางการพักผ่อน การแสวงหาความรู้และการแสวงบุญ วัดที่เข้าไปศึกษามีพุทธศิลป์ที่มีคุณค่าโดดเด่นแตกต่างกันออกไป มีประโยชน์ทางการใช้สอยเพื่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักทุกวัดได้ดูแลรักษาพุทธศิลป์ในวัดให้คงอยู่ในสภาพเดิมหรือใกล้เคียงกลมกลืนกับสภาพเดิมมากที่สุดพระสงฆ์มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบในวัดที่เข้าไปศึกษามีความรู้ ความเข้าใจเรื่องการอนุรักษ์พุทธศิลป์ตรงกันกับนักวิชาการศิลปะ และนักวิชาการศิลปะเหล่านั้นเห็นว่าวัดต้องใช้พุทธศิลป์ให้เกิดคุณค่าทางธรรมปฏิบัติแก่ผู้มาเที่ยวชมให้มากที่สุดโดยไม่ได้ให้ความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจใดๆ จากการสำรวจภาคสนามพบว่า สิ่งที่วัดควรปรับปรุงมากที่สุดคือ การจัดทำเอกสารแนะนำวัด (ร้อยละ34) และปรับปรุงความสะอาดบริเวณวัด (ร้อยละ 30) กรมศิลปากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้การสนับสนุนและแนวทางในการปรับปรุงวัดเพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นศาสนสถานที่สำคัญศักดิ์สิทธิ์ต่อไปและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุนีย์ ทองจันทร์ และคณะ (2456) ได้วิจัยเรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์” ศึกษากรณี เกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าพระราชบัญญัติ โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2535 เป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กรมศิลปากร ในการบริหารจัดการโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตั้งอยู่ในเกาะเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยตรง

แต่พื้นที่ที่เป็นโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์นั้นส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใจกลางเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา(core zone) เป็นพื้นที่ของความรับผิดชอบขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล พระนครศรีอยุธยาองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งหน้าที่ในการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน เมื่อกรมศิลปากรและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่างมีอำนาจในการบริหารจัดการพื้นที่โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ตั้งอยู่ในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและต่างฝ่ายได้ใช้อำนาจของตน จึงเกิดปัญหาการใช้กฎหมายที่ทับซ้อนกันจึงทำให้โบราณสถานโบราณวัตถุ

ศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เสียหาย ถูกทำลาย สูญหาย และภูมิทัศน์โดยรอบเกิดทัศนอุจาด “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” ที่จดทะเบียนเป็นมรดกโลกจากองค์การศึกษาและวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ(United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization หรือ unesco อาจจะถูกลดถอนออกจากการเป็นมรดกโลกได้

ในอนาคตเพราะการบริหารจัดการพื้นที่ในเขตโบราณสถานโบราณวัตถุศิลปวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของอนุสัญญาการคุ้มครองมรดกโลก(The World Heritage Convention) และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัครพันธุ์ พันธุ์สัมฤทธิ์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสถาปัตยกรรมในวัดราชาธิวาส (สมอราย) ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์โบราณสถานนั้นควรเป็นการอนุรักษ์ที่ผ่านกระบวนการค้นคว้าวิจัยอย่างครบถ้วน กล่าวคือ หากซากโบราณสถานนั้นพอจะเหลือให้เป็นรูปเป็นร่างบางส่วน ให้เขียนแบบขึ้นมา ส่วนที่ขาดหายไปก็เขียนให้เต็มโดยการสันนิษฐานใช้ความรู้ทางโบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะวิเคราะห์ออกมาเป็นข้อมูลหลักฐานประกอบกับที่ยังเหลืออยู่แล้วก็เผยแพร่โดยอาจจัดพิมพ์เป็นเล่มพร้อมยกตัวอย่างประกอบหรืออาจทำเป็นแบบจำลอง ส่วนการดำเนินการกับตัวโบราณสถานนั้นควรจะปรึกษาหารือกับนักวิชาการทุกแขนงที่เกี่ยวข้อง และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการแนวคิดและวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการอนุรักษ์โบราณสถานของไทยมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน จากรากฐานความคิดภูมิปัญญาดั้งเดิมสู่แนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่พัฒนาตามหลักสากล และพบว่าไม่มีการศึกษาในครั้งใดที่แสดงถึงพัฒนาการแนวคิดนั้นๆตลอดจนที่มาที่ไปรวมทั้งอิทธิพลต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการเปลี่ยนแปลงแนวคิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างชัดเจน

2. ด้านการอนุรักษ์ในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ผลทางการสร้างสรรค์ พบว่า พระสงฆ์ในวัดชนอน อำเภोधุมพากร จังหวัดราชบุรี ท่านได้ทำตามหลักการอนุรักษ์นับได้ว่าเป็นหลักการและเหตุผลในการชะลออัตราการเสื่อมสภาพเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่าของศิลปของสภาพโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในสภาพที่ใกล้เคียงของเดิมเท่าที่จะเป็นไปได้ สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระวัชรกร ปญฺญารโ (2558) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ ศาสนาวัตถุ ศึกษาเฉพาะกรณี การอนุรักษ์อุโบสถ (สิม) ในอำเภอดุสิต จังหวัดร้อยเอ็ด” จากผลการวิจัยพบว่า บุคคลที่อยู่ใกล้ชิดและต้องเห็นความสำคัญของสิมอีสานมากกว่าคนอื่นคือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์บูรณะส่วนที่ชำรุดทรุดโทรม และเพิ่มเติมส่วนที่หายไปและพระสงฆ์ยังเป็นผู้กระตุ้นปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนหวงแหนในสถาปัตยกรรมสิมอีสานด้วย และมีประเด็นที่เกี่ยวข้องและมีความสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของ พระครูวัชรสุวรรณาทร ธมฺมโชโต (ลูกซุบ เกตุเขียว) (2558) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาทธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15” ผลการวิจัย พบว่า 1.สภาพปัญหาอุปสรรคของการอนุรักษ์โบราณสถาน ยังขาดแคลนงบประมาณและขาดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการอนุรักษ์โบราณสถานและการสื่อที่ใช้ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ยัง

ไม่มีเพียงพอ 2. การบูรณาการระหว่างแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ของพระสังฆาธิการพบว่า การวางแผน พระสังฆาธิการต้องวางแผนให้ชัดเจนการจัดองค์กรพบว่า องค์กรจะต้องรวบรวมข้อมูลของปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เหมาะสมกับโครงสร้างองค์กรในการดำเนินกิจกรรมให้มีความคล่องตัว การบริหารบุคคลพบว่า การเสาะแสวงหาเพื่อเลือกสรรให้ได้คนที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับงานในการอนุรักษ์หรือผู้มีความรักต่อโบราณอย่างสูงสุดเข้ามาทำหน้าที่ดูแลในการปกป้อง การอำนวยการ พบว่า พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้และข้อมูลอย่างลึกซึ้งที่สามารถนำไปกำหนดการวินิจฉัยสั่งการที่รวดเร็วแม่นยำตรงการควบคุมพบว่า การใช้ระเบียบและระบบที่จัดวางขึ้น พระสังฆาธิการจะต้องพัฒนาระบบของจิตสำนึก มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อพระศาสนาสำหรับการบูรณาการหลักพุทธธรรมจะต้องทำให้พระสังฆาธิการมีฉันทะความใส่ใจในการอนุรักษ์อยู่เสมอและมุ่งมั่นมีวิริยะความขยันหมั่นเพียร ในการอนุรักษ์โบราณสถานความพยายามอดทนมีจิตตะความตั้งใจในการอนุรักษ์ มีความกระตือรือร้น และวิมังสาใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจสอบหาเหตุผลเพื่อแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

ในปัจจุบันหลวงพ่พระครูพิทักษ์ศิลปาคมได้สืบสานงานอนุรักษ์ของวัดขนอนเพื่อส่งต่องานด้านการอนุรักษ์ให้คนรุ่นต่อไปได้เดินหน้านงานอนุรักษ์ต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย ประยุกต์ปรับปรุงประสานให้เกิดความลงตัวของงานอนุรักษ์แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และความมีมนต์ขลังของหนังใหญ่วัดขนอนเพื่อความตื่นตาตื่นใจของผู้พบเห็นไปอีกนานมีประเด็นและมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภชัย สนธิรักษ์ (2549) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ อนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี” การผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างสูงเมื่อ พิจารณาตามส่วนร่วมมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จะพบสามกิจกรรมแรกคือ ให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ชุมชน เป็นแห่งการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และมีถนนในแหล่งโบราณสถาน ส่วนการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับรู้มีสามกิจกรรม กิจกรรมแรกคือ รู้เรื่องการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์หรือเศษภาชนะดินเผาที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระทิงจักแหล่งโบราณคดีบ้านโคกกระทิงและรู้เรื่องการขุดค้นพบเศษภาชนะดินเผา เปลือกหอยหรือชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ทะเลที่แหล่งโบราณคดีบ้านโคกฝ้าย และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาธิต ฤทธาลักษณ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษารูปแบบ การอนุรักษ์ ฟันฟุ และการพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ฟันฟุโบราณสถานจะต้องเริ่มจากการปรึกษาหารือ หรือ ประชุมระดมสมอง ระดมความคิดเห็นจากผู้เป็นเจ้าของโบราณสถานคือประชาชนเป็นชุมชนอันได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ ชุมชน ครู พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่นเพื่อหาทาง หาทุนและหาทางที่จะดำเนินการฟันฟุต่อไปโดยมีรูปแบบในการฟันฟุอนุรักษ์คือการรักษาสภาพเดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุดและนานที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การสนับสนุนพระสงฆ์ของภาครัฐควรให้การสนับสนุนการทำงานด้านการจัดการในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัด
2. กรมศิลปากรหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ในการทำงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุให้เกิดขึ้นภายในวัดที่สามารถจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์การอนุรักษ์
3. ภาครัฐควรให้ความสำคัญและให้การสนับสนุนพระสงฆ์ในการทำงานด้านการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัด
4. พระสงฆ์ควรปฏิบัติการณ์ในเชิงรุกคือ ไม่รอให้คนเข้าไปหาถึงวัด แต่ควรจัดการประชาสัมพันธ์ข่าวสารตามช่องทางต่างๆ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและรู้ถึงความสำคัญในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุให้ประชาชนเข้าใจมากยิ่งขึ้น
5. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์และประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุภายในวัดและชุมชน
6. ให้คนในชุมชนและหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีโบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุมีจิตสำนึกในการทำงานที่ประสานสอดคล้องกันทั้งชุมชนในการดูแลอย่างจริงจัง
7. คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ด้วยเพื่อที่จะได้เป็นส่วนหนึ่งที่จะได้เรียนรู้และซึมซับความสำนึกรักท้องถิ่นของเราเองจะได้เห็นคุณค่าในการอนุรักษ์นั่นเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะ”การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดขนอน อำเภอโพธาราม”เชิงลึกบางประเด็น และจึงควรมีการวิจัย”การอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ของวัดอื่นๆ เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติในปัจจุบันได้เช่นกัน
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการด้านวิชาการในการอนุรักษ์โบราณสถานในการนำหลักวิชาการ ประยุกต์องค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานมาใช้ในวัด บริษัท หรือองค์กรหน่วยงาน สถาบัน เป็นต้นเพื่อเป็นการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตามหลักเกณฑ์ของการอนุรักษ์
3. ควรศึกษาความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่มีต่อพระสงฆ์ในการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในจังหวัดราชบุรีและจังหวัดอื่นๆ
4. ควรมีการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ในวัดของจังหวัดราชบุรีและวัดในจังหวัดอื่นๆ

5. ควรมีการศึกษาในรายละเอียดในส่วนที่เป็นรายละเอียดเชิงลึกของการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาปรับปรุงให้เกิดประโยชน์สูงสุดการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่เป็นของเก่าที่มีค่ายิ่ง

บรรณานุกรม

- กรณีการ์ สุธีรัตนภิรมย์. (2548). “พัฒนาการแนวคิดและวิธีอนุรักษ์โบราณสถานในประเทศไทย”
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชาญ เลี้ยวแสง. (2444). “ศึกษาบทบาทของวัดในการอนุรักษ์พุทธศิลป์เพื่อการท่องเที่ยว”
วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. ศาสนาเปรียบเทียบ. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูวัชรสุวรรณนารถ ธมฺมโชโต ลูกซบ เกตุเขียว. (2558). “การประยุกต์ใช้อิทธิบาทธรรมเพื่อ
ส่งเสริมกลยุทธ์การอนุรักษ์ โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์
ภาค 15” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาการจัดการเชิงพุทธ. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสมุห์วีรศักดิ์ วีระม โมนิโกธธา. (2558). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย-
มอญ : กรณีศึกษาชุมชนมอญ ตำบลดอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.
สาขาการจัดการเชิงพุทธ : บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย.
- พระมหาขวัญ ภิรมโน. (2553). “วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และ
วัฒนธรรมของวัดที่ ส่งผลต่อศรัทธา ของประชาชน”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎี
บัณฑิต. สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,
- พระวัชรกร ปญฺญโร. (2548). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศาสนาวัตถุศึกษาเฉพาะกรณี
การ อนุรักษ์(สีม) ในอำเภออาจสามารถจังหวัดร้อยเอ็ด”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหา
บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สาธิต กฤษตาลักษณ์. (2551). “การศึกษารูปแบบ การอนุรักษ์ พื้นฟู และการพัฒนาโบราณสถาน
ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ โดยความร่วมมือของชุมชน”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต.
มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนีย์ ทองจันทร์. (2556). และคณะ “ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายในการบริหารจัดการโบราณสถาน
โบราณวัตถุและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ศึกษากรณี เกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา”
รายงานวิจัย. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

- ศุภชัย สนธิรักษ์. (2549). “ศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน
ใน เขตองค์การบริหารส่วนตำบลหน้าพระดู่ อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”.
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อัครพันธุ์ พันธุ์สัมฤทธิ์. (2545). “การศึกษาสถาปัตยกรรมในวัดราชาธิวาสสมอราย”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศึกษาวิเคราะห์วิถีกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย THE ANALYSIS OF THE KGAWTIPIS STIRRING CEREMONY OF BUDDHIST IN THAI SOCIETY

พระสุนทรกิจโกศล (เสวย จันทรัตน์)* พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร** แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

จากการศึกษา พบว่า การกวนข้าวทิพย์มีร่องรอยปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอาหารที่ไม่มื่อเนื้อสัตว์เจือปนมีกรรมวิธีการในการหุง มีส่วนผสมมีน้ำมันเป็นหลักเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสวยอาหารที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส หรือข้าวทิพย์ที่สมัยปัจจุบันทำให้พระองค์ได้ตรัสรู้ ดังนั้นสมัยปัจจุบันนี้เมื่อจะทำพิธีกวนข้าวทิพย์จึงต้องอ้างอิงเรื่องนางสุชาดาเป็นเจ้าตำหรับคนแรกที่ได้นำข้าวทิพย์ไปถวายพระมหาบุรุษ มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงให้มีพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ในพระราชวัง โดยมีพระน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอเป็นสาวพรหมจารีในการกวน

ประเพณีกวนข้าวทิพย์จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความศรัทธาความเชื่อที่ยังมีอยู่ของประชาชนทั่วไป และผู้นำในชุมชนที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ เพราะต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจำนวนมาก ในการเตรียมการ การจัดหาอุปกรณ์ในการกวน แรงงานในการกวน และการเตรียมการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินที่ใช้ในการจัดซื้อจัดหาสิ่งของต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุผลข้างต้นในปัจจุบันบางวัด บางท้องถิ่นจึงเลิกประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้ไป เพราะขาดความพร้อมในเรื่องต่างๆ จากคติศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยได้ขนานนาม “ข้าวมธุปายาส” ว่าเป็น “ข้าวกระยาทิพย์” หรือ “ข้าวทิพย์”

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สังคัมคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง มีความรู้สึกผูกพันร่วมมือกันในการถ่ายทอด ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อในสังคัมในงานวันวิสาขบูชา ฦมณทลพิธีท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี แต่ละภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานพิธี และประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ให้แก่สาธารณชน พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุนโยบายของรัฐ เป็นการสนับสนุน สืบสานงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ฦมณทลพิธีท้องสนามหลวง

คำสำคัญ : วิธีกวนข้าวทิพย์, พุทธศาสนิกชน, สังคัมไทย.

ABSTRACT

This dissertation entitled ‘An Analytical Study of the Buddhists’ Kuankhawtip Ceremony in Thai Society’ has three objectives: 1) to study Kuankhawtip ceremony in Buddhism, 2) to study model of Kuankhawtip ceremony in Thai society and 3) to analyze the model of Buddhists’ Kuankhawtip ceremony integrated with Buddhism in Thai society. This is a documentary research.

In the study, it was found that there appeared such ceremony of Kuankhawtip in which there was no any meat being a part of its ingredient in Tipipaka. In cooking, the main part is basically mixed with milk. It is said that this sort of food became favourite one and in the Buddha’s time, He ate this food and was called Madhupāyāsa or called Khawtip in the present time and brought Him such enlightenment. Therefore, when it comes to Kuankhawtip ceremony, the story of Sujātā is always quoted as the first pioneer who offered Khawtip to the Mahāpurisa. In this matter, the ample evidence of the mentioned ceremony was found in the reign of King Rāma, the fifth who allowed such Kuankhawtip ceremony in the palace wherein his sister and daughter acted as virgin girls.

As far as the Kuankhawtip ceremony is concerned, its completeness is actualized through general people’s sets of faith and belief including community’s leaders whose real intentions are to preserve this tradition cooperatively because the aforesaid ceremony needs great deals of hands and minds in preparation, providing tools for cooking, workers and arrangement are also required including money for purchasing various staffs. By virtue of the above reasons, in the present, this ceremony was completely abandoned by some temples in some regions due

to lack of the required readiness. However, Madhupāyāsa was named 'Khawkrayātip' or 'Khawtip' by Thais' Buddhist faith and belief.

In Thai society, it means groups of people who live together in some areas, cooperatively willing to pass the mentioned tradition, culture, thoughts and belief to generations of society then in every Vesak ceremony they come to Sanam Luang where Kuankhawtip is held every year; each sector voluntarily takes part in the preparation of such ceremony and then propagate it to public so as to provide general people with proper knowledge on it; they also build public relationship with many organizations, people and various official departments. Consequently, the intra-link of support is made leading to the successfulness of government policy and this serves as a supportive factor in sustaining Kuankhawtip ceremony in the day of Vesak organized at Sanam Luang.

Keywords : The way to stir Khawtip, Buddhists, Thai social.

1. บทนำ

การกวนข้าวทิพย์เป็นกิจกรรมทางพุทธศาสนา ที่ถูกจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 15 เดือน 10 ทุกปี โดยเฉพาะที่ภาคกลางที่ยังคงสืบสานพิธีกรรมนี้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งกิจกรรมการกวนข้าวทิพย์สืบต่อจนถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญโดยเฉพาะในอดีตปรากฏในสังคมไทยสมัยสุโขทัย อโยธยาและตอนต้นในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ยังถือว่าเป็นพิธีกรรมหลวง จนคลี่คลายมาถึงปัจจุบันมาเป็นพิธีกรรมราษฎร์ในปัจจุบัน กิจกรรมกวนข้าวทิพย์มีความเชื่อมโยงกับพุทธประวัติช่วงสำคัญก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้เป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ทรงทรมานพระองค์เห็นว่าไม่ทรงบรรลุธรรม ในที่สุดพระองค์ทรงมาเสวยพระกระยาหาร พระกระยาหารครั้งแรกที่พระองค์ได้ทรงเสวยคือ ข้าวจากนางสุชาดา ซึ่งพระนางจะนำข้าวมธุปายาสมาบางสรวงเทวดาและถวายข้าวมธุปายาสแก่พระองค์ พระองค์ได้ทรงเสวยข้าวมธุปายาสและบำเพ็ญสมณธรรมได้สำเร็จเป็นองค์สัมมาสัมมาพุทธเจ้า

คติการให้ความสำคัญของอดีตของพระพุทธเจ้าจะในพระพุทธศาสนาเถรวาทปรากฏในคัมภีร์สัมภารวิปาก สัมปิณฑิตมหานิทาน เป็นต้น อดีตพระพุทธเจ้าเหล่านั้นจะมีช่วงสำคัญของการเป็นพุทธภาวะ คือ พระชาติของพระองค์ที่เป็นกษัตริย์หรือพราหมณ์ การออกบวช การรับข้าวมธุปายาส การผจญมาร การตรัสรู้ อัครสาวก เป็นต้น ต่อมาคติการให้ความสำคัญแก่พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันเหตุการณ์สำคัญก่อนพระองค์จะตรัสรู้ คือการเสวยข้าวมธุปายาสจากพระนางสุชาดา

ข้าวของนางสุชาดาถูกถือว่าเป็นการถวายทานที่ได้บุญที่มีผลยอดเยี่ยมในฐานะเป็นข้าวที่เลิศรสหาได้ยากยิ่งเพราะต้องการผ่านพิธีกรรมที่มีความสลับซับซ้อน เป็นการกระทำที่มาจากจิตใจ

บริสุทธิ์และเห็นว่าเป็นพระกระยาหารถวายพระพุทธเจ้า การให้ความสำคัญดังกล่าวพิธีกรรมได้ดำเนินสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี, 2551)

การกวนข้าวทิพย์ (ข้าวมธุปายาส) เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดจากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาดังกล่าวที่สะท้อนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสะท้อนหลักธรรมที่เกิดจากกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ ความสามัคคีระหว่างคนในชุมชน การปลูกฝังทางวัฒนธรรมนอกจากนี้ข้าวพระยาสารทที่มีเลิศรสยังได้ถูกพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อเป็นสินค้าของระลึกด้วยในโอกาสที่ไทยจะเข้าไปส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน (ปิยะวัน เพชรหมี่, 2556)

ในมิติพิธีกรรมข้าวการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมสังเคราะห์ระหว่างพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในด้านทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรมถือว่าเป็นกรรมพิธีกรรมที่เป็นการนำคนเข้าสู่พระพุทธศาสนาเหมือนเปลือกที่ห่อหุ้มแก่นหรือหลักธรรม พระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่าพิธีกรรมมีประโยชน์หลายอย่าง พิธีกรรมแปลว่า การกระทำที่เป็นพิธี คือ เป็นวิธีที่จะทำให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการ หรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต), 2551) ในความหมายของพิธีกรรมทางวัฒนธรรมศึกษาถือว่ากิจกรรมการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม คือ การให้ความหมายของมนุษย์ต่อธรรมชาติแล้วจะปรากฏเป็นพิธีกรรม ในแง่นี้มนุษย์ไม่สามารถแยกออกจากพิธีกรรมได้ เช่นเดียวกับในมิติทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ที่เป็นวินัยและเป็นฐานการเข้าถึงการหลุดพ้น

ในมิติด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กระบวนการกวนข้าวทิพย์เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาและมิติทางกิจกรรมทางที่เกิดขึ้นในประกอบพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ได้หลายวัตถุประสงค์ในปัจจุบัน สะท้อนโครงสร้างที่เป็นรูปแบบและกระบวนการ ตลอดจนจะสะท้อนหลักธรรมบางธรรมบางประการทางพระพุทธศาสนาที่คำจูงให้พิธีกรรมดังกล่าวคงอยู่ จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องนี้ และประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส เป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ควรแก่การอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอด ให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในกลุ่มชนที่เข้าร่วม กันทำบุญ และสืบทอดพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง เนื่องจากปัจจุบันประเพณีกวนข้าวทิพย์กำลังจะหายไปจากสังคมไทยนั้นหมายถึงวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและการสืบสาน และสืบทอด กำลังจะหายไปสังคมไทยด้วย

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9) ได้กล่าวว่า ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีในกลุ่มชนในอันที่จะร่วมกันนำเอาวิสตุขาว ของต่าง ๆ มาร่วมทำบุญ เมื่อเสร็จและถวายเป็นพุทธบูชาก็แบ่งปันกันไปรับประทานเพื่อความ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นพระราชพิธีที่กระทำกันในเดือน 10 ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี และได้รับการฟื้นฟูครั้งใหญ่ ในสมัยรัชกาลที่ 1 และมาละเว้นเลิกรา ไปในสมัยรัชกาล ที่ 2 และรัชกาลที่ 3 แล้วมาได้รับการฟื้นฟู อีกครั้งหนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา แต่ในปัจจุบันนี้ส่วนใหญ่จะจัดกัน

ในเดือน 12 บางแห่งก็เดือนหนึ่ง ซึ่งคงจะถือเอาระยะที่ข้าวกล้า ในท้องนามีรวงข้าวเป็นน้ามน ของแต่ละปี และชาวบ้านก็มีความพร้อมเพรียงกัน (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9, 2533) พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า พิธีกวนข้าวทิพย์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในหมู่ของชาวพุทธทั่วไป เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่นางสุชาดาได้กวนข้าวทิพย์ในวันขึ้น 14 ค่ำ แล้วนำไปถวายพระพุทธรูปก่อนที่จะตรัสรู้ 1 วัน โดยถือว่ามีผลานิสงฆ์มาก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงพร้อมใจกันกวนข้าวทิพย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เทิดทูนพระเกียรติคุณด้วยความกตัญญูถวายเป็นพุทธบูชาตามพิธีกรรมมธุปายาสนี้เชื่อกันว่า เมื่อทำครบถ้วนตามพิธีแล้ว จะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำและผู้บริโภค สมควรจะเช่นสรวงเทพารักษ์ ผู้ที่ได้บริโภคข้าวทิพย์แล้ว จะประสบโชคลาภต่างๆ นานา ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ ประสบสิ่งที่เป็นมงคล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต), 2554)

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าว พิธีกรรมทางศาสนาที่แท้จริงฉบับสมบูรณ์ ข้าววมธุปายาส (ข้าวสุกหุงด้วยนมโคจิตด้วยน้ำผึ้ง) ก่อนพุทธกาล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ได้เสด็จออกทรงผนวช ได้เสวยข้าวทิพย์ของนางสาวสุชาดา บุตรีมหาเศรษฐีแห่งบ้านเสนานิคม ก่อนแต่งงานได้ไปพบกับเทวดาที่ตนไถ่ไว้ ขอให้ได้แต่งงานกับชายที่มีสกุลและฐานะเสมอกัน และได้บุตรคนแรกเป็นชายต่อมานางก็สมปรารถนา จึงได้จัดแจงรีดน้ามนจากแม่โค การรีดนมจากแม่โควันนั้นรีดง่ายเกินคาด แม้ว่าลูกโคไม่ได้กินนมในวันนั้น เมื่อนำภาชนะเข้าไปรอง กลับมีน้ามนไหลออกมาเอง นางสุชาดาจึงจัดแจงปรุงข้าววมธุปายาสไปแก้มที่ตนไถ่ นางสุชาดาได้พบพระมหาบุรุษคิดว่าตนเป็นเทวดา จึงทำพิธีแก้มถวายภัตตาหารมื้อแรกที่พระองค์เสวยข้าววมธุปายาส (ข้าวทิพย์) แล้วตรัสรู้ (พุทธทาสภิกขุ, 2549)

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์ ประวัติตามศิลาจารึก วัดพระเชตุพนฯ กล่าวถึงชาวมธุหุงข้าวทิพย์บูชาเทวดาผู้มีฤทธิ์เดช 5 องค์ แต่คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวถึงการกวนข้าวทิพย์เอาไว้ มีแต่การหุงข้าววมธุปายาส เมื่อตกมาเป็นพิธีไทยแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะสมแก่กาลเทศะธรรมเนียมคนไทยข้าวทิพย์นี้ เนื่องมาจากข้าววมธุปายาสของพราหมณ์หุงรับประทานกันไม่มีกำหนดแน่นอน เช่น นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธรูปในวันวิสาขะ เดือน 6 แม้ในอรรถกถารวมบทก็กล่าวถึงข้าววมธุปายาสไว้หลายเรื่อง เช่น มิคเรศฐี พ่อสามีของนางวิสาขา บริโภคข้าววมธุปายาสอันมีน้ามน้อย และในมคัลลิตที่ปนีได้กล่าวถึงเศรษฐีขึ้นเหนียวหุงข้าววมธุปายาสบริโภคเองก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไหร่ แต่ข้าววมธุปายาสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของบ้านเรา ข้าวทิพย์เรากลือกันว่าเป็นอาหารที่มีรสอร่อยคล้ายของทิพย์ (เทวดา) เมื่อกวนเสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันบริโภคเพื่อระงับโรคภัยไข้เจ็บในร่างกายเพราะก่อนรักษาและนำทิพโอสถมาเจือลงในสิ่งของที่จะกวน กับอาราธนาพระสงฆ์ให้ตั้งเมตตาจิตเจริญพระพุทธรูป เพื่อให้เกิดสิริสวัสดิมงคลแก่ผู้รับประทานข้าวทิพย์ จึงถือกันว่าการทำพิธีด้วยอำนาจพระปริตรและเทวานุภาพ (เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์, 2513)

ปิยะวัน เพชรหมี่ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาขนมกระยาสารทสินค้าของฝากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนางัว อำเภอมือง จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับสู่ประชาคมอาเซียน”ว่า การปรับตัวของผลิตภัณฑ์กระยาสารทในเชิงวัฒนธรรมสู่สินค้าเชิงตลาด มีความจะเป็นที่จะต้องตระหนักและปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นด้านรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ความสวยงามของสินค้า ความสะอาด ความแข็งแรงของตราสินค้า รวมทั้งการรับรองคุณภาพหรือเครื่องหมายการมีมาตรฐานของสินค้า ซึ่งหมายถึง การปรับตัวในระบบการผลิตที่จะต้องนาบทบาททางวิชาการเข้ามาใช้มากขึ้น (ปิยะวัน เพชรหมี่, 2529)

กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานความสะอาดและบรรจุภัณฑ์“ขนมกระยาสารท” กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์ บ้านวังควาย จังหวัดฉะเชิงเทรา” ว่าภายหลังการพัฒนา กลุ่มผู้ผลิตมีความรู้เกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่ดีในการประกอบอาหารสูงขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา กลุ่มผู้ผลิตให้ความร่วมมือในการพัฒนากระบวนการผลิตขนมกระยาสารท ให้เป็นไปตามมาตรฐานความสะอาด และสัญลักษณ์ที่ดีในการประกอบอาหาร รูปแบบบรรจุภัณฑ์ของขนมกระยาสารทได้รับการพัฒนาให้มีตราสัญลักษณ์ที่มีความสวยงามและใช้วัสดุที่มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค (กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ, 2523)

สมาลัย กาลวิบูลย์ (2528) กล่าวไว้ในงานวิจัย เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีสารทเดือนสิบกับแนวคิดเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศลในพุทธศาสนานิกายเถรวาท”ว่าประเพณี สารทเป็นประเพณีที่คนไทยทั่วทุกภาคให้ความสำคัญในฐานะที่เป็นวันทำบุญในช่วงกลางเดือนสิบ มีเป้าหมายเพื่อทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับทั้งที่เป็นญาติและมีโชญาติชาวภาคใต้เรียกประเพณีนี้ว่าประเพณีบุญเดือนสิบ หรือเรียกตามทางราชการว่า สารท เดือนสิบ เชื่อว่าอาจจะมาจากพิธีศราทประจำปีของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ที่เรียกประเพณีปีตรปักษ์ หรือโซลาศราท เนื่องจากมีความสอดคล้องอยู่หลายด้าน เป็นต้นว่าการนิยามความหมายของสารทและ เปรต ที่มาประกอบพิธีในช่วงเวลาเดียวกันของทุกปีขั้นตอนการประกอบพิธีที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งใช้เครื่องอุทิศในเชิงสัญลักษณ์เช่นเดียวกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากมุมมองของพุทธศาสนาแล้วถือว่าประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่มุ่งเน้นในคำสอนเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศล

เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยได้เล็งถึงความสำคัญนั้นจึงทำการวิจัย สาเหตุปัญหา เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีกวนข้าวทิพย์ หรือข้าวมธุปายาส เป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ควรแก่การอนุรักษ์ สืบสาน และสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป และมีความสนใจพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทเฉพาะในกิจกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย ซึ่งจะสะท้อนความหมายพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาในภาพกว้าง ในขณะที่เดียวกัน พิธีกรรมกวนข้าวทิพย์ที่คงดำรงอยู่ในปัจจุบันได้จะสะท้อนหลักธรรมบางประการทางพุทธศาสนาที่ค้ำจุนให้พิธีกรรมดังกล่าวคงอยู่ จึงเป็นที่มาของการศึกษาเรื่องนี้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธศาสนา
- 1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

3. ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อคือ 1) เนื้อหา พิธีกรรม ความหมาย องค์ประกอบ ความเป็นมา หน้าที่และความสำคัญของพิธีกรรม 2) เนื้อหา หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ และ 3) เนื้อหา วิเคราะห์ รูปแบบ การกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชน ในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

2) ขอบเขตด้านเอกสาร เอกสารหลักในศึกษาคือพระไตรปิฎก อรรถกถาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมกวนข้าวทิพย์

3) ขอบเขตด้านข้อมูลการสัมภาษณ์ ข้อมูลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย

พระสงฆ์ ซึ่งเป็นพระสงฆ์หรือเจ้าอาวาสผู้มีความรู้ ความเข้าใจในการพิธีกรรมการกวนข้าว จำนวนพระสงฆ์ ที่ได้สัมภาษณ์ 6 รูป

1. พระธรรมกิตติเมธี ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาส กรุงเทพมหานคร
2. พระราชปริยัติกวี, ศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
3. พระราชปริยัติมุนี, ผศ.,ดร. คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. พระสุนทรกิจจาภิรักษ์ วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

5. พระปัญญาวิมลมุนี วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

6. พระครูอรุณธรรมรังษี วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน

1. พลโททนอมศักดิ์ รอดสว่าง
2. นายประสิทธิ์ ชมสมุทร ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม
3. นางสมศรี โพธิ์สูง ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม

กลุ่มรายชื่อประชาชนที่ได้สัมภาษณ์ 5 ท่าน

1. นายศิริเวช รัตนเทพสถิต
2. นายสมเกียรติ เลิศกาญจนภรณ์

3. นายฉัตรชัย ทองสวัสดิ์
4. นางสาวสุนีย์ สุขเสรี
5. นางวิภาศิริ มะกรสาร

4. วิธีดำเนินการการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการวิจัยต่อไปนี้

1. **รวบรวมเอกสารปฐมภูมิ** (Primary Source) ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

2. **รวบรวมเอกสารทุติยภูมิ** (Secondary Source) ได้แก่บรรณานุกรม ปรณวิเสส ตำราหนังสือ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

3. **สัมภาษณ์เชิงลึก** (In depth interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกวนข้าวทิพย์กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน 7 รูป กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 4 ท่าน กลุ่มประชาชนที่ได้สัมภาษณ์ 5 ท่าน

4. รวบรวมเอกสารและวิเคราะห์ การสัมภาษณ์เชิงลึก

รวบรวมข้อมูลจากภาคเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ แยกแยะ ลดทอน ตัดส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องออกและคัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย มาเชื่อมโยงสนับสนุนสังเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) มาสู่การอภิปรายเชิงพรรณนาต่อมา

5 **สรุปผล** นำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 การกวนข้าวทิพย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พิธีกวนข้าวทิพย์ได้ยึดถือปฏิบัติเป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันในหมู่ของชาวพุทธทั่วไป เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหตุการณ์ที่นางสุชาดาได้กวนข้าวทิพย์ในวันขึ้น 14 ค่ำ แล้วนำไปถวายพระพุทธเจ้าก่อนที่จะตรัสรู้ 1 วัน โดยถือว่ามีความสำคัญมาก ด้วยเหตุนี้ชาวพุทธจึงพร้อมใจกันกวนข้าวทิพย์ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เทิดทูนพระเกียรติคุณด้วยความกตัญญูต่อบุคคลธรรมชาตข้าวทิพย์มธุปายาสนี้เชื่อกันว่า เมื่อทำครบถ้วนตามพิธีแล้ว จะเป็นสิริมงคลแก่ผู้ทำและผู้บริโภค สมควรที่จะเชนสรวงเทพารักษ์ ผู้ที่ได้บริโภคข้าวทิพย์แล้ว จะประสบโชคลาภต่างๆ นานา ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ภัยพิบัติ ประสบสิ่งที่เป็นมงคล ในด้านพิธีกรรมเป็นประเพณีที่ทำกันอยู่ ถือตามสะดวก และตามกำลังของชาวบ้าน พิธีสงฆ์ก็จัดทำเพียงวันเดียว โดยชาวบ้านนำเอาสิ่งของเครื่องปรุงมารวมกันที่วัด คงจะหาพราหมณ์ทำพิธีไม่ได้ คงเหลือแต่ใช้สาวพรหมจารีก็พิธีถือน้ำคั้นคั้นจากหญิงสาวที่ยังไม่มีระดู นุ่งขาว ห่มขาว รับสมาทานศีลแปด ถือปฏิบัติตามองค์ศีลอย่างมั่นคง แม้ที่พิกัดจัดให้อยู่ส่วนหนึ่ง และจะต้องอยู่ร่วมพิธีตั้งแต่เป็นคนเริ่มกวนข้าวทิพย์จนถึงพิธีถวายข้าวทิพย์แด่พระสงฆ์ในตอนเช้าด้วยจึงจะหมดหน้าที่ เหตุที่ต้องใช้สาวพรหมจารีใน

การประกอบพิธี ด้วยต้องการความบริสุทธิ์ทั้ง กาย วาจา และใจ เพื่อส่งเสริมให้ท่านมีผลเลิศ การกวนข้าวทิพย์ทำให้คนรู้จักทำบุญและอานิสงส์การทำบุญทำให้ผู้ทำมีความสุข มีความเสียสละและอดทน ผู้ใหญ่ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ได้คำจูนพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสังคมอื่น ๆ เมื่อคนดีก็ทำให้สังคมมีความสงบสุข (นายแจ่ม ดีประวัติเปรียญ, 2500)

วัตถุดิบที่กวน ได้แก่ น้ำนมโคสด (ปัจจุบันใช้นมข้นหวานแทน) น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ชะเอมเทศ น้ำตาลกรวด น้ำตาลหม้อ ข้าวตอก ข้าวเม่า ธัญพืชต่าง ๆ ที่คั่วสุก ถั่ว งา ลูกเดือย เมล็ดแตง เผือก มัน เมล็ดบัว มะพร้าวแก่ มะพร้าวอ่อน ผลไม้สด ผลไม้แห้ง เช่น มะม่วง กล้วย ทุเรียน ละมุด ลำไย ส้ม ขนุน เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมเท่าที่จะหาได้หรือปรับปรุงให้มีรสชาติ หอมหวานอร่อย ตามความต้องการของผู้กวนในแต่ละท้องถิ่น บางท้องถิ่นอาจใช้ผลไม้ชนิดต่างๆ ที่มี การจัดเตรียมการในพิธีกวนข้าวทิพย์ ต้องจัดเตรียมสิ่งสำคัญ ดังนี้

ต้องปลุกโรงพิธีขึ้น 1 หลัง ให้กว้างใหญ่พอสมควร เพื่อตั้งโต๊ะบูชาพระพุทธรูป อาสน์สงฆ์ โต๊ะบูชาเทวรูป และที่ซึ่งผู้เข้าร่วมพิธี คือ พรหมณ์ โหระ (ผู้ที่มีความรู้ในพิธีกรรมอย่างดี) เทพยดา นางฟ้า นางสุชาดา สาวพรหมจารี และทายก ทายิกา ฯลฯ นั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ และก่อเตาตั้งกะทะกวนภายในโรงพิธี จัดหาฟืนสำหรับกวนกะทะละ 3 เล่ม จัดหาฟืนให้เพียงพอและตากให้แห้งสนิท โรงพิธีหาสี่ขา เครื่องประดับตกแต่งควรใช้เครื่องขา ตั้งราชวัฏ ฉัตร ธง ผูกต้นกล้วย อ้อย ทั้ง 4 มุม หรือครบ 8 ทิศยิ่งดี แล้วยกศาลเพิงตาขึ้นไว้ในทิศที่เป็นศรีของวัน คือ ทิศที่เทวดาสถิตในวันกวน ตั้งเครื่องสังเวศ คือ หัวหมู บายศรี เป็ด ไก่ ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว มะพร้าวอ่อน กล้วย และมีการจัดที่นั่ง การให้โหระ นั่ง 1 ที่ และจัดให้เทวดาและนางฟ้านั่งเรียงแถวหน้ากระดานแถวที่ 1 จัดให้ท้าวมหาพรหมกับพระอินทร์นั่งข้างหน้า แถวที่ 2 มหาราชทั้งสี่ แถวที่ 3 นางฟ้า แถวที่ 4 นางสุชาดา นั่งข้างหน้าสาวพรหมจารี จัดเตรียมตะลอมพอก หรือยอดเทวดา 6 ยอด ที่สมมติว่าเป็นท้าวมหาพรหม พระอินทร์ (ท้าวสักกะ) ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ ท้าวเวสวัณ มงกุฎนางฟ้า 4 และมงคลสวมศีรษะสาวพรหมจารี ใช้มงคลด้ายแบบมงคล ตัดจุก หรือใช้ดอกมะลิร้อยให้เป็นวงกลม เรียก มงคลดอกไม้ม้าให้ครบจำนวนเตาละ 2 คน

การกวนข้าวทิพย์มีร่องรอยปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์เจือปนมีกรรมวิธีการในการหุง มีส่วนผสมมีน้ำนมเป็นหลักเป็นอาหารที่นิยมรับประทานกันในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้เสวยอาหารที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส หรือข้าวทิพย์ที่สมัยปัจจุบันเรียกทำให้พระองค์ได้ตรัสรู้ ดังนั้นสมัยปัจจุบันนี้เมื่อจะทำพิธีกวนข้าวทิพย์จึงต้องอ้างอิงเรื่องนางสุชาดาเป็นเจ้าตำหรับคนแรกที่ได้นำข้าวทิพย์ไปถวายพระมหาบุรุษ มีหลักฐานปรากฏชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงให้มีพระราชพิธีกวนข้าวทิพย์ในพระราชวัง โดยมีพระน้องนางเธอ พระเจ้าลูกเธอเป็นสาวพรหมจรรย์ในการกวน (ที.ม. (ไทย) 10/197/146-147)

การกวนข้าวทิพย์เชื่อว่าเกิดจากนางสุชาดากวนข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์ถวายพระพุทธเจ้า ซึ่งนางสุชาดานับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน จึงกล่าวได้ว่าเราได้รับอิทธิพลการปรุง

ข้าวทิพย์มาจากพราหมณ์ ประเพณีการกวนข้าวทิพย์ในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เชื่อกันว่า ข้าวทิพย์เป็นอาหารพิเศษเหมือนกับอาหารทิพย์ของเทวดา เมื่อได้รับประทานแล้วจะทำให้สุขภาพ แข็งแรงหายจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อได้ถวายข้าวทิพย์แก่พระสงฆ์จึงมีอานิสงส์มาก เพราะเป็นทานพิเศษ มีความตั้งใจมาก และตระเตรียมมาก ประเพณีทำบุญกวนข้าวทิพย์ทำให้ได้รับความสุขใจ ทำให้คนรู้จักเห็นอกเห็นใจกัน และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันกัน มีความอดทนและความสามัคคี ด้านวิถีชีวิต พบว่า บุญกวนข้าวทิพย์สามารถเปลี่ยนความขัดแย้งกันให้เกิดความสามัคคีกันได้ ดังนั้น ประเพณีที่ดีงามจึงช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทำให้เกิดความรักกันฉันพี่น้อง และเป็นญาติธรรมกัน ได้เสียสละประโยชน์ตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ด้านคุณค่า พบว่า บุญกวนข้าวทิพย์ทำให้คนรู้จักทำบุญและอานิสงส์การทำบุญ ทำให้ผู้ทำมีความสุข มีความเสียสละและอดทน ผู้ใหญ่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน ได้คำจูนพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและสังคมอื่น ๆ เมื่อคนดีก็ทำให้เป็นสังคมมีความสุข (สมเด็จพระปรมาทิตยชิโนรส, 2536)

5.2 รูปแบบพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย

การกวนข้าวทิพย์เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ จากการศึกษาเอกสาร เช่น พระราชพิธีสิบสองเดือน ศิลาลจารีกวดพระเชตุพน ได้ความตรงกันว่า เป็นพิธีของพราหมณ์ เมื่อพิธีเป็นที่ยอมรับกันในมวลพุทธศาสนิกชนว่าไม่ขัดกับพิธีทางพุทธศาสนาแล้ว จึงได้กวนข้าวทิพย์ถวายพระสงฆ์เป็นนื้อนบุญอันประเสริฐแทนพราหมณ์ พิธีของพราหมณ์จึงได้สอดแทรกปะปนอยู่ในพุทธศาสนา ตามศิลปจารีกวดพระเชตุพนนั้นกล่าวถึงการหุงข้าวอันศักดิ์สิทธิ์บูชาเทวาของชาวรามัญกล่าวว่า เป็นข้าวทิพย์ ซึ่งพราหมณ์ได้หุงมาก่อน แต่ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไม่ได้ กล่าวถึงการกวนข้าวทิพย์ไว้เลยมีแต่การหุงข้าวมธุปายาสเท่านั้นเมื่อตกมาเป็นพิธีของไทยแล้วก็มีกาเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้เหมาะแก่กาลเทศะและรสนิยมของคนไทย ข้าวทิพย์นี้เห็นจะเนื่องมาจากข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ แต่การหุงข้าวมธุปายาสนั้นไม่มีการกำหนดเวลาแน่นอน เช่น ตามพระพุทธประวัติ นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนหก แม้ว่าในอรรถกถาบทก็กล่าวถึงข้าวมธุปายาสไว้หลายเรื่อง เช่น มีคารุณาสถี พ่อครัวของนางวิสาขา บริโภคข้าวมธุปายาสมีน้ำน้อยและในมังคลัตถทีปนี กล่าวถึงเศรษฐีขึ้นเหนียวหุงข้าวมธุปายาสบริโภคเอง ก็ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไร แต่ข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของเรา ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน กล่าวถึงพิธีสารทว่า เป็นพระราชพิธีอย่างหนึ่ง ซึ่งกวนในเดือน 10 เหมือนกัน สรุปได้ว่าข้าวทิพย์ของเรานี้ ก็เป็นอย่างไทยสำหรับคนไทยกินอร่อยเป็นแต่เพียงนำชื่อของเก่ามาใช้เท่านั้น (อรุณดิษฐ์ วิริยะบุรณะ, 2506)

พิธีกวนข้าวทิพย์ เริ่มต้นด้วยพิธีพราหมณ์ ตั้งบายศรีบวงสรวงเทพยดาเครื่องประกอบในการตั้งบายศรี มีไตรจักร 1 ชุด และลาดใส่อาหารมีข้าว ไข่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว และผลไม้ พราหมณ์สวดชุมนุมเทวดา แล้วเริ่มพิธีกวนข้าวทิพย์ โดยการนำเอาข้าวที่ยังเป็นน้ำนม (ข้าวที่เพิ่งออกรวงใหม่ ที่เมล็ดยังเป็นแป้ง นำมาเอาเปลือกออก) สิ่งของเครื่องปรุงข้าวทิพย์ คือ มงคล 9 สิ่ง

ได้แก่ นม เนย ถั่ว งา น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง และผลไม้ต่างๆ ใส่รวมกันลงไป แล้วกวนให้ข้าวสุกจนเหนียว การกวนข้าวทิพย์นี้จะต้องใช้สาวพรหมจารี นุ่งขาวห่มขาวอย่างน้อย 4 คน เป็นผู้กวน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ทายก ทายิกา จะช่วยกันปั้นข้าวทิพย์เป็นก้อนๆ ถวายแด่พระภิกษุภายในวัด และจัดแบ่งไปถวายพระภิกษุตามวัดต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง ที่เหลือแจกจ่ายให้แก่ประชาชนที่ไปร่วมทำบุญในวันนั้น เพื่อเป็นการให้ทาน (ส. ธรรมภักดี, 2511)

ประเพณีกวนข้าวทิพย์แม้จะเป็นพิธีการของพราหมณ์แต่นำมาประยุกต์กับวิถีพุทธได้อย่างลงตัวสามารถเสริมศรัทธา การเสียสละ ความสามัคคีในชุมชนได้อย่างดี จึงเห็นควรที่คนรุ่นหลังจะช่วยกันหนุนเสริม ให้มรดกแห่งปัญญาธรรมนี้ควรอยู่สืบไป

ข้าวมธุปายาส (ข้าวสุกหุงด้วยนมโคจิตด้วยน้ำผึ้ง) ก่อนพุทธกาล เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร ได้เสด็จออกทรงผนวช ได้เสวยข้าวทิพย์ของนางสาวสุชาดา บุตรีมหาเศรษฐีแห่งบ้านเสนานิคม ก่อนแต่งงานได้ไปพบกับเทวดาที่ต้นไทรว่า ขอให้แต่งงานกับชายที่มีสกุลและฐานะเสมอกัน และได้บุตรคนแรกเป็นชาย ต่อมานางก็สมปรารถนา จึงได้จัดแจงรีดน้ำนมจากแม่โค การรีดนมจากแม่โควันนั้นรีดง่ายเกินคาด แม้ว่าลูกโคไม่ได้กินนมในวันนั้น เมื่อนำภาชนะเข้าไปรอง กลับมีน้ำนมไหลออกมาเอง นางสุชาดาจึงจัดแจงปรุงข้าวมธุปายาสไปแกงขึ้นที่ต้นไทร นางสุชาดาได้พบพระมหาบุรุษคิดว่าเป็นเทวดา จึงทำพิธีแกงบวงสรวงภัตตาหารมื้อแรกที่พระองค์เสวย ข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) แล้วตรัสรู้

ในวันนั้นพระมหาบุรุษกลับจากเที่ยววิขาจารแต่เช้าได้ประทับอยู่ ณ โคนต้นไทรนั้น นางสุชาดาพบเข้าสำคัญว่าเป็นเทวดา จึงได้นำข้าวมธุปายาสเข้าไปถวาย เมื่อพระองค์ได้รับแล้วก็เสด็จขึ้นทำข้าวมธุปายาสหรือข้าวทิพย์นั้นได้ 49 ก่อน เสวยเสร็จแล้วทรงลอยถาดทองเสียในแม่น้ำ ทรงรับหย้าคา 8 กำ จากโสถยิพราหมณ์ แล้วเสด็จขึ้นโพธิมณฑลประทับที่ใต้ต้นโพธิพฤกษ์ ได้บรรลุพระสัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธเจ้า ในวันเพ็ญวิสาขบูชา มี ทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ ณ บริเวณโพธิมณฑลนั้นเป็นเวลา 7 วัน คือพุทธคยาในประเทศอินเดีย

ข้าวทิพย์นี้ เนื่องมาจากข้าวมธุปายาสของพราหมณ์หุงรับประทานกันไม่มีกำหนดแน่นอน เช่น นางสุชาดาหุงไปถวายพระพุทธรูปในวันวิสาขะ เดือน 6 แม้ในอรรถกถาธรรมบทก็กล่าวถึงข้าวมธุปายาสไว้หลายเรื่อง เช่น มิคเรศรัฐ พ่อม้าของนางวิสาขา บริโภคข้าวมธุปายาสอันมีน้ำน้อย และในมัลลัตถปิฎกได้กล่าวถึงเศรษฐีที่เหนียวหุงข้าวมธุปายาสบริโภคเองก็ไม่ ได้ระบุไว้ชัดเจนว่าหุงรับประทานเมื่อไหร่ แต่ข้าวมธุปายาสของพราหมณ์ก็ไม่มีสิ่งของที่ใช้ในการกวนมากมายเหมือนข้าวทิพย์ของบ้านเรา ข้าวทิพย์เราถือกันว่าเป็นอาหารที่มีรสอร่อยคล้ายของทิพย์ (เทวดา) เมื่อกวนเสร็จแล้วก็แจกจ่ายกันบริโภคเพื่อระงับโรคภัยไข้เจ็บในร่างกายเพราะ ก่อนรักษาและนำทิพโอสขามาเจือลงในสิ่งของที่จะกวน กับอาราธนาพระสงฆ์ให้ตั้งเมตตาจิตเจริญพระพุทธรูป เพื่อให้เกิดสิริสวัสดิมงคลแก่ผู้รับประทานข้าวทิพย์ จึงถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ด้วยอำนาจพระปริตรและเทวานุภาพ (สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส, 2536)

ประเพณีกวนข้าวทิพย์จะสำเร็จได้ต้องอาศัยความศรัทธาความเชื่อที่ยังมีอยู่ของประชาชนทั่วไป และผู้นำในชุมชนที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ เพราะต้องใช้ความร่วมมือร่วมใจของประชาชนจำนวนมาก ในการเตรียมการ การจัดหาอุปกรณ์ในการกวน แรงงานในการกวน และการเตรียมการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินที่ใช้ในการจัดซื้อจัดหาสิ่งของต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุผลข้างต้นในปัจจุบันบางวัด บางท้องถิ่นจึงเลิกประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้ไป เพราะขาดความพร้อมในเรื่องต่างๆ จากคติศรัทธาความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยได้ขนานนาม“ข้าวมธุปายาส” ว่าเป็น “ข้าวกระยาทิพย์” หรือ “ข้าวทิพย์”

5.3 วิเคราะห์รูปแบบการกวนข้าวทิพย์ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่บูรณาการด้วยการกวนข้าวทิพย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

กวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย เป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มชนในอันที่จะร่วมกันนำเอาวัสดุข้าว ของต่างๆ มาร่วมทำบุญ เมื่อเสร็จและถวายเป็นพุทธบูชาก็แบ่งปันกันไปรับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นการรักษาประเพณี และมีความเชื่อถือ อย่างมั่นคง เป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งแฝงด้วยจริยธรรมและคตินิยมอยู่มาก ที่สมควรนำมากล่าวถึงคือ ความพร้อมเพรียงของ ชาวบ้านทั้งที่ทำนา และไม่ได้ทำนาถึงเวลาก็มาร่วมจัดทำและ ช่วยเหลือโดยยึดถือ ความสามัคคีเป็นหลัก

สังคมคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง มีความรู้สึกผูกพันร่วมมือกันในการถ่ายทอด ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด และความเชื่อให้แก่สมาชิกในสังคม เป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของ สมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติอย่างเป็นระเบียบแบบแผน และมีประสิทธิภาพ การกวนข้าวทิพย์ต้องมีความชำนาญ อีกทั้งใช้ความอดทนอย่างสูงต่อความร้อนและควันจากเตาไฟ ในขั้นตอนการกวนต้องอาศัยทั้งความอดทน ความพร้อมเพรียง และความชำนาญ บรรยากาศของการร่วมมือกวนข้าวทิพย์ ในช่วงเย็นและช่วงค่ำ เป็นไปอย่างสนุกสนาน เพราะมีชาวบ้านและประชาชนทั่วไปผู้มีจิตศรัทธาเป็นจำนวนมากต่างร่วมช่วยกันกวนกันอย่างครื้นเครง แต่พอตักข้าวทิพย์มีความหนืดเพิ่มขึ้น กวนยากขึ้นจำเป็นต้องใช้พละกำลังเพื่อกวนอย่างต่อเนื่อง แต่คนช่วยกวนกลับน้อยลง เนื่องด้วยบริบททางสังคมที่เปลี่ยนอาชีพทำนา และเกษตรกรรมไม่ได้เป็นอาชีพหลักเช่นในอดีต ผู้ชายส่วนใหญ่จึงออกไปทำงานนอกบ้าน แรงงานผู้ชายซึ่งเป็นแรงงานหลักในการกวนข้าวทิพย์จึงลดน้อยลง และด้วยภาระหน้าที่ในการทำงานของชาวบ้านส่วนใหญ่ จึงไม่สามารถมาช่วยงานได้อย่างเต็มที่ ที่การกวนข้าวทิพย์ในจำนวนมาก จึงทำได้ยาก ปัจจุบันจึงกวนจำนวน 9 กระทะ เมื่อขาดแคลนแรงงาน ในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องใช้แรงงานจากทหารเพื่อมาช่วยกวน เมื่อกวนเสร็จจะต้องตักใส่ถาด เพื่อเกลี่ยให้บางๆ เสมอกันประมาณสองร้อยกว่าถาด รอให้เย็นจึงสามารถตักได้ ทุกขั้นตอนจะต้องอาศัยความร่วมมือจากชาวบ้าน และประชาชนทั่วไปตามความเหมาะสม การจัดงานพิธีกวนข้าวทิพย์ ในแต่ละครั้งนับเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้ปัจจัยมาก ต้องจัดกันเป็นทีม และทุกคนก็มีส่วนร่วมในกิจกรรม พิธีกวนข้าวทิพย์ การเตรียมการจึงต้องอาศัยความพร้อมเพรียงกัน ดังนั้นการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีจะต้องอาศัยความศรัทธา และความร่วมมือร่วมใจจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก เป็นการระดมความร่วมมือกันและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นภาพสะท้อนการร่วมแรง

ร่วมใจในแต่ละขั้นตอน แสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นในสังคม

การรับความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานต่างๆ ทำให้งานพิธีกวนข้าวทิพย์ ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ประสบความสำเร็จด้วยดี ในขั้นตอนการดำเนินงานก่อให้เกิดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างองค์กร ชุมชน และบุคคล มีการแลกเปลี่ยนและรวมกลุ่มนำไปสู่พลังแห่งความร่วมมือ เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมแบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีการทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างเครือข่ายทางสังคม เพื่อประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มบุคคล ชุมชน หน่วยงานของรัฐ และเอกชนก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การจัดงานพิธีกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง ถือเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมืออันดีระหว่างหน่วยงานของรัฐ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม กรมการศาสนา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการรวมกลุ่มประสานความร่วมมือ จุดประสงค์เพื่อร่วมจัดงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในงานวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี แต่ละภาคส่วน มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานพิธี และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ให้แก่สาธารณชน พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงาน ประชาชน กลุ่มองค์กรต่างๆ เป็นการสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุนโยบายของรัฐ เป็นการสนับสนุน สืบสานงานพิธีการกวนข้าวทิพย์ ในวันวิสาขบูชา ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง

6. ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอทั่วไป

1. พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาควรมีการจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเผยแพร่ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้อย่างแพร่หลาย
2. กำเนิดพิธีกรรมการกวนข้าวทิพย์ในสมัยพุทธกาลควรให้เยาวชน และประชาชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประวัติของการกวนข้าวทิพย์ให้แพร่หลายสืบต่อไป

ข. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิเคราะห์การกวนข้าวทิพย์ในมุมมองของคนรุ่นใหม่
2. การศึกษาบทบาทของกลุ่มเยาวชนในการฟื้นฟูประเพณีกวนข้าวทิพย์ในสังคมไทย

ค. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

แนะนำให้รัฐบาล เป็นวาระของมหาเถรสมาคมให้รัฐบาลสนับสนุนให้เป็นภาคราชการ จะได้มีการกวนข้าวทิพย์เป็นพิธี ให้เป็นสิ่งที่ดีที่ดำรง

บรรณานุกรม

- กุลวดี โรจน์ไพศาลกิจ. (2523). “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนามาตรฐานความสะอาดและบรรจุกภัณฑ์“ขนมกระยาสารท”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์.
- เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร ไชยเชษฐสุริยวงศ์. (2513). **พระประวัติและพระนิพนธ์บทร้อยกรอง**. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- นายแจ่ม ดีประวัติเปรี๊ญ. (2500). **ตำรากวนข้าวทิพย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.
- ปิยะวัน เพชรหมี่. (2556). **การพัฒนาขนมกระยาสารทสินค้าของฝากของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนางิ้วอำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์เพื่อรองรับเข้าสู่ประชาคมอาเซียน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ.ปยุตโต). (2551). **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ ป.ธ.9). (2533). **ทาง 7 สาย**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดการพิมพ์,
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2554). **พิธีกรรมข้าวทิพย์ในเถรวาท**. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย จำกัด
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). **คู่มือดับทุกข์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส. (2536). **พระปฐมสมโพธิกถา**. กรุงเทพฯ: เลียงเชียงจงเจริญ.
- สุมาลัย กาลวิบูลย์. (2528). **การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีสารท เดือนสิบกับแนวคิดเรื่องกรรมและการอุทิศส่วนกุศลในพุทธศาสนานิกายเถรวาท**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ส. ธรรมภักดี. (2511). **ประเพณีไทย ฉบับพระราชมหาราชครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลูกส.ธรรมภักดี.
- อุรดิษฐ์ วิริยะบุรณะ. (2506). **ประเพณีไทยฉบับพระมหาราชครู**. กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์.

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัด

สมุทรสงคราม

THE PARTICIPATION OF SANGHA FOR MANGROVE FOREST PRESERVATION IN SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

พระเอกลักษณ์ อชิโต (นททง)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพทั่วไปของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม (2) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลภาคสนาม จากพระสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 122 รูป โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) ลักษณะของแบบสอบถามมีทั้งคำถามปลายเปิดและปลายปิด และแบบสัมภาษณ์ (Interview) จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 รูป/คน โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ โดยหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ (Interview) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า :

1. สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 ปี จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27 มีพรรษาน้อยกว่า 5 พรรษา พบมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 56.6 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.4 มีวุฒิทางธรรมเป็นไม่มีนักธรรม คิดเป็นร้อยละ 59.8 และมีวุฒิการศึกษาปริญญาธรรมไม่มีปริญญาธรรมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 92.6 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมิณผล โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15

2. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางพัฒนาของพระสงฆ์ ต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม (1) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า พระสงฆ์ได้รับข้อมูลข่าวสารในการประชุมต่างๆ ในการอนุรักษ์น้อยเกินไป ทำให้ขาดการปรึกษาแนวทางการแก้ไข และมีความรู้ด้านกฎหมายน้อยในเรื่องการกระทำความผิดของกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาบุกรุกทำลายระบบนิเวศป่าชายเลน และประชาชนกับพระสงฆ์มีความห่างเหินกันมากขึ้นในการทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนและพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถได้รับโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็นให้ความรู้และตระหนักในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย (2) ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในอนุรักษ์ปลูกป่าชายเลนได้น้อยเพราะคิดว่าเป็นเรื่องของหน่วยงานราชการและการอนุรักษ์ปลูกป่าชายเลนของประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ส่วนมากจัดกิจกรรมปลูกป่ากันแบบเป็นกลุ่มและคณะ และวัดเล็กๆ ขาดปัจจัยสนับสนุนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน (3) ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า พระสงฆ์ขาดต้นแบบในการอนุรักษ์ ให้ความสนใจน้อยในการสำรวจพื้นที่อนุรักษ์ (4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ประชาชนในพื้นที่จัดเวลาในการทำกิจกรรมปลูกป่าไม่ตรงกันซึ่งจะตรงกับกิจของพระสงฆ์และมีการเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมประชุมเกี่ยวกับการตรวจสอบสภาพพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยทำให้ขาดความร่วมมือในการดูแลสิ่งแวดล้อมบริเวณรอบๆ พื้นที่วัด ส่วนข้อเสนอแนะ (1) ควรจัดกิจกรรมให้พระสงฆ์และประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างความสามัคคี ควรมีการส่งเสริมสนับสนุนให้โอกาสพระสงฆ์ผู้มีความรู้ ความสามารถได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในการอนุรักษ์ (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาช่วยเหลือเรื่องงบประมาณ (3) จัดอบรมให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายให้กับพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่อนุรักษ์ (4) ควรสร้างแบบอย่างที่ดีในคณะสงฆ์และพัฒนาให้เป็นแบบอย่างที่ดี

ABSTRACT

The objectives of this research were : (1) to study the general state of participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province, (2) to study the problems, obstacles and guidelines for participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province. This research was the mixed method research through quantitative research from the field of 122 monks in Samutsongkhram province by using the questionnaires as opened and closed question and interview from 7 key informants that focused on participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province. The researcher collected the data by frequency, percentage, mean and data analysis and interview.

The findings of this research as following :

1. The general state of questionnaire correspondents for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province and found that the monks who answered the questionnaires mostly the age is 20 years for 33 monks or 27 percent and below five ordination years was the highest as 56.6 percent, had the education in the primary school level as the most or 43.3 percent, For Dhamma Education that found that no Dhamma education qualification for 59.8 percent and had no the Pali education qualification as the highest level for 92.6 percent, when considered in each aspect found When considered in each side found that the making decision participation, practice participation, co-mutual benefit participation, evaluation participation were also the low level in all aspects.

2. The problem, obstacles and guidelines for the participation of Sangha for mangrove forest preservation in Samutsongkhram province, 1). the participation of decision making, found that the monks got little information for the meeting to preservation that made the people lack of advising for solution and had the limit of law knowledge for the illegal action of interest group to destroy the mangrove forest preservation and educated monks had the small chance to participation for mangrove forest preservation. 2) The participation of practice, found that monks had the small chance for participation to cultivate the mangrove forest preservation because the thought of government sector and mangrove forest preservation of the people and other sectors and mostly activities of forest cultivation as a group, and small temples lack of necessary factors for mangrove forest preservation. For suggestion should have related organizations support the budget and should have many organizations to help each other. 3) The mutual interest preservation, found the monks lacked of sampled model for preservation. 4)The participation of evaluation, found that the people in the area had the activity to cultivate the forest that no matching the proper time of the monks and had the monks' invitation for the meeting about the area examination to mangrove forest preservation that lacked of participation for environmental protection near the monastery area. For suggestion, 1) should set up the activity to the monks and people to participate for harmony creation and should support the educated monks to be the leader for morality promotion and ethics for preservation. 2) The

involved and relative units should support about the budget. 3) To train for offering the knowledge about the law to the monks and the people in the preservative area. 4) Should create the good role model in Sangha organization and to be good sample.

1) บทนำ

ประเทศไทยได้ฉายาว่า “เมืองเวนิสตะวันออก” เพราะสภาพภูมิประเทศเต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง คนไทยในอดีตนิยมใช้เรือในการคมนาคมและขนส่ง อาชีพหลักของประชากรจะเน้นอาชีพเกษตรเป็นหลักสภาพของสองฝั่งแม่น้ำลำคลองทุกแห่งอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ป่าน้อย่างหนาแน่น พันธุ์ไม้ที่ขึ้นเป็นป่าชายน้ำส่วนใหญ่เป็นพันธุ์เดียวกับที่ขึ้นในป่าชายเลน เนื่องจากในอดีตหลายร้อยปีมาแล้ว พื้นที่ดินเหล่านี้เคยเป็นชายทะเลมาก่อนนั่นเอง นอกจากนี้ยังกำหนดลักษณะชื่อเรียกลำน้ำจากความกว้างมากไปหาน้อยว่า แม่น้ำ ลำคลอง ลำกระโดง แพรก และลำราง (วิระ เทพกรณ์, 2553) ในปัจจุบันป่าชายเลนมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีคุณค่ามหาศาลทั้งในด้านป่าไม้ ประมง สัตว์ สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจซึ่งในอดีตมีความสมบูรณ์มาก แต่ในปัจจุบันได้ถูกเปลี่ยนสภาพไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ จนทำให้ป่าชายเลนลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งป่าชายเลนนั้นเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติช่วยการปรับระบบนิเวศเป็นแหล่งดักตะกอนสารปฏิจุลและมลพิษต่างๆ และช่วยลดความรุนแรงของลมพายุจนทำให้ไม่ให้เกิดอันตรายแก่ระบบนิเวศตามชายฝั่ง โดยรากของต้นไม้ป่าชายเลนนั้นสามารถช่วยซับตะกอนที่แขวนลอยมากับน้ำที่พัดถล่มเกิดเป็นหาดเลนงอกใหม่ อันเหมาะแก่การเกิดของพันธุ์ไม้และสิ่งมีชีวิต

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูล และเพื่อความสุขแก่มหาชนเป็นอันมาก เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ประกายความคิดที่เกิดขึ้นภายในพระทัยของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะเป็นพระโพธิสัตว์ในอดีตกาล จนถึงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเกิดจากพื้นฐานเดียวคือปรารถนาความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่สรรพสัตว์มีความประสงค์จะช่วยให้พระองค์หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ แล้วจะช่วยคนอื่นให้หลุดพ้นจากสังสารทุกข์ตามไป ความคิดนี้ดำรงอยู่ในพระทัยผ่านภพชาติมาเป็นเอนกจนในที่สุดก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ภารกิจของพระองค์ต่อชาวโลกในการประดิษฐานพระพุทธศาสนานั้นสอดคล้องกับอุดมการณ์ข้างต้น ดังที่ทรงแสดงการบังเกิดของเอกบุคคคลไว้ใน อังคุตตรนิกาย เอกนิบาตความว่า “เอกบุคคคล เมื่อบังเกิดขึ้นในโลก ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์ต่อชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เอกบุคคคลนั้นคือ พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” (อง.เอกก. (ไทย) 20/309/40)

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษสิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้

ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ขำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักกิ่งก้านใบของต้นไม้ผู้นั้นผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่า ต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไปและคนในสมัยก่อนให้พระสอนด้านศีลธรรมจรรยาและวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพเพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรม ทำให้ศีลธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม (สมชาย เทพแสง, 2544)

นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกัน หรือระลึกในคุณค่าของกันและกันแล้ว พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิต ความเมตตาตัวเองถือเป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมของธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาดินแดน

ป่า วัด และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาถือว่ามีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งวัดแรกในพุทธศาสนาคือวัดเวฬุวนาราม (มาจากคำว่า เวฬุ แปลว่า ไม้ไผ่ + วณ แปลว่า ป่า + อาราม แปลว่า สถานที่ร่มเย็น) มีพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธถวายแก่พระพุทธเจ้า นอกจากนั้นมีวัดป่าเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น เขตวนาราม บุพพาราม นิโครธาราม และอัมพวนาราม ซึ่งเป็นเหตุบอกให้พวกเราทราบว่า ป่ากับพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกัน วัดในพุทธศาสนาล้วนมีความสัมพันธ์กับป่าหรือต้นไม้อย่างมาก วัดส่วนใหญ่ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือชนบทห่างไกลจะมีต้นไม้ใหญ่ๆ มีความร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมตามหลักพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักการถือธุดงค์ที่มุ่งให้พระภิกษุสงฆ์อยู่โคนต้นไม้เป็นวัตร ในการประพฤติปฏิบัติธรรมชำระกิเลสภายในใจ ดังนั้น พระสงฆ์กับป่าไม้จึงถือเป็นสิ่งคู่กัน ไม่สามารถแยกจากกันได้ตามคติความเชื่อที่ถือปฏิบัติสืบทอดกันมา

ป่าชายเลนของประเทศไทยในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์และมีปริมาณเนื้อที่มากมาย แต่กลับมีเนื้อที่ลดลงอย่างรวดเร็วในช่วง 3-4 ศตวรรษที่ผ่านมา สาเหตุของการลดลงเนื่องจากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทำนาเกลือ ทำการเกษตร ทำเหมืองแร่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และรวมทั้งการให้สัมปทานทำถ่านของรัฐในอดีตด้วย ปัจจุบันป่าชายเลนของประเทศไทยจำนวนมากจะพบบริเวณ 6 จังหวัด ตามแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน และถือว่าเป็นแหล่งที่มีป่าชายเลนที่มีพื้นที่มากที่สุดของประเทศไทย เพราะป่าชายเลนในภาคกลางและภาคตะวันออก มีการกระจายกระจายเป็นหย่อมเล็กหย่อมน้อยและมีเหลือในปริมาณที่ไม่มากนัก ในสภาวะปัจจุบันปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรการขยายพื้นที่ทำกินและใช้พื้นที่ป่าชายเลนสำหรับการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ และการเข้าครอบครองในรูปแบบต่างๆ ถือว่ายังเป็นปัจจัยหลักในการทำลายป่าชายเลน

เนื่องจากปัจจุบันนี้ทรัพยากรป่าชายเลนของประเทศไทย ได้ถูกบุกรุกและเข้าครอบครองทำประโยชน์อย่างมากมายโดยบางรายมีการอ้างเอกสารสิทธิในที่ดินเป็นข้อต่อสู้กับทาง

ราชการ จากปัญหาการบุกรุกป่าจับจองเพื่อการเกษตร การลักลอบตัดต้นไม้ การจับสัตว์น้ำและปล่อยน้ำเสีย ในเขตพื้นที่ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้ป่าชายเลนได้รับผลกระทบเสื่อมโทรมตามลำดับ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระสงฆ์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหาความรู้การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นแหล่งที่ควรศึกษาและยังไม่เคยมีใครที่จะศึกษาอันเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นนำไปใช้ประกอบการวางแผนกำหนดนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในอนาคตต่อไป

2) วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม

3) ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยสังเคราะห์จากแนวคิด (Cohen and uphop) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) 2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) 3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) 4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาปริญญาธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด (Cohen and upHoff) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) (2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) (3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefit) (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

3.3 ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.4.4 ประชากร (Population) ได้แก่ พระสงฆ์ในพื้นที่จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งมีจำนวน 122 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง, 2559) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 7 รูป/คน

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม

4) วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม” ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed-Methoded Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึกรายบุคคล (In-Depth interview)

4.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในพื้นที่ติดป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 122 รูป จากสำนักงานเจ้าคณะคณะจังหวัดสมุทรสงคราม สํารวจเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2559 และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 รูป/คน ได้แก่

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้องแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

4.4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- ๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)
- 2) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม จากการตอบแบบสอบถามของพระสงฆ์ ในจังหวัดสมุทรสงคราม ใช้สถิติการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) ข้อคำถามปลายเปิดที่แสดงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะวิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic)

5) ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยสรุปผลวิจัยดังนี้

5.1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พระสงฆ์ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 ปี จำนวน 33 รูป คิดเป็นร้อยละ 27.0 มีพรรษาน้อยกว่า 5 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 56.6 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 53 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.4 มีวุฒิการศึกษาแผนกธรรมระดับไม่มโนธรรม จำนวน 73 รูป คิดเป็นร้อยละ 59.8 และมีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมระดับไม่มีเปรียญธรรมมากที่สุด จำนวน 113 รูป คิดเป็นร้อยละ 92.6

5.2 การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม

พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้งด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ว่า

1. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.27 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมแนะนำเสนอปัญหา เพื่อรักษาสภาพป่าชายเลนมี ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.07 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาการบุกรุกป่าชายเลน

2. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.18 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.31 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการปลูกป่าชายเลนเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.02 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการสนับสนุน งบประมาณ แรงงาน วัสดุเพื่อใช้ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์อยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.15 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.20 ได้แก่ท่านมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นในการ ทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.09 ได้แก่ ท่านได้รับผลประโยชน์ในการเสนอแก้ไขปัญหাপ่าชายเลน

4. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล อยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.10 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า พระสงฆ์ มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาผลกระทบจากโครงการของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ป่าชายเลน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.01 ได้แก่ ท่านนำพระสงฆ์ร่วมกับเจ้าหน้าที่รัฐตรวจสอบป่าชายเลน

6) การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ กล่าวถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงครามโดยมีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผลดังนี้

6.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ พบว่า ระดับความคิดเห็นที่มีต่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงครามพบว่า พระสงฆ์ได้รับข้อมูลข่าวสารในการประชุมต่างๆ ในการอนุรักษ์น้อยเกินไป ทำให้ขาดการปรึกษาแนวทางการแก้ไขจากปัญหานี้ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ธวัช สิทธิกิจโยธินที่ (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง, 2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อ “การมีส่วนร่วมอนุรักษ์การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนของประชาชน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม” โดยพบว่า ปัญหาที่สำคัญมี 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัญหาด้านภาระในการประกอบอาชีพ ปัญหาด้านสุขภาพปัญหาด้านการมีภาระครอบครัวมากจึงไม่มีเวลาเข้าร่วม และปัญหาด้านการขาดการประชาสัมพันธ์จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าว เป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่จะสนับสนุนงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการและคิดว่าไม่ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมอีกทั้งประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการอนุรักษ์และไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการลงโทษผู้กระทำผิด

6.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการพบว่า วัดเล็กๆ ขาดปัจจัยสนับสนุนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน สอดคล้องจากการศึกษาวิจัยของ พระอวยชัย อินทร์เมือง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขต

อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัด มี 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในวัดและปัจจัยภายนอกวัด ปัจจัยภายในวัดได้แก่ด้านสภาพทางกายภาพพบว่า วัดในเขตอำเภอบรบือทั้ง 5 วัดมีสภาพพื้นที่เหมาะสม คือ อยู่ติดกับชุมชนเป็นพื้นที่ราบไม่ เป็นอุปสรรค ในการก่อสร้าง ขนาดพื้นที่ที่มีความเพียงพอต่อการจัดกิจกรรมภายในวัด มีอาคาร เสนาสนะไว้จัดกิจกรรมอย่างเพียงพอ สภาพป่าไม้ที่ร่มรื่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวัด การ คมนาคมสะดวก มีถนนลาดยางและคอนกรีต ระยะเวลาเดินทางจากชุมชนถึงวัดไม่นานนัก ปัจจัย ภายนอกวัด ได้แก่ ด้านกิจกรรมบริการชุมชนมีการจัดกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาว อีสาน กิจกรรมวันสำคัญทางราชการและวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมบรรพชาและอุปสมบทหมู่ ภาควัดอุรื้อน กิจกรรมรักษาโรคป้องกันยาเสพติด การศึกษา และกิจกรรมสงเคราะห์ชุมชน (พระอวย ชัย อินศรีเมือง, 2542)

6.3 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์พบว่า พระสงฆ์ขาดต้นแบบในการอนุรักษ์ ซึ่ง สอดคล้องกับ มีการศึกษาของ พระมหากฤษฎา นันทเพชร (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความ คิดเห็นของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม” จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า บทบาทพระสงฆ์ส่วน ใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมี ส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคมด้านต่างๆ เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศิลปวัฒนธรรม เสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด และยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคตซึ่ง นอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาธรรมแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนา จิตวิญญาณ เมื่อพิจารณาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมโดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไป นาน้อย ได้ดังนี้ คือ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และบทบาทด้านการให้การศึกษาบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และ สาธารณสงเคราะห์

6.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลพบว่า มีการเชิญพระสงฆ์เข้าร่วมประชุม เกี่ยวกับการตรวจสอบสภาพพื้นที่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ มาณี ไชยธีรานวัฒน์ศิริ และคณะ (2541) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลปะในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ให้ ข้อเสนอแนะว่า ในยุคโลกาภิวัตน์พระสงฆ์ควรที่จะเพิ่มบทบาทในการร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม พระสงฆ์จึงควรติดตามข่าวสารความรู้หาสื่อมวลชนเพื่อประยุกต์ใช้สอนธรรมะ พระสงฆ์ควรมี บทบาทเป็นผู้ประสานในกิจกรรมการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ สุขชี คำนวนศิลป์ (2550) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็น อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยศึกษาระดับการมี ส่วนร่วม ของประชาชนในการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ของอุทยานแห่งชาติได้ร่มเย็น จำแนกตาม ระดับการศึกษา ภูมิฐานะระยะเวลาที่อาศัย อยู่ในชุมชน ประเภทกิจการการเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชน แหล่งข้อมูลข่าวสาร จำนวนครั้งที่ได้รับ ข่าวสาร และ

รวบรวมนปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมส่งผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกรายการส่วนระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่าการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ตามระดับการศึกษาแหล่งข้อมูลข่าวสาร และจำนวนครั้งที่ได้รับข่าวสาร สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติได้รื้อฟื้นด้านภูมิลำนาระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประเภทกิจการการเป็นสมาชิกกลุ่มชุมชนไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติคือขาดบุคลากรในการนำเสนอผลการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขาดการเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่และหน่วยงานอื่น เจ้าหน้าที่ขาดปัจจัยหลายๆ ด้าน และการประชาสัมพันธ์ไม่ดีเท่าที่ควร สำหรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอุทยานแห่งชาติได้รื้อฟื้น คือ ควรส่งเสริมให้เยาวชนมีจิตสำนึกและรู้จักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทำให้อุทยานฯ สดชื่น สะอาด น่าอยู่อย่างยั่งยืนและประชาชนรู้คุณประโยชน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรส่งเสริมให้ประชาชนและเจ้าหน้าที่ทุกคนมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการอนุรักษ์ฯ ให้มากกว่านี้และควรมีการอบรมให้ความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์อย่างทั่วถึง

7) ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม ดังนี้

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ควรสนับสนุนนโยบายและจัดตั้งคณะทำงานจากส่วนกลางให้มีความเข้มแข็งในการสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสามารถติดตามการดำเนินงานของแต่ละวัดได้
2. ควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ เพื่อสร้างต้นแบบที่ดีให้เกิดในแต่ละพื้นที่และควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีบุคลากรที่จะมาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการนั้นควรจะเป็นผู้ที่ได้รับการปลูกฝังและควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความรู้ความสามารถในการอนุรักษ์ป่าชายเลนและเป็นที่ยอมรับและเจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็นและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พระสงฆ์
3. สร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ทำหน้าที่ในบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ของพระสงฆ์ สนับสนุนทั้งทางด้านปัจจัย และโอกาสต่างๆในการปฏิบัติหน้าที่และจัดตั้งกองทุนเพื่อการอนุรักษ์
4. จากผลการวิจัย พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในจังหวัดสมุทรสงคราม มีค่าเฉลี่ยระดับน้อย จากข้อค้นพบนี้ พระสงฆ์นั้นมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจและหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่สำหรับการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชายเลน เนื่องจากพระสงฆ์ไม่สามารถลงไปเข้าร่วมกิจกรรมได้โดยตรง แต่เน้นการสนับสนุนในทุกด้านมากกว่า ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ของพระสงฆ์ในการดำเนินงานด้านการ

อนุรักษ์ป่าชายเลนคือปัญหาการจัดการจัดกิจกรรมด้านส่งเสริมอนุรักษ์ให้แก่ชุมชนและการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมขาดความต่อเนื่องและเป็นรูปธรรมและขาดกำลังทุนสนับสนุนและขาดการประสานร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนและขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ และประกอบกับการทำงานต่างของวัดต่างทำขาดความร่วมมือกันในการทำงาน ทำให้การทำงานเชิงอนุรักษ์ไปคนละทิศทางไม่สอดคล้องกัน ตลอดจนขาดบุคลากรที่มีจิตสำนึกคุณภาพและประสิทธิภาพในการทำงานและรองรับการปฏิบัติงานในอนาคตเป็นจำนวนมาก

7.5 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ป่าชายเลน
2. ควรมีการศึกษาป่าชายเลนในพื้นที่อื่นๆ ว่ามีการศึกษาที่แตกต่างกันอย่างไรเพื่อจะได้ทราบถึงความแตกต่างในแต่ละพื้นที่ว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยใดบ้าง และนำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชายเลนต่อไป
3. ควรศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของพระสงฆ์ในจังหวัดสมุทรสงคราม
4. ควรศึกษาความคาดหวัง จากความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์เพื่อนำมาพัฒนาภาพลักษณ์ที่ดีงามของพระสงฆ์
5. ควรมีการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับองค์กรของพระสงฆ์ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ให้เข้มแข็งต่อไป
6. ควรมีการศึกษาถึงทรัพยากรด้านอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าชายเลน ประกอบกับการศึกษาทรัพยากรป่าชายเลนเพื่อให้ได้ประโยชน์ครบทุกด้านของสิ่งแวดล้อม

บรรณานุกรม

- พระมหาสังเวียร ปญฺญารโ. (2550). “บทบาทของพระสงฆ์ในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษา พระครูสุภาจารย์วัฒน์”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. การบริหารจัดการคณะสงฆ์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอวยชัย อินทร์เมือง. (2542). “ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลาง ชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดในเขตอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ. (2541). “บทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาภาคกลางและภาคตะวันออก”. *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*. จังหวัดนครปฐม : คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
- วีระ เทพภรณ์. (2553). *ป่าชายคลองป่าพี่น้องของป่าชายเลน*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : บริษัทไทยร่มเกล้า.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง. (2559). *สถิติพระภิกษุ-สามเณรและศิษย์วัด ต้นปี พุทธศักราช 2559*. สมุทรสงคราม : สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมือง.

สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนกรมทรัพยากรทางทะเลและธรรมชาติ. (2553). แนวทางการตรวจสอบเอกสารสิทธิในที่ดินป่าชายเลน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุขชี คำนวนศิลป์. (2550). “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอุทยานแห่งชาติไทร่มเย็น อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

**การเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี**
A LEADERSHIP DEVELOPMENT MODEL FOR MIDDLE MANAGEMENT OF
PRIVATE SCHOOL UNDER UDON THANI EDUCATIONAL SERVICE AREA
OFFICE 1

พิมพ์พิชญา จงเกียรติกาญจน์* เด่น ชะเนตยั้ง**

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี โดยการศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ระยะที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคเดลฟายกับผู้เชี่ยวชาญ 24 คน ระยะที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำและสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับวิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำที่สังเคราะห์ไว้สร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ระยะที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โดยใช้เทคนิคการระดมผู้เชี่ยวชาญ และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบ ดังนี้
 - 1.1 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงคุณลักษณะ จะประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 8 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการปรับตัว 2) การมีวิสัยทัศน์ 3) การมีความมั่นใจ ในตนเอง 4) มีทักษะในการสื่อสาร 5) ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ 6) มีความน่าเชื่อถือ 7) มีมนุษยสัมพันธ์ และ 8) การมีวุฒิภาวะ
 - 1.2 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงพฤติกรรม จะประกอบด้วย

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

** หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

องค์ประกอบย่อย 5 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน 2) ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย 3) ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม 4) ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา และ 5) ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

1.3 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงบทบาท จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ 1) บทบาทตามตำแหน่ง 2) บทบาทนักสื่อสาร 3) บทบาทในการติดตามและประสานงาน และ 4) บทบาทนักพัฒนา

2. “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” จากการนำเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม และ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท จากการสนทนากลุ่มด้านภาวะภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง โรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก มีความเหมาะสมโดยไม่มีประเด็นข้อควรปรับปรุง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ , ผู้บริหารระดับกลาง

ABSTRACT

The purposes of study were: 1) to determine the leadership model of middle management of private school; 2) to developed a leadership model of middle management of private school under Udonthani Primary Educational Service Area Office 1. The research methodology consisted of four steps: 1) analyzed the documentary research; 2) developed the leadership model of middle management of private school factor and Indicators with Delphi Technique by 21 experts; 3) sought the advices and feedback from eight experts in Udonthani using focus group discussion; 4) evaluated the 148 school Administrator opinions in Udonthani. The analysis of the data was accomplished by computation of percentage, mean, standard deviation. The median and interquartile ranges numerical values were also computed to test the consensus postulated in the study.

Based upon the findings of the study; it was concluded that:

1. The group of experts representing the three factors; 1) middle manager's leadership traits comprising; 2) middle manager's leadership behaviors

comprising; 3) middle manager's leadership roles comprising and 17 Indicators as well.

2. Based on group discussion, all experts strongly agreed with the used and Integration of three factors of development of leadership model of middle management of private school.

3. Overall, the 148 school demonstrations in Udonthani agreed with the Development of Leadership Model of middle management of private school at high level. (=4.14)

4. A development of Leadership Model of middle management of private school under Udonthani Primary Educational Service Area Office 1: 1) middle manager's leadership traits comprising and 8 Indicators; 2) middle manager's leadership behaviors comprising and 5 Indicators; 3) middle manager's leadership roles comprising and 4 Indicators.

Keywords: Leadership , Management

1. บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มากมายและรวดเร็วมีขอบเขตแผ่ออกไปในวงกว้างกระทบต่อด้านสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม เทคโนโลยี โครงสร้างและการบริหารองค์การต่างๆ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้ผู้นำแต่ละองค์การต้องพัฒนาและเรียนรู้แนวทางใหม่ๆ ในการดำเนินงาน และที่สำคัญคือผู้นำต้องเผชิญกับความท้าทายของการนำพาคนให้ทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ (Kotter, J. P, 1988) ภาวะผู้นำนั้นเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง เมื่อสถานการณ์ที่การเปลี่ยนแปลงมีมากขึ้น สถานการณ์นั้นยังต้องการภาวะผู้นำที่มากขึ้น

คุณภาพของการเป็นผู้นำคือสิ่งกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์การคือคำพูดที่เป็นจริงเสมอไม่ว่าองค์การนั้นจะยิ่งใหญ่ระดับชาติหรือเล็กสักปานใดก็ตาม การศึกษาภาวะผู้นำจากที่เคยเป็นเพียงบทเรียนของรายวิชาด้านบริหารจัดการทั้งด้านธุรกิจ การศึกษา และรัฐศาสตร์ ได้กลายเป็นรายวิชาเฉพาะทางภาวะผู้นำที่มีความสำคัญสูงของสาขาวิชาดังกล่าวทั้งระดับปริญญาตรี และบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยทั่วไปในปัจจุบัน

ดังนั้นประเทศไทยควรที่จะมีการทำวิจัยทางด้านภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับสังคมไทยเอง แม้ว่าจะมีผลการวิจัยทางด้านภาวะผู้นำอยู่มากมายในโลก เนื่องจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคศตวรรษที่ 21 เมื่อองค์การทั้งหลายต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและมีปัญหาที่ท้าทายใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย บทบาทของผู้นำจึงทวีความซับซ้อนและเพิ่มความสำคัญยิ่งขึ้น ผู้นำในอนาคตไม่เพียงแต่มีคุณลักษณะที่เคยประสบความสำเร็จ

แต่ต้องมีทักษะและสมรรถนะใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ ความสามารถในการคิดเชิงซับซ้อน (Cognitive Complexity) ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-learning) ความสามารถด้านพฤติกรรมที่ยืดหยุ่นได้มากขึ้น (Behavioral Flexibility) ความไวต่อการรับรู้ทางวัฒนธรรม (Cultural Sensitivity) และความสามารถวิเคราะห์กระบวนการ (Process Analysis) เป็นต้น (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วยองค์ประกอบอะไรบ้าง เพื่อที่ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลองค์ประกอบภาวะผู้นำที่ได้จากการศึกษาไปสร้างรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และจากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องภาวะผู้นำ ยังไม่พบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำและรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีที่เหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

3. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ พฤติกรรม บทบาทของผู้นำ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดขององค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ภาวะผู้นำเชิงบทบาท นำองค์ประกอบของภาวะผู้นำที่ได้จากการศึกษามาสังเคราะห์เป็นองค์ประกอบของภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี โดยกำหนดกรอบความคิดในการวิจัยดังนี้

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะผู้นำของ สโตกดิลล์ (Stogdill, 1974), อุลริช (Ulrich, 1996), แบส (Bass, 1999), สเปนเซอร์ (Spears, 2004), แมกซ์เวลล์ (Maxwell, 2005), ยูคัล (Yukl, 2006) และ คูซ และ โพสเนอร์ (Kouzes & Posner, 2007)

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงบทบาท ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีบทบาทผู้นำของ เมด (Mead, 1934), มินท์ซเบิร์ก (Mintzberg, 1973), เซอร์จิโอวานนี และ คาร์เวอร์ (Sergiovanni &

Carver, 1980), เบลค และ มูตัน (Blake & Mouton, 1986), โรบบินส์ (Robbins, 1996), เฮนเน เบิร์ก (Haneberg, 2005), ฮอย และ มิสเกล (Hoy & Miskel, 2005) และ ยูคล์ (Yukl, 2006)

ส่วนการศึกษาทฤษฎีภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม ทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงสถานการณ์ และทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงบูรณาการ

และการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของ เนดเลอร์ (Nadler, 1982), โรกอฟฟ์ (Rogoff, 1987), แมคเคาเลย์ และคณะ (McCauley & Others, 1998), The Trainer's Library (1988), เดสเลอร์ (Dessler, 2002), ดูบริน (DuBrin, 2004), ยูคล์ (Yukl, 2006) ดนัย เทียนพุ่ม (2545) และ กวี วงศ์พุ่ม (2550)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

ด้านเนื้อหาผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่องต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ ประกอบไปด้วย
 - 1.1 ความสามารถในการปรับตัว การมีวิสัยทัศน์
 - 1.2 การมีความมั่นใจในตัวเอง
 - 1.3 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์
 - 1.4 การมีความน่าเชื่อถือ
 - 1.5 การมีมนุษยสัมพันธ์
 - 1.6 การมีวุฒิภาวะ
2. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม ประกอบไปด้วย
 - 2.1 ความเป็นผู้นำที่มุ่งงานและมุ่งคน
 - 2.2 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
 - 2.3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม
 - 2.4 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา
 - 2.5 ความเป็นผู้นำแบบในการเปลี่ยนแปลง
3. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท ประกอบไปด้วย
 - 3.1 บทบาทตามตำแหน่ง
 - 3.2 บทบาทนักสื่อสาร
 - 3.3 บทบาทในการติดตามและประสานงาน
 - 3.4 บทบาทนักพัฒนา

ด้านประชากร ศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่บุคคล 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. การทำเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารระดับกลาง โรงเรียนเอกชน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ภูมิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการบริหารตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจำนวน 21 คน ผู้วิจัยเลือกโดยวิธีบอกต่อ (Snowball)
2. การทำ Focus Group ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารระดับกลาง โรงเรียนเอกชน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ภูมิการศึกษาปริญญาโทขึ้นไป และมีประสบการณ์ด้านการบริหารตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไปจำนวน 8 คน ผู้วิจัยเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling)
3. การประเมินความคิดเห็น ได้แก่ผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีจำนวน 148 คนจาก 37 โรงเรียน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (mixed methodology) เพื่อเสนอวิธีรูปแบบการพัฒนา “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ผู้วิจัยได้ใช้

วิธีการวิจัยแบบผสม (mixed methodology) โดยผู้วิจัยศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะ พฤติกรรม บทบาทผู้นำ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative method) คือ เทคนิคการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนเพื่อให้ได้กรอบแนวคิดองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงทฤษฎี และใช้เทคนิคเดลฟาย (delphi technique) กับผู้เชี่ยวชาญ 21 คน ในการประเมินความเหมาะสม และยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative method) คือ เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (exploratory factor analysis) ในการวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และนำผลการวิเคราะห์องค์ประกอบที่ได้มา วิเคราะห์ร่วมกับวิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำที่สังเคราะห์ไว้ สร้างเป็นรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง และขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย เป็นการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง ผู้วิจัยใช้เทคนิคการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร/แนวคิดทฤษฎี/งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน เพื่อกำหนดองค์ประกอบรูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 2 การประเมินความเหมาะสมและยืนยันองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยการนำองค์ประกอบ ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงทฤษฎี ที่ได้จากระยะที่ 1 ไปสอบถามผู้เชี่ยวชาญ

21 คน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (delphi technique) เพื่อให้ได้องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) กับผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชนโดยนำกรอบซึ่งได้จากขั้นตอนที่ 1 มาสร้างเป็นรูปแบบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน

ระยะที่ 3 การวิเคราะห์องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นตอนที่ 3 จัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี เพื่อรับข้อเสนอแนะการดำเนินการบริหารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินความคิดเห็น โดยส่งแบบสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 148 คน จาก 37 โรงเรียนเอกชนในจังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 4 การตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) และการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การประชุมผู้เชี่ยวชาญ (expert group meeting) ผู้วิจัยเลือกวิธีการเทคนิคการประชุมผู้เชี่ยวชาญ ในการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง

ขั้นที่ 2 การสอบถามความคิดเห็นการนำไปปฏิบัติจริงของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง (survey research) ผู้วิจัยนำรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางที่ได้จากการดำเนินงาน ระยะที่ 4 ขั้นที่ 1 มาสร้างเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ภายหลังจากสิ้นสุดกระบวนการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 4 ผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผล และเขียนเป็นรายงานดัชนีพันธับสมบูรณ์

5. ผลการวิจัย

จากการผลวิจัยรูปแบบการพัฒนา“ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ในครั้งนี้ พบว่า

ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ

1. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ ประกอบด้วย 8 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 1.1 ความสามารถในการปรับตัว
- 1.2 การมีวิสัยทัศน์
- 1.3 มีความมั่นใจในตนเอง
- 1.4 การมีทักษะในการสื่อสาร
- 1.5 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์
- 1.6 การมีความน่าเชื่อถือ
- 1.7 การมีมนุษยสัมพันธ์
- 1.8 การมีวุฒิภาวะ

2. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรมประกอบด้วย 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 2.1 ความเป็นผู้นำที่มุ่งงานและมุ่งคน
- 2.2 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย
- 2.3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม
- 2.4 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา
- 2.5 ความเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

3. องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

- 3.1 บทบาทตามตำแหน่ง
- 3.2 บทบาทนักสื่อสาร
- 3.3 บทบาทในการติดตามและประสานงาน
- 3.4 บทบาทนักพัฒนา

รูปแบบการพัฒนา“ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ประกอบด้วยวิธีการและเทคนิคพัฒนาภาวะผู้นำ จำนวน 17 วิธี ดังต่อไปนี้

1. บทบาทสมมติ (role playing) เป็นวิธีการพัฒนาผู้อบรมให้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาเฉพาะด้าน ฝึกความเป็นผู้นำ การวางแผนงาน การมอบหมายงาน โดยการแสดงบทบาทสมมติบนพื้นฐานของความเป็นจริง ในสถานการณ์จริง หรือสถานการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้จริง โดยวิทยากร

จะแบ่งผู้เข้าอบรมออกเป็นกลุ่ม เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้สะท้อนถึงปัญหา หรือสะท้อนภาพ ของเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ให้มาสู่พฤติกรรมภายนอกอันเป็นการพัฒนาศักยภาพในการแสดงออกของผู้อบรม

2. เกมการบริหาร (management game) เป็นเทคนิคพัฒนาฝ่ายจัดการด้วยการจำลองสถานการณ์จริงขึ้นมาเพื่อให้ผู้อบรมได้ทดลองเผชิญเหตุการณ์ ซึ่งผู้อบรมจะมีโอกาสวินิจฉัย และคัดเลือกแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

3. กิจกรรมนันทนาการ (recreational activity) เป็นกระบวนการ (process) หรือการจัดประสบการณ์ให้บุคคลได้รับโดยการจัดกิจกรรมในช่วงเวลาว่าง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในทางด้านกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของบุคคล เช่น กิจกรรม walk rally ซึ่งดัดแปลงมาจากการแข่ง รถแรลลี่ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง

4. กิจกรรมพัฒนาจิต (mind development activity) เป็นการฝึกปฏิบัติกิจกรรมที่มุ่งเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความมีพลังของจิตใจให้มีความสงบเยือกเย็น เช่น การฝึกสมาธิ (meditation) เพื่อให้จิตใจเหมาะแก่การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์สภาพการและปัญหาในการทำงานและการดำเนินชีวิต

5. กรณีศึกษา (case study) เป็นการใช้กรณีศึกษามาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เสนอแนะอาจเป็นกรณีขององค์กรตนเองหรือผู้อื่น เพื่อช่วยให้เข้าใจในภูมิหลังขององค์กรมากขึ้น โดยการให้รายละเอียดของสถานการณ์จริงเพื่อเป็นฐานในการอภิปรายและแก้ปัญหา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดสอบแนวคิดของตนกับแนวคิดของผู้อื่น

6. การระดมความคิด (brain storming) เป็นเทคนิคที่เปิดโอกาสให้ทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ทุกแง่ทุกมุมไม่คำนึงว่าจะผิดหรือถูก ความคิด คำแนะนำที่ได้จากการระดมความคิด อาจใช้วิธีสรุปโดยการพูดหรือเขียนลงบนกระดาน ในเวลาตามความเหมาะสม

7. ศึกษาดูงาน (field study) เป็นเทคนิคอย่างหนึ่งทางการศึกษาที่ผู้เข้าอบรมสามารถเรียนรู้ได้จากการเห็นสภาพจริงในพื้นที่การปฏิบัติงานจริง ณ สถานที่อื่นนอกเหนือการสอนปกติ เพื่อให้เห็นสถานการณ์ของการปฏิบัติงานจริง

8. การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ (action learning) เป็นการส่งเสริมให้ผู้อบรม ได้ลงมือทำงานเต็มเวลาในแผนกอื่นหรือในโครงการที่มีหลายฝ่ายเข้าร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ได้ประสบการณ์จริง ได้เพิ่มทักษะการวางแผนวิเคราะห์ปัญหาและได้ มีโอกาสทำงานร่วมกับบุคลากรและผู้บริหารอื่นๆ

9. การเผชิญเหตุการณ์ (incident method) เป็นวิธีการนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อเท็จจริงจากบุคคล สถานการณ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยมีวิทยากรช่วยแยกแยะรายละเอียดจากจุดของเหตุการณ์ รวบรวมคำถามและให้กลุ่มหัดตัดสินใจ รวมทั้งประเมินการกระทำพฤติกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ถูกต้องเหมาะสม

10. กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ (group process) เป็นเทคนิคการฝึกอบรมให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ถึงพฤติกรรม ทักษะ การเข้าใจคน วิธีการแก้ปัญหา

เกี่ยวกับคนที่ถูกต้องรวมถึงการเรียนรู้ปฏิริยาภายในกลุ่ม

11. เกมการศึกษา (education game) เป็นการทำกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมกลุ่ม ที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยบางเกมจะมีลักษณะของการแข่งขันด้วย ในแต่ละเกมจะมีลักษณะเฉพาะ มีกติกา และมีจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่ต่างกัน ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ตื่นเต้น สนุกสนาน ไม่เบื่อ เพื่อช่วยพัฒนาทักษะในการทำงานเป็นทีม ทักษะในการเป็นผู้นำผู้ตัดสินใจ พัฒนาไหวพริบ ความคล่องตัว และประสาทสัมผัสต่าง ๆ

12. การฝึกงาน (job training) เป็นการฝึกปฏิบัติงานตามสถาบันหรือองค์กรต่างๆ เพื่อเรียนรู้จากการทำงานจริงภายใต้การแนะนำของผู้ร่วมงานในองค์กร

13. การสนทนาวงกลม (talking circle) เป็นการจัดให้ผู้เข้าร่วมสนทนานั่งเป็นวงกลม เพื่อแสดงทัศนะ ความรู้สึก ความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยวิทยากรเปิดประเด็นก่อน แล้วกระตุ้นให้แต่ละคนมีส่วนร่วมในการสนทนา

14. การทำแบบฝึกหัด (exercise) เป็นการกำหนดกิจกรรมให้ผู้เข้าอบรมปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อการแก้ปัญหา โดยหลังจากการบรรยาย วิทยากรจะเป็นผู้ตั้งโจทย์ปัญหาให้ผู้เข้าอบรมได้ฝึกหัดวิธีคิดในการแก้ปัญหาหรือทำการทดลองโดยการปฏิบัติในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

15. การทำโครงการจริง (live project) เป็นวิธีคล้ายกับการทำแบบฝึกหัด โดยวิทยากรอาจกำหนดให้ไปปฏิบัติงานที่มีการกำหนดขอบเขต โดยเนื้อหาและรายละเอียดที่จะให้ปฏิบัตินั้นจะประยุกต์ได้จากหลักวิชาการที่ศึกษาอบรม สามารถทำได้ทั้งรายบุคคลหรือรายกลุ่ม

16. การฝึกสั่งการ (in basket training) เป็นการฝึกการบริหารสั่งการโดยการนำเรื่องจริงที่ผู้บริหารจะต้องสั่งการมาใส่ในแฟ้ม แล้วให้ตัดสินใจสั่งการเรื่องที่เป็นปัญหาต่างๆ ในเวลาจำกัด รวมทั้งการสั่งงาน การอนุมัติ การแบ่งงาน และมอบหมายงาน

17. การประชุมทางวิชาการ (conference) เป็นการประชุมที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยเน้นบรรยากาศที่เป็นกันเอง และสมาชิกต้องมีความรู้ ความสนใจหรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่จะประชุมพอสมควร

6. สรุป

จากผลการวิจัย เรื่อง “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” ครั้งนี้มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าสนใจ และควรนำมาอภิปราย อยู่ 2 ประเด็น คือ

1. ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงคุณลักษณะ องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงพฤติกรรม และองค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางเชิงบทบาท

1.1 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงคุณลักษณะ จะประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 8 ด้าน คือ 1) ความสามารถในการปรับตัว 2) การมีวิสัยทัศน์ 3) การมีความ

มั่นใจ ในตนเอง 4) มีทักษะในการสื่อสาร 5) ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ 6) 1.6 มีความน่าเชื่อถือ 7) มีมนุษยสัมพันธ์ และ 8) การมีวุฒิภาวะ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงคุณลักษณะ อันดับ 1 มีความน่าเชื่อถือโดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 45.24 อันดับ 2 มีวิสัยทัศน์โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 44.22 อันดับ 3 1.4 การมีทักษะในการสื่อสาร โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 42.86 อันดับ 4 การมีมนุษยสัมพันธ์ โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 42.39 อันดับ 5 การให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์ โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 40.48 อันดับ 6 การมีความมั่นใจในตนเอง โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 38.10 อันดับ 7 การมีวุฒิภาวะโดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 35.19 อันดับ 8 ความสามารถในการปรับตัว โดยมีค่าเฉลี่ย ที่ 21.43

1.2 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงพฤติกรรม จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 5 ด้าน คือ 1) ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน 2) ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย 3) ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม 4) ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา และ 5) ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ซึ่งองค์ประกอบย่อยทั้ง 5 ด้านที่ค้นพบในงานวิจัยนั้น ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของผู้นำที่มีประสิทธิภาพ หากผู้บริหารระดับกลางในสำนักงานมีพฤติกรรมดังกล่าวข้างต้น ก็จะสามารถผลักดันและขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรให้ประสบผลสำเร็จได้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงพฤติกรรมที่มีความสำคัญตามลำดับดังนี้อันดับที่ 1 ความเป็นผู้นำแบบที่ปรึกษา โดยมีค่าเฉลี่ย 47.67 อันดับ 2 ความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีค่าเฉลี่ย 45.24 อันดับ 3 ความเป็นผู้นำแบบประนีประนอม โดยมีค่าเฉลี่ย 42.86 อันดับ 4 ความเป็นผู้นำแบบ ประชาธิปไตย โดยมีค่าเฉลี่ย 40.48 อันดับ 5 ความเป็นผู้นำที่มุ่งคนและมุ่งงาน โดยมีค่าเฉลี่ย 40.18

1.3 องค์ประกอบภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง เชิงบทบาท จะประกอบด้วย องค์ประกอบย่อย 4 ด้าน คือ 1) บทบาทตามตำแหน่ง 2) บทบาทนักสื่อสาร 3) บทบาทในการติดตาม และประสานงาน และ 4) บทบาทนักพัฒนา เมื่อพิจารณาองค์ประกอบเป็นรายด้านจะพบว่า บทบาทตามตำแหน่ง และบทบาทนักพัฒนา นั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ เซอร์จิโอวานนี และ คาร์เวอร์ (sergioivanni & carver, 1980: 268-280) ที่ได้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริหารควรจะต้องแสดง บทบาทความเป็นผู้นำ 3 ประการ คือ 1) บทบาทเป็นผู้นำ 2) บทบาทในการพัฒนา และ 3) บทบาทในหน้าที่ผู้นำของกลุ่ม นอกจากนั้นข้อค้นพบยังสอดคล้องกับแนวคิดของเฮนเนเบิร์ก (haneberg, 2005)

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำระดับกลางเชิงบทบาทที่มีความสำคัญตามลำดับดังนี้อันดับที่ 1 บทบาทนักพัฒนา โดยมีค่าเฉลี่ย 40.48 อันดับ 2 บทบาทตามตำแหน่ง โดยมีค่าเฉลี่ย 39.68 อันดับ 3 บทบาทนักพัฒนา โดยมีค่าเฉลี่ย 38.44 อันดับ 5 บทบาทนักสื่อสาร โดยมีค่าเฉลี่ย 38.10

2. “ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานี” จากการนำเทคนิคการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย

องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ จากการสนทนากลุ่มด้านภาวะภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลางโรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา เขต 1 จังหวัดอุดรธานีทั้ง 3 องค์ประกอบหลักมีความเหมาะสมโดยไม่มีประเด็นข้อควรปรับปรุง

7. ข้อเสนอแนะ

1 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะองค์กรหลักในการจัดและส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรให้ความสำคัญและตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการบริหารจัดการระดับกลางแบบมืออาชีพ เนื่องจากผลการศึกษเกี่ยวกับการทำงานของผู้บริหารระดับกลางในองค์กรต่างๆ ทั่วโลก พบว่า ผู้บริหารระดับกลางเปรียบเสมือนกลไกที่สำคัญมากในการขับเคลื่อนพันธกิจขององค์กรให้ประสบความสำเร็จ เพราะผู้บริหารระดับกลาง คือ ผู้นำเอายุทธศาสตร์ขององค์กรไปปฏิบัติงานจริง และผลจากการดำเนินงานของผู้บริหารระดับกลางจะเป็นตัวสะท้อนความสำเร็จที่แท้จริงขององค์กร

2 สมาคมนักวางแผนการศึกษาไทย (the association of thai education planners) ในฐานะที่เป็นองค์กรวิชาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้บริหารระดับกลางในตำแหน่งผู้อำนวยการกลุ่มนโยบายและแผน โดยตรง และมีนโยบายในการพัฒนาบุคลากรที่เป็นสมาชิกของสมาคมให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ จะต้องเป็นผู้ผลักดันให้มีการนำเอารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับสมาชิกของสมาคมเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกเพื่อที่จะสามารถก้าวไปเป็นผู้บริหารระดับกลาง แบบมืออาชีพในอนาคต

บรรณานุกรม

- กวี วงศ์พัฒน์. (2550). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: พี. เค. อินเทอร์เน็ต.
- กัลยา เมืองสง. (2550). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จามจุรี จำลองเมือง. (2548). รูปแบบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิต* สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดนัย เทียนพุฒ. (2545). การบริหารทรัพยากรบุคคลสู่ศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- Alasmari,A.A. (2002). Administrative behaviors of effective educational leaders as perceived by leader of Saudi Arabian coast guard training institutions.
Retrieved June 4, 2008, from <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3078815>.
- Bennis, W.G., & Nanus, B.(2003). *Leader: Strategies for taking charge*. New York: Happer Collins.
- Bolinger, B.S. (2001). Humor and leadership : A gender based investigation of the correlation between the attribute of humor and effective leadership.
Retrieved June 4, 2008, from [http:// www.lib.umi.com /dissertations/fullcit/3001184](http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3001184).
- DuBrin, A.J. (2004). *Leadership research finding, practice, and skills*. Boston: Houghton Mifflin.
- Kotter, J. P. (1988). *The leadership Factor* . New York: Free Press.

**แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรม
ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**
**A WAY TO THE APPLICATION OF BUDDHADHAMMA IN LIVING
AMONG THE WORLDLY CONDITIONS IN BUDDHISM**

แม่ชีจันทรธิภา แสงทรัพย์* พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร** กฤษณา รักษาโฉม***

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาหลักโลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2. เพื่อศึกษาปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม 3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ทั้งหน้าหนังสือพิมพ์ ข่าวออนไลน์ ในเฟซบุ๊กเป็นต้นอันเนื่องมาจากถูกกระทบกับโลกธรรมจนกลายเป็นผู้ป่วยอันมี 3 โรคด้วยกัน คือ โรคเครียด โรคความวิตกกังวลทางสังคม และ โรคซึมเศร้าอันนำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายของคนในสังคมปัจจุบัน สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าเป็นอย่างไรแล้วนำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการศึกษาในคัมภีร์ได้ข้อธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้นั้นได้แก่ การมีโยนิโสมนสิการ ขันติคือความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มีมากระทบ ปัญญาใช้พิจารณาหาความจริงเพื่อทำความเข้าใจในความจริงของชีวิตและโลก พิจารณาให้เห็นไตรลักษณ์ และที่สำคัญคือจะต้องมีปรัโตโฆสะคือกัลยาณมิตรที่คอยชี้ทาง แนะนำ ตักเตือน เมื่อต้องประสบกับโลกธรรม

2. จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ในปัจจุบันคนในสังคมป่วยเป็นโรคหลักๆ ที่เกิดเนื่องด้วยโลกธรรมมีทั้งหมด 3 สาเหตุด้วยกัน ที่นำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม

* หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

*** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

3. โรคซึมเศร้า

3.จากผลการวิจัย ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าจากการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักธรรมออกมาได้จาก พระสูตรที่เกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าข้อธรรมในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธองค์ทรงเน้นมาตลอดคือ การดำรงจิตตั้งมั่นไม่ให้หวั่นไหว โดยใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นปรโตโมหะ ในส่วนของการเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะนำแก่พระสาวก อุบาสก อุบาสิกา แต่ในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยสังเคราะห์ออกมาจากบทสัมภาษณ์ในส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลทั่วไปได้ว่า ปัญหาในปัจจุบันมีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง การที่คนจะเข้าถึงธรรม เพื่อน้อมนำไปปฏิบัติเป็นเรื่องยาก การที่จะหาผู้รู้ธรรมมาเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องตรงก็หายาก ทั้งที่มีสื่ออยู่ทั่วไปที่โพสต์บอกเกี่ยวกับข้อธรรม แต่อย่างวัยรุ่นทั่วไปก็เข้าใจธรรมะนั้นอย่างผิวเผิน ไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง จะเห็นได้จากในสังคมออนไลน์ที่มีการโพสต์ธรรมะประชดกัน แข่งกันให้ดูดี แต่แท้ที่จริงตัวเองก็ยังพ่ายแพ้ให้กับโลกธรรม ไม่ได้มีการเอาขณะตนได้จริงอย่างที่สมควรฝึกหัดปฏิบัติ ดังนั้นหลักธรรมที่จะต้องนำมาประยุกต์ใช้จึงมีมากขึ้นสำหรับคนในสังคมปัจจุบัน แต่หลักพุทธธรรมของพระพุทธองค์ยังทันสมัยอยู่เสมอ ยังเป็นธรรมที่ใช้ประคับประครองชีวิตได้ในทุกยุคทุกสมัย

คำสำคัญ : โลกธรรม 8 , หลักพุทธธรรม

ABSTRACT

The Objectives of this research were to: 1. To study the Worldly Conditions in Theravada Buddhism 2. To study the problems that arise in the ordinary society, Thailand resulted from the Worldly Conditions to propose guidelines. 3.The main application for the Dhamma with the Worldly Conditions in current society.

Research methodology is qualitative research. Gather data from a document from the document primary (Primary Source) of Buddhism Theravada Department. The problem, according to various media, both newspapers. Online news In Facebook, etc. due to affected patients until it becomes natural to vibrant 3 diseases are stress. Phobias social anxiety and depression lead to the cause of the suicide of a man in today's society. In-depth interviews experts The Buddhist Dharma principles applied to co-exist with the natural world in Theravada Buddhism that is, however, already descriptive.

The research found that:

1. Studies in the Scriptures, the fair can be applied include: To have an analytical reflection patiently tolerate is a thing of. Intelligence used to consider

coverage to understand the reality of life and the world. Consider, see Trinity, and, most importantly, there must be standards that Fellowship guide guide admonished when faced with natural.

2. From the results of the study suggest that the current people in society are primarily caused due to natural causes, together with commentaries, all of which contribute to the cause of suicide, both in Thailand and countries around the world.

1. stress.
2. Phobias social anxiety
3. Major depressive disorder

3. From the results of research. Investigators determined that the research based synthesis from principle. Sutras associated with the Worldly Conditions researchers with opinions that in time the era of the world highlight the past is. The mind is not established, unshaken by using an analytical reflection on consideration, see the truth about the natural world is the hearing to other voices. As part of the fellowship is to advise the Buddha, but in today's society, ubasika ubasok disciples. Synthetic research coming out of an interview on the part of the judiciary and the public that the current problems are more. Delicate mental condition of people in today's increasingly In the context of the current generation is different from the current era entirely. People to access to Dhamma practice is difficult. Who knows where to find sermon came into the Fellowship of people waiting for the correct guidelines suggest it rare. All media are in General at the post told about but some understand Buddhism only superficial. Not the actual implementation can be seen from the social posted in Dharma together irony to look good, but in fact he also defeated, with natural. Does not have to overcome the fact that he deserved the operating principles of the practice, so that must be applied, so there's more for everyone in today's society? But the main Buddhist Dharma of the used element is also up-to-date. Also to be fair use in acute livelihood dash all ages.

Keywords: the worldly Conditions in Buddhism, Buddhadharma.

๑. บทนำ

โลกธรรม 8 หรือ ธรรมดาของโลก ธรรมชาติของโลกที่ครอบงำสัตว์โลกให้ต้องเป็นไปตาม ธรรมดาของโลก ซึ่งมี 8 ประการคือ ลาภ ยศ สุข สรรเสริญ เสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และทุกข์ เป็นธรรมดาที่ทุกคนจะต้องได้รับ เมื่อบุคคลประสบกับโลกธรรม 8 ความหวั่นไหวแห่งจิตย่อมเกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงอาการที่จิตกระเพื่อมผิปกติ กระเพื่อมด้วยความเสียใจหรือกระเพื่อมด้วยความดีใจก็ตาม แม้จะเป็นไปในทางที่ชอบ รื่นเรงยินดี หรือผู้ที่ประสบสิ่งไม่ชอบใจเสียสดีร้องไห้ เกิดความ หวั่นไหวแห่งจิต ย่อมเป็นโทษอย่างยิ่ง เพราะเมื่อความหวั่นไหวแห่งจิตได้เกิดขึ้นกับผู้ใดแล้ว จิตผู้นั้นย่อมเกิดความเศร้าหมอง กายไม่ผ่องใส และเป็นทางมาแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย อิฏฐารมณ์ และ อนิฏฐารมณ์ ทั้ง 8 ประการนี้ล้วนทำหน้าที่ให้ผลต่อความสงบของใจผู้คนในโลกได้เป็นอย่างมาก แท้ที่จริงแล้วถือว่าเรื่องของชั้น 5 เป็นเรื่องธรรมดา คนมีชั้น 5 ต้องมีการกระทบกระทั่งทั้ง ทางหู และทางตา หนีไม่ได้ เหมือนคนเดินอยู่ในทะเลทราย แดดจะร้อนแรงสักเพียงใด ลมจะพัด เอาฝุ่นทรายมาแรงสักแค่ไหน หรือแม้แต่ฝนจะตกหนักสักเพียงใดก็ไม่มีอะไรมาบังมาคุ้มกายได้ ทุก สภาวะต้องมากระทบตัว แต่คนเหล่านั้นก็ไม่โทษแดด ไม่โทษลม ไม่โทษฝน เพราะถือว่าเป็นคน เดินทางกลางทะเลทราย มันหนีไม่พ้น เมื่อหนีไม่พ้น เราจึงต้องศึกษาหาวิธีที่จะรับมือกับมัน ซึ่งไม่ ต่างกันกับสภาวะโลกธรรม 8 ที่ต่างก็ทำหน้าที่กระทบจิตใจคนให้บอบช้ำ คอยทิ่มแทงจิตใจผู้คนให้ อ่อนแอให้หมดทางสู้ ผู้ที่ไม่มีธรรมสักข้อไว้ปกป้องและเยียวยาจิตใจก็ยากที่จะยอมรับและผ่านพ้น ความทุกข์ที่เสมือนหนักหนาและใหญ่หลวงในแต่ละคราวไปได้

ในสังคมของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่าความสุขแบบโลกๆ ก็คือความสุขที่เกิดจาก อารมณ์ที่เกิดจากอิฏฐารมณ์ อันหมายถึง อารมณ์ที่นำปรารถนา ต้องการอยากมี อยากได้ อยากพบเห็น ได้แก่กามคุณ 5 คือรูปรส กลิ่น เสียง สัมผัสที่ดี ชวนให้รักให้ชอบใจให้หลงใหลให้มัวเมา และโลกธรรม ในส่วนที่จิตยินดี นั่นคือ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข คืออารมณ์อิฏฐารมณ์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับทุกคน แต่มีความจริงว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง หนอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้นานย่อมดับไป เมื่อนั้นพึงระลึกไว้ด้วยว่า ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทาและทุกข์ก็ตามมา คือส่วนในฝ่ายที่ไม่นำปรารถนาเรียกว่าอารมณ์ ที่เกิดจาก อนิฏฐารมณ์ ชีวิตเป็นเสมือนคลื่นในมหาสมุทรขึ้นลงขึ้นลงอยู่อย่างนั้นไปตลอด บางที มองผิวเผินอาจไม่เห็นแต่หากมองอย่างลึกซึ้งก็จะเห็นและเห็นได้ในทุกวัน นินทา สรรเสริญนั้นเป็น เสียงจากคนอื่นที่มองตัวเรา บางทีก็มองถูก บางทีก็มองผิด หมายความว่าบางครั้งเราอาจเป็นจริง อย่างที่เราจินตนาการ หรือสรรเสริญแต่บางทีก็ไม่จริงการที่ใครเขาเกลียดเราหรือนินทาเราว่าอย่างนั้น อย่างนี้มันก็เป็นเพียงแค่ความคิดเห็นของคนคนหนึ่งที่มีต่อเราเท่านั้น มิได้หมายความว่าเราจะต้อง เลวตามที่เขานินทาว่าร้ายนอกจากเราไปทำเลวเข้าด้วย แต่ถึงกระนั้นเราก็จำเป็นที่จะต้องใช้ธรรมซึ่ง อาจเพียงหนึ่งข้อหรือสองข้อในการนำมาเยียวยารักษาหรือป้องกันจิตไม่ให้ตกต่ำลง

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งศึกษาหาคำตอบว่า หลักโลกธรรม 8 ที่มีกล่าวไว้ในคัมภีร์นั้นเป็น อย่างไร มีคุณ มีโทษที่เกิดจากโลกธรรมอย่างไร มีหลักพุทธธรรมใดบ้างที่พระพุทธองค์ตรัสสอน เหล่าพระสาวกเมื่อต้องเผชิญกับโลกธรรม จากนั้นจะอภิปรายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกิดจาก

โลกธรรม และสุดท้ายจะย้อนกลับมาวิเคราะห์ว่าหลักพุทธธรรมนั้นมีหลักธรรมใดบ้างที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันได้นำมาปรับใช้ให้เข้ากับเหตุการณ์ สถานการณ์โลกธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบออกมาซึ่งสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ทุกประการ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักโลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม
3. เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์พุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบันในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเน้นหนักไปในเรื่องวิธีการประยุกต์ใช้เพื่อนำไปปฏิบัติกับตัวเองและผู้อื่น เมื่อต้องประสบกับสถานการณ์บางอย่างที่เนื่องด้วยโลกธรรมจนทำให้เรารู้สึกหวั่นไหว เกิดเป็นความทุกข์ใจจนไม่สามารถต้านทานแรงแห่งโลกธรรมได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความหวั่นไหว และความทุกข์ทางใจบรรเทาเบาบางลงบ้างไม่มากนักน้อย เพื่อให้ขอบเขตการวิจัยกระชับรัดกุมยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาเรื่อง โลกธรรม ในประเภท ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ โดยจะศึกษาวิธีการของการอยู่กับโลกธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

3.2 ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลด้านพระพุทธศาสนา และข้อมูลด้านจิตวิทยา สำหรับข้อมูลด้านพระพุทธศาสนานั้นจะศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา วิสุทธิมรรค ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท รวมทั้งตำราวิชาการทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เช่นหนังสือพุทธธรรม ส่วนข้อมูลด้านจิตวิทยาจะศึกษาเกี่ยวกับโรคที่เกิดจากการกระทบกับโลกธรรมของคนในสังคมปัจจุบัน

3.3 ขอบเขตด้านรูปแบบผลการวิจัยที่นำเสนอข้อมูลเรื่องแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน โดยยกประเด็นเรื่องของโลกธรรมทั้ง 8 ดังนี้ ได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาซึ่งได้มีการกล่าวถึงพุทธวิธีในการบรรเทา ระวังความรู้สึกหวั่นไหว รวมไปถึงความทุกข์ที่เกิดจากโลกธรรมซึ่งจะกล่าวไว้ในบทที่ 2 และศึกษาตัวอย่างปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน ในบทที่ 3 พร้อมทั้งออกแบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิขอคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย เพื่อนำวิธีคิดที่สอดคล้องกับในคัมภีร์พระพุทธศาสนาออกแบบไว้มาใช้กับสถานการณ์ต่างๆที่เกิดจากโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน จากผลการวิจัยออกมาสู่ภาคปฏิบัติทางจิต ความรู้สึกหวั่นไหวและความทุกข์ได้ลด

น้อยลง มีความมั่นคงทางจิตมากขึ้น เป็นการบรรเทาความหวุ่นไหวในระดับโลกิยะ จนถึงระดับโลกุตตระ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.7.1 ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ผู้วิจัยได้ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคัมภีร์พระไตรปิฎกอรรถกถาธรรมบทแปล ฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นหลักในการศึกษา และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ของพระพุทธศาสนา ที่จะเอื้อต่อการวิเคราะห์ต่องานวิจัยนี้

1.7.2 ผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเรื่อง “โลกธรรม 8 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ” ซึ่งมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ ได้แก่ ความหมายของโลกธรรมและโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นิินทา และสรรเสริญ ควบคุมไปด้วย

การรวบรวมเอกสารในขั้นนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นหลักในการศึกษา นำเสนอผลการวิจัยเนื้อหาบทที่ 2

ผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาขั้นที่ 1 : ทำให้ทราบถึงความหมายของโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นิินทา และสรรเสริญ ความหมายของหลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก, หลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ,หลักโลกธรรมที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก, ความหมายหลักโลกธรรมที่ปรากฏในอรรถกถา, ลักษณะของโลกธรรม และการแสดงออกของโลกธรรมปรากฏในคัมภีร์

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาเรื่อง “ปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม ” ซึ่งมีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจได้แก่ ปัญหาที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ ทั้งหน้าหนังสือพิมพ์ ข่าวออนไลน์ ในเฟสบุ๊คเป็นต้นอันเนื่องมาจากถูกกระทบกับโลกธรรมจนกลายเป็นผู้ป่วยอันมี 3 โรคด้วยกัน คือ โรคเครียด โรคความวิตกกังวลทางสังคม และ โรคซึมเศร้าอันนำไปสู่สาเหตุของการฆ่าตัวตายของคนในสังคมปัจจุบัน

การรวบรวมเอกสารในขั้นนี้จะเป็นการรวบรวมเอกสารในชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นหลักในการศึกษา นำเสนอผลการวิจัยเนื้อหาบทที่ 3

ผลที่คาดว่าจะได้รับการศึกษาขั้นที่ 2 : ทำให้ทราบถึง ปัญหาโลกธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอันเกิดจากโลกธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาวิเคราะห์ เพื่อเสนอแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน ในบทที่ 4 ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รวบรวมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้จากขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียงและนำเสนอ

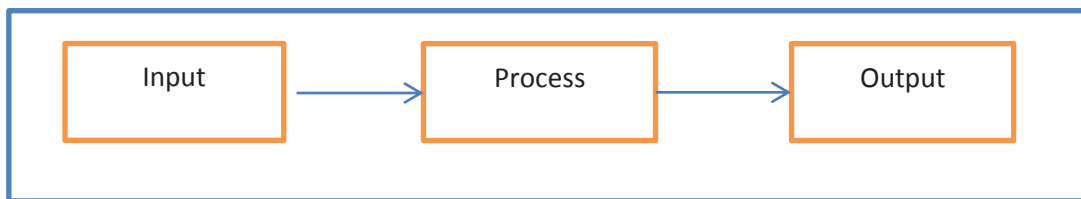
ผลการวิจัยโดยประยุกต์เข้ากับปัญหาที่เกิดจากโลกธรรมในสังคมปัจจุบันที่กำลังเป็นปัญหาสังคมซึ่งรวบรวมข้อมูลจากข่าวทางสื่อต่างๆรวมถึงเฟซบุ๊กนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 4

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาขั้นที่ 3 :ทำให้ทราบถึงแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน

ขั้นตอนที่ 4 การสรุปผลการศึกษาวิจัย โดยผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยจากขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนที่ 3 และขั้นตอนที่ 4 มาสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์วิจัยว่า สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อที่ได้ตั้งไว้นั้นตามลำดับ และนำเสนอผลการสรุปการวิจัยในเนื้อหาบทที่ 5

การศึกษาวิจัยแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาความเป็นมา ความสำคัญ ของหลักพุทธธรรมในคัมภีร์ ในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอยู่ร่วมกับโลกธรรมในพระพุทธานุสาเถรว่าเป็นอย่างไรรว่นำมาสรุปบรรยายเชิงพรรณนา ดังต่อไปนี้

กระบวนการผลิตที่ประกอบด้วยวัตถุดิบ (Input) กระบวนการผลิต (Process) และผลผลิต (Output) ตามรอยเส้นที่บ่งชี้ดังต่อไปนี้

หากเปรียบเทียบเนื้อหาของบทที่ของหลักพุทธธรรมในการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธานุสาเถรเป็นผลผลิต ผลผลิต (Output) ขั้นตอนที่ 2 และ 3 นี้จะเป็นกระบวนการสืบหาถึงกระบวนการวิเคราะห์ (Process) อันมีความเชื่อมโยงกับวัตถุดิบ (Input) ตามรอยเส้นประดังข้างต้น

วัตถุดิบ (Input) ในที่นี้ควรจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาความหมายของหลักพุทธธรรม, ความสำคัญของหลักพุทธธรรม, พร้อมกับได้ศึกษาหลักโลกธรรมทั้ง 8 คือได้ลาภ เสื่อมลาภ ได้ยศ เสื่อมจากยศ สุข ทุกข์ นินทา และสรรเสริญ ตัวอย่างของผู้ติดในลาภ, ผู้ไม่ติดในลาภ, ผู้ติดในยศ, ผู้ไม่ติดในยศ, ผู้ติดในสุข, ผู้ไม่ติดในสุข, ผู้ติดในเสียงสรรเสริญ, ผู้ไม่ติดในเสียงสรรเสริญ, ผู้ติดเสียงนินทา, ผู้ไม่ติดในเสียงนินทา, ผู้ติดในทุกข์ และผู้ไม่ติดในทุกข์ การวิจัยนี้เน้นการศึกษาวัตถุดิบ (Input) และศึกษาประเด็นสำคัญผ่านกระบวนการวิเคราะห์ (Process)

5. สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า ในโคทัตตเถรคาถาได้พูดถึงการพิจารณาเปรียบเทียบให้เห็นอย่างนี้ว่า การไม่ได้ลาภโดยธรรม กับ การได้ลาภโดยไม่ชอบธรรม 2 อย่างนี้ การไม่ได้ลาภแต่ชอบธรรม ประเสริฐกว่าการได้ลาภโดยไม่ชอบธรรมไม่ประเสริฐเลย ผู้ไม่มีความรู้ มียศ กับผู้มีความรู้แต่ไม่มียศ 2 จำพวกนี้ ผู้มีความรู้ แต่ไม่มียศ ประเสริฐกว่า ผู้ไม่มีความรู้ มียศ ไม่ประเสริฐเลย การที่คนพาล

สรรเสริญกับการที่บัณฑิตดีเตียน 2 อย่างนี้ การที่บัณฑิตดีเตียนนั้นแหละประเสริฐกว่า การที่คนพาลสรรเสริญไม่ประเสริฐเลย ความสุขที่เกิดเพราะอาศัยความทุกข์กับความทุกข์ที่เกิดแต่ความสงัด 2 อย่างนี้ ความทุกข์ที่เกิดแต่ความสงัด ประเสริฐกว่าความสุขที่เกิดเพราะอาศัยความทุกข์ ไม่ประเสริฐเลย ความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรม กับความตายโดยชอบธรรม 2 อย่างนี้ ความตายโดยชอบธรรมประเสริฐกว่าความเป็นอยู่โดยไม่ชอบธรรม ไม่ประเสริฐเลย ท่านเหล่าใดละความยินดี ยินร้ายได้มีจิตสงบ เทียบไปในภพน้อยภพใหญ่ ไม่ติดอยู่ในโลก ท่านเหล่านั้นไม่มีความรักหรือความชัง เจริญโพชนงค์ 7 อินทรีย์ 5 และพละ 5 บรรลุความสงบอย่างยิ่ง ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน จากพระสูตรนี้สรุปได้ว่าบางครั้งการไม่ได้อะไรเลย เสมือนเป็นผู้ว่างเปล่าไม่มีอะไรให้ยึดติด น่ายินดีกว่า การได้มาแต่ทำให้เกิดการหลงยึด เกิดมิจฉาทิฐิเกิดขึ้น การหมั่นพิจารณาถึงความจริงข้อนี้เรียกว่า ใช้อินนิโสมนสิการ

ในมณิกุณฑลชาดกกล่าวถึงการพิจารณาว่า โภคะทั้งหลายละทิ้งสัตว์โลกไปก่อนก็มี สัตว์โลกละทิ้งโภคะเหล่านั้นไปก่อนก็มี จึงไม่เศร้าโศกในคราวที่ควรเศร้าโศก (ขุ.เถร (ไทย) 26/659-665/453). ในพุทธชาดก (ขุ.ชา.จตุกก (ไทย) 27/54-61/405-406) ว่าด้วยบุคคลผู้เป็นพุทธกล่าวถึงการมีคนทักท้วงได้สัคนเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ รับฟังและให้ความช่วยเหลือ หรือ ประโศกซะ นั่นเอง เพราะการมีกัลยาณมิตรที่ดี ก็ไปตรงกับในมงคลสูตรที่ว่า กัลป์ยามมิตรตตา (ขุ.ขุ. (ไทย) 25/1/8) ว่าด้วยความมีมิตรดีเป็นเหตุให้กุศลธรรมเกิดขึ้นและความเป็นกัลยาณมิตรเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์

จากพระสูตรที่ยกมาล้วนเป็นพุทธวิธีในการที่จะอยู่ให้ได้ดีกับโลกธรรม เพื่อความสงบแห่งใจ ไม่หวั่นไหวต่อความขึ้นลงของชีวิต ไม่เพลินไปในลาภ ยศ สุข สรรเสริญ และไม่ไห้เศร้าโศกเสียใจกับการเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา และความทุกข์เมื่อต้องประสบ การหมั่นพิจารณาใคร่ครวญธรรมเพื่อให้เห็นและรู้ตามความเป็นจริงของชีวิตและโลก บางครั้งต้องอาศัยกัลยาณมิตรในการชี้แนะนำก่อน เพราะมนุษย์ปุถุชนธรรมดา ส่วนมากเป็นแค่ผู้รู้ธรรม แต่ไม่เคยนำธรรมมาปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยตนเอง ผู้รู้ธรรมมีมาก แต่ผู้ประพฤติตามธรรมมีน้อย ข้อธรรมที่จะนำมาใช้ในการอยู่กับโลกธรรมให้ได้นั้นมีมาก แต่ผู้ที่ได้นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงด้วยตนเองนั้นมีน้อยเช่นกัน

ในพุทธธรรมได้มีการกล่าวถึงโลกธรรมไว้ดังนี้ กัลยาณมิตรช่วยชักจูง ฝึกให้เห็นคุณค่าของเมตตาธรรม ทำดีต่อเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติที่ดีขึ้น แต่นั่นก็ยังเป็นเพียงสัมมาทิฐิระดับโลกีย์ ถ้าจะให้ลึกซึ้งและมั่นคงแน่นแฟ้นแท้จริง ก็ต้องฝึกให้เกิดสัมมาทิฐิแนวโลกุตระด้วย โดยให้เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของชีวิตและโลกว่าล้วนเป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย โลกธรรมทั้งหลายไม่เที่ยงแท้ถาวร ไม่มีแก่นสารที่เป็นของมันเอง และที่จะให้ดำรงอยู่ได้โดยตัวของมันเอง ไม่อาจจะเข้าไปครอบครองเอาไว้ได้จริง และไม่สามารถให้ความหมายที่แท้จริงแก่ชีวิต “บุคคลโสดาบันได้ก้าวหน้าแนวแน่ดังไปแล้วในทางแห่งการตรัสรู้ เขาเข้าใจโลกและชีวิตมากพอที่จะไม่หลงติดราคาโลกธรรมต่างๆ ไปตามแรงปลุกปั่นของกิเลส เขาได้เริ่มรู้จักความสงบผ่องใส ความเป็นอิสระเบิกบานเป็นต้นที่เป็นด้านโลกุตระ ซึ่งทำให้เขามองเห็นคุณค่าของธรรม จนเกิดฉันทะคือ

ความรักความพอใจในธรรม ต้องการธรรมอย่างจริงจัง จนไม่มีทางที่จะกลับมาฉว่มาในการเสพแสงสิ่งปรนเปรอทางวัตถุอีกต่อไป เมื่อเขาประพาสดีดีประกอบการสุจริต(ศีล)ก็ตาม เมื่อทำการเสียสละบริจาคให้การช่วยเหลือแก่ผู้อื่น (จาคะ) ก็ตาม เขาจึงไม่หวังผลตอบแทน ไม่หวังได้ลาภเกียรติยศ สรรเสริญ สุข สวรรค์ อย่างโลกียปุถุชนทั้งหลาย และเขาย่อมมีความเข้มแข็งมั่นคงในจริยธรรม เพราะการไม่ได้ผลตอบแทนเหล่านี้ ย่อมไม่อาจเป็นเหตุให้เขาเกิดความย่อมนะย่อทอดถอยในการทำความดี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต),2552)

จากที่สืบค้นในหนังสือพุทธธรรมจะเห็นว่าพระพรหมคุณาภรณ์ได้ใช้กระบวนการโยนิโสมนสิการ โดยการตั้งไว้ในใจ การคำนึงถึง การใส่ใจ พิจารณา โดยเป็นไปตามกระบวนการแห่งปัญญา นอกจากนี้คือให้มีศีล มาเป็นผู้ควบคุมความประพฤติทั้งกาย วาจา และใจ และจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้โดยไม่หวั่นไหว ส่วนผู้ใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ มองเห็นด้วยปัญญาโดยถ่องแท้ซึ่งทุกข์เหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความก้าวล่วงทุกข์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อันให้ถึงความสงบระงับทุกข์ นี่แหละคือสรณะอันเกษม นี่คือสรณะอันอุดม คนถึงสรณะอย่างนี้แล้ว ย่อมปลอดภัยพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

จากการสืบค้นของผู้วิจัย ผู้วิจัยพบว่า วัยรุ่นที่เริ่มมีความรู้สึกนึกคิด เริ่มมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ล้วนต้องเผชิญโลกธรรมด้วยกันทั้งสิ้น เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องต่อความรู้สึก นึกคิด ชีวิตและจิตใจ และจากสถิติของ WHO ทำให้เห็นว่าวัยที่น่าเป็นห่วงมากที่สุดคือประชากรกลุ่มวัยรุ่นช่วงอายุ 15-29 ปีที่ยังขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของชีวิต มีความรู้สึกหวั่นไหวต่อโลกธรรมได้ง่ายและจากผลของการสัมภาษณ์ รวมถึงข้อมูลจากข่าวที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในสังคม ทำให้ผู้วิจัยได้มองเห็นสาเหตุแห่งความทุกข์ใจที่เกิดขึ้นที่มีอิทธิพลต่อบุคคลเหล่านั้น รวมไปถึงผลลัพธ์แห่งการเยียวยารักษาใจซึ่งได้คำตอบมาจากการสัมภาษณ์ทั้งในส่วนของผู้คนทั่วไปและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ผู้วิจัยวิเคราะห์ห่อออกมาแล้วสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 ทุกประการ ดังนี้

5.1 ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (ทุกข์)

จากการประสบกับโลกธรรมทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์ซึ่งทำให้ใจฟู เกิดความรู้สึกยินดีมากเกินไป และฝ่ายอนิฏฐารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนานั่นเองที่ทำให้ประชากรส่วนหนึ่งป่วยเป็นโรคอันมีโรคหลักๆ 3 โรคด้วยกันคือ

1. ความเครียด
2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม
3. โรคซึมเศร้า

จากข้อมูลรวมๆทั้ง 3 โรคที่เกิดขึ้นล้วนมีเหตุปัจจัยสืบเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สังคมสัมพันธ์กับบุคคลอื่น สภาพการณ์ที่เลวร้ายอีกทั้งเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความชื่นชมยินดี สภาพการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่นำไปสู่ความล้มเหลวในชีวิต โรคกลัวสถานการณ์ทางสังคมกลัวการถูกจับตามองจากคนในสังคม เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นเมื่อต้องเผชิญหรือแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งในสถานการณ์ทางสังคม โดยความวิตกกังวล ส่งผลกระทบต่อการดำรง

ชีวิตประจำวัน การทำงาน (หรือการเรียน) การพบปะผู้คน การสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่นของบุคคลนั้นอย่างชัดเจน หรือมีความทุกข์ทรมานอย่างมากที่ตนเองมีอาการโศกเศร้า (วิตกกังวล) ส่วนในโรคซึมเศร้านั้นพบว่าสาเหตุหลักๆถ้าไม่เกิดจากสภาพความผิดปกติทางชีวเคมีทางสมอง ก็พบว่าเกิดจากสาเหตุทางด้านจิตใจ ผู้ป่วยที่มีการซึมเศร้า อาจมาจากการที่มองตนเอง มีการมองสิ่งต่างๆ ในด้านลบ ได้แก่มองตนเองในแง่ลบ รู้สึกตนเองไม่มีคุณค่า ไม่มีความสำคัญมองอดีตเห็นแต่ความบกพร่องของตนเองหรือมองโลกในแง่ร้าย จากการศึกษาพบว่าโรคซึมเศร้านักเกิดภายหลังผู้ป่วยมีปัญหาทางจิตใจอย่างรุนแรง เช่นการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักหรือการหย่าร้าง มีความคิดอยากตาย หรือคิดฆ่าตัวตายในที่สุด เกือบจะทุกวันที่เราได้พบเห็นข่าวการฆ่าตัวตายตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันทั่วไป ด้วยวิธีการ ต่าง ๆ กัน เช่น ยิงตัวตาย, กระโดดตึก, กินยาฆ่าตัวตาย, ผูกคอตาย เป็นต้น ต่างรายก็ต่างปัญหา เมื่อเกิดปัญหาก็เกิดความเครียด หาหนทางออกของการแก้ไขปัญหาไม่ได้ รู้สึกท้อแท้ สิ้นหวัง ในที่สุดหลายคนตัดสินใจหนีปัญหานั้นด้วยการฆ่าตัวตาย

5.2 สาเหตุของการเกิดปัญหาอันเกี่ยวเนื่องด้วยโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (สมุทัย)

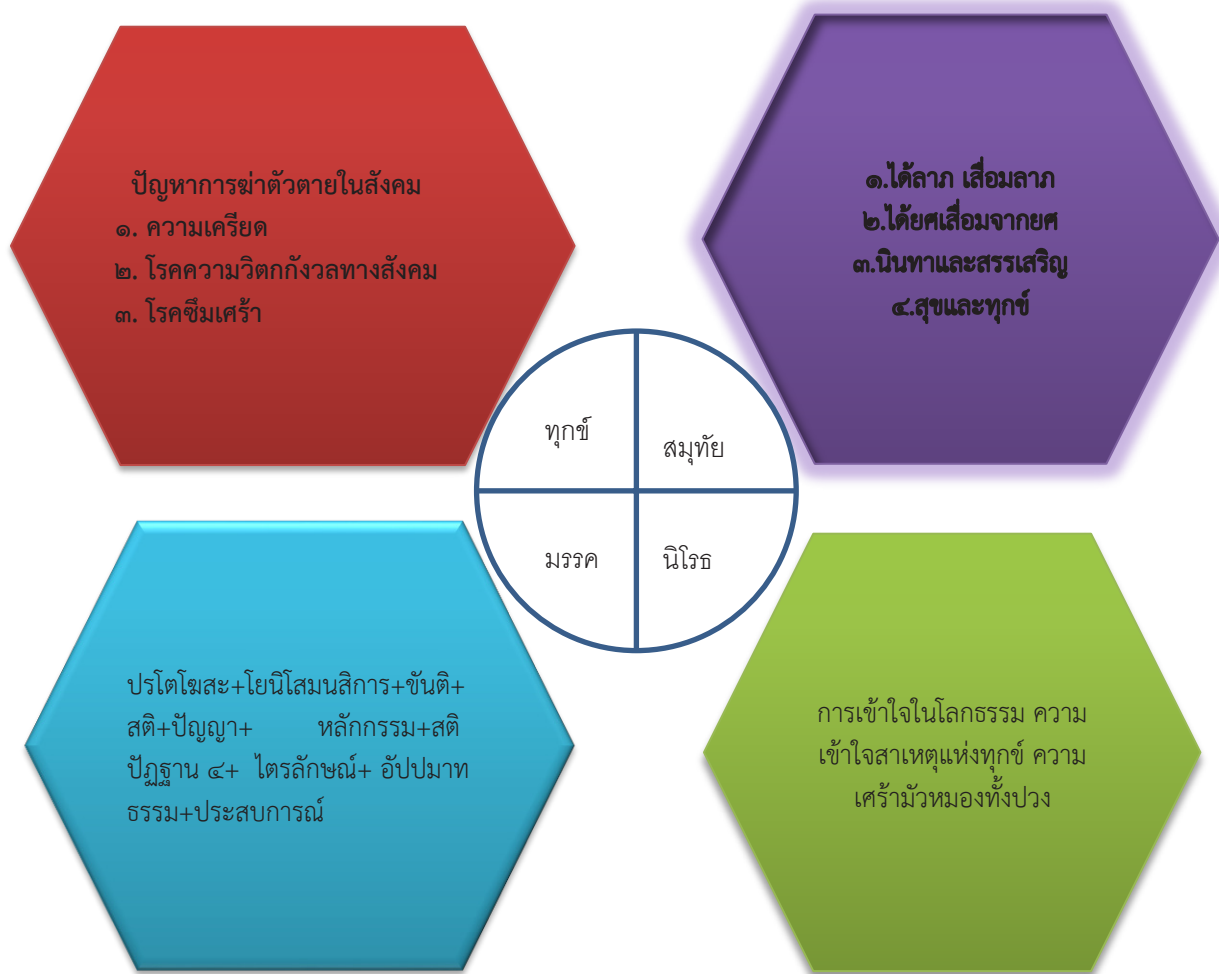
สาเหตุหลักก็คือความรู้สึกละแ่นของแต่ละคนที่ต้องประสบกับโลกธรรมฝ่ายอิฏฐารมณ์จบลงและฝ่ายอนิฏฐารมณ์เกิดขึ้นนั่นเอง เพราะเมื่อฝ่ายอิฏฐารมณ์เกิดขึ้น คนส่วนมากก็มักมีความยินดีปลอยใจยึดติด เพลินอยู่ในอิฏฐารมณ์ ไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งมีเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ไม่ได้เตรียมใจไว้กับการเปลี่ยนแปลง พระศรีคัมภีร์ญาณได้กล่าวไว้ว่า ต้องเข้าใจนิยามความหมายของโลกธรรมก่อน ไม่ใช่แค่รู้เฉยๆว่ามีลาภเสื่อมลาภ ฯ ไม่ใช่รู้แค่นั้น ต้องเข้าใจว่ามันเป็นของที่มีอยู่ประจำโลก ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เกิดขึ้นได้ทุกกาลเทศะ เกิดกับบุคคลทุกเพศทุกวัยไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนก็ตามชาติไหน ศาสนาไหนประสบด้วยกันทั้งนั้นเพราะเป็นธรรมประจำโลก ไม่ว่าคุณจะใช้เครื่องมืออะไร มาเพื่อกำจัดไม่ให้มันมีมันไม่ได้ ยากดีมีเงินมีสิทธิเท่าเทียมกันหมด (สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ, 22 กันยายน 2559) เจอปัญหาโลกธรรมตลอดทั้งชีวิต (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษจางงค์ ทองประเสริฐ, 12 กันยายน 2559) เป็นปัญหาที่ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ トラบใดที่ยังเป็นมนุษย์ และถ้ายังไม่หมดกิเลส เราจะต้องทุกข์ร้อนกับมัน (สัมภาษณ์ ดร.วีรชาติ นิมนองค์, 1 กันยายน 2559) ไม่เคยมีใครไม่เคยเจอ สมดังชื่อที่ว่าเป็นธรรมประจำโลก (สัมภาษณ์ พระนพดล สิริวิโส, 1 กันยายน 2559) เป็นธรรมคู่กับโลก (สัมภาษณ์ ดร.บุญเลิศ โอธสุ, 7 กันยายน 2559) ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงหนีปัญหาโลกธรรมไปได้ ทุกคนต้องเจอทั้งโลกธรรมฝ่ายบวกและฝ่ายลบเหมือนกันหมด (สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์วัชร งามจิตรเจริญ, 2 ตุลาคม 2559)

5.3 ปัญหาที่ได้รับการแก้ไขจากการกระทบโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน (นิโรธ)

การก้าวข้ามความรู้สึกเมื่อถูกโลกธรรมมากระทบทั้งฝ่ายอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ด้วยการใช้เวลาใช้สติ ใช้สมาธิ บำบัดขัดเกลา ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้าๆ และที่สำคัญคือ ความอดทนอดกลั้นต่อสิ่งที่มากระทบ มีทางเดียวคือต้องใช้สติกลับทบทวน ใช้ปัญญาไตร่ตรอง สิ่งที่ทำไปนั้นดีหรือไม่ ถ้าทำไปเกิดโทษหรือคุณ ดีหรือชั่ว บวกลบคุณหาร กำไรหรือขาดทุน มีคุณค่าหรือไร้ค่า สง่างามหรือเลวร้าย เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไป ก็จะทำให้ใจเราเบาโล่งใจปลอดโปร่งโล่งสบาย ในที่สุดเราก็ชนะตัวเองได้ อยู่ในโลกธรรมได้อย่างไม่ทุกข์ต่อการมีชีวิตในโลกใบนี้แน่นอนต้องพบเจอสิ่งที่

ตนปรารถนาและไม่ปรารถนา สิ่งที่มีหวังและผิดหวัง ต้องประสบพบเจอแน่นอน ก็พึงสังวรใจไม่ให้กระเพื่อมไปด้านใดด้านหนึ่ง เมื่อโลกธรรมเกิดขึ้นกับตัวเรา ก็ต้องอดทนได้ทั้งในสิ่งที่เราชอบใจและในสิ่งที่เราไม่ชอบใจเพียงทำใจ

การดับทุกข์ทางใจที่เกิดจากโลกธรรมนั้น ต้องใช้ข้อธรรมหลายตัวด้วยกันมาเป็นองค์ประกอบในกระบวนการคิดเพื่อเอาชนะทุกข์ สร้างความเข้มแข็งให้กับจิตใจ ต้องเสริมสร้างความเข้าใจขึ้นในจิตใจตน โดยอาศัยทั้งกัลยาณมิตรช่วยบอกทาง ชี้นำวิธีการเอาชนะจิต รวมไปถึงการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยตนเอง ผู้ที่ชนะจิตของตนได้นั้นก็มีตนนั่นเองเป็นผู้รู้ที่เราสามารถก้าวข้ามความรู้สึกทุกข์ที่เกิดจากโลกธรรมมาไ้ระดับใดแล้ว ยังมีความหวั่นไหวเมื่อเจอสิ่งที่มากระทบมากน้อยเพียงใด ความสุขที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจในโลกธรรมจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับความสูงขึ้นแห่งจิตใจตน ผู้วิจัยออกแบบโมเดลไว้ดังMODEL แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

5.4 พุทธวิธีในการเผชิญโลกธรรม (มรรค)

จากผลของการวิจัยในบทที่ 4 นี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าจากการที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์หลักธรรมออกมาได้จากพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับโลกธรรม 8 ในบทที่ 2 ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าข้อธรรมในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธองค์ทรงเน้นมาตลอดคือ การดำรงจิตตั้งมั่นไม่ให้หวั่นไหว โดยใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงเกี่ยวกับโลกธรรมนั้นโดยมีพระพุทธองค์ทรงใช้ปรัโตโฆสะ ในส่วนของการเป็นกัลยาณมิตรคอยให้คำแนะ^{ทุกข}แนะ^{ระสว}ระสว^ก อupasak อupasika แต่ในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยสังเคราะห์ออกมาจากบทสัมภาษณ์ สมุทัย ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลทั่วไปได้ว่า ปัญหาในปัจจุบันมีมากขึ้น มีความละเอียดอ่อนต่อสภาพจิตใจคนในทุกวันนี้มากขึ้น บริบทของคนในยุคปัจจุบันแตกต่างจากยุคปัจจุบันของ มรรค 8 นิโรธ จะเข้าถึงธรรมเพื่อน้อมนำไปปฏิบัติเป็นเรื่องยาก การที่จะหาผู้รู้ธรรมมาเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องตรงก็หายาก ทั้งที่มีสื่ออยู่ทั่วไปที่โพสต์บอกเกี่ยวกับข้อธรรม แต่อย่างว่ยรู้^นรู้^นทั่วไปก็เข้าใจธรรมะนั้นอย่างผิวเผิน ไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง จะเห็นได้จากในสังคมออนไลน์ที่มีการโพสต์ธรรมะประชดกัน แข่งกันให้ดูดี แต่แท้ที่จริงตัวเองก็ยังพ่ายแพ้ให้กับโลกธรรม ไม่ได้มีการเอาชนะตนได้จริงอย่างที่สมควรฝึกหัดปฏิบัติ ดังนั้นหลักธรรมที่จะต้องนำมาประยุกต์ใช้จึงมีมากขึ้นสำหรับคนในสังคมปัจจุบัน

การข้ามความหวั่นไหวจากโลกธรรมตามหลักปฏิจสมุปบาทด้วยหลักพุทธธรรม ในหลักพุทธธรรมได้อธิบายกระบวนการปฏิจสมุปบาทในช่วง สฬายตนะจนถึงเวทนาไว้ดังนี้

สฬายตนะ -คือชีวิตที่จะสนองความต้องการของตัวตน และพร้อมจะกระทำการต่างๆ ได้ตอบต่อโลกภายนอก จะต้องมิต่างติดต่อกับโลกภายนอก สำหรับให้กระบวนการรับรู้ ดำเนินงานได้ ดังนั้นอาศัยนามรูป เป็นเครื่องสนับสนุน กระบวนการแห่งชีวิตจึงดำเนินต่อไปตามพลังแห่งกรรมถึงขั้นเกิดอายตนะ ทั้ง 6 คือ ประสาท ตา หู จมูก ลิ้น กายและเครื่องรับรู้อารมณ์ภายใน คือใจจากนั้น

ผัสสะ- กระบวนการแห่งการรับรู้ก็ดำเนินงานได้ โดยการเข้ากระทบหรือประจวบกันระหว่างองค์ประกอบ สามฝ่าย คืออายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ) กับอารมณ์หรืออายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์) และวิญญาณ (จักขุวิญญาณ โสตวิญญาณ ฆาน วิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ และมนโวิญญาณ) เมื่อการรับรู้เกิดขึ้นครั้งใด

เวทนา- ความรู้สึกที่เรียกว่า การเสวยอารมณ์ ก็จะต้องเกิดขึ้นในรูปใดรูปหนึ่ง คือสุขสบาย (สุขเวทนา) ไม่สบาย เจ็บปวด เป็นทุกข์ (ทุกขเวทนา) หรือไม่ก็เฉยๆ (อทุกขมสุขเวทนา หรืออุเบกขาเวทนา) และ โดยวิธีแห่งปุณฺณ กระบวนการย่อมไม่หยุดนิ่งอยู่เพียงนี้ จากการศึกษาผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าหนึ่งในโลกธรรมทั้ง 8 ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกของมนุษย์มากที่สุด คือตัวนิมิต เพราะเกี่ยวเนื่องโดยตรงกับอายตนะ 6 คือหูที่รับรู้ เสียง เกิดโสตวิญญาณ เมื่อขาดสติในการตั้งรับ ถูก

กระทบด้วยคำตินินินทา ก็จะทำให้เกิดเวทนาขึ้นมาทันที ดังนั้นสติคือการระลึกรู้ ตามมาด้วยการใช้ปัญญา พิจารณาคิดไตร่ตรองให้เห็นและเข้าใจถึงความเป็นจริงของโลกธรรมตัวนี้ ก็จะสามารถบรรเทาเวทนาหรือ สามารถดับเวทนาลงได้

6.อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธานุสาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสมมติฐานในเบื้องต้นว่า ในคัมภีร์พระพุทธานุสาสนานั้น พระพุทธรองค์ทรงแนะนำให้ใช้หลักธรรมข้อไหนเพื่อนำมาใช้กับโลกธรรมที่เกิดขึ้นกับทุกคนทั้งปุถุชนและระดับโสดาบันขึ้นไป จากผลการวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบว่า ในคัมภีร์พระพุทธานุสาสนา พระพุทธเจ้าทรงวางตนเป็นปรโตโมหะให้กับเหล่าพระสาวกและอุบาสกอุบาสิกา ทรงแนะนำให้ใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาให้เห็นโทษของการยึดมั่นและการเปลี่ยนแปลงของโลกธรรมที่เกิดขึ้นสำหรับโลกธรรมฝ่ายอริยธรรมนั้น มนุษย์เราถ้าเป็นผู้มีปัญญาสามารถนำคุณของโลกธรรมฝ่ายอริยธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตตนและสังคมได้ และในส่วนของอริยธรรมที่ต้องเผชิญนั้น แท้จริงแล้วสามารถนำความทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นมาแปรเปลี่ยนให้เป็นปัญญาโดยการทำความเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตและโลก เพื่อก้าวเข้าสู่ความหลุดพ้นแห่งใจในที่สุด แต่มนุษย์ส่วนมากมักไม่ยอมใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง มัวแต่คิดถึงความทุกข์เจ็บปวดที่ต้องเผชิญและกล่าวโทษผู้อื่นทั้งที่จริงแล้วโลกธรรมที่เกิดขึ้น เป็นผลสืบเนื่องจากวิบากกรรมที่ตนเองเคยกระทำไว้ทั้งสิ้น ไม่มีสิ่งใดเกิดมาลอยๆ เมื่อเข้าใจในชีวิต ดำรงตนอย่างมีสติและใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองก็สามารถอยู่ร่วมกับโลกธรรมได้อย่างไม่มีความหวั่นไหวใดๆ และสามารถก้าวข้ามความทุกข์ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างผู้ที่เข้าใจในความเป็นไปของโลกและชีวิต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

เมื่อผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในพระพุทธานุสาสนาเถรวาท” เห็นว่างานวิจัยนี้เป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยารักษาผู้ป่วยด้วยโรคทั้ง 3 โรคคือ 1. ความเครียด 2. โรคความวิตกกังวลทางสังคม 3. โรคซึมเศร้า ซึ่งสามารถนำหลักพุทธธรรมที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์สอนโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงโรงเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถม มัธยม และมหาวิทยาลัยควรส่งเสริมวิชาความรู้เกี่ยวกับหลักโลกธรรม ออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้น่าสนใจเพื่อความเข้าใจง่ายต่อหลักธรรมเพื่อเด็ก ๆ สามารถนำมาใช้ได้ในชีวิตจริงเมื่อต้องเผชิญโลกธรรม

2. ผลิตและปลูกฝังบุคลากรผู้ที่สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้เกิดขึ้นแก่สังคม ตั้งแต่สถาบันครอบครัว เริ่มจากพ่อแม่ควรมีความรู้ความเข้าใจสามารถเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้กับลูก

3. ในที่ทำงานควรมีบุคลากรที่คอยสร้างความเข้าใจ เป็นกัลยาณมิตร ปลูกฝังคุณธรรมที่ดีให้เกิดขึ้นในองค์กรเพื่อแก้ไขปัญหาวุ่นวายที่เกิดจากโลกธรรม

4.ในส่วนสถาบันสงฆ์สถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัวควรทำความเข้าใจว่าโลกธรรมที่เกิดขึ้นกับเราหรือกับใครก็ตาม เราเองก็เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดกับผู้อื่น ดังนั้นเราเองก็ควรปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ภายในสถาบันตนเองก่อน

7.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยคราวต่อไป

1.ในงานวิจัยนี้ยังไม่ได้นำผลการวิจัยไปบูรณาการใช้จริงในสังคม สำหรับการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาในหัวข้อเรื่อง “ผลการนำแนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมในสังคมปัจจุบัน”

2.ควรมีการวิจัยในหัวข้อ “การศึกษาเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการอยู่กับโลกธรรมกับจิตวิทยาสมัยใหม่เพื่อการอยู่กับโลกธรรม”

บรรณานุกรม

- ประยูรท์ หลงสมบุญ, พันตรี. (2546). *พจนานุกรมบาลี-ไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร.
- แปลก สนธิรักษ์. (2532). *พจนานุกรม บาลี - ไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2542). *คัมภีร์อริยวินัยวรรณา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระอุดรคณาการ (ชวินทร์ สระคำ). (2538) รศ.ดร.จำลอง สารพัตน์. *พจนานุกรมบาลี - ไทย สำหรับนักศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัทประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). *พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สัททนีติปกรณ์ ธาตุมาลา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิขุ, 2523.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์พิเศษจำนง ทองประเสริฐ.ที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเป็นอุปนายกสภามหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งโลก , 12 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ พระศรีคัมภีร์ญาณ. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 22 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์วัชร งามจิตระเจริญ, ศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2 ตุลาคม 2559.

สัมภาษณ์ ดร.วีรชาติ นิมนงค์. ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา คณะปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ . 1 กันยายน 2559.

สัมภาษณ์ ดร.บุญเลิศ โอฐสุ. ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 7 กันยายน 2559.

ความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

กิตติพงศ์ หังสพฤกษ์, วิกรณ์ รักษ์ปวงชน, วิมาน กฤตพลวิมาน, สุจินตนา ชุมวิสูตร
จิราพร สุทันกิตระ, วรณวิภา เมืองถ้ำ*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย (2) สำรวจความต้องการในการศึกษาต่อหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตในภาพรวมและในเชิงเปรียบเทียบ ระหว่างนักศึกษากลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและสถาบันอื่น (3) สำรวจความสนใจในการศึกษาต่อหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ตลอดจนเงื่อนไข ความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมาย (4) สำรวจความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนการสอนในระบบทางไกลของหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษากลุ่มเป้าหมายของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและสถาบันอื่น (5) สำรวจความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และ (6) เสนอสาขาวิชานิติศาสตร์และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชให้เปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตที่มีมาตรฐาน มีคุณภาพสูงสุด และสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ โดยส่วนของการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจเป็นแบบสอบถาม ทั้งคำถามในลักษณะของคำถามปลายปิดและปลายเปิด และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้ค่าสถิติต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ร้อยละ 54.5 มีความต้องการที่จะศึกษาในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต และร้อยละ 31.0 มีความสนใจที่จะศึกษา ทั้งนี้การตัดสินใจในการศึกษาขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านค่าใช้จ่ายเป็นสำคัญ ซึ่งระบบการศึกษาในระบบทางไกลเป็นระบบที่เอื้ออำนวย เนื่องจากการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตเป็นการศึกษาหาความรู้และการวิจัยด้วยตนเอง สำหรับความสามารถในด้านภาษาต่างประเทศ กลุ่มเป้าหมายเห็นถึงความสำคัญโดยมีความเห็นว่าต้องผ่านการวัดระดับความรู้ตามระบบมาตรฐาน โดยระบบการเรียนการสอนกลุ่มเป้าหมายเห็นว่าควรมีการเรียนการสอนภาคทฤษฎีเท่าที่จำเป็น พร้อมกับทำดุษฎีนิพนธ์ ทั้งนี้การรับนักศึกษาควรรับเป็นจำนวนที่เหมาะสมตามศักยภาพของนักศึกษา และการจ่ายค่าเล่าเรียน

* สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ควรเป็นระบบเหมาะสมตลอดหลักสูตรในอัตราที่เหมาะสม นอกจากนี้ ควรพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การให้บริการ และระบบฐานข้อมูลทางวิชาการ เป็นต้น เพื่อให้สามารถรองรับการเปิดหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ความต้องการศึกษา

ABSTRACT

The research on the demand of the survey applicant to study in the Doctor of Laws program has the objectives to (1) To study the general background of study who are target group (2) To survey the demand of studying the doctor of law program both in general background and comparative study (3) To survey the possible applicants of the doctor of law program including conditions and influential factors of the target group (4) To survey the long distance learning management system of the doctor of law program by comparing between the target group of Sukhothai Thammathirat Open University and other universities (5) To survey and make recommendation received from the target group in order to develop the doctor of law program according to the desire of the target group and (6) To recommend the faculty of law and Sukhothai Thammathirat Open University to open the doctor of law program which possess a high standard, quality and according to the desire of the target group

This research is a survey research by applying both qualitative and quantitative methodologies received from various sources. The quantitative research apply the survey methodologies and the tool employed in this research are opened and closed ended questionnaires including analyse information from the questionnaires by using the statistics results

This research found that most of the target groups 54.5% ; want to apply the doctor of law program while 31% of target groups tend to apply this program. Whether the target groups decide to apply this program or not depending significantly on tuition fee. The long distance learning facilitates the nature of doctor of law study because it depends upon the self-learning disciplines. According to this study, the result shows that English skill is crucial for studying this program; thus, it is necessary to pass the English standard qualification. With regard

to program curriculum, the target group prefers limited amount of course works while conducting the dissertation at the same time However, the acceptance rate should be relevant to the capacity of the faculty of law, The tuition fee should be based on a lump sum payment. Moreover, the university should develop various facilities for example, academic database in order to support the doctor of law program effectively.

Keywords : Doctor of Law Program, Study demand

1. ความสำคัญของการวิจัย

ภายใต้สถานการณ์ทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในปัจจุบัน การใช้กฎหมายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างความชอบธรรมให้แก่สังคม บ้านเมือง การสร้างกฎ กติกาทางการเมือง และตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจการค้า ทั้งภายในและนอกประเทศ นอกจากนี้ การใช้กฎหมายยังมีความสำคัญต่อทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนต่างก็มีความต้องการนักกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะทาง อาทิ กฎหมายมหาชน กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายอาญาและการบริหารงานยุติธรรม และกฎหมายธุรกิจ ในแขนงต่าง ๆ เช่น กฎหมายแรงงานและการอุตสาหกรรม กฎหมายภาษีอากร กฎหมายเกี่ยวกับสถาบันการเงิน กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ฯลฯ ในขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนนักกฎหมายที่ศึกษาวิจัยทางด้านนิติศาสตร์ชั้นสูงอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งองค์กรที่สำคัญในการผลิตนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และนักกฎหมายที่ทำการศึกษาวินิจฉัยนิติศาสตร์ชั้นสูง คือ มหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตรการเรียนการสอนในคณะนิติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความต้องการนักกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกฎหมายผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง หรือนักวิจัยทางด้านนิติศาสตร์จะมีมาก แต่ปริมาณการผลิตนักกฎหมายดังกล่าวในชั้นบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะปริญญาเอกด้านนิติศาสตร์ยังมีจำนวนจำกัดมาก โดยสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเปิดการเรียนการสอนกฎหมายมาก่อนคือ คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีรากฐานในการผลิตบัณฑิตนิติศาสตร์ในชั้นปริญญาตรีมาเป็นเวลานาน ต่อมาคือคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งก็มีการผลิตบัณฑิตทางด้านกฎหมายเป็นจำนวนมาก แต่สถาบันการศึกษาที่กล่าวมานี้ก็ยังไม่สามารถผลิตนักกฎหมายในชั้นบัณฑิตศึกษาเพื่อรองรับความต้องการของสังคมได้อย่างเพียงพอ จนกระทั่งในปัจจุบันหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตและนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตมีการเปิดสอนทั้งมหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเอกชนหลายแห่ง ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า มหาวิทยาลัยราชภัฏหลายแห่งแม้จะเริ่มมีการเปิดการเรียนการสอนปริญญาตรีทางด้านนิติศาสตร์มาไม่นานนัก หากเทียบกับมหาวิทยาลัยของรัฐอื่น ๆ ที่มีการเปิดสอนมาเป็นเวลานาน แต่ก็ยังรับผลักดันให้มีการเปิดการเรียนการสอนนิติศาสตร์ใน

ชั้นบัณฑิตศึกษาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการศึกษาในระดับปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิตต่อไป เนื่องจากเหตุผลด้านความขาดแคลนนักกฎหมายที่จบการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา นอกจากนี้มหาวิทยาลัยเอกชนบางแห่งก็เล็งเห็นถึงความสำคัญและความขาดแคลนนักกฎหมายดังกล่าว โดยมี การเปิดหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตมาเป็นเวลากว่า 10 ปี แล้ว และบางแห่งได้มีการเปิด หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต อีกด้วย

โดยวัตถุประสงค์หลักของการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาด้านนิติศาสตร์ เพื่อสร้างนักกฎหมายที่เป็นการต่อยอดจากการศึกษาในชั้นปริญญาตรีที่เป็นการศึกษากฎหมายอย่างกว้าง โดยจะเน้นไปที่ประมวลกฎหมายสี่ฉบับที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในชั้นปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต จะมีวิชาเลือกที่เป็นกฎหมายเฉพาะ (ซึ่งมักจะนอกเหนือจากกฎหมายที่ได้ศึกษามาแล้วในชั้นปริญญาตรี) ให้นักศึกษาที่สนใจได้เลือกเรียก หรือในหลักสูตรของบางมหาวิทยาลัยก็ได้มีการแบ่งสาขาของกฎหมาย เช่น สาขากฎหมายเอกชน สาขากฎหมายธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน สาขากฎหมายอาญา และสาขากฎหมายระหว่างประเทศ เป็นต้น ในขณะที่หลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตจะเป็นการต่อยอด การศึกษาในชั้นนิติศาสตรมหาบัณฑิตไปสู่การศึกษาระดับสุดท้ายแห่งศาสตร์นี้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับนักนิติศาสตร์ที่ผ่านการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในระดับปริญญาโทมาแล้ว ในการพัฒนา ความรู้รูปแบบใหม่ทางวิชาการในลักษณะเป็นการวิเคราะห์ สังเคราะห์ นำมาซึ่งการสร้าง แนวความคิดทฤษฎีใหม่และนวัตกรรมทางด้านนิติศาสตร์

สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้รับความเห็นชอบจาก สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้เปิดหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต ระดับปริญญาตรี เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523 นับเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว และเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2551 ที่สาขาวิชานิติศาสตร์ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ให้เปิดสอนหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ที่สาขาวิชานิติศาสตร์ได้ผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ที่เหมาะสมตามความต้องการของสังคม มีการพัฒนาบุคลากรในวงการกฎหมาย ให้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ซึ่งทั้งบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่สำเร็จจากสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง ทั้งภาครัฐและเอกชน ถึงคุณภาพและมาตรฐาน ทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนความพร้อมในการศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงยิ่งขึ้น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สำหรับแผนการผลิตดุษฎีบัณฑิตทางด้านนิติศาสตร์ ของสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีเป้าหมายในการขยายโอกาสการศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ ในระดับดุษฎีบัณฑิต เพื่อผลิตนักกฎหมายที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเฉพาะทาง สามารถพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาทางกฎหมายที่มีความซับซ้อนของสังคมที่มีลักษณะเป็นพลวัต การประยุกต์ เชื่อมโยง และบูรณาการศาสตร์ทางด้านต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน การสร้างงานวิจัย บทความ ตำรา ด้านนิติศาสตร์ เพื่อสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ อันเป็นการพัฒนากฎหมายและ

นำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ และที่สำคัญคือให้สังคมตระหนักถึงหลักการที่สำคัญทางกฎหมายที่เรียกว่าหลักนิติธรรม (Rule of Law)

บัณฑิตที่สำเร็จหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตนั้น เป็นที่ต้องการขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ทั้งองค์กรทางกฎหมาย อาทิอาจารย์ในคณะนิติศาสตร์ ทั้งของรัฐและเอกชน นักวิจัยด้านกฎหมายที่ค่อนข้างขาดแคลน ที่ปรึกษากฎหมายเฉพาะด้าน หรือแม้แต่การปฏิบัติงานในองค์กรระหว่างประเทศที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านกฎหมายที่องค์กรนั้นเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ในการผลิตนักกฎหมายในระดับดุษฎีบัณฑิตทางสาขาวิชานิติศาสตร์ก็ยังคงให้ความสำคัญกับนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม อาทิผู้พิพากษาและพนักงานอัยการ ซึ่งทางคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (หรือ กต.) หรือแม้แต่คณะกรรมการอัยการ (หรือ กอ.) มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีคุณสมบัติและคุณวุฒิที่เอื้อต่อการเข้ารับราชการในตำแหน่งดังกล่าวที่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาปริญญาเอกทางด้านกฎหมายในประเทศ โดยไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์ในการทำงานด้านกฎหมายมาก่อน ซึ่งผู้สำเร็จการศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตทางนิติศาสตร์ที่เข้ารับการสอบในสนามการสอบเฉพาะที่มีชื่อเรียกว่า “สนามพิเศษ” หรือ “สนามจิ๋ว” มีสัดส่วนในการได้รับการคัดเลือกมากกว่าการสอนในสนามอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่รับทราบกันเป็นอย่างดีในบรรดาผู้ประสงค์จะเข้าสอบเพื่อบรรจุเป็นผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการ

ในปี 2557 มีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาชั้นนิติศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช แล้ว จำนวน 42,088 คน และนิติศาสตรมหาบัณฑิต จำนวน 478 คน โดยสาขาวิชานิติศาสตร์มียอดนักศึกษาที่รับเข้าสูงเป็นอันดับที่สอง รองจากสาขาวิชาวิทยาการจัดการ นอกจากนี้ จากการสำรวจความต้องการศึกษาต่อของผู้ที่จะจบการศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พบว่ามีความประสงค์ที่จะเข้ารับการศึกษาระดับชั้นนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นจำนวนมาก (รายละเอียดปรากฏตามเอกสารสำรวจความต้องการศึกษาต่อในส่วนถัดไป) ซึ่งนอกเหนือจากความต้องการศึกษาต่อในระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชานิติศาสตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชแล้ว สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ยังคาดหวังว่าความมีชื่อเสียงของสาขาวิชา ตลอดจนการได้รับการยอมรับในบรรดาประชาชนทั่วไป นักกฎหมาย และผู้ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพกฎหมาย จะให้การตอบรับในการแสดงความประสงค์เพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต เป็นอย่างดี นอกจากนี้สาขาวิชานิติศาสตร์มีความเชื่อมั่นในคณาจารย์ประจำที่มีคุณวุฒิจบการศึกษาปริญญาเอก จำนวน 10 คน และกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอก ทั้งต่างประเทศและภายในประเทศ อีกจำนวน 10 คน สาขาวิชานิติศาสตร์เล็งเห็นถึงความชำนาญด้านกฎหมายเฉพาะของคณาจารย์ที่เป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ทั้งภายในและต่างประเทศ มีประสบการณ์ที่สูงในการสอนและวิจัยทางด้านนิติศาสตร์มาเป็นเวลานาน ซึ่งจะเป็นโอกาสอันดียิ่งที่คณาจารย์ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญดังกล่าวมาทำการถ่ายทอดความรู้กับนักศึกษาในชั้นดุษฎีบัณฑิตต่อไป

2. ผลการสำรวจความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

(1) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คิดเป็นร้อยละ 54.5 มีกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ประสงค์จะเข้าศึกษาในหลักสูตรนี้เพียงร้อยละ 13.5 เท่านั้น

(2) กลุ่มเป้าหมายที่จะให้ความสนใจจะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คิดเป็นร้อยละ 31.0 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขความพร้อมในด้านต่าง ๆ

(3) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลในระดับปานกลางถึงมาก คิดเป็นร้อยละ 87.5 มีความเชื่อมั่นในระดับน้อย เพียงร้อยละ 12.5 เท่านั้น

(4) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลเหมาะสมกับการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตในระดับปานกลางถึงมาก คิดเป็นร้อยละ 79.0 เห็นว่ามีความเหมาะสมในระดับน้อย เพียงร้อยละ 21.0 เท่านั้น

(5) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าคุณสมบัติของผู้จะเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตต้องผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐานมาก่อน คิดเป็นร้อยละ 59.0 ส่วนที่เหลือร้อยละ 41.0 เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วสอบผ่านในภายหลังก็ได้

(6) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ควรมีการเรียนภาคทฤษฎีพร้อมทำดุษฎีนิพนธ์ คิดเห็นร้อยละ 74.3 ส่วนที่เห็นว่าควรทำดุษฎีนิพนธ์เพียงอย่างเดียวมีเพียงร้อยละ 25.7 เท่านั้น

(7) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรรับนักศึกษาเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตรุ่นละประมาณ 10 ถึง 25 คน คิดเป็นร้อยละ 83.8 ส่วนที่เหลือเพียงร้อยละ 7.8 และ 8.7 ให้รับจำนวนน้อยและมากกว่า ตามลำดับ

(8) กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรจ่ายค่าเล่าเรียนในลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิต ต่อวิชา เหมาะจ่ายต่อเทอม หรือเหมาะจ่ายตลอดหลักสูตร (จ่ายในอัตราที่สูงกว่าทั้ง 2 ลักษณะข้างต้น) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ร้อยละ 29.5 ร้อยละ 33.5 และร้อยละ 37.0 ตามลำดับ

(9) กลุ่มเป้าหมายให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต โดยเร็ว ร้อยละ 40.9 รองลงไปคือ ควรจัดเก็บค่าเล่าเรียนในระดับที่พอสมควรและผ่อนชำระได้ ร้อยละ 25.0 ควรปรับปรุงการบริการทั้งทางด้านการวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ ร้อยละ 21.6 และควรปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและรวดเร็ว

3. อภิปรายผลการสำรวจความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

1. กลุ่มเป้าหมายจำนวนมากที่ต้องการเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต ด้วยเหตุผลสำคัญเพื่อเพิ่มวิทยฐานะให้ตนเอง มุ่งสู่การเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา เพิ่มพูนความรู้ให้กว้างขวางและลุ่มลึก รวมทั้งเป็นนักวิชาการในระดับประเทศหรือสากล

อนึ่ง กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มจร. ทั้งที่กำลังศึกษาอยู่และคาดว่าจะใกล้จะจบการศึกษาแล้ว ก็มีความต้องการศึกษาต่อในหลักสูตร นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีความแตกต่างเพียงเล็กน้อยไม่ถือเป็นนัยสำคัญทาง สถิติ

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่ประสงค์จะศึกษาต่อในหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มีจำนวนน้อย เพียงร้อยละ 14.5 เท่านั้น

2. กลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่มีความพร้อม แต่มีความสนใจที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนิติศาสตร ดุษฎีบัณฑิตมีจำนวนพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 31.1 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมในด้านค่าใช้จ่ายเป็น สำคัญ รองลงมาคือความพร้อมในด้านเวลาและคุณวุฒิ ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักว่า การศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตย่อมต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายสูงกว่าในระดับมหาบัณฑิต

กลุ่มนี้มีข้อที่น่าสังเกตคือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิตของ สถาบันอื่น มีความกังวลในเรื่องความพร้อมด้านค่าใช้จ่ายน้อยกว่านักศึกษาของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ซึ่งอาจเป็นเพราะนักศึกษาของสถาบันอื่น มีค่าใช้จ่ายในการศึกษาใน อัตราที่สูงอยู่แล้วนั่นเอง

3. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลในระดับ ปานกลางถึงมาก มีความเชื่อมั่นในระดับน้อยเป็นสัดส่วนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการศึกษาทางไกลที่มีชื่อเสียงเป็นที่ ยอมรับอย่างกว้างขวางอยู่แล้ว ทั้งในและต่างประเทศ

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาทางไกลในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาของสถาบันอื่น โดยเฉพาะ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่คาดว่าจะจบการศึกษาแล้วส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่น ในระดับมากเลยทีเดียว เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มี ประสบการณ์ตรงกับคุณภาพการศึกษาในระบบทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชอยู่แล้ว นั่นเอง

4. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลเหมาะสมกับหลักสูตรนิติ ศาสตรดุษฎีบัณฑิตในระดับปานกลางถึงมาก มีสัดส่วนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เห็นว่าความ เหมาะสมในระดับน้อย ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักว่าการศึกษาระดับดุษฎีบัณฑิตเน้น การศึกษาหาความรู้และการค้นคว้าวิจัยด้วยตนเองอยู่แล้ว

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชมี ความเห็นว่าระบบการศึกษาทางไกลมีความเหมาะสมกับการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ในสัดส่วนที่สูงกว่านักศึกษาของสถาบันอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่คาดว่าจะจบการศึกษาแล้ว ทั้งนี้เพราะการมีประสบการณ์ตรงกับคุณภาพการศึกษาในระบบทางไกลกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อยู่แล้วเช่นเดียวกันกับความเชื่อมั่นในคุณภาพของระบบการศึกษาทางไกลนั่นเอง

5. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าคุณสมบัติของผู้เรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตต้องผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐานมาก่อน แต่กลุ่มเป้าหมายที่เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วสอบผ่านในภายหลังก็ได้มีถึงร้อยละ 41.0 ซึ่งเป็นสัดส่วนไม่น้อยทีเดียว จะเห็นได้ว่านักศึกษาส่วนใหญ่ตระหนักในความสำคัญของความรู้ภาษาอังกฤษต่อการเรียนในระดับดุษฎีบัณฑิต ซึ่งเป็นการศึกษาในเชิงลึก จำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าจากตำราและเอกสารภาษาอังกฤษเป็นสำคัญ แต่ก็มีนักศึกษาอีกส่วนหนึ่งที่เห็นว่าเข้ามาเรียนก่อนแล้วพัฒนาความรู้ภาษาอังกฤษไปพร้อมกันก็ได้

กรณีคุณสมบัติการผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความคิดเห็นเป็นสัดส่วนที่แทบจะไม่แตกต่างกัน

6. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตควรมีการเรียนภาคทฤษฎีพร้อมทำวิทยานิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรียนภาคทฤษฎีเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งเห็นได้ว่ากลุ่มเป้าหมายต้องการเสริมความรู้ในกระบวนวิชาที่จำเป็นและจะเป็นประโยชน์ในการทำดุษฎีนิพนธ์ด้วย

กรณีระบบการเรียนการสอนนี้ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยมีความเห็นในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน

7. กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นว่าควรรับนักศึกษาเข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตรุ่นละประมาณ 10 ถึง 25 คน โดยนักศึกษากลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของ มสธ. มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้เพราะการเรียนในระดับดุษฎีบัณฑิตเน้นกระบวนการศึกษาที่เข้มข้น การรับนักศึกษาจำนวนมากเกินไปอาจกระทบต่อคุณภาพของการเรียนการสอนได้

8. กลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของสถาบันอื่นและของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเห็นว่าควรจ่ายค่าเล่าเรียนในลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิตต่อวิชาเหมาจ่ายต่อเทอม หรือเหมาจ่ายตลอดหลักสูตร (จ่ายในอัตราที่ถูกกว่าทั้ง 2 ลักษณะข้างต้น) ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มเป้าหมายตระหนักอยู่แล้วว่าการที่จะเข้าศึกษาในระดับดุษฎีบัณฑิตต้องมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่พอจะรับภาระค่าใช้จ่ายได้พอสมควร และไม่ว่าจะเป็นการจ่ายลักษณะใดก็ไม่แตกต่างกันมากนักนั่นเอง

9. กลุ่มเป้าหมายที่ตอบคำถามเป็นทั้งนักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิตของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และของสถาบันอื่น จึงให้คำแนะนำได้อย่างชัดเจน ครอบคลุม และลุ่มลึก ซึ่งจัดกลุ่มได้ 8 ประการ ตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ (1) ควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎี

บัณฑิตโดยเร็ว (2) ควรจัดเก็บค่าเล่าเรียนในระดับที่พอสมควรและผ่อนชำระได้ (3) ควรปรับปรุงการบริการ ทั้งทางด้านวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ (4) ควรปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและรวดเร็ว (5) ควรจัดระบบการให้คำปรึกษา การติดต่อสื่อสารกับอาจารย์ และมหาวิทยาลัยให้สะดวกขึ้น (6) ควรพัฒนาระบบช่วยค้นคว้าวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ (7) ควรมีแหล่งทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียนและการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ (8) ควรพิจารณาเปิดรับนักศึกษาจากผู้ที่จบจาก มสธ. และจากสถาบันอื่นอย่างเท่าเทียม

4. ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาความต้องการศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะต่อการตัดสินใจเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะผู้วิจัยเห็นว่ามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตโดยเร็ว ทั้งนี้เพราะกลุ่มเป้าหมายที่ทำการสำรวจมีความต้องการที่จะเข้าศึกษาหลักสูตรนี้เป็นจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 54.5 และกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่มีความพร้อม แต่มีความสนใจที่จะศึกษาหลักสูตรนี้เป็นจำนวนพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 31.0 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมทางด้านค่าใช้จ่าย เวลา คุณวุฒิ และคุณสมบัติ

จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่า การเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตมีผู้ประสงค์จะเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก จนคาดได้ว่าจะมีจำนวนเกินกว่าขีดความสามารถของสาขาวิชานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจะรองรับได้

ยิ่งกว่านั้น การเปิดหลักสูตรนี้โดยเร็วจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งตรงกับภารกิจหลักของทางมหาวิทยาลัย เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ต่อหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อประเทศชาติโดยรวม

สำหรับจำนวนนักศึกษาที่จะเปิดรับ ในเบื้องต้นควรเปิดรับประมาณปีละ 10 ถึง 25 คน ตามผลสำรวจซึ่งก็ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถและความพร้อมของสาขาวิชานิติศาสตร์เป็นสำคัญ

2. ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

(1) คุณสมบัติของผู้เข้าเรียนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตต้องผ่านการวัดความรู้ภาษาอังกฤษตามระบบมาตรฐาน ตามเกณฑ์ที่สำนักงานการอุดมศึกษา (สกอ.) และมหาวิทยาลัยกำหนด อย่างไรก็ดี ถ้าเป็นไปได้ควรพิจารณาเปิดช่องให้เข้ามาเรียนก่อนแล้วพัฒนาไปพร้อมกัน เพื่อให้สอบผ่านในภายหลัง เพราะมีกลุ่มเป้าหมายถึงร้อยละ 41.0 ที่เห็นด้วยดังกล่าวมาแล้ว หากเปิดช่องดังกล่าวได้จะเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขึ้นตามปณิธานของมหาวิทยาลัย

(2) ในปีแรกควรเปิดหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตแบบ 1.1 คือ แบบที่ทำดุษฎีนิพนธ์เพียงอย่างเดียวและมีการสอนภาคทฤษฎีบางวิชาโดยไม่มีหน่วยกิตก่อน และเปิดสอนแบบ 2.1 ในปีถัดไป คือ แบบที่มีการศึกษาภาคทฤษฎีโดยนับหน่วยกิตบางวิชาและต้องทำดุษฎีนิพนธ์ด้วย

(3) การจัดเก็บค่าเล่าเรียน จะเก็บลักษณะจ่ายต่อหน่วยกิต เหมาจ่ายต่อเทอม หรือ เหมาจ่ายตลอดหลักสูตรก็ได้ แต่ควรจัดเก็บในอัตราที่พอสมควรและเปิดโอกาสให้ผ่อนชำระได้ รวมทั้งจัดหาแหล่งทุนสนับสนุนค่าเล่าเรียนและการค้นคว้าวิจัยต่าง ๆ

(4) ควรพัฒนาระบบฐานข้อมูลทางวิชาการ และการเข้าถึงข้อมูลสำหรับการ ค้นคว้าวิจัย ทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งปรับปรุงและขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้สะดวกและ รวดเร็ว

(5) ควรปรับปรุงการบริหาร ทั้งทางด้านวิชาการและด้านธุรการอื่น ๆ รวมทั้งจัดระบบ ให้คำปรึกษา ตลอดจนการติดต่อสื่อสารกับอาจารย์และมหาวิทยาลัยให้สะดวกขึ้น

3. ข้อเสนอแนะในการเตรียมการเปิดสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต

คณะผู้วิจัยเห็นว่า มหาวิทยาลัยควรดำเนินการและสนับสนุนให้มีการเปิดสอนหลักสูตร นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตตามที่สาขาวิชานิติศาสตร์เสนอ

สำหรับคณาจารย์ผู้สอนนั้น นอกจากคณาจารย์ประจำหลักสูตรแล้วควรจัดเตรียม คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านไว้ให้เพียงพอ

ในส่วนของการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารนั้น ควรประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มเป้าหมายได้ทราบ อย่างทั่วถึงและเริ่มประชาสัมพันธ์ก่อนการเปิดหลักสูตรอย่างน้อย 6 เดือน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มี เวลาเตรียมการให้พร้อมในทุกด้าน

4. ข้อเสนอแนะในการจัดทำโครงการความร่วมมือ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า ควรจัดทำโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยสถาบัน องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ ทั้งในทางวิชาการ การบริหารจัดการ หรือความร่วมมืออื่นๆ ในทุกด้าน ทั้ง ภายในและต่างประเทศ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ทุกฝ่าย รวมถึงประเทศชาติโดยรวม

5. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาคณาจารย์

คณะผู้วิจัยเห็นว่าสาขาวิชานิติศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชต้องส่งเสริม และสนับสนุนด้านการเงินอย่างเพียงพอเพื่อให้คณาจารย์สามารถศึกษาหลักสูตรระยะสั้นทาง กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการอบรม ประชุม สัมมนา และดูงานทางวิชาการทั้งในประเทศและ ต่างประเทศ โดยเฉพาะทุนในการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคณาจารย์ให้มีความรู้ความสามารถอย่าง ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด

การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศ
ตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน
สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

DEVELOPMENT OF AN ENRICHMENT CURRICULUM FOR ENHANCING
INFORMATION LITERACY ACCORDING TO THE BLENDED LEARNING AND
BRAIN-BASED LEARNING CONCEPTS FOR UPPER SECONDARY SCHOOL
STUDENTS

รุ่งทิพา ปุณณะตุง* อุษา ปราบหงษ์** ประยูร บุญใช้***

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 2) พัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 3) ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตร กลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมนุมสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุบลรัตน์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 37 คน โดยเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศ และ 2) แบบประเมินความพึงพอใจ ดำเนินการทดลองแบบกลุ่มเดียวทดสอบก่อนและหลังการทดลอง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าทดสอบที

ผลการวิจัยพบว่า 1) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศที่พัฒนาขึ้นมีคุณลักษณะที่ต้องการเสริมสร้างอยู่ในระดับมาก ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 2 ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 7 ตัวชี้วัด และองค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อการรู้สารสนเทศในสังคม ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด 2) องค์ประกอบของหลักสูตรมี 9 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญ แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หลักการ จุดมุ่งหมาย มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โครงสร้างเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตร

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

** คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

*** มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

พบว่าความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังเรียนตามหลักสูตรสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: หลักสูตรเสริม, ความสามารถในการรู้สารสนเทศ, การเรียนรู้แบบผสมผสาน, การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

ABSTRACT

The purposes of this study were: 1) to investigate standards and indicators of information literacy, 2) to develop an enrichment curriculum for enhancing information literacy according to the blended learning and brain-based learning concepts for upper secondary school students, and 3) to examine the results of experiment in using the curriculum. The procedure of this study comprised 3 stages: 1) investigating basic data, 2) developing a curriculum, and 3) experimenting in use of the curriculum. The one group pretest-posttest research design was used to experiment with the target group of 37 upper secondary school students. Data were analyzed both quantitatively and qualitatively. The instruments used were a developed curriculum and curriculum usage manual, a test of information literacy, and a form for assessing students' satisfaction with learning. Statistics used in data analysis were mean, standard deviation, t-test for dependent samples, whose statistical significance was determined at the .05 level through the use of a statistical package.

Findings of study were as follows:

1. The developed standards and indicators of information literacy had characteristics needed for enhancement at high level, which comprised 3 elements of abilities with 6 standards and 18 indicators as the following:

1.1 Element 1: Ability in basic information with 2 standards and 6 indicators,

1.2 Element 2: Ability in self-learning with 2 standards and 7 indicators,

1.3 Element 3: Responsibility for using information in society with 2 standards and 5 indicators.

2. The developed curriculum was an enrichment curriculum provided to students aiming to develop upper secondary school students' information literacy through the use of blended learning and brain-based learning concepts. The process of learning activity organization employed two types of blended learning – face-to-face learning and online teaching and learning. It took 40 hours throughout the curriculum. The curriculum contained 6 units of learning. The learning activity organization process consisted of 8 steps: 1) stimulate learning, 2) choose the points, 3) plan to discover, 4) learn it, 5) present it inside the group, 6) create works, 7) present the works of group, and 8) assess what learned. The curriculum consisted of 9 components: 1) the original and significance, 2) basic concepts and theories, 3) principles, 4) objectives, 5) standards and indicators of information literacy, 6) content structure, 7) learning activity organization process, 8) media and sources of learning, and 9) measurement and evaluation.

3. Results of experiment in using the curriculum were found as follows:

3.1 Students' information literacy after learning was significantly higher than that before learning at the .05 level and the mean score passed the criterion of 80 out of 100.

3.2 Students' satisfaction with learning according to the curriculum was at high level.

Keywords: Enrichment Curriculum, Information Literacy, Blended Learning, Brain-based Learning

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์บวกกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและระบบโทรคมนาคม ส่งผลให้การผลิตและการใช้สารสนเทศมีการขยายตัวในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ทำให้สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมสารสนเทศ บุคคลจึงต้องมีการปรับตัวให้เป็นผู้ที่รู้จักแสวงหาความรู้ เรียนรู้ตลอดเวลา รู้จักใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจคัดเลือกสารสนเทศได้อย่างถูกต้อง ทักษะเหล่านี้คือ การรู้สารสนเทศ (Information literacy) ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในการรู้ถึงความต้องการสารสนเทศ ความสามารถในการวิเคราะห์ กำหนดแหล่งสารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการ การประเมินและการใช้สารสนเทศที่ค้นคว้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ(สมาน ลอยฟ้า,2545)

การดำเนินการดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้นั้นจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีทางการสื่อสาร และระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์เข้ามาช่วย โดยการเรียนการสอนบนเว็บ (Web-Based Instruction) ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการออกแบบและการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ สามารถตอบสนองการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และยังเป็นการสนองตอบแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอีกด้วย ซึ่งผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้โดยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับนักการศึกษา (สุจิตรา เขียวศรี, 2550) ที่ได้กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้กระดานสนทนา (Web Board) การสนทนาผ่านเฟสบุ๊ค (Facebook) ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นได้มากขึ้น กิจกรรมการเรียนการสอนจึงเป็นไปอย่างทั่วถึงเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลและศักยภาพทางการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนสามารถเข้าศึกษา ทบทวนเนื้อหา และทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองได้ แต่การเรียนบนเว็บยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ดังนั้นการจัดการเรียนแบบผสมผสานระหว่างการเรียนรู้บนเว็บกับการเรียนในชั้นเรียน จึงเป็นวิธีการเรียนการสอนที่สามารถจะนำมาพัฒนาผู้เรียนเพื่อการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) เป็นรูปแบบการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในการเรียนรู้ในปัจจุบันเพื่อการสร้างองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลาย เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพทางการเรียนให้มากขึ้น และจากการศึกษาค้นคว้า (ธีรพงษ์ แสงสิทธิ์, 2550) พบว่าสมองของคนเราเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนั้นการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการทำงานของสมองเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญ ควรทำความเข้าใจความรู้เกี่ยวกับสมองซึ่งเป็นเครื่องมือในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างศักยภาพสูงสุดในการเรียนรู้ของมนุษย์ ภายใต้แนวคิดที่ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และพร้อมที่จะเรียนรู้มาตั้งแต่กำเนิด ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้สอนนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2 เพื่อพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างไร ในประเด็นต่อไปนี้

2.3.1 เปรียบเทียบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนและหลังเรียนตามหลักสูตร

2.3.2 ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 440 คน และกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมนุมสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” จำนวน 37 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรต้น คือ การใช้หลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และตัวแปรตาม ประกอบด้วยความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียน และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

3.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา เกี่ยวกับหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการทดลอง คือ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2559 ในโรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุปถัมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร แบ่งเป็น

2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดการรู้สารสนเทศ และมาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โดยการวิเคราะห์เอกสารและสรุปองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับมาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรเสริม แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรเสริม การเรียนรู้แบบผสมผสาน การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และแนวคิดการรู้สารสนเทศ โดยการวิเคราะห์เอกสารและสรุปองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 2 ยกร่างหลักสูตรเสริม โดยการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน เพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบและสาระสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 ยกร่างคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม โดยการสังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานเพื่อกำหนดเป็นองค์ประกอบและสาระสำคัญของแต่ละองค์ประกอบของคู่มือประกอบการใช้หลักสูตร

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบคุณภาพร่างหลักสูตรและคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม โดยผู้เชี่ยวชาญแล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 5 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและคู่มือประกอบการใช้หลักสูตรเสริม

ระยะที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรเสริม แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการก่อนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยนัดประชุมกลุ่มเป้าหมายในการทดลองใช้หลักสูตร เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประชากร คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุบลมภ์” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ปีการศึกษา 2559 จำนวน 440 คน และกลุ่มเป้าหมายในการทดลอง คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เป็นสมาชิกชุมชนสารสนเทศ โรงเรียนบ้านนาคูพัฒนา “กรป.กลางอุบลมภ์” จำนวน 37 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

ขั้นตอนที่ 2 ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียวมีการทดสอบก่อนและหลังการทดลอง กับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการทดลอง จำนวน 37 คน โดยการเรียนรู้หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-6 จำนวน 40 ชั่วโมง ตามหลักสูตรกำหนด จากนั้นทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศ และวัดความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้หลักสูตรเสริม ในประเด็นดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนทดสอบความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนก่อนและหลังการเรียนตามหลักสูตร แล้วทดสอบความแตกต่างโดยใช้สถิติทดสอบทีแบบไม่อิสระ

2. วิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนประเมินความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตร แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์คือ ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ≤ 1

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ผลการศึกษามาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สรุปได้ 3 องค์ประกอบ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ 18 ตัวชี้วัด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 6 ตัวชี้วัด องค์ประกอบที่ 2 ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 7 ตัวชี้วัด และ องค์ประกอบที่ 3 ความรับผิดชอบต่อการรู้สารสนเทศในสังคม ประกอบด้วย 2 มาตรฐาน 5 ตัวชี้วัด

5.2 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรเสริมที่จัดให้กับนักเรียนโดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ใช้รูปแบบการเรียนรู้ผสมผสานกัน 2 รูปแบบ คือ การเรียนการสอนแบบ Face to face และการเรียนการสอนแบบ Online ใช้เวลาตลอดหลักสูตร 40 ชั่วโมง มีเนื้อหา 6 หน่วยการเรียนรู้ และมี องค์ประกอบหลักสูตร 9 ประการ ได้แก่ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการ 4) จุดมุ่งหมาย 5) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 6) โครงสร้างเนื้อหา 7) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล

5.3 ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม พบว่า

5.3.1 ความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80

5.3.2 ความพึงพอใจของของเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก

6. อภิปรายผล

6.1 หลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นครั้งนี้ เป็นหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการรู้สารสนเทศ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความสามารถด้านสารสนเทศพื้นฐาน ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และความรับผิดชอบต่อการรู้สารสนเทศในสังคม มีมาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศ 6 มาตรฐาน และตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ จำนวน 18 ตัวชี้วัด จะเห็นได้ว่าเมื่อใช้หลักสูตรนี้จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการรู้สารสนเทศได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลักสูตรนี้ เป็นหลักสูตรที่มีลักษณะเนื้อหาที่กว้างและลึกมากกว่าหลักสูตรปกติ และเป็นหลักสูตรที่เสริมสร้างทั้งความรู้ความสามารถ ทักษะ และเจตคติต่อการรู้สารสนเทศของผู้เรียน และมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบ ยอมรับและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยการประเมินความสามารถในการรู้สารสนเทศ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการใช้หลักสูตร

6.2 จากผลการพัฒนาหลักสูตรนี้ทำให้ได้หลักสูตรเสริมที่มีองค์ประกอบ 9 ประการ คือ ที่มาและความสำคัญของหลักสูตร แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมาย

ของหลักสูตร มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ โครงสร้างเนื้อหา กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล โดยมีโครงสร้างเนื้อหา 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ การรู้สารสนเทศและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงความต้องการสารสนเทศ เข้าถึงสารสนเทศ การประเมินสารสนเทศ การใช้สารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และจริยธรรมสารสนเทศและภัยออนไลน์ ใช้เวลาเรียน 40 ชั่วโมง และเมื่อผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่าร่างหลักสูตรมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งแสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถนำไปใช้ส่งเสริมการเรียนรู้สารสนเทศให้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ ทั้งนี้เป็นเพราะการสร้างและพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานจากหลากหลายแหล่ง มากำหนดเป็นกรอบโครงสร้างหลักสูตรและเนื้อหาในการพัฒนาการเรียนรู้สารสนเทศของผู้เรียน ดังในงานเขียน (นริภัทร ผิวพอใช้, 2553) ได้กล่าวว่า การรู้สารสนเทศ เป็นความสามารถในการเข้าถึง ประเมินและการใช้สารสนเทศจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนั้นยังสามารถคิดวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งที่ตนเองต้องการและไม่ต้องการได้เมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารสนเทศ ตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศที่ถูกต้องและสมบูรณ์ และสามารถกำหนดชนิดและขอบเขตของสารสนเทศที่ตนเองต้องการเพื่อนำไปสู่การค้นคว้าในการแก้ปัญหาและ นำไปใช้ได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหอสมุดประเทศออสเตรเลีย(Council of Australian State Libraries 2006) ที่ได้จัดทำมาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศของนักเรียน แบ่งออกเป็น 7 มาตรฐาน คือ 1) การตระหนักถึงความจำเป็นของสารสนเทศและกำหนดสารสนเทศที่ต้องการ 2) การเข้าถึงสารสนเทศที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล 3) สามารถประเมินสารสนเทศและแหล่งสารสนเทศได้อย่างมีวิจารณญาณ และสามารถเชื่อมโยงสารสนเทศที่เลือกมาได้เข้ากับความรู้เดิมได้อย่างมีระบบ 4) สามารถแบ่งกลุ่ม จัดเก็บ ใช้ และตรวจสอบสารสนเทศที่จะสะสมหรือที่จะเผยแพร่ได้ 5) สามารถสื่อสารและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่โดยบูรณาการองค์ความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ที่ได้จากคนอื่นๆ หรือสมาชิกในกลุ่ม 6) สามารถเข้าใจประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และกฎหมายในการเข้าถึงและใช้สารสนเทศได้อย่างมีจริยธรรม ถูกต้องตามกฎหมาย และมีความรับผิดชอบ และ 7) ตระหนักว่าการรู้สารสนเทศคือพื้นฐานของการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งยังสอดคล้องกับสมาคมห้องสมุดโรงเรียนแห่งสหรัฐอเมริกา (American Association of School Libraries: AASL, 1998) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้สารสนเทศเพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการสอนทักษะการเรียนรู้สารสนเทศแก่นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อสอนให้นักเรียนเป็นผู้รู้สารสนเทศซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มาตรฐานการเรียนรู้สารสนเทศสำหรับนักเรียน ประกอบด้วย 9 มาตรฐาน โดยแบ่งเป็น 3 หมวด ได้แก่ หมวดความรู้ทางสารสนเทศ หมวดการเรียนรู้แบบพึ่งพาตนเอง และหมวดการมีความรับผิดชอบต่อสังคม

3. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยความสามารถในการรู้สารสนเทศของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย พบว่า มีค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการรู้สารสนเทศหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรเสริมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ

ความสามารถในการรู้สารสนเทศหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 51.73 หมายความว่ามีความสามารถในการรู้สารสนเทศในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม คือสูงกว่าคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 48 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นนั้นมีส่วนประกอบสำคัญ 9 ประการ คือ 1) ที่มาและความสำคัญ 2) แนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน 3) หลักการของหลักสูตร 4) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 5) มาตรฐานและตัวชี้วัดของการรู้สารสนเทศ 6) โครงสร้างเนื้อหา 7) กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 8) สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 9) การวัดและประเมินผล ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรที่กำหนดนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาหลายๆ ท่านที่กำหนดกรอบขององค์ประกอบของหลักสูตรไว้ อาทิ อารง บัวศรี (2542) สมิตรา พงศธร (2550) บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553) อรอนงค์ นิยมธรรม (2555) และนอกจากนี้หลักสูตรเสริมที่สร้างขึ้นเป็นไปตามความหมายของหลักสูตรเสริมตามแนวคิดของ จันทิมา แสงเลิศอุทัย (2550) สมพร หลิมเจริญ (25520) และ วัลลยา ธรรมอภิบาล (2555) ที่ได้สรุปไว้ว่าหลักสูตรเสริมเป็นมวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียน มีลักษณะที่ขยายออกทั้งแนวกว้างและแนวลึกมากกว่าหลักสูตรปกติทั้งในและนอกห้องเรียน วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเสริมจะกำหนดขึ้นตามคุณลักษณะที่ต้องการ ให้เกิดกับผู้เรียน อาจมีสาระเป็นเนื้อหาในรายวิชา โครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพิ่มเติม หรือคาบเกี่ยวกับหลักสูตรเดิมที่มีอยู่เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ Davis, Garry.A. & Rimm (1994) ได้กล่าวสรุปถึงลักษณะสำคัญสำหรับหลักสูตรเสริมไว้ว่า หลักสูตรเสริมอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะการเรียนรู้ มีความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการ ไม่ใช่หลักสูตรที่มีเนื้อหาว่างๆ และไม่ควรละเลยองค์ความรู้อื่นๆ หลักสูตรเสริมควรเป็นสหวิทยาการที่ประกอบด้วยหลากหลายวิชา ควรมุ่งเน้นความสัมพันธ์ส่วนบุคคล วิทยาศาสตร์ประยุกต์และเทคโนโลยี หลักการและเหตุผลทางวิชาการ การปรับตัวและการสร้างสังคมใหม่ การพัฒนากระบวนการทางปัญญา วิธีการเข้าใจอย่างแท้จริง และหลักสูตรเสริมควรมีความสมดุล มีความบูรณาการและความหมาย หลักการสำคัญของหลักสูตรเสริม คือ วิธีสอนที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายทั้งทางด้านการกระบวนการและเนื้อหา

4. ผลการศึกษาคความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนตามหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรเสริมที่พัฒนาขึ้นนี้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรสอดคล้องกับงานวิจัยของนักการศึกษาที่ได้จัดการเรียนการสอนโดยหลักสูตรเสริมโดยได้เปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานกับการเรียนตามคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนที่ พัฒนาขึ้นมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และนอกจากนี้ยังมีนักการศึกษา ได้ศึกษาวิจัยเรื่องผลของการเรียนรู้ด้วยบทเรียนบน

เครือข่ายแบบเว็บเควสท์กับการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีผลต่อความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถในการใช้สารสนเทศ และเจตคติต่อการเรียน เรื่อง เทคโนโลยีสารสนเทศและระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยบทเรียนบนเครือข่ายแบบเว็บเควสท์มีเจตคติต่อการเรียนวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

ก่อนนำหลักสูตรเสริมนี้ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ควรศึกษาเอกสารหลักสูตรทั้งหมดอย่างละเอียด และจัดเตรียมเอกสาร ใบงาน เครื่องมือ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้พร้อม เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแต่ละโรงเรียน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการรู้สารสนเทศตามแนวคิดการเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานในระดับชั้นอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน และใช้ฐานทฤษฎีอื่นๆ ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้มีความแตกต่างหลากหลาย

บรรณานุกรม

- จันทิมา แสงเลิศอุทัย. (2550). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพทางด้านเทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ICT สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาศุภวิชิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- นริภัทร ผิวพอใช้. (2553). “การพัฒนาโมดูลชุดฝึกอบรมการส่งเสริมการรู้สารสนเทศตามลักษณะของกลุ่มผู้เรียนสำหรับนักศึกษาปริญญาบัณฑิต”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตร Curriculum Development*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิลลยา ธรรมอภิบาล. (2555). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างจิตสาธารณะ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาศุภวิชิต*

บัณฑิต. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สมพร หลิมเจริญ. (2552.) “การพัฒนาหลักสูตรเสริมเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการแก้ปัญหา*.

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สุจิตรา เขียวศรี. (2550). “การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสอบบนเว็บไซต์ วิทยาศาสตร์ โดยใช้การช่วยเสริมศักยภาพเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาหลักสูตร และการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีสมพร จันทะเลิศ. (2549). “การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มสาระ การเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ระหว่างการเรียนด้วยบทเรียนคอมพิวเตอร์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานกับการเรียนตามคู่มือครู”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อรอนงค์ นิยมธรรม. (2555). “การพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างคุณลักษณะด้านความเมตตา กรุณา ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง สำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา”. *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต*. สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาหลักสูตร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

American Association of School Libraries: AASL. (1998). *Information Power: The Nine Information Literacy Standards for Student Learning*. Retrieved November 19, 1998. from http://www.ala.org/ip_nine.html. p. 79.

Council of Australian State Libraries. (2006) *Information Literacy Standards*. Canberra: Council of Australian University Librarians.

Davis. Garry.A. & Rimm. Sylvia B. (1994). *Education of Gifted and Talented 3rd ed.* Boston: Allyn and Bacon.

การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการ สภาความมั่นคงแห่งชาติ

THE PUBLIC PERSONNEL MANAGEMENT: A CASE STUDY OF THE RESHUFFLE OF THE SECRETARY OF NATIONAL SECURITY COUNCIL.

โสพิศ สืบศักดิ์*

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย ประการที่สอง เพื่อศึกษาระบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์การแต่งตั้งโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ซึ่งเป็นข้าราชการระดับสูงในพลเรือนไทย โดยใช้วิธีการหลากหลายเพื่อเก็บข้อมูล

สำหรับผลการวิจัยในครั้งนี้มีข้อค้นพบว่า การแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในพลเรือนไทยจากอดีตถึงปัจจุบันการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองยังเป็นปัญหาหลักสำคัญประการหนึ่งของระบบบริหารราชการแผ่นดินทำให้ทำให้ระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในพลเรือนไทยถูกมองข้าม เป็นการให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ ลักษณะการดำเนินการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูง สรุปได้ดังนี้

1. การดำเนินการตามขั้นตอนและกระบวนการโยกย้ายไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอนวิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้
2. เป็นการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจทางการเมืองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยมิได้มีการพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดิน

คำสำคัญ : การจัดการบุคลากรภาครัฐ การโยกย้าย ข้าราชการระดับสูงในพลเรือนไทย

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

ABSTRACT

. This study has tried to find out the public personnel management of Thai civil service: a case study of the reshuffle of the Secretary of National Security Council. The major objectives were to study the management of government personnel in the nomination of civil servants Thailand, to study management systems a personnel government to appoint civil Thailand consistent with context management government of Thailand. This study used a qualitative research approach. To explain the nomination of Secretary of the National Security Council. A senior official in the civil Thailand. Using a variety of methods to collect data.

The results of this research has found the nomination of senior government officials in Thailand from the past to the present civilian interference from political issues are also key aspects of the national administration system, making merit system and the principles of good governance in the civil Thailand unheeded. It gives priority to the host system. The nature of political interference in the nomination of senior government officials. Summarized as follows:

1. The implementation of the migration process, and incorrect formatting algorithms essential that law.
2. The use of the discretion of the political power that is unlawful without consideration for the benefit of the national administration.

Keywords: The Public Personnel Management, Reshuffle, high-ranking civilian in Thailand.

1. บทนำ

การปฏิรูประบบราชการของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2545 ซึ่งขณะนั้นอยู่ภายใต้การบริหารราชการแผ่นดินของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร เป็นการปรับบทบาท ภารกิจ และโครงสร้างส่วนราชการเพื่อต้องการยกระดับขีดความสามารถโดยรวมของหน่วยงานราชการทั้งระบบ และเพื่อต้องการจะพัฒนาระบบราชการไทยให้ไปสู่การบริหารราชการยุคใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความพึงพอใจตลอดทั้งเป็นที่พึงที่ดีให้กับประชาชน ซึ่งภายใต้พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545 มีเป้าประสงค์ที่จะสร้างความเป็นเลิศให้กับระบบราชการไทยเพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมโลกในยุคเศรษฐกิจใหม่และที่สำคัญอย่างยิ่งคือแก้ปัญหาความไม่มีประสิทธิภาพของระบบราชการ ตลอดไปถึงเรื่องเงินเดือน ค่าตอบแทน การทุจริต การประพฤติมิชอบและการขาดซึ่งจริยธรรมให้หมดไปหลักการสำคัญของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2545 คือการบริหารราชการ

แผ่นดินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยการยึดแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีด้วยหลักการสำคัญที่คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้วางเป้าประสงค์หลักของการพัฒนาระบบราชการไทยไว้ 4 ประการคือ ประการแรก เน้นการพัฒนาคุณภาพของการให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น (better service quality) ประการที่สอง ปรับระบบราชการให้มีความเหมาะสม (rightsizing) ประการที่สาม ปรับยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงานให้อยู่ในระดับสูงและเทียบเท่าสากล (high performance) และประการที่สี่ การตอบสนองต่อการบริหารปกครองในระบอบประชาธิปไตย (democratic governance) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเป้าประสงค์ทั้ง 4 ประการนี้เป็นการสร้างมิติใหม่ให้กับการบริหารราชการของประเทศไทย ซึ่งจากการปฏิรูประบบราชการที่ผ่านมาได้ดำเนินการตามแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐโดยมีความครอบคลุมการดำเนินงานได้แก่ การปรับบทบาทภารกิจและโครงสร้างราชการ การปรับปรุงวิธีการ การปฏิรูปวิธีการ การปฏิรูประบบบุคคล และการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรม และค่านิยมใหม่ของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐตามบทบาทภารกิจและโครงสร้างราชการ หน่วยงานราชการทุกหน่วยงานจึงต้องทำการกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มประสิทธิภาพและจัดการกับบุคลากรในการยกระดับมาตรฐานในการทำงานและเพื่อเป็นการพัฒนาองค์กร ดังนั้นองค์การภาครัฐหรือแม้แต่ภาคเอกชนจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นกับการจัดการบุคลากรอันเป็นทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพขององค์กรให้ตอบสนองต่อความต้องการของกระแสบบที่เปลี่ยนแปลงไป

การจัดการบุคลากร นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์การวิธีการที่ทำให้การจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทำให้ประเทศชาติ และประชาชนได้รับผลประโยชน์สูงสุดนั้นมีหลักการสำคัญ คือหลักผลประโยชน์สูงสุดของทางราชการ และหลักบริหารงานโดยระบบคุณธรรม (merit system) โดยหลักการของหลักผลประโยชน์สูงสุดของทางราชการนั้นมองว่า กระบวนการของการบริหารไม่ว่าจะเป็นเรื่องการวางแผน การจัดรูปแบบองค์การ การบริหารงานบุคคล การควบคุมบังคับบัญชา การประสานงาน หรือการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานมีเป้าหมายเดียวกันคือ ผลประโยชน์สูงสุดขององค์กร ซึ่งในกรณีของภาครัฐผลประโยชน์สูงสุดขององค์กรอยู่ที่การสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุภารกิจหรือพันธกิจของหน่วยงานตามที่กฎหมาย หรือนโยบายที่หน่วยงานกำหนดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและประเทศชาติสูงสุดมีความรวดเร็วทันกับความต้องการของประชาชน และมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยของภาครัฐเป็นหนึ่งในการบริหารรัฐกิจที่มีความสำคัญสูงสุด ซึ่งจะทำให้การบริหารงานของภาครัฐบรรลุตามหลักการเป้าประสงค์ หลักการสำคัญของการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย คือการหาบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถที่ตรงและมีความเหมาะสมกับภารกิจขององค์กรในการที่จะสามารถปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

การบริหารโดยระบบคุณธรรม (merit system) ซึ่งเป็นหลักการอันสำคัญของการบริหารงานบุคคลในภาครัฐทั้งหมด ระบบคุณธรรมนี้ได้มีนักทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ คือ Max

Weber ได้ให้แนวคิดหลักเกี่ยวกับระบบนี้ในทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของระบบราชการว่าลักษณะของระบบราชการมีลักษณะเป็นการแบ่งงานกันทำ โดยจะมีการแบ่งงานออกตามความสามารถและความถนัดของบุคคล มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับความประพฤติได้ถูกนำมาใช้อย่างเสมอภาคกันการทำงานต้องอาศัยความรู้ความสามารถ เป็นหลักการสำคัญซึ่งแนวคิดระบบคุณธรรมนี้เป็นพื้นฐานในการบริหารงานบุคคลของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจนมาถึงปัจจุบันการบริหารงานบุคคลตามระบบคุณธรรมจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ข้าราชการปฏิบัติงานให้บังเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐในอันที่จะจัดบริการ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนโดยส่วนรวมการบริหารงานด้วยระบบคุณธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ หลักความเสมอภาคในโอกาส หลักความรู้ความสามารถ หลักความเป็นกลางทางการเมือง และหลักความมั่นคงแห่งอาชีพ ซึ่งหลักนี้เป็นหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะหมายถึง การให้หลักประกันความเป็นธรรมแก่ข้าราชการที่จะไม่ถูกลงโทษหรือกลั่นแกล้งให้ออกจากราชการโดยไม่มีเหตุผล

จากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (National Council for Peace and Order) ได้เข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าการปฏิรูประบบราชการไทยครั้งใหม่ได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 โดยในมาตรา 27 ได้กำหนดให้มีสภาพปฏิรูปแห่งชาติทำหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ อันได้แก่ ด้านการเมือง ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ด้านสังคม ด้านการปกครองท้องถิ่น ด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ ด้านพลังงาน ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ซึ่งในการดำเนินการปฏิรูประบบราชการนั้นสำนักนายกรัฐมนตรีได้ร่วมกับกระทรวงทั้งหมด 20 กระทรวงมีการนำเสนอข้อเสนอของสำนักนายกรัฐมนตรีในเรื่องการปฏิรูประบบราชการ และแนวทางจริยธรรมมาเป็นแนวทางสร้างความสุขให้กับประชาชนของประเทศไทย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปฏิรูประบบราชการในปัจจุบันได้นำแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่เข้ามาใช้แก้ปัญหา ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นการปฏิรูปการบริหารงานในระบบราชการ โดยเป็นการให้ความสำคัญกับผลงานและประสิทธิภาพ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่จึงถือได้ว่าเป็นแนวคิดกระแสหลักของการปฏิรูประบบราชการทั่วโลกในปัจจุบัน ดังนั้นเมื่อการปฏิรูประบบราชการให้ความสำคัญกับกับผลงานและประสิทธิภาพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ การประเมินผลการปฏิบัติงานจึงเป็นเครื่องมือหลักของการปฏิรูประบบราชการทำให้ระบบราชการมีรูปแบบการทำงานใหม่ โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกรอบของการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดผลงานเป็นที่ประจักษ์ประกอบกับการสามารถทำการวัดผลงานที่ให้บริการแก่ประชาชนได้ชัดเจน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นต้องประกอบด้วยผลสัมฤทธิ์ของงานและพฤติกรรมการทำงานของตัวบุคคลอันเป็นข้าราชการนั่นเอง ซึ่งการประเมินผลการปฏิบัติงานนั้นจะนำไปสู่ประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนผู้รับบริการ จากความสำคัญของผลสัมฤทธิ์ของงานและพฤติกรรมการทำงานของตัวข้าราชการนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการบุคลากรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารองค์การ หรืออาจกล่าวได้ว่าประสิทธิผลขององค์การมาจากการทำหน้าที่ของบุคลากรที่มีคุณภาพ ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้

ว่าหลักการบริหารทรัพยากรบุคคล หมายถึงการแต่งตั้งบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามสิ่งซึ่งงานต้องการ (put the right man on the right job)

ในระบบราชการถึงแม้การพัฒนาทรัพยากรบุคคลจะได้รับการพัฒนาตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่แล้วก็ตาม แต่การปฏิบัติราชการหรือการบริหารราชการในองค์การภาครัฐในเรื่องการแต่งตั้งโยกย้ายก็ยังประสบกับปัญหาของการไม่ได้รับความเป็นธรรมถึงแม้ภาครัฐจะมีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการที่จะพัฒนาและปรับปรุงระบบราชการไทยให้เป็นในทิศทางที่ดีขึ้นตามระบบคุณธรรมก็ตาม แต่ความพยายามก็ยังไม่ได้ผลดีเท่าใดนัก ซึ่งมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากข้าราชการอยู่เสมอว่าถึงแม้เส้นทางสายอาชีพจะมีความชัดเจน แต่ความรู้สึกทางจิตใจเริ่มวิตกกังวลกับความไม่มั่นคง เพราะไม่รู้ว่าความก้าวหน้าในอาชีพของตนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ซึ่งปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยในทุกๆ ระดับได้ปรากฏให้เห็นชัดมาอยู่เรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เรื้อรังที่หลายฝ่ายพยายามจะแก้ไขให้ดีขึ้นโดยเฉพาะความพยายามของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนไทยที่ได้มีการย้ำเสมอว่าการแต่งตั้ง โยกย้าย และเลื่อนขั้นข้าราชการให้ดำเนินการไปตามหลักคุณธรรม (Office of the Civil Service Commission, 2005) แต่ปัญหาของการการแต่งตั้งโยกย้ายดังกล่าวก็ยังปรากฏอยู่ ซึ่งไม่สอดคล้องการบริหารราชการแผ่นดินด้วยระบบคุณธรรม ปัญหาดังกล่าวนี้นำส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อความมั่นคงในอาชีพ และก่อให้เกิดผลเสียต่อทรัพยากรบุคคลอันเป็นกำลังสำคัญของหน่วยงานภาครัฐ กรณีตัวอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นซึ่งใช้ในการครั้งนี้ คือ การโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) กรณีนี้เป็นปรากฏการณ์การบริหารงานบุคคลอันเป็นเรื่องที่กระทบต่อการบริหารราชการแผ่นดินของระบบราชการไทย อันเป็นเหตุให้เกิดคดีพิพาทเกี่ยวกับการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐออกคำสั่งโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย กล่าวคือ นายถวิล เปลี่ยนศรี ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นักบริหารระดับสูง) ซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และปฏิบัติงานขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับกิจการความมั่นคงของประเทศ และมีบทบาทหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเสนอแนะนโยบาย มาตรการและแนวทางปฏิบัติด้านความมั่นคงแห่งชาติต่อสภาความมั่นคงแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี ได้ถูกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีให้พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติและให้ไปปฏิบัติราชการในตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำ สำนักนายกรัฐมนตรี ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารงานทรัพยากรบุคคลตามระบบคุณธรรม และตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดียังคงเป็นปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหาอยู่ในระบบราชการพลเรือนไทย ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดการฟ้องคดีตามมาในที่สุด ดังนั้นการปฏิรูประบบราชการไทยซึ่งปัจจุบันอยู่ในยุคของคณะรักษาความสงบแห่งชาติอันจัดอยู่ในช่วงเวลาแห่งการปรับเปลี่ยน และเป็นการพัฒนาระบบราชการอย่างต่อเนื่องตามกรอบแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ซึ่งเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่ดำเนินงานภายใต้การบริหารของรัฐบาล ย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในเรื่องการจัดการทรัพยากรบุคคลในภาครัฐ เพื่อให้สอดคล้องและรองรับกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการของภาครัฐ

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง อันจะนำไปสู่รูปแบบการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยในการบริหารราชการแนวใหม่ของประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาการโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยอันเป็นเรื่องหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อมุ่งผลประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ ตลอดจนเป็นการตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจให้ดำเนินการแต่งตั้งโยกย้ายโดยยึดระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีบนพื้นฐานของความเป็นธรรมในการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม และเพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนแนวทางในการจัดการทรัพยากรมนุษย์ในภาครัฐ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรบุคคลให้สอดคล้องและรองรับกับความเปลี่ยนแปลงในยุคของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นการประยุกต์แนวคิดและหลักการของการจัดการภาครัฐแนวใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทที่แท้จริงของประเทศไทยภายหลังจากการปฏิรูประบบราชการ อันจะเป็นผลดีต่อการจัดการบุคลากรในภาครัฐของประเทศไทยในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทย
2. เพื่อศึกษาระบบการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย

3. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จะทำการวิจัยจากปรากฏการณ์การโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) โดยการนำแนวคิดระบบคุณธรรม และการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (new public management) มาเป็นแนวทางในการศึกษา เป็นการศึกษาวิจัยรัฐประศาสนศาสตร์ มุ่งเน้นไปที่ข้อบ่งชี้เทคนิคการบริหาร ซึ่งจัดว่าเป็นศาสตร์การบริหารเป็นการมุ่งเน้นศึกษาการจัดการบุคลากรของภาครัฐ โดยเป็นการศึกษาความเป็นมา และพัฒนาการของการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญ ซึ่งช่วงระยะเวลาที่นำมาศึกษา คือช่วงปรากฏการณ์หลังจากที่ประเทศไทยได้มีการปฏิรูประบบราชการอย่างเป็นรูปธรรมในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของระบบราชการไทย จนถึงปี พ.ศ. 2558 โดยมีคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ(ก.พ.ร.) และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) เป็นองค์การกลางการบริหารบุคคลเป็นการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายในระดับส่วนราชการ โดยจะพิจารณาเป็นภาพรวมทั้งระบบราชการ อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการบุคลากรในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนตามนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับข้าราชการพลเรือนสามัญเท่านั้น ทั้งนี้เพื่ออธิบายแนวคิดและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของระบบการจัดการบุคลากรกรณีการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเพื่อนำไปสู่รูปแบบและระบบการจัดการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนไทยที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทการจัดการภาครัฐของไทย ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นหลักโดยเป็นการให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายของการศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หน่วยวิเคราะห์คือ คำพิพากษา(อุทธรณ์) ศาลปกครองสูงสุด และหน่วยวิเคราะห์ระดับบุคคลคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) จำนวน 28 คน โดยเป็นตัวแทนข้าราชการพลเรือนสามัญไทยทั่วประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่น่าสนใจ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งจะได้ออกจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยวิธีการนี้จะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ซึ่งเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญไทยที่เต็มใจให้การสัมภาษณ์จำนวน 28 คน

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ข้อมูลในส่วนนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.2.1 คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดคดีหมายเลขคำที่ อ.992/2556 คดีหมายเลขแดงที่ อ. 33/2557 โดยขอความอนุเคราะห์สำเนาข้อมูลคำพิพากษาจากศาลปกครอง

2.2.2 เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยมีการเก็บรวบรวมไว้ก่อนแล้วแต่ผู้วิจัยนำมาทบทวนทำการศึกษาใหม่ เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ครบถ้วน เช่น กระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลภาครัฐ แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานบุคลากร วารสารและงานวิจัยต่าง ๆ

3. การตีความข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์สาระเอกสารโดยการวิเคราะห์เนื้อความ (content analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นหลักเมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อาจจัดเรียงและจัดระเบียบของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตีความเพื่อนำเสนอเป็นผลการวิจัยที่ได้ค้นพบ

4. การตรวจสอบข้อมูล ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการใช้การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) กล่าวคือ เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่เก็บมาโดยการเปรียบเทียบกับมิติด้านเวลา ด้านสถานที่ ผู้ให้ข้อมูล และทำการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นั้นเหมือนกันหรือไม่ถ้าเหมือนกันหรือข้อมูลซ้ำ ๆ กันผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้

5. ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการแต่งตั้งโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผลจากการวิจัยพบว่า การแต่งตั้งโยกย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ (นายถวิล เปลี่ยนศรี) เป็นการโยกย้ายโดยผู้มีอำนาจคือ คณะรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเจ้าสังกัด ซึ่งตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 57 กำหนดให้หน่วยงานที่โอนและหน่วยงานที่รับโอนต้องตกลงยินยอมในการโอนก่อน อันถือเป็นขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญตามกฎหมาย เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจของหน่วยงานทั้งสองฝ่ายได้พิจารณาอย่างรอบครอบ ครบถ้วน และคำนึงถึงผลประโยชน์ของทางราชการเป็นสำคัญ และการโอนนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักของระบบคุณธรรมตามที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดไว้ และ มาตรา 57 (1) กำหนดให้การบรรจุและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูง ให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดนำเสนอรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับการอนุมัติแล้วให้รัฐมนตรีเจ้าสังกัดเป็นผู้สั่งบรรจุ แล้วให้นายกรัฐมนตรีนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง แต่กรณีของนายถวิล เปลี่ยนศรี เป็นการโยกย้ายที่ไม่เป็นธรรม กล่าวคือมีการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง เพราะเมื่อพิจารณาแล้วมีข้อค้นพบ ดังนี้

ประการแรก ขั้นตอน กระบวนการโยกย้ายมีการเร่งรัดการดำเนินการไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ หน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการอนุมัติเห็นชอบการโอนก่อนที่ฝ่ายรับโอนจะมีความเห็นชอบในการรับโอน

ประการที่สอง การโยกย้ายเป็นการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งหากพิจารณาแล้วตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญต่อรัฐบาลมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของประเทศชาติ ดังนั้นผู้มีอำนาจเมื่อขึ้นมาบริหารประเทศมักนำระบบอุปถัมภ์มาใช้เพื่อต้องการให้คนอันเป็นพวกพ้องของตนเองขึ้นมาในตำแหน่งดังกล่าวนี้ ตลอดจนต้องการสับเปลี่ยนตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในขณะนั้น และเป็นการโยกย้ายที่ไม่ได้มีการพิจารณาอย่างรอบด้านเพื่อประโยชน์ต่อการบริหารราชการแผ่นดินอย่างแท้จริง

เมื่อพิจารณารูปแบบและระบบการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญ ตำแหน่งประเภทบริหารระดับสูงในช่วงเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ปัญหาการแทรกแซงจากฝ่ายการเมืองยังเป็นปัญหาหลักประการสำคัญของระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการแทรกแซงในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการประจำทำให้ระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีในระบอบราชาธิปไตยถูกมองข้าม การแต่งตั้งโยกย้ายยังเป็นการใช้อำนาจจากผู้มีอำนาจเป็นการใช้ดุลพินิจโดยยังให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ปรากฏการณ์หนึ่งที่มักพบเสมอว่าเมื่อประเทศไทยเกิดปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลเมื่อใดหลักการของ Democratic Governance จะถูกรัฐบาลชุดใหม่นำมาใช้เสมอ หลักการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง คือ หลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะ ซึ่งหลักการนี้ผู้มีอำนาจมักนำมาใช้ในเชิงการเมือง

เพราะด้วยเหตุผลที่ว่าหลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นแนวคิดหลักสำคัญของประเทศที่มีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย หลักการนี้เป็นพื้นฐานของกระบวนการ ซึ่งบุคคลที่มาจากการเลือกตั้งหรือมาจากการแต่งตั้งแสดงให้เห็นว่าเขากำลังรับผิดชอบอย่างไร ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบหรือความพร้อมที่จะแสดงผลงานเพื่อให้เห็นการปฏิบัติงานในหน้าที่ว่ามีผลอย่างไร ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวด้วยการมีตัวชี้วัดผลงานอย่างชัดเจนมีการวัดผลงานมีระบบของการให้รางวัลและระบบการลงโทษที่ชัดเจน ดังนั้นจึงเป็นการอธิบายว่าทำไมประชาชนจึงยอมให้เขาปกครอง ด้วยความสามารถในการตอบคำถามต่อประชาชนได้ จึงกล่าวได้ว่าความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายรัฐบาลนำมาใช้ในการสร้างเรื่องเพื่อการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในการตอบสนองต่อการทำงานของฝ่ายตนอย่างเช่นกรณีของการโยกย้ายนายถวิล เปลี่ยนศรีที่เมื่อศาลปกครองชั้นต้นได้พิพากษาเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรมที่ยกคำร้องทุกข์ โดยให้คืนตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติให้นายถวิล เปลี่ยนศรี จนนายกรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ไปยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้นต่อศาลปกครองสูงสุดเพราะเห็นว่าตนเองได้ใช้ดุลพินิจชอบด้วยข้อเท็จจริง ข้อกฎหมาย และคุณธรรมแล้วด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายและเนื้อหาของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเป็นที่เข้าใจตรงกันว่าระบอบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่ผู้มีอำนาจทางการเมืองของรัฐนั้นๆ ถูกควบคุมโดยประชาชน ซึ่งเรียกว่า ประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) อันเป็นไปตามหลักการความสัมพันธ์ระหว่างตัวการกับตัวแทน (Principal agent relations)

6. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทยไม่เป็นไปตามหลักการจัดการทรัพยากรบุคคลตามระบบคุณธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี สามารถอภิปรายได้ว่า

ประการแรก รูปแบบขั้นตอน กระบวนการจัดการบุคลากรภาครัฐในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนมีการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง ซึ่งเป็นฝ่ายรัฐบาลมีการเร่งรัดการดำเนินการแต่งตั้งโยกย้าย กล่าวคือ หน่วยงานต้นสังกัดดำเนินการอนุมัติเห็นชอบการโอนก่อนที่ฝ่ายรับโอนจะมีความเห็นชอบในการรับโอน จึงเป็นการโยกย้ายที่ไม่ถูกต้องตามรูปแบบ ขั้นตอน วิธีการอันเป็นสาระสำคัญที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ในการแต่งตั้งโยกย้ายขั้นตอน และกระบวนการแต่งตั้งโยกย้ายจะต้องไปตามระบบคุณธรรมตามที่พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 42 การจัดระเบียบข้าราชการพลเรือนสามัญ และมาตรา 63 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติไว้ว่า การย้าย การโอน หรือการเลื่อนข้าราชการพลเรือนไปแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตำแหน่งข้าราชการพลเรือนสามัญในหรือต่างกระทรวงหรือกรม แล้วแต่กรณีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎ ก.พ.

ประการที่สอง การใช้อำนาจดุลพินิจในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในภาคพลเรือนไทย ซึ่งเหตุอันเกิดจากผู้มีอำนาจใช้อำนาจดุลพินิจในการจัดการบุคลากร กล่าวคือ การแต่งตั้งโยกย้ายให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ถึงแม้ผู้มีอำนาจจะมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอน กระบวนการจัดการบุคลากร และหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนแต่การใช้ดุลพินิจก็ยังคงให้ความสำคัญกับระบบอุปถัมภ์ ถึงแม้จะเป็นการใช้ดุลพินิจที่ชอบด้วยกฎหมาย การใช้อำนาจดุลพินิจของฝ่ายการเมืองมักนำประเด็นความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะ อันเป็นหลักการของ Democratic Governance มาใช้ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการระดับสูง โดยหลักการนี้ผู้มีอำนาจมักนำมาใช้โดยมีนัยยะแอบแฝงในเชิงการเมือง ซึ่งกล่าวได้ว่า หลักความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายการเมืองนำมาใช้ในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในการตอบสนองต่อการทำงานของฝ่ายตน เพื่อแก้ไขปัญหาในการแต่งตั้งและโยกย้ายข้าราชการระดับสูงที่มีการเมืองเข้ามาแทรกแซง สามารถดำเนินการได้ดังนี้ 1) องค์การภาครัฐควรปรับปรุงการแต่งตั้งโยกย้ายให้มีเหตุผลและให้มีหลักประกันความมั่นคงหรือความเป็นธรรม โดยถือหลักว่าหางานให้เหมาะสมกับคน ไม่ใช่หาตำแหน่งให้กับคน 2) ต้องจัดวางระบบข้อมูลเพื่อการบริหารโดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการทำงานหรือผลงานของข้าราชการเพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณา 3) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือข้าราชการในหน่วยงานนั้นได้แสดงความเห็นหรือให้บุคคลหลายฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการพิจารณา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ภาครัฐควรต้องเพิ่มในส่วนของการสร้างและปลูกฝังข้าราชการในเรื่องของค่านิยมความเป็นธรรม ความเสมอภาค สร้างกลไกของการสกัดกั้นการเข้าแทรกแซงจากข้าราชการฝ่ายการเมือง หาแนวทางการนำระบบคุณธรรมและหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีเข้าสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง ตลอดจนเพิ่มข้อบังคับ ระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ บทลงโทษที่ชัดเจนและรวดเร็วสำหรับผู้มีอำนาจที่ใช้ดุลพินิจไม่เป็นไปตามระบบคุณธรรม

7. กิตติกรรมประกาศ

ดุชนิพนธ์เรื่อง การจัดการบุคลากรภาครัฐ: กรณีศึกษาการย้ายเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร.เอกพร รักความสุข รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา และอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรัสพงศ์ คลังกรณ์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่ตลอดมาตั้งแต่ต้นจนเสร็จเรียบร้อย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์นทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ผู้ศึกษาและประสบการณ์ที่มีคุณประโยชน์ยิ่ง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตรฯ ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามาโดยตลอดอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ได้สนับสนุนให้ลาศึกษาต่อในหลักสูตร

ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ขอขอบพระคุณข้าราชการพลเรือนสามัญทั้ง 28 ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์สละเวลาให้ข้อมูลที่สำคัญตลอดจนให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกด้วยความมีน้ำใจและอัธยาศัยอย่างดียิ่ง

8. ข้อเสนอแนะ

เพื่อเป็นแนวทางการแก้ปัญหาการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญไทย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรเพิ่มอำนาจและบทบาทของคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในการกำหนดหลักเกณฑ์ กลไกกระบวนการจัดการบุคลากรภาครัฐ เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริงทั้งในเรื่องการแต่งตั้ง การโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญไทยให้เป็นหลักเกณฑ์เดียวกันสำหรับประเภทเดียวกัน และระดับเดียวกันโดยไม่ให้ข้าราชการฝ่ายการเมืองเข้ามาแทรกแซง

2. ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง ผู้มีอำนาจแต่งตั้งโยกย้ายโดยการใช้ดุลพินิจจะต้องนำหลักการของความพร้อมรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ต่อสาธารณะมาใช้เพื่อให้ประชาชนได้ตรวจสอบทุกครั้งหลังมีการแต่งตั้งโยกย้าย เพราะหากภายหลังการแต่งตั้งโยกย้าย พบว่าผู้ได้รับการแต่งตั้งโยกย้ายกระทำการทุจริตประพฤติมิชอบต่อหน้าที่จะต้องรับผิดชอบการกระทำของตนด้วยการถูกลงโทษทางวินัย

3. ในการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง ควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจของผู้มีอำนาจ

4. ควรทำการศึกษาแนวทางการแต่งตั้งโยกย้ายข้าราชการพลเรือนสามัญระดับสูง โดยปราศจากการแทรกแซงจากฝ่ายการเมือง

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2546). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ.2546-พ.ศ.2550)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์กิตติเกียรติ ลีมอภิชชาติ.
- คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (2552). *รายงานการปฏิบัติงานรอบ 1 ปี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม สำนักงาน ก.พ.
- คณะกรรมการการศึกษา. (2555). *ธรรมาภิบาลในการแต่งตั้งโยกย้าย: ศึกษากรณีกระทรวงมหาดไทย*. สำนักกรรมการธิการ 2, สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- นิสสารก์ เวชยานนท์. (2543). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบไทย ๆ*. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วนิดา บุญยรัตน์. (2555). *การย้ายข้าราชการกับความจำเป็นที่ต้องออกคำสั่ง*. วารสารกรมประชาสัมพันธ์ คอลัมน์ใกล้ตัว ฉบับเดือนตุลาคม.

- สำนักงาน ก.พ.,สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน. (2545). *วัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ในการทำงานเพื่อประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อาทิตย์.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2551). *คู่มือแนะนำ คณะกรรมการพิทักษ์ ะ บ บ คุณธรรม*. นนทบุรี: สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557*. (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (ม.ป.ป.). (2552). *รายงานการปฏิบัติงานรอบ 1 ปีแรก (2552)*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบลิ๊ก.
- เอกพร รักความสุข. (2559). *การวิจัยเชิงคุณภาพ: หลักการและแนวคิด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- Abramson, M. The leadership factor. (1989). *Public Administration Review*. 49(6), 562-565.
- Bogdan, R. C., and Biklen, S. K. (2003). *Qualitative Research for Education (4th ed.)*. Boston : Allyn and Bacon.
- Ivancevich, John M. (1997). *Human resources management*. Richard D. Irwin. Nigro, Felix. A., Nigro, Lloyd. & Kellough, Edward. J. (2007). *The New Public Personnel Administration*. 6 th ed. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
- Office of the Civil Service Commission. (2005). *Driving government performance through strategic HRM*. Bangkok: Physics Center Press Limited Partnership.
- Stahl, O. Glenn. (1983). *Public Personnel Administration (8th ed)*. New York: Harper and Row.
- U.S. Office of Personnel Management. (April, 1999). *Report of a special study on opportunity lost: Openness in the employment process*.

**องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม
จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม**
**FACTOR AND BEHAVIOR INDICATES THE DESIRABLE CHARACTERISTICS FOR
MORAL AND ETHICS OF UNDERGRADUATE CAREER HOTEL MANAGEMENT**

สุกชัย เจริญดี* อัจศรา ประเสริฐสิน** เต็มศักดิ์ คทวณิช*** นฤมล พระใหญ่****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อนิยามความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าของธุรกิจโรงแรม ผู้บริหารระดับสูงวิชาชีพการโรงแรม อาจารย์และนักวิชาการ ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยาการศึกษา พุทธศาสนา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการฝึกอบรม มีความเชี่ยวชาญทางด้านการเรียนการสอนด้านคุณธรรมจริยธรรมมีผลงานและประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 5 ท่าน และการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญอีก 5 ท่าน แล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา ผลของการศึกษาพบว่าความหมายของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมได้แก่ ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามทั้ง กายวาจาและจิตใจโดยถือปฏิบัติเป็นประจำ ความสามารถในการปรับตัว วิถีชีวิตในความขัดแย้งทางค่านิยม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคมตามศีลธรรมเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม นอกจากนี้ยังจะต้องประกอบด้วยคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานอีก 4 องค์ประกอบที่สำคัญ คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การควบคุมอารมณ์ ซึ่งมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรม จากสังเคราะห์ เอกสาร บทความ ที่ได้มีการศึกษาไว้แล้ว แต่ความหมายของคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม เป็นคุณลักษณะลักษณะเฉพาะด้านโดยจะต้องคำนึงถึงการพัฒนาพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติสู่วิชาชีพในการบริการอย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์, คุณธรรมจริยธรรม, นักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาศักยภาพมนุษย์ แขนงวิชาจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

** สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*** คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

**** คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ABSTRACT

This research aims to define the composition and behavior indicative of graduate the desirable characteristics of moral and ethics for undergraduate career hotel management. This study used qualitative research with key informants, including hotel owners, executive career management, professors and scholars. A specialized field of learning psychology study Buddhism, human resources training. The expertise in the teaching of moral and ethics with work experience related to moral and ethics. The tool was the structures in- depth interview five scholars who were experts and including five participants in focus group discussion by using content analysis. The study found that graduate the desirable characteristics of moral and ethics. The undergraduate vocational training means in practice is pretty good as well by body, speech and mind meditated regularly, adaptability Lifestyle, values in conflict. And set a good example and treat themselves to others and to society as immoral for the benefit of themselves and the public. It must include features Graduate desirable moral work moral and ethic has four key elements is honesty, responsibility, discipline, emotional control. This is consistent with the composition of the ethics of synthetic paper documents from the past. However, the definition of the desirable characteristics of moral and ethics for undergraduate career hotel management. It is characterized by the need to take into account the behavior to learn and put into practice the profession in service quality.

Keywords: The Desirable Characteristics , Moral and Ethics , Undergraduate Career Hotel Management

1. บทนำ

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญซึ่งแสดงถึงลักษณะของการเรียนรู้ที่บุคคลสามารถ ควบคุมตนเอง ความคิด การแสดงออกของตนเพื่อให้เห็นเด่นชัดในด้านใดด้านหนึ่งและมีความแตกต่างจากจริยธรรมด้านอื่นๆ ซึ่งบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมควรประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักจริยธรรมของสังคมนั้นๆ การเป็นมนุษย์ที่ดีในสังคมต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ปฏิบัติสิ่งที่ถูกต้องดีงาม พุทธิ ทำดี คิดดี งดเว้นการกระทำการที่สังคมไม่ปรารถนา ตอบสนองความต้องการทางจริยธรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในการดำเนินชีวิตเพื่อบรรลุเป้าหมายและความสำเร็จ (Berkowitz, M., & Puka, W, 2009) ซึ่งเห็นว่าการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 เป็นการกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้ โดยร่วมกันสร้างรูปแบบและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้โดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดกับตัวผู้เรียน (Pervin, L. A, 1994) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรม เป็นการประเมินลักษณะของแต่ละบุคคลที่มีเสถียรภาพ เป็นการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องกันกับเหตุการณ์ หรือสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ พิภพ วังเงิน, 2545) ดังนั้น ผู้เรียนควรเริ่มต้นจากการปลูกฝังคุณงามความดีที่ต้องให้เกิดขึ้นในจิตใจก่อน จึงจะส่งผลต่อความประพฤติ ปฏิบัติในทางที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป (Davidson, M., Khmelkov, V., & Baker, 2011)

จากความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นต้องสอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย 5 ด้าน ดังนี้คือ(1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม (2) ด้านความรู้ (3) ด้านทักษะทางปัญญา (4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ (5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรีดังกล่าว (สายฝน บุษบาและคณะ ,2558) ซึ่งในโลกยุคปัจจุบันนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุอย่างรวดเร็วมาก ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ถ้ามนุษย์ขาดคุณธรรม จริยธรรมแล้ว จะทำให้สังคมโลกรุนววย และหาความสุขที่แท้จริงได้ยาก เพราะเสาะแสวงหาวัตถุที่ทำให้ตนเองพอใจ ชอบใจ เมื่อมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตน จึงทำให้เกิดปัญหาสังคมตามอย่างมากมาย แนวทางในการแก้ไขหรือการป้องกันจึงต้องเริ่มที่จิตใจ ปลูกฝังคุณลักษณะทางคุณธรรม จริยธรรมตามหลักศาสนาที่แต่ละคนยึดถือ แล้วมนุษย์ที่มีจิตใจดีงามจะสามารถอยู่ในโลกที่มีความเจริญทางวัตถุได้อย่างสงบสุข ซึ่งคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนับเป็นคุณลักษณะด้านแรกที่มีความสำคัญและต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วนในการผลิตบัณฑิต กระบวนการเรียนการสอนจะต้องมุ่งปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ ผู้ที่จะสำเร็จการศึกษาออกไปสู่สังคมภายนอก ได้แก่ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี มีวินัยในตนเอง มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม รู้จักบทบาทของผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความกระตือรือร้นที่จะหาความรู้เพื่อสร้างความเจริญงอกงามทางปัญญาอยู่ตลอดเวลา (เต็มศักดิ์ คทวณิช,2555)

จากการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรม ประกอบกับผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินการเรียนการสอน ให้คำชี้แนะ การฝึกอบรมของนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมของสถาบันการศึกษา ทั้งมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยราชภัฏ ที่มาฝึกงานตาม หลักสูตรและหาประสบการณ์การเรียนรู้ในโรงแรม โดยเฉพาะธุรกิจโรงแรมเป็นส่วนหนึ่งที่มีความ สำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (ปวีณา ศิวาลัย, 2557) จากการสังเกตของผู้วิจัยเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาในการฝึกปฏิบัติงานพบว่า นักศึกษาบางคนยังขาดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมในกาทำงานอยู่หลายด้าน เช่น การตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ยังไม่ชัดเจน ขาดความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ความมีวินัย ความเคารพต่อผู้อื่น การทำงานร่วมกันหรือการไม่สามารถเลือกใช้วิธีการปฏิบัติงานในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ได้ เป็นต้น (โชคนิติ แสงลออ และศักดิ์ชัย เศรษฐอนวัช, 2557)

ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมที่ระบุว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาบางคนอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างต่ำ ซึ่งจะส่งผลเสียต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในวิชาชีพการโรงแรมของนักศึกษาเองทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 ที่อยู่ในช่วงของการฝึกงานกับโรงแรมในแผนกต่างๆ

นอกจากนี้อาจารย์ผู้สอนยังมีความเห็นว่า การเสริมสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมจะช่วยให้ นักศึกษาได้พัฒนาตนเองด้านการคิด เช่น การตั้งเป้าหมาย การวางแผน การสะท้อนคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณซึ่งทำให้พัฒนาพฤติกรรมเกี่ยวกับการเรียนรู้และช่วยสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมที่มีคุณภาพ (ฐิติวัธน์ สุขป้อม, 2555). เป็นที่ยอมรับกันว่าสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างองค์ความรู้และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพเพียบพร้อมทุกๆ ด้าน ดังนั้นบุคคลที่เข้าสู่ภาคการศึกษาในระดับอุดมศึกษาจึงควรได้รับการส่งเสริมผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ ความ สามารถในสาขาวิชาชีพและสถาบันอุดมศึกษายังมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มของมหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานครและโรงเรียนการท่องเที่ยวและการโรงแรมของมหาวิทยาลัยสวนดุสิต มีบริบทในการรับนักศึกษา คุณลักษณะของนักศึกษาวิชาชีพการโรงแรมใกล้เคียงกัน โดยได้จำแนกประเด็นคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์คุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ที่ทำให้เกิดชีวิตของการเรียนรู้ การฝึกฝนและพัฒนาตนเอง (Sigelman, C. K. & Rider, E. A., 2013)

กระบวนการเหล่านี้จะทำให้ นักศึกษาเกิดความตระหนักรู้ในตนเอง อันได้แก่ การมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลรอบข้าง รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี (สมพร ฉั่วสกุล และคณะ, 2553) ความมีวินัยต่อตนเองและผู้อื่น (อรพินทร์ สันติชัยอนันต์, 2549). มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม ช่วยเหลือเกื้อกูล ความอดทนอดกลั้น เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วง สามารถแก้ไขปัญหา ยอมรับความแตกต่างความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด พร้อมทั้งจะปรับตัวในการทำงาน และซึ่งสอดคล้องตามองค์ประกอบที่ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งความรู้ บทความ งานวิจัย

ต่างๆ และเอกสารที่อ้างอิงไว้แล้ว ในเรื่องของภาพรวมคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาได้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ 4 องค์ประกอบคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความรับผิดชอบ ความมีวินัย การควบคุมอารมณ์ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อนิยามความหมาย องค์ประกอบและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา ดังนี้

(1) ทฤษฎีการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Kohlberg ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม

(2) สังเคราะห์แนวคิดคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม จากบทความ นักวิชาการ

(3) คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 5 แห่งในกรุงเทพมหานคร และมหาวิทยาลัยสวนดุสิต

3.2 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกำหนดขอบเขตการศึกษาในเรื่อง องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ซึ่งแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ

(1) ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเจ้าของกิจการ ผู้บริหาร คณาจารย์ (In-depth Interview) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน

(2) ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่ององค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม โดยการศึกษาวิจัยดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ดังนี้

(1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ในเรื่องคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลหลัก (Primary Source) และข้อมูลรอง (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ วารสาร บทความ และข้อมูลชนิดอื่นที่เป็นปฐมภูมิ

(2) ศึกษาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ และเปรียบเทียบประเด็น สำคัญ เพื่อสรุป นำเสนอสาระสำคัญที่ได้วิเคราะห์แล้ว

(3) สัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (In-depth Interview) รวมทั้งสิ้น 5 ท่าน โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเจ้าของธุรกิจ และผู้บริหารระดับสูง จำนวน 2 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์การทำงาน ด้านการโรงแรมเป็นเจ้าของธุรกิจและผู้บริหารโรงแรมมืออาชีพ ผู้บริหารระดับสูงที่มีประสบการณ์ ด้านพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การฝึกอบรมสำหรับนักศึกษาฝึกงานวิชาชีพการโรงแรมและพนักงาน ของโรงแรมมากกว่า 10 ปีขึ้นไป กลุ่มครู อาจารย์ จำนวน 3 ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ การจัดการเรียนรู้ทางด้านจิตวิทยา พุทธศาสนาคุณธรรม จริยธรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรม ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรมและมีผลงาน ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

(4) ทำการสนทนากลุ่มเฉพาะจากผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญการสอนนักศึกษาหลักสูตรการโรงแรม หัวหน้าทรัพยากรมนุษย์ ด้านการฝึกอบรมหัวหน้าแผนกที่นิเทศงานนักศึกษาและเจ้าของกิจการ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบ เจาะจงและโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ

5. การสรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้ได้นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อยืนยันความหมาย องค์ประกอบและกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการ โรงแรมดังนี้

5.1 คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม

คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เป็นความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดี งามทั้ง กาย วาจา และจิตใจโดยถือปฏิบัติเป็นประจำ โดยต้องมีสติในการเรียนรู้ สามารถปรับตัว เข้ากับวิถีชีวิตของความขัดแย้งทางค่านิยม และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งการปฏิบัติต่อตนเองต่อผู้อื่น และต่อสังคม ตามศีลธรรมเพื่อประโยชน์สุขของตนเอง ส่วนรวมและนำไปประยุกต์ใช้ในการ ประกอบวิชาชีพ

5.2 องค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม สรุปได้ดังนี้

5.2.1 ความซื่อสัตย์ (Honesty) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึง การรักษาความสัตย์สุจริต การพูดความจริง การไม่นำของผู้อื่นมาเป็นของตน การตั้งใจทำหน้าที่อย่างเต็มที่ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด

“นักศึกษาที่มาฝึกงานโรงแรมนั้น สิ่งแรกที่พึงมีคือ ความซื่อสัตย์ สุจริต เพราะว่าเราต้องทำงานใกล้ชิดกับแขกผู้มาเข้าพัก ไม่พูดปด การประพฤติปฏิบัติตนอย่างตรงไปตรงมา ก่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงาน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“นักศึกษาที่ฝึกประสบการณ์วิชาชีพโรงแรมนั้นต้องมีการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ การใช้ชีวิตในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความซื่อสัตย์ต่อทุกคนไม่มีการแบ่งแยก เพราะเป็นหนทางหนึ่งในการช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถของเรา ให้เราได้รู้จักอ่อน จุดแข็งของเรา อีกทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ลูกค้าคือพระเจ้าถ้าเราขาดความซื่อสัตย์ก็จะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมในการทำงานกับผู้คน ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“เป็นการประพฤติปฏิบัติตนอย่างตรงไปตรงมา ตรงต่อความเป็นจริง ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเองและผู้อื่น (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

5.2.2 ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง มุ่งมั่นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จ มีความพากเพียรเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย การรักษาเวลา ยอมรับผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่

“การทำงานโรงแรมนั้นความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญของนักศึกษาในการปฏิบัติงาน เนื่องจากงานบริการ เป็นธุรกิจที่เปิด 24 ชั่วโมง การตรงต่อเวลาทำให้เราสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างมีความสุข ถ้าเรารู้จักยอมรับความผิดพลาดได้ ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขในสิ่งนั้นได้ดีและถูกต้องความรับผิดชอบแล้วสิ่งสำคัญที่ต้องปฏิบัติต่อลูกค้าคือการให้ความเคารพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“การทำงานบริการ ผู้ปฏิบัติงานต้องมีใจรักในงานบริการความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยเหลือเกื้อกูล โอบอ้อมอารี มีเมตตาการให้เคารพผู้อื่นไม่เฉพาะแต่ผู้ที่มิอาวุโสกว่าเราเท่านั้นที่เราควรเคารพและ ให้เกียรติ แต่ควรเคารพทุกๆ คน ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า เพื่อนร่วมงาน หรือแม้แต่คนที่มิตำแหน่งต่ำกว่าเรา ควรปฏิบัติต่อพวกเขาด้วยความสุภาพ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5)

“ต้องเป็นบุคคลมีความประพฤติดี ที่มีใจรักในงานบริการ ความเป็นมิตร มีอัธยาศัย ยิ้มแย้มแจ่มใส ต่อลูกค้า เช่น การไหว้ การทักทาย การยิ้ม การสวัสดี มีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นตั้งใจทำงาน มีวินัย ขยันหมั่นเพียร ละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาในการทำงาน โดยเฉพาะกับแขกที่เข้าพัก ให้ความเคารพต่อทุกคน เพราะการทำงานบริการต้องมาจากภายใน (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 6)

“การปฏิบัติหน้าที่อย่างตั้งใจ มีความละเอียดรอบคอบ มีความ พากเพียรพยายาม เพื่อให้งานหรือภาระที่รับผิดชอบอยู่บรรลุผลสำเร็จตรงตามเป้าหมาย” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

5.2.3 ความมีวินัย (Discipline) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึง การปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ขององค์กร การควบคุมตนเอง ยอมรับการตัดสินใจของผู้อื่น รู้จักรักษาสีติของตนและผู้อื่น

“การฝึกตนเองให้มีวินัยด้วยการรู้จักเคารพผู้อื่นเป็นสัญญาณของความมีสติปัญญา และความภาคภูมิใจต่อตนเอง เรามีสติปัญญาในการแยกแยะสิ่งที่พึงปฏิบัติ รวมถึงเคารพนับถือและ

ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น ใช้กริยาวาจาสุภาพ อ่อนน้อม เพื่อหลีกเลี่ยงการ Complaint จากแขกผู้เข้าพัก (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1)

“นักศึกษาวิชาชีพรองแรมต้อง มีระเบียบวินัย มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ดูแลรักษาทรัพย์สิน อุปกรณ์เครื่องมือให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยแสดงพฤติกรรมออกมาให้เห็นเด่นชัด เช่น มีจิตสาธารณะ ไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบ การให้ความช่วยเหลือต่อคนรอบข้างและองค์กร” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4)

“ความมีวินัยในตนเองต้องมีจิตอาสา รักงานบริการ การอยู่ร่วมกันในหมู่คณะและเป็นองค์กรขนาดใหญ่ ถ้าต่างคนต่างทำตามความต้องการของตนเอง ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้ง ไม่มีความสงบ จะส่งผลเสียต่องาน เพื่อนร่วมงานและแผนกได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“มีความระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติของตนเองให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณทางสังคม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมายและศีลธรรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 9)

5.2.4 การควบคุมอารมณ์ (Temperance) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถในการอดทนอดกลั้น รู้จักการระงับอารมณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การเข้าใจความต้องการของผู้อื่น

“ต้องระงับอารมณ์ เช่น อารมณ์โกรธ ไม่พอใจต่อคนรอบข้าง แต่ในสายงานโรงแรมต้องไม่แสดงออกมา ไม่ว่าทั้งสีหน้า อารมณ์ คำพูด เราต้องปลูกฝังให้นักศึกษามีทักษะด้านนี้เพราะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับแขกผู้เข้าพักเป็นภาพพจน์ของโรงแรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2)

“งานบริการเป็นการทำงานที่เราเผชิญความอดทน สู้งาน แม้งานหนักเพียงใดเป็นการฝึกฝน การพบปะผู้คนต้องมีการระงับอารมณ์ เช่น อารมณ์โกรธ ไม่พอใจต่อคนรอบข้าง แต่ในสายงานโรงแรมต้องไม่แสดงออกมา ไม่ว่าทั้งสีหน้า อารมณ์ คำพูด เราต้องปลูกฝังให้นักศึกษามีทักษะด้านนี้เพราะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับแขกผู้เข้าพักเป็นภาพพจน์ของโรงแรม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3)

“ต้องสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองภายใต้ความกดดันได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 7)

“สามารถอดทนต่องานที่ทำ สามารถปรับตัว รับอารมณ์ได้ทุกสถานการณ์ มีพัฒนาการทางอารมณ์ได้อย่างดีเยี่ยม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 8)

“เป็นผู้มีความรู้มีคุณธรรมจริยธรรม มีความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองสามารถประยุกต์ ใช้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจทำงานภายใต้แรงกดดันจากอารมณ์และควรมีพฤติกรรมบ่งชี้ประกอบไปด้วยสัมปชัญญะเป็นแกนให้มีความรู้ชัด 4 ประการคือ (1) มีความยั้งคิดถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม หมายถึงการยั้งคิดและคำนึง ถึงประโยชน์ที่จะเกิดจากการกระทำและคำพูดของตนก่อนเสมอ ใคร่ครวญและหมั่นตรวจสอบพฤติกรรมของตนก่อนลงมือทำ ให้รู้จักบริหารการควบคุมตนเองในขณะปฏิบัติงาน (2) มีการเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับตัวเองและบริบทในขณะ นั้น หมายถึง ให้รู้จักพอเหมาะและควรกับตัวเอง(3) มีการยึดหลักธรรมประจำตนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ เป็นหลักยึดในการประกอบวิชาชีพ หมายถึง มีธรรมประจำใจ เหมือนการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับตนเอง ไม่ใช่จิตคิดอกุศล(ความชั่ว)

เกิดขึ้นในใจ เหมือนการฉีควัคซีนเข้าใจในจิตใจ นั่นก็หมายถึงการยึดหลักธรรมประจำใจการปฏิบัติงาน (4) มีการฝึกจิตใจไม่ให้หลง ลืม หมายถึง การไม่หลงลืมตัว หากเจอสถานการณ์ยั่วยากก็สามารถยับยั้งชั่งใจ ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา หากเผลอตัวตกไปในทางที่ผิดก็จะรีบเตือนตนให้มีสติและกลับตนได้ทัน” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 10)

6. บทสรุปและ ข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

ความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมมีความสอดคล้องกับการสังเคราะห์กรอบแนวคิดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรมจริยธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏทั้ง 5 แห่ง และโรงเรียนการท่องเที่ยวและการโรงแรม ของมหาวิทยาลัยสวนดุสิตในเขตกรุงเทพมหานคร ในขณะที่สอนวิชาชีพการโรงแรมพบว่ามียุคองค์ประกอบที่สำคัญต่อการประกอบวิชาชีพ คือ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพ ความมีวินัย จรรยาบรรณวิชาชีพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของกรณิกการภิรมย์รัตน์ (2555) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร พฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ ความขยัน หมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความอดทน อดกลั้น ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ยกเว้นจริยธรรมด้านความประหยัดอดออม ที่อยู่ในระดับปานกลางและยังสอดคล้องกับพระมหามงคฺล สามารถ (2558) ได้ศึกษาคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมผลการวิจัยพบว่า นักศึกษา มีคุณลักษณะทางจริยธรรม ด้านความใฝ่รู้ ด้านความมีวินัยและรับผิดชอบ ด้านความอดทนอดกลั้น และด้านความประหยัดโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนั้น จึงมีความเป็นไปได้ที่การกำหนดความหมายองค์ประกอบและพฤติกรรมบ่งชี้ของคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมดังกล่าว จะสามารถพัฒนาเครื่องมือวัดและพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะดังกล่าวได้

6.2 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

(1) เนื่องจากการศึกษาความหมาย องค์ประกอบ และพฤติกรรมบ่งชี้คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรมในครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจและยืนยันคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบริบทในการวิจัยนี้ ซึ่งอาจไม่สามารถนำองค์ประกอบเหล่านี้ไปใช้ได้กับกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ

(2) อาจมีการศึกษาถึงสาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม เพื่อหาข้อดี ข้อเสียพร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

(2) ควรมีการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมโดยจำแนกตามระดับคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาปริญญาตรีวิชาชีพการโรงแรม

(3) ควรแยกศึกษาคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์เฉพาะด้านแบบเชิงลึก เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ เนื่องจากคุณลักษณะเหล่านี้ต้องอาศัยการบ่มเพาะและใช้เวลานานในการฝึกฝนและแสดงพฤติกรรมของบุคคลในการสร้างเสริมและพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้

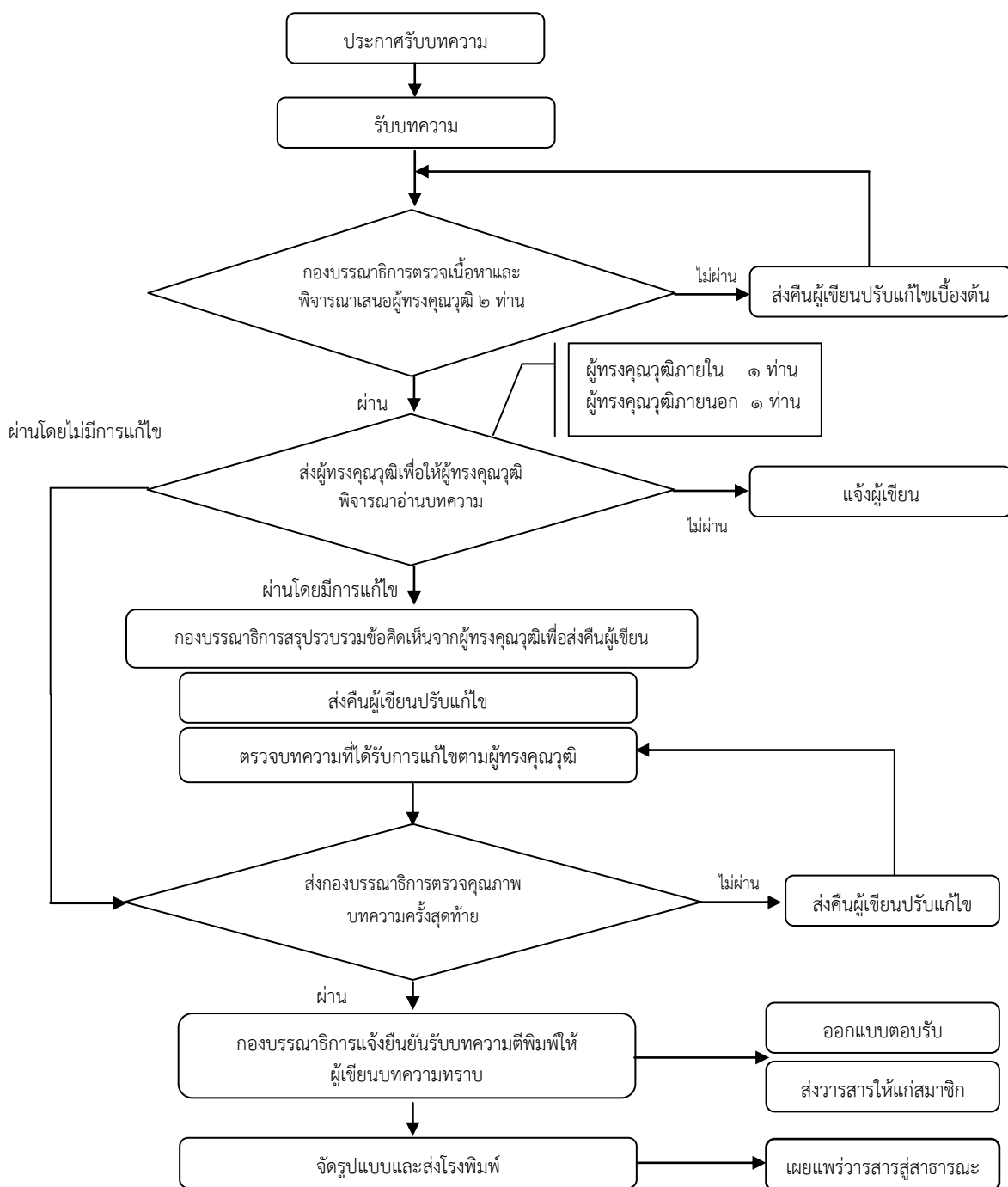
บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. (2555). การศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- โชคนิติ แสงลออ และศักดิ์ชัย เศรษฐอนวัช. (2557) การสร้างความจงรักภักดีของลูกค้า: การตรวจสอบและเปรียบเทียบคุณภาพบริการของธุรกิจที่พักแรมในภาคตะวันออก วารสารวิชาการมนุษยและสังคมศาสตร์ ปีที่ 22 ฉบับที่ 40 กันยายน-ธันวาคม 2557.
- จิตติวิมล สุขป้อม. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ด้านคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา กลุ่มวิชาจิตวิทยาการเรียนรู้และการสอน. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. (2555). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงจิตพิสัยแบบบูรณาการเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลในเขตกรุงเทพมหานคร. ดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยา กลุ่มจิตวิทยาการเรียนรู้และการสอน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- ปวีณา ศิวาลัย. (2557). การปรับตัวของธุรกิจโรงแรมไทยเพื่อ เข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กรณีศึกษา: โรงแรมเอ็มโพเรียมสวิต บาเยาเซียม. วารสารการเงิน การลงทุน การตลาดและการบริหารธุรกิจ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2557).
- พระมหามงคล สามารถ. (2558). คุณลักษณะทางจริยธรรมของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. ปริญญานิพนธ์หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิภพ วงษ์เงิน. (2545). จริยธรรมวิชาชีพ *Professional Ethics*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น (1977) จำกัด
- สายฝน บุชาและคณะ. (2550). คุณลักษณะของบัณฑิตสาขาวิชาการท่องเที่ยว การโรงแรมและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากลที่พึงประสงค์ตามทัศนะของสถานประกอบการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
- สมพร ฉั่วสกุล และคณะ. (2553). การศึกษาปัจจัยสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนนักศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาเขตตรวจราชการ ปี

- การศึกษา 2553. เอกสารลำดับที่ 16/2554 สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 10 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- อรพินทร์ สันติชัยอนันต์. (2549). *การศึกษาคุณธรรมและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*. ปริญญาโท กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Berkowitz, M., & Hoppe, M. (2009). *Character education and gifted children*. High Ability Studies. 20(2), 131-142.
- Berkowitz, M., & Puka, W. (2009). *Dissent and character education*. In M. Gordon (Ed.), *Reclaiming dissent*. Civic education for the 21st century. (pp. 107-130). Amsterdam: Sense Publishers
- Borba, M. (2001). *Building Moral Intelligence*. The Seven Essential Virtues that Teach Kids to Do the Right Think. San Francisco, Jossey Bass
- Davidson, M., Khmelkov, V., & Baker, K. (2011). *Sustainability and enduring impact: Shaping an intentional culture of excellence and ethics*. Journal of Character & Leadership Integration. 2(1): 35-50.
- Josephson Institute. (2013). *The Six Pillars of Character*. Los Angeles: Josephson Institute (Center of Youth Ethics).
- Lennick, D. and F. Kiel. (2005). *Moral Intelligence: Enhancing Business Performance and Leadership Success*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Lennick, D., & Kiel, F. (2011). *Moral intelligence 2.0: Enhancing business performance and leadership success in turbulent times*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Pervin, L. A. (1994). *A critical analysis of current trait theory*. Psychological Inquiry. 5:103-113
- Sigelman, C. K. & Rider, E. A. (2003). *Life-Span: Human Development (4th ed.)*. USA: Wadworth/Thomson Learning

ภาคผนวก

**ขั้นตอนการดำเนินงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248-000 ต่อ 8200-3

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษา หรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review Article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ และวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้นิพนธ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์สังเคราะห์วิจารณ์เปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์จะต้องส่งจดหมายนำส่งบทความ พร้อมต้นฉบับแบบพิมพ์ 3 ชุด มายังกองบรรณาธิการ กรณีที่บทความได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ บรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้นิพนธ์ส่งบทความต้นฉบับที่แก้ไขครั้งสุดท้าย พร้อมซีดีรอม (CD ROM) 1 แผ่นที่บรรจุเนื้อหาและข้อมูลที่มีอยู่ในบทความทั้งหมดที่ได้แก้ไขแล้ว ทั้งนี้ผู้นิพนธ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Double Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์สันขนาดบีห้า (B5) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1.0 นิ้วครึ่ง และด้านขวากับด้านล่าง 0.5 นิ้ว พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้ากระดาษพิมพ์ โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double – Blind Peer Review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key Words) ซึ่งควรเรียบเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจนดังนี้

- วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- วิธีการศึกษา ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- ผลการศึกษา ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีมีการวิเคราะห์)
- สรุป ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- คำสำคัญ ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และค้นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.6 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัย และหมายเลขของทุนวิจัย

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การอ้างอิงแบบ APA

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์. เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า (ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ตัวอย่างเช่น 1 (ขุ.ชา. (บาลี) 27/855/191).

1.2 หนังสือทั่วไป

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์ : หน้า). ตั้งอย่างเช่น

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมจิตโต), 2544 : 38).

(Venerable Dr. W. Rahula, 2004 : 69).

2. วารสาร

ผู้เขียน, เล่มที่หรือปีที่ (ฉบับที่): หน้า. ตัวอย่างเช่น

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, 3 (1) : 14-28.

K.N., Jayatileke, 77 (1): 10-15.

3. วิทยานิพนธ์

ชื่อผู้วิจัย, ปีที่พิมพ์. ตัวอย่างเช่น

อนันต์ กระสังข์, (2557).

4. สัมภาษณ์

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี. ตัวอย่าง

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, (18 กรกฎาคม 2557).

5. เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ฐมจิตโต), (7 กันยายน 2555).

6. ภาษาอังกฤษ

(Maslow Abraham, 1970 : 58)

การเขียนเอกสารอ้างอิง

1. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. (2544). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) วารสาร

ผู้เขียน. “ข้อบทความ”. *ชื่อวารสาร*. ปีที่ (ฉบับที่), หน้า ตัวอย่างเช่น พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร. (2557). “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องและการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 3(1), 67-97

3) วิทยานิพนธ์

อนุวัต กระสังข์. (2557). “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4) สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, (วัน เดือน ปี). ตำแหน่ง ตัวอย่าง

ชวน หลีกภัย. (19 พฤษภาคม 2541). นายกรัฐมนตรี. สัมภาษณ์.

Ross, R. 1980, May 5. Associate Director, Cornell University Libraries. Interview.

5) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ธมฺมจิตฺโต). (7 กันยายน 2555). *ธรรมประกาศนโยบาย*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9>

2. ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham. (1970). *Motivation and Personnality*. New York : Harper and Row Publishers.

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

5. ลิขสิทธิ์

เพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องลงลายมือชื่อในแบบฟอร์มใบมอบลิขสิทธิ์บทความให้แก่วารสารฯ พร้อมกับบทความต้นฉบับที่ได้แก้ไขครั้งสุดท้าย นอกจากนี้ ผู้นิพนธ์ทุกท่านต้องยืนยันว่าบทความต้นฉบับที่ส่งมาตีพิมพ์นั้น ได้ส่งมาตีพิมพ์เฉพาะในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ เพียงแห่งเดียวเท่านั้น หากมีการใช้ภาพหรือตารางของผู้นิพนธ์อื่นที่ปรากฏในสิ่งตีพิมพ์อื่นมาแล้ว ผู้นิพนธ์ต้องขออนุญาตเจ้าของลิขสิทธิ์ก่อน พร้อมทั้งแสดงหนังสือที่ได้รับการยินยอมต่อบรรณาธิการ ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์

6. การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ กรุณาติดต่อ “วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์” สำนักงานวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 79 หมู่ 1 ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170 โทรศัพท์. 09-8832-8312, 08-6771-3638

1) พระปลัดระพีณ พุทธิสารโ, ดร. 2) ดร.อนุวัต กระสังข์ 3) อ.กรกรต ชาบัณทิต

8. อัตราค่าวารสาร

กำหนดออกวารสารปีละ 3 ฉบับ จำหน่ายราคาฉบับละ 199 บาท ไม่รวมค่าส่ง

9. อัตราค่าสมาชิก

ปีละ 300 บาท

หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

เขียนที่.....

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.

ข้าพเจ้าชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... E-mail:

มีความประสงค์ขอตีพิมพ์บทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ เรื่อง:

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

ในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ซึ่งดำเนินการโดยคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยบทความฉบับนี้ข้าพเจ้าได้นิพนธ์ขึ้นเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญา.....

สาขาวิชา..... จาก (ชื่อสถาบัน).....

ปีการศึกษา..... หรือได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก

เมื่อคณะบรรณาธิการของวารสารพิจารณาแล้วมีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินยอมไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนั้นและข้าพเจ้าขอรับรองว่า (ขีดเครื่องหมาย ✓)

() เป็นผลงานทางวิชาการของข้าพเจ้าแต่เพียงผู้เดียว

() เป็นผลงานของข้าพเจ้าและผูรร่วมนิพนธ์ตามชื่อที่ระบุในบทความจริง

() บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน

() บทความนี้ไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้อื่นทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ตามอัตราที่กำหนดไว้ คือ

() บทความวิชาการ 3,000 บาท

() บทความวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ป.โท-เอก 5,000 บาท

() บทความวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย 5,000 บาท เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

อนึ่ง แม้เมื่อข้าพเจ้าปรับแก้ไขแล้ว แต่งานยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้รับการให้การลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใดๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการพิจารณาของคณะกองบรรณาธิการถือว่าเป็นที่สุด

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

ใบตอบรับการเป็นสมาชิก

ที่.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

กราบนมัสการ/เรียน บรรณาธิการวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์
ข้าพเจ้า (ชื่อภาษาไทย).....
(ชื่อภาษาอังกฤษ).....
ที่อยู่ (ที่สามารถติดต่อได้).....
.....

E - Mail.....เบอร์โทรศัพท์..... โทรสาร.....

มีความประสงค์จะขอรับสมัครเป็นสมาชิกวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

- () สมาชิกประเภทรายปี 300 บาท (จำนวน 3 เล่ม)
- () เล่มละ 199 บาท

พร้อมนี้ ข้าพเจ้าได้ส่ง

- () เงินสด
- () ธนาณัติ (สั่งจ่าย.....)
- () ตัวแลกเงินไปรษณีย์
- () แคชเชียร์เช็ค ในนาม.....

โปรดนำส่งวารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์

สถานที่ติดต่อ ☐ ที่บ้าน ☐ ที่ทำงาน
เลขที่.....ถนน.....หมู่ที่.....ตำบล/แขวง.....
อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....โทรศัพท์เคลื่อนที่.....
โทรสาร.....E-Mail.....

(สำหรับเจ้าหน้าที่) ลงชื่อ.....
ค่าบำรุงปี พ.ศ.....
เลขที่ใบเสร็จ.....
ลงวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
ลงบัญชีแล้ว.....

